

Erdélyi Zsuzsanna

Hegyet hágék, lőtőt lépék

Archaikus népi imádságok

Az Előszót írta Ortutay Gyula

Gyovai Bodák Eszter illusztrációit Csigó László fényképezte

**A zenei lejegyzéseket Domokos Mária, Károly S. László, Kubinyi Zsuzsa,
Olsvai Imre, Szalay László és Tóth Margit végezte**

A szöveget F. Kováts Piroska gondozta

TARTALOM

Előszó (Ortutay Gyula)
Bevezetés (Erdélyi Zsuzsanna)

I. KEVERT TUDATFORMÁJÚ-FUNKCIÓJÚ SZÖVEGEK (POGÁNY-KERESZTÉNY)

Ráolvasás

1. Öntőimádság
2. Torokfájás ellen
3. Kerítés ijedtségre
4. Vízvetés-gyesz kentálás
5. Betegségben
6. Szent Antal tüze
7. Szent Antal tüze
8. Fejre való olvasás
9. Láb fájásra
10. Az essőtől való imáccság
11. Hályogra
12. „Vízcsínyálásná mondta, a Hiszekegy után”

Ráolvasás + archaikus imamotívum

13. Öntőimádság
14. Hasznos ima hideg lelés ellen
15. Imádság a szívhez
16. Láb fájás ellen
17. Imádkozás hályogra
18. Erős idő ellen

Védekezés, bajelhárítás

19. Haldokló mellett
20. „Szűz leán Szen’ Margit imáccsága”
21. Törje le a keresztfa
22. Ki a kígyó fejét taposta
23. Mosdás közbe
24. Sátány, lódulj
25. Amikor megbérmálódzott
26. Krisztus teste szánkon
27. Ég szülte Földet
28. Virágja viszi Annát
29. Ide nem mer semmi rossz
30. Három vasszög
31. Ablakomon Boldogasszony
32. Tizenkét angyal velem van
33. Fejem az Úr Jézus
34. Én lelkemnek ékessége
35. Minden poraimnak
36. Pogánnak a markátu’
37. Jézus fogja jobb karomat
38. Áldd meg határunkot

Védekezés, bajelhárítás + archaikus imamotívum

39. Szent Benedeknek úrháza
40. Tömjén az ablaka
41. Kű küszöbje
42. Három szűz jáccik vele
43. Alusztok-e, boldogok?
44. Nem aluszunk, mi Teremtőnk!
45. Három égő gyertya
46. Aranygyűrűjével lepecsétút
47. Jön a bárka
48. Ajtómban Atyaisten
49. Mennyország a sövegem
50. Kelet felől tekint a Nap
51. Ott látok egy aranyágot
52. Az alatt van egy aranmelence
53. Jézusnak szent vére
54. Boldogasszonnak három csöpp teje
55. Szent oltáron Benedek
56. Paradicsom kis kertye
57. Mária kapuja megnyílik
58. Ház közepibe Isten Fia
59. Minden szögben egy angyal
60. Mária az ablakba
61. Nem rózsza
62. Az az asszony Mária

II. EGYÉRTELMIEN KERESZTÉNY TUDATFORMÁJÚ-FUNKCIÓJÚ SZÖVEGEK

A szenvedéstörténet mozzanatai szerint csoportosítva

Mária keresi Krisztust

63. Keresem uccákru' uccákra
64. Elindult Szentpusztába
65. Kastélyokru' kastélyokra
66. Harmadnaptú Szent Fiamot keresem
67. Összejártam ezernégyszázegy templomot
68. Mér sírsz, mér rísz?
69. Jaj elvesztettem Istenfiamat
70. Tekincs föl a Csinai nagy hegyre
71. Maj' meglátja Istenfiát
72. Térdig való vérbe'
73. Könyökig könnyűben
74. Testi szállong
75. Vérit hálóba tették
76. Oh anyám, Máriám, hol szomorkodsz?
77. Meg se tisztöli
78. Isten aggyon jó napot, én Uram Teremtőm
79. Arra ment Aran'szájú Szent János
80. Ájj föl a piros márvánkőre
81. Hol van Urunk?
82. Tengernek közepin

83. Jézus ül az aranfán
84. Elmúltak már tizenkét mártírok
85. Csak jó szavát mondja

Pilátus-jelenet

86. Őjded, őjded az embört!
87. Fejeteken fusson vére
88. Halnék, halnék
89. Én nem ölöm csak itéllöm
90. Én nem ölöm, nem itéllöm
91. Hacsak az ítet meg nem öli
92. Tekinced Máriát
93. Mint köseregé Szent Fiát
94. Ölik ölik az embert
95. Megölték
96. A mártírok vígaggyák

Golgota-szenvedés-kép

97. Hegyet hágék
98. Eluntam a sok bűnösnek vétkeit
99. Ne bánakozzatok énrajtam
100. Vegyetek bal karotokra kardot
101. Gyere, lássuk a Jézust!
102. Ez a Jézus imádsága
103. Ma van péntek
104. Jézus mene kényyára
105. Nyújcs kezet, Mária!
106. Jeruzsálembe bévivék
107. Arra mennek a sinai zsidók
108. Gyün egy sütít sereg
109. Lémitázs fő'gyin megfogattál
110. Sokféle kénokval kénosztak
111. Mer' meghattam a földnek kujcsait
112. Memorialis
113. Én fölkelék én ágyamból
114. Kimegyek én ajtóm ele(j)be
115. Föltekintek a Sinai-hegyre
116. Ottan láték egy Klastromot
117. Abba vagyón hét ótár
118. Abba vagyón Szent Péter Szent Pállal
119. Olvassák szent misének olvasását
120. Belelépek Krisztus nyomába
121. Ott talállok egy aranyágot
122. Abba rakományok nagy zsömle széket
123. Ót ül a Mária
124. Kék köténbe
125. Szűz Mária misét szolgáltat
126. Nyakába van kőolvasó
127. Térdire tette szent könyvét
128. Sírva, ríva imádkozik
129. Fiam a Sinai-hegyen
130. Szűz jászolnak vesszeje
131. Mit olvasol, Mária nagyanyánk?

132. Arra menő aran'lépő Szent János
133. Menj el kicsi földnek fenekére
134. Szíp kerekek, forogjatok
135. Igye-migye madárnok szárnya alatt
136. Boldogasszony kitekintett napkeletre
137. Láta, hogy így imádkozik
138. Bemegyek a gecemáni kertbe
139. Az Úrjézus Krisztus imádsága a Gecemányi-kertbe'
140. Jézus ül a Getszemáni kertben
141. Színe elváltozván
142. Le van a szenthaja eresztve
143. Ki van írval az Atyámtó(l)
144. Felfeszítenek
145. Világ válságáért
146. „Nagy itilet”
147. Így olvas vala kicsi Jézuska
148. Kúttek egy írott levelet
149. Szent levelét szent ujjáva' olvasgattya
150. Szunnyad, szunnyad szelevén
151. Ott látok egy szövítneket
152. Közepe szünetes
153. Szüneten szencség
154. Úr szünete, szünete
155. Sövényebbné sövényebb
156. Idejő mindig a Bíró

Krisztus-Mária-párbeszéd

157. Napkelet felű gyün három véres angyal
158. Harmadnapra föltámadsz
159. Eltalála szent anyám
160. Mit sír édesanyám?
161. Lépjél ki a szent ajtódon
162. Oh hol vó(l)tál?
163. Eljártam teremtetett földre
164. Oda vótam az alató várossába
165. Oh fijam, szent fijam
166. Mér föl a te piros véred?
167. Szegényekér', boldogokér'
168. Imádság 197 egyben írtam le
169. Há' mentek, próféták?
170. Urunk Jézust jöttünk látogatni
171. Mit ásó', te liliomszál?
172. Bal hóna alatt viszi az aranykeresztet
173. Nem azér' szültelek
174. Hogy a keresztet hordozd
175. Paradicsomba csendítettek
176. Eridj Betlehem városába
177. Indulj el kerek kápolnába
178. Szenvednék érted
179. Halnék halálodé'
180. Héccer, ha lehetne
181. Fényes csillagom
182. Ha te énérettem meghalsz
183. Minden anyának meg kell halni

184. Nem tud a Fiúér' meghalni
185. Az én édesanyámra legyen gondod
186. Szent oldalát megnyitották
187. Őlében Szent Fia meghalva
188. Szirván zokogván
189. Szent Fiát siratta
190. Kő közé taszították

Halál-gyász

191. Úrkoporsó ki van téve
192. Benne fekszik az Úrjézus
193. Úgy kútték koporsóba
194. Kint, halált szenvedett
195. Három Mária siratja
196. Ott valának az angyalok
197. Jöttünk szent sebeid látogatására
198. Sebei kinyiladozva
199. Azon sebek megerednek
200. Odamegyen Árkangyélus
201. Itt fekszel, keserves kínodon?
202. Szűz szent koporsójából felszólal
203. Nyiccs kaput, angyal

„Feltámadás”

204. Égen mennyi csillag
205. Igazidd a bűnöst pokolnak tüzébe
206. Én akkor majd meghaltam

III. A KÖZÉPKORI EGYHÁZI IRODALOMMAL KAPCSOLATOT MUTATÓ SZÖVEGEK

207. Reggeli imádság
208. Tebbened szüntelen reméllünk
209. Megadatik - ha kéri
210. Nyisd meg szemeit
211. Döghalál nekünk ne árcson
212. Halálos mirigyét kiszagatá
213. Szent Rozsália imája
214. Szent Rókus imája
215. Elindul az Isten
216. Könyörödjünk
217. Ki lakozol mennyben
218. Szent Ágoston imája
219. Vérednek kiontása és szent halálod által
220. Mária álma
221. Alszol szent anyám?
222. Mező közepén aranzóccság
223. Ördög gyászba borul
224. Leszállott mennyégből

IV. EGYÉB VEGYES SZÖVEGEK

- 225. Esteli ima
- 226. Nagyböjtben
- 227. „Látományima”
- 228. „Magam kötöttem”

V. FÜGGELÉK KÁNTÁLÓ ÉNEKEK

- 229. Én Uram Teremtőm
- 230. Paradicsom kő kertjében
- 231. Mária altatója
- 232. Én fölöttem szép piros hajnalban
- 233. Falu végén
- 234. Ó szép Jézus
- 235. Nyisd meg Uram
- 236. A piac közepén van egy almafácska
- 237. A piac közepén van egy topolyafa
- 238. Karácsonyi éjféltóra
- 239. A kis Jézus aranyalma
- 240. Fársáng, fársáng
- 241. Hó, hó farsang
- 242. Szent Regina asszony
- 243. Mikor az Úr Jézus
- 244. Kričuneski gili - Karácsonyi ének
- 245. Virág szombatja estéjén
- 246. Jézus az asztalnál eszik
- 247. A Getsemáné kerbe
- 248. Elindult a Szűz Mária
- 249. Kapu felett arany zászló
- 250. Jai édes gyermekem
- 251. Siratlak szüntelen

A jegyzetben szereplő kódexek időadatai

HUSZONÖT ÉV MÚLTÁN (1999)

Visszatekintés

I. KEVERT TUDATFORMÁJÚ-FUNKCIÓJÚ SZÖVEGEK (POGÁNY-KERESZTÉNY)

Ráolvasás

- 252. „Mikor megigizték”
- 253. Kelés ellen
- 254. Igézet ellen
- 255. Ráimádkozás
- 256. Vízvető imádság
- 257. Pokolszökés ellen
- 258. Nagy idő elintése
- 259. Sulyról való imádság
- 260. Napszúrás ellen

Ráolvasás + archaikus imamotívum

- 261. Pokolvar ellen
- 262. Szemverés/igézés elleni imádság
- 263. Imádkozás hályogra

Védekezés, bajelhárítás

- 264. Esti ima
- 265. Nagy üdő elejibe való imádság
- 266. Szobám közepébe
- 267. Fűszálon aranyág

Védekezés bajelhárítás + archaikus imamotívum

- 268. Közepett a Krisztus Urunk
- 269. Szállj be szívembe
- 270. Nyílt templomba
- 271. Hadd menjek be
- 272. Az egek megnyíltak

II. EGYÉRTELMŰEN KERESZTÉNY TUDATFORMÁJÚ-FUNKCIÓJÚ SZÖVEGEK

A szenvedéstörténet mozzanatai szerint csoportosítva

Mária keresi Krisztust

- 273. Elindula
- 274. Áruba vitték
- 275. Lébe küszöbén
- 276. A Zsinegek hegyébe(n)
- 277. Hullám van
- 278. Mikor ül vala

Pilátus-jelenet

- 279. Egy ácsorba negyvenen
- 280. Pilátusnak pitvarába
- 281. Villákhöz kötözték

Golgota-szenvedés-kép

- 282. Lőtöt, lőtöt szállék
- 283. Utat mutat nekünk
- 284. Gyere Lélek
- 285. Síralmas kékertyiben
- 286. Előtte a Világura

Krisztus-Mária-párbeszéd

- 287. Menyországba csengetének
- 288. Az aranyos misére
- 289. Pénteki imádság

- 290. Üle aran'székibe'
- 291. Szánakozó Szent János
- 292. Ő tőle született
- 293. Eressz szent Fiam
- 294. Én löszök búslátó anya
- 295. Adjuk fő' a mi imádságunkat
- 296. Térbékellj háromat

Halál-gyász

- 297. Egy ígit, egy kűkoporsót
- 298. Fel van szakaszulva
- 299. Szent szeme lehunyva

„Feltámadás”

- 300. Van egy szent kút
- 301. Vélleít viszi a Krisztus Jédus
- 302. Hogyne búsulnék

III. A KÖZÉPKORI EGYHÁZI IRODALOMMAL KAPCSOLATOT MUTATÓ SZÖVEGEK

- 303. Betlehembe' aluvék
- 304. Hány az Isten
- 305. Nagy idő elintése
- 306. Üdvöz légy, frigynek ládája

IV. EGYÉB VEGYES SZÖVEGEK

- 307. Bányászimádság
- 308. Sirva jönnek
- 309. Panaszdal
- 310. Esedezz érettünk
- 311. Arany ábéce

V. FÜGGELÉK

- 312. Sengitének
- 313. Kidzsülének
- 314. Egyvér atyafiú
- 315. Én es csak felkelék
- 316. Felkeltem én
- 317. Ereszd még a felhőket
- 318. Jessze gyökeréből
- 319. „Most elénekelem a Mária siratóját”
- 320. Szombat (a) Szűz Mária napja
- 321. Mi atyánk

Hivatkozott irodalom (Huszonöt év múltán...)

Pais Dezső emlékének

Előszó

Pais Dezső, akinek a szerző munkáját, értékes gyűjtését ajánlja, valóban igen jelesnek találta a népi imádságok, könyörgések e gyűjteményét, akár több kötetre való anyagát. Nemcsak azzal adott értékelésének kifejezést egyik akadémiai vitánkon, hogy Erdélyi Zsuzsannában a nagy előd, Erdélyi János méltó unokáját üdvözölte, hanem főként abban, hogy ezen a vitán mintegy summázatként a következőt mondotta: „Gondolom, ennyi is elegendő annak igazolására, hogy nyelvi szempontból is mennyire komolyan számba veendő - tárgykörénél fogva egészen különleges természetű - anyagot tartalmaz az Erdélyi Zsuzsanna-féle gyűjtés.” A közelmúltban elhunyt nagy nyelvészünk szavain is legalább annyi igazítanivalónk lenne, hogy nem pusztán nyelvi szempontból méltó közreadásra ez a válogatás, a nagy gyűjtés szerény része. Nem is említve most költőink (Juhász Ferenc, Csoóri Sándor és mások) lelkesült üdvözlését, ünneplését, már az első vita a Magyar Tudományos Akadémián mutatta az irodalomtudomány, néprajz, folklórisztika értékelő állásfoglalását.

Valóban új forrásvizeket, ha úgy tetszik, új gazdag tartományt fedezett fel Erdélyi Zsuzsanna többéves áldozatos munkája. Kálmány Lajos gyűjtése ugyan e terület egy-egy részletét feltárta már, mintegy megkezdte a gyűjtést, a műfaj egy-egy ágáról érdemes tanulmányt írt már 1937-ben Bálint Sándor (Népünk imádságai. Regnum. 1937, 19-47 o.), s ismerjük Fettich Nándor sajnálatosan derékba tört, idevonatkozó kutatásait, merészen elkalandozó következtetéseit is. Ezek után az előzmények után is egészében új ez a teljességre törő gyűjtőmunka, ez a több ezer hiteles szöveget tartalmazó gyűjteményből való válogatás, és Erdélyi Zsuzsannának rendszerezésre törekvő tanulmánya.

Erdélyi bevezető tanulmányát úgy olvashatjuk, mint valami lelkesült hírmondó szinte egymásba bukó szavait, amint el akarja mondani az új felfedezést, a maga „jó hírét” és egzaltációját. A mi néhány higgadt szavunk csak meg akarja erősíteni ennek a lelkesült híradásnak belső igazát, tudományos jelentőségét. Mert nemcsak néhány esztendő hajszolt (önmagát egyre jobban hajszoló) munkája van ebben a lelkesültségben: az új földrészt, új műfaji csoportokat, a gondolkodásnak egy szinte elsüppedt világát felfedező izgalma fűti. Az is, jogosultan. De tudja, hogy ezzel a kötettel még munkája elején áll, tán még további gyűjtés is foglalkoztatja. Bizonyos, hogy az anyag rendszerezésének további finomítása, a magyar és az eurázsiai folklór egészében való elhelyezése, történeti rétegeinek, utalásainak feltárása még évek munkáját igényli.

A népi imáknak, könyörgéseknek ez a sajátos egyéni-kollektív műfaja a kérdések özönét teszi fel amúgy is a kutatónak. Mert hiszen egyéni, könyörgő kéznyújtás az ima, védekezés, a kísértő gonosz veszedelem elhárítása is, de kollektív könyörgés is, kollektív társadalmi vallo-más. Eltörölhetetlen emlékün a szegedi Boldogasszony búcsúja (augusztus 15.), melyről Buday György készítette első, feledhetetlenül gazdag, expresszív fametszetkönyvét. Itt bizony az egyéni könyörgés elválaszthatatlanul olvadt össze a kis közösségek (keresztalja) kollektív sóvárgásával: az előimádkozó s az őt követő névtelen imádkozók rögtönzései az oltár előtt az alsóvárosi templom homályában teljesen összeolvadtak. Az imádkozásnak ez a módja nem ismeretlen a különböző búcsújáróhelyeken. S az is tanulságos lenne elemzésre, hogy az egyház hol engedélyezte, mintegy liturgikusan jóváhagyta a kollektív-egyéni imádkozásnak ezt a módját, hol félreállt, bár beengedte a templomba ezt a laikus liturgiát. (Ne is említsük azokat a keserű tényeket, amelyekre annak idején Herman Ottó hívta fel a maga bölcs racionalizmusával a figyelmet *Mérges csók* című nagy hatású támadóiratában.) Annyi bizonyos: e műfaj egyes csoportjaiban a közösségi és az egyéni éppúgy nem választható szét, mint a hagyo-

mányos, fordulataiban ismert szöveg a beleszórt rögtönzésektől, a könyörgés egyéni, esetleges vonatkozásaitól.

Ugyanígy összetett vizsgálatot igényel a történeti rétegek feltárása e hatalmas gyűjteményben. Erdélyi és az Akadémián elhangzott vita lényeges kérdéseket vetett fel, s kellő óvatossággal kereste a választ. Pais Dezső megfigyelései egyik szövegünknek az Ómagyar Mária-siralomig érő jeleit is felfedik, s ha jómagam szkeptikus vagyok is a Grál-mondához kapcsolódó fejtegetésekkel szemben, nyilvánvaló, hogy ezeknek az imáknak, könyörgéseknek egyes mozzanatai a kereszténység előtti korszakig nyúlnak vissza, s motívumaik, epikus, ismétlődő szerkezetük, a ráolvasókkal való rokonságuk eléggé biztos kormeghatározó. Azt tartjuk, hogy ezeknek a szövegeknek zöme egyes fordulataikban, formáikban, egy-egy motívumukban vagy az ima hagyományos szerkezetében a korai középkor s a gótika imáihoz nyúlnak. Nem kell nyilvánvalóan a gótikus előzményekre, az egyházi himnuszköltészet gótikus korára utaló imákra emlékeztetni. A törzsanyag fogalmazása mégis a barokk korszakra utal, de mutatja a folklór sajátos törvényszerűségét: *a történeti egymásmellettséget*, amelyre már többször is felhívtam a figyelmet. Ezeknek az imáknak, könyörgéseknek egy-egy szövege *önmagában is több történeti korszakot* hordoz, teljes, immanens egységben, több történeti korból való réteg, formula ötvöződik természetes egységbe - és a mi korunkig hatóan. Népköltészetünk s a nép életének egyéb területein is, de ebben a műfajban különös erővel mutatkozik meg ez a történeti egymás mellett élés.

Mindez s az általam is említett műfaj-történeti, verstani s távolabb mutató esztétikai elemzés lehetősége arra vall, hogy Erdélyi Zsuzsanna most publikálásra kerülő, válogatott anyaga s maga a nagyméretű gyűjtés gazdagon kínálja a munkát elsősorban a kitűnő gyűjtőnek, de nyelvésznek, irodalomtörténésznek, folkloristának egyaránt. Mindemellett e bevezetőben nem akarok megkerülni egy kínálkozó kérdést. Jogosan felvethető kérdés - lesz, aki így mondaná. Vajon kell-e a marxista igényű kutatásnak egy nyilván elmúló műfaj költészeti anyagának gyűjtésével, értelmezésével foglalkoznia? Nem is azzal válaszolnék, amivel a költők feleltek már s felelnének: költészeti szépségük önmagában indokolja összegyűjtésüket.

Gondolom, az elmúlt magyar és európai évszázadokat is jobban megértjük, ha ezeket a könyörgéseket, imákat olvassuk, a kiszolgáltatott egyén és közösség menekülését az egyetlen lehetséges menedékhez, a társadalom, a természet feletti egyetlen, ismeretlen hatalomhoz, amely még segíthet nyomorúságukon. Minden vulgáris fogalmazástól tartózkodva ezek az imák és könyörgések rávilágítanak, és egyértelműen világítanak rá a feudalizmus korában élt parasztság szellemi stílusára, társadalmi kiszolgáltatottságára, lehetőségeinek korlátaira. Ezek az imák, akár ha ismert szerzőkig nyomozzuk forrásaikat, akár az évezredes bajelhárító könyörgésekig, varázs-mondókákig, epikus formulákig - mind az elnyomott, kiszolgáltatott nép magatartását, értékrendjét, menekülési törekvéseit magyarázzák nekünk sok történeti forrásnál hitelesebben. Nyilvánvaló, hogy ilyen források feltárása, ilyen források értelmezése bennünket nem az imák transzcendens elhívéséig vezet, hanem a marxi-lenini történelem-értelmezéshez nyújtanak jó bizonyosságot. S jómagam a költőkkel is egyetértek: alkotói, költői szépség, a vergődő egyén és közösség gesztusai is megragadók ebben az immár gazdagon feltárt költészeti műfajban.

Köszönet érte Erdélyi Zsuzsannának.

1973

Ortutay Gyula

A Hegyet hágék, lőtöt lépék kötet 1974-es kaposvári kiadásának előszavát a Magvető Könyvkiadó is átvette az 1976-os, 1978-as kiadásban.

„...Neved lészen étke-itala inségeseknek,
neved lészen ruhája mezíteleneknek.”
Szegények jutalma. Orosz istenes ének.

Bevezetés

A Somogy megyei Nagyberényben 1968. december 17-én népzene gyűjtés során Babos Jánosné 98 éves asszony ismeretlen hosszú szöveget mondott. Imának nevezte, melyet kicsi leány korában édesanyjától tanult. E szöveg számtalan problémát vetett fel, hosszú könyvtári kutatásra késztetett. Megnyugtató megoldást nem hozott. Az eredménytelenség az írásbeliség területéről a hagyomány világába vitt. Oda, ahonnét az ima elindított, az öregek közé: 1969 őszén terepre mentem. A próbagyűjtések minden várakozásomat felülmúlták. Ezért november-től nagy tempójú munkába kezdtem. 1972. december elejéig párhuzamaival együtt kb. 6000 imából álló szakrális témájú anyaghoz jutottam, jobbára az egyház tudta és akarata ellenére végzett gyakorlathoz. Vele a népköltészet új műfajjal gazdagodott: az archaikus népi imádságok ágával. A szájhagyományozó kultúra történeti múlthoz tapadó örökségének tetszett, különös szellemi rezervátumnak, mely a népi lelkiség és tudatszféra eddig alig bejárt területét tárja fel. Főleg e tudat „felhő-régió”-it, a vallás hit-képzet világát, a rácson kívüli vadrét burjánzó tenyészetét, nem a hivatalos liturgia védett-nyesett kertjét. Joggal nevezte ez imalírárt Pais Dezső „incognita spiritualiá”-nak, Ortutay Gyula meg olyan forrásvidéknek, mely nemcsak a folklór, hanem több tudományág számára hoz „igen értékes anyagot”¹.

*

Jelen válogatásunk célja kettős: Megnézzük, mit rejt magában ez az új „ismeretlen szellemi világ”. Mit szövegállományában, mit néplélektani kapcsolataiban? Merre nyílnak történeti távlatok, merre rajzolódik ki eredetvidéke?

Emléket akarunk állítani mindazon „krónikás” öregeinknek, kiknek a magyar népismeret (néprajz) annyit köszönhet.

Első célkitűzésünk - azt hiszem - nem könnyű. Mert amit bejárunk, bizzar és szokatlan. Sok mindent láttat, és sok mindent megértet. Kaleidoszkópszerűen villant fel hol itt, hol ott előtűnőket. Egymás mellé tesz térben, időben egymástól távol esőket. Logikai rend nélkül sorjázta egymásnak ellentmondókat; csak néhányat említek: mágia, vallás, mítosz, őshitek, kereszténység, középkor, barokk, kelet-nyugat; Bizánc, Róma; kánoni, apokrif, elhajló, eretnek. Kötetlent rögzítettel állandósít. Ellentmondásost egyértelművel old fel. Nyugtalan-ságot kereséssel vezet le. Egyezséget szövetséggel szankcionál. Egyeztetést megnyugvásért hajszol. Megnyugvás? Időnként, sokszor látszólag. Amennyire a régi - konok - s az új - heves - örökös váltásában, tegnapok, mák egymásba olvadó sodrásában ez lehetséges. Hogy ez mennyire lehetséges, valamelyest megmutatja ez az annyi mindent magába olvasztó imalíra. Korok szívverése, szava, hangja, mozdulatai, gondolati formái folynak egybe, élnek századok óta összefüggő egységben e költői hagyományban, a múlt valóságát is kivetítő szellemi örökségben. Ezért segíti hagyományvilágunk ismerete ön- és múltismeretünket.

Mindezzel, jól tudom, újat nem mondtam. Elődeink, kortársaink jobban, szebben megírták. De ide kívánczok, még ha közhelynek hat is már. Az elmúlt három év alatt szinte napról napra kísértett igazsága. Kísért most is, míg e „szedett-veszett”, „rémségesen szép” költészet színei, képei, szavai, stílusjegyei, lüktetése mögött meghúzódó valóságot keresem, mely valóság értelmezése „e saját szerkesztésű” népi imádságlíra tükrében nem mindig egyértelmű.

A variációs lehetőséget talán lecsökkenti, és a lehetséges objektivitást adja, ha azokat faggatjuk, kiktől ez „eleitű tanú’t”, elei életéből fakadt költészetet kaptuk: az öregeket.

S így sorakozunk Babos Jánosné és társai mellé, kiknek e könyv emléket állít. Szerény emléket nekik és a népköltészet „ismeretlen” szerzőinek, kik e gazdag irodalomnak nemzedékek rendjében alakítói, hordozói, s napjainkig közvetítői voltak. Végző soron a mi „adatközlő”-ink lettek - sajnos mind ez ideig nem találtunk ennél jobb kifejezést az élénk szellemű „szelíd vénetskék”-re -, kik az árokháti, kerti pad, vagy téli esték hosszú beszélgetései során olyan sokat mondtak el nekünk magukról, elődeikről. Bár testi mivoltukban a mához kötődnek, s korunk adatolja őket, agyuk egykori közösségi ismeretek, szemléletek, képzetek tárháza². Történeti inventárium, mely az átéltet, megértet egyénien, de a mögöttes, köröttes közösség szintjén és kapcsolásaiban őrzi. Hol a köznapok szó- és gesztusállományában tartja, hol meg jeles napok ünnepi rendjébe emeli: költészet, zene, ábrázoló művészet világába helyezi. Bárhová is sorolja, valóságelemeit átmenti, s mint századok lecsapódott élményanyagát sűríti. Olyan mozzanatokot is tárol, melyekről tudós feljegyzések nem szólnak; ha szóltak is valaha, hozzánk már nem jutottak el. Sok máshoz hasonlóan sorsunk ezt is elpusztította; eltüntette a materiát, de nem bírt milliók emlékezetével: az agyba lenyomódott, láthatatlan rovasolással rögzítődött formákkal, képekkel, szülőről gyermekekre örökített emlékanyaggal. Az örökítés nemzedéki stafétaváltásában öregeinktől jutott el mindez hozzánk adatközlőinktől, akik egy személyben Anonymusok és csacska énekmondók. Ének- s mesemondók. Tündérmű-Csallóköz Világszép Ilonái. Mesélnek színes szóval képtelen valóságról, lehetséges irrealitásról. Ahogy tette négy évvel ezelőtt sem Csallóköz-lánya, sem Világszép Ilonája, Babos Jánosné, fekete sorsa fekete füstjében kilencvennyolc évesse szikkasztott öregasszony, ki magába és szavaiba szikkasztotta múltját is - de nem csak a magáét...

Így s ezért törtetett ő e gondolatsor élére. Így s ezért születik meg ez a könyv is, melynek anyagát, alig hihető bizonyosságát igazában neki köszönhetjük. Ha Babos Jánosné nincs, ez az írás sincs. Ami mögötte értékben, anyagban, emberi tartásban mutatkozik, az sincs. Ezért akarunk megemlékezni róla, róluk, kik 80-90 esztendő idős csúcuk tetején nagy magasságból és nagy távolságra nézhetnek ki. Szétnézhetnek és visszanézhetnek. Követhetik „régiséges öregei”-k sorát. A „bizodalmas vénék”-ét, kik előttük éltek és szerettek. Akit, amit szerettek, ahhoz ragaszkodtak. Mert a szeretet biztonságot és fényt ad, s abból nekik kevés volt. De az élet félelmet is ad, s abból nekik sok volt. Menekültek a rettegéstől, föloldani, felejteni akarták. Ha önerőből nem telt, felső erővel. Mert felső erő bőven volt, valódi és képzelt. Megfogható és megfoghatatlan. Nekik a megfoghatatlan tűnt valódinak, mert azt érezték maguk mellett. Ezért hozzá fordultak: „...ahho’ köll ragaszkodni, ahunnand a segítséget várod.” S „ahho” ragaszkodtak, mert hozzá különben is könnyen eljuthattak. Instancia-levél - kopogtatás nélkül beléphettek. Szóval, imával, hanggal-énekekkel lajtorját állíthattak. Sokat lajtorjázta, mert sokszor volt rá okuk. A végén úgy belejöttek, hogy „szinte repültek, mint a gondolat”. Repült a gondolat, de a földön maradt a test. Mindaddig belesüppedve a tűzhely melletti székbe vagy a kemencepadka zugába, de múltjukba is - mint Terjékné, Borcsa néni Nógrádmegyeren 88 évébe -, amíg elszálltak a „lélek- és gondolatszéllesztő” árnyak, s a láng fényében meg nem jelentek a „nyugvást hozó” lények. Így repültek, szálltostak, oldódtak, melegedtek az „ősnagyszülők” és a mai „szülék”. Volt dolgok volt tudói és a volt dolgok mai tudói. Kik nélkül mi sem volnánk tudók, de utódaink se tudósabbak. Ez a kis írás nekik szól, róluk szól: „régiséges” asszonyokról, férfiakról. A népi gondolkodás múltból jelenbe feszülő ívének mindenkori tartóoszlopairól. Kiket sem az a bizonyos fekete sors nem tudott elszenesíteni, legfeljebb keménnyé aszalni, sem a sok „tövises helzet”, „kötényáztató” könny megrendíteni. Itt tolonganak körülöttem. Nevük idekíváncozna. Sokan vannak, kit válasszak? Hogy tudjak különbséget tenni a lebegő beszédű, nyíltszívű palócok, a gyönyörű magyarságú moldvaiak, bukovinaiak vagy a követhetlenségig „rávéleksző”, időtlen emlékezetű

somogyiak között? Katyi, Mari, Rozi, Ilon, Emera nénik között? Kikben olyan felelősségérzet lakik, a „régiregiek”-kel, „utánzott”-akkal kapcsolatban³. Öregasszonyok között, kik készültek érkezésemre⁴, füzeteket körmöltek tele elődeik „megszokott énekeivel, imáival”⁵. Várták, mikor kerül rájuk a sor⁶. Ha nem volt idejük kivárni, üzentek értem: „Jöjjön el Háromfára...”, hogy el-elakadó hangjukat megörökítem. Bár a halál a kapu előtt leselkedett, addig nem engedték be, míg egy „jóraló becses személj” nem rögzítette a sokszor már csak zihálva, sípolva feltörő utolsó szó-, hangfoszlányukat.

Hogy tehessek különbséget öregasszonyok között, kik nemcsak múltközvetítőként, emberként is kiemelkedtek, mert „hitték a szegét”: becsülték egymást⁷. Volt, ki után gyereken, unokában, dédunokában vagy 70 maradt fenn. 70 életút ágazott el egy nyomról. Volt, kihez idegenül tértem be, de barátként jöttem el⁸. Még munka közben is rendelkezésemre álltak. Szállt már ima és ének a „közös” munka helyén, például a „kecsu”-ban hagymaaprítás könnyfacsarásában, de szállt a „kamorában” is, libakopasztás pihefelhőiben, szipogó-síró öregasszonytól, ki minél jobban elérzékenyült a krisztusi szenvedés sorjáztatásán, annál izgatottabban tépdeste ölében aléltan fekvő vércseppes libáját. Rögzítettem imát határban répaegyeléskor, baromhajtás során is jólakottan poroszkáló állatok nyomában vagy hetipiac zsibongása közben. Így láttak el szóval, énekkel - meleg tejjel, házi kenyérrel. Ha rám szakadt az éjszaka, otthonuk védelmével. Mivel tudnánk viszonzni adakozó kedvüket? Legtöbbször alig mással, mint munkánk eredményével, azaz emberi és közösségi értékük bizonyágtételével. - Esetünkben ezzel a kis írással-gyűjteménnyel, amit most közrebocsátunk.

Róluk szól, de rólunk is. Nekik, de mindnyájunknak. Bonyolult egysége talán különös hangsúlyt ad ma neki, amikor szemünk láttára alakul át a paraszti társadalom: módosul, változik, megújul gondolati, lelki, ún. „konzervatív” formája⁹. A napjainkban lezajló hagyomány- és életforma-változással törvényszerűen együtt jár a szemléletváltás, „tudatállomány”-átrendeződés¹⁰. Ezért érzem különösen fontosnak minden olyan szellemi emléktárhely gyűjtését és bemutatását, melyben, mint itt is, a népköltészet formáiban mintegy kőbe vésetten jelentkezik a nagy történelmi forduló, a pogány-keresztény átállás lélekmélyi képe. E kép sokszor már nagyon is elhalványodott részleteivel most váratlanul élesen tűnik elő egy-egy szöveg hologramjában. A kereszténységre való áttérés már rég lezárult. A „napnyugoti” világhoz kényszerített csatlakozást a szent király, István következetes szigorral hajtotta végre. Minderről krónikaírásunk tanúskodik. De tanúskodik másról is: zsinati végzésekről (1095, 1114, 1279), inkvizíciós jegyzőkönyvek, boszorkányperek mögötti gyakorlatról, szörnyülködve emlegetett bájolásokról, arról, hogy az 1001-es pápai áldással még nem vált kereszténnyé a pogány magyar. Vizsgálódásaink azt mutatják, hogy sem a „krisztusi fény”, sem az értelem világossága nem hatolt be teljességgel ezer esztendő alatt az ősbózótba. A népi megnyilvánulások elárulják a Szent István irtotta-tiltotta gondolkodást és mögöttes gyakorlatot¹¹.

Valahogy nem tűnt véletlennek, hogy én személy szerint Koppány ivadékai között találkoztam először az archaikus imádságanyaggal, melynek háttérében, ha nem is éppen az „eresszön mög a fiamon”-gyógyítás szándéka jelentkezik már ma, de amely kétségtelenül sokat megőrzött az egykori - itt jobbra már csak védekező, bajelhárító tendenciát mutató - mágikus képzetekből¹².

*

Az imaanyag vizsgálatát - gyűjtését is - két szinten folytatom: szövegi megjelenésében - ilyenkor művelődéstörténeti forrásértéke válik hangsúlyossá -, valamint lelkeség- és tudatkapcsolásaiban, ilyenkor néplélektani - mentáltörténeti - vonatkozásai kerülnek előtérbe.

Az érdemi rész előtt - úgy vélem - érintenem kell műfaji előtörténetét 1968 decemberéig. Majd sorsa további alakulását a kézirat leadásáig, 1973 áprilisáig.

Archaikus - apokrif - imádság folklórkategória 1970. február 11-ig nem volt. Az e napon tartott akadémiai előadáson fogadta el a szaktudomány műfajmeghatározó kitételemet. Folklórkategóriaként nem szerepelt a szakirodalomban, de egyes gyűjtők találkoztak már vele a múltban is. „Történeti” darabjai a költői értékű XVIII. sz. eleji ún. „Memorialis”¹³ és a Horvát István történészünk naplójában 1805-ben feljegyzett „Fehér rózsza, Mária” kezdetű „babonás, haszontalan szőszaporítású imádság”¹⁴, továbbá Kálmány Lajos 1891-ben közzétett tizenhárom imádsága, melyeket, talán nem is véletlenül, a ráolvasókkal együtt közöl. Értéküket helyesen summázta akkor, midőn „nyelvkincseink gyűjtői figyelmébe” ajánlotta az ily imádságok feljegyzését¹⁵. Ez időtől kezdve fel-felbukkannak a folklórirodalomban, hol jelen funkciójukban, hol meg egy-egy motívumukkal, más népköltészeti műfaj szövegével „összeragasztva”. E szórványjelentkezések nyomát népköltészeti gyűjtemények, tanulmányok, cikkek őrzik¹⁶.

A kortársi érdeklődésekről személyes információk alapján értesültem. Rövid összegzésük: Bálint Sándor e század húszas, Domokos Pál Péter s Tálasi István a harmincas, Kallós Zoltán s Diószegi Vilmos az ötvenes éveitől figyelt fel e szövegekre¹⁷. Szlávik Andor felsőmaráci (Vas m.), Bárány László magyarszecsődi (Vas m.) plébános és Besenczi Sándor¹⁸ önkéntes gyűjtő (Ordas, Pest m.) a hatvanas évektől kezdve gyűjtenek maguknak, illetve Fettich Nándornak¹⁹, ki ideje és lehetősége szerint szintén végzett terepmunkát. Dömötör Tekla előtt sem volt ismeretlen, Pócs Éva meg hiedelem/ráolvasó anyaga műfaji kötődéseként jegyzett le hasonlókat. Újváry Lajos festőművész Gyimes-völgyi gyűjtései során rögzített értékes archaikus imaváltozatokat, Borsai Ilona a Mátra vidékén, Falvay Károly meg tokaji útján. Utolsónak, de talán a század legelső törekvéseiről szól Pogány Péter közlése, aki 1972 őszén a Népköltészeti Kataszter néhány olyan darabját mutatta meg, mely a tízes, húszas években folyt be alkalmi gyűjtőktől a Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattárába.

Jómagam 1968. december 17-ig tizenhét éves gyűjtőmunkám alatt nem találkoztam még csak hasonló jellegű megnyilatkozással sem, jóllehet érintkező területen dolgoztam Lajtha Lászlóval és Tóth Margittal: történeti népének - szokásköltészeti anyag gyűjtésével foglalkoztam. A jelzett szakirodalmi szórvány-előfordulások részint elkerülték a figyelmemet, részint meg történeti folklóradatként kezeltem őket, s nem tételeztem fel mögöttük még ma is élő gyakorlat lehetőségét.

Ez volt a helyzet 1969 novemberében, mikor a gyors ütemű, rendszeres kutatást elkezdtem, a Babosné imádsága felvetette problémák megoldását a terepmunkától várva. Választ keresve olyan kérdésekre, melyeket sem az eddigi adatok, sem a kortársi kísérletek nem érintettek. Az ilyen jellegű anyag néhány évvel ezelőtt még aligha lehetett volna nyílt kutatási téma. Ha lett volna is érdemleges gyűjtés, az ötvenes évek világnézeti és szemléleti merevsége nem biztosíthatta volna a kibontakoztatásához szükséges atmoszférát²⁰.

Az 1972. december elején ideiglenesen lezárt gyűjtés eredménye: az ország minden táján jártam²¹. Több mint 300 napot töltöttem terepen. Ugyanennyi községben dolgoztam, ennek többszöröséből nyertem anyagot gyűjtési gócpontokon: búcsújáróhelyeken, folklórünnepélyeken, szociális otthonokban, piacokon, pályaudvarokon, SZTK-rendelőkben stb. stb... - mintegy 6000 szöveget és hozzá kapcsolódó tudanyagot.

Jelen válogatás zömmel e három év munkájából állt össze. Adott esetben más gyűjtésből is merítettem, mivel célom az anyag minél teljesebb bemutatása az eddigi és jelenben is folyó fáradozások nyomán. Fáradozások, eredmények, melyeket a közhasznúság felismerése szült. Néhány szót ezekről is kell szólnom, de kell a műfaj életének egyéni és közösségi érintettségéről, valamint az elmúlt három év alatt érte-vele-körülötte történt mozgás, alakulás, fejlődés folyamatáról is.

Már az első hónapok gyűjtési gazdagsága nyomasztó felismeréssel járt. Világossá vált, hogy ennek az országos elterjedésű hagyománynak összeszedésére egymagam nem leszek elég. Időből, erőből nem futja. Viszont a munka sürgős, mert a gyűjtés lehetőségeit lehatárolja: 1. a legértékesebb, azaz legarchaikusabb darabokat ismerő öregek gyors kidőlése, 2. az érzékelhető gyorsasággal végbemenő élet- és gondolkodásmód-változás információszerzést leszűkítő ténye²². A felelősség súlya alatt a segítségkérés módozatait latolgattam, s valamiféle közös vállalkozásban láttam a megoldás lehetőségét. Úgy véltem, hogy közösségi kulturális érték sorsa ma már nem maradhat egy ember gondja. Ilyen értelemben fogadtam el, mintegy az országos gyűjtés megindítására, a Juhász Ferenc felkínálta közlési lehetőséget az Új Írásban²³. Az ő költői bevezetőjével megjelent harminckét imádság előszavában együttműködésre hívtam fel mindazokat, akik közérdekűnek minősítik a néphagyomány ügyét²⁴. A közölt anyag hatását érzékelteti a folyóirat novemberi számának Visszhang rovata (127-128. o.), a vidéki sajtó, valamint a tudományos és művészeti élet képviselőinek örvendező értékelése²⁵. Gondomban talán legnagyobb segítségre adott reményt a katolikus egyház nem várt pozitív magatartása ezekkel a számára erősen vitatható „teologice, liturgice abszurd” imákkal szemben²⁶. Az anyag történeti értékét felismerve, az egyház²⁷ gyűjtést hirdető - támogató - érseki, püspöki körleveleket adott ki²⁸, és az egyházi sajtóban nagyon is eredményes gyűjtési felhívásokat tett közzé²⁹. E felhívások nem is annyira az alsópapság közreműködését hozták, melynek körében a szöveghez kötődő ellenérzés, tiltás nem tűnhet el máról holnapra³⁰ - még főpásztori beintésre sem -, hanem inkább a népi emlékezés zsilipjeit húzták föl. Megható szép levelekkel, sokszor kiemelkedő filológiai értékű imádságokkal, régi írásokkal, könyvekkel gazdagították gyűjteményünket, határokon innen és határokon túlról³¹. Nem hagytam pusztán az egyház és a sajtó nyújtotta támogatásra, mind az anyag³², mind gyűjtési módozatainak bemutatására, hanem tudományos és ismeretterjesztő előadásokat tartottam egyetemeken, főiskolákon, művelődési házakban és mindenütt, „ahunnand” a segítséget reméltem, és ahol szükségesnek látszott az ilyen-olyan fenntartás tisztázása s a még az öregeknél is fellépő bizalmatlanság leküzdése³³. A kortárs írók is igyekeztek munkámat információnyújtással megkönnyíteni³⁴. Az idegenben élő magyarsághoz is eljutott a híre. Az érdeklődést most csak két mozzanattal jelzem. Major-Zala Lajos Svájcban letelepedett, idehaza is elismert és értékelt népi származású költő egyik verseskötetének tetemes része ez imádságok ihletéséből fakadt³⁵. Jelentőségét Rónay György taglalta, párhuzamba állítva az előző év nyarán Debrecenben tartott anyanyelvi konferencia Bárczi Géza megfogalmazta elvi álláspontjával³⁶. Az eredményeink iránt fogékony amerikai magyarság számára meg 1972 tavaszán a Magyarok Világszövetsége támogatásával New Yorkban megjelent ezen gyűjtésből szakmai bevezetőmmel ellátottan egy hanglemez Török Erzsébet, Jancsó Adrienne és Mosóczy Miklós előadásában³⁷.

Túlnőne e kötet keretén, ha az imaműfaj „életével” az utolsó években összegyűlt dokumentáció alapján hosszabban foglalkoznék. Ennyi megérteti, miért szerepel a könyv gyűjtői között „idegen” is, lett legyen az Kálmány Lajos, Bálint Sándor, Polner Zoltán vagy írni-olvasni alig tudó öregasszony³⁸, főiskolás, seminarista vagy kis falu káplánja³⁹, esetleg Kallós Zoltán vagy Bosnyák Sándor. Mindehhez még csak annyit, hogy menet közben a szaktudományt is tájékoztattam az addig elért gyűjtési eredményekről: 1970. május 20-án ismét az MTA-n, a Néprajzi Társaság Folklórszakosztályának ülésén szoltam az imaműfaj téma- és személyi vonzásra előkerült szokásköltészeti párhuzamairól, különös tekintettel a Mária-síralom-műfaj népi továbbélésére⁴⁰. 1971. március 25-én az MTA Középkori Munkabizottságában számoltam be az anyag művelődéstörténeti forrásértékét egyre nagyobb számban bizonyító elemekről, továbbá egy új gyűjtési törekvés megvalósításáról: a népi tudat- és lelkiségvizsgálat folytatásáról. Ez utóbbi fontossága munka közben derült ki, sokszor legalább olyan hangsúlyt nyert, mint maga a vizsgált hagyomány⁴¹.

E kötet első megjelenése érdekében 1972 decemberének elejétől fölfüggesztettem a terepmunkát. Végleg lezárni a gyűjtést nem lehet, és tudománytalan volna. Mind saját tapasztalatunk, mind az érkező levelek mellékletei csak alátámasztják Tálasi István szentenciaszerű véleményét: „Addig kell gyűjteni, amíg az anyag adja magát.” E kijelentésre azért került sor, mert a forrásértékű szövegek kiadását sürgető szaktudósok már 1971 tavaszán kérték a gyűjtés megszakítását, éppen a már meglevők feldolgozása, közlése érdekében. Az addigi gyűjtési hajrában, mely valójában az öregekért való versenyfutás volt a halállal, ezt elképzelhetetlennek tartottam, s joggal, mert az azóta meghallgatottak közül - sajnos - többen meghaltak. Az anyag szempontjából pótolhatatlan veszteség lenne, ha esetleg hosszabban tartó íróasztalmunka miatt nem leltem volna rájuk⁴². Továbbá gyűjtőtérképemen akkor még jelentős fehér foltok mutatkoztak, melyek berajzolását is sürgetőnek éreztem. E hiányok azóta nagyjából eltűntek. Többé-kevésbé választ kaptam kezdeti problémáimra is, így viszonylag teljes képet adhatok az „agyunkba fő’vett”, „állandóan a fejünkbe’ csöngött”, „öregeink kikövette’te” imaanyagáról.

*

Az imádságokkal elsősorban szövegi megjelenésükben foglalkozunk. Számba vesszük az eddigi eredményeket és a megoldásra váró problémákat.

A következőkben lényegre sűrítve taglaljuk a kérdéseket, majd jelen ismeretünk birtokában válaszoljuk meg őket, érintve a korábbi meghatározásainkat is.

A) AZ ANYAG KAPCSOLÓDÁSA

I. Funkcióhoz:

szórvány
egyedi

kötött
(liturgikus keretben
egyházi gyakorlat)

jóváhagyott szövegek

alkalomhoz
helyhez
időhöz

} kötött, s van-e rítusrendje?

s mint funkció:

általános
közösségi (zárt-nyitott)
(kis-nagy)

kötetlen
(paraliturgikus-szabad-népi
vallásos gyakorlat)

nem engedélyezett,
tiltott, üldözött szövegek

II. Hordozóhoz:

nem: férfi, nő

kor: öreg, fiatal, gyerek

vallás: katolikus (római, görög), protestáns (református, lutheránus), egyéb

foglalkozás: ősfoglalkozások, iparos, kereskedő, egyéb társadalmi rétegek

iskolázottság

III. Területhez, nyelvhez:

falu, táj, országrész, Közép-Európa, Európa, magyar, szórványmagyar, nemzetiségi

környező
nem környező } etnikumok

IV. Hagományhoz (szóbeliség):
népköltészet – párhuzamok
magyar } jelen, múlt
nemzetközi }

V. Irodalomhoz (írásbeliség):
műköltészet – párhuzamok
magyar } jelen, múlt
nemzetközi }

VI. Köztes peremterület:
ponyvairodalomhoz

VII. Terjedéshez, terjesztéshez:
egyén (bárki, szentember, előénekes, búcsúvezető, zarándok, remete)
közösségek (rendek, vallásos társulatok, egyesületek, imaközösségek, szekták)

B) KÖLTÉSZETI KATEGÓRIA:

C) EREDET:

I. Műfaj	gyakorlat	} viszonylatában
II. Név, elnevezés	szöveg	
III. Tartalom	idő	
IV. Alak	tér	
V. Stílus, vers		
VI. Előadásmód		

Lehetne még finomítani e felosztást, de keretünkbe nem fér bele. Kivetíthetném tudományközi kapcsolatait: nyelvészettel, művelődéstörténettel, képzőművészettel, ikonográfiával, zenével stb. és természetesen a teológiai ágazatokkal való számtalan érintkezését. Jelen áttekintésünk számára azonban - úgy gondoljuk - ennyi elég, különben elvesznénk az egymásba folyó nagy anyag részleteiben. E tagolás alapján haladunk, és igyekszünk a lényegeseket elmondani. Elöljáróban a következőket szögezhetjük le: a viszonylag rövid gyűjtés után kialakult véleményünket nem módosította érdemben az alaposabb felderítés. Ahol igen, jelezzük, így pl. a meglepő eredetmozzanatok.

A) ANYAGKAPCSOLÓDÁS

I. Funkció

Kis közösségben végzett általános gyakorlat, családon belül, jobbra szülői, nagyszülői örökítéssel folytatják⁴³. Kötött, liturgikus keretben ma már nincs helye, történelmi rétegeiben igen. Kivétel egy moldvai töredék, melyet bérnálásakor mondtak volt (25. sz. ima). Szövegei nem hivatalos szövegek. A „nihil obstat” törvényességével nem rendelkeznek. Paraliturgiához ritkán kötődnek. Ez új mozzanat. Eleinte erre adatunk nem volt; elsősorban görög katolikus öregek vallomásából derült ki, hogy egykor még templomi ájtatosságokon is - főként májusi, októberi litániákon - mondták, a pap távozta után. Római katolikusoknál is előfordult nagyheti imaösszejövetelek alkalmával, különösképpen kint a Kálvárián - „Koponyán”, keresztútjárás után. Ezek szórványadatként kezelendők, mert általában „templomban nem”, „közösen nem”, „csak otthon”, „házilag” stb. jelzéseket kaptam. *A szövegek egyházi jóváhagyás nélkül élnek.* A papság általában nem tudott róluk s a hozzájuk fűződő gyakorlatról. Ha mégis fülébe jutottak - gyakran gyónás révén⁴⁴ -, ellenezte őket. Meggyőzéssel, tiltással, szankciókkal igyekezett háttérbe szorítani, megszüntetni. Nem sok sikerrel. Erősebb volt a hagyományhoz

való ragaszkodás, melyet érzelmi és esztétikai tényezők is fokoztak⁴⁵, mint az értelem szava (imaszövegek „zagyaság”-aira való hivatkozás - ⁴⁶) vagy a penitencia súlya⁴⁷.

Alkalomhoz jelen funkcióban szorosan nem kötődött. Zárt, hagyományörző vidéken szórvány közösségekben (pl. Moldva) szokásköltészet köszöntő, kántáló szövegrészleteiként jeles napokon előfordult. *Ideje*: jobbára esti, reggeli ima, néha délben is mondják. Gyakran pénteken, nagyböjtben, nagyhéten, nagypénteken. Bajban, veszedelemben. Betegnél, haldoklónál⁴⁸. Sokszor csak amikor „éppen eszükbe jut”. Munka közben, úton, mezőn⁴⁹. „Bármikor lehet.” *Helye*: lakószoba (konyhaasztal-ágy-tűzhely körül-előtt, térdelve, ülve; falikereszt, Mária-szobor előtt⁵⁰. De kint, a határban levő keresztnél is. Különben „alkalom”-nál, említettek függvényeként, pl. Kálvárián, imaházakban stb.⁵¹.

Rítusban helye, rendje nincs. Ad hoc jellege miatt nem is alakulhatott ki, hacsak nem egyénileg végzett, énekkel taglalt esti-reggeli imádkozás - ájtatoskodás során. Főleg palóc vidéken. Kivételre utal a mezőkövesdi asszonyok közlése, kik este a „summásságon” közösen végezték a barakkban elalvás előtti megszabott rend jegyében imamondásukat⁵².

Itt szólok a gyűjtő tapasztalatáról azzal kapcsolatban, hogy aktívan élő néphagyomány-e még ma is, vagy csak passzív, emlékezet tárolta egykori gyakorlat, életforma-elem? Erre éppen úgy nem lehet egyértelmű választ adni, mint e hagyományegységben sok mindenre. Van, aki el nem hagyná, mert nélküle nem tud elaludni, s ha véletlenül olyan fáradt volt, hogy elnyomta az álom, megébred, mert nem imádkozott. Nem egyből úgy kellett kiásni⁵³, s volt, ki valamikor tudta, de már „rég feledte”. Olyan is akadt, ki hallotta régen, de nem tartotta „érdemes”, „valóságos” imának. S nem „foglalkozott vele”. Ugyanígy van ez a kor viszonylatában is. Sok öregasszony már nem „használja”, de vannak öregek, kik unokájukkal együtt minden este végzik. Különben ez fejezetnyi kérdés, valójában a jelzett szemléletváltozás mértéke határozza meg. Kapcsolódik a vallás elsorvadás-elkopás kérdésköréhez is⁵⁴. Széles kitekintésre nyerünk lehetőséget a népi vallomásokból, mert minden fázis és minden fázismozzanat jelentkezik: együttesen teljes tudat-körképet ad.

II. Hordozó réteg

Nemtől független, férfi, nő egyaránt végzi.

A kicsi gyerekkori elsajátítás idején szülő, nagyszülő nem tett különbséget fiú-leány között. A női adatközlők magasabb arányszámát más tényezők határozzák meg: lelki alkat, érzelmi beállítottság, misztikum iránti fogékonyság, pszichés túlterhelés, érzékenység. *Korhoz*: csak annyiban kötött, amennyiben az öregek hátat fordítanak az életnek, készülnek a túlvilágra, igyekeznek megcélózni a mennyországot⁵⁵. A köztudat gyakran az öregkorral társítja az imádkozás tényét, mintegy privilégiumának is tekinti, még más világszemléletűek is elnézik nekik. Hozzájuk ez „illik”, nekik „ez jár”. Sokszor csak ez jár. Ez egyetlen dolguk, s mert munka nélkül nem tudnak élni, ezt végzik egyre beszűkültebben⁵⁶. Ugyanakkor középkorúak, sőt fiatalok is ismerik, gyermek adatközlőim is vannak, a legkisebb két és fél éves. Többször vettem fel családon belül három generáció hangját ugyanazon imádság elmondásával (érdekelt ugyanis a szöveghűség, -változás, -módosulás stb. kérdése) s egy betű eltérést nem tapasztaltam. Volt azonban olyan adatközlőm is, aki ahányszor elmondta, mindig másképp alakította. Általában az ifjabb nemzedék mindig aszerint tudja, amilyen mértékben érvényesül a szülői, nagyszülői átadó, megmentő szándék⁵⁷.

E hagyományanyag *vallási megoszlás szerint* inkább a katolikumhoz tapad, rómaihoz, göröghöz egyaránt. A *görög* gyakorlat talán mélyebben és általánosabban él, de szövegileg nem olyan változatos⁵⁸. E tapasztalat feltehetően egykori liturgikus összövegek kérdésével függ össze. A *római katolikusok* szövegei változatosabbak, de oldottabbak és mélység-

szélesség vonatkozásában az erősen hagyományörző vidékeken jeleznek differenciáltabb értékeket. *Protestáns* adatközlőink is vannak, elsősorban reformátusok. Már csak erősen racionalizált, díszítőelemeitől megfosztott szövegeket ismernek. Főleg az „Én lefekszem”-típuskör néhány kezdő sorát. Három évvel ezelőtt a kezdeti gyűjtések gazdagabb református anyagot ígértek. Aztán derült ki, hogy a valóban protestáns adatközlők sok esetben katolikus hozzátartozóiktól tanulták meg a díszítettebb szövegeket, mert azokat saját imáiknál szebbnek tartották⁵⁹. Változatlanul feltételezem azonban - mind saját, mind Kallós Zoltán református területen folytatott gyűjtései, továbbá a nemzetközi protestáns párhuzamok alapján -, hogy a református „összülők” valamikor ismerték e szövegeket, de hitük értelemközpontú, demitizáló jellege folytán ezek elveszthették „cifra”, „kokasos” elemeiket, s csak a „praktikum” jegyében éltek tovább.

Foglalkozás - társadalmi réteg szerinti megoszlást nem tapasztaltam, sem a jelen falu kiegyenlítettebb társadalmában, sem az 1945 előtti erős tagoltságban. Paraszt, pásztor, halász stb. éppen úgy mondotta az „egész níp” „szájrú szájra ment” imádságait, mint iparos, zsellér, nincstelen vagy cigány környezetből kikerült. Társadalom/foglalkozás per funkció: nem jelez különbséget. Szórványadataim vannak viszont a társadalmi ellentét imagyakorlattal kapcsolatos jelentkezésére⁶⁰. Ugyancsak függetleníthető az iskolázottság lététől, fokától. Ez szintén kivétel az anyagban, de más kapcsolatban: jelleg, eredet stb.⁶¹.

III. Terület - nyelv

Az egész magyar nyelvterületen él. Így határokon túli vagy a történeti rendű szórvány-magyarország közt is (Moldva s a volt bukovinai székelység). Hazai nemzetiségek körében is gyűjtöttem. Ebből ugyan a szomszéd népek jelenlegi gyakorlatára még nem következtethetünk, de az imák meglete elképzelhető, főként a román folklórban, melynek bizonyos ágával s motívumaival szövegeink rokoníthatók (pl. kolindák). Feltehetően ez érvényes bolgár, szláv vonatkozásban is. Távolabbi közösségek, területek esetében egyéni tapasztalatra nem támaszkodhatom, csak a rendelkezésemre álló irodalmi és folklóradatokra, melyek jobbra a múltat érintik. Ez adatok alapján: európai hagyomány, kereszténységhez tapadó általános folklór-jelenség. Történeti gyökerei a középkorig ereszkednek, illetve... De erről később, az eredetkérdésnél részletesebben szólnunk.

IV. Hagyomány - szóbeliség

Mai megjelenésében elsőrendűen szájhagyományozás útján elterjedt - öröklődött, ez a „betéve vót” imádságműfaj⁶². Léven a népköltés egyik archaikus ága, érthetően kapcsolódik mind a magyar, mind a nemzetközi folklóirodalom számtalan válfajához. Pl. eredetrendben: a ráolvasó, népének, paraliturgikus népi színjáték, siralom stb. motívumaihoz, s a szokásköltészet több egységéhez: a kántáló, köszöntő énekekhez, lakodalmas s a vallásos néphagyomány főleg ádventi (Mária-altatók), karácsonyi és nagyheti mozzanataihoz fűződő szokások epikus, lírai és prózai folklórműfajaihoz. Jelen magyar gyakorlatáról már szóltam, az előző témakörben meg utaltam nemzetközi - ma még számomra - esetlegességeire.

V. Irodalom - írásbeliség

Írásos rögzítést ez anyag csak elvétele nyert⁶³, Magyarországon eddig ismeretlen lévén, más népköltészeti alkotással ellentétben, semmilyen vonatkozásban nem hathatott a műköltészetre, sem a jelenben, sem az elmúlt öt-hat negyedszázad során: az irodalmi népiesség markánsabb jelentkezése óta. Amióta viszont e hagyomány néhány darabja ismertté vált az Új írás révén, hatása már mutatkozik.

Ezzel szemben az anyag *motívumainak múltbeli* irodalmi kötődése mind magyar, mind nemzetközi vonatkozásban szembetűnő. S itt már a műfajpárhuzam észlelhető. Tehát magyar motívumpárhuzamai a XVI. sz. kolostori irodalmának egyes műfajai érintésével (imádság, énekköltészet, szenvedéstörténet, Mária-síralom, látomásirodalom stb.) a XIII. sz.-i Ómagyar Mária-síralomig követhetők, illetve Bornemisza Péter 1578-as bájló imádságain keresztül a Bagonyai ráolvasásokig (1488). Nemzetközi irodalmi párhuzamai nagyjából azonosak a kolostori irodalom anyagában mutatkozó kapcsolatokkal. Ez - úgy vélem - bővebb magyarázatot nem igényel. A mi, főleg szerzetesek művelte, középkori irodalmunk az európai latin nyelvű egyházi irodalom kötött-kötetlen fordításából-áttételéből-átköltéséből állott. Valójában hazai szinten tükrözi a háttér egyházi kultúrát, szellemében, törekvéseiben, illetve ezeket megjelenítő irodalmi műfajaiban. A Nádor-, Winkler-, Debreczeni, Érsekújvári, Weszprémi-stb. kódex, „siram”-ai, passiói mögött megjelenik Pelbárt vagy a Sermones Dominicales szerzője és a távolban Anzelm, Bernát, Bonaventura, Berceo vagy a számunkra legfontosabb, a közvetlen hatású Geoffroi de Breteuil alakja. Anyagunkban ez a középkori költészet ezért jelentkezik egyszerre azonos párhuzamelemekkel, magyar, nemzetközi kulisszákkal. Párhuzamaink nem csak a nyugati egyházi irodalommal mutatnak közösséget: számtalan motívumunk bukkan fel az őskeresztény-görög egyházi irodalomban (pl. Trisagion), a keleti varázs-, a bizánci apokrif anyagban és a mindezeket visszhangzó középkori szláv (orosz), pravoszláv és német egyházpapi gyógyászati irodalom emlékeiben is.

VI. Köztes peremterület: ponyvairodalom

Az irodalom és a népköltészet köztes peremterületéhez, a „ponyvá”-hoz⁶⁴ az anyag mind közvetlenül, a szövegeivel⁶⁵, mind szokásköltészeti párhuzamaival kapcsolódik. Innét a „bagómártonos ima” elnevezés eredete is. Ponyvagyűjteményemben több típuskör szövege nyert így rögzítést és ezzel gyorsabb, szélesebb körű elterjedést. A vallásos ponyva a paraliturgia függvénye és megjelenítője. Valójában a népi katolikum sok száz éves gyakorlatának, a népi áhítat pap nélküli, kötetlen, önerejű megnyilatkozásainak lecsapódása az analfabetizmus fölszámolása idején. A ponyva követelően jelentkező irodalmi/vallásos tömegigényt elégített ki. Igényt, erős szellemi érdeklődést, sőt szükségletet, melyet sem a hivatalos irodalom, sem az egyház tőzsdéjén nem jegyeztek. Annál inkább érzekelte azonban a kurzus emelkedését a különböző rendű, értékű nyomdászréteg, sokszor csak kéziszajtos szentember. Jól járt a nép, jól járt a szentember, jól a magyar irodalom, és nem utolsósorban az imakutató. A szájhagyomány révén a középkortól a zugnyomdákon keresztül átmentett anyag értékes irodalmi emlékeket őriz. Egyik-másikról talán e kis szakadozott lapok nélkül nem is tudnánk. Az irodalom történeti műfajainak/hagyományainak népi továbbélését mutatja a ponyva és a ponyvából szétáradó kéziratossá rögzítés. Az eredményt tekintve mindegy, hogy a jámborság vagy a kufár szellem fogta el a sokszor már múlt-tűnő hagyományt, s szállította át korunkra, tálalta nekünk, sok izgató kérdés megoldására.

Mondanom sem kell, hogy e ponyvairodalom anyagával - népénekek, legendaballadák, Mária-líra s egyéb epikus-lírikus vallásos szokásköltészeti emlékek - műfajunk bizonyos érintkezést mutat⁶⁶.

VII. Terjedés - terjesztés

Történhet *egyéni* is, ilyenkor általában családon belül, nemzedéki rendben folyik⁶⁷; előfordul családon kívül is: szomszédban, mezőn, imaórákon, búcsún, kórházban vagy pl. egykoron az iskolában, „a pad alatt”. Családon kívüli tudatos terjesztésről ma kevés adatunk van. A népi emlékezés szerint a múltban „szent öreg”, „kódus”, zarándok, remete, búcsúvezető, árus - „ócsójancsi” - „hozta-vitte”⁶⁸. *Közösségi* terjesztésre ma már inkább csak történeti ada-

lékokból következtethetünk. Eretnekek, vándorló szerzetesek, „dékánok”, diákok (diakónusok), alszerpapok, literátusok sokrétű tevékenységét idézik az írások és bizonyos gyűjtési adatok, de idézi a néphagyomány mágikus tudományú garabonciásának alakja is⁶⁹. E történetben a sor talán a beginizmussal kezdődik, s a XIII-XVI. sz-i. vallásos társulásokon, imaközösségeken, imaházak szombati - nagyböjti - összejövételein keresztül Bors István „III. szent Ferencz-rendü tag”-ig tart, aki „Botykón 1886-ban” jelentetett meg ponyván két archaikus imát (Fehér rózsza, Mária és Szól a kakas, csendes angyal - ez utóbbi már a tudatos csiszolás negatív jeleit mutatja.) Esetleg még tovább, az endrődi „könyvesasszonyok”-ig követhetjük e hosszú utat, melynek határköveit az 1114-es, az 1628-1632-es nagyszombati, illetve az 1545-1563-as tridenti zsinat paraliturgiát segítő végzései jelzik a „Quo primum tempore” szellemében. Sem V. Pius, sem Oláh Miklós, de Pázmány Péter sem gondolta volna, hogy Magyarországon annyi baj lesz a végrehajtással, hogy a Praetridentinum emléke-gondolata-gyakorlata ma is jelen van, és hogy ilyen szívós gyökerei vannak a laikus katolicizmusnak⁷⁰.

B) KÖLTÉSZETI KATEGÓRIA

I. Műfaj

Műfaját és helyét a népköltészetben funkció, témahordozó réteg, eredet szabta meg. Ezért és ezek figyelembevételével neveztük e hagyományegyüttest archaikus apokrif népi imádságnak. Később az „apokrif” jelzőt a szaktudomány egyes képviselői mint félrevezető meghatározást megkérdőjelezték; az Ethnographia-tanulmány címét már ennek megfelelően módosították. Ma már látom, hogy az anyagon mind funkció, mind szövegi eredete alapján nyugodtan maradhatott volna az „apokrif” jegy is.

II. Név, elnevezés

A nép a legkülönbözőbb módon illeti, írja körül imádságait aszerint, hogy gyakorlata, mondása kiben milyen képzeteket kelt, mihez kötődik.

Így a népi gondolkodás és nyelv-, illetve szóalkotás szférájából nagyon is jellemző meghatározásokat rögzítettem, és elnevezéseket kaptam. Megpróbáltam ezeket topológiai, etimológiai, történeti stb. elv szerint csoportosítani, de így nem ment. A funkcióhoz tapadó népi képzetek alapján jártam el, azaz:

idő szerint: lefekvő-esteli-esti-hajnali-reggeli-pénteki-böjti-böjti előkészítő-nagyböjti-nagyheti-nagypénteki-harangszó-ima stb.

téma szerint: paradicsomi-paradicsomkerti-Gecemányi-kerti-kínszenvedés-fehér rózsza-hajnal-kokasos-ima stb.

végző szerint: magán-vénasszony-gyerekkori-családi-cigány-kódus-szekta-görög-saját-magunk szerkesztette-magunk szötte-„nem köz”-ima; öregek-kisgyerek-írástudatlanok-„régí hivek” imája; közhasználatra való imádság stb.

személy szerint: Jézus-Szent Ágoston-Szent Margit-Szent Rozália-Szent Rókus-Szent Bernát-Pió pápa imája; Úrjézus Krisztus imádsága, Pápa imádság; Bagu Márton szerkesztette ima; majd a kötött elnevezésű Mária álma stb. Jellegeiben ide tartozik a Hét mennyei szent zárak, Hét lakat, Mennyei Kincs, az Aranyimiatyánk nagyheti imája és egyéb „szent levelek” és „szerkesztett”, ponyván terjedő, folklorizált imádságok sora is. Ez utóbbiak a kolostori irodalom, az „oráció” szövegeivel meglehetősen kötődnek. Külön említem az ugyancsak törté-

neti, sőt esztétikai rendben kiemelkedő Nagy végső dolog, nagy itilet című imafüzért vagy a Boldogságos Szűz Mária szent fiát siratta elnevezésű imát;

jelleg szerint: régi-rígisíges-régiségi-régenyi-legszebb-rémségesen szép-óriás szép-hátulla-szíp-cifra-különös-különleges-fájdalmas-szenvedéses-magányos-lelki-lelkileg végzett-házi-házilag végzett-mellék-mellékes-pap nélküli-nem templomi-nem valóságos-kitalált-légbű szedett-mennybű szállott ima; sugallmány, hallásbű-hallomásbű-magam fejbű-anyám fejbű-szent öregtű, illetve néptű tanu't-istoriai-szedett-összeszedett-összeszött-összekovácsolt-összeragasztott-ragadék-csibe-illen-ollan-összevissza-babonai-szeriben mondandó imádság;

hatás/foganat szerint: ajánlatos-hathatós-szívre ható-hasznos-szép-erős-jó-borzasztó üdvös-legdicsőségesebb-bűnbocsánati-megnyugtató stb. ima; betegnél, haldokló mellett, jó meghalásér', boldog halálér' üdvözülésér' való imádság.

Megjegyzendő, hogy az ima és az imádság között nem tesznek különbséget. Öntudatlanul talán ünnepibbnek, súlyosabbnak érzik az imádság megjelölést. Ezt - úgy vélem - a „röpima” összetétel is jelzi (pl. „Az Úrjézus Krisztus imádsága, mikor a Geczemányi-kertbe szenvedett...”). Az imádság történeti értékű - lásd Halotti Beszéd -, s a kolostori irodalomban is ymaczaagh, ymadsagh, Imadsagh stb. vagy az oracio kitétel van.

III. Tartalom

Erősen vegyes tartalmú műfaj aszerint, hogy a százados szellemi lecsapódásban miként érvényesült a népi szelekció, és mit szűrte ki a közösségi emlékezés. E szelektív tevékenységet bizonyos mértékig meghatározta már az elődök ítélete, gyakorlata, mely a „borzasztó üdvös, szívre hatós”, „óriási szép” stb. tapasztalati és esztétikai summát is megjeleníti, szankció erejével továbbítja. De egyéni alakítás, válogatás is történik, ma éppen úgy, mint ahogy történt a múltban is.

Mind az egyéni vélekedések, mind a magyar és az európai hagyományanyag tanúsága szerint a krisztusi szenvedés és a vele együtt járó Mária-fájdalom leginkább alkalmas az imának tulajdonított transzcendens erő fokozására, tehát az „üdvös”, „hasznos” ítélet kialakítására⁷¹. Ennek megfelelően imádságaink középponti témája a szenvedés, azaz a szenvedéstörténet egyes kánoni és apokrif hagyomány szállította mozzanatai. Amint látni fogjuk, ezek lesznek témamagjai is. A krisztusi megváltás, kereszthalál - ősi renden véráldozat - misztériumát megjelenítő szenvedés fázisai tűnnek elő hol közvetlenül, hol meg a középkor kivirágzott jelképrendszerében. Az emberiség üdvéért vállalt áldozat eseménysorának földidézése - elmondása - hasonlóan a misén való részvételhez-áldozáshoz, valamelyest a Golgota-dráma közvetlen részesévé teszi az imádkozót⁷². Ezt hangsúlyozza az imázáradék („Aki ezt az imádságot...”), ez vésődött be nemzedéki rendben az imádkozók tudatába, ahogy ezt párhuzamanyagunk is, jelesül az olasz (umbriai) vonatkozó hagyomány tanúsítja⁷³. Különös hitelt ad a záradéknak az isteni eredet megjelölése („a Jóisten azt hagyja”, „Krisztus nem szól, sem beszél, csak azt mondja...”, „Azt mondotta Szűz Mária...”, „Szent Lukács evangélista írja...” stb., „...aki ezt az imádságot...”), ami emeli kötelező erejét, és magyarázza fennmaradását⁷⁴.

Imáink témája még a vallás személyi és tárgyi anyaga: szentek, szentelmények, adott esetben a liturgikus irodalom mindezeket kivetítő emlékei.

Nincs ún. témája az elsőrendűen és közvetlenül mágikus képzeteket keltő imádságoknak, melyekben, ha elkeresztényesített szellemben és jellegben is - utaltunk rá kezdetben - a valamilyen célratörés, bajelhárítás, védekezés szándéka jelentkezik. Tudatmélyi rétegek pogány örökségeként varázscselekvések gesztus- és szóállományát idézik. A Rossz Szellem, a Rontás

helyét elfoglaló Sátán ellen egyház szentesítette eljárással vagy szellemben, Krisztus nevében lép fel a régi félelmek új hitű továbbhordozója⁷⁵.

A legtöbb ima felajánlással kezdődik, melynek magyarázatát egyik palóc adatközlőm - kissé gyermekdeden - így adta: „...Mikor valaki hozzáfog imádkozni, az imádságot nem ajánlja fel senkinek, akkor az angyalkák nem tudják hová vinni az imádságot... Azt várják..., hogy hová vigyék, kinek adják?...” (Nógrádmegyer, B. J.-né, 1922.)

IV. Alak

Az imák szerkezete általában *hárm*as tagoltságú. *Lírai* természetű személyt-szituációt megjelenítő *kezdőképpel* indul a szöveg, melyben a középkori látomásirodalom egy-egy motívumának folklorizált eleme is megtalálható. Általában a már jelzett fényszimbolika: egyház-Nap-Krisztus-hajnal-Mária-ádvent stb. kánoni és apokrif jelképrendszerében mozog. Elegyes jelképiségével érzékelteti az elkövetkező mondanivalót.

A *középrész* a szenvedéstörténet valamely fázisának epikus-dramatikus megjelenítése.

A *befejező rész*, az ún. *záradék* tömör, objektív hangú, semmi sincs benne az előző részek jellegéből. Meghatározza az ima végzéséért járó lelki hasznót, kegyelmet, üdvöt. Ahogy említettük, ez hitelesíti a szöveget, jelzi az imaanyag funkció-szöveg eredetét, idézi az ajánlatos/kötelező gyakorlat emlékét.

E *hárm*as tagoltság nem mindig van jelen. Középkori énekek, himnuszok, epikus hagyományokat hordozó imádságok vagy rövid imák esetében eltűnhet. Alig szembetűnő az ún. imafüzéreknél, melyekben hosszan sorjáznak egymás mellé ma még ki nem derített vonzás és tapadási törvényszerűségek révén összeállt szövegek: múltba merült szertartások folklorizált emlékei, népi archaikus motívumok és a jelenlegi egyházi imák is. Alakilag ide kívánczna az ún. sugallmánycsoport hosszú, különös szóáradata: egyéni szerzésnek minősítik elmondói, de érvényesülnek benne külső hatások is. Jelentősége alkotás- és néplélektanilag figyelemre méltó⁷⁶.

V. Stílus - vers

A szövegek stílusa változatos, ellentétes jegyeket ötvöz egységbe. Irracionális költészet: szimbolikus, szürrealista eszközökkel éppen úgy él, mint naturalista, sőt verista elemekkel. Előadásmódja sodró, litániásan áradó, balladisztikusan tömör, sőt szaggatott. Költői esztétikumokban gazdag: metaforák, megszemélyesítések, lírai jelzők, szinonimák, majd a gondolatritmus, gondolatpárhuzam, alliteráció, asszonancia szinte állandó jelenléte dúsítja e gazdag költészetet, melyben egybeolvad a lírai, epikus, dramatikus műfajok jellege, ezért is nyerte el a *lyrico-epico-dramatico* műfaji meghatározást.

Verstanilag nehezen meghatározható. Az dönti el, miről vált le, mit hordoz. Mi szövegi eredete, illetve miként rendeződik mindez az egymásba folyó rímes, rímtelen - kötött, kötetlen - egyéni, közösségi lírában. Itt mindent megtalálunk: az ősköltészet - a medvéénekek - már jelzett gondolatpárhuzamait, betűrímeit, gyors váltású hangsúlyos szövegtetését, melyet a mondanivaló lendít előre, s a gondolat parcelláz szabálytalan hosszúságú, ütemes egységekké. Tetszés szerint görgetik öregeink e sorokat: hol csak két-három szótagnyit mondanak, hol huszonnégy szótagig meg sem állnak. E költészet nem hogy sorokban nem tud magára béklyót rakni, hetesek, nyolcasok, tízesek, tizenhármak kedvelt egységeihez igazolni, de még egy-két rímpárnál sem telik többre az irányító akaratból. Vivőerejét valamelyest csak a gondolati nyomatók hangsúlyos-hangsúlytalan kapcsolata-rendje szabályozza. S ez a modernnek tűnő, „eleitű hagyatkozott” szabad verselés a középkori latin nyelvű egyházi

költészetet is visszhangozza, a kötött strofikus formák szabályozott rendjét, összehangzó rímeit használva, mintegy példázva a kettejük egységéből született „magyar poézis”-t.

VI. Előadásmód

Egyéniség, jellem szerint alakul. Általában „sebesen”, „madár szárnyán” száll. Van, ki komótosabban „gázol át” végeláthatatlan szövegeken, más a szavak sodrásába bódul, s lehunyt szemmel zsongítja lelkét a szó narkózisával; olyik meg régi sebeket tép fel a szenvedés önkínzó újraélésével.

Az imamondás pózzal jár, s még munka vagy menet közben is átalakul az ember, kizökken önmagából, ki valóságából. Megváltozik testtartása, arckifejezése⁷⁷. Nem szeretnek állva imádkozni, ha lehet, leülnek, önmagukba rogyannak, a még oly kemény faszéken is. Ölbe eresztett, összekulcsolt kézzel indítják az égbe, a megfoghatatlanba a „szómból származott szent igéket”. „Odafigyelni” nem kell, a kisgyermekkor rögzítés verbális automatizmusa egyszer s mindenkorra biztosítja a folyamatos tudást⁷⁸. Ezért nehéz ezeket az imádságokat leírni: az imádkozók nem tudják abbahagyni-folytatni, mindig csak előről kezdve haladnak, ha esetleg gépi segítség hiányában diktálniuk kell a szöveget. Ellentmondásosnak hangzik, de bármennyire automatizáltak is ezek az imák, valami szabad belső variálódásra képesen hol így, hol úgy alakulnak. Erős kísérőjelenség az emóció, mely a szipogástól kezdve a síráson át a vinnyogó, artikulálatlan szólóketegig érvényesül. Ha nem vettem volna szalagra, magam is alig hinném, milyen hatású lehet a Szenvedés föllevenítése. Ilyen hatást Miatyánk, Üdvözlégy „katekizmusi” imája soha nem vált ki. Természetesen itt is közrejátszik az alkat: érzelmi, miszticitásra hajló, hiszteroid stb.; de az egyéni sors imán át kivetülő terhe, emléke is szerepet nyerhet. Van azonban olyan is, aki tudatosan szépen mondja, megadja a módját⁷⁹.

Több imát rögzítettem az egykori éneklés hangzását keltő deklamáló, recitáló módon, mely sokszor már szabályos dallamba csapott át. Ezzel az eredetkérdés területére lépünk⁸⁰: érintjük az énekima múltban végbement funkcióváltását, és érzékeljük e folyamat egyes fázisait. Kézzelfoghatóan bizonyítja ezt Bagó Márton 1885-ben megjelent Négy Istenes Ének című ponyvájának 1. „éneke”, a Vasárnap hajnalban harmat száll a földre (lásd a 205. sz. imádságot), melyet három évvel ezelőtt Hasznoson már imaként vettem fel, és adatközlőm nem emlékezett rá, hogy nagyanyjától, anyjától - akitől tanulta - valaha is énekelve hallotta volna.

C) EREDET

A bonyolult szövegegyüttes eredetéről csak úgy tudok szólni, ha a szövegeknek nemcsak filológiai, hanem etno-pszichikai vizsgálatát is érintem. Mint szövegek - ahogy jeleztük - egykori irodalmi valóságot tükröznek. Nem utolsósorban a magyar középkor nem létezőnek vélt, jobbik esetben csak gyér szórványok s nemzetközi analógiák alapján valószínűsített, ám elveszettnek hitt műfajairól szólnak. Így az Európa-szerte virágzó himnusz- és énekköltészettről, különös tekintettel a Mária-siralom-műfaj népszerű gyakorlatára. A liturgikus és vallásos színjátszás, nemkülönben bizonyos epikus hagyományok továbbéléséről is vallanak ezek a népi emlékezés rejtetten-nyíltan fenntartotta irodalmi valóságjegyek, Mezey László kifejezése szerint: „a szóbeli hagyományozás viszontagságainak kitéve”, azaz eredeti szövegi megjelenésükhöz képest már szétesett, roncsolt formában⁸¹. Az egykori liturgikus funkcióra hellyel-közzel utalnak tudati és filológiai nyomok, s utal az imádságok valamikori énekeltség-emlékét, hangzáshatásait, változó zeneiségű előadásmódját földéző hanglejtése, mely gyakran - ahogy fentebb említettük - teljesen énekszerű.

A szövegek még a lovagi epika jeles területéről - a Grál-mondakör világából - is hoznak üzenetet, mégpedig a lehulló és fölfogott Krisztus-vér-motívummal kapcsolatban: misztikus helynévként, néha edényként fordul elő a több-kevesebb torzulással jelentkező középkori latin „gradalis” szó, mely a szent Grál-ereklye megfelelője. A motívummal már korábban is foglalkoztam; magyarországi eredetére vonatkozóan semmivel sem tudok többet mondani, mint akkor, jóllehet rendkívül sok változatban fordul elő a megjelölése. A gárdalom, gárdijom, gárgyilom, gádalom viszonylag tiszta szóképétől kezdve a következőkig, hogy csak néhányat említsek: gárgyaom, kárdzsaom, dárium, kárium, gárgyium, gvárgyián, árgyium, árgyéloom, gázium, gézium, gália, nárión, aristom, órión, órium, orittom, glorittom, ólilium, álelium, bészáriom stb., stb., de változott Egyiptommá, Jeruzsálemmé is az értelmet kereső gondolkodás eredményeként. Ma is fenntartom véleményemet, hogy a Grál-motívum feltehetően a XIV. sz.-ban került hozzánk, az Anjou-ház szellemi kapcsolataival. E dinasztia „családi hagyomány” kötötte a Grál-ereklyéhez. Nagy Lajos visegrádi udvarában, a korai renaissance egyik központjában bizonyára ismerték a kor irodalmi ízlését, egyházi lovagi szellemét összesítő Grál-regényt (mondát), ha ugyan nem volt már ismeretes még korábbi időszakok udvari kultúrájában. (Az akkori lovagi eredetű főúri névadás az Arthur-mondakör ismeretét látszik tanúsítani.) Ismervén egyes Árpád-házi királyaink szerepét a korabeli Európa életében, újabban hajlamos vagyok a Grál magyarországi jelentkezési idejét jó száz évvel előre tenni, s Chrétien de Troyes, Robert de Boron vagy Wolfram von Eschenbach korában gondolkodni. Hazai viszonyainkra fordítva a szót, III. Béla, I. Imre és II. Endre idejére. Különös tekintettel a nevezett királyok politikai és szellemi kapcsolataira a nyugat-európai lovagi kultúrájú udvarokkal, irodalmi központokkal. A politikai kapcsolatok megvalósult házassági kötelékekkel fűzték a magyar uralkodókat a francia-angol-aragóniai-kasztíliai stb. uralkodóházakhoz, a szellemiek pedig az ezen uralkodók környezetében vagy védelme alatt álló költőkhöz, énekesekhez. Közülük nem egy Magyarországon is megfordult, mint Gaucelm Faidit vagy a legkiválóbbak egyike, Peire Vidal, aki III. Béla fia, I. Imre Aragóniai Konstanzával kötött házassága alkalmából jött Magyarországra, s olyan jól érezte itt magát a különben nyugtalan költő, hogy négy évet (1198-1202) töltött el Esztergomban. Ez időben, a XIII. század elején szaladt szét Európában Chrétien de Troyes megszerkesztése nyomán a Grál-eszmény jegyében föllendülő Grál-epika több prózai és verses megfogalmazásban. Valószínűtlen, hogy egy olyan téma, mint a Grál keresése, mely a keresztes háborúk Európájának lovagi eszményét fejezte ki, ne visszhangzott volna lovagi kultúrájú királyaink udvarában, mely házasságaik révén költők, énekesek találkozóhelye volt. Alig elképzelhető, hogy ezek a bizánci és a nyugat-európai kultúrát egyaránt megjelenítő magyar királyok ne hallottak volna ezen énekesek, költők lantján fölcsendülő Grál-történetekről. S ezen történeteket ne vitte volna szét a királyi udvarból főúri lantosok és vándor igricek sora...

E feltevések, melyek majdnem bizonyossággá érlelődtek a végzett forráskutatás során, tudom, csak akkor állják meg helyüket, ha a folklór önmagáért beszélő anyaga mellé még valami „kézzelfogható” filológiai adatot is szolgáltatok. Remélem, hogy erre is sort keríthetek, mert a dolgok rendje úgy kívánja, hogy ha már valami ennyire evidens, az előbb-utóbb bizonyíthatóvá válik. (A kérdéssel, főleg a Grál-témával kapcsolatban lásd még a 20. sz. ima jegyzetét.)

Végül is számunkra a Grál-kérdésben nem is az a lényeges, hogy melyik változat jutott el hozzánk, hanem az, hogy miképpen került be a magyar néphagyományba, és hová tűnt a többi része? Az összefüggéseiben megmaradt főmotívum mellől (a piros vér-halál-jelkép tapadt az imaközpontú szenvedéstémához) miképpen vált le észrevétlen a többi. Ki tudná megmondani, hogy a Krisztus-véráldozat-utolsó vacsora-szentáldozás-megváltás eszmei egységet tükröző több eredetvonalú Grál-komplexusból, melyet a középkori fénymisztika sugárzása vont be, további üzenetként fölbukkan-e még valami a nép emlékezetéből. Vagy - talán egyszer - írott nyomára akadunk?

A szövegek eredetkérdésénél vizsgálnunk kell a hordozó funkció eredetét is. Az imádságok, mint szövegegységek, filológiai témául szolgálnak. De mint funkcióelemek, az emberi magatartás ősi és örök, napjainkig is érvényes megnyilatkozásai. Néplélektani szempontból közösségi, bár egyénileg végzett védekező és bajelhárító gyakorlatok, melyekhez az ember magárahagyottságában, félelmében folyamodik. A természeti erőknek vagy földi hatalmaknak kiszolgáltatott ember maga fölé vetített felső erőkhöz fordul, és szóval, mozdulattal befolyásolni igyekszik őket. Tehát minden imádság - jól tudjuk - szómágia, a szó bűvös erejébe vetett hit. Az ember és az istenség-isten közötti érintkezés egyik eszköze. Az Újszövetség így fogalmazza meg (Máté 7:7): „Kérjétek és adatik néktek; zörgessetek és megnyitják néktek”⁸². Az egyház meghatározása szerint az ima olyan vallásos ténykedés, mely a racionális gondolkodás számára megközelíthetetlen. Az imádkozás ugyanis az embert egy másik létszférába emeli, azaz az imádkozót az ima ereje-sodrása a tudati lét egyik fokáról a másikba lendíti át. Átlendíti, és ezzel lehetővé teszi az ember-isten közvetlen kapcsolatot. Enélkül a hit pusztán immanens szükségszerűség maradna, valami halott isten-ember viszony, mely „nyugodtan lehetne a panteizmus néven elfedett ateizmus előfoka is”.

A jelenlegi imagyakorlat eredetét aligha követhetjük. Elemei az ősi szakrális praktikákhoz éppen úgy elvezetnek, mint a kereszténnyé váló magyar nép templomi és templomon kívüli, századokon át folytatott vallásos tevékenységéhez. Tehát az imádkozás: felső hatalomhoz fordulás, ősi mágikus és keresztény-misztikus tendenciáit, tudati formáit kivetítő imaanyaga szövegeinkben is e kettősséget mutatja.

Egyformán hozza - még ha a keresztény jelleggel kódosítja is el, vagy teljesen átkeresztelten jeleníti is meg - a pogány népi lelkiség éltette gyakorlat mágikus szóállományát és az egyház századokon át kialakult kifejezés- és szókészletét.

E kettősséget, mind funkció, mind szöveganyag vonatkozásában legjobban és máig is érvényesen Bornemisza Péter jellemezte: 1578-ban szent haraggal kelt ki a babonaság ellen - Ördögi Kísértetekről című művében -, jelesen Szerencse Benedekné bájoló imákkal történő gyógyítása ellen. Ez az asszony „az ördög nevébe minemű imatsággal mielte az baiolast kit ő velt hogy Isten nevebe mielt. Kiket nagy anyatul es egy mise mondo Paptul tanult volt”.

Ezért bonyolult és szétágazó, sokszor megoldhatatlannak tetsző kérdés ez összekuszált, egymást átfedő szóhalmaz szövegi eredetét felderíteni, és a motívumegységeket egykor magukba foglaló összövegeket kihámozni. Összövegeket? Jóllehet ma még semmi bizonyosságot nem tudunk róluk, meggyőződésem, hogy voltak, és előbb-utóbb előkerülnek. E meggyőződésemtől függetlenül az összövegek problémája fennáll, és kettős: volt-e egyáltalán összöveg - léteztek-e összövegek, vagy ezek csak motívumegységek voltak? Motívumegységek, melyek szövegeink egy-egy képének felelnek meg. Nagy részük kapcsolatba hozható - ahogy fentebb jeleztem - a középkori latin egyházi irodalom bizonyos műfajaival s ezeknek sok esetben megrongálódott, széthullt szóállományával. E kezdeti felismerést akkor még csak feltételesem vettem fel. Ma már a nyugati párhuzamvizsgálatok alapján elfogadhatónak tekintem. Ezzel bizonyos szövegegységeink eredetkérdését megközelítően tisztáztuk.

Annál nagyobb gondot okozott motívumaink jelentős része, a különösen változatos lírai képanyag, mely egyes jegyeiben kötődött ugyan a középkori egyházi fényszimbolikához, de teljes képrendszerében és jelen megfogalmazásában a nyugati egyházi irodalomban nem akadtam nyomára, sem párhuzamaira. Ma már - úgy vélem - e kérdéskör megoldását is megkísérelhetem. Úgy tetszik ugyanis, hogy e motívumok eredetét jórészt az őskeresztény apokrif irodalomban kell keresnünk, melynek anyagából a kora középkor folyamán váltak ki, és bizonyos ókori keleti varázstevékenység hagyományaihoz kötődve, mágikus tartalommal új funkcióban (védekező-bajelhárító-ördögűző-gyógyító stb.) önállósultak, és terjedtek el Bizánc kisugárzásában, hatókörében. Így mutatja imaképeink több totemisztikus, szimbolikus jegye az

őskereszténység hellenisztikus, szinkretista törekvéseit, vegyítve apokaliptikus elemekkel és a görög keleti bizánci apokrif irodalom Krisztus és Mária életével foglalkozó műveinek bőven átmentett mozzanataival.

Nagyjából ez a szellemi háttere azon motívumainknak is, melyek elsődlegesen gyógyító-ördögűző tendenciákkal jelentkeztek a középkorban, legtöbbször még legálisan egyházi gyakorlatban. E gyakorlat a papságnak mint természetfölötti erők közvetítő fórumának ősi privilégiuma volt. Szentesítette a közfelfogást tolmácsoló ágostoni szemlélet (V. sz.), mely szerint mindennemű betegség a démon műve, aki beférkőzik a testbe, és megszállva tartja azt. A természettudományos - orvosi - ismeretek fejlődésével e papi gyakorlat alapja-hitele lassan megrendült, de szó- és gesztusanyaga - ha elferdült is - átmentődött, és szívósan fennmaradt a nép körében. Eleinte a népi hiszékenység és az őshiedelmek szövevényes lelki piacán ezt jól kamatoztató vegyes elemek, bizonyos klerikus ismeretekkel rendelkezők éltek vele. - Ilyenekkel bőven szolgált az egyház századokon át a valami oknál fogva illegalitásba szorultak népes seregéből: az eretnekek, szökött szerzetesek vagy a reformmozgalmak kiváltotta szembenállók köréből, pl. a keleti egyházban az óhitűek, raszkolnyikok stb. - Később, szinte napjainkig, e széles elterjedtségű „tudomány” már az „óvasó”-, „tudós”-, „javas”-asszonyok ténykedése lett. Ezek nagy része éppen úgy Isten nevében végezte a gyógyítást, mint annak idején a papság a rossz ártó szellem-démon-ördög el/kiűzését.

Bár az idők folyamán a kezdeti szómágikus szövegfunkció elhalványodott, mégis megőrzött annyit az egykori természetfölötti képzetekből, hogy új, misztikus tartalmak hordozójává is válhassék, és imaszerű formulákban éljen tovább a liturgia mindenkor honi nyelven mondott passiórészleteivel ötvöződve, melyekben különös hangsúlyt nyert a vér-szenvedés-krisztusi vér eleve mágikus értékű eleme. E passiórészletek nemcsak a könyörgések hatékonyságát emelték - fölfokozva az ősi számmisztika kabalisztikus jegyeivel -, hanem a népi elképzelés szerint, az önáltatás egy nemeként biztosították a szövegek legalitását és ezzel fennmaradását. Ugyanis az eredeti funkciójukat elvesztett szöveg/motívum egysége az egyház jóváhagyását nem nyerhették már el, még ha társultak is az egyházi javallatra folytatott gyakorlattal: adott időben végzett szenvedéstörténet-felidézés, fölötte való elmélkedés stb. Annál inkább elnyerték a „régiké” tetszését, akik ezekben az „Úrjézustú tanút”, „menbű szállott”, „sugárolt” imákban megkapták mindazt az érzelmi és szintöbbltet, melyet az „egyszerű”, „papi” imák nem nyújthattak⁸³.

Mindezek ismeretében sok minden világossá lesz, nem utolsósorban az egyház heves ellenkezése e számára rossz emlékű szövegekkel kapcsolatban, mivel ezek abban a percben babonassággá, sátáni műveletté süllyedtek, mihelyt lekerültek a hivatalos listáról, s illeték-telenek kezébe, immár „nemtelen” célok nemtelen eszközeként, el nem fogadható tudattartalmakat tükröztetve éltek tovább.

Az eredetkérdésnek ez az az összetevője, melyet már korábban láttunk és jeleztünk is, mikor az imádságok kettős eredetéről, kettős arculatáról szóltunk. Ám „apokrif” motívumaink irodalmi és folklórpárhuzamait még nem láttuk tisztán, habár a ráolvasókkal kapcsolatban felvetettük a funkcióváltás előtti közös eredet lehetőségét. Anyagunk varázsszövegekkel, ráolvasókkal, bájoló imádságokkal érintkező elemeinek ily kapcsolatát a finn etnológia, nevezetesen V. J. Mansikka vizsgálódásai nyomán próbáljuk felfedni. Az ő segítségével juthatunk el ahhoz a gazdag s imáinkkal elsődlegesen érintkező motívumanyaghoz, melyet a bizánci apokrif hagyományokat mutató délszláv/szláv, román ráolvasó szövegek rejtenek magukban. Ezután már csak egy lépés volt annak felismerése, hogy e szövegek egyes elemei, akárcsak jelzett mozzanatai, szoros kötődést áruznak el a karácsonyi-újévi magyar, szláv, román kántáló-koleda-kolinda énekekhez. Tehát summázva: ezen énekek, továbbá archaikus imádságaink bizonyos motívumai és a kelet-európai ráolvasó-bájoló szövegek között geneti-

kus kapcsolat észlelhető. E kérdés tanulmányozását, szélesebb kibontását megkezdtem, idevágó gyűjtéseim, könyvtári kutatásaim és ének/dallam vizsgálódásaim eredményeiről rövidesen beszámolhatok.

Remélem, hogy ez úton haladva talán eljutunk az eredetkérdés megoldásához, s e kettőséget jelző hagyomány háttérrajzát is élesebben húzhatjuk meg.

Mindezek után talán megállapíthatjuk, hogy a középkor bizarr arculatát meglehetősen élénken rajzolja meg az imádságműfaj, amibe, mint különös gyűjtőmedencébe, több irányból folyt be az a szellemi hordalékanyag, mely ma itt a népi kultúra sajátos üledékrétegeként jelenik meg szövegeinkben, a már egységessé összeállt, csiszolt költői formában. Tehát pogány hiedelem-mozzanatok, krisztusi pecséttel hitelesített szoláris képzetek keverednek a középkori egyházi költészet töredékes roncsaival, misztikus víziókkal és a burjánzó, nem kanonizált szövegek színes fordulataival.

Itt minden összeolvad: az ál az igazzal, a törvénytelen a törvényessel. Alig tudjuk, mi jött Keletről, és mi Nyugatról. S mi Nyugat közvetítésével Keletről, pl. a keresztes háborúk révén. Staurotheotokia? Planctus? A kánoni szűkszavúság mellett megfér az apokrif bőség, a Bibliával együtt a Jakab Ősevangélium vagy a Pilátusi Akták. A középkor vallásos közöiségeinek dicsérő énekei egybevegyülnek a keresztesek himnuszaival vagy a huszita kanciókkal. A mezopotámiai agyagtáblák bűvös ígéit továbbadják a „hellén könyvek” imaszövegei vagy a német gyógy- és varázs-, sőt imakönyvek lapjai is. Mint az 1531-1542 közt írt lutheri kötet elé fűzött tübingai ívek gyógyászati javallatai, melyek egyike napjainkig is jól ismert: „Contra corsagh” - mondja az utasítás. S ez a félrevezető jellegű varázsszöveg hű mása a mi közkedvelt „Ez ki háza, ki háza, Szent Benedek háza...” kezdetű imamotívumunknak. Vagy pl. ha végigkísérjük az ún. keresésmotívumot, messzire kell mennünk: Ízisz bolyong Ozirisz után, az Énekek Éneke szerelmese társa után. Mária „Szent Fiát” keresi, a csecsen(c) anya pedig rabságba hurcolt katona fiát. Ha föltekintünk a nagy „látók”-ra, nem elég megjelenítenünk a hellenizmus apokaliptikusait, sem Ezdrást és a Sabbe-Sibyllák sorát vagy a misztika elragadtatottjait, élükön Gertruddal, a magdeburgival. Péter és Pál túlvilági beszámolói nyomán fölbukkan Tundalus és Tar Lőrinc. S e kora és késő középkori pokoljárók előtt ott sápadozik szemhatárunk alján a „látomás lobbant szemébe: álmában pokolra alászállt” asszír herceg képe. De velünk van az őskeresztény irodalmi hagyományokat tükröző „szent levelek”, „céma-könyvek” megőrzötte infernói utazás két hőse is: Vergilius - Szent Mihály és Dante - Mária, s itt állnak a „mit látnék - azt látnék” eget kémlelő palóc ősök. Nem sok értelme volna e „szent öregektől” tanult imádságok szó- és motívumállományával most hosszan foglalkozni. Beható vizsgálódásra van szükség, hogy megállapíthassuk, miként lesz Tuotilo „Quem queritis” trópusának (X. sz.) „három Máriá”-jából, kik a halott Krisztust ősi zsidó rítus szerint húsvétvasárnap reggelén bebalzsamozni akarták - a somogyi ima krisztusi vérrel játszadozó „három szüz”-e. - (Bár könnyen megtalálhatnánk e szüzek előképeit még távolabbi időkben is.) - Lempí mindentudó erejét idézi a Kelemen-legenda tengerfenéken épülő kápolnája, vagy a Sínai-hegyi kőkoporsó, mely Kataliné volna, s itt mégsem az övé. Az Acta Sanctorum vagy a Legenda Aurea életrajzi tényei sokszor csak pontatlan visszaverődései a népi képzeletnek. Amit századokon át megtartott, azzal eljátszott. Szövegei különös módon visszhangoznak a Planctus Máriájának, da Todí Donna del Paradisójának panaszát. E „paradicsomi” imák ősi énekeink ritmusát és a IX. sz.-i fuldai szerzetes költő szavait.

*

Tehát mindezekből a századokon át elhullajtott szellemi morzsákból a csipegető koldusnép költői tehetsége varázskovásszával erőt adó kenyeret sütött⁸⁴. Más szóval: úgy tűnik, hogy a költészetté válás folyamatában ez az anyag biztosítani tudta a népi alkotóösztön műves közreműködését igénylő belső izzást. Ez izzás nélkül aligha keletkezhettek volna e sodró líra

villanó képei, változó lüktetésű sorai, amelyek Arany Áter vagy Louhi világába is visszalendítenek, de Fülöp, a Kancellár szekvenciái szellemét is árasztják. Ősvallási genezismotívumok kozmikus jegyei kapcsolódnak Mária születéséhez, totemisztikus képzei Krisztus származtatásához, szoláris hagyományai Istenhez („bejön hozzám Szent Úristen világosító”, „eljöve Szent Világ Úristen”) vagy Krisztus-Világ anyjához („én leszek tenéked Napbúlató anya”). Samanisztikus mozzanatok elködösödött emléke kísért, vogul imádság Nap hívó könyörgését visszhangozzák, medvénekek hangulatát idézik a „letérgyepül térdre, térdig való vérbe” vagy a „halnék halálodé’, ha halhatnék”, a „lépj ki lépést, lépj ajtódon” betűrímei. S mindez eggyé olvad a „Simeon-hegyi kápolná”-val, a „boldog aranykakaskák”-kal, vagy a „kisleányzó” - Mária álmával, „angyalok tiszta fejei kötényé”-vel... Enélkül aligha tudnánk meg a „sárbodor szép haját leeresztő” Máriáról, hogy „világ zsoltárkönyvét olvassa”, sem az Istenfiú halálát - „talpig sebesen, könyökig könnyben, hetedízig való sebben” - nem fogalmazná meg egy kánoni irat sem az ösköltészet gondolatritmusának bőségével: „testi szállong, véri hullong”, „száll a húsa szakadván, piros vére csordulván”, „az ő szíve vetőmedött, piros véri futamodott”, „szíve teteje meghasadt, piros vére szétszaladt” stb.

Enélkül az izzás nélkül e költészet csak szó- és motívumgyűjtemény lenne, melyből hiányozna a szentséges és a valóságos természetes egysége. Nem ötvöződne eggyé a „főszállott a kokas a kapufélfára”, a „fogadj Isten, Szent Lukács evangélista” hétköznapisága a „Szent Engeline”, „Szent Kotron” és az isteni ige „szent szakramentoma” miszticitásával.

A népköltés új műfajaként jelentkező líra - amint láttuk - nemcsak a magyar barokkhoz vagy a keresztény középkorhoz kötődik, hanem sokkal messzebbre utal. Összességében villant fel vonásokat a magyarság lelki-szellemi arculatából, melyen egymást váltó áramlatok szükségszerűen módosítottak, de alapjegyeit eltüntetni nem tudták. E különböző korok szívverését, gondolati ritmusát s a mögöttes tudattartalmakat kivetítő költészetet talán így summázhatnám: régi és új, távoli és jelenvaló. Csak viszonyítás kérdése, hogy személyes vagy személytelen, hogy alanyi vagy tárgyi. Szubjektív elemei ellenére könnyen objektíválható. Végsohig leegyszerűsített és végletekig bonyolult. Egyszerre megbékélt és robbanó, zárt és kitárulkozó. Tüfűtött - megríkat, és bizarr - megnevetett. Egyéni hangú, közösségi élménytartalmú. Bár magyar, de Európát, sőt Ázsiát is kivetíti. Nomád természetközponúsága nem akadályozza meg, hogy a középkori latinitás égre tekintő szemléletével láttasson. E sok ágból folyamán duzzadó imalíra az emlékezet áradásában kötetlen ritmusú szín-hang-kép-szózuhatag-költészetet sodor felénk, melynek főtémája a Szenvedés. Központi alakja Mária és Krisztus. A fiáért szenvedő Anya és az emberiségért szenvedő Fiú. Szenvedésük forrása a szeretet. A szenvedés nagysága és a szeretet hőfoka között az arány egyenes. Ezért e költészet a szenvedés és a szeretet lírája⁸⁵. A fehér rózs-piros hajnal-gyöngygyökér-aranybimbómályvaág-gyöngyvirágrajzat-holtak bársonya-„hótteleveny” Mária anyai szeretetét éppen úgy ábrázolja, mint a lángarany-véresvörös-fekete jegyű balladás képsorokban Krisztusét.

S azon a tömör, tiszta nyelven érzékelteti, melyet az imák majdnem hogy titkos jellege⁸⁶ és az átadó személy/szöveg tisztelete⁸⁷ megvédett a nyelvfejlődés hatásaitól és a nyelvi romlás torzulásaitól. Megőrizhette archaikus hangzását, különös hangulatát, ábrázoló erejét és képzettársító hatását. S miközben tükrözte a szenvedést, a nagyot, Krisztusét - levezethette a szenvedést, a szánmást, az emberét. Kifejezhette elmondói szeretetvágyát, mely oldotta a szenvedést is. Vallomások sora igazolja, hogy az anya-fiú átél, fölnagyított, misztikus síkon jelképpé növelt szenvedésével azonosulva tompult a saját fájdalom, elviselhetővé vált az egyéni „könyökig könnybe”-lét⁸⁸.

Nem tudom eldönteni, hogy ez a szó-hang-sóhaj-líra az Istent kereső Mária segítségét kérő hit megnyilatkozása volt-e pusztán, vagy az ima feszültségcsökkentő szelepeivel a lélek- s indulatrobbanás levezetését is szolgálta. Hogy ezt közösségi szinten milyen mértékben tette?

Nem tudom, hogy míg Krisztus és Mária szenvedéséről szóltak az együttérzés magasra csapó hangszínén vagy a fájdalom monoton szókoppanásával, a Kálvárián végigélt szenvedésnek adóztak-e inkább, vagy saját sorsuknak adtak hangot. Az eljövendőkből a gyűjtés folytatása mellett megkezdett történeti, néplélektani vizsgálódásaimat is ki akarom terjeszteni, mert eddig ezt lehetséges részleteiben még nem végeztem el. Majd csak azután mondhatom meg, hogy e realitásokat kivetítő emléktanyag mögött mennyire hat még e „rég, régiséges imákat” olyan sokáig fenntartó golgotaátélés élménye, vagyis a saját sors terhe. Annak a sorsnak terhe, melyet önéből alig tudtak volna elviselni, csak az „anyám fejiből tanultam” imákkal⁸⁹.

Ezért került könyvem mottójául az óorosz istenes ének két sora, melynek szorongó kérdése így tör fel:

*Jaj, Igaz Krisztus, mennybéli cárunk!
Ki táplál immár minket, ínségeseket?
Ki ruház föl minket, mezíteleneket?*⁹⁰.

Mielőtt átadnám az olvasóknak az imalíra legszebb-legjellemzőbb darabjaiból készült válogatásomat, mely éppen csak sejteti a sok ezer szöveg gazdagságát, megköszönöm Somogy megyének, személy szerint dr. Kanyar József levéltári igazgatónak, hogy e sorok megírásáig eljuthattam, és ez a különös emléktanyag megjelenhet. Az ő ötlete volt, hogy a Somogy szülötte Babos Jánosné és társai⁹¹ „rávélekedése” nyomán feltörő imádságok „megszólaljanak”, és a somogyvári, zselicszentjakabi, szenyéri vagy bármely magyar templom-kápolna „zengő kövei”-ként visszhangozzák „rég, hivek” távoli énekét-szavát. Visszhangozzák, sőt idézzék Dami(l)on tüzes „üszköcskék” füstjébe vesző alakját vagy a „Boldogasszony parancsolatjára” és a számmágia, a 3, 7, 9, 77 természetfölötti erejében „guruzsmás”-an vagy igaz hittel végzett szóbüvöleteket, ez „eleitű hagyatkozott” imákat, melyek úgy maradtak „apárú fiúra, mint a géci taliga”, mivel ezeket nem a papok mondták a „prédikaszékről, (mert) azok breveráriomoztak, ezt nem imádkozgatták.”

Ezúton köszönöm meg Bálint Sándor professzornak szíves segítségét és szakmai tanácsait. Végezetül pedig az MTA-nak, személy szerint Ortutay Gyula akadémikusnak, hogy mind anyagi, mind erkölcsi vonatkozásban messzemenően támogatták munkámat, s ezzel lehetővé tették, hogy a régi „magyari”-ak elhaló szavait fölfogjuk, és mindenki számára érzékelhetővé tegyük⁹².

A közölt imádságok csoportosítása

I. Kevert tudatformájú-funkciójú szövegek (pogány-keresztény)

- a) Ráolvasás
- b) Ráolvasás+archaikus imamotívum
- c) Védekezés, bajelhárítás
- d) Védekezés, bajelhárítás+archaikus imamotívum

II. Egyértelműen keresztény tudatformájú-funkciójú szövegek (A szenvedéstörténet mozzanatai szerint csoportosítva)

- a) Mária keresi Krisztust
- b) Pilátus-jelenet
- c) Golgota-szenvedés-kép
- d) Krisztus-Mária-párbeszéd
- e) Halál-gyász
- f) „Feltámadás”

III. A középkori egyházi irodalommal kapcsolatot mutató szövegek

IV. Egyéb vegyes szövegek

V. Függelék. Kántáló énekek

Az anyag rendezése eleinte reménytelen feladatnak tűnt. Az egymásba folyó motívumok, összeolvasott szövegelemek ilyen tömege - úgy tetszett - az áttekintést, és megvétőz bármilyen szempont szerinti rendszeralkotói szándékot: személy, kezdőkép, funkció, történetiség, eredet stb. A jelenleg kialakított „rend” talán alkalmas lesz, egyelőre, e kaleidoszkópszerű „hagyományegység” felparcellálására bizonyos témamagok központi helyzetűvé emelésével.

Az első csoportba soroltuk, ahogy a Bevezetésben is utaltunk rá, a még ősi tudatformákat eláruló szövegeket. Ezekben leplezetlenül jelentkezik az egykori mágikus tendencia [a) csoport], részint kevert formában [b) csoport], vagy már teljesen az egyház felségjelvényével ellátottan, jobbra védekezés, ördögűzés - exorcium - formájában [c) csoport], vagy ezen elemek és tiszta imamotívumok keveredésében [d) csoport]. E logikai sor bizonyos mértékig genetikus, történeti és mentális/tudati fejlődést is érzékeltet.

A második csoportba helyeztük a szenvedéstörténet egy-egy szakaszát hangsúlyozó imádságokat. E szakaszok a középkori liturgikus dráma eseménysorának megfelelő részeit is kivétítik, de mint a krisztusi véráldozat történés-mozzanatai, előtérbe juttatják a hozzájuk kapcsolódó, rájuk rakódó mágikus-misztikus képzeteket.

A harmadik csoportba tettük a régi magyar egyházi/vallásos irodalommal érintkező, legalábbis annak szellemét lehelő szövegeket.

A negyedikbe pedig az egyéb, azaz sehová sem illeszthető vegyes imádságok kerültek.

Megjegyzem, hogy a jelen csoportosítást sem tartom véglegesnek. Lehetséges, hogy a gyűjtemény végső rendezésénél még árnyaltabb beosztást fogok kialakítani, melyet talán motívumkörök alapján érhetek el. A mindenkori átfedést még így sem kerülhetem el. Ilyen típusú szöveg hagyományánál ez kivédhetetlen.

Röviden érintenem kell még a válogatás szempontjait, mely válogatás nem kevesebb fejtörést okozott, mint az áttekintést szolgáló elrendezés.

Ahogy jeleztem, célunk az anyag minél teljesebb bemutatása mind nyomon követhető történeti fejlődésében - adott esetben írásos szórványemlékek segítségével -, mind pedig terjedési körében, típusmotívum gazdagságában. Erre szolgált a gondos válogatás. Az ilyen nagy mennyiségű anyagban végzett bármily alapos válogatás után azonban majdnem hogy esetlegességen alapuló játéknak mutatkozott a megelőző, nehezen összeállt csoportosítás. Ugyanis az egyes témakörök megszabta csoportok kitöltését, egyszersmind az anyagbőség érzékeltetését alig szolgálhatja az az összességéhez viszonyítottan csekély számú szöveg, mely most túl nagy feladatul kapja az adott témaegység sokszor százakra rúgó darabjainak bemutatását. E válogatásnál a szövegek sorsa is esetleges volt. Néhány egyértelműen élre kívánczó imádságtól eltekintve jóformán bármelyiknek jussa lett volna a megjelenésre. Ugyanis mindenik mond, és ezzel tolmácsol valamit, ezért szót kér. Szót kér költői szépség, nyelvi archaizmus, történeti, teológiai, folklorisztikai elemek alapján vagy néplélektani tényezők révén. Már az első munkálatok idején világossá vált, hogy a szövegek nem elégednek meg a rövid bevezetővel. Filológiai jegyzeteket is igényelnek, és igénylik az adatközlők lelki-szellemi háttérének felvázolását is. Ahogy a népdalnál szöveg és dallam elválaszthatatlan, ugyanúgy tartozik össze imádság és az azt szülő/mondó lelkiség, gondolkodás, tudatvilág. Annak vizsgálata már továbbvisz a pusztá filológiai kutatásnál, a vallás funkciójának, egyéni és társadalmi szerepének elemzését segíti elő. Ezért nem hagytam ki bemutatását, hanem mintegy belső kulisszaként a bevezető tanulmány mögé rajzoltam föl. Szintén bőséges gyűjtési anyagból szedtem össze. Ugyanis soha folklórműfajnál nem éreztem ennyire szorosnak ember és szöveg, közösség és költészet kapcsolatát, mint ennél a lírai hagyományánál. Talán azért, mert ez a műfaj akkor született és nyert szerepet, amikor az embernél minden éppen „bőrre ment”. S azért született, hogy bőrre ne menjen. Ha megúsza ép bőrrel, kama-toztatta tapasztalatát hasonló esetekre. S átadta utódainak hasonló esetekre. Sok volt a hasonló eset, és sok hasonló eset lehetősége élt a tudatban. Különben nem jutott volna el napjainkig általános gyakorlatként, és nem vált volna sok tízezres műfajjá. Ez a fölöttébb nagy szám is mutatja állandó készenléti helyzetét, mint az ajtó mellé rakott kis fejszéét, melyet vihar-jég esetén kihajítanak az udvar közepére, hogy menjen el az „erős üdö”. Itt jutunk el a szó, a kimondott szó eszközi mivoltához. Itt érthető meg a népnyelvi gyakorlat imához kapcsolt igéinek rejtett jelentéstartalma, már nyelvi szimbolizmusa: *használni* az imát, *elővenni* az imádságot, s mint valami munkát - minden munkafolyamathoz eszköz is kell - *végezni* az imádságot. Amit elvégzünk, és jól végzünk, annak van haszna, eredménye. A népi megfogalmazás így sűrítve fejezi ki az imához kapcsolódó *gyakorlat* lényegét, mely lényeg a magyar nyelvterület jelzése szerint mindenhol ugyanaz volt: az imádkozás az élet viteléhez szükséges eszköz, általános használati eszköz volt. Ezért váltak e szövegek „hasznos”, „hathatós” imákká a népi megjelölésben. Ezért lehet csak a beszélt nyelv egységében bemutatni e szellemi egységet. Ezért nem lehet tájilag tagolni, szétparcellázni ezt az országszerte jelentkező hagyományt, népünk folyamatos szellemi örökségét, ha úgy tetszik, múltja kialakította magatartási formáit, annak ritmusba lendült, szavakba kövült alakzatait. Ezért szeretném mindezt egységében láttatni, mert az egész teljességében plasztikusabbá válnak a részek, sőt egymáshoz való viszonyukban olyan dinamizmust mutatnak, mely a szövegek „eleven”-ségét kelti. Ugyanis ezek a szövegek a gyűjtés tapasztalata szerint: élnek, hatnak, terjednek. Majdhogynem haladnak, a hordozó réteg belső migrációja szerint. Haladási

irányukban nyomvonalat hagynak maguk után. Jelzik, merre jártak, hová tartanak. Jelzik, hogy élnek, hogy ugyanúgy van életük, mint azoknak, akiknek életéhez tartoznak, akik szükségből, magafeledtetésből megalkották őket. Egyszóval, akiket szolgálnak. Az ily szolgálat állandó együttlét, de együttthalás is az emberrel és az ember képviselte életformával. Ha elhal vagy átalakul az életforma, melyben az ember fönntartotta őket, ha már nem kell „használni”, „végezni” őket, eszközi mivoltukban ők is megszűnnek. Régiségként múzeumokba, hang-archívumokba kerülnek. Aztán, mint a múlt tartozékait, kiállítjuk vagy megjelentetjük őket, ahogy tesszük most mi, kik e megszűnési folyamatnak tanúi, rögzítői vagyunk. E szövegek száz és száz éveken át megvoltak, s most vesztik el könyörgő hangjukat, hullajtják szavukat. Szavuk koppanva hull, hangjuk elhalkul, de nem semmisülnek meg, mivel itt is mintha valamiféle energiamegmaradási jelenséggel állnánk szemben.

E szövegek századokon át energiát árasztottak. Izzást, hőt, meleget, színt, fényt biztosítottak, így támaszt, aktivitást, hatalmas szellemi potenciált jelentettek. Ezzel válhattak hasznossá, valóságot segítő haszonná. S most ez az egykori valósághoz tapadás teszi őket számunkra is hasznossá. Most, amikor lassan leválnak az őket létrehívók életéről, mert azok életéről is leválik e könyörgő-zsongító szavakat fönntartó múltörökség. Most derül ki, hogy ezek a hasznos szavak, ezek az agyonhasznált igék épp ettől az állandó használattól csiszolódtak széppé, majd szépségük révén költészetté: vallomássá. Léven sokak szava, közösségi vallomássá, történelmi üzenetté.

Ha valami a történelemtől vall, akkor a tudománynak is vall. Akkor maga is tudomány lesz, tudománnyá sűrűsödött szellemi sugárzóanyag, mely megint szolgál, ahogy egykor szolgált. Csak most másként és másokat. Eddig párna alatt lappangtak, kapa nyelére támaszkodtak, mosóteknő szélére telepedtek, hogy mindig kéznél legyenek. A veszedelmeket bűjtató éji sötétben keltek életre, vagy tűznél, víznél repdestek ijedtükben, esetleg betegségnél, vagy halálnál jött el az „ő órájuk”.

Most íróasztal mellé, archívszekrényekbe, tekercsekre tessékelyük őket, hogy megszólaljanak, ha kívánjuk, s mondják a régvolt magukét ördög incselkedésiről, pogány köteliről, piros vérek futamodásáról, szívetemek fölszakadásáról, szemek behunyásáról, kezek kinyúlásáról, halálról s vérről, vérben könyökig elmerülőkről. Gyászkoporsóról, síró asszonyokról, bolyongó anyákról... A vízió Krisztusban láttatja mindezt, de a víziót, a vízió vörösét a valóságban kiömlő-elfolyó vér adja... Így jelzik a múltat az imádságképek; így jelzik érzékletesen az imákat mondó emberek. Ezzel kapcsolódik össze ima és ember, szöveg és lelkiesség, tartalom és tudat.

Mindez érthetővé teszi, miért nem lehet elvonatkoztatni a közösségi lírát a hordozó rétegtől, mint ahogy a hordozó réteget sem a kortól, melyet él, és irodalmában rögzít; a kortól, melyet élt, és költészetében megjelenített. Nem tekinthető öncélú költői esztétikumnak, mely lebegve leng körül bennünket. Annál inkább nem, mert ez a költészet minden lebegő szépsége és aranyos csillogása ellenére túl nehéz anyag. Lehúzza a földre a vér vöröse, a gyász feketesége, a fekete földre hullt fekete alvadt vér sűrűsége. Csak a földi közegbe helyezve értjük meg e líra mondanivalóját, képei sűrített tartalmát. Különben nem látnánk benne egyebet, mint költői képek, állandósult stílári formák mozgását, melyet egy nagy téma, a nagy Szenvedés fog össze. Öncélú „tema con variazioni” lenne, a „ki van írval” szenvedésnek, a félelemnek, tehetetlenségnek gomolygó, önmagába mindig visszatérő taglalása, zsongása, kábulata és alámerülése.

Ezért kap az anyag némi tudományos apparátust, valójában letűnt korokhoz rögzítést, a kötet jellegéből adódóan jelzésszerű térbeli és időbeli elhelyezést. Ehhez adtam horgonyzópontokat, melyek részint a magyar irodalom egyes történeti rétegeihez kötik (kolostori irodalom, barokk egyházi énekköltés), részint az említett kelet-európai folklórhoz. Az utalásokban a kolostori

irodalom kódexidézeteit a közérthetőség kedvéért mai nyelven és helyesírással adtam. A barokk énekköltéssel való kapcsolatot két nagy gyűjteményen keresztül érintettem (Kisdi Benedek-Szölösy Benedek: *Cantus Catholici* 1651. és szükség szerint egyik-másik későbbi kiadása - jelzése a szokott formában: CC. és a megfelelő évszám; Kájoni János: *Cantionale Catholicum* I. és II. kiadás, 1676., ill. 1719.) A kelet-délkelet-európai folklór bizonyos archaikus műfajaival tapasztalható érintkezésre most csak a V. J. Mansikka orosz (szláv) stb. varázsszövegekkel foglalkozó tanulmányában tárgyalt és a Bartók román kolindagyűjtésében szereplő motívumokra hivatkoztam. Bartók Béla esetében ez a Denijs Dille gondozásában 1968-ban Budapesten megjelent *Melodien der rumänischen Colinde* (Weihnachtslieder) című kolindakötetre vonatkozik (jelzése: kolindakötet), míg Mansikkánál az *Über russische Zauberformeln mit Berücksichtigung der Blut- und Verrenkungssegen*. Helsingfors/Helsinki 1909 című műre.

Magában a szöveganyagban adott esetben és szükség szerint egy-egy kérdéskört a jegyzetekben részletesebben elemeztem. Pl. éppen a Grál-témával, az életfa-keresztfa-csodafamotívumokkal, a ráolvasó szövegek tudati hátterével vagy a keletre tekintő Mária, az égen menő madár motívumával stb. stb. kapcsolatban. Ez lehetővé teszi, hogy egy-egy motívumkör vagy motívum gyakori előfordulását kialakított képbe illesszük, és azonnal az alapjelenségig vezethessük vissza. E jelképrendszer-költészetet másként olvassa az ember, ha tudja, hogy a zsúfolt képanyagnak mi a jelképi feloldása, s tisztában van vele, hogy nem öncélú-stiláris alakzatokkal van dolga, hanem évszázados közösségi megnyilatkozások egyedülálló módon, vallási szférában történő közlésével. Az már a költészet belső rendjéből adódik, hogy a kifejezésnek eszköze a szó, még ha képi ábrázolás célját szolgálja is szimbolikus jegyeivel. S az ily költői, nyelvi anyag külön vizsgálgatást kíván, éppen sűrített közlései miatt.

Nincs lehetőség az egyes típus/motívum körök részletesebb ismertetésére, alakulás, táji megoszlás, terjedés, sőt specifikumok vizsgálatára sem. Az ún. táji specifikumokhoz csak annyit fűznék most, hogy bár jelenleg ilyenek is mutatkoznak, mégis bizonyos szórványadatok megerősíteni látszanak ezen szövegek egykori általánosabban ismert voltát. Hajlamos vagyok azt hinni, hogy a legtöbb esetben ezek a „specifikumok” valójában a szövegmegtartás/feledés, azaz a hagyományörzés/feladás menetével függnek össze, s úgy tetszhet, ennek egy-egy szakaszát jelenítheti meg ez a kifejezés. Azaz specifikumnak tűnhet már az általános gyakorlatból kikopott elhaló szöveg, mely véletlenül még előkerült valamely zártabb közösség különösen jó emlékezetű tagjától.

Ha részletesebb szöveganalízisre most nincs is lehetőségem, mégis néhány motívumegységet kissé részletesebben mutatok be tiszta formájában éppúgy, mint fakulásában, torzulásában. Így pl. a „Szent Benedek háza”- és a kozmikus Mária-születés-motívum (a „Világ állapoték, / Ezer éjjel bételék...” kezdetű képsor) közzétett néhány változata nyomán is jól láthatjuk a szövegromlás-értelemleválás módozatait.

A köszönés-köszöntés-motívum teljesebb közlését is azért tartom fontosnak, mert különféle előfordulásai egykori elterjedtséget és összefüggő szöveget sejtetnek. Ilyen típusú szövegek elsősorban Észak-Magyarországon kerültek elő. Ezzel szemben az ún. Pilátus-jelenet, mely a vallásos színjátszás emléke, az ország majd minden vidékén megtalálható. Figyelemre méltó szövegváltozás-vizsgálatra ad lehetőséget itt a Kálmány Lajostól átvett imádság és az egyazon vidékről, Bálint Sándor anyagából közölt 50 évvel későbbi változat (a 86., és 89. sz. ima). Szintén országosan és változatos szövegezésben jelentkezett a középkori egyházi költészet népszerű ágának, a Mária-síralom-műfajnak egyik-másik eleme, főleg az együttsszenvedés-együtthalás vágya, az ún. compassio-motívum. E tény újabb adat a műfaj hazai virágzására, majd népi továbbélésére. Külön gondot okozott a szövétnék- és kiegészítése: a könyvét, „levelét” olvasó Krisztus-Mária-motívum, melynek egyik része: szövétnék/szünet eddig csak

a Délnyugat-Dunántúlon bukkant fel. Az olvasásmozzanat viszont majd az egész magyar nyelvterületen. E gyakori kép, mely szláv ráolvasó szövegekben és román kolindákban is előfordul, felveti az egykori összefüggés és talán összöveg lehetőségét, de az érintkezés-átvétel-fennmaradás kérdését is. Mint tengerbe süllyedt hegyvonulat csúcsai, úgy tűnnek elő az egymás mellett élő népek emlékezése nyomán egy múltba merült világ képének részletei.

Ahogy az európai archaikus szövegfolklór-kutatás mai állását ismerem, tudomásom szerint sok helyen még el sem kezdték ez elsüllyedt világ rekonstruálását, azaz a műfaj gyűjtés-vizsgálatát. Talán, mert nem tudják, hogy van, vagy ha tudnak róla a szakirodalom alapján, nem tételezik fel mai létét. Úgy vélik, kihalt rég, ahogy hitte a kiváló finn etnológus, V. J. Mansikka a század elején. Már az időben sajnálattal állapította meg, hogy e szöveganyag elmúlt gyakorlathoz kötődött, és csak történeti folklóranyagként kezelhető. Mansikka szerencsére ez esetben tévedett, legalábbis a mi vonatkozásunkban. Bár adatokkal igazolhatóan más népekkel kapcsolatban is, pl. Kelet-Európában még él e gyakorlat, azaz a hozzá kötődő archaikus szöveganyag. Feltehetően nem tudják, vagy különböző okok miatt nem akarnak tudni róla. Ahol meg bizonyos jelentkezési formáiban számba vették, történeti kapcsolataiban érintik, mint Paolo Toschi (*La poesia popolare religiosa in Italia*. Firenze 1935), vagy más műfajhoz való kötöttségében taglalják, mint Ernst Hilmar (*Mariä Wanderung. Überlieferung und Geschichte eines geistlichen Volksliedes*. 1966. *Jahrbuch für Volksliedforschung* XI.). Esetleg egy adott témához - a Mária-álmához kapcsoltan, mint Josef Szövérfy (*Irishes Erzählgut im Abendland*. Berlin 1957). Részletesen, jelen-múltbeli szintézisében, mint Ferdinand Ohrt (*Gamle danske Folkebonner. Studier fra sprog- og Oldtidsforskning*. København 1928). És az előző korszakok nagy népismeret-kutatói közül a már említett finn Mansikka, majd Reinhold Köhler (*Kleinere Schriften zur neueren Literaturgeschichte. Volkskunde und Wortforschung* III. Berlin 1900) és végül A. N. Veszelovszkij, az orosz folklorisztika egyik legnagyobb egyénisége, aki a múlt század utolsó két évtizedében több tanulmányban foglalkozott a vallásos népköltéssel s azon belül az apokrif népi imádságokkal. Érintkező műfaji kutatások még a román szakirodalomban: Simon Florea Marian: *Legendele Maicii Domnului*. București 1904 és N. Cartoian: *Cărțile populare în literatura românească* I-II. București 1929.

Veszelovszkij kimagasló eredményeire támaszkodik a mai szovjet folklórkutatás is, mely hosszabb szünet után, a második világháború gondjai elültével folytatja a vallásos népköltészet, az ún. duhovnij sztyih vizsgálatát. Gyűjtési expedíciók sora igazolja a meglepően gazdag élő anyag jelenlétét, elsősorban az északi területek hagyományából, Karélia, Arhangelszk, Murmanszk, Vologda környékéről, majd Gorkij vidékéről. Ez anyag bőséges jelentkezése miatt tartotta fontosnak J. A. Novikov akadémikus, hogy fölülvizsgálja a vallásos néphagyományban jelentkező műfajok poétikai kérdéseit, az apokrif eredetű középkori vallásos művek folklorizációjának folyamatát, elemezze más népköltészeti ágakhoz való viszonyát, pl. a vonzás-tapadás jelenségét. (*K voproszu ob evolucii duhovnih sztyihov*. Russzkij Folklor XII. 1971, 208-220. o.) Novikovnak is feltűnt, hogy az archaikus szövegek mily mértékben tapadnak a ráolvasó imádságokhoz. Azt a jelenséget látta ő is meg, mely - úgy tetszik - műfaji sajátosság és a magyar anyagból is kitűnik. Ez az a felismerés, mely miatt e műfajjal foglalkozó közleményeim anyagát ráolvasó szövegekkel indítottam, s teszem ezt a jelen kiadás esetében is. Érzékeltetni akartam a mutatkozó genetikus kapcsolatot s azt a belső folyamatot, mely az ősi tudatformákat tükröztető ráolvasásoktól az apokrif imádságig tartott.

Novikov szükségszerűen vette észre a ráolvasók és az archaikus népi imádságok közötti szoros kapcsolatot. E kapcsolat csak bizonyos mértékig magyarázható közös szövegi eredettel, és a két műfajnak még funkcionálisan el nem különült állapotát jelzi. A mi anyagunk esetében bizonyos műfaji előidejűséget mutat, olyan előzetes fázist, melyben a szövegeket éltető gyakorlat (gyógyító-ráolvasó-védekező) hamarabb volt mágikus, mint misztikus

tartalmú. Ez utóbbival való telítődést a háttér tudatvilág lassú átalakulása és ezzel a szövegekhez kötődő, ugyanolyan lassú funkcióváltozása tette lehetővé.

Íme, azok a tények, amelyeket a szövegileg egymásba folyó archaikus műfajaink: a ráolvasások, apokrif imádságok, kántáló énekek mutatnak. Az utóbbiak szomszéd népeink kifejezései szerint: a koledák és főleg a román kolindák, népiesen kóringyák. Itt érintkezik az apokrif imádságyanyag - ahogy ezt már jeleztem - a szláv-román ráolvasó- és a román kolinda-költéssel. Mindezek alátámasztására hivatkoztam Mansikka és Bartók kutatási adataira, melyek a három érintett műfajnak nemcsak valamikori szövegegységét mutatják, hanem az énekeltség tényét és a vokális gyakorlatot is. E vokális gyakorlat egyértelmű a *kántáló-kolinda* anyagban, továbbá ösköltészeti párhuzamok (pl. Kalevala), majd a jelenkori gyűjtések szórványadatai és főleg a szóetimológia alapján bizonyosra vehető a *ráolvasó* műfajban. Végül középkori nemzetközi történeti párhuzamok (pl. orosz, olasz, német), továbbá mai gyűjtések énekelt vagy éneklő jellegű előadási módozatai alapján elfogadható már az *archaikus imádság* anyagában is.

A hordozó funkciónak megfelelően vetül ki ez az azonos szellemi-tudati alapra visszavezethető összefüggő szöveganyag a fenti hármas műfaji bontásban. S ezt a hármasságot szeretném kifejezésre juttatni a jelen kötet szerkezeti tagolásában is. Bevezetőül ráolvasókat közlök, befejezésül pedig, a Függelékben a magyar kánta, azaz kántáló énekeink anyagából mutatok be néhányat. Először az énekhangba átmenő, sőt énekelt imádságokat, majd a szövegileg kötődő kántálókat, illetve énekeket.

Novikov a vallásos népköltészet fent jelzett kérdései mellett foglalkozik a műfaj ideológiai vonatkozásaival is, hangsúlyozván az ily kutatási anyaghoz szükséges történelmi szemléletet. Többek között a következőket mondja: „...ismeretes, hogy a marxizmus klasszikusai többször írtak »vallásos köntösről«, melyben a néptömegek szociális érdeke és szemlélete a feudális kort tükrözi. Éppen ezért a vallásos szövegek sajátossága történelmi látásmódot igényel, annál is inkább, mivel napjainkban az előadókat nem mindig a vallásos líra vallási oldala vonzza. Az e műfajhoz tartozó alkotások, szóbeli előfordulásuk során - mint azt az alapos feldolgozás kiderítette - a forradalom előtti Oroszország társadalmi és családi életének lényeges mozzanatait tükrözik...” (I. h.: 217. o.)

Amint látjuk, az ily jellegű, vallásos tudathoz kötődő hagyomány gyűjtése eszmei okok zátonyán ma már nem akadhat fenn. Annál is inkább nem, mert jeles művelődés- és irodalom-történeti értékekről ad hírt, mivel e hagyomány anyaga - ahogy már jeleztük - jobbára egykori irodalmi kánoni és apokrif szövegek folklorizációja folytán alakult ki. Ezért vetíthet ki olyan irodalmi valóságot, ha csak nyomaiban is, melyet az írásbeliség nem őrzött meg, csak a szájhagyományozó kultúra. Így válik a szájhagyományozó népi kultúra, azaz a folklór szellemi régészetté, hogy a maga összefüggő jelzés- és kifejezésrendszerében a nagy vagy közösségi emlékezés révén legalább olyan értékű leletanyagot adjon, mint amilyent a föld belseje őriz. Mind a tárgyi, mind a szellemi régészet a történeti múltat jeleníti meg számunkra. S eközben bizonyít. Bizonyítja népünknek azt a készségét, mely pusztá létének biztosításán túl - ami történelmünk során nem volt könnyű feladat - korának kulturális szintjére is föllendítette.

Legalább olyan magasra juttatta, mint a szerencsésebb körülmények között élő népeket, kiknek költészetében nem szerepel a „térdig vérben, könyökig könnyben” nálunk nemcsak egy költői műfajnak, hanem magának a műfajt teremtő népnek történeti jegye.

*

E kötet valójában a Hegyet hágék... második, bővített kiadása. Először a dr. Kanyar József szerkesztette Somogyi Almanach tudományos sorozat 19-21. összevont számában jelent meg 1974 szeptemberében Kaposvárott. (Lektorálta: Bálint Sándor.) Ugyanitt zajlott le október 10-én a könyv nyílt szakmai vitája. Felkért hozzászóló Bárczi Géza, Bán Imre, Olsvai Imre és Murányi Mihály volt. A Hegyet hágék... szinte már előjegyzésben elfogyott. Könyvárusi forgalomba nem is került. A tudományos élet után a sajtó is elismeréssel fogadta⁹³, híre a határokon túlra is eljutott. Mindez az „új” népköltészeti műfaj iránt széles körű érdeklődést keltett, s második kiadásra támasztott igényt. Erre a Somogyi Almanach már nem vállalkozhatott. Az anyag azonban mégsem maradt gazdátlan. Ahogy a jelen kiadás is mutatja, a Magvető Kiadó vette magára az archaikus költészet gondját. Így adhatjuk az olvasó kezébe ezt a különös sors- és önvallomáslírát, melyet elődeink megélve alkottak, használva koptattak, és most túlélve - az utódok elhagynak.

Budapest, 1975. július

*„...Szeretettel jöttél erre(j)a világra...”
(231. sz. imádság)*

I.
KEVERT
TUDATFORMÁJÚ-FUNKCIÓJÚ SZÖVEGEK
(POGÁNY-KERESZTÉNY)

(78. sz. imádság)

Ráolvasás

„Elindult Szent Antal hét fiával, hét lányával...”

1. Öntőimádság⁹⁴

Egy csöpp véribű származott nyavalák mongyák
őrzőangyalának,
Őrzőangyala mongya Szent Fiának:
Szent Fiad, távoztassad el a nyavalákat,
Hogy mög ne akadhasson se húsába,
Se csontyába,
Semmiféle tetemeibe mög ne akadhasson!
Boldogasszon,⁹⁵
Szent igéidet,
Szent parancsolatidat,
Parancsold a nyavaláknak,
Hogy mög ne akadhasson se húsába,
Se csontyába,
Semmiféle tetemeibe mög ne akadhasson!
Töl' szülte fát, (Töl[gy]?)
Fa szülte virágját,
Virágja szülte Szent Annát,
Szűz Mária szülte Szent Fiát.
Szent Fiad! Távoztassad el a nyavalákat,
Hogy mög ne akadhasson se húsába,
Se csontyába,
Semmiféle tetemeibe mög ne akadhasson!
Damion! (Dami[l]on)⁹⁶
Mégis mondom, Damion!
Ködvé legyön boszorkány száz számár szőréve',
Hatvan leán hajáva',
Boldogasszon igéive',
Úgy ne árhasson, mint Krisztus Urunknak, ámen.⁹⁷

Zselicszentpál (Somogy m.), 1971. nov. 2.

Berkes Józsefné Golovics Etel, 1880.

„Most akkor aztán három Miatyánkot az embör elmond. Na! Ugye szíp!?” - kiált fel diadalmasan csillogó szemmel.

Nekem nagyon tetszik. És ez a Dami(l)on?

„Ezt csak így, így tanútam. Nem tudom... Mögöntik azt a betegöt... csak így, evve' az imáccsággá...”

Tüzes víz nem kell hozzá?

„Nem kö' ehhö' semmi! Ezt csak így. Így tanútam... rámontam az öntőimát... amit én mög-tanútam a mamámtú, osztán háromszor rátöszöm az Atyának és Fiúnak és Szentlélök(nek)... háromszor, vagy öccör, vagy héccör... ennyiször kö' mondani, ha valakire rámongyák... vagy háromszor mondom rája, vagy pedig öccör, vagy héccör. Aztán akkor én többet nem mondom rája. De nem köll semmi, mint a jó Istennek a segiccsége.”

Milyen betegségre?

„...nem tud önni, nem tud önni, ojjan, ojjan bágyorgós.” Vagy: „...mikor mögijed, osztán fél” (valaki).

Az imát keresztvetéssel kezdi, s míg „rátösz” a betegre, akit maga mellé ültet, mondja: „az Atyának és Fiúnak...” stb. Ahányszor elmondja az imádságot, annyiszor három Miatyánkot mond utána... „Akkor használ.”

Szigorúan elhatárolja magát a boszorkányságtól. Felindultan meséli, hogy jöttek hozzá... „*Eresszön mög a fiamon*. Mer még az orvos sem tudja a fiamat meggyógyítani. *Maga eresszön rajta!*” Dühödten utasította vissza: „»Ha én Isten vagyok, akkor *én eresztök* rajta, de én nem vagyok Isten! Tudd meg azt, te esztelen!!!« - azt mondtam annak az embörnek... »Mer én ijjesmit nem tudok. Tudd meg azt!« - Hát hallott maga ijjen csudát? Ijjen, ijjen butaságot?”

A kártyavetést sem fogadja el: „...ijjen kártyavetés s ijjen, ijjen, ijjen nem tom, mijjen, aki e' gyütt, hogy idegyün, kártyát vet énnékem.” (Mély megvetéssel, majd indulattal:) „»Nem köll neköm kártyavetés!« - mondom. Idáig amin körösztü möntem, körösztü möntem, ami még gyön ezután, körösztü mögyök. A jó Isten tuggya, mi fog velem történni. - Nem is köll, míg élök, a világon soha!”

„Ojjan ende-monda beszédököt, amit összebeszénök, nem, nem, én ijjenre nem ha' gatok.”

„Én nem félök möghalni, mert én ojjasmi dolgokat *nem tudok*. Én csak ezöket a szép imáccsá-gokat, én csak ezöket a szép imáccságokat mindönfélére... én még élök, én *ezöket* mindig követöm... de *ojjan* nem tom, mijjeneket, én nem, én csak mindig a jó Istenbe bízok. Én csak mindig az Istenbe bízok.”

„Mamámtu: Nagymamámtu. Hájdon Verona... Gödrei mestörnek a lánya...”

Férje?

„Farkas mestör Szentpálon...”

2.

Torokfájás ellen⁹⁸

Ezekiás püspök elment szántani,
Béka ekéjével,⁹⁹
Gyík üstökével,
Kígyó ostorával,
Addig szántotta a földet,
Hogy az oszlott, bomlott,
Úgy osztódjon, bomlódjon a te torokfájásod is.¹⁰⁰

Kaposvár, 1971. okt. 31. - vonaton.

Török Sándorné Stadler Margit, 1904. Mernye (Somogy m.).

„...Mernyén, 7 éves koromban... Gálosi Ferencnétől... nem tudom, mikor halt meg, kb. 70 éves volt... Nyomkodta a torkomat, és közben mondta a mondókát... ezt háromszor mondta el... Hát nem szerette az édesanyám az ilyesmit, mert az nem vót ilyen babonás természetű. Imádkozni szeretett, de ilyesmit nem, s mindig úgy *titokban* csinálta a Naca néni, mert nekem sokat fájt a torkom, és aztán közbe' én megtanútam, s édesanyám úgy jött rá, hogy *a babámra*

én is olvastam. És akkor többet nem engedett, s a Naca nénire rászólt, hogy ilyen butaságot ne csináljon... Naca néni sokat mesélt az Ezekiásról... az Ezekiás püspök a torokfájásoknak a pátrónája, és hát ez, az, ez a kígyó, meg mit tudom én, mi, ahogyan a földet szántja, a föld hámlik, hát hogyha ő ezt ráolvassa az én torkomra, akkor arru' is az a fájás úgy lemegy..." (nevetve).

3. Kerítés ijedtségére¹⁰¹

...Elindula bódugságos Szűz Mária az ő áldott szent fiával,¹⁰²
Fehér fátyoljával,
Három szál gyortyájával a szent templomba misehallgatni,
Összetalálkozik rossz szél hordozó asszonyokkal,
Hetvenhétfél' nyálo(j)ordozó asszonyokkal.
(? *nehezen érthető*)
Kérdé bódugságos szép Szűz Mária, merre mentek tik?
Menünk Rózsának kebelibe
- miféle név az e, az e lelkes állat, beteg -
Szűvit máját meghírvasszuk, piros vérit megalíssuk,¹⁰³
Tírjete meg, tírjete meg, ne menjete Rózsának kebelibe
Szűvit máját ne hírvasszátok,
Piros vérit ne alíssátok,
Menjete el a tengereknek fenekikre,
Ott van nektek terített asztalotok, vecserátok,
Hónap délbe itt ájjak,
Meggötlek jászlának vesszejiho,¹⁰⁴
Hogy a Rózsa maradjon tisztán, mint az anyja szülte,
Mária adta erre a világra, áment.

Lészped (Moldva), 1971. Kallós Zoltán gyűjtése.
Harangozó Jánosné Bartos Margit, 70 éves.

„Én egy gyortyával kerítem... Meggyuótom, kettőt így esszetteszek, az egyiket meggyójtom, s mikor elmondok egy verset, osztán elalítom, gyójtom meg a másikat, s e menen kilenszer, aggyig a három versbe így háromszor, há, s oszt a kilenszer, kimenen egy vers kilenszer...
Ljánti nevemet? Bartos Margit, úgy mondják... Harangozó Jánosné... most a 70-be vagyok.”

4. Vízvetés-gyesz kentálás¹⁰⁵

Bódugságos szép Szűz Mária megfereszté az ő áldott Szent Fiát
Jordán vizibe, bétakarát fehér fetyolatba, elindula Názáret városba Krisztus Urunk
misijére misehallgatni,
Esszetalálkozik három zsidó lejánva', kitakarák, megnézik, halá(l)ra igizék, minnyá

elfittyene.
 Esszetalálkozik Szent Ilona asszonva', azt kérdé Szent Ilona asszon:
 Mit sírsz, mit keseregsz, Bódogságos szép Szűz Mária?
 Hodne sírjak, hodne keseregjek,
 Elindútam Krisztus Urunknak misijire misehallgatni,
 Esszetalálkozáom három zsidó lejánva', Szent Fiamat kitakarák, megnézék, halá'ra
 igizék, minnyá elfittyene.
 Ne sírj, ne keseregj, Bódogságos szép Szűz Mária,
 Mennyünk e', törjünk három magyaróágot, égessünk belőle kilenc szentet, hányjuk bé
 vízbe, mossuk meg vele,
 Uljan tisztán maraggyon, mint a Krisztus Urunk attá az annya méhibe, az annya szülte
 erre a világra.

Sásd (Baranya m.), 1972. máj. 17.

Demse Dávidné Antal Lucia, 1897. Klézse (Moldva).

„Minnyá elfittyene” annyit jelent, hogy „elgeng(y)ült”. A „vízvetés-gyesz kentálás”, „vizet vetni-gyesz kentálni” kifejezést Demséné egyformán használja, jóllehet a két kifejezés nem jelent egyet. Descînta románul: ráolvas, igézet alól felold, igéz, bűvöl.

„Erre engem egy öregasszony tanított, mert mindig mentünk vízvetetni. Az én fejem es mindig fájt, akkor egy gyereké es, akkor aztán me'tanítottam magamot, azt mondtam, hogy tanísson meg, hogy ne kelljen mennyek máshoz. Akkor én azt megtanótam, s én magamnak is vettem vizet, akkor vettem egy gyereknek es, de mindig haszná't. Mindig haszná' t. Többet én nem kellett elmennyek vízvetetni.”

Megkérdeztem tőle, hogy hívták náluk Moldvában az ilyen asszonyokat, kik vizet vetettek, gyógyítottak?

„Hát - úgy hívták, hogy: tudott vizet vetni, tudott gyesz kentálni, osztán oszt *különös asszony* vót mindég, hogy ahhoz mentek. Orvoshoz nem mentek a népek, hanem ha valami nagy seb vót az emberen, hát uljan rák, egyik-másik uljan izékvel mentek. Ah, nálunk ritkán meljiket az orvoshoz kellett vinni. Csak az operálni valókat. De hát iljen igizetekért, vagy fájt a feje, hát az igizettül es fájt. Megigizték, úgy mondták. Itt az öregasszonyok gyesz kentáltak nekik. - Az ember még magát es megigizi, fiatal a tükörben. Aggyig néz bé oda, hogy heljetődik, hogy még megigizi magát”.

A vízvetést „akármilyen vízzel csinálták”. De előzőleg 9 parázsszenet tettek bele. Aztán „merített az ember a vödörből” a bögrébe, „s akkor abba így e (mutatja a három középső ujjával) *belényultam, s így húzóálgattam, s mondtam az imádságot beléje*. S akkor keresztet vettem elsőbbször, s akkor utóján es. *Megmosgyottam, hörpentettem* háromszor belőle, s akkor megmostam a fejemet vele, így a zobrazatomat (mutatja). Azt a *moradékot*, (ami) megmaratt a kennába, bögrébe *kivittük, s fölöntöttük az eszter(h)ába, hogy rohaggyon oda az igizet*. Hm”.

A víz „...egy fél bögrével vót, nem vót sok. Hát nem kellett abból annyira megmosdani, csak megvizítte az ember magát”. Háromszor mondta el. Már nem veti magának se a vizet.

Mióta?

„Én rég, mióta Magyarországra jöttünk, nem csántam. *Mer itt nem hisznek az uljanokba*. Azt mongyák, hogy babonás az iljen asszony.”

Az a „különös asszony”, akitől tanulta imádságát, Havari Györgyné volt, mikor eljöttek Klézséről, még élt, kb. az ő korabeli lehetett. A másik asszony, aki tudott vizet vetni, Róka Péterné volt. Egyik sem fogadott el azért semmit. „Nálunk nem úgy vót, hajja! Nálunk úgy vót, hogy nem kértek semmit, nem úgy, mint itt, Magyarországon, hogy ha valakit befogad es, meg kell fizesse, vaj valami...”

5. Betegségben

Elindult Szüzanyám Józefát völgyébe,
Arra ment Szent Margit,
Azt kérdezte tőle:
„Mit csinálsz itt Szüzanyám?”
„Itt ülök, itt tartom szerelmes Jézusomat, mert ő beteg.
Sion völgyében 7 féle gyümölcsfa ágat és az Égi harmatokat
És fürödj abban kisdéd Jézuskám!”
Mikor a Jézuska megfürdik,¹⁰⁶
A beteg megkönnyebbedik,
77 féle nyavalyából és szenvedésből,
Vedd ki ezen betegből minden betegséget!
3 angyal őriz engem,
Egyik fejtől,
Másik lábtól
Harmadik a bűnös lelkem várja.

*Levélben érkezett dr. Kövesdy Viktornétól
Pécsről 1975. jan. 22-én.
(Tördelés analógiák alapján tölem. E. Zs.)*

„...mellékelve küldök három imát, nagyon öreg falusi néniktől kaptam, talán használni tudja őket. Az imát háromszor kell a beteggel elimádkozni, kérése meghallgatásra talál.”

6. Szent Antal tüze¹⁰⁷

Elindult Szent Antal¹⁰⁸ hét fiával, hét lányával, hetvenhétféle unokájával,¹⁰⁹
Tüzes orbáncos dagadott sebeivel,
Fene farkasaival, vad oroszlánjaival,
hogy (mondjam:) Jusztinának gyenge szívét elszorítom, piros vérit ott megiszom.
Térj meg, Szent Antal,
Kérlek a Jézus Krisztus keserves kínszenvedéseire,
Öt mélységes sebeire,
Ereggy el az erdőkre,
Ott a vad oroszlányoknak gyenge szívüket szorítsd el, piros vérüket ott idd meg!
Térj meg, Szent Antal, vagy akármiféle eredet vagy!

Mikor Krisztus a földön járt,
 Hegyek nőttek,
 Kövek töttek,
 Krisztus mennybemenetele után mindenek megtértek,
 Térj meg te is, akármiféle eredet vagy!
 Az Úrjézus Krisztusnak gyékényágja, köpárnája,
 Sütelen kása, főtelen pogácsa,
 Ez Krisztus Urunk vacsorája,
 Kérlek erre a keserves kínszenvedésekre,
 Térj meg, akármiféle eredet vagy!
 Édes Jézusom, nem az én akaratom szerint.¹¹⁰
 Miképpen mennyben, úgy legyen a földön.
 Ha te akarod, mutasd meg a te irgalmasságodat,
 Ne nézd bűneinket, sok ellened való cselekedeteinket,
 Édes Jézusom - eztet én odamondom.

Felsőnána (Tolna m.), 1971. okt. 18.

Fazekas Mihályné Nagy Jusztina, 1901. Hadikfalva (Bukovina).

„Eztet úgy kell, ahogy a nap megyen, abba az irányba...

...Betegségre én úgy olvasok, higgye meg, én nem vagyok guruzsmás, bizon Isten... Én nem vagyok az, hogy valakinek elvegyem a szeme világát vagy valamit... azt mondja a könyv es, hogy aki bízik a jó Istenben, azt mondja annak a hegynek, hogy indujj meg, mer hite van, akkor az elmegyen innen, és más helyre telepedik... Én is úgy tanútam anyámnak az édes-anyjától. Nagyon tudott imádkozni... engem ásítóztak, én olvasok rá, s én is ásítózok, s akkor ez meg fog jöni...¹¹¹ akkor tudom, hogy Szent Antal tüze,¹¹² mer ojjan, hogy tüzesen olyan veres. Fáj úgy neki... nem mindig egyaránt, hogynem hogy megszűnik, s akkor úgy meg-rázza... (mutatja)...

Eccer, tuggya, nagyon fájt, s fájt... a kislánt e'küttem, hogy: »Ereggy, mondd meg nagy-anyádnak, hogy jöjjön csak ki«. Nagyanyám hát e'jött, asszongya nekem: »Te gyerekem, tanul' meg! Én immá' úgyis öreg vagyok, meghalok, s tanul' meg!« Asztán nekem elmondta, s nekem meg kellett tanulni. Hát ez így van.”

Részletesen elmondja - végigmutatja -, hogy „keríti el” háromszor szentelt égő gyertyával, melyet minden alkalommal „lefúj”, s a kendő alá, a beteg arca elé teszi a füstölgő kanócot, a nap járása szerint, majd a „Térj meg, Szent Antal...” résztől ellenkező irányba, de úgy, hogy egy-egy mozdulat alatt háromszor mondja el az imát, tehát összesen kilencszer, majd a végén: „...imádkozok. Elimádkozom vigasztaló Szentlélekúristennek, elimádkozom a Jézus szívéhez, akkor elimádkozom a Mária szívéhez, elimádkozom annak a, minek híják, az ő tiszteletére, Antal, akkor elimádkozom Szent Antal tiszteletire, Szent Lőrinc, akik úgy szenvedtek, tuggya, Szent Erzsébet... legutójján minden szentek... szent angyalok, arkangyalok, gyertek vigasztalásra!... *Nem az én akaratom szerint*, édes Jézusom, ha te akarod, mutasd meg a te jószágodat, szüntesd meg neki a fájdalmát!... Imádkozom utóján három Miatyánkot, három Üdvözetet s egy Hiszekegyet... de akkor én is magamot (felajánlom), nem, hogy énáltalam... csak a jó Isten akarata által. S higgye meg, hogy azonnal megszűnik... azt mondják, valami hagyomány vagy miféle, hogy a füst es összejárja, az a szent füst ezt a dagadást.”¹¹³

7.

Szent Antal tüze¹¹⁴

„Nálunk oszt mikor fáj a feje”

Elindula bódogságos szép Szüz Mária
 Az ő áldott szent fiávol.
 Bemene szent templomába,
 Beüle arany karszékébe,
 Mongya az ő szent fia:
 „Eressz ki, eressz ki bódugságos Szent Anyám!
 Szen(t) Pókámból szen(t) kezemet.
 Vegyek le három szál gyertyát
 Olvassak ennek a (mongya a nevit) ennek a I-nek Y-nak
 A fejire és az egész testyre,
 Hetvenhétféle Szent Antal tüzitő’,
 Hetvenhétféle pokoleredettő’,
 Hetvenhétféle tüzes orbáncoktú’,
 Eszi nagy fájdalom szálkás husát,
 Issza piros vérét.”
 „Merre mész, merre mész hetvenhétféle Szent Antal tűz?
 Hetvenhétféle pokoleredet?
 Hetvenhétféle tüzes orbáncok?”
 „Menyek, menyek ennek az Eksz Ypszilonnak
 Szépsége látogatására,
 Csontja hasogatására,
 Piros vére megivására.”
 Térj vissza, térj vissza hetvenhétféle Szent Antal tüze!
 Hetvenhétféle pokoleredet!
 Hetvenhétféle tüzes orbáncok!
 Menny el, menny el!
 Kérlek a Mária hét fájdalmaér’,
 Kérlek a Jézus öt mélységes sebeier’,
 Menny el, menny el!
 Hegyeknek, vögyeknek, kőszikláknak háta mellé!
 Hol fekete kutya nem ugatnak,
 Hol kovászos kenyérrel nem élnek,
 Hol fekete kakasszó nem hallatszik.
 Esti harangszókor meg ne találtassál, vagy déli harangszókor.
 Abba a csontba s abba az izekbe, ahova beszállottál,
 Mert ha megtaláltotlak,
 Elvágom a késvel a nyakadon,
 Agyonütlek a Jézus feszülettyive’ ámen.

Gyimesbükk, Rakottvás (Csík m., Románia), 1969 nyara.

Újváry Lajos gyűjtése.

Özv. Póra Györgyné, 1891.

„Ez a Szent Antal tüze hasznos. Ha egyéb testye fáj es, mert oda a hülés rekedt belé, akkor azt nevezik Szent Antal tűzinek. Ezt igen-igen régi asszonyoktól hallottam én. Lássák Sándor es, mikor fejit fájtassa, hát akkor muszáj olvassak, akárhol legyenek. S akkor mingyár megcsendesedik. Higgye meg, hogy ez igaz.”

8.

Fejre való olvasás

*(Keresztvetés a fájó fejére.)*¹¹⁵

Én, bűnös szájból szólok:
Tiltalak tégedet hetvenhétféle indulatok és eredetek és fájdalmak;
Ma eljöttetek, ma el is menjeteK,
Holnap misekört itt ne érjeteK,
Mert ha holnap misekört itt ériteK
Tizenkét szál szentelt gyertyával megfoglak,
Tizenkét szál szentelt vesszővel megsujtlak,
Én nem vagyok meg vigasztalója,
Hanem a Vigasztaló Szentlélek Ur Isten legyen megvigasztalója,
Én keresztet vetek ellenetek.
Azért én az öt ujjammal,
Krisztus Jézus erejével,
Száz félemibe,¹¹⁶
Szűz szent Margit parancsával,
Szent Ilona asszony pecsétjével. Ámen.

Csikbámfalva (Románia), 1974. jún. 24.

Levélben érkezett az 50 éves Péter Lajosné Kánya Amáliától

1975. áprilisában. Nagyanyjától tanulta.

(Tördelés analógiák alapján tölem. E. Zs.)

9.

Lábfájásra

El-indult az Urjézus Szűz Szent Anyjával Máriával,¹¹⁷
Jeruzsálemből Jerikóba.
Amint a hidon át akartak menni,
Szamaracskájának lábacska megficomodott és megrándult,
Hogy ezen ficamodás és rándulás abban ne maradjon
Az Urjézus szájából származott ezen ige:
Hus, hushoz,
Vér vérhez,
Csont csonthoz,
In inhez
Forrjon vissza.

(Egy Miatyánk, egy Üdvözlégy után ez:)

Édes jó Istenem,
Testi lelki gyógyulásér esdeklek,
Nem az én akaratom,
Hanem a Te akaratod legyen meg, Amen.

Mindszent (Csongrád m.), 1975. márc. 31.

Jenei Jánosné Zsótér Judit 1899.

Levélben is elküldte 1975. márc. 16-án.

Lediktálta: Jaksa Erzsébet.

„Ezt egy nénitű’, idevalósi, möghalt má’, Kiss Annus néni Gémes Istvánné, tizenvalahány éve halt meg, vagy 80 fele vót. Hu de sokat imádkozott!”

10.

Az essőtül való imáccság¹¹⁸
„Nagy idő elintése”¹¹⁹

Elindula a záporesső a szegén ember eledele e’rontására
Kérdezi a bódugságos szép Szűz Mária
Hová mész te záporesső?
Elindultam a szegén ember eledele elrontására,
Kérlek térj meg *(lassítva mondja)*
Menj a kösziklákra,
Hol kenyervel nem élnek,
És az ótáriszenséget nem használják.

Lészped (Moldva), 1971 nyara. Tátray Barna főiskolai hallgató gyűjtése.

Demeter Antalné Jána Anna, 45 éves.

11.

Hályogra

Hálog hasadj meg a Krisztus szive hasadásáért.
Vér oszolj el a Krisztus Vére hullásáért,
termés oszolj el a sz. Mária szüzességéért.
Én uram Jézus Krisztusom.
A te szent Igéddel mondom sz. parancsolatidat.
Elvitte a boldogságos sz. Mária az ő áldott sz. Fiát az Ur Jézus
Krisztust a paradicsom kertjébe.¹²⁰
Lefeküdven elaludván gyönyörűséges pálmafánok árnyékába
feltekintett tetejébe
szemébe hullott szép virágja
kedve megkülönbödt

sz. Szive meghervadt.¹²¹
 kérdi tőle a boldogságos sz. Mária
 kérdi tőle mi lőtt szerelmes Fiam fényes Jézus?
 Mi nem lőtt engem oh én áldott szent Anyám!
 Oh én áldott szent Fiam!
 Gyere velem a Jordán vizéhez
 ott megmosogatlak,
 számból származott sz. lélekzetemmel meg füllak.¹²²
 Valamint az Úrjézus szeme megtisztult, most ezen szem is úgy
 megtisztuljon
 vér háló termés hetvenhét felé oszoljon.

Miatyánk... Üdvözlégy Mária... Hiszek egy Istenben

*Levélben érkezett névtelenül Lébényből (Győr-Sopron m.) 1974. márc. 4-én.
 Se cím se név, se kísérőszöveg. Régi, sárguló írás egykori nyomtatott lapok között.
 A nyomtatványok 1855- 1886-, 1887-ből valók.
 (Tördelés analógiák alapján tölem. E. Zs.)*

12.

„Vízcsinyálásna mondta, a Hiszekegy után”¹²³

Dülő mellett megy három szűz lány¹²⁴
 Az egyik viszi az aranytüzet,
 A másik az aranyvizet,
 A harmadik az aranyöprűt,
 Boldogságos Szűz Mária söpörje le ennek a lánynak vagy fiúnak a lelkét.

*Osztopán (Somogy m.), 1972. aug. 16.
 Bondácz Jánosné Sas Rozália, 1922.*

„...ezt az egy imát tudom, de a többi azt én má úgy megfelettem, szóval hát annyira nem is érdekelt, mer mink mán nem hittünk benne, ugye... Hát még kislány vútam, ugye... (Nagy-mamát) Sas Józsefné Szita Annának hívták... idevalósiak vótak, 36 éve halt meg kb. 68 éves korában...

...akinek szem ártott¹²⁵, és akkor csinyáltak vizet, és akkor lemosták így, három ujjal...

...Lehúzta... vízzel... három ujjával végig... homlokától a lába ujjáig lehúzta... (nevetve és röstelkedve) és háromszor mondta egymásután, hogy »aki leszarta, az nyalja le«. A vizet alá öntötte, vagy bölcső, vagy ágy alá - ahol az illető aludt -, és ezt nem szabad vót kisöpörni három napig.

Öreg Birkás Örzse néni, idős öreg néni csinyáta... 45-ben halt meg 85 éves korában. (Tudományát) nem adta át senkinek se, mer a lánya nem vette át tőle, Táskai Nanica néni nem vette át, a lánya... fizetést nem kért az öntőasszony, csak jószántából, aki amit adott, attól elfogadta...”

„...Hézám nem es közeledhettek...”
(20. sz. imádság)

Ráolvasás + archaikus imamotívum

13. Öntőimádság¹²⁶

Az Atyának és Fiúnak és Szentlélekistennek nevébe', ámen.
Jeruzsálemi kertbe van egy cidrusfa,¹²⁷
Annak van három lehajtós ága,
Első ág alatt a Jézuska a bűnöst mögváltotta,
Második ág alatt Szent Anna
Betegeket gyógyítja,
Csodálatos kezével a földről a nyavalát eltávolítja,
Harmadik ág alatt a Boldogságos Szűz Mária Szent Fiát siratja,¹²⁸
Piros vérit csókolja.
Judásnak eladta harminc ezüstpénzér',
Mért nem adta másnak, Máriának, a dicsőült Szent Annának, a Boldogságos Szűz
Máriának?
Hiszen adtam vóna érte ezereket, nem vitték vóna szenvedsége, Kálvária högyére.
Mikor a haldokló óra elgyün Szent Mihálhoz, Szent Mihál arkangyallal, Körösztlő
Szent Jánossal,
Szöm möglátta, szöm mögverte Jézus Mária szent nevébe,
Embör verte, kalap alú' gyütt, kalap alá mönnyön,
Az Istennek nagyobb ereje, hatalma van, mind aki ezt a súlos betegöt mögverte.
Asszon verte mög, fejkötő alú gyütt, fejkötő alá mönnyön,
Az Istennek nagyobb ereje, hatalma van, mind aki ezt a súlos betegöt mögverte.
Lán verte mög, pántlika alú gyütt, pántlika alá mönnyön,
Az Istennek nagyobb ereje, hatalma van, mind aki eztet a súlos betegöt mögverte.
Möggköszöntötte Gábrriel angyal a Boldogságos Szűz Máriát, en (*sic!*) is köszöntelek,
szerelmes fiam,
Jöttek az angyalok, az apostolok a magos mönnyből
Köszöntésödre.
Ezekkel a három szavakkal, ami legerősebb az Úrjézusná', a teljes Szent
Háromságna', a Boldogságos Szűz Máriáná',
Elindulok a Jézus nevibe,
Három isteni szömeljbe,
Indulok
Atya Istenébe,
Fiú Istenébe,
Szentháromsággyélőúristenébe.
Napkeleti bölcsek!
Jőjjetek segítségömre, esedezésömre,
Bármilyen súlyos betegség, nyavala távolodjon tőle,
Istennek ereje, hatalma szálljon a földre.
Egek Királya!
Hozzád fordulok, folamodok,

Nyugtassátok ennek a súlyos betegnek a nyavaláját,
 Mind ahugyan a nap az égrű' lenyugszik.
 Föld szülte fát, fa bimbáját,
 Bimbaja virágját,
 Szent Anna asszony szülte a Boldogságos Szűz Máriát,
 Boldogságos Szűz Mária, édesanyám, szülte szerelmes szentségös Szent Fiát.
 Szent Fia! Távolí(t)sd a nyavaláját,
 Se csontyába, se bontyába, semmiféle tetemibe mög ne akadhassák!
 E'nyomorodott bűnös lábaidhoz fordulok, Jézus Krisztussal sírok,
 Hatalom anyja, Mária! Fordítsad hozzá figyelmedet e siralomnak völgyében!
 Mi Asszonyunk, mi közbejárónk, mi szószólónk!
 Engesztelj Szent Fiadnak, mutass be minket Szent Fiadnak, ajánlj minket Szent
 Fiadnak!
 Názáreti Jézus, zsidók királya, veszedelöm forgója!
 Szent Isten nagy hatalma,
 Nagy Úristen! Könyörögjetök ezön a betegön!
 Atyai szeretetödbe, kögyelmödbe
 Ajánlottam testiket, lelkiket, életiket,
 Gyógyí(t)sd a betegöket a sebesülteket,
 Fájdalmas testiket, lelkiket, kiket te fájdalomba ejtetté',
 Sárgaságba, fogyásba, feizavarodásba, nyughatatlanságba, hideglelésbe,
 Ezen téteményös nyavalától ments mög, Jézusom Krisztusom, minden veszél(j)től,
 Veszedelőmtől,
 Hörtelen haláltól,
 Minden nyavalátul,
 Haldokló Jézusom, könyörögj a haldoklókér'.
 Én kimögyök én ajtómon,
 Ott látok egy aranyos templomot,
 Kivű aranyos, belű kögyelmes,
 Szolgáltatják a szentmisét a súlyos betegök testiké', lelkiké',
 Mönnyetök, próféták, fekete föld színére,
 Hirdessétek az én számból származott drága imádságot,
 Szent Annának, Szent Anna leányának, a Boldogságos Szűz Máriának.
 Én lefekszők én ágyomba,
 Testi, lelki koporsóba,
 Három angyal feje(m) fölött,
 Egyik örözi, vigyázi,
 Harmagyk a lelkét vári,
 A kakas mögszólal,
 Szép Szűz Máriát kiáltja:
 Kejj fő', Mária!
 Krisztus Urunkat mögfogták,
 Vasdárdáva' mögdárdázták,
 Tövisse' mögkoronázták,
 Hét csöpp vére elcsöppent,
 Az angyalok fölszötték,
 Krisztus Urunk elejbe vitték,
 Krisztus Urunk azt felelte rá,
 Aki ezt a hét főimádságot elmongya,
 Hét bűne bocsátatik, a purgátériom tűzre nem vettetik,

Viszöm az Atyám házába,
 Az örök dicsőségbe,
 Fényös mönnyországba,
 Mönnyország közepibe, ámen.
 Imádkoztam az Úrjézus Krisztus szenvedéséé', haláláé'.
 Ennek a súlyos betegöknek a möggyógyulásáé',
 Az Úrjézus Krisztus lészen az orvossa mostantól kezdve és mindörökkön örökké,
 ámen.
 Atyám! haláltól, fájdalomtól nem tudom mögmenteni,
 Azt akarnám, hogy a Paradicsomba örvendőzzön, és a szent angyalokkal
 zöngedőzzön a dicsó mönnyországba, amen.
 Az Atyának és Fiúnak és Szentlélekistennek nevébe, amen.¹²⁹

Töröcske (Somogy m.), 1973. okt. 13.
Fehér Györgyné Zsifkó Rozália, 1913.

„Ez is imádság, tudja, amit így öntöttek a betegökre!... Ilyen szömverésre, ijedésre, nézze, mög ilyen beképzelt betegök is vannak, mögérti maga? Azt mondja, hogy ű nem gyógyul mög, ű hiába mën az orvosho', mer ű rajta az orvos nem segít, ha elmönt ijjen helyre, akkor möggyógyút... Aztán ez imádság vót. Ez imádság!... Mikor mögha't az én anyám, abbú egy szót se tudtam az imádságbú, az mindig azt mondta, hogy énrám hagyja. De én nem szerettem ha'gatni se, mer én azér haragudtam, hogy az én anyám mér mond ilyent, hogy énrám hagyja ezt az öntést... Énnéköm nem köllött. Én azér ezt az imádságot nem tudom úgy, mer én mindig azt mondtam, hogy énnékem nem kő'! És mikor mögha't, azután úgy sokat a fejembe matizott az az imádság, minthogyha mindig köllött vóna azt énnéköm éjjel-nappal, mindig azt az imádságot mondanyi. És aztán ezt se papírrú, semmirú nem tanútam... Na azt az imádságot én tudom végig! De én annyira félek elmondani, mer mondom, egyszer énnékem is izétak, mer úgy vótam a tévébe...” - Ez nem tv! - „Na, hát akkor, angyalom, én azt elmondom, áldjon a Jézus, Isten nevibe...”

Egyszer ugyanis fölvelték a tévébe, és azóta sok kellemetlensége volt. Megfogadta, hogy soha senkinek el nem mondja. Édesanyja: Zsifkó Mártonné Kovács Örsébet 1954-ben halt meg 74 éves korában. Őreá egész fiatalon nagynénjétől, Vörös Annától maradt az öntőima.

„Vörös Anna... az mögha't, aztán édosanyámra maradt az... Viasszal öntött, viasszal... úgy fő'melegítette a viaszt, beleöntötte a lábosba... leütette (a beteget)... a feje fölött öntötte... mondta ezt az imádságot...

...Nagyon sok vót ojjan, aki azt mondta, hogy hát, ugye, haszná't nekije... Mer nézzen, ugye, előbb is mondtam, hogy van ujjan lelki beteg, mög van ujjan beteg, hogy az orvos nem tudott rajt' segíteni, e'mönt ijjen helre, akkor itt möggyógyút... Hát most már nem nagyon hisznek ijjenösmibe, ugye? Most már az imádságba nem nagyon hisznek... (Az édesanyja) az nem tudott sömmi mást! Az a világon sömmi mást, az Isten gyógyította mög, mer ez egy ojjan imádság, ami régön a földre maradt, ugye, aztanék ez által az Isten is segít azon, hogy gyógyuljon mög... Az nem járt iskolába sohase... az nem tudott óvasni... eccör mondta, mindig eccör mondta (j)el ezt... ezt mondta végig, és ahogyan a viaszt óvasztotta, úgy öntötte az imádság alatt, ahugyan ugye... hát a vízbe bele öntötte... hát, ugye, olyanformát, osztán még letisztút, akkor hogy möggyógyul, ő ezt így tudta. Hát én nem tudom, hogy hogyan tudta... méhviaszt...

Hát mikor mögha't édosanyám, akkor sokan gyüttek, mindig kérték, de hát én nem akarom, mer én haragudtam arra is, hogy mér csinyáta... Azt mondtuk az édosanyámnak, mer édos-apám möghalt, ugye, fiatal vótunk, gyerökök: »Édosanyám, ezt maga ne csinyájja! Mer

magának ezt nem kő'! Még magát ezér e'vigyék? Vagy mögbüntessék?» Azt mondta az én édesanyám: »Édös lányom, ha börtönbű dobálják ki a csontomat, neköm ezt akkor is kő' csinyáni, mer akin én tudok, azon akarok segíteni!« Ezt mondta! »Akármí történik velem, de akihön tudok, mikor idegyűnnek könyörögni, akkor - azt mondja - evvel az imádsággal!« Pénzt nem kért sohase. Ha adtak nekije, vagy jószántábú valaki adott nekije, de ű pénzt nem sohase, senkitű. Aki mit szán, adott, ha tíz forintot adtak neki, vagy abba az üdőbe vótunk mink gyerökök, egy ruha lisztet, vagy egy fazék tejet, mer szögény vót, rá vót utalva mindönre... Aztán azt mondta, hogy ű azt nem bírja, aztat, hogy ha idegyűnnek, aztán ű tunna segíteni, osztán, hogy ne segítsen rajta... mer mindenkinek azt mondta: »Nem én segítök, az Isten! Mer én - asszongya - ezt az imádságot tudom, én semmi mást nem tudok - asszongya - én nem segítök, az Isten segít...«

...Az én agyamba mindig az forog. Én akármikor imádkozok valamit, még akkor is mingyá' ez jut eszömbe. Imádkozom sokszor az Úrangyalát... de mindig közbe az agyamba mégis ez forog... amerre én mentem, mindig ezt köllött mondani... Sokáig. Esztendön köröszkül... most annyira mán nem, mint akkor, az időbe. Mikor mögha't, az után... addig, míg nem tudtam, ez mindig az agyamba forgott... Ű fönnhangon mondta ezt, ha'jja mindönki, hogy ű nem csinyál rosszat, ű ezt imádkozza... tudják, hogy ű imádsággal gyógyít. Ű Isten nevébe, ű nem adott soha se semmi gyógyszört! Ű nem adott semmit, mást semmit, mint ezt elimádkozta a Jézus szent nevébe, aztán mindig az Istenhő fordút, mög folamodott, még mondta, hogy ű még 9 nap imádkozza azután is ezt az imádságot a betegé', hogy a jó Isten gyógyítsa mög. Hát aztán ki möggyógyút, ki nem gyógyút, mint az orvosná is... lött lögyön egy tüdőgyulladás, egy mell-hártyagyulladás, egy-egy ijjen, ami orvosi dolog, ű azon nem tudott segíteni! Ugye, ijjen szömverés, ijedés, tudja, ijjen kisebb, vagy ahugyan mondtuk, ijjen lelki betegök, ugye! Ijjen lelki betegségekrű'... aki így gondúta, hogy ettű' möggyógyul. Az e'gyütt, az biztos, hogy möggyógyút, ugye? Mög ijjen kis ijedős kisgyerököknek, egy kis szömverés a gyerököknek, ezt mög tudott gyógyítani, vagy ez haszná't, de ojjanrű nem használ, ami orvosi tudományho' való. Operálás mög... egy tüdőgyulladás, egy nem tom én, milyen orvosi tudományos dolog, ahho' hijába mén ijjen helyre, ugye?...

Az én anyám szokta mondani, abba az üdőbe, mikor a Szűz Mária a földön járt, hát, ugye, nem tudott, se óvasni nem tudott, se írni, aztán vitte a szent fiát a karján, találkozott három lánnyá'. Mögnézi egyik lány, asszongya: »Jaj, de gyönyörű, ujjan, mint a napsugár!« Hát, ugye, édesanyámtu hallottam, így mondta. Mögnézi a másik: »Jaj, hát a csillagok se, úgy ragyog, mint a csillagok, ez ujjan gyönyörű, ez a kicsi!« Mögnézi a harmadik: »Hát, mint a hódvilág, ujjan szép ez, mint a hódvilág!« Így, így, mind: ahugyan nézték, ez mindig másképp ragyogott, ugye, mindig szöbbnek látták. Aztán mikor a Mária hazavitte, a kicsi csak sírt, csak sírt, csak sírt, nem bírt vele. Akkor ű merített a Jordán vizébű, belemerítette a poharát, osztán csinyá't neki vizet, imádkozott rájja. Aztán e'hallgatott a kis Jézuska, ugye, mer szömvizet csinyá't, imádkozott rá, hát azt tutta a' is, a' vót a' orvos, oszt szömvizet csinyát, *oszt azér maradt a földre ez a vízcsinyálás-imádság*. Tuggya? Ez a vízcsinyálás. Aztán ez ijjen kicsiknek, hogy ha szöme' mögveri, vagy mögijednek, ugye, ez akkor arrű' használ, ugye, arrű' vót ez... Az én imámba is benne vót: »Szöm möglátta, szöm mögverte Jézus Mária szent nevébe« a szömveréstű'... Ezt hallottam tüle... hunnan tudta, hunnan se, mer se írni, se óvasni nem tudott.

De az én anyám még el is rejtőzött abba az üdőbe, osztán úgy énekűt. Ojjan éneköket, hogy maga ojjant nem is hallott. Én azt nem tudtam mögtanu'ni... Ha valami ijjen nagy innep gyűtt, az, ha gyűtt Szent Anna napja, gyűtt ijjen valamijjen nap, az akkor, az mindig éjjel, meg éjjel is arra ébredtünk, hogy az énekűt... Andocson vótak azok a papok, meg e'ment még ujjan zsebkendűt, ami a kelyhén szokott lönni, még ojjan zsebkendűt adtak neki, mer törűgették a, a izét, mer ojjant énekűt, ujjanokat, gyönyörű éneköket énekűt... Azt mondják, üde hallgasson,

abba az üdőbe, mer én kislán vótam, én tizenhárombeli vagyok, hogy tizennégybe ütött ki a háború, hogy azt mondják, hogy az én anyám kiéneküte a háborút, hogy előtte, hogy gyűttek ide, úgy ha'gatták, úgy kiéneküte, hogy ekkor és ekkor kiüt a háború! Az én anyám! Hát én nem tudom, mer én híjába mondom, én nem tudom, de az ujjan asszon vót! Az kiéneküte azt, hogy a háború lössz!...”

Az öntőasszony kortársa és falubelije, Herner Mihályné Vörös Anna, 1892. mondta el az alábbiakat, szoba kerítvén a híres gyógyító asszonyt, kinek leánya, Fehérné - ahogy láttuk - megtanulta ugyan anyja imádságát, de „nem folytatja, csak ritkán, ó'kor, máskor”. Kérdésemre, hogy miért, így válaszol: „En ehho nem értök. Azér, mer nem szabad... hát mér nem szabad? Mer tiltyák!” (nyomatékkal). Az öntőasszony „bizony még rőndért is gyógyított! (diadallal). Vót egy beteg, hát ujjan lábfájása vót neki, hogy hát mindön orvosná' vót, tudja, mindön orvosná'. Hát ez segített... (sejtelmesen) mikor megöntötte. Odajárt hozzá, mer e'mönt, az e'mönt ám még Horvátországba is. Akkor is öntött, ha valaki - hogy nem tud mögha'ni... *Az még énekűt is... mikor öntött*, osztán vót ujjan nagy ünnep. Akkor ujjant énekűt, nagyon is jártak hozzá, úgy, úgy (keresi a szót) elájút, vagy hát hogyan, tudja úgy (mutatja: néz fölfelé meredten). *Nem tudott magárú, úgy elájút, osztán énekűt*. Ujjan szépöt énekűt! Szent Annárú', akkor Jézus Krisztusrú', ijjenrú', énekűt.”

Hernerné szavai is bizonyítják az öntőasszony időnkénti önkívületbe jutását, amit lánya, Fehérné tudományos pontossággal határozott meg: „...el is rejtőzött... osztán úgy énekűt.” Mindez nagyon is régi képzeteket ébreszt bennünk sámáni révületekről, regösénekeink refrénjei mögött húzódó ősi gyakorlatokról. Figyelemre méltó mozzanat, hogy az elrejtőzés-elájulás rendszerint akkor következett be nála, mikor sokan vették körül, pl. nagy ünnepek alkalmával. Itt valamiképpen a lélektani elvárás-megfelelés mechanizmusáról van szó, melynek elemzése már nem a mi feladatunk, még ha megnyilatkozási formái adott esetekben az etnológia területére vezetnek is.

Kiderült továbbá az is, hogy az öntőasszony gyógyítás közben is „énekűt”, azaz a szöveget dallamosan mondta. E tény a „baiolas” gyakorlatának kezdeti-eredeti jellegére mutat, melyet a varázslás-varázsnak latin megfelelője - ennek alapján ment át a szó a legtöbb európai nyelvbe: incantatio (cantare = énekelni) - is elárul. A Kalevalából is tudjuk, hogy a dalolás valójában varázslást jelent.

E gyakorlat általában a népi gyógyítás számtalan módozata, mely a kimondott szó bűvös erején nyugszik, ma már alig elérhető, gyűjthető. Nem csupán reális okok miatt: orvosi ellátás kiterjesztése, kulturális szint emelkedése, vagy szubjektív mozzanatok miatt: környezet, család ellenállása, kinevetéstől való félelem stb. Sokkal mélyebbről eredő meghatározói vannak. Elsősorban a titkosság, mely sok javas-olvasó-gyógyító asszony tudatában élt, s védte, mint a kívánt eredmény feltételét. Ez ősi örökség még abból a korból, mikor a gyógyítás a kiválasztottak, a papság titkos tudományához tartozott, és csak a beavatottak gyakorolhatták, mint pl. Egyiptomban, Mezopotámiában vagy az ókori Perzsiában, ahol is külön törzs privilégiuma volt: a 7 méd törzs egyikéé, a mágusoké. E szó az óperzsa ‚magus’ és a zend ‚moghu’ = pap elnevezés származéka. Akárcsak a zsidók papi törzse, a leviták, ők is csak papi funkciót láttak el, törzsi lakhelyüktől szétszórta éltek. Királyaiktól nyert kizárólagos joggal végezték az áldozati szertartásokat, amiket isteneiket magasztaló himnuszok, varázskének kísérték. A gyógyítás mellett csillagjósással, álomfejtéssel is foglalkoztak. Innen a később széles körben elterjedt mágia (boszorkányság, varázslás) kifejezés is.

1972. augusztus 16-án Osztópánban (Somogy m.) hallottam, hogy ott is volt öntőasszony, de senki nem tanulhatta meg az imáját, mert „...nem mondta fönnszóval... Nem is beszélt, nem is beszélt az semmit a világon, az imádkozott... Az titok vót, azt csak úgy, úgy e’hagyták így öröklésrű egyikrű a másakra, akikre akarta, vagy unokára, vagy lányára hagyta...”

Hajmáson (Somogy m.) Spannenberger Jánosné Freidl Mária, 1904. mondotta el (1974. jún. 25-én), hogy nagynénje tudott öntőimádságot, mert „az is öntött”, de nem tudták megtanulni, mert „nem mondták el minékünk, ugye, nem mondta el minékünk sohase aztat, ők magukban mondták, nem mondták hangosan. Nem is adta át minékünk... nem tudom én aztat, hogy miért nem mondták. Ugye, nem is kérdeztük, s ő nem mondta sohase...”

„...Én rám is hagyták, én is átadhatom valakinek, de ez olyan dolog, hogy akkor az enyém nem érvényes többé...” - írja Tóth Lajosné Borsodszirákról 1975. febr. 15-i levelében. S ez a kérdés nyitja! Senki sem adja át szívesen, amíg lehet, tartja. Másrészt meg, mivel nem mondja fönnhangon, hogy a szó varázsereje megmaradjon, környezete nem tudja megtanulni tőle. Az ilyen szövegek gyors pusztulását, feledését az egyház is elősegítette, érthetően. Egyik zalai adatközlőm nagyanyja szintén tudott önteni. Sokan jártak hozzá. „Vízcsinyálásná Miatyánkot, Üdvözetet mondott a Kismama. Az esperes úr nem oldozta fel a Kismamát a vízcsinyálás miatt, ezért aztán elmarattak az illen régi imáccsákok... Az a pap annyira akarta a babonát tiltani. Nem vót akkor pilula, meg orvos, meg gyógyszer, csak szenes víz, meg dörzsölés.” (Kerkateskánd [Zala m.], 1971. szept. 4. Sós Istvánné Hermán Teréz, 1889.)

Szándékosan hozzuk ilyen részletesen ennek a messze földön híres gyógyító asszonynak a rajzát, mely rajz valójában egy elmerülő világ képe is. Különösen jellemző, hogy Fehérné megmagyarázza a gyógyítás biblikus alapját Mária életére vonatkoztatva. A szakirodalom ún. analógiás elvét úgy vetíti ki, ahogy ősei századokon át hitték és éltek. (Nagyon nehezen jutottam e szöveghez. Hosszú órák makacs, de szeretetteljes kitartása kellett hozzá, hogy félelmét leküzdje, és bizalmát elnyerjem.)

14.

Hasznos ima hideglelés ellen¹³⁰

Kösziklák repednek,
Halottak föltámadnak,
Krisztus Urunkat megfogták, és Judás elébe állították,
Azt kérdik tőle: Mit félsz? Mit reszketsz? Talán a hideg lel?¹³¹
Nem lel engem, nem is kívánom.
Azt se lelje soha, aki az én keserves kínszenvedésemről, halálomról
megemlékezik.
Óh hajnal, hajnal,
Piros szép hajnal,
Engem vendégségbe hívnak,
De én nem megyek,
Elküldöm az én hideglelésemet,
Aki ezt elmondja háromszor napfölkelte előtt,
És három-három Miatyánkot, annyi Üdvözetet és egy Hiszekegyet,
És fölajánlja Jézus utolsó rázásáért, és tiszta szívből mondja. Amen.

Kistelek (Csongrád m.), 1972. ápr. 10.
Molnár Sándorné Muhel Erzsébet, 1896.

(Buchlicz Jánosné Kucsora Erzsébettől írta le, aki) „...legalább öt éve halt meg 82 éves korában... Hát vótak neki ezek, úgy adták ide a lányai... ő nem gyógyított... csak ezeket azér megtanulta, s hát én se gyógyítok, én hozzám is hiába gyün, nem vergődök vele... de tudom csinálni, például saját gyerekemnek, vagy magamon van valami, akkor én nem megyek el máshoz, én ezt megcsinálom, és kérem a jó Istent, mulassza el, mert csak az Isten az orvos, még az orvosoknak is.” (Buchliczné is csinálta a családjának, de másnak nem.) Viszont Csikós Jánosné Varga Verona (84 éves korában halt meg) „oda mehetett, az elfogadta”.

Kitől tanulták?

„Hát, ugye, vótak előbb, még önekik, úgy, mint nekem ők, akkor aztán, ugye, vótak... Ők nem kértek semmit, de akkor vót, aki hálábú vitt neki élelmet, vagy pénzt adott neki, hát e’ nem vót kiszabva... régen nem szaladgáltak orvoshoz, hanem elmentek, ráimádkozott, és el is múlt.”

(Kelésre is lehetett imádkozni.) „Azt hiába is vágja ki az orvos, hát azt nem lehet, a falra mászik kínjában. Hát az fájdalmas. Annak nem ér a kés semmit. Az ima! Az igen... Hát egy hét alatt biztos, hogy elmúlik...”

15.

Imádság a szívhez

Uram, Jézus Krisztusom,
Kérlek a te keserves kínszenvedésedér,
Melyet a Gecemáni-kertben szenvedtél,
Úgy, hogy angyal jött bátorításodra,
A fájdalmas Szűz Máriára,
Kérlek téged is,
A te hét szívbéli fájdalmadért,
Melyet a keresztt alatt szenvedtél,
Mikor Szent János lett bátorítód,
Kérlek téged is, küldd el Szent Jánost a te bűnös
szolgádnak bátorítására,
A Jézus nevébe’,
Megnyílt a Jeruzsálemi kapuja,
Onnan jöve Asszonyunk, Szűz Mária,
Karján hozza a kisdéd Jézust,
Gyere hamar, szerető Szent János,
Kezében hozza az aranycsészét,
Belemeríti a Jordán vizébe
Az életfát,¹³²
Annak az életfának a neve
Vegye le errül a szívrül az ijedést.
Piros színű szép hajnal,
Kibe Mária nyugovék,
Fura töbe szöleték,

Világ tőle terjedék,
 Neked adom én lelkemet,
 Terád bizom én szívemet.
 Örök üdvösség és boldogság,
 Mert a mi Urunk Jézus Krisztust megfogták,
 Kőoszlophoz megkötözték,
 Arra mene keserves Szűz Mária,
 Ezeket a szókot mondotta:
 Fiam, fiam, szeretett Szent Fiam,
 Nem lehet az anyának a fiáér meghalni,
 Azért menj el, Keresztelő Szent János, fekete föld
 színére,
 És hirdesd meg számból fakadt szent igéimet,
 Aki ezen imádságot háromszor elmondja,
 Annak minden baján könyörülök,
 És halála óráján megnyitom neki a mennyországot,
 Mert amikor az Úristen a földön járt,
 Talált jámbor gazdát,
 És gonosz gazdát,
 (javít: *Gonosz gazdasszonyt.*)
 Vetettek néki gyékényágyat és kőpárnát,
 Ezt bizonynyal az Úristen maga mondta.

(Szóval utána három Miatyánkot és három Üdvözlégyet kell elvégezni.)¹³³

Heves, 1974. febr. 18. - szociális otthon.

Nagy Andrásné Vig Margit, 1905. Erdőtelek (Heves m.), ott is lakott.

„Hát eztet egy körei lánytú’, tuggya... aztat Fehér Erzsikének hitták... akkor mikor oda gyött, 51 éves vót. Kiskörei, igen... Esti ima vót.” (Az adatközlő előzőleg az egri szociális otthonban volt.)

16. Lábfájás ellen

Mikor az Ur Jézus Krisztus¹³⁴
 szállott a szőlőhegy közepére,
 megsulytotta az ő szentséges
 szent lábait.
 Bement az ő szent templomába,
 Leült az ő szent székére,
 lehajtotta az ő szentséges szent fejét
 az ő szent asztalára.¹³⁵
 Oda szállott a boldogságos szép
 Szűz Mária:
 Mit busulsz, mit bánkódsz,
 szerelmes szent fiam?
 Van még a Krisztus Urunknak

egy gyönyörű szép kis kertje,
abban van három szál virág.
Egyiket szakajtom vérrű,
másikat termésrű.
Vér, termés, fájdalom,
oszoljatok széjjel
az én nyomorult lábaimru!¹³⁶

*Levélben érkezett Nagy Ferenc plébánostól
Tompáról (Bács-Kiskun m.) 1973. febr. 3-án.
Elmondta: Rizsányi Sándorné Frieberth Mária, 1903. Szabadka.
Tompán lakik, Örökföld 3. Édesanyjától tanulta.*

17.

Imádkozás hályogra

Krisztus urunk bemönt a szőlőbe,
szent szömit mögcsapta egy szőlővenyige.
Szent szömibül kicsordút három csöpp vérösség.
Krisztus urunk nagyszomorúan bemönt a szent templomba.¹³⁷
Imádkozva möglátta Szűzanyánk Mária.
Hun jártál te szent fijam Jézus?
Mi lelt?
Mi bajod?
Mért vagy olyan szomorú?
Oh Szűzanyám Mária,
Hogy ne vónék szomorú.
Bemöntem a szőlőbe,
Szent szömömet mögcsapta egy szőlővenyige.
Szent szömömbül kicsordút három csöpp vérösség.
Így szólt nagyszomorúan.
Oh, szentségös szent fijam Jézus
tudok én rúla jó orvosságot.
Paradicsomkertbe három szép virágot.
Vérrül pirosat,
termésrül termöttet,
hályogrul fehérét.
Teljes Szentháromság, egy isten ereje
oszlásd az én szömömrül is a hályogot.
Hej szent fijam
kerügesd mög ezt az oltárt.
Ihol hozzák a kehöltöt,
az oltáriszentségöt.
Letérgyöl szent térgyire,
lekönyököl szent könyökire.
Föltekint a magas mennybe,
ott lát egy tornyot,
Kivül aranyost,

belül irgalmast.
Ez a hét oltár:
szent Pétör és Pál.
Hetedik mongya a misét.
Aki eztet este lefektibe,
röggel fölkeltibe elmongya
elnyeri az örök boldogságot. Amen.

Csánytelek (Csongrád m.), 1974. febr. 11.

Polner Zoltán gyűjtése és leírása.

Özv. Berkecz Jánosné, 1893. Csánytelek.

18. Erős idő ellen¹³⁸

Dicsőség az Atyának és Fiúnak és Szentlélekistennek,
Miképpen kezdetben vala, most és mindörökön örökké. Ámen.
Im elődbe állok a teljes Szentháromság erejével.
Teremtetlen az Atya,
Teremtetlen a Fiú,
Teremtetlen a Szentháromság egyisten.
Eloszolhatatlan az Atya,
Eloszolhatatlan a Fiú,
Eloszolhatatlan a Szentháromság egyisten.
Kényszeritelek, téged te gonosz Sátán
Addig az én falum határára bé ne következzeél,
Mig a Názáretbeli Jézus szájából szent igéit nem követed,
Addig az én falum határára bé ne következzeél.
Erdő ága-bogára hol kakasszó nem hallatik,
Vakaru kalács nem illatik.
Vigyen el téged az Atya,
Vigyen el téged a Fiú,
Vigyen el téged a teljes Szentháromság egyisten.

(Az udvaron három szál pimpót összekötöznek, és azzal szenteltvizet kereszt alakban az idő felé hint.)

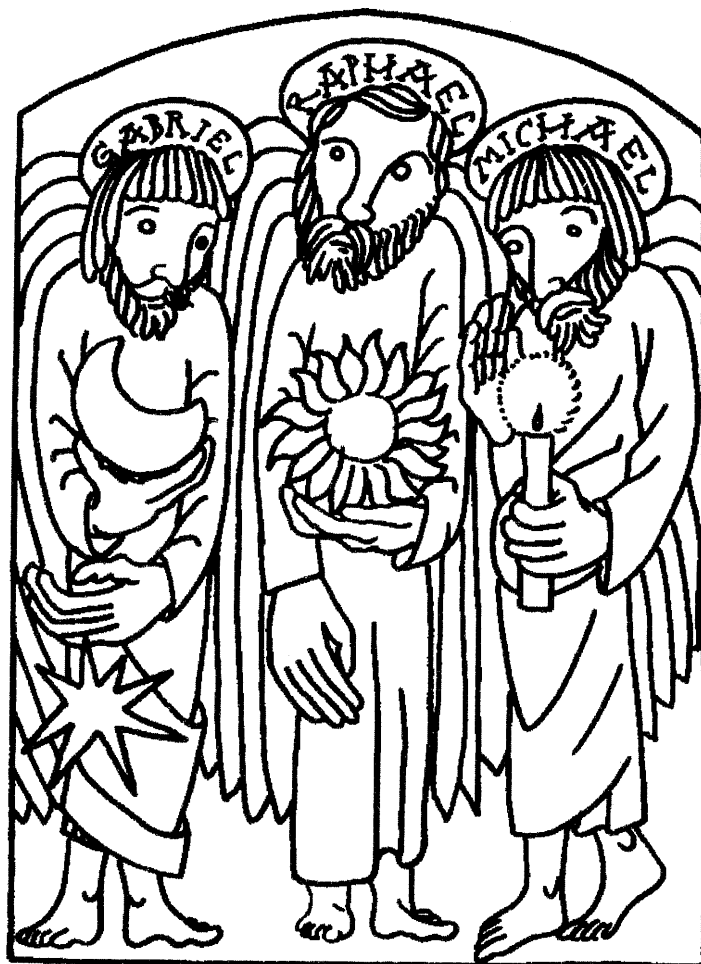
Csikbámfalva (Románia), 1974. jún. 24.

Levélben érkezett György Pálné Molnár Annától 1975 áprilisában.

Édesanyjától, az 55 éves Péter Imréné György Máriától tanulta.

(Tördelés analógiák alapján tölem. E. Zs.)

Védekezés, bajelhárítás

*„...három főangyalka...”
(22. sz. imádság)*

19.
Haldokló mellett¹³⁹

Halld fülem, halld angyalok zengését,¹⁴⁰
Mert eljött az óra,
Hivat az Úrjézus lelki mennyegzőre.
Tisztícs, Uram, utat, vitethessünk mennybe,
Isten eleibe!
Számláltathassunk meg mennyei sereggel,
Oh te gonosz Sátán, ne kísérgess engem,¹⁴¹
Mert van nekem fejem,
Fejem az Úrjézus Krisztus.
Menny el eleibe,
Megfelel képibe',
Szentlélek, Szentlélek,
Száj be szívembe.
Erősítsd meg hitemet,
Szenteld meg lelkemet,
Mert mellettem van egy Isten,
Elöttem van Boldogasszony,
Fejem fölött három Mária,
Körülöttem ezer angyal,
A kezembe' szent kereszt,
A szájamba' szent kenet,
A szívembe' szent ostya,
Az árthasson s védhessen
Éjcsakának idején
Nekem, más senkise,
Aki elveszen mellőlem egy Istent,
Elöllem Boldogasszonyt,
Fejem fölül három Máriát,
Körülöttem ezer angyalt,
A kezemből szent keresztet,
A szájamból szent kenetet,
A szívemből szent ostyát, ámen.

Kakasd (Tolna m.), 1970. febr. 1.

Mátyás Sándorné Sebestyén Gizella, 1940. Andrásfalva (Bukovina).

„...hallottam nagymamámtól, Kelemen Ferencnéől... 1955-ben halt meg, 74 éves volt.”

20.
„Szűz leán Szen' Margit imáccsága”

Elindula szűz leán Szen' Margit,¹⁴²
Hónya alatt viszi aranymedencéit,
Aranymedencéibe Krisztus Jézusnak harminchat csepp vérit,¹⁴³

Bódugságos Szűz Máriának fátyolát,
 Szen' Benedeknek szárnyát, szárnyékját,¹⁴⁴
 Szent Antalnak kötélit, hét sing olvasaját,
 Megtalálkozzék sátányokkal, sárkányokkal,
 Kérdik a sátányok, sárkányok:
 Mi dolog legyen, szűz leán Szen' Margit, hézád nem
 közeledhetünk?
 Felelén a Szen' Szűz:¹⁴⁵
 Hézámmal nem es közeledhettek, ha tiszta lelkek nem vattok,
 Mert én hónyom alatt viszem aranymedencéimet,
 Aranymedencémbe Krisztus Jézusnak harminchat csepp vérit,
 A Bódugságos Szűz Máriának fátyolát,
 Szen' Benedeknek szárnyát, szárnyékját,
 Szent Antalnak kötélit, hét sing olvasóját.
 Ki eszket az imácsságokat elmondja,
 Este lefektyibe,
 Reggel felköttyibe,
 Mennyország kapuja kinyitattik,
 Embernek lelke bevittetik, áment.

Mekényes (Baranya m.), 1970. jan. 19.

Simon Ferenc Józsefné Fazakas Ilona, 1894. Lészped (Moldva).

„...Édesanyámtól tanultam... (Fazakas Péterné Bilibok Véron, meghalt 1952-ben 82 éves korában) ...Szűz leán Szen' Margit imácssága.”

21. Törje le a keresztfát

Én ágyamba lefekszek,
 Én semmitül nem félek,
 Három őriz engemet,
 Az biztatja lelkemet,
 Az Atyának szerelme,
 A Fiúnak kegyelme,
 A Szentlélek ereje,
 Jézus énvelem,
 Senki ellenem,
 Bátor szívem jó fegyverem,
 Margit szűz leán,
 Tüntesd el előlem,
 Törje le a keresztfát,
 Akire Krisztust feszítették.

Bükkszentdomonkos (Heves m.), 1975. máj. 8.

Nyerges Kálmánné Kovács Hermin, 1903. Mikófalva (Heves m.).

„...a rossz mindig kísérte, nyomta éjszakára, hogy hát el vót nyomódva, oszt mindenüvé hordozták, minden, nem tudtak ellene mit tenni, osztán azt mondta szülém Kecskeméten, ő olyan nagy helyen, nagy úrná’ vót, nagyon szerették... oszt a’ mondta nekik, hogy hát fiam, majd eztet imádkozza el, aztán az az ember is ott vót köztük dőgoznyi. Ezt háromszor elmondta, semmiféle rossz lélek nem mehetett hozzá.”

22.

Ki a kígyó fejét taposta

Paradicsomkertbe három cédrusfa,¹⁴⁶
Alatta örködik Ádám atyánk és Éva,
Ki a Paradicsomkertet alkotta.
Azon ült három főangyalka,
Ki éjjel-nappal a hársfát¹⁴⁷ tartotta.
Egyik volt Gábiel,
A másik Ráfáel.
A harmadik Szent Mihály főangyal.
Gábiel örködik fölöttem hajnalig,
Az Úrangyala imáig.
Ráfáel főangyal estelig,
Az esti imámig.
Szent Mihály főangyal örkögyik halálom órájáig.
Boldogságos Szűzanya,
Ki a kígyó fejét taposta,
Kérünk, légy oltalmunkra!
Szent Fiaddal, Úrjézussal
Állj halálos ágyam mellé
Bűnöm bocsánatára! Ámen.

Nógrádmegyer, 1969. nov. 16.

Özv. Sálek Ferencné Géczi Ilona, 1914. Etes (Nógrád m.).

„Valamikor nagyon régen... talán Géczi Ferenc Veron nénitű... vagy 80 körü... körülbelü 30-ban... Hát csak úgy megtanított bennünköt, oszt mikor eszünkbe gyűtt, oszt akkor mondtuk. Hát a bűnünk bocsánatáér, aszongya, ajáljuk fel ezt a kis imádságot...”

23.

Mosdás közbe¹⁴⁸

Dicsértessél, óh áldott víz,
Ki megmostad az én gyarló testemet,
Mosd meg az én bűnös lelkemet!
Dicséret neked örök Atyaisten!
Ki az egész világot teremtetted,
Áldott a te neved,

Áldott a teljes Szentháromság
Most és mindörökkön örökké, ámen.

Somberek (Baranya m.), 1971. ápr. 25.

Csiki Mihályné Antal Emerencia, 1914. Hadikfalva (Bukovina).

„...eztet szoktam reggel imádkozni mosdás közbe.”

24. Sátány, lódulj

A nap lement,
És sötét lett,
Kérjük azér szent fölsíged,
Az éjcekát oltalmazza,
Házunk, népünköt
(javít: Ház népének adj nyugalmat!)

Pusztuljatok hát, rossz álmok,¹⁴⁹
Sátány, lódulj, és ne állj ott!
Hol Isten őriz híveit,
Ki győzedelmet kinek biztosít.
Engedd ezt, hatalmas Isten,
Fölsígedet kérjük szépen,
Kit az Ige Szent Lélekkel
Istenünknek ismerünk el.

Zsére (Csehszlovákia), 1973. nov. 6.

Piros Viktorné Piros Pavelina, 1893.

Édesapjától, Piros Györgytől tanulta, aki 33 éve halt meg 72 éves korában. „...Templomban, közösben nem, csak úgy, ha valaki magában tudja, elmondja... nem volt jóváhagyva... osztán a pap nem engedte...”

Ki írta?

„Hát valamikor mondták, hogy Bagó Mártony... tudom is én, ki írta? Ki vót az?... Ljánka-koromban... csak úgy mondták má az öregszüleim, úgy hallottam én is az öregszülőktű, hogy az Bagó Mártony... meg azutánat mán vót lelkiatyánk, hát az tutta az izét, és az megtiltotta, hogy azt nem szabad, ígessük el... El is ígettük, igen.”

25. Amikor megbérmálódzott¹⁵⁰

Kerülgyed az házamat,
áll meg a zajtomba,
aposztolok a zablakomba,

szentkereszt a fejemnél,
szent kenész a számba,
'z Isztennek a nyugodalma 'z én testyembe.

Tálas István kézirat anyagából.

Jugani, jud. Roman, 1933. (Antalucc Peter Iiána: Maricca).

26.

Krisztus teste szánkon

Szentháromságegyisten, hallgasd meg a mi könyörgésünket,
És a mi imádságunk jusson elődbe.
Szentháromságegyistennek áldása szálljon rejánk, mindnyájunkra,
És őrizzen, oltalmazzon bennünket,
Legfőképpen lelkünket halálunk utolsó óráján.
Óh dicsőséggel teljes Szentháromságegyisten, Atya, Fiú, Szentlélek,
Ezerszer dicsérünk, magasztalunk, Atyaisten, légy velünk,
Fiúisten mellettünk,
Szentlélekúristen lebegjen fölöttünk,
Szűz Mária előttünk,
Szent János evangélista hátunk megett,
Jobb felől Szent Mihály arkangyal,
Bal felől Pádua Szent Antal,
Két koronás angyal két vállainkon,
Krisztus teste szánkon,
Krisztus vére gyógyítsa meg a mi lelki sebeinket,
Aki ezeknél erősebb és hatalmasabb, az ártasson nekünk,¹⁵¹
Mert nincs ezeknél se erősebb, se hatalmasabb, mint a mi Atyánk, Úristen.
Hát a szép Szűz Mária, édes Jézus Szent Anyja?
Akit köszöntünk most és de legfőképp halálunk utolsó óráján, amen.

Örkény (Pest m.), 1972. dec. 2.

Szeleczky Mártonná Szeibert Júlia, 1901.

„...régen, szüleimtől... Szeibert József... 33-ban halt meg 65 éves korában, idevalósi volt... reggel is meg este is szoktam végezni... templomban nem szoktam.”

27.

Ég szülte Földet

Ég szülte Földet,
Föld szülte fát,
Fa szülte ágát,
Ága szülte bimbáját,
Bimbaja szülte virágját,

Virágja szülte Szent Annát,
Szent Anna szülte Máriát,
Mária szülte Krisztus Urunkat, a világ Megváltóját.¹⁵²

Bucsuszentlászló (Zala m.), 1971. szept. 25-26. - búcsú.
Anonyma, 79 éves. „Arru’, Vasbu’.”

„Este, reggel, régen, öreganyámtú - többet nem mondok.” (Kopott kis magányos öregasszony, bizalmatlan, zárkózott, sem nevét, sem községét nem hajlandó közölni.)

28. Virágja viszi Annát

Kimenek ajtómba,
Föltekintek magos mennybe!¹⁵³
Ott látok egy gáljfát, (gallyfát?)
Gáljfa viszi ágát,
Ága viszi leveljit,
Levelji viszi bimbóját,
Bimbója viszi virágját,
Virágja viszi Annát,
Anna viszi Máriát,
Mária viszi Szent Fiát.
Aki ezt a kis imáccságot elmongya este, reggel,
Megnyeri mennyeknek országát.

Sirok (Heves m.), 1970. nov. 5.
Jakab Gyuláné Varga Erzsébet, 1912.

Sirokon tanulta nagyanyjától, Török Mária Varga Jánosnétól, 32-ben halt meg, 77 éves volt, itt született. „...este, reggel...”

29. Ide nem mer semmi rossz

Begyütt Jézus a házamba,
Házam közepén megállta,
Piros vérét hullajtotta,
Az egész házamat befolyta,¹⁵⁴
Szűz Mária helyét hatta,
Ide nem mer semmi rossz,
Ha lefekszek én ágyamba,
Mint Úrjézus koporsóba,
Fejem felett három angyal,

Egyik őriz, másik vigyáz,
A harmadik szegén bűnös lelkem várja.

*Bükkszenterzsébet (Heves m.), 1972. jan. 15.
Simon Józsefné Nagymengyi Katalin, 1893.*

„Mind ezt tanította édesapám... Ezt mikor lefekszünk este, meg regge’... »Oda semmiféle rossz nem mehet« - azt mondta mindig az én apám... nem is félek én, aranyos, semmitű!... A halottat felöltöttem, mikor felöltöttem, embert, asszont. Hívnak, elvezetnek karonfogva. Felöltöttem, hazagyövk, imádkozok, míg végigérek, lefekszek, aggyon Isten jó éccakát! Én pihenek a Jézus nevébe, tik is nyugoggyatok a Jézus nevébe. Oszt akkor készen van!... (Édesapja, Nagymengyi Ignác) ...1929-ben... már öreg vót... itt született Erzsébeten...”

30. Három vasszög

Az Úrjézus töviskoronája
Lögyön e ház ajtaja,
Három vasszög
Lögyön a kilencse, zárja,
Hogy a Sátán képe ne gyühessen be rajta,¹⁵⁵
Az Úrjézus szent keresztfája,
Lögyön e ház teteje,
Négy sarkára álljon a négy evangélista,
Szűz Mária lögyön e ház őrzője,
Az Úrjézus szencsés szent szíve bízom benned.

*Kecskemét, 1970. aug. 21-25. - Népzenei Találkozó.
Tóth Ferencné Máté Mária, 1903.*

„...édesanyámtú tanultam, igen... Máté Józsefné Tóth Mária... 1961-ben halt meg... ez magánimmáccság... ezt is este. Ez olyan mögnyugvás vót neköm, mikor ezt e’végeztem, hogy nagyon.”

31. Ablakomon Boldogasszony

Fehér rózsza, Mária,
Engem Krisztus találván,
Szent színéve szeressen,
Szent vériver pöcsétöljön,
Ajtómon Jézus Krisztus,
Ablakomon Boldogasszony,
Házam négy sarkába négy szép őrzőangyal.
Őrizetek, angyalok, kerűjjetek, keresztények,

Hadd nyugoggyam én ágyamba,
 Minden testi koporsómba,
 Ábrahámnak kebelébe,¹⁵⁶
 Máriának nyugságába.
 Oh de beteg a test,
 Még meggyónt embőr lehetnék.
 Jézus elmén a Paradicsomkertbe,
(kezd elérzékenyedni)
 Zsidók mögfogták és mögkoronázták,
 Égen ménő kis madárka,
 Nem is kis madárka, szárnyas angyal,
(sírás környékezi)
 Ki ezt az imádságot elmondja,
 Hét búcsút nyer.
 Istenem fölöttem,
 Szent körösz elöttem,
 A Boldogságos Szűz Mária mellettem,
 Édes Jézus légy velem.

Én evvel fekszek le minden este. Én ezt tudom,
 én többet nem tudok.
(már sírva)

*Bucsuszentlászló (Zala m.), 1973. szept. 22. - búcsú.
 Bodó Ferencné Lőjczy Katalin, 1901. Iharos (Somogy m.).*

Mindig sír, ha „a Krisztus Urunk szenvedésirül van szó... meg a sorsomra ha rá gondolok...”

Mi a sorsa?

„A körösz, a körösztviseles, mint egy fájdalmas, 73 éves édesanyának, az a sorsom, anyalom... 46-ban Oroszországban elvesztettem egy ikergyermekeket, az egyiket, a másikat meg itthon vannak, azokkal járom a Kálváriát.” (Mindezt sírva mondja.) „...Mondom én ezt minden este, anélkül sose fekszek le... édesanyámtól, Fujsz Erzsébet, Lőjczy Antalné... 46-ba halt meg 80 éves korában... Porokszentkirályi lány volt...”

Mi hozza el a búcsúba?

„A Szűzanyám. Bízom benne, hogy megvigasztal.”

32.

Tizenkét angyal velem van

Fehér rózsza, Mária,
 Engem Jézus talál, szobám négy sarkán
 Az angyal az angýallal,
 Három szent csöpp vére elcsöppent,
 Az angyalok fő'szették,
 Arantálba tették,¹⁵⁷
 Az Úrjézus elejbe vitték,

Az Úrjézus azt mondá:
Aki ezt az én kis imáccságot háromszor
 lefejtébe, háromszor fölkeltebe elmongya,
Hét halálos bűne elengedtetik.
Körösztlő Szent János,
Ki Jézust a Jordán vizében megköröszölted,
De maga dicsőségével,
Keríccs be engem drágalátos szent véreddel
Ez éjcekének idején,
Hogy nekem semmi rossz ne árthasson.
Názáretbeli Jézus, légy velem,
(Hogy) gyarló testem nyugoggyék,
Szívem el ne aluggyék,
Hogy én téged mindenkor láthassalak, amen.

Én lefekszem én ágyamba,
Testi, lelki koporsómba,
Három angyal fejem fölött,
Egyik őriz, másik vigyáz,
Harmadik a bűnös lelkemet várja,
Tizenkét angyal velem van,¹⁵⁸
Kettő lábamnál,
Kettő fejemnél,
Kettő jobbbrul,
Kettő balrul,
Kettő, aki betakar,
Kettő, aki bevezet a Paradicsomkertbe.

Attala (Somogy m.), 1972. aug. 2.

Tar Józsefné Tóth Anna, 1894.

„Este, reggel én ezt mindig szoktam, templomban is” (de magában mondja, és nem közösen).
Édesanyjától, Tóth Imréné Tóth Annától tanulta, aki nagyberki születésű, 30 éve halt meg 68 éves korában.

33. Fejem az Úrjézus

Ágyamba léptem,¹⁵⁹
Istent emlitek,
Isten ada nékem
Három szép angyalt,
Egyik őriz, másik vigyáz,
A harmadik viszi lelkem mennyben,
Ábrahámnak kebelébe,
Az Istennek jobb kezébe,
Ereggy tőlem, gonosz Sátán,
Van nékem fejem,

Fejem az Úrjézus.
Megkereszteltetem Atyának, Fiunak, Szentlélekistennek
nevében, amen.
Óh Mária, fehér rózsza,
Engem Jézus találványa,
Aki ezt az imádságot este, reggel elmongya,
Ugy üdvözül, mint én üdvözültem a magas keresztfán,
ámen.

Tokaj (Borsod m.), 1970. nov. 4. - szociális otthon.
Tóth Ida, 1923. Óharangod (Borsod m.), református.

„...ezt a szüleimtől... Tóth János... Szent György napján múlt 39 éve, hogy eltemettük... 43 éves volt... az anyám Borsod megye, tiszaszederkényi... én este, reggel az ágyamba szoktam elmondani...” (Az utolsó részt Tondora Páltól tanulta, testvérének férje, katolikus, gesztelyi születésű.)

34.

Én lelkemnek ékessége

Én lefekszem én ágyamba,
Mint Jézus a koporsóba,
Három angyal fejem fölött,
Egyik őriz, másik vigyáz,
Harmadik az én lelkemet várja.
Krisztus vére, Ő szentsége,
Én lelkemnek ékessége,
Én elmémbe ha meghalok,
Krisztus előtt vígan állok.¹⁶⁰

Szekszárd, 1921. Antal László gyűjtése.
(Néprajzi Múzeum, Ethnológiai Adattár MSZ 1667. jelzet.)
Bors János, 86 éves.

35.

Minden poraimnak

Én lefekszem én ágyamba,
Minden testi koporsómba,
Az Atyának és Fiúnak és Szentlélekistennek nevében, ámen.
Jó éjszakát kívánok
Édesanyámnak,
Édesapámnak,
Minden poraimnak,

Kedves gyermekeimnek,
Erőt egészséget kívánok a messze távolban nekik.¹⁶¹

Sárospatak, 1970. okt. 3-7.
Anonyma, 1883., református.

Kispatakon mondta el. Édesapja bodroghalászi.

36. Pogánnak a markátu'

(„Föjlajánlás”)
Hálákat adok, Uram Teremtőm,
Ez te szent fölségednek,
Hogy megőriztél, oltalmaztál a máj dicsőséges szent napon,
Kártu', kárvallástu',
Szerencsétlenségű',
Hirtelen haláltu',¹⁶²
Kécségbeeséstü',
Pogánnak a markátu',¹⁶³
Rossz embernek a szándékátu',
Minden kárvallástu',
Oh Uram Jézus Krisztusom,
Szent kezedbe ajánlom
Testemet-lelkemet,
Életemet-halálomat,
Minden mozdulatomat,
Ezt a mostani keves imácsságomat,
Föjlajánlom az Úrjézus Krisztusnak az ő kínszenvedésé',¹⁶⁴
A Boldogságos Szűzanyának a hét fájdalmáé',
Édesanyámé',
Édesapámé',
Hetedízönt való nemzeccségemé',
A purgatóriombeli lelkeknek a kiszabadulásáé',
Árvákér',
Özvegyekér',
Úton, vizen járókér',
Velünk jótevőkér',
Mindenféle szükségünkér',
Magam bűnöm bocsánattyáér' is, ámen.

Varsány (Nógrád m.), 1972. okt. 10.
Tóth Szép Istvánné Tóth Júlia, 1886. Karancsbeszi (Nógrád m.).

Ez után még az „Anyaszentegyház hétszencségét” is elimádkozza. Iskolába nem járt. Ezekre az imákra édesanyja tanította. Este-reggel imádkozza a Tízparancsolat után. Édesanyja, Tóth Jánosné Agócs Éva, kb. 1913-14-ben halt meg 70 éves korában.

37.

Jézus fogja jobb karomat

Óh köszöntöm a Boldogságos Szűz Máriát
 Evvel a három angyali üdvözléssel,
 Köszöntötte 366 angyalával,
 Jézus fogja jobb karomat,
 Mária fogja bal karomat,
 Vigyétek fel mennybe,
 Köszöncsétek fel a Krisztus malasztjával.
 Ajánlom ezt a kis imácsságot
 Magam nevemre való szentér,
 Sugarolja fel az egekbe, ámen.

Sirok (Heves m.), 1970. nov. 5.

Borics Józsefné Kun Rozál, 1902. Kőkút (Heves m.).

„...hát édesanyámtól tanultam már régen!...Varga Katalin... Kun Jánosné... jaj, már húsz éve (meghalt) 73 éves korában... ő Pétervásáron volt, ott született... akármikor” (imádkozza).

38.

Áldd meg határunkot

Áldd meg határunkot, áldd meg!
 Mert ha megáldod, lesz nekünk is,
 Mit együnk
(deklamálva, patetikusan, szabadverselészerűen)
 S lesz, mit leaggyunk is.
 De ha nem áldod meg,
 Nem lesz, mit leaggyunk, s amennyi van, annyit vesznek el.
 Mind elveszik, semmi se marad nekünk!
 Áldd meg! Add a bőségedet a földre! Édes Isten!
 Locsol' meg, öntöz' meg
 A határunkat! A búzafődeket!
 Hogy mijjen, mint a beton!
 Oh, jó Istenem!

Kakasd (Tolna m.), 1970. febr. 1.

Andrásfalvi Györgyné Mátyás Erzsébet, 1904. Andrásfalva (Bukovina).

„Amikor Pestrű tizenötön jöttek ki, meg Prágáról, Berlinből, Pestről, kijöttek hozzánk, nem tudom, nem-e maguk közt valamelyik vót... vótak nők is, s által vótam a kertbe menve, nagy üdő jött, de ojjan száraz vót a búzafőd, mint a beton! Hogy a traktor mehetett a tetején, nem vágott bele. Ojjan száraz vót. Ezt elkezdtem énekelni... (s mikor elmondta:) sírtam es, s amin sírtam, a berlingi tanár úr vette át magyarul, hogy mit mondok én. Még eccer elékérték ezt az éneket. Énekejjem el. De hát ma úgy van, hogy nem sokat törődnek az Istenvel, nem sokat üsmerik az Istent, de bizon úgy, mint ahogy énekelgetik, hogy: »Ej, haj, kisöreg, eső után késő köpönyeg.« Ez így lesz!” (Ez utóbbi mondatokat is deklamálva mondja.)

„...Szűz Mária aluszik...”
(42. sz. imádság)

Védekezés, bajelhárítás + archaikus imamotívum

39.

Szent Benedeknek úrháza

Én lefekszem én ágyamba,
Minden testi koporsómba,
Őrizz, álom el ne nyomjon,
Ördög engem meg ne csapjon,
Őrizzetek, szent angyalok,
Forogjatok, szent keresztek,
Hülisz foktassz!
Vezír támassz!¹⁶⁵
Öt ujjamma(l),¹⁶⁶
Öt angyalla(l),
Úr vírivel(l),
Benedek aranyáva(l),
Egen mejő kismadár,¹⁶⁷
Nem madár,
Szárnya alatt szent ótár,
Szent ótárba igaz hit,
Igaz hitbe Szűz Mária édesanyánk mongya:
Kinek háza?
Szent Benedeknek úrháza.
Az én házamnak vas ajtaja,
Tömgyén az ablaka,¹⁶⁸
Annak négy sarkán négy szép őrzőangyal van,¹⁶⁹
Közepibe zohárszék,
Abba Krisztus Urunk térdig vérbe,
Könyökig könnybe,¹⁷⁰
Ki ezt az imát napjába háromszor elmongya,
A hét halálos bűne bocsáttatik néki, áment.

Dobri (Zala m.), 1971. szept. 3.

Horváth Józsefné Fata Ágnes, 1896.

„...Kislejány vótam, akkor nem tudom kitű... illen imát szoktak akkor végezni azok a nagyobb társulati asszonyok... Mindenki maga, mikor lefekszik... Az én édesanyám nem is tudta.”

Megkérdeztem tőle, mit jelent e két sor: „Hülisz foktassz! / Vezír támassz!” Nem tudta megmagyarázni, úgyszintén a „zohárszék” értelmét sem. „A régieknek a szótagjik lehet, nem tudom, mi lehet. Régen vót.”

(Megjegyzendő, hogy a jelzett két sor mintha a közeli Szécsiszigeten másnap felvett egyik nem népi eredetű ima [Oh édességes Jézusom] két sorának torzulása lenne: „Úgy őrizz! / Úgy oktass!...”)

40.
Tömjén az ablaka

Éjfélbe megszólamlík a kakas,¹⁷¹
Kiáltya Máriát:
Kel' föl, kel' föl, Boldogságos Szűz Mária!
Mefogták a te szencséges Szent Fiadat,
Vasdárdávó' dárdázzák,
Tövisekkő' koronázzák,
Egy csepp vére lecseppent,
Az angyalok fölszettik,
Aranytányérba tettik,
Krisztus Urunk elejbe tetette,
Krisztus Urunk csak azt mongya:
Szó, szó, szent beszéd,
Ki az én szent imáccságomat naponta háromszor
 elmongya,
Az nem megy sem pokolra, sem purgatóriumba,
Csak az én szent országomba.
Menny el, menny el, Gábrriel arkangyal,
Az én szép fekete földemre,
Ott lácc egy fényes templomot,
Kívű kincses,
Belű irgalmas,
Annak vagyon négy szöglete,
Abba vagyon Krisztus Urunk térdig vérbe,
Könyökig könnybe.
Fehér rózsza, Mária,
Engem Jézus talájjon,
Szent malasztyávó' megválcsón,
Égen megy egy kis madár,¹⁷²
Szárnya alatt szent ótár,
Szent ótárban igaz szűz,
Igaz szűzbe Szűz Mária,
Kérdi, ki háza?
Szent Benedek kórháza,
Az én házamnak kű'sű fala, vas ajtaja,
Tömjén az ablaka,
Az ajtómba négy szép őrzőangyal van.
Őrizzetek, szent angyalok,
Forogjatok, szent keresztek
Máriának kebelibe,
Krisztusnak markába,
Szent Jánosnak áldásába által, áment.

Csörnyeföld (Zala m.), 1971. szept. 3.

Simon Ferencné Szép Julianna, 1892. Kerkaszentmiklós (Zala m.).

„Kislány koromba tanultam édesanyámtu'... Szép Gáborné Lelkes Anna, 1927-ben halt meg,
75 éves vót.”

41.
Kú küszöbje

Ki ez a ház?
Szent Vendel háza,
Kú küszöbje,¹⁷³
Vas ajtaja,
Réz a kujcsa,
Hét szén tömjén az ablakán,
Négy őrzőangyal a négy sarkán.
Mária káttya nagy főnnszóval éjfélkorba:
Alusztok-e, szegények?
Aluggyatok, szegények!
Én majd körösztolök
Öt ujjammal,
100 szentemmel,
Ezernyi angyalokkal,
Tizenkét apostollal,
Amott megy a kis Jézus,
Lelkem látogató Jézus,
Beteg a lelkem a bűnökér,
Készül a lélek az örök életre,
Oh ha én meggyónhatnék,
Krisztus nyomába léphetnék,
Ott találnék egy aranyos szentegyházat,
Ki kívű(l) kincses,
Bellú irgalmas,
Abba ül Asszonyunk, Mária,
Kezébe könyve, nyakába királné olvasója,¹⁷⁴
Aki ezt az imáccságot este lefektébe, reggel
fölkeltébe elmongya, száznapi búcsút nyer.

Somogylad, 1972. aug. 3.

Antalovics Istvánná Rohán Anna, 1903. Patosfa (Somogy m.), ott is lakik.

„...Én ezt este, reggel. Én ezt a dédöreganyámtú (tanultam). Annak vót egy nagy könyve. Elvitték, s abba olyan régiségi imáccságok vótak, de soha nem kerűt vissza. Az egy öreg könyv vót, tuggya, azt füzetekbű rakta az öreganyám - nagyon vallásos vót, s füzetekbű rakta szegén össze.”

Dédöreganyja: Rohán Ferencné Nagy Julianna, 72 éves korában halt meg, de nem tudja, mikor: „hát má nagyon régen”...

42.

Három szűz jáccik vele

Fehér rózsza, Mária,
Engem talál,
Szent színével látogat,
Szent vérivel pöcsétül,
De ki ázott, Szent Benedek,¹⁷⁵
Szent vére, vas ajtaja,
(variáció: réz kujcsa, vas ajtaja)
Tömjén az ablakja.
Kerűjjetek, szent keresztek,
Őrizzetek, szent angyalok!
Hadd nyugoggyam én ágyamba,
Minden testi koporsómba,
Máriának kebelében, ámen.
Kakas szólamlík,¹⁷⁶
Máriát káttatik:
Kejj föl, kejj föl, szép Szűz Mária!
Ma születik Krisztus Urunk,
Szent vére elcsöppent,
Az angyalok fölszették,
Az apostolok elkötötték,
Három szűz jáccik vele,
Bizon mondom, nem jáccék ez,
Aki ezt este, reggel háromszor elmongya,
Annak hét bűne bocsánattyát,
Aptyát, annyát a porgátériom tüzéből kiszabadította.
Harmadikat magát.

Kaposvár, 1970. nov. 27. - piac.

Anonyma, 67 éves, Hajmás (Somogy m.).

„Öregszülémtű... Horváth Rozália... dédmama... 20-ba (halt meg) 70 (éves korában) ...reggel.”

43.

Alusztok-e, boldogok?

Agalának három ága,¹⁷⁷
Magos mennynek magassága,
Nyisd be, Uram, szent ajtódat,
Hadd mennek be szent szintváltani,
Szent sebeket kötözni.
Alusztok-e, boldogok?
Aluggyatok, boldogok!
Szól a kakas éjfél tájba,
Kiáltja: Kejj föl, Mária, kejj föl!

Megfogták a Jézust,
 Dárdával dárdázták,
 Koronával koronázták,
 Hét csöpp vére elcsöppent,
 Az angyalok fölszedték,
 Jézus elejbe magos mennybe föl vitték.
 Az Uram Istenbe ma vagyunk péntek,¹⁷⁸
 Urunk méne kényyára,
 Kényyának esettyére,
 Esettye alatt öt mise,
 Öt mise alatt hullassza drágalátos szent vérit,
 Teremtettel a testet,
 Attá' bele lölköt,
 Aki eztet reggel, este elmongya,
 Szintén úgy üdvözülni, mint Krisztus Urunk a
 magas mennyégben.
 Én elmenek én utaimon,
 Két szárnyas angyal az én vállaimon,
 Mennyetek el, fiaim, fekete hegy hátára,
 Hirdessétek a szent igéket,¹⁷⁹
 A kokas megszólamlodott,
 Krisztus Urunk született,
 Három csöpp vére elcsöppent,
 Három szűz játszik vele,
 Az angyalok fölszedték,
 Jézus eleibe a magos mennybe föl vitték.
 Én lefekszem én ágyamba,
 Testi-lelki koporsómba,
 Három angyal fejem fölött,
 Egyik őriz, másik vigyáz, harmadik a
 bűnös lelkemet várja.

Kaposvár, 1970. okt. 16.

Katus Józsefné Kopasz Vilma, 1902. Remetepusztán (Somogyvámos mellett).

„A jó ég tuggya má, még az én előgyemtű, nagyanyámtű, vagy az anyósomtű. Katus Józsefné vót, Ács Rozália, 63-ba halt meg... Hetesen született” (Somogy m.).

44.

Nem aluszunk, mi Teremtőnk!

Én lefekszem én ágyomba,
 Mind egy álom koporsómba,
 Őriztetek, szent angyalok,
 Forogjatok, szent keresztetek,
 Hadd aludgyam éjczakámnak üdejibe,
 Ábrahámnak kebelibe,
 Szoba közepin aranykereszt,

Ajtónkon Urunk, Úristenünk.
Alusztok-e, én fiaim?
Nem aluszunk, mi Teremtőnk!
Aluggyatok, én fiaim,
Én leszek a ti őrző
Úgy engedgye Nagyúrsten!
Elsű kokas szólamlások:
Ke' fel, áldott szép Szűz Mária!
Megfogták a Szent Fiadat,
Dárdáve dárdázzák,
Koronáve koronázzák,
Egy csöpp véri lecsöppent,
Az angyalok fölszették,
Aranytányérra tetették,
Fölvitték Krisztus Urunk elejibe,
Ott van Krisztus Urunk könnyig könnybe,
Térdig vérbe,
Boldogasszon nyugodván,
Kitekint az ablakán,
Ott látott egy szíp templomot,
Kívű aranyos,
Bellú irgalmas,
Ki ezt este lefektibe,
Reggel fölkeltibe elmondja,
Hét halálos bűne bocsájtatik meg
Isten néki, ament.

Dömefölde (Zala m.), 1974. nov. 24.
Cigány Károlyné Törő Ilona, 1892.

„Drága jó édesanyámtul tanultam, Törő Istvánné Pető Anna. 52 éves korában halt meg, nem tudom, mikor, sok gondja, baja vót, hét gyereket nevelt. Este mondjuk, templomba nem szokják eztet. Még az unokákat is szoktam tanítani. Ejj, nem tudják ám ezt! Ilyenek a fiatalok. Hát máma a fiatalok nem olyanok, mint régen. Én is anyámtú tanútam, de a mostani fiatalok nem tanúnak az olyanoktú, meg oda se ha' gatnak neki - hogy megmondjam az igazat.”

45. Három égő gyertya

Amazon a hegyen van egy kis kápolna,
Arra megy a Boldogságos Szűz Mária,
Kérdi, mi van abba a kis kápolnába?
Három égő gyertya,
Még a kakasok nem szólnak,
Szép piros hajnal nem hasad,
Testem, kedvem kerestemben
Nékem ördög ellenségem,
Hogy engemet elvesztene,

De jöjjön hozzám
 Vigasztalóm, bátorétóm,
 Halhatatlan Szent Úr,
 Én lefekszem én ágyomba,
 Hogy mint testi koporsómba,
 Nehéz álom el ne nyomjon,
 Az ellenség meg ne csaljon,
 Krisztus Urunk fejünk fölött van,
 Kukorít a kis kakas, kiáltja Máriát:
 Kel' föl, kel' föl, szép Szűz Mária!
 Megfogták a te Szent Fiadat a zsidók pogányságai,
 Magas keresztfára feszítették,
 Dárdávo' dárdázták,
 Koronávo' koronázták,
 Hét csöpp vére lecsöppent,
 Az angyalok fölszették,
 Aranytányérra tették,
 Krisztus elejbe vitték,
 Krisztus Urunk azt mondta:
 Aki ezt az imádságot elmondja,
 Nem hagyom meglátni purgátéliom tüzét,
 Föl fogom vinnyi Atyám országába,
 Örök boldogságba,
 Veszedelemben levőknek Istene,
 Megtestesült szent ige,
 Ne hagyj elveszni ezen veszedelemben!
 Oh fölséges nagy Úristen,
 Benned bízom, Uramisten!
 Nékem ördög ellenségem,
 Hogy engemet elvesztene,
 Bejön hozzám vigasztaló Szentlélekúristen,¹⁸⁰
 Vigasztald meg én szívemet,
 Bátorítsd meg én lölkömet,
 Hogy láthassam szent színedet, amen.
 Föltekintek magas mennybe,
 Nyitva látom mennyország ajtaját,
 Kívül aranyos,
 Bellő irgalmas,
 Száz angyal, tizenkét tanítvány mondja, menj el a
 fekete föld színére,
 Hirdessétek az én számból származott szent igéket,
 Se hírle se vátor (?)
 Krisztus legyen szent szívébe,
 Oh áldott Jézus, oh kegyelmes Jézus,
 Kérünk, lölkünk gyámolója,
 Hogy gyarló testünk nyugodjék,
 S bűnös lölkünk el ne aluggyék,
 Annyiszor veled lakjék,
 Engem angyal megőrizzen,
 És kereszttel megjegyezzen,

Hogy a Sátán tüllem elmenjen,
 Jézus, Mária maga velem legyen,
 Mária, malasztok anyja,
 Kérünk, lölkünk oltalmazója,
 Végórának befogadója,
 Fogadj be, édes Jézusom, a te szent hajlékodbba, amen.
 Fehér rózsza, Mária,
 Engem Jézus találjon,
 Szent szívéből szeretett,
 Szent szívével megváltott,
 Ahun gyün a Jézus,
 Bizon látó Jézus,
 De beteg a test bűn miatt,
 Kész vóna a lélek örök boldogságba mennyi.
 Én lefekszem én ágyomba... stb. (ismétlés)

Pötréte (Zala m.), 1973. júl 2.

Pacsai Jánosné Buckó Katalin, 1879. Hahót (Zala m.).

(Magas kora ellenére szellemileg friss, szemüveg nélkül foltoz. Háromszor vettem fel az imát, mindig másképp alakította a motívumegységeket.)

„...szoktuk, úgy, mikor lefeküdtünk, este, ez a családba vót, ez nem ollan ima vót, hogy társaság izéte vón, csak ott minden házba vót vallami illen, egymás közti imádság. De mikor a családokat nevelték a szüleink, azok má, hajja, lekütték(?), má azelőtt régen... a családok egymás után... aztán akko az én családjaim, s ezek má, ezeknek má nem köllött ám, akkor má ezek nem tudják ám ezt!” (Család/cseléd: régen „gyerek” értelemben.)

Miért nem kellett nekik?

„Hát nem szeretnek má úgy imádkozni, tudja, azt mondják, áh, máma má nem divat!”

A főtisztelendő úr ismerte ezt az imát? Mit tetszik gondolni?

„Eeehhh! Neeem! Hiszen nem szokták! Nem, nem (ismerte). Nem szokták, aztán, ugye, nem hozták fő' neki... Ez csak ollan magányos ima vót, tudja! Ollan magányos ima! Régen a szülők, szülők... édesanyámtól... Buczkó Péterné Gerencsér Rozália... meghalt 14-15-ben 62 éves korában... hahóti lán vót...”

46.

Aranygyűrűjével lepecsétűt

Fehér rózsza, Mária,
 Engem talált ki Jézus,
 Szent szívéből szeretett,
 Aranygyűrűjével¹⁸¹ lepecsétűt,¹⁸²
 Hogy énrajtam a Sátán hatalmat ne vehessen,¹⁸³
 Szárnya alatt igaz hit,
 Igaz hitbe létő,
 Létőbe szent oltár,

Abba vagyon Boldogasszony,
Kitekint a kincs ablakján,
Killú aranyos, bellő irgalmas és kegyelmes.¹⁸⁴
Házamnak négy szögletibe négy őrzőangyal,
Őrizzetek, szent keresztetek, forogjatok¹⁸⁵ ...
Itt má nem tudom.

Bucsuszentlászló (Zala m.), 1971. szept. 25-26. - búcsú.

Poczok Lászlóné Bankó Mária, 1898. Pótréte (Zala m.), ott is lakik.

„Elfeletem. Ezt nem tudom, az utollát. Ennyit tuttam... kislány koromban a mamámtú...
Bankó Péterné (Gerge(ly) Katalin... 1929-ben halt meg, 82 éves volt... este...”

Templomban szokták imádkozni?

„Neeem! Csak ollan kislán vótam, aztán akkor tanítgatott rá. A mamám!” (Mama: nagy-mama.) Megkérdeztem, mit jelent a „létő” szó: „Nem tudom mi ez, csak úgy tanútam.”

47.

Jön a bárka

Anna szülte Máriát,
Mária szülte Szent Fiát,
Gyere, gyere, Szent Fiam,
Mosd meg az utakat,
Mert jön a bárka,
Bárkába hozza kelyhit, kenetit, uti szencséit.¹⁸⁶
Házam négy szögletibe¹⁸⁷ négy őrzőangyal,
Házam közepibe szent keresztfa,
Kerülj, kereszt, őrizz, angyal,
Nyugodj, Mária,
Jöjj el, Istennek áldott báránya.
Lábamnál szent kenet,
Mejjemen szent szencség,
Fejemen Krisztus koronája,
Kész a lélek, beteg a test,
Elmúlt óráim,
Kevés számos napjaim, (az eredeti: kevés számú)
Ha az Urat magamhoz vehetném,
Szent, szent, szentöld meg lelkemet az örök életre, amen.

Eger, 1972. szept. 8-9.

Vanyó Jánosné Papp Mária, 1926.

Nagyanyjától tanulta, aki 90 éves korában halt meg, 12 éve, egri volt: „Papp Jánosné Besznyák Mária... mindennap... az éltet bennem mindent, tessék elhinni!”

Ajtómban Atyaisten

Fehér rózsza, Mária,
 Engem Jézus találjon,
 Szent szívével szeressen,
 Szent vérével megváltson,
 Ajtómban Atyaisten,
 Ablakomban Boldogságos Szűz Mária,
 Házam négy szögletibe négy őrzőangyal van,
 Annak közepibe aranykereszt,
 Én lefekszem én ágyomba,
 Testi, lelki koporsómba,
 Ezer angyal vérével,
 Úrjézus kegyelmével,
 Van fölöttem szencség,
 Szencség fölött áldás,
 Áldás a szívemben,
 Boldogságos Szűz Mária, az én életemnek
 Dicsérd Istent, bűnös fiad vagyok, Uram,
 Testi, lelki keresetben
 Forogjatok, szent keresztetek,
 Hadd nyughasson Szűz Mária.
 Kejj föl, szép Szűz Mária!
 Föl van feszítve az Úrjézus Krisztus,
 Csurran, csurranik,
 Csöppen, csöppenik,
 Az ő szent vére,
 Szedik-veszik,
 Álelomba tetetik,¹⁸⁸
 Mária elejbe vitetik,
 Mária is azt mongya:
 Szerelmes fiam, Jézusom,
 Mért szenvedted ezeket az iszonyú kinokat?
 Anyám, Máriám, szenvedem a purgátélombeli
 lelkekért. Ámen.

Bucuszentlászló (Zala m.), 1971. szept. 11-12. - búcsú.

Somogyi Istvánné Ádám Júlia, 1903. Letenye (Zala m.).

„...mamámtú (nagyanyja)... Kanász Józsefné Vockó Anna... 42-ben halt meg, 83 éves volt, letenyei... reggel is, meg este is. Most is.”

49.

Mennyország a sővegem

Én lefekszem én ágyamba,
Mint egy álom koporsómba,
Három angyal velem vagyon,
Egyik őriz, másik biztat,
Harmadik lölkömet várja,
Uti piros szép hajnal,¹⁸⁹
Úr tetőled születék,
Nap tetőled keleték,
Eleveny ostya, Krisztus teste,
Engem Jézus találot,
Szent lölkével szeretett,
Szent halálával megváltott.
Kerűjjetek, keresztet,
Őrizzetek, angyalok,
Hogy nyugoggyam Máriának ölébe',
Krisztus Urunk szen' markába',
Fődös orrom, vas a testem,¹⁹⁰
Acél az én orcám,
Mennyország a sővegem,
Isten az én fegyverem,
Menny el, Sátán, ne kísércs engem,
Fejem az Úrjézus Krisztus, megfelel az
 én képembe,
Száj bé szívembe,
Erősícsd hitemet, ámen.

Zalaszántó (Veszprém m.), 1971. jún. 19.

Vajda Gergelyné Rába Juliánna, 1894.

„...az édesanyámtól... Nagy Teréz Rába Józsefné... 35-ben halt meg 80 éves korában... itt született... én ezt csak magam szoktam imádkozni... este.”

50.

Kelet felől tekint a Nap

Én lefekszem én ágyomba,
Testi, lelki koporsómba,
Kerűj kereszt, őriz angyal,
Nehéz álom meg ne nyomjon,
Az ellenség el ne hagyjon,
Égen menő szép madár,
De nem madár, szárnyas angyal,
Szárnya alatt szent oltár,
Szent oltárban igaz hit,

Igaz hitben Boldogasszony,¹⁹¹
Kelet felől tekint a Nap,
Ott látta az ő Szent Fiát
Térdig vérbe, könyéig könnybe,
Egy csöpp vére lecsöppenik,
Az angyalok fölszették,
Krisztus Urunk elejbe vitték,
Krisztus Urunk azt mondotta:
Aki ezt az imácsságot este lefektében,
Reggel fölkelésében elimádkozza,
Hét nagy bűne megbocsájtatik.

Tapsony (Somogy m.), 1972. aug. 1.
Friedmann Józsefné Szabó Ágnes, 1891.

„Hát valamikor apámtú, anyámú...” Apja Szabó József, 92 éves korában halt meg, nem tudja pontosan, mikor. Mindketten tapsonyi születésűek voltak.

51.

Ott látok egy aranyágot

Én lefekszem én ágyamban,
Mind a testem koporsómban,
Halálom törtínik,
Istenkét emlétek,
Istenke küld három szíp angyalt,
Egyik tanít, másik őriz,
Harmagyk viszi az én bűnös lelkemet az áldott
mennnyországba.
Aki ezt az imádságot háromszor fölkeltyibe,
Háromszor lefektibe elmondja,
Az megüdvözüln.
Ma van pínkek, annak a napja,
Mén az Úrjézus kínnak kínnhalálra,
Megfógták a zsidók,
Keresztre feszítették,
Egy csepp vére lecsöppent,
Az angyalok fölvelték,
Mária elejbe vitték.
Ha kimegyek az ajtómban elejbe,
Föltekintek a magos mennyekebe,
Ott látok egy aranyágot,
Az alatt egy rézdöböncét,¹⁹²
Abba cseppen Jézus Krisztusnak három
csepp vére,
Az angyalok felveszik,
Jézus elejbe viszik,
Egy háznak van nígy szöge,

Nígy szögibe nígy angyalka,
Közepibe Szűz Mária,
Aki fiát ápolja.
Odamén egy angyalka,
Szárnya alá veszi,
Az ég alá viszi,
Aki ezt az imádságot háromszor lefektibe,
Háromszor fölkeltyibe elmondja,
Az megüdvözü.

Zsére (Csehszlovákia), 1973. nov. 6.

Bús Gáspárné Gál Kunigunda, 1911.

„Az öregszülőktől, mányikámtól, öregmányikától, öregszülémtől (Gál Borbála Gál Jánosné).
...Jaj, még valamikor nagyon-nagyon rígen vót. Valamikor 20-ban, 70 éves vót... Otthon
vótunk gyerekek, imádkozta velünk, hogy ezt az imádságot imádkoztuk, este... A végén még
ezt:

*Szól a kakas éjféltájba,
Máriát kiáltják:
Mária, kel' föl,
Az Úrjézust megfogták,
Keresztre itélték,
Egy csepp vére lecseppent,
Az angyalok fölvevették,
Mária elejbe vitték...*

...Nem mondjuk napirenden...”

52.

Az alatt van egy aranimelence

Én lefekszem én ágyomba,
Testi, lelki koporsómba,
Három angyal fejem fölött,
Egyik őriz, másik vigyáz,
Harmadik a bűnös lelkemre vár.
Öt ujammal vetők keresztet,
Ötven angyallal,
Szent Benedek szentejje meg a szívemet,
Krisztus Jézus szent palástyával takarjon be
engemet.
Ha kilépek az én ajtómon,
Föltekintek az égre,
Ott látok egy aranyos fát,
Kívű aranyos,
Bellű kegyelmes,
Az alatt van egy aranimelence,¹⁹³

Abba van Szűzanyának három csöpp teje,¹⁹⁴
Az Úrjézusnak három csöpp vére,
Aki ebbe este, reggel megmosdózik,
Hét halálos bűne megbocsáttatik.

Kadarkút (Somogy m.), 1972. aug. 4.
Szerencsés Sándorné Horváth Teréz, 1902.

„Hát mielőttünk, gyermekek előtt minden este el kellett imádkozni nekünk azt. Vacsora után ágyba’, mikor lefektettek bennünket... Úgy térbetűtettek, hát úgye... szombat a böjt napja, akkor még hát többet szoktunk övele, úgy foglalkozni.”

Templomban nem imádkozták. Nem tudja megmondani, miért nem. Édesanyjától, Gyurka Julianna Horváth Vendelnétől tanulta, meghalt 1957-ben, 69 éves korában.

53. Jézusnak szent vére

Reggel, ha fölkelek,
Kimegyek ajtóm elejbe,
Föltekintek magas mennyégbe,
Ott látok egy keresztdebencét,¹⁹⁵
Abban van Krisztus Jézusnak szent vére,
Aki avval megmosgyik,
Aranykendővel megtörülközik,
Megnyeri a mennyeknek országát.
Él a világ hatezrig, ha telik,
Mária nevit dicsillik,
Én sem szólok, sem ítélem,
Mert megfogták Jézust
A kegyetlen zsidók,
Kőoszlophoz kötözték,
Vasustorokva ustorozták,
Szent haját szálanként szaggatták,
(*fájdalmasan kiemelve:*) szálanként...
Küdd világ lefeketre, (Küzd világ?)
Fé’keletre,
Bizon, bizon, Teremtőm, Megváltóm,
Könyörűjj rajtam és családomon, ámen.

Zsére (Csehszlovákia), 1973. nov. 6.
Gál Pálné Szórád Ilona, 1916.

„Ezt valamikor nem imádkozták, ez csak, ugye, oljan magánimádság vót.” (Édesapjától, Szórád Fülöptől tanulta, aki 61 éves korában halt meg, nem tudja, mikor, idevaló volt.) „Én ezt a fejembe vettem, de én ezt nem imádkozálom. (Keresztdebence:) valamikori imába ez így vót, nem is tudjuk, hogy hová van ez hagyva, de így tanultam...”

Boldogasszonnak három csöpp teje

Én lefekszek én ágyamba,
 Mint Úrjézus koporsóba,
 Nehéz álom el ne nyomjon,
 Csalárd ördög meg ne csaljon,
 Számba szent kenet,
 Fejem fölött szent kereszt,
 Örizz, angyal, éjfélig,
 Boldogságos Szűz Mária, virrattig,
 Krisztus Jézus, mind éltig,
 Piros hajnal hasadék,
 Mária bennem nyugoggyék,
 Úr tüle születék,
 Pokol összetöreték,
 Eleven ostya, Uristen,
 Neked adom lelkemet, fekete földnek testemet,
 Tőled várom lelkemet,
 Ha én gyovont ember lehetnék,
 Mária-kapun bemennék,
 Ott vannak a szent angyalok, a zsidók átverték,
 Piros vére hullaték,
 Szent angyalok fölszették,
 És azt mongya Krisztus Jézusnak szent lelke:
 Aki ezt az imáccságot este-reggel elmongya,
 Bizon, bizon velem lesz a Paradicsomkertbe, az
 örök dicsőségbe.
 Én kimegyek én ajtóm eleibe,¹⁹⁶
 Föltekintek magos menbe,
 Nyitva látom mennyország ajtaját,
 Abba látok apró madarakat,
 De nem apró madarak, hanem szárnyas angyalok,
 Szárnyuk alatt korona,
 Koronába igaz kert,
 Paradicsomkert,
 Közepiben aranyágas,¹⁹⁷
 Aranyágason aranyszög,
 Aranyszögön aranykendő,
 Krisztus Jézusnak három csöpp vére,
 Boldogasszonnak három csöpp teje,
 Aki ebbe megmosdik, s az aranykendőhő törű'közik,
 Úgy mehet a Jézus Krisztus színye eleibe, amen.

Eger, 1972. szept. 15-16. - búcsú.

Gondos Gergelyné Tóth Margit, 1891.

Jászalsószentgyörgy (Szolnok m.), ott is lakik.

„Ezt még én a nagyapám édesapjátul. Édesapámnak a nagyapja koszurúvezető vót, Tóth F. Sándor. 72 éves korában halt meg. Én 9 éves vótam akkor... »Kislányom, el ne felejtsd!« - mindig azt mondta, ha hazagyöttem a tanyárú, tanyán laktunk. »Tudod-e még mondani?« - e'mondatta velem. »Elfelejtetted-e, tudod-e?« - Mindig forszírozott.

Templomban ezt nem hallottam. Nem. Hát nem mondják ott a templomba. Ezt este mondjuk, meg reggel. Tuggya-e?”

55.

Szent oltáron Benedek

Kertye, kertye, Paradicsomkertye,
Négy szögletibe négy angyal,
Közepibe szent oltár,
Szent oltáron Benedek,
Benedekben mennyei szép rózsza.¹⁹⁸
Kejj föl, kejj föl, szép Szűz Mária!
Szent Fiad, Jézust megfoglák,
Keresztre feszítették,
Három szeggel odaszegezték,
Három helyrűl három csepp vér lecseppent,
Az angyalok fölszették,
Aranytányérra tették,
Isten eleibe vitték
Jöjj el, jöjj el, Szent Illés próféta,
Hozd el azt a kenetet,
Amellyel Jézusnak szencséges szent testét
megkenetelték,
Keneteld meg az én házamnak négy szöglötét,
És azután az én szívemnek környékét.

Jászberény, 1972. aug. 5-6. - búcsú.

Szécsi Andrásné Bella Borbála, 1895.

Tápiószentmárton (Pest m.), nagykátai lakos (Pest m.).

„Este, reggel... Templomban nem hallottam, hogy monták vóna.”

Nagyapjától, Bella Páltól tanulta, meghalt „nagyon régen”, 82 éves korában.

56.

Paradicsom kis kertye

Én lefekszek én ágyamba,
Mind Úrjézus koporsóba,
Fejem fölött három angyal,
Azok őriznek,

Egy őriz éjfélig,
Másik virrattyig,
Jézus Krisztus mindéltig.
Megszólal a kakas, kiáltja Máriát:
Mária! Kel' föl!
Krisztust kergetyik,
Magos keresztfára fölfeszítik,
Szent vérit kieresztik,
Az angyalok fölszegyik,
Szent szákramentomba viszik,
Úristen elejbe teszik.
Kimegyek én ajtóm elejbe,
Föltekintek a csillagos egekbe,
Látok én ott madarakot,
De nem madarak,
Szárnyas angyalkák,
Szárnyok alatt szerencse,
Paradicsom kis kertye,
Nígy szögibe nígy angyal,
Közepibe szent keresztfá,
Oh Istenem, mikor engem teremtetted(l),
Annál jobban megismertéd(l),
Halálodda' megváltottá',
Szent véreddel megszentö'té, amen.
Ha ki ezt az imádságot este lefektibe elmondja,
vélem lészen a szent Paradicsomban, amen.

Alsóbodok (Csehszlovákia), 1973. nov. 5.
Nagy Jánosné Gyepes Erzsébet, 1892.

„Apámtól... Gyepes Mihály... meghalt 17-ben, 55 évesen, idevalósi... este imádkoztuk...”
Templomban?
„Hát nem!... Megtanítottam má az unokáimat is, meg a gyerekeimet is... este, naponta...”

57. Mária kapuja megnyílik

Én lefekszek én ágyamba,
Minden testi koporsómba,
Három angyal fejem fölött,
Egyik őriz, másik vigyáz,
Harmadik az én bűnös lelkömet várja.
Mária kapuja megnyílik,¹⁹⁹
Isten fia születik.
Ott látok egy fényességet,
Talán csak egy zöldességet,
Azon függő Szűz Mária,

Szent fejét függeszti,
Szent Fiát ereszti,
Egy csöpp vére lecsöppenik,
Az angyalok fölszedik,
Hóriumba teszik,
Krisztus Urunk elejbe viszik,
Krisztus Urunk azt mongya:
Aki ezt az imádságot este, reggel elmongya,
Száznap bűcsút nyer.

Végeztünk.

*Nagylozs (Győr-Sopron m.), 1970. jún. 15.
Németh János, 1893.*

58.

Ház közepibe Isten Fia

Paradicsomkertbe csendítenének,
Kis angyalkák énekelnek,
Éjfél tájba szól a kakas,
Kurrantya Máriát:
Mária, kejj föl!
Megfoglák Szent Fiadat,
Egy csepp vére ecseppentett,
Szent angyalkák felszették,
Szent városba bevitték,
Jézus előtt letették,
Megesküdött hétszer hét szenttel
Máriának egy aranygyűrűjére,
Szent Anna asszony szülte Máriát,
Mária szülte Szent Fiát,
Jézus, Mária, légy velünk,
El ne hagyj halálunk óráján, ámen.
A mi házunkba négy szöglet van,
Mind a négy szögletbe egy őrzőangyal,
Ház közepibe Isten Fia,
Ablakba Boldogságos Szűz Mária,
Ki a Szent Fiát világra hozta,
Jászolba tették,²⁰⁰
Pólyába helyezték,
Ott meg is keresztelték,
Mi is úgy keresztelkedgyünk, amen.

*Eger, 1972. szept. 16-17. - bűcsú.
Gálik Istvánná Hamar Júlia, 1921. Bábindal (Csehszlovákia), ott is lakik.*

„Este, reggel... templomba nem, odahaza szoktuk ezt.” Édesanyjától, Srankó Anna Hamar Istvánnétól tanulta, meghalt 8 éve 82 éves korában, bábindali volt.

59.

Minden szögben egy angyal

Ebben a házban négy szög van,²⁰¹
Minden szögben egy angyal,
Közepiben Krisztus,
Ablakban Szűz Mária,
Fiát kollászgattya,
(*k betűt mond, nem t-t: tollászgattya*)²⁰²
Odaszáll egy angyal,
Szárnya alá kapja,
Viszi a mennyekbe,
A mennyek megnyílik,
Az angyalkák szépen énekelnek,
Dicsőség a magasságban Istennek, ámen.

Kecskemét, 1970. aug. 21-25. - Népzenei Találkozó.

Hajduné Varga Franciska, 1931. Barslédec (Csehszlovákia), ott is lakik.

„...eztet mink karácsonyeste... karácsonyeste a sarkokat megajándékozzák: minden négy sarokba dobnak diót, hogy: »Édes sarkocskáim, mással nem ajándékozhatlak meg csak ezzel az egy dióval«, s keresztbe dobják a diót, s keresztet vetnek: Atyának és Fiúnak, Szentlélek-istennek... négy sarok felé... még most is szokjuk.”

60.

Mária az ablakba

Szól a kakas é' féltáján,
Máriát kiáltyák:
Kel' föl, Mária, megfogták a Szent Fiadot,
Körösztfára szögezték,
E' ccsepp víre elcsöppent,
Az angyalok fő' szették,
Szent városba bevitték,
Jézus elejibe tették,
Aki ezt a kevés imáccságozskát este, reggel
elmongya,
Hét halálos bűne megbocsájtatik, amen.
Ebbe a házba nígy szög van,
Mind a nígybe angyal van,
Közepibe Jézus Krisztus,
Mária az ablakba,

Szent Fiát pólyázza,
Odarepű(l)t két angyal,
Szárnya alá vette,
Fő'repűt az égbe,
Az ég megnyí't
Minden lélek megörült,
Csak az nem, aki idesapját, idesanyját megverte,
Én nem vertem, csak szándíkba vótam,²⁰³
A szándík nagyobb, mint a cselekedet, amen.

Alsóbodok (Csehszlovákia), 1973. nov. 5.

Fehér Mihályné Szabó Anna, 1921. Alsóbodok.

Édesanyjától, Szabó Boldizsárné Szombath Erzsébettől tanulta, aki 7-8 éve halt meg 84 éves korában. Mindig este imádkozza. Templomban nem.

61. Nem rózsza

Áll a rózsza a mezőbe,²⁰⁴
Nem rózsza, hanem Boldogságos Szűz Mária,
A szent jászolt egyengeti,
A Szent Fiát lefekteti,
Kipólyázza, bepólyázza,
Keresztet vet reája,
Mi is vessünk magunkra keresztet:
Atyának, Fiúnak, Szentlélek.

Csököly (Somogy m.), 1971. nov. 3.

Tüttő Istvánné Filagics Mária, 1896. Szenyér (Somogy m.).

(Az Új Ember gyűjtési felhívására beküldött imákból a szerkesztőség 1971 nyarán megjelentetett néhányat, köztük a fenti imádságot is. Azt mondja az adatközlő, annyira megtetszett neki, hogy megtanulta, s azóta mondja. A szellemi javak körforgása példázatául közöltük ezt.)

62. Az az asszony Mária

Elindultam egy útra,
Hétszer szentelt szent útra,

Ott vagyon egy szent egyház,
Hétszer szentelt szent egyház,

Az előtt mondanak egy misét
Hétszer szentelt szent misét

Az előtt áll egy asszony,
Hétszer szentelt szent asszony,

Abba vagyon egy oltár,
Hétszer szentelt szent oltár,

Az előtt áll egy barát,
Hétszer szentelt szent barát,

A karján van egy gyermek,²⁰⁵
Hétszer szentelt szent gyermek,

Az az asszony Mária,
A kis gyermek szent fia,
A mi urunk Jézus Krisztus.²⁰⁶

*Bárdudvarnok, Olajhegy (Somogy m.). Pálos Éva lejegyzése.
Egyéb jelzet nincs, Diószegi Vilmos kérdőíves néphitgyűjtésére érkezett 1962-ben.
Adatközlő: Szabics Sándorné Kurucz Júlia.*

„....Előtalálom Szent Lukács evangélistát...”
(63. sz. imádság)

II. EGYÉRTELMŰEN KERESZTÉNY TUDATFORMÁJÚ-FUNKCIÓJÚ SZÖVEGEK

A szenvedéstörténet mozzanatai szerint csoportosítva

A most következő szövegekben egyre több dramatikus (párbeszédes, esetleg többszemélyes) mozzanattal találkozunk. Ezek a középkori vallásos színjátszás roncsolt, torzult emlékei, feltehetően egykori liturgikus, illetve misztériumjátékok szöveganyagából koptak ki, váltak le és tartósodtak a népi gyakorlatban. Úgy vélem, legegyszerűbb, ha a magam fejtegetése helyett most Toldy Ferencet idézem:

„Végre a *népköltészetnek* egy, középkori Európáéval közös ága az úgynevezett *mysteriumok*, melyek nyoma az első időszakba szolgál vissza: ez papok, majd vándorszínészek (mímusok), sőt maga a nép által is űzetett. Eleinte újtestamentumi tárgyak, különösen a passió, utóbb más bibliai és legendai részletek adattak elő, egyszerű beszélgetésekben, közbeszótt énekekkel (ádventi, karácsoni, passiói, húsvéti, pünkösti játékok). Az így előadott darabok részei közé utóbb világi, tréfás, sőt csintalan jelenetek is csúsztak, míg a Jagellók korában úgy látszik az utóbbiak kiszoríták a vallásos előadásokat, s veszélyes elterjedést nyertek. E darabok, amennyiben nem voltak is rögtönözve valamint a hegedősök énekei, aligha leirattak valaha, és csak hagyományilag maradtak fenn. Nem kételkedhetünk, hogy amelyek az utóbbi években a nép ajkáról leirattak, korántsem a reformáció utáni időkben keletkeztek, hanem egyenesen a középkorból származnak, bár idő folytában mind egyes részeket vagy sorokat elejtettek, miután leginkább csak gyermekeknek vannak fenn, mind nyelvök időről időre megújulván, ódon színét elvesztette. S amelyeket így ismerünk, a nép igen primitív szerzeményeit hagynak bennök felismernünk, melyek a külföld ismeretes *mysteriumaival*, avagy csak a köztünk élő német népével sem állják ki az összehasonlítást. Népünk kedélyes szeszének villanatai azonban félreismerhetetlenek. Milyenek lehettek a papok által készült ily *mysteriumok*, arra nézve, minden emlék hiányában, még csak gyanításunk sem lehet.” (Toldy Ferenc: A magyar nemzeti irodalom története a legrégibb időktől a jelenkorig I. 2. javított kiadás, Pest 1868, 28. o.)

(66. sz. imádság)

Mária keresi Krisztust

63.

Keresem uccákru' uccákra²⁰⁷

Názáretbeli Jézus, zsidóknak királa,
Veszedelembe' forgóknak levő Istene!
Megtestesült szent Iste(n),
Szent erős Iste(n),
Szent és halhatatlan Úriste(n),
Könyörűj mirajtunk.²⁰⁸
Hét körösz alatt lefekszem,
Hét körösz alatt fölkelek,
Őrizz, angyalom, éjfélig,
Boldogságos Szűz Mária, vérrattig,
Jézus Krisztus, mindétig,
Hogy gyarló testem nyugoggyék,
De szívem el ne aluggyék,
Hogy téged mindenkor lássó(n),
Minden Gonoszt távoztasso(n),
Sátányok megköttessenek,
Testembe' ne förtőzzenek,
Engedd ezt nekem kegyese(n),
Atya Fiú, fölségese(n),
Élvén örök dicsőségbe(n)
Most és mindörökkön örökké, ámen.²⁰⁹
Ma vala, pénteknek napja vala,²¹⁰
Mén a Jézus Krisztus kinnak kínhelyére,
Meglátták a zsidók,
Fölfeszítették a magos keresztfára,
Fol a szent vére,
Hervad a szent színe,
Szomorodik a szent lelke.
Szól a Boldogságos Szűzanya Mária:
Óh fiam, fiam!
Szerelmes Szent Fiam!
Én azt gondú'tam, te lészen bús,
Látom, fiam, én lészek bús,
Aki ezt az imáccságot este-reggel elmongya,
megüdvözül!
Názáretbe' van egy mustromfa,
Kivül aranyos, belül kegyelmes,
Abba' mondtak héccer hét szentmisét.
Én ott hallgattam szerelmes Szent Fiammal,
az ártatlan Jézusommal,
Eccer elkapták mellőlem a kegyetlen zsidók,
Keresem uccákru' uccákra,

Sehun nem találom,
 Előtalálom Szent Lukács evangélistát,²¹¹
 Kérdelem tőle: Nem láttad-e szerelmes Szent
 Fiamat, az ártatlan Jézusomat?²¹²
 Óh anyám, anyám, szép Szűz Máriám!
 Menny el, menny el a magos Kálvária hegyére!
 Ott vagy egy szent keresztfa,
 Arra vagyon fölfeszítve,
 Vasdárdával nyitogattyák,
 Arcul verik, vérrel verőtékezik,
 Ecettel, epével itattyák,
 Tövissel koronázzák,
 Marokvesszővel csapkodják,²¹³
 Hét csö(pp) vére elcsöppent,
 Az angyalok fölszették,
 Szent Atyja elejbe vitték,
 Oh anyám, anyám, szép Szűz Máriám!
 Menny el, menny el a fekete föld színe alá,²¹⁴
 Az Ádám maradványai közé,
 Kiálcsd, hirdesd
 Lefektekre, fölkeltekre:
 Bizon, bizon vélem léssen a Paradicsomba'.
 Én mondom, a Teremtő,
 Aki titeket az ő szent vérével(l) és halálával(l)
 megváltott, ámen.²¹⁵

Nagyberény (Somogy m.), 1968. dec. 17., 1969. ápr. 23.

Babos Jánosné Ruzics Rozália, 1871. Magyarakeszi (Tolna m.).

„Az én édesanyám tanított rája, még kislány koromtól szokva tudom... Hát én este, minden este... minden este, minden reggel elmondom. No. Csak úgy tanított bennünket...”

64.

Elindult Szentpusztába

Óh hajnal, hajnal rózsaszínű szép piros hajnal
 Kibe Mária nyugoszik
 Ur tőle születik,
 Világ tőle hadatik,
 Pokol tőle töretik,
 Nap tőle nyugoszik.
 Elindult a Boldogságos Szűz Mária Szentpusztába
 Megtalálta Szentkápolnát,
 Hol Szent Péter és Szent Pál az első szentmisét szolgálta.
 Oh így mond, Szent Péter, Szent Pál
 Nem láttad-é az én szerelmes szent fiamat, a Te Urad Jézus
 Krisztusodat?
 Oh Anyánk, Anyánk, Boldogságos Szent Szűz Anyánk

Eredj fel a Shinai hegyekre
Ott meglátod a Te Szent Fiadat, a mi Urunk Jézus Krisztusunkat.
Vasostorral ostromozzák,
Mély gödörbe taszigatják,
Gyenge inai szakadoznak,
Piros vére futamodik.
Amen.
Aki ezt az imádságot naponta egyszer elimádkozza.
Hét halálos büntől megszabadul!

*Levélben érkezett Váli Józsefné Matuz Máriától (1892.
Szatmárnémeti [Románia]) Budapestről 1974. ápr. 8-án.
(Tördelés analógiák alapján tölem. E. Zs.)*

„Ezt a régi imádságot, amit még gyerekkoromban tanított meg nekem Nagyanyám s amint mesélte, Őt is gyermekkorában tanította meg rá az ő Nagyanyja, ezt írom le.”

65. Kastélyokrú kastélyokra

Én lefekszek én ágyamba,
Mint Úrjézus koporsójába.
Gyűjj el, gyűjj el Szent Illés próféta
Hagy kenjem meg házamnak négyszögletit.
Fejem fölött szent körösz
Szívembe szent kenet.
Három őrző angyal őrizzen engömet.
Egyik őrizzen éfélig
Másik röggelig
A harmadik halálom órájáig.
Én kimenék szabad földbe
Föltekinték magas mennybe.
Ott látok egy magas tornyot
Kivül irgalmas
Belül kegyelmes.
Ott hallgatja asszonyunk Szűz Mária
Szent térgyre térgyepülve
Szent könyekire könyekelve.
Kakasok szólanak
Máriát kiáltják.
Kejj fő', kejj fő', Mária
Mer megfogták Krisztus Urunkat.
Küoszlophoz kötözték,
Vas ustorral verették.
Egy csöpp vére elcsöppent
Szent angyalok fölszették
Arany kehölybe tötötték.
Elindult Mária szent fiját keresni

Kastélyokrú kastélyokra.
 Előtanáta Szent Annát:
 Kérdi tüle szent fiját
 Oh, Mária mit töröd szent fejedet,
 Mit hullajtod szent könnyedet
 Mikó a zsidók mögfogták
 Földbe sírt ástak
 Hamuval letemették.
 Kerúd meg háromszó'
 Mög fog hozzád szólalni.
 Mivel ajándékozzuk mög ezt az áldott Szent Annát?
 Ajándékozzuk mög avval az áldott szent körösztel,
 Amit Krisztus Urunk hordozott.
 Hagy vigye
 Széles ez világnak szivibe.
 Aki eztet lefektibe, fökeltibe háromszor elmongya
 Megbocsájtódtatik hét halálos vétkeitül.

*Apátfalva (Csongrád m.), 1974. dec. 10. Polner Zoltán gyűjtése.
 Özv. Juhász Lászlóné Langó Julianna, 1905.*

66.

Harmadnaptú Szent Fiamot keresem²¹⁶

Mikor az Úrjézus a földön járt,²¹⁷
 Jeruzsálembe szállást nem taná't,
 Bemenvén egy házba, vendégfogadóba:
 Dicsértessék a Jézus! Nem annának-e az Úrjézusnak
 az ő érdeméén szállást?
 Honne annék az Úrjézusnak az ő érdeméén szállást,²¹⁸
 Van nekem házam,
 Három vetett ágyam,
 A legszebbikbe fektetem az Úrjézust.
 A fejnél kel a Nap,²¹⁹
 A lábánál a Holdvilág,
 Az úgy tündöklök, mint a világ.
 Város végén van egy kis kápolnácska,
 Abba mongya Szent Péter a szentmisét.
 Odamenvén Mária,
 Kérdi Péter Máriát:
 Mér' jötté' te ide?
 Honne jöttem vóna,
 Harmadnaptú Szent Fiamot keresem.²²⁰
 Térgyig vérbe állva,
 Könyökig könnyűbe,
 Szent szakállát szaggattyák,
 Szent haját rángattyák,
 Büdös nyá'val köpdösik,

Vaskesztyűvel arcon verik.
Aki ezt a kis imáccságot elmongya,
Úgy mene mennyeknek országába, mint a korozsbéli
kisgyermekecske.
Én kimenék én ágyambú',
Mint Úrjézus koporsómbú,
Fejem fölött egy szent kereszt,
Azon vagyon három angyal,
Az egyik őriz estétű éjfélig,
A másik éjféltű hajnalig,
A harmadik uto'só órámig, ámen.

Nógrádmegyer, 1970. márc. 21.

Besze Andrásné Vadas Margit, 1889. Karancsság (Nógrád m.).

„Az öreganyámtú... Virág Anna... Vadas Jóskáné... 50 esztendeji” (hogy meghalt a nagyanyja, s kb. 80 éves volt akkor). „Karancssági asszony vót... Nagyon jó imádkozó asszony vót...”

Mikor szokták imádkozni?

„Mikor akarja az ember. Ehhö' nincsen nem tom, micsoda! Kérem szépen, ehhö'. Este, este, este mondom jobban el.”

Templomban?

„Ki szokta, ki nem, drágám.”

67.

Összejártam ezernégyszázegy templomot

Ehol jön a Jézus, a lelkemváltó Jézus,
Szállást adó, békességes Jézus,
Beteg a test, kész a lélek,
Ha én mindennap gyónt ember lehetnék,
Máriának kapujában megnyílnék,
Jézusnak születésén ott lennék,
Hallom a kakasoknak szóllását,
Szívből kiáltom föl Máriát:
Kejj föl, Mária, kejj föl!
Mefogták a te Szent Fiadat, a Jézust,
Keresztfára vitték, keresztfára szegezték,
Piros vére hulladék, az angyalok fölszedték,
Paradicsomkertben bevitték,
A kehelyben öntötték,
Ha én ezt a kis imádságom minden este, reggel elmondhatnám,
Fölvinném a mennyeknek országában,
Ott részesülnének az örök boldogságban, amen.
Hajnal, hajnal, szép piros hajnal,
Kiben Mária nyugszik,
Nap töl(l)e keleti(k), pokol töl(l)e távozik,

A mennyekbe csendítenek,
 Az angyalok ott lévőnek,
 Oh Szűz korona,
 Ehol jön a Boldogságos Szűz Mária,
 Hoz nekünk kenőt, kenetet, oltáriszentséget, ki megtisztítja a mi
 bűnös lelkünket az örök kárhozattól, amen.
 Föltekintek a magas égre,
 Ott látok egy kápolnát,
 Abban látom a Boldogságos Szűz Máriát,
 Töri a szent kezét, hullajtja a szent könnyét,
 Odamén Szent Anna asszony:
 Mária, leányom,
 Mér tördeled szent kezedet,
 Mér hullajtod szent könnyedet?
 Hogyne törném szent kezemet,
 Hogyne hullajtanám szent könnyemet,
 Összejártam ezernégyszázegy templomot,
 Mégsem találtam meg az én Szent Fiamat, a Jézust.
 Eredj a zsidók közé,
 Ott megtalálod a te Szent Fiadat, a Jézust!
 Mit vigyünk néki ajándékban?
 Vigyünk néki ajándékban egy keresztet,
 Hogy megemlékezzen a mi halálunkról
 Az örök boldogságban, ammen.

Dícsértessék a Jézus Krisztus.

Péliföldszentkereszt (Komárom m.), 1975. máj. 3-4. - búcsú.

Kőházi Józsefné Juhász Rozália, 1900. Nagyszénás (Békés m.), ócsai lakos (Pest m.).

„Nagyszénáson születtem, de Békésgyulán vót a nagyapám, így apácákná vót ijjen udvaros.
 93 éves vót az az apáca, és akkor az - oszt a nagyapa mondta, szóval oszt akkor én is hát
 megtanultam. Nagyapát Annus Andrásnak hívták... hó, hát az már meghalt régen, rég, van az
 má vagy hatvan éve (hogy meghalt) ...70 éves vót. Csanádapácán született Békés megyében.
 Este-reggel mindig mondjuk, úgyhogy oszt most már a családok is imádkozzák.” (Családok:
 gyerekek, unokák.)

68.

Mér sírsz, mér rísz?

Ha kimegyek ajtóm elejbe,
 Föltekintek a magas mennyekbe,
 Ott látok egy aranyos templomot,²²¹
 Kivül aranyos, belül irgalmas,
 Abban mongya Szent Pál, Szent Péter az új misét,
 Arra megy a Boldogságos Szűz Mária sírva-ríva,
 Kérdi tőle Szent Pál, Szent Péter:
 Mér sírsz, mér rísz, Boldogságos Szűz Mária?

Hogyne sírnék, hogyne rínék,
Mikor még a hajamat fésültem,²²²
Szent Fiamat elvesztettem.
Ereggy a kis templom elejbe,
Ott látod a te Szent Fiadat
Könyökig vérbe,
Mély gödörbe vagdossák,
Tövisekkel koronázzák,
Aki ezt a kis imáccságot este-reggel elmondja,
Megnyittatik annak a drága szép mennyország ajtaja...

Hasznos (Nógrád m), 1970. nov. 10.

Prezenszky Jánosné Szabó Katalin, 1903.

„Még az édesanyámtól tanultam. Illés Ágnes... Szabó Pálné... 54-ben halt meg... 64 (éves volt) ...Hasznoson született... este, este montuk...”

69.

Jaj elvesztettem Istenfiamat

Oh hajnal
Aranyszínű szép hajnal!
Kiben a Boldogságos Szűzanya Mária megnyugszik.
Úrtul születik,
Pokol tőle türetik,
Eleven ostyát néked adom,
Pál Péter mondja aranyos miséjét
Add meg ezt a Boldogságos Szűzanyámnak, Máriámnak,
Hogy micsoda dolog ez, hogy aranyos miséjét hallgatják?
Oh Pál Péter!
Hogyne hallgatnám, mikor ma teljes harmadnapja
Jaj elvesztettem Istenfiamat, fényes Jézus Krisztusomat.
Lépj ki a küszöbön,
Tekints föl a Geceenyi hegyekre!
Ott meglátod Istenfiadat, fényes Jézus Krisztusodat!
Ott csapdossák dárdával, vasrúddal,
Vagdossák,
Bárddal bárdozzák,
Büdös nyállal köpdösik,
Vasvesszővel verdesik,
Bizony, bizony, aki ezt megmondja és este reggel reggeli
és esti imádságot elmondja,
Örök üdvösséget elnyeri, ámen.

Rimóc (Nógrád m.), 1974. márc. 15.

Rigó Balázs, 1927.

„Csak úgy írtam én is át, hát ez már régi, egy idős nénié vót... cigányasszony vót, Bada Istvánné Bangó Matild...”

Bada Istvánné unokája jelen van a gyűjtésnél, tőle kérdezzük, mikor szokta ezt nagyanyja imádkozni.

„Így nagy ünnepeken, karácsonykor, húsvétkor... jeles ünnepeken, de az minden este imádkozott. Így magába, nagyon tudott imádkozni öreganyánk.” (Bangó Gyuláné Bangó Irén, 1929.)

70.

Tekincs föl a Csinai nagy hegyre

Oh szép piros hajnal,
Mária nyúgodik,
Naptól adatik,
Pokol tüle töredik,
Eleven ostya, Úristen,
Neked adom lelkemet,
Örök üdvösségemet,
Látok két rózsapásztort,²²³
Szennél szent oltárt,
Ott mongya Szent Pál, Szent Péter az első új miséjét,
Arra megy a Boldogságos Szűzanya!
Oh anyám, anyám, mér hallgatod első új misém?
Oh fiam, Szent Pál, Szent Péter, honne hallgatnám,
Máma tellyes harmadnapja,
Elvesztettem isteni fiamot,
Fényes Jézus Krisztusomot.
Lépj keresztül küszöbödön,²²⁴
Ereszd le aranyszínű hajadot,
Tekincs föl a Csinai nagy hegyre,
Ott látod isteni fiadot, fényes Jézus Krisztusodot,
Dárdával dárdázzák,
Vasustorral ustorozzák,
Tüviskes koronával koronázzák,
Oh ártatlan Jézus megszólal:
Bizonyomra mondom,
Aki este lefektyibe elmongya,
Reggel fölkeltyibe elmongya,
Pokol ajta(ja) lepecsételve,
Mennyország ajta(ja) nyitva,
Befogaggya az Úrjézus az ő szerelmes szent színe elejbe,
Úgy engedd meg, Úrjézusom!

Mátraverebély (Nógrád m.), 1970. szept. 6. - búcsú.

Balogh Lajosné Baranyi Erzsébet, 1909.

Jászárokszállás (Szolnok m.), hatvani lakos.

„...nagyanyámnál... Rácz Gézáné... pusztamonostori volt, Jászberénynél... ezt reggel is kell, este is...”

71.
Maj' meglátja Istenfiát

Óh hajnó, hajnó,
Szép piros hajnóm,
Akibe' Mária nyugogyik,
Úr tülle születyk,
Pokol tülle töretyik,
Eleven ostya, Úristen,
Néked adom testemet,
(variáció: Fődnek adom testemet)
Tőled várom üdvösségemet.
Amott láttam rózsás pástyét,
Abba láttam hét felszentelt oltárt,
Oh anyám, anyám,
Boldogságos Szűzanyám,
Gyöjjön el a templomunk ajtajába,
Maj' meglátja Kis Jézuskát,
Istenfiát,
Szen' szakállát tépázzák,
(variáció: Szent üstökit szaggatyák)
Mély güdörbe taszították,
Piros véri hullada,
(variáció: hulladék)
Aki eztet lefektyibe, felkeltyibe elmondja,
Velem léssen az örök dicsőségbe, ámen.

Egyházasbást (Csehszlovákia), 1973. nov. 21.

Mede Menyhértné Mede Rozália, 1888. Óbást (Csehszlovákia).

„Nagyanyámtól... Tóth Eszter.” Nagyapja nevére nem emlékszik.

„1918-ban halt meg, 62 éves volt, óbásti... hajnalkor valaki felkelt... Nagyanyánk felkelt, mink gyerekek vótunk: »Na fiam, majd imádkozunk mi azért. Ó hajnó, szép piros hajnó...« - míg fel nem keltünk az ágyból, aggyig ő minden reggel mondta...”

72.
Térdig való vérbe'

Oh hajnal, hajnal, szép piros hajnal,
Kibe Mária nyugoszik,
Úr tüle születik,
Pokol tüle töretik,
Eleven ostya, Úristen,
Néked adom testemet,
Tőled várom lelkemet, örök üdvösségemet.
Amott látok, amott rózsás bástyát,
Abba mongya Szent Péter és Szent Pál az ő miséjét.²²⁵

Oh Asszonyunk, Szűz Mária, mise hallgatója,
 Mér gyütté a misére?
 Honne gyüttem vóna,
 Ma tellyes harmadnapja elvesztettem szerelmes Szent
 Fiamat, Jézusomat.
 Tapoggy ki, tapoggy ki templom ajtaján,
 Tekincs ki, tekincs ki siralom völgyére,
 Ott látok, ott látok
 Könyökig könnyűben,
 Térdig való vérbe',
 Szent haját szaggattyák,
 Szent szakállát tépázzák,
 Vaskesztyűvel csapdossák,
 Vasostorral ostorozzák,
 Mély gödörbe taszítcsák,
 Minden teteme megrettentvén,²²⁶
 Piros vére kifolyik.
 Tengerbe lévő pámfa szülte ágát,
 Ága szülte levelit,
 Levele szülte gyümölcsit,
 Gyümölcse szülte Szent Annát,
 Szent Anna szülte Máriát,
 Mária szülte Szent Fiát,
 Szent Fiam, szép Jézusom, ereggy a fekete föld színére,
 Parancsold meg Ádámnak és Évának, hogy hirdessék, ámen.

Mátraverebély (Nógrád m.), 1970. szept. 6. - búcsú.

Sőregi Mihály, 1904. Apc (Heves m.), ott is lakik.

„...édesanyámtól... Füzér Teréz... meghalt 1956-ban 82 éves korában.”

73.

Könyökig könnyűben

Piros hajnal hasadván,
 Kibe Mária nyugodván,
 Eleven kenyér, szent ostya,
 Neked ajánlom lelkemet,
 Fekete földnek testemet,
 Kilépek ajtóm elejibe,
 Föltekintek magas mennyben,²²⁷
 Ott látok mályfát,
 Mályfának levelit,
 Levelének bimbóját,
 Bimbója szülte Szent Annát,
 Szent Anna asszony szülte Boldogságos Szűz Máriát,
 Boldogságos Szűz Mária szülte szerelmes Szent Fiát,
 Krisztus Urunkat,

Krisztus Urunk minket,
 Amott vagyon egy bástyánfa,
 Anná' vagyon egy új oltár,
 Ott mondja Szent Pál, Szent Péter az ő új miséjiket,
 Arra mén a Boldogságos Szűz.
 Ugyan, Boldogságos Szűz, mit hallgatod a mi új misénket?
 Honne hallgatnám, mikor harmadnapja elvesztettem
 szerelmes Szent Fiamat, és nem találom.
 Tekincs a völgyben,
 Ott látod könnyökig könnyűben,
 Arcig vérben alapszik,
 Szent szakállát szaggatják,
 Szent haját típázzák,
 Mint ártatlan báránt úgy kínozzák.
 Föltekintek magos mennyben,
 Ott látok kápolnát,
 Kívül aranyos, belül irgalmas,
 Ott mondja Krisztus Urunk aranyos miséjét,
 Krisztus Urunk maga mondja Péternek:
 Péter, vidd el ezt a levelet fekete hegyre,
 Hirdesd el:
 Aki ezt az imádságot este, reggel elmondja, beviszem
 Atyám országába,
 Ott üdvözlöl velem együtt, mint a maibéli korozsma
 gyermek, amen.

Péliföldszentkereszt (Komárom m.), 1975. május 3-4. - búcsú.

Özv. Bajnóczi Mátyásné Bajnóczi Erzsébet, 1898. Zsámbok (Pest m.).

„...öreganyámtul-e, vagy mit tudom én, kiskoromba Babindali Apollótól, attú jobban tanultam, nagynémémű, 1956-ban halt meg, 80 körül vót, zsámboki vót. Nagyon tudott imádkozni... este-reggel. Nem szoktak iljeket templomba, eztet egyáltallyába sose szoktuk templomba. Esténként mentünk, szombaton este, meg szerdán is ehhez a Babindali Apollóniához, nem csak nagybőjtbe, setétedéskor 8 vagy 9-ig...”

74.

Testi szállong

Oh hajnal, hajnal,
 Szép piros hajnal,
 Kibe Mária nyúgogyik,
 Jézus születik,
 Pokol tőle töretyik.
 Amott kerepegyik, amott kerepegyik egy kerek
 kápolna,²²⁸
 Kívül aranyos,
 Belü' irgalmas,
 Abba térvekel a Boldogságos Szép Szűz Mária

Térdig vérbe,
Könyökig könnyűbe,
Néz a napkeletre,
Ott láttya a zsidókat,
Aki hurcolják Krisztus Urunkat.
Testi szállong,
Véri hullong.
Az Úrjézus Krisztus azt hatta,
Aki eztet este-reggel elmongya,
A' megyen a mennyeknek országába,
Mint a kisdedek.

Egyházasgerge (Nógrád m.), 1970. márc. 22.
Gordos Ambrusné Pilisi Margit, 1904.

„Édesanyámtu tanultam... Simon Zsuzsanna Pilisi Sándorné... 1928-ban halt meg 64 éves korában.”

75. Vérit hálóba tették

Fehér rózsza Mária
Krisztus engem tanála,
Szent vérével méjedzett,
Gyűrőjével pecsétlett,
Házunknak négy szögin négy őrző angyal
(variáció: *A házunk*)
Őrizz angyal, őrizz,
Míg a Mária nyugszik
Míg a piros hajnal szépen föl nem teccik,
Kel' föl Mária, kelj föl,
Elvitték szent fiad,
A vérit elhullajtották,
Az angyalok arra mentek
Felszedték, hálóba tették,²²⁹
Krisztus elébe vitték;
A tenger közepén van egy kis aranyasztal,
Azon térgyepel az Atyaisten,
Odamegyen Szen' Pál, Szen' Péter, mondvár néki:
Mennyetek el a fekete föld szélére
Hirdessétek ezt az imácsságot,
Aki elmongya pénteken reggel,
Szombaton este, vacsoratájba'
Hét halálos bűne vóna, mé'js megbocsájtónna.
Ihen gyön a Jézus,
Lelkem vátó Jézus,
(variáció: *látó*)
Örök dicsőségvel a nagymondó Jézus.

Kész a lélek, beteg a test
 A nagy bűnnek miatta
 Ó én végső órájim, keves szám' napjaim,
 Ha én ünnepnapokon gyomont ember lehetnék,
 Urat akarnék hozzám vá'tanyi.
 Szájj bé szívembe-lelkembe,
 Mint a Názáret beszállott, ámen.
 Én kilépek én ajtómba,
 Feltekintek magos mennybe,
 Ott látnék, ammit látnék
 Jeruzsálem bárkáját,
 Hétszer szentelt szent oltárját
 (variáció: szentem szent oltárja)
 Abba mongya Szen' Pál,
 Szen' Péter az ő új miséjét
 Asszonyunk Mária ott hallgattya.
 Szent haja függve,
 Szent keze kiterjesztve,
 Szent szíve szomorúan,
 Odamegyen Szen' Pál, Szen' Péter, mondvár néki:
 Asszonyunk, Mária, mér' sírsz, mér' rísz?
 Hogyne sírnék, hogyne rínék,
 Elvesztettem szent fiam, szép Jézust,
 Vaskesztyűvel agyoncsapdossák,
 Vasostorval ostorozzák,
 Vasdárdával dárdázzák,
 Töviskoronával koronázzák,
 Méregvel étetyik,
 Ecetvel itattyák,
 Mél' gödörbe belszankattyák,
 (variáció: belszangattyák)
 Szive teteje megszakadván,
 Piros vére fojamodván,
 Bizony, bizony, mondom néktek
 Ezt az imáccságot, aki elmongya
 Este lefektébe, reggel felkeltébe,
 Részt vesz az örök dicsőségbe, ámen.
 (variáció: veszen)

Mikófalva (Heves m.), 1975. máj. 8. Kóthy Judit gyűjtése.
Kovács Koza Miklósné Kormos Bicsák Borcsa, 1907.

Kitől tanulta?

„Ó, valamikor még a nagyanyámtól... Kovács Bári Luli Kormos Lászlóné, attól tanultam valamikor, de ki tuggya, mikor meghalt, én illen kislány vótam. Ezt mind elmondom, este-reggel mind elmondom.”

76.

Oh anyám, Máriám, hol szomorkodsz?

Áll a tenger közepében Boldogságos Szűz Mária²³⁰
Arra ment a Szent Péter²³¹ kérdi tőle,
Oh anyám, Máriám, hol vagy?
Hol szomorkodsz?
Megváltó Krisztusomat három nap óta nem láttam
Oh te szent Péter!
Menj el a széles nagyvilágba
Mondd meg az öregeknek, ifjaknak,
Aki ezt az imádságot este lefektében, reggel
felkeltében elmondja
Beviszem Atyámnak országába, paradicsomkertjébe
Jézus Mária Szent József
Legyetek én velem most és kiváltképpen halálom
utolsó óráján, ámen.

Levélben érkezett Nagy Ödönnétől Pesterzsébetről 1972 őszén az Új Ember gyűjtési felhívására.

Szüleitől tanulta. Édesapja: Kelemen László, 1855-1938; édesanyja: 1857-1947. Kisfalud (Csallóköz, Csehszlovákia). Egyéb adat nincs.

77.

Meg se tisztöli

Hol vót Urunk Jézus Krisztus?
Fekete tenger sárga partján...²³²
Arra ment tizenkét apostol
Meg se tisztöli, meg se böcsüli²³³
.....
Aki ezt az imádságot naponta háromszor elmondá
Hét halálos bűne megbocsájtatik néki.

*Levélben küldte a 72 éves Dobrovölai Antal
Ipolyszakállasról (Csehszlovákia) 1972. jan. 19-én
az Új Ember gyűjtési felhívására.*

„Ezt az édesapámtól hallottam, aki 1854-ben született Ipolyszakállason. Gyermekkorom óta már csak ennyit tudok belőle.”

Isten aggyon jó napot, én Uram Teremtőm²³⁴

Én kimenek én ajtómon,
 Feltekintek magos mennybe,
 Mit látnék?
 Azt látnék:
 Héccer szentelt szent kápolnát,
 Kivül aranyos, belül irgalmas,
 Benne vagyon Krisztus Urunk,
 Keresztfára van feszítve,
 Arra ment Szent Lukács evangélista.
 Köszönt néki:
 Isten aggyon jó napot, én Uram Teremtőm!²³⁵
 Ha lehetne, őt mél(y)séges sebeidet
 terenyemmel behúznám.²³⁶
 Fogaggy Isten, Szent Lukács evangélista!
 Mennyi szentek elmentek máma mellőlem,
 Mégis ill(y)en angyali üdvözléssel meg nem
 üdvözöltek, mint te megüdvözöltél!
 Ereggy a fekete földnek színire!
 Hirdesd Ádám bűnös fiaidnak és Éva leányodnak,
 Hogy aki ezt az imáccságot este lefektyibe,
 reggel fölkölttyibe elmongya,
 Velem lesz a Paradicsomkertbe, ámen.
 Fehér rózsa, Mária,
 Engem Isten megszeret,
 Szent vérével megszentelt,
 Szent igéjivel megfenyített,
 Krisztus Urunkot feszítik,
 Három Mária siratja,²³⁷
 Oh fiam, fiam, szerelmes Szent Fiam!
 Egy csepp vére elcseppent,
 Az angyalok felszették,
 A kehélbe öntötték,
 Krisztus Urunk azt mondotta:
 Aki ezt az imáccságot este-reggel elmongya,
 Hét halálos vétkei megbocsájtatik általa...

Nógrádmegyer, 1969. nov. 16.

Terjék Gáborné Géczi Borbála, 1886.

„...Tanótam az öregnagymamámú (dédanyja)... Priszka Rozália Géczi Jánosné... 86 éves vót (mikor meghalt - 1904-ben -, tehát 1818-ban született!) Ő is idevalósi vót... este is, reggel is...”

Terjékné nagyon hosszú, vegyes szövegű imafüzérét gyermekkorától változatlanul mondja. Arra a kérdésre, hogy meddig tart, így felel: „Hát amíg el nem végzem... van időm, ráérek, meg hát, ha unatkozok, akkor fölállok, osztán vetkezek, vagy valamit, illet, az ágyat igazítom, oszt akkor jobban megy a - nem ér úgy el az unottság.” (Öregnagymama:) „Reggel is mondta, meg este is... hát mikor fölkel, meg le akart fekünni...”

79.

Arra ment Aran'szájú Szent János

Tengernek közepébe egy aran'fa,
Aran'fának aranyágán ül a Boldogságos Szűz Mária,
Arra ment tizenkét apostol, egy angyali szóval nem bírták
megilletnyi,
Arra ment Aran'szájú Szent János,
Egy angyali szóval meg bírta illetni:
Oh te hétfájdalmú szentséges Szűz Mária,
Hát te tengernek közepébe aran'fának aranyágán ülsz?
Hogyne ülnék, mikor Jézus Krisztus Szent Fiamot
negyven naptó nem láttam.
Oh te hétfájdalmú szentséges Szűz Mária,
Tekints nagy könyvedbe,
Nagy könyvedből' mennyekbe,
Maj' meglátod Jézus Krisztus Szent Fiadot mennyeknek
országába, ámen.

Nógrádsipek (Nógrád m.), 1974. márc. 13.

Balázs Antalné Gálik Ilona, 1938.

„...nagyapámtól... Kiss István, meghalt 1944-ben 89 éves korában, sipeki... hát ő így emlegette nekünk, hogy háború vót, és vót ilyen árok, ahol szuronyokat állítottak fel, hogy abba majd az ellenség beleesik, oszt le vót takarva harasztval, oszt ő ment arra, oszt ő beleesett, oszt egy szuron se ment öbele, úgy, hogy minden szuron szétdő't, szaladtak oda mentésre, hogy mennek: »Kiss, él?« - »Élek - aszonyga - húzzatok ki, nincs semmi bajom.« Kihúzták. Oszt vót ott egy tisztelendő atya, kérdezte, hogy: »Kiss, szokott maga imádkozni?« - Aszonygya: »Szoktam.« - »Mit szokott?« Oszt elmondta neki ezt az imát. Hogy őt ez őrizte meg.”

80.

Ájj föl a piros márvánkőre

Hol olvaggyon²³⁸ a Boldogságos szép Szűz?
Túl tengeren, aranfán,²³⁹
Aranfának ágán, annak üdvözült virágján.
Arra méne tizenkét apostol,
Egy sem tudta illetni egy angyali szóval,
Arra méne Keresztelő Szent János:
Mit sírsz, rísz, asszonyanyám, Máriám?
Ugya(n) hogyne sírnék, mikor ma vala tellyes negyven nap,
M(i)őte szerelmes Szent Fiamot nem láttam, az én Jézusomot.
Ereggy el, asszonyanyám, Máriám, a Paradicsomkertbe,
Ájj föl a piros márvánkőre,²⁴⁰
Ott majd meglátod a te szerelmes Szent Fiadot,

A zsidók kínozzák,
 Szent szakállát szagassák,
 Ecettel, epével itattyák,
 Az ő szent oldalát vasdárdákkal nyitogattyák, (sír)
 Szent feje meghajtva,
 Szíve megszorodva,
 Így ereggy be (a) fekete föld színe alá,
 Az Ádám magvai közé,
 Kiálcsd, hirdesd:
 Ki ezt az imácsságocskát
 Este lefektyibe',
 Reggel fölkeltyibe elmongya,
 Boldog lészen az élete,
 Boldog a kimúlása.

Tereske (Nógrád m.), 1970. jún. 28.

Szabó Józsefné Slezák Anna, 1897. Romhány (Nógrád m.).

„...Nagyanyámtól... Sipos Erzsébet... Kóbus Jánosné... Há' má' rég meghalt, még leán vótam, mikor meghalt... má' 80 éves (volt) ...Este, meg reggel... most is szoktam imádkozni. Ezt nem szokták a templomba mondani... Csak olyan magán kis ima...”

81. Hol van Urunk?

Paradicsomba csendítnek,
 (variáció: Paradicsomkertben csendétnek)
 Az angyalok énekelnek,
 Kel' föl, Mária, szól a kakas,
 Krisztus Urunkat megfogták,
 Kötelekkel megkötözték,
 Keresztfára feszítették,
 Valahun egy csepp vére elcseppent,
 Az angyalok fölszedték,
 Krisztus Urunk elejibe vitték,
 Krisztus Urunk azt mondotta:
 Aki ezt a kis imádságot este lefektibe, reggel
 fölkeltebe elimádkozza,
 Hét halálos bűne megbocsájtatik.
 (variáció: bűnnel megbocsájtatik)
 Hol van Urunk, Jézus Krisztus?
 Tengernek partján,
 Aran'fának ágán,
 Üdvözlőnek virágán,
 Lehajtván szent fejét,
 Véres könnye kifolyván,
 Arra ment tizenkét apostol,
 Meg sem tiszteli, meg sem böcsüli,

Eredj, Péter, a fekete tenger szélére,
 Terjesszed és hirdessed az égből származik
(variáció: az én számból származék)
 Piros szép hajnal,
(variáció: Igérete(d) testi piros szép hajnal)
 Kibe Mária nyugszik,
 Pokol tőle töretik,
(variáció: töre töredik)
 Eleven ostya, Isten, Uristen
(variáció: Eleven este Uristen)
 Neked áldozom lelkemet,
 Fekete földnek testemet, amen.

*Péliföldszentkereszt (Komárom m.), 1975. május 3-4. - búcsú.
 Zsurek Istvánné Gyurkovics Mária, 1903. Bart (Csehszlovákia).
 Lánya, Lázár Jánosné Zsurek Marcella, 1926. is tudja.*

„...még az anyámtól... Szőköl Mária Gyurkovics Imréné, 1959-ben halt meg 85 éves korában... este, reggel is, gyerekek mi szoktuk... templomba nem szokták...”

82. Tengernek közepin

Én lefekszek én ágyamba,
 Mint Úrjézus koporsóba,
 Nehéz álom el ne nyomjon,
 Csalárd ördög meg ne csa(l)jon,
 Számba szent kenet,
 Fejem fölött szent kereszt,
 Őrizz, angyal, éjfélig,
 Szűz Mária, virrattig,
 Krisztus Urunk, örök életig.
 Hun lakik a Jézus?
 Tengernek közepin,
 Aranyfának ágán,
 Lehajtá szent fejét, *(é = i)*
 Megszegé szent szegét, *(é = i)*
 Arra megy Szent Lukács,
(variáció: ment)
 Mit sírsz, mit rísz?
 Hogyne sírnék,
 Mikor a tizenkét apostolokat és a tizenkét mártilyokat
 elvesztettem.
 Ereggy a fekete föld színibe,
 Hirdesd az én imáccságomat.
 Ágfa virágzik,
 Búza bimbózik,
 Szülő Szűz Mária

Szent Fiát szüli,
Ha én gyovont ember lehetnék,
Mária kapuján bemennék,
Piros vérét hullajték,
Az angyalok fölszették,
Krisztus Urunk elejibe fölvitték,
Aki ezt az imácsságot este-reggel elmonja,
Velem lesz a Paradicsomba. Amen.

Jászalsószentgyörgy (Szolnok m.), 1974. febr. 17.

Laczkó Istvánné Balog Margit, 1892.

„...Eztet is valami papírrú hozták ide... Hú-hú, nagyon régen, még kislán vótam, mikor tanútam... úgy hordozták az iskolába kilencet megírni... aki ezt a kilencet megírta, annak valami ígíret vót, hogy megkapta-e, nem-e, nem is tudom... Papiron (iskolában) kilenc vót, kilenc kiírva, még a papnak is jutott egy, a' meg kiprédiká'ta a templomba, hogy neki ne kűdözzenek ilyen imádságokat, erre nem szabad - ez a mi vallásunkot tiltja.”

Mikor imádkozzák?

„Minden este, reggel.”

Templomban?

„Nem hallottam én soha. A mi papunk ezt nem fogadta el, Varga Sándor... annak ez nem kellett... öreg Varga Sándor...”

83. Jézus ül az aranfán

Ha kimegyek ajtóm elejibe,
Föltekintek a magos mennyégbe,
Ott látok egy aranyos kis káponkát,
Benne látom Szűz Máriácskát
Térdig vérbe,
Könyékig könnyübe.
Jézus ül az aranfán, aranfán,
Arra mennek a tizenkét apostolok,²⁴¹
Meghajtják fejit szívét szomorítva,
Mondván: Menj el, menj el, Aranyszájú Szent János,
Földnek a színére,
Hirdesd ezt a kis imácsságocskát,
Hogy aki ezt este-reggel elmongya,
Bizon, bizon velem örvendezik az égi Paradicsomnak
utolsó óráján, ámen.

Eger, 1972. szept. 16-17. - búcsú.

Csáki Istvánné Máté Mária, 1900. Kelenye (Csehszlovákia).

Este mondták otthon, templomban nem. Édesanyjától, Koncz Mária Máté Jánosnétól tanulta, aki 68 éves korában halt meg, kb. 20 éve.

84.

Elmúltak már tizenkét mártírok

Paradicsomba csöndítenek,
 Az angyalok tündökölnek,
 Kejj föl, kejj föl, szép Szűz Mária,
 Megfogták a Szent Fiadat,
 Fölfeszítették a magos keresztfára,
 Lecsöppedt három csöpp vére rula,
 Az angyalok eljöttek,
 Minden csöppit fölszedték,
 Szent kolontányérra öntötték,
 Krisztus elejbe vitték,
 Krisztus Urunk se nem szólal, se nem felel,
 Aki ezt az imádságot reggel, délbe, este,
 fölkelyébe mondja,
 Az hét halálos büntől megmenekszik.
 Jöjj el, Jézuskám
 Az én hivatalomba,
 De megmértem testem gya(r)lúságát,
 Tovább se nyújtottam
 Életem határát,
 Minden ízem, csontom tűzre veteték,
 Hull(a) Jézus a tenger közepén, *(Hol a?)*
 Az aranyfa ágán,
 Szent fejét lehajtván,
 Szent fejét megszegvén,
 Megszólal az ártatlan Jézus
 Szent Lukácsé
 Évangélista szerint:
 Hogyne sírnék, rínék,
 Elmúltak már tizenkét mártírok,
 Tizenkét apostolok,
 Aki ezt a' imádságot
 Reggel, délben, este, fölkelyébe(n) mondja,
 Az hét halálos büntől megmenekszik.

Péliföldszentkereszt (Komárom m.), 1975. május 3-4. - búcsú.

Gimesi Istvánné Négrádi Rozália, 1910. Rákoskeresztúr.

„Olyan 6 éves koromban tanultam dédnagymamámtól, hát ő má egész pupos öreg nagydedike vót, olyan 80-83 éves, üllői születés vót... Szebellédi Jánosné. Hát én elimádkozom ezt mindennap még most is.”

Templomban?

„Ezt? Neeem!!”

85.
Csak jó szavát mondja

Én lefekszek én ágyamba
Testi lelki koporsómba
Angyaloknak ruhájában
Krisztus Jézus szent színében
Kerüj köröszt őriz angyal
Hogy el nyugodjunk a Jézus Mária nevébe
Nyaka vágo szent János²⁴²
Borits be az egész ház táját
Hogy egy csöp liksem legyen rajta
Reggel föl keltembe napkeletre tekintek
Nytva látom menyországnak ajtaját
Kivül aranyos belül üdvöséges
Otan fekszik Krisztus Urunk
Leszegezvel fejét
Szomoritval szívét
Oda megy a tizenkét apostol
Csak jó szavát mondja
Menjete el e fekete földnek színere
Hirdessétek az én számbul származott Szent Igéket
Árváknak özvegyeknek és az igaz házasaknak
Aki eztet kétszer napjában elmondják
Bizony bizony mondom néktek velem lesztek velem
lesztek a paradicsomban
Még a purgatorium tüzt sem mutatom néktek
Szent Isten irgalmas Isten
Ördög nékem ellenségem
El akar engem veszteni²⁴³
Szent a Seregeknek Ura Istene
Uram Jézus mikor engem megteremtetél
Akkor engem megszeretél
A te szentséges szent vérivel megváltotál
A kis kokas megszólamlík
Kelj fel Boldogságos Szűz Mária
Elviték a te szerelmes szent fiadat a zsidónépek közé
Keresztfára fölfeszíteték
Hét csöpvére elcsöpent
Krisztus testébe tetek amen.
Én körösztöt vetek az öt ujomal
Az ötvenes őrző angyalomnak erejivel
Gábrriel angyal kötelivel
Krisztus Jézus szent vérével Ámen.

*Levélben küldte Anonym 1972. jan. 3-án
az Új Ember gyűjtési felhívására. Csak szöveg, adat semmi.
(Motívumanyaga alapján palócföldinek ítélem. E. Zs.)*

„...fényes Jézus, halok halálodér’...”
(93. sz. imádság)

Pilátus-jelenet

86.

Őjded, őjded az embört!

Én kilépök
Én házambû
Föltekintök
Magos mönnyben.

Ott látok egy'
Kis kápolnát,
Kívül aranyos,
Belül irgalmas

Abba' vagyon
Krisztus Urunk,
Térgyig vérbe'
Könyékig könnybe'.

Előtte ál'
Két próféta.
Mönnyetök el
Most próféták

A fekete
Fő'd színire,
Hirdessétök
Mindönkinek.

Ó', Évának
Fijaji,
Eszt mögillik
Hallani.

Jézus előtt
Állani,
Térgyet - fejet
Hajtani!

Első asszony
Anna aszszony,
Márija szülő.
Kis Jézuska

Kajifásnak
Udvarába'
Kű oszlophon
Kötöszítették;

Vas ustorral
Ustoroszták,
Tüvisökkal
Koronászták

Őjjed, őjjed²⁴⁴
Az embőrt!
Én nem ölöm
Itélöm.²⁴⁵

É hun gyűnnek
Anygyalok,
A mönynyeji
Szép 'ászlók!

Kik poklokat
Föltörték,
A szent vérit
Fölszöötték.

Öt ezör, mondom,
Hat ezör, mondom,
Hét ezör, mondom:
Bizonyomra mondom:

Hogy a ki eszt
Napjába'
Háromszô
Elmonygya

Vélem gyün az
Örök dücsöségbe!

*Kálmány Lajos: Szeged népe 3. Szeged 1891, 299. o.
(Szegedről Szőregre járogató koldustól.)*

„Kincseink ismerői tanulva fogják összehasonlítani imádságainkat a 16. századból fennmaradt, *Bornemisza Péter: Ördögi kísértetekről* c. művében található bűbajos imádságokkal, továbbá gyűjteményünkben lévő ráimádkozóinkkal, illetőleg ráolvasóinkkal, s ezeknek más népeknél lelhető változataival, és nem fogják kérdezni, miért vettük fel imádságainkat gyűjteményünkbe; miért neveztük kincseknek? Az e fajta imádságokat ma már jobbra csak az öregasszonyok imádkozgatják, és a koldusok *éneklik is*, jobban mondva: *dúdolják*. Énekelni többet hallottam, de mivel a koldusok megtudták, hogy ki akarom nyomtatni, nagyon óvatosak voltak s így csak ezt jegyezhettem le ének után” (Kálmány Lajos).

87.

Fejeteken fusson vére

Óh Évának fiai,
Ezt meg illik hallgatni,
Térdet, fejet hajtani,
Óh Éva asszony,
Szent Anna asszony,
Mária szülte szép Jézuskát,
Mert megfogták örvendőbe
Sátányok pitvarába
Jöve jöve
Én nem élem, csak itéllem,
Fejeteken, vállatokon fusson vére,
Mert kihozták a mennyei zászlót,
Kivel poklot felindícsák,
Benne való bűnösöket kiszabadícsák,
Bizon', bizon' mondom nektek,
Aki ezt este, reggel elmondja,
Pokol kínját meg se hagyják neki látni,
Purgatóriom tüzén át se hagyják menni. Ámen.
Istennek hív szent angyala,
Engem, ki őrzésed alá
Az Úr kegyelmességiből
Bízottam anyám méhiből,
Világoddal ma látogass,
Őrizz, vezérelj és támogass,
Áldást mondjunk az Úrnak,
Hálákat az Istennek,
És a kimúlt hívek lelkei
Isten irgalmasságából békességbe nyugoggyanak, amen.

Máriagyűd (Baranya m.), 1974. szept. 7. - búcsú.

Csányi Kálmánné Tarjányi Mária, 1896. Kiskunfélegyháza.

„Mikor már 79 éves az ember, elfelejti, hogy kitű' tanulta. Rózsika nénétől tanultam (mondja egyik társának) én eztet. Dobos Imréné Csányi Rozália vót az. Két évvel vót fiatalabb, mint én. Már régen meghalt tragikus halállal szegíny. Az ura e'vágta a nyakát 30-ban. Félegyházi vót...

Hát én ezt szoktam este, nem hogy épp ezt, hát én többet.”

88.

Hálnék, hálnék

Óh Évának fiai,
Eztet illik hallgatnyi,
Térdet, fejet hajtanyi.
Krisztust megfogták,

Gecimáni-kerbe kivittik,
Oszlopokho kötöztik,
Vasláncokkal láncolták,
Töviskoronákkal koronázták,
Ötezer telne,
Ötezer múlna,
Tekintsítek Máriát,
Hogy kesergi Szent Fiát,
Fiam, fiam, fínyes Jézus,
Halnék, halnék, mért ne halnék?
Hozzák az ártatlan báránt,
Kenegetik szent sebeit,
Aki ezt a kis imádságot este-reggel elmondja,
Beviszem Atyám országába,
Ott üdvözlül velem együtt, mint a maibéli
korozsma gyermek, amen.

*Péliföldszentkereszt (Komárom m.), 1975. máj. 3-4. - búcsú.
Bajnóczi Istvánné Bajnóczi Erzsébet, 1898. Zsámbok (Pest m.).*

„Ezt Babindali Apolkától Bense Mihálynétól, nagynénémtől tanultam, 1956-ban halt meg, 80 éves körül vót...”

Lánya, Gregor Ferencné Bajnóczi Veronika 1923. ugyanez imát így fejezi be:

*Aki ezt az imádságot este-reggel elmondja,
Pokol ajtaja be leszén pecsételve,
Mennysország ajtaja ki leszén tárjasztva, amen.*

89.

Én nem ölöm csak itéllöm

Keresztvetés

Ó ma péntök, hónap napja
készüjj Jézus kényyaidra.
Kúoszlophon kötözik
Vasláncokka láncolík,
vas ustorra ustorozik
marok vesszőkke vesszőzik,
Szent haját, szent szakállát
kiszödik.
Piros szent vére elborítván,
éggyet szólá rúla:
öld az embert, öld.
Én nem ölöm csak itéllöm.
Tekinž' Máriát,
kesergi az ü szent fiát.

O, fiam, fiam, fényös Jézus,
halnék halálozá,
ötezör, hatezör mulva'
ehen hozzák a szép ajándékot,
mirhát, kenetöt,
akivê' a Krisztusnak Jézusnak
nagy fájdalmait kenőgetik.
Ó bizon bizon mondom nektek,
a ki este, röggê émongya,
úgy viszi mēnyországba
mint kizsdetlen korozsmába.
Dicsértessék a Jézus.

Keresztvetés.

„Egy rőszkei születésű öreg koldus után, aki - állítólag - kb. 60 évvel ezelőtt tanulta édesanyjától. Leírtam: 1924. márc. 7. pénteken.” „Kódus imádság.” Bálint Sándor gyűjtése.

90.

Én nem ölöm, nem itéllöm

E(h)ön gyün a Jézus,
Lelkemplátó Jézus,
Kész a lélek,
Beteg a test a nagy bűnnek miatta.
Oh én elmú't óráim,
Kevés számos napjaim,
Ha én meggyónt ember lehetnék,
Urat hozzám válthatnék,
Győjj hozzám, Szent Úr, szent erős,
Lakozz bennem, mint Názáretodban lakó Jézus,
Tedd ki, boldog, a keresztet,
Küdd el, Mária, angyalt,
Vigye porgatóriumba,
Mária kapuja fölnyína²⁴⁶,
Isten fia születne,
Szent székibe ű'tetne,
Ott látnék magos karastromot,
Kivű' aranyos, bellű irgalmas,
Benne mongya Szen' Pál, Szen' Péter az ő szentmiséjét,
Odamenne Szent Asszonyunk szent könyökölésire,
szen' térbükölésire,
Mert megfogták fényes Urunk Jézus Krisztust az
kegyetlen pogán zsidók.
Egyik mongya, öljed, öljed, én nem ölöm, nem itéllöm,
Tekentettem Szűz Máriáre
Mint keserves Szent Fiáre,
Fiam, fiam, fényes Jézus,

Gyün az hajnal pokoltöltís
Nap tőled, Úrjézus Krisztus,
Eleven ostya, menny el, Szent János, fekete földnek szinyire,
Hirdesd be ezt a kis imádságot,
Aki elimádkozza este, reggel,
Ővele lészen az Atyának országába és a magos mennyországba,
amen.

Alsócsitár (Csehszlovákia), 1973. nov. 4.
Maga Józsefné Hőrik Verona, 1895.

„Hát ezt a szüleimtű... (édesanyja) Hőrik Jánosné Maga Erzsébet, meghalt esztendeje, 84 éves korában, csitári születésű... Reggel is, meg este is, ő tanított engem, aztán mikor megtanított, nem köllött velem imádkozni, már akkor elmondtam magam is...”

91.

Hacsak az itilet meg nem öli

Égen mén a szép madár,
De nem madár, szárnyas angyal,
Szárnya alatt szent ótár,
Szent ótárba, igaz hitbe ott van egy szentegyház,
Kívül kincses,
Bellű irgalmas,
Szónok ott benn vannak,
Krisztus urunk térgyig vérbe leveleit válogassa.²⁴⁷
Mennyetek el, én tanítványom, fekete földre,
Mert Krisztus Urunkat megfógták,
Paradicsomkertbe dárdávo dárdázták,
Töviskoronákkal megkoronázták,
Egy csöpp vérit elcsöppentették,
Az angyalok fölszették,
Aranpohárba tették,
Krisztus Urunk elejbe vitték,
Krisztus Urunk sem szót, sem beszít,
Mégis azt felelte:
Aki ezt az imáccságot este lefektiben, reggel
fölkeltiben elimádkozza,
Hét halálos bűne megbocsájtatik.
Kegyetlen zsidók megfógták,
Pilátus pitarajtáján keresztes lopók megláncolták,
Vasustorokkal harcon vagdosták,
Haját, szakállát kiszaggatták,
Elborítván piros vére,
Egyet szólla Krisztus Urunk:
Öld meg az embereid,
De én meg nem ölöm,
Hacsak az itilet meg nem öli.

Ehen hozzák az ángyikot,
 Mirhát, kelhet,
 Akibe Krisztus Urunkat megkenték,
 Az ő drága szent testét, sebeit,
 Aki ezt az imáccságot este lefektibe, reggel fölkelte,
 Szintúgy bevinnék finyes mennyországba,
 Mind a mai kisdededcske.
 Mit találtam?
 Paradicsom ajtaja,
 Kívű kincses, bellű irgalmas,
 Hét szegrű, hét ótár,
 Közepibe szent köröszet,
 Hív szent angyala²⁴⁸
 Engem, ki őrzised alá vettil,
 Bízottan mi anyám hibű
 Fínyedde(l) látogass,
 Őrizz, vezírlj, minden jóra igazgassá', amen.

Esztergom, 1972. ápr. 23.

Turi Józsefné Lászlóczy Margit, 1885. Epöl (Komárom m.).

„Én este is imádkozom, meg van úgy, hogy reggel is, nekem mindegy... Ezt még a nagymamám tanított rája, anyámnak az édesanyja.” (Szendrey Juliannának hívták, esztergomi születésű volt. Nagypja nevét nem tudja.)

(Kérdésemre, hogy mi az „ángyik”:) „Hát Krisztus Urunk amit adott a nópnek, amellik jó nóp vót, és annak attá, imáccság által adott neki erőt, egíssiget, az, valami ojjasféle.” (Ajándékfogalomkörben mozog, s ezt ő is érzi.)

92. Tekincsd Máriát

Én kimenek én ajtómba,
 Föltekintek magos mennybe,
 Ott látok egy pálmáfát,
 Pálmáfának szűz ágát,
 Szűz ágának virágját,
 Virágja szülte Máriát,
 Mária szülte Szent Fiát,
 A zsidók meg körülmetélték,
 Egyik mondja: Öljed!
 Másik mondja: Nem ölöm!
 Harmadik mondja: Tekincsd Máriát, édes Jézust,
 ámen.

Sirok (Heves m.), 1970. nov. 5.

Varga Jánosné Nagy Mária, 1912. Egerszólát (Heves m.).

„...hát a szüleimtől... kisgyerekkoromba... Légrádi Rozál, 68 éves korában halt meg, 9 esztendeji... ő is Egerszóláton... férje után Nagy Józsefné... este, reggel...”

93.

Mint köseregé Szent Fiát

Én lefekszöm én ágyomba,
Úgy mint testi koporsómba,
Engöm az angyal őrizzen,
Szent keresztje megjegyezzen,
Hogy a Sátán távol járjon,
Kiálts, kokas, Máriát,
Kejj föl, Mária, édesanyám,
Mer mögfogták a Krisztus urunkat,
Most feszítik a magos körösztfára,
Dárdával dárdázzák,
Koronával koronázzák,
Egy csöpp vére csöppenik,
Az angyalok fölszedik,
Káriomba tetetik,
Krisztus Urunk sem szól, sem beszél,
Mégis azt mondja:
Ki ezt a szép imádságot este, röggel elmondja,
Hét halálos bűne mögbocsájtatik.
Fehér rózsá, Mária,
Minket Jézus találjon,
Fejünk fölött áldozik,
Mondom, mondom mondásomban
Bizon békét ellenünk
(variációk: Bizon békét ellenem, Bizon békén
született)
Sohasem volt jobbnak jobb órája,
Meljben Krisztus Urunk születött.
A zsidók gerbelása által drága vérét hullajtya.
Egyik mondja a másiknak:
Öljed, öljed az embert.
Másik mondja: Tekintsd, tekintsd Szűz Máriát,
Mint köseregé Szent Fiát.
Fiam, fiam, fényes Jézus,
Halok halálodér',
Köserves kinszenvedésödér'.
Tavasz vira virada,
Piros hajnal hasada,
Eleveny ostya,
Úristen, nekünk ördög ellenségeink,
El akarának veszteni,
Jöjj be hozzánk, Szentlélekúristen,

Vidámítsd meg a mi szegén lelkünket,
 Kivű aranyos,
 Bellű irgalmas,
 Abba' leterítenek egy aranszőnyegöt,
 Azon áll a Jézus Krisztus térdig vérbe,
 Könyékig könnybe,
 (variáció: Könyv a kezébe, és hozzáteszi:
 „Úgy is mondom sokszor, hogy: Könyv a kezébe,
 meg úgy is mondom: Könyékig könnybe.”)
 Előtte állanak a próféták,
 Azt mondá nékik:
 Mér nem möntök a fekete föld színére,
 Az én számból származott szent szókat, szent igéket
 hirdessétök
 Ez földön lőtt emböröknek,
 Hogy engömet dicsérjenek és fölmagasztaljanak, amen.

Kaposvár, 1973. szept. 25. - piac.

Herner Mihályné Vörös Anna, 1892. Töröcske (Somogy m.).

„...én ezt mindönnap kéccör... Röggel, este, templomban nem hallottam... Mikor röggel föl-
 kelek, ez az első! Ha mást nem is, de ezt el, mikor este lefekszöm, megen...”

Mit jelent az, hogy a zsidók gerbelása?

„...Ezt én igazán nem tudom. Csak hát én így tanútam. Hát a zsidók, talán a zsidók, mikor
 feszíteni - drága vérét hullajtja, hát az akkor történhetett, mikor fölfeszítették, ez, ez, ezt így
 löhet... Senki se parancsul abbul, hogy énnéköm nem szabad ezt imádkozni (nyomatékkal
 mondja). 6 éves vótam, mikor möghalt az édösanyám. És én eztet attú tanútam... az mög
 biztos a 'zédösanyjátú'. Hát kitül tanullunk? Ha valamit tanulunk, ugye? Hát én ezt
 szeretöm... mer ezt az édösanyámtú' tanútam. Aztán még csak kislány vótam... Addig nem
 hagyom e', még élök. Mer ezt az édösanyámtú' tanútam, ezt e' nem hagyhatom... Krisztus
 szenvedése mindenikhöz, mindenikbe benne van... Mer én szeretöm a jó Istent nagyon...”

94.

Ölik ölik az embert

Én lefekszem én ágyamba,
 mint Ur Jézus koporsójában,
 három angyal fejem felett,
 egyik őriz
 másik oltalmaz
 a harmadik felvisz paradicsomba
 Össze gyűlnek a zsidók Pilátus pitvarába
 mi Urunkat megfogták,
 kő lábakhoz kötözték,
 Tövis koronával koronázták,
 szent szívét öklelik,
 drága vére csöpenik,

mind azt mondják a zsidók
ölik ölik az embert
én nem ölöm az embert,
tekint egészen Máriát,
mint kesergő szent Fiát,
oh fiam fiam fényes Jézusom,
mikor volnék halálodon
a keserves kinjaidon
mikor szép piros hajnal hasad
oleven ostya.
Isten neked adta lelkemet
fekete földnek testemet,
kiknek váltságáért emberi testben öltözték
szent meg ohajtásokal
szent meg könnyhulajtosodal
halom Uram halom a te szent Fiad előtt
Názáretbeli Jézus Krisztus éjfél táján
Éjfél táján szól a kakas kiáltja Máriát
kelj fel kelj fel szép szüz Máriám
mert megfogták a te Szent Fiadat
most viszik kálváriára egy magas keresztfára
átal szurják az oldalát,
drága vére csöppenik
három angyal felszedi
liliomba takarja,
Krisztus elejbe viszi
aki ezt a szép imádságot este reggel elmondja
hét halálos bűne megbocsájtatik
Uram Jézus
Uram Jézus
ehol jön a Jézus
lelkem látta Jézus
kész a lélek beteg a test
én ezen órában gyonó ember lehetnék,
Krisztus Jézus szent testét magamhoz vehetném.
Amen.
Krisztus Urunk azt mondja
aki ezt a szép imádságot este reggel elmondja
hat halálos bűne megbocsátatik Uram Jézus.

*Levélben érkezett a 80 éves özv. Mercel Sándornétól
Nagybajomból (Somogy m.). 1974. dec. 31-én.
(Tördelés analógiák alapján tölem. E. Zs.)*

„Atyai nagyanyámtól tanultam 9 éves koromban.”

95.
Megölték

Piros hajnal hasadott
Melyben Mária nyugodott,
Urunk tőle született,
Nap tőle származott,
Három Urunk szent király
Gyere keressük meg
Kis jézust,
Mert a zsidók megölték,
Vas vesszővel megvesszőzték,
Vas ostorral megostorozták,
Egyik mondja öld meg,
A másik mondja nem ölöm,
Mert kesereg,
Bujja az ő szent fiát,
Amott látok egy madarat,
De nem madár szárnyas angyal
Szárnya alatt egy venyicse,
Melyből Boldogasszony kitekintett,
Amott látszik egy szép szentegyház,
Kivül aranyos, belül irgalmas,
Abban vagyon Urunk Jézus Krisztus,
Térdig vérben, könyéig könnyben,
Mellette vagyon prófétái,
És monda nekik
Menjetek el a fekete föld színére
És hirdessétek ezt az én kis imádságomat,
Ki napjában kétszer elimádkozza,
Száz napi búcsút nyer.

Csurgó (Somogy m.), 1972.

Levéiben érkezett Horváth József esperestől 1972. febr. 19-én.

„...eredeti népi gyűjtés Szenta filiából”.

96.
A mártírok vígaggyák

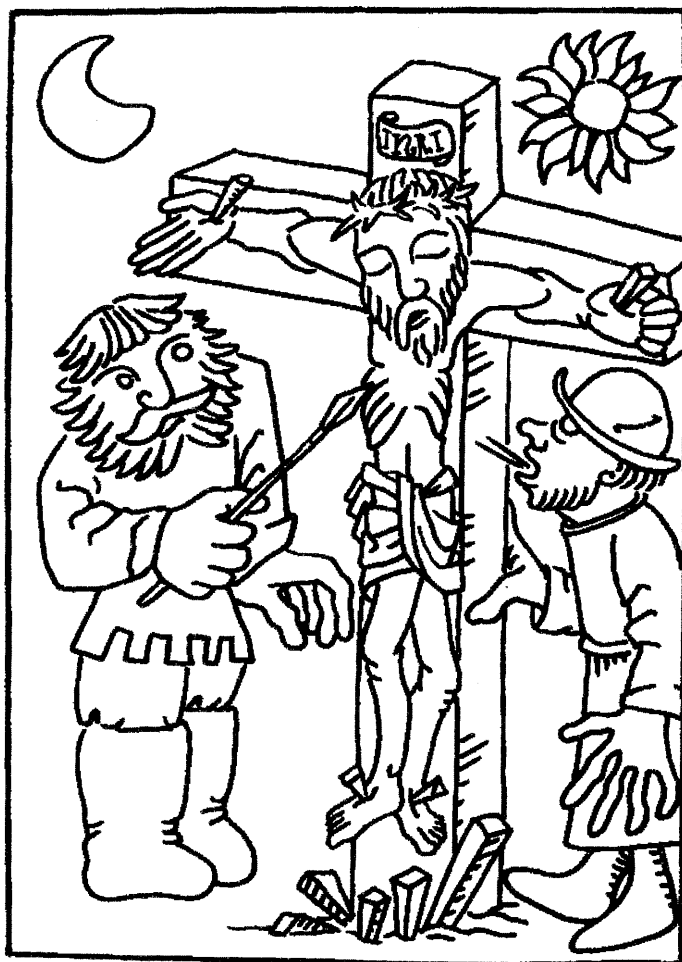
Fehér rózsza, Mária,
Engem Jézus találta,
Szent szivébű szerete,
Aranygyűrű pecsétje.
Ajtómon Jézus,
Ablakomon Mária,
Szobám négy sarkán négy szép őrzőangyal,

Közepibe szent köröszet,
 Kerüljete, köröszetök,
 Őrizzete, angyalok,
 Hadd nyugodjak Máriámnak kebelében szent nevébe.
 Ha én, édes őrzőangyalom,
 Én lefekszek én ágyamon,
 Szól az Isten az ajtómon,
 Aluggyatok, én fiaim, én lányaim, én vagyok a te
 őrzőangyalotok.
 Ha én, édes őrzőangyalom,
 Én lefekszek én ágyamba,
 Testi, lelki koporsómba,
 Kerűj, köröszet, őrizz, angyal, vigasztalj meg, Mária!
 Vessz el elülem, vessz el, te gonosz Sátány, ne kísérgess
 engem, mer fejem van nékem, mer fejem van nékem.
 Amott jön egy madár, de nem madár, szárnyas angyal,
 Szárnya alatt a korona,
 Koronában igaz hit,
 Igaz hitben Boldogasszony,
 Boldogasszon jól felele,
 Elkezdé Mária,
 Űjje, Űjje, én nem ölöm.
 A mártírok vígaggyák,
 Az angyalok örűjje,
 Uti piros szép hajnal,
 Kibe Mária megnyugszik,
 Nyitva látom mennyországot,
 Abba látok egy aranyágyat, egy aran(y)melencét,
 Megszólamlodott a kakas,
 Megfogták az Isten Fiát,
 Vasdárdával dárdázták,
 Vasostorral ostorozták,
 Aki ezt elmongya lefektében, fölkelében,
 Hét bűne megbocsájtatik.

Tormás (Baranya m.), 1972. máj. 18.

Andók Ferencné Gyura Katalin, 1897.

„Édesanyámtól... Császár Róza Gyura Györgyné... 1934-be halt meg 62 éves korában. Vargai születésű volt... este, legtöbbször úgy este, mikor összegyűttünk, aztán vacsora után, akkor édesanyám mindig: »Most, lányaim, elimádkozzuk a Fehér rózsát, Máriát.« (A melence) kis tekenő... még téstát dagasztani is. Ki vót zsúróva, ugye, szép fehérre, aztán abba, régen még abba, nem vót ám vájling, meg nem tudom én, micsoda. Szép tiszta tekenő!”

„...Vasdárdákval liggattak...”
(162. sz. imádság)

Golgota-szenvedés-kép

„...Ha Szent János nem szólt volna...”
(205. sz. imádság)

97.
Hegyet hágék

Hegyet hágék,
Lőtöt²⁴⁹ lépék,
Kőkáplonicskát láték,
(variáció: kápolnecskát)
Bellől arannyas,
(variáció: aranyos)
Küel irgalmas,
Szent Világ Úrjézus Krisztus benne lakik vala.
Aran(y)hajával leeresztvel,
Arankönyveivel kicsordulval,
És aranszekállával kitépvel.
Eljőve Szent Világ Úristen és megkérdeztén:²⁵⁰
Mié't ülsz itt, Szent Világ Úrjézus Krisztus,
Aranhajadval leeresztvel,
Arankönyveidvel kicsordulval,
És aranszekálladval kitépvel?
Azé(r) ülök itt, Szent Világ Úristen,
Várom a harangokat, megkonduljanak,
A bűnösök ide folyamoggyanak,
Bűnbánatot tarcsanak,
Szent asztalomról táplálkoggyanak,
Hogy örök életet éljenek.
Aki esztet elmongya eszte lefektibe,
Reggel felkeltibe,
Testye beteg,
Lelke készül,
Boldog mennyország ajtaja nyitul',²⁵¹ áment.

Szárász (Tolna m.), 1970 jan. 21.

Benke Jánosné Benedek Rozália, 1906. Diószén (Moldva).

„...én ezt, még kicsike lejánka vótam, onnat hazulról... anyámtól is halltam, akkor a gyermekektől, az is tanolta az öregapjától... Mátyás Ilona... Benedek Jánosné... mozs(t) van meghalval nemrég, négy vagy öt esztendeje... 74 éves.” (Reggeli imádság.)

98.
Eluntam a sok bűnösnek vétkeit

Én lefekszek én ágyamba,
Mint Úrjézus koporsóba,
Három angyal fejem felett,
Egyik őriz, másik vigyáz,
Harmadik a lelkem várja,

Őrizz, angyal, éjfélig,
 Szűz Mária, virattig,
 Krisztus Jézus, mindig éltig,
 Gyarló testem nyugodott,
 Lelkem el ne aluggyon,
 Az angyalok csendítének,
 Lurdi lányok összegyűlnek,²⁵²
 Föltekintek magos égbe,
 Ott látok egy kis kápolnát,
 Kivű aranyos, bellő irgalmas,
 Ott mongya Krisztus Urunk az ő szentmiséjét,
 Feje lehajtva,
 Szive szomorodva,
 Két orcája meghervadva,
 Két keze ki van terjesztve,
 Őt mélységes sebe elejbe van terjesztve,
 Arra megy József, kérdi: Mér sírsz?
 Hogyne sírnék, mikor eluntam annak a sok
 bűnösnek vétkeit, terheit.²⁵³
 (variáció: hordozni)
 Ereggy, József, széles ez világra,
 Hirdesd ezt a kevés imáccságot,
 Aki este-reggel elmongya,
 Mennyország ajtaja sarkig ki lesz nyitva,
 Pokol ajtaja be lesz előtte csukva.

Jászberény, 1972. aug. 5-6. - búcsú.

Vas Jánosné Farkas Anna, 1886.

„Szüleimtől... Farkas Antalné Széles Anna...” - berényiek voltak. Régen meghaltak, nem tudja, mikor. Édesanyja 83 éves korában. Szerinte magas korát vallásosságának köszönheti. Sok „kötelessége van, azt sorba el kell mondani”.

99.

Ne bánakozzatok énrajtam

Fehér rózsza, Mária,
 Engem Krisztus Urunk találta,
 Szent lelkével eljegyzett,
 Aranygyűrűvel pecsételt,
 Ajtómban Uristen,
 Ablakomon Mária,
 Házam négy szögin négy őrzőangyal,
 Őrizz, angyal, őrizz,
 Míg Mária nyugszik,
 Míg a szép piros hajnal hasad,
 Kejj föl, Mária, kejj föl,
 Elvitték Szent Fiad,

Három csepp vérét elejtették,
 Az angyalok felszedték,
 A tenger fényébe elvitték,
 A tenger fényébe' van egy aranytemplom,²⁵⁴
 Abba van egy aranyasztal,
 Kire Krisztus Urunk szent fejét lehajtotta,
 Szent lábát kinyújtotta,
 Szent kezét összetette,
 Szent szemét bémuntta,
 Szent vérét kiontotta,
 Öt sebét kinyitotta.
 Arra megyen Szent Pál és Szent Péter
 Nagy szánakozva, nagy bánakozva.
 Szent Pál és Szent Péter,
 Ne szánakozzatok, ne bánakozzatok énrajtam,
 Szent fejem lehajtottam,
 Szent lábam kinyújtottam,
 Szent kezem összetettem,
 Szent szemem bémunttam,
 Szent vérem kiontottam,
 Öt sebem kinyitottam,
 Hanem fogjatok a jobb kezetekbe kardot,
 A balba pegyig pálcát,
 És menjetek a széles világra, hirdessétek:
 Aki ezt elmondja pénteken hajnalba,
 Szombaton fröstökkor,
 Vasárnap misekor,
 Hét halálos bűne meg lesz bocsátva,
 És a mennyország kapuja ki lesz neki nyitva, amen.²⁵⁵

Füge (Csehszlovákia), 1973. nov. 24.

Vas Istvánné Juhász Gizella, 1897. Bánréve (Borsod m.).

„Szoktuk így imádkozni, és mindnyájan elmondtuk, de mindenki másképp tudta... nagymamától meg édesanyámtól. Kristóf Erzsébet nagymamám (nagyapja nevére nem emlékszik) bótai születés volt, 15-ben halt meg, idős volt... vacsora után, mikor le akart fekünni, mindég térgyen állva imádkozott, nem csak eztet, egyebet is, mindent.”

Miért nem szokták ezeket templomban?

„Hát ez csak idehaza való imádság, igaz-e? Aztán így este, reggel én elmondom, este köszönetet mondunk, hogy megtartott tűztől, víztől... ezeket nem tanútuk sohase iskolába, se paptú'... ezt csak odahaza a szülők. Én ezt e' mondtam a főurnak, azt mondta, még ezt nem hallotta.” (Főúr: plébános.)

Vegyetek bal karotokra kardot

Fehér rózsza, Mária,
 Engem Krisztus találna,
 Szent lelkével eljegyzett,
 Szent vérével megváltott,
 Ajtómba Jézus,
 Ablakomba Mária,
 Házam négy szögletin négy őrzőangyal,
 Őrizz, angyal, őrizz,
 Mig Mária nyugszik,
 Kelj föl, Mária, kelj föl, mert elvitték Szent Fiadat,
 Keresztfára függesztették,
 Három csöpp vérét kicsöppentették,
 Az angyalok fölszették,
 Kehéjbe tették,
 Tenger közepin van egy aranytemplom,²⁵⁶
 Annak közepében van egy aranyasztal,²⁵⁷
 Arra Krisztus lehajtotta szent fejét,
 Összetette szent kezét,
 Behunta szent szemét,
 Kimutatta öt sebeit,
 Kejjetek fel, emberek,
 Vegyetek bal karotokra kardot,
 Hirdessétek ki széles világon,
 Aki eztet minden este, reggel elmongya,
 Megnyílik néki a mennyország ajtaja, ámen.
 Oh én Uram teremtőm,
 Mely időben teremtél,
 Annak előtte ismertél,
 Szent lelkeddel szerettél,
 Szent haláloddal megváltottál,
 Szánd szívemet, szenteld meg,
 Lelkemet erősídd,
 Hitemet bátorítsd!
 Vállamon két szárnyas angyal,
 Istennek mondom,
 Paradicsomban csendítenek.
 Az angyalok jelen vannak,
 Oh Istennek halála,
 Halál keserősége,
 Ha én gyovont ember lehetnék,
 Soha elkárhozott lélek nem lennék,
 Amott látok kápolnát,
 Abba van héccer szentelt szent oltárka,
 Az előtt térdepel asszonyunk, szép Szűz Mária²⁵⁸
 Térdig vérbe,
 Könyökig könnyübe,
 Feje meghajtván,

Szíve szomorodván,
Harmadnapja lészen, mióta elvitték az ő szerelmes
Szent Fiát,
(variáció: Harmadnap eléje sem vót, elvitték
az ő szerelmes Szent Fiát)
Náddal csúfolták,
Borecettel itatták,
Uccákon hordozták,
Kövekkel kövelték,
Vasostorral ostromozták,
Tövisekkel koronázták,
Ereggy el, eregy el, Szent Lukács evangélista,²⁵⁹
Hirdesd el az Ádámnak népének,
Aki ezt minden este, reggel elmongya,
Meg fogom üdvözíteni, mint a pólabéli kisgyermeket,
ámen.

Hasznos (Nógrád m.), 1970. nov. 10.
Csépe Lajosné Csépe Rozália, 1900.

„...Ezt mind (nagyapjától tanulta) ...Csépe Mihály... nem is tudom, hányba halt meg, nagyon régen (30-32-ben)... 80 éves is vót a’, idevalósi vót... este, reggel” (szokta imádkozni).

101. Gyere, lássuk a Jézust!

Fehér rózsza, Mária,
Engem Jézus találjon,
Szent színe szeretet,
Szent vére pecsét ajtómon,
Az Úr Jézus Krisztus ablakomon,
Boldogságos Szűz Mária szobám közepibe,
Három kereszt szobám négy szegletibe,
Abba vagyon négy szép őrzőangyal,
Őrizzetek, angyalok, Máriám kebelébe,
Piros hajnal hasada,
Kibe Mária nyugoda,
Nap tüle támada,
Eleven ostya, Melhás, Boldizsár,
Három uram szent király,²⁶⁰
Megfogták a Jézust,
Gyere, lássuk a Jézust!
Vasráfára kötözték,
Vasdárdával dárdázták,
Kiméne Úrjézus Krisztus a Paradicsomkertbe.
Hármat lép, benn ott van egy szép szentegyház,
Kivül kegyes, belül irgalmas,
Abba van az Úrjézus Krisztus

Térdig vérbe, könyéig könnybe,
 Előtte van az ő prófétája,
 Mondja az ő prófétájának:
 Vidd el ezeket a szent igéket
 A fekete földnek hátára,
 Hirdessétek ki,
 Áll' ellent, végy fegyvert, (*Ál-ellent?*)
 Aki ezt este és reggel elmondja,
 Nem hagyom a pokolnak torkába vinnyi,
 fölviszem Atyám házába
 Igazság szerint,
 Atyaisten, Fiúisten, Szentháromság,
 Názáretbeli Úrjézus Krisztus,
 Neked ajánlom testemet, lelkemet, egész életemet
 mindörökké, ámen.

Kaposvár, 1971. nov. 1. - állomás.

Mészáros Sándorné Horváth Vaskó Rozália, 1893.

Nagybajom-Felsőlak (Somogy m.).

„Gyerekségemtől fogva tanították a szüleim, én ezt azóta folytatom, és minden este, reggel ez nekem imádságom...” Horváth Vaskó József 86 éves korában halt meg, Nagybajom-Felsőlakon született ő is.

102.

Ez a Jézus imádsága²⁶¹

Ma péntek, ugyanannak a napja,
 Kénján esett esetje,
 Eme ház szép ház!
 Küel aranyos
 Belül irgalmas.
 Négy szögibe négy aranykereszt,
 Közepibe egy aranyótárka,
 Abba ül asszonyunk szép Szűz Mária
 Térgyig vérbe könnyökig könnyübe.
 Odamene szép Szűz Ilona, kérdé:
 Mir sírsz Asszonyunk?
 Hogyne sírnék, hogyne rínék,
 Mikor az én áldott szent fiamot a zsidók
 harmadnapig kergették
 Három nap múlva megfogták,
 Vasláncokkal megkötözték,
 Vaskecsükkel megcsapkodták,
 Vasnyálukkal leköpdösték,
 Bizony bizony jogval mondom,
 Ki ezt egy nap háromszor elmondja,

Annak pokolnak ajtaja betévődtek,
Mennyország ajtaja kinyittatódik.

Ez a Jézus imádsága. - Ezt mi mondjuk.
Azzal el van végezve ez.

Gyimesközéplak, Hidegség (Csík m., Románia), 1969 nyara.
Újváry Lajos gyűjtése.
Timár Vilma, 75 éves.

103.
Ma van péntek

Piros hajnal, hasadj meg,
Abban, Mária, nyugodj meg.
Aki ezt a napot felhozta,
Mennyországot megnyitta,
Poklot összetöreti,
Néked adom lelkemet,
Fekete földnek testemet,
Az emésszen meg engemet.
Ma van péntek,²⁶²
Annak napja,
Az Úr adta magát nagy kínra,
Szabad akaratra.
Jézust magos keresztfára fölfeszítették,
Szent fejére töviskoronát tettek,
Onnan is hullott áldott piros Szent Vére.
Két kezét két kemény vasszöggel odaszögezték,
Onnan is hullott áldott Szent Vére.
Két lábát egy kemény vasszöggel odaszögezték,
Onnan is hullott áldott piros Szent Vére.
Aki ezt a kis imádságot este lefektibe, reggel
fölkeltibe elmondja,
Mennyországba fölvetetik,
Ott is úgy meghallgattatják,
Mint egy koronabéli kisdedit, Ámen.

Galgahévíz (Pest m.), 1965 márciusa. Borsai Ilona gyűjtése.
Hóka Mihályné Tálik Erzsébet, 48 éves.

„Ezt a kis imádságot a nagymamámtól tanultam, s minden este elimádkozom, különösen pénteken.”

104.
Jézus mene kénnyára

Ma péntek, szent aranyos péntek,
Jézus mene kénnyára, kénnyán esett esetje,²⁶³
Öt mélységes sebeje,
Kiből kifolyt drágalátos szent vére.
Orgonának három ága,
Magos mennyég hangossága,
Nyiccs kaput, angyal,
Nyújcs kezet, Mária,
Hogy mennyek bé boldog mennyországba,
Ott látnék tizenkét ótárt,
Tizenkét ótár közt ezer angyalt,
Ezer angyal közt Jézust
Térdig vérbe, könnyökig könnybe,
Leföggetett fővel,
Szomorodott szívvel.
Odamene Úr angyala,
Kérdi: Mért sírsz, Úrjézus?
Hogyne sírnék, Úr angyala,
Büdös nyálval töpdösnének,
Vad ostorval ostoroznak,
Tövisekkel koronáznak,
Magos hegyre kivisznek,
Szent keresztre fölfeszítenek,
Két szent lábom odaszegzik,
Két szent kezem kiterjesztik.
Mondá neki Úr angyala:
Hirdesd ezt a két szót,
Este lefektedbe,
Reggel fölkeltedbe,
Bizon, szóval mondom nektek,
Aki elmongya ezt a két szót,
Megüdvözüln, mint Jézus Krisztus a
keresztfán által, ámen.

Kaposvár, 1970. okt. 12-13.

Illés Antalné Dolha Margit, 1923. Hadikfalva (Bukovina), bátaszéki lakos (Tolna m.).

„Édesanyámtól tanultam... Kajtár Teréz... Dolha Jánosné... 72 éves, felsőnáni... este, hát minden este, ha vót kedvünk rá, ha nem, akkor csak péntek este.”

105.
Nyújcs kezet, Mária!

Péntek, péntek, szent aranyos péntek,
Krisztus mene kínjára,
Kínján esett esetje,
Kiből kifolyt drágalátos szent vére.
Oh én Uram, Teremtőm,
Ki engem teremtettél,
Szent véreddel megváltál,
Jöjj el, Jézus!
Vetköztess le bűnnek ruhájából,
Öltöztess fel boldogoknak ruhájába!
Oh te Sátán!
Mit kísérsz engem?
Fejem az Úrjézus,
Megfelel képembe.
Szentlélek, szállj szívembe,
Tarts meg az igaz hitben.
Orgonának magossága,
Magos mennynek hangossága.
Nyiccs kaput, angyal!
Nyújcs kezet, Mária!
Mert most megyünk Úrszinlátni,
Örökvendégfogadni,
Békességszerzeni.
Mert most csinájják az aranyházat,
Küel aranyos,
Belül irgalmas.
Közepibe' arany karszék,
Azon ül a mi Asszonyunk, Szűz Mária,
Szíve szomorodván,
Könnye hullván.
Ki ezt az imáccságot
Minden pénteken elimádkozza,
Üdvözülni, mint Jézus. Ámen.

Kakasd (Tolna m.), 1969. november eleje.

Palkó Antalné Mátyás Anna, 1898. Andrásfalva (Bukovina).

Testvérétől, Sebestyén Györgyné Mátyás Máriától tanulta, aki 1913-ban született. Az pedig egy öreg asszonytól, aki 80 éves korában halt meg „má rég”.

106.
Jeruzsálembe bévivék

...Kokas szólamlék,
Máriát káték:
Kejj fő', kejj fő', szép Szűz Mária,
Mer' megfoglák a zsidók Krisztus Urunkat,
Keresztfára fölfeszítették,
Egy csöpp vére elcsöppenik,
Az angyalok fölszedik,
Angyali ruhába öltöztetik,
Jeruzsálembe bévivék
Orgonának három ágát,²⁶⁴
Fényes napnak hangosságát.
Fiam, fiam, fényes fiam,
Nyújcsd kezedet,
Hadd mennek
Úr színe látni,
Szent sebeit kötni,
Véret váltani.
Az Úrjézus erre azt felelé:
Aki ezt az imádságot háromszor elmondaná,
Megüdvözíteném.

Tengőd (Somogy m.), 1970. május 26.
Kovács Józsefné Horváth Ilona, 1913.

A „Mennybéli Jézus királya...” kezdetű imához csapódott szöveg. Nagyanyjától, Kormony Jánosné Simon Annától tanulta, aki 30 éve halt meg 80 éves korában. Kányai születésű volt.

„...reggel is, este is, meg fohászokba', nappal is lehet, úgy fohászokba'.”

107.
Arra mennek a sinai zsidók

Ha kimegyek az ajtóm elejbe,
Feltekintek az égre,
Ott látok, amit látok,
Mennyországot nyitva látom,
Abba látom szencsígét,
Szencsígbe látom Krisztus Urunkot,
Szent feje lehajtva,
Szent szíve megszorodva,
Arra mennek a sinai zsidók,
Se nem áldják,
Se nem imádják,
Rút szóval illetik,
Büdös nyá'val köpdösik,

Vaskesztyűvel arccal verik.
Aki ezt az imádságot este, reggel elmondja,
Hét halálos büni megbocsájtatik,
dicsértessék a Jézus Krisztus!

Esztergom, 1974. ápr. 28. - Szent Adalbert-búcsú.
Szeles Boldizsárné Davida Teréz, 1908. Nagylóc (Nógrád m.).

„...De én ezt este, reggel mindig elmondom... (Nagyanyjától tanulta) Kasza Erzsi Davida Istvánné... körülbelül 40 éve halt meg, 72 éves volt...”

108.

Gyün egy sütit sereg

Én lefekszek én ágyamba,
Mint Úrjézus koporsóba,
Három angyal az ágyamnál,
(variáció: Három angyal felettem van)
Egyik vigyáz,
Másik a szemem zárja,
Harmagyk a lelköm várja.
Paradicsomba csendítenek,
Minden lelkek megörölnek,
Öröljete, vigadjatok,
Mert Úrjézus velünk vagyunk,
Kimegyek az ajtó elejbe,
Feltekintek a magos mennyégbe,
Ott látok apró madárkákot,
De nem apró madárkák,
Hanem szárnyas angyalkák,
Szárnyuk alatt korona van.
Igaz hitű Boldogasszony, nyiss kaput!
Add ki a keresztet,
Itt gyün egy sütit sereg, egy ácsorban negyven zsidó,²⁶⁵
Mögfozták finyes Urunkat, drága Jézus Krisztuskánkat,
Vasoszlophoz kötözték,
Vasustorral ostromozták,
Szencsígés szent haját szálankint szaggatták,
Szencsígés szent vérit cseppenként bocsigatták.
(variáció: bucsigatták)
Aki ezt az imádságot e' mondja este lefektyibe,
reggel fölkettyibe,
Harmadnap' előbb megtudja halálát,
És megnyitják neki a mennyország kapuja.

Ghymes (Csehszlovákia), 1973. nov. 7.
Varga Mihályné Varga Ilona, 1906.

„Így tuttuk. Édesanyámtó, Andrásó Viktoria Varga Józsefnétól, meghalt 44-ben, 74 éves korában. Ezt szokta velünk imádkozni édesanyánk. Na én minden este mondom most is... Gyerekek is megtanúták... templomban nem hallottam... Ennek az vót a neve: Hét lakat imája. Ezt úgy szokták mondanyi...”

109.

Lémitázs fő'gyin megfogattál

Ehun gyün a Jézus,²⁶⁶ a lelkünkvtó Jézus, békességszörző Jézus,
Óh elmúltak órái(m), rövid számos napjaim,
Kiben én gyóvont embör akarnék lönni,
Urat akarnék hozzám vönni,
Beteg a testöm, kész a lelköm az örök dicsőségre mönni,
Gyűjj hozzám, Krisztus Jézusnak drága szent teste, szent lelke,
szent vére,
Lakozzál énbennem, midön Názáretben lakoztál,
(variáció: Názáretben születél)
Lémitázs fő'gyin megfogattál,²⁶⁷
Pilátusnak pitvarába bevíttek,
Szent kezedet, szent lábadat három szöggel megszögezték,
Szent fejedbe töviskoronát vertek,
Aki ezt az imáccságot napjába elmongya,
Utolsó óráján pokolnak ajtaját erősen bezáratik,
A mennyország ajtaja megnyittatik néki, amen.
Én jó Uram Teremtöm,
Mikor engem teremttél,
Akkor engem ösmertél,
Szent lelkedde' szeretté',
Szent halálodda' megváltottál,
Dicsó Isten, nagy Úristen,
Dicsóséges Nagyúristen,
Testöm kedvem kerestembe'
Hét halálos bűneimme(l)
Néköm ördög ellenségem,
Sátán, mönny el előlem,
Ne kísérgess engemet,
Mert van nékem az Úrjézus Krisztus,
Fejem fölött párnafa, letelepödött,
Ága szülte bimbóját,
Bimbó szülte virágját,
Virágja szülte Szent Annát,
Szent Anna szülte Szűz Máriát,
Szűz Mária szülte Szent Fiát,
Kejj fel, Szent Fi, lássad, hogy mit visznek:
Kehöt, kenetöt, ótáriszencséget, papi röndöt,
Üdvöz légy, Mária, kakas megszólalván,
Máriát kiáltván,

Kejj fel, Szűz Mária, megfogták Szent Fiadat,
 Kúoszlophoz kötözték,
 Körösfára fő' vitték,
 A vére e' folyt, odamentek az angyalok,
 Ólomba fő'szötték,
 Kehøjbe dűtötték,
 Boldogságos Szűzanyámnak elébe vitték,
(majdnem sírva)
 A Boldogságos Szűzanyám ezt szólla, ezt valla:
 Aki ezt az imáccságot napjába e' mongya,
 Utolsó óráján pokolnak ajtaját erősen bezáratik,
 A mennyország ajtaja megnyitvatik néki, amen.

Maroslele (Csongrád m.), 1972. dec. 4.
Káli Jánosné Köblös Erzsébet, 1897.

„Édesapámtól... Köblös János... lelei vót... 12 éve halt meg... 70 éves vót... Este, reggel... Én otthon szoktam, az ágyban...”

110. Sokféle kénokval kénosztak

Én lefekszek én ágyamba,²⁶⁸
 Úgy mint testi koporsómba,
 Föltekinték boldog mennyországba,
 Ott megláték tizenkét ótáron tizenkét apostolt,²⁶⁹
 Jézus Krisztus közepibe,
 Térdig vérbe, könyékig könnybe,
 Lefüggesztett fűvel,
 Szomorodott szűvel,
 Elhervadt orcával,
 Haját eleresztve,²⁷⁰
 Én vótam a zsidók határán,²⁷¹
(variáció: határikba')
 Akik megfogtak, üldöztek,
 Sokféle kénokval kénosztak,
 A' nem vót elég,
 Nehéz keresztet a vállára tették,
 Kivitették magos Kálváriára,
 Három tompa szegvel kezét-lábát leszegezték,
 Töviskoronávol megkoronázták,
 Hegyes dárdákvol szent ódalát öplévezték
(variációk: öklédeztétek, öklödözték)
 Epével, ecettel itatták,
 Mondá az Úrjézus Krisztus:
 Vajjon vóna-e olyan bűnös ember, aki megemlékeznék az én
 kínjaimról,
 Az én fájdalmaimról?

Minden héten hat napon,
 Bárcsak pínkek napokon,
 Vasárnap napokon,
 Még a legkülsőbbik körmet sem hagynám a purgatóriom tüzában,
 Ott Atyám elejibe vitetném.
 Mondá a bűnös:
 Oh drága kincsem, szép Jézuskám,
 Bűnös lelkem viteds mennybe,
 Mennyei seregekbe, ámen.

Tevel (Tolna m.), 1970. Júl. 25.

Biró Lajosné Nagy Vilma, 1904. Hadikfalva (Bukovina).

111.

Mer' meghattam a földnek kujcsait

Én lefekszem én ágyomba,
 Testi-lelki koporsómba,
 Házomnak négy szögletibe négy szárnyas angyal,
 Én kilépek én ajtómon Krisztus Urunk nyomába,
 Föltekintek mennyekbe,
 Nyitva láccik mennyország ajtaja,
 Ottan láccik aran lépfa,²⁷²
 Aran lépfa mellett aranmelence,
 Abba vagyon Krisztus Urunknak három csöpp vére,
 Asszonyunk Máriának három csöpp teje,
 Arra megy a szerető Szent János, kérdi töl(l)e:
 Oh Mária, anyám,²⁷³ mit sírsz, mér köseregő' ?
 Hogy nem sírnék, köseregnék, miuta má' tellyes harmadnapja, hogy
 nem láttam Szent Fiamat, Jézus Krisztus(t), Jézus Világ Urát.
 Oh Mária, anyám, már megmon(d)tam, lépj ki lépést, lép(j) ajtódon,
 Könyökig kön(ny)be, térdig vérbe
 Maj(d) meglátod Szent Fiadat, Jézus Krisztus(t), Jézus Világ Urát a
 magos keresztfán,
 Szencséges szent fejit tövissel megkoronázták,
 Szencséges szent száját epéve(l) és ecette' itatták,
 Szencséges szent kezeit kiterjesztették,
 Szencséges szent lábát leszegeztették,
 Oh Mária, anyám, légy értem haló, halhatatlan,
 Mer' meghattam a földnek kujcsait,²⁷⁴ hogy az én nevemet el ne
 felejcsék, hirdettessék:
 Aki ezt a kis imáccságot este és reggel elmongya,
 Hét bűne megbocsáttatik a Kárvária hegyén,
 Nem hagyom sem tűznek, sem víznek,
 Fölviszem az örök dicsőségbe,
 Hogy ott a megdicsőült szentekkel, szent angyalokkal vég nélkül
 örvendezhessenek mindörökkén, amen.²⁷⁵

Mesztegyő (Somogy m.), 1972. júl. 8.

Tomisa Imréné Balázs Mária, 1902. Nikla (Somogy m.).

Mostohaanyjától, Balázs Jánosné Blazsics Annától tanulta, aki 1941-ben halt meg 74 éves korában. Osztópáni születésű volt, ott élt első urával, akit agyonütött az erdőn a fa. Nagyon jó mostohája volt: „...Bizon minket az igen tanított imáccságra, mert nekünk ezt térden állva este-reggel el köllött imádkoznunk... Nem szoktuk templomban... Hát úgy gondulom, hogy kevesen is tutták, ugye, mert ez az én mostohám nagyon vallásos, nagy imádkozó asszon vót. Osztán Osztópánbú kerút oda. Azt mondta, hogy ezt az imáccságot egy püspök találta valami szent helen, emlékszek rá... »Ez a mennbű szállott le - azt szokta mondani - csak folytassátok, mer' ez szent! Mer ezt a kis imáccságot, ezt a kis papírt onnan köllött, hogy leeresszék a mennyekbű' - így szokta mondani - mer' ezt bizon nagyon kevesen, csak ahun nagyon vallásos nép vót, Osztópán!«” (Örvend, hogy felvettem az imát.) „...jó lenne, ha annyit tudnának a fiatalok, mint a régiek tutták... Nem ismerik el aztat, ugye hát, amiről mi beszélünk, hát azt nem ismerik... hát nem létezett” (számukra az egykor volt világ).

112.

Memorialis

Szent Nevedben Jarok en Istenem
Nazaret beli Jesus legy mellettem
legy fellettem²⁷⁶
legy alattom
legy előtem
erős kübastyam ennekem en Istenem²⁷⁷
En agyambul fel keltem
aldot vizben meg Mosdottam
aldot kendővel megkendőztem
en hazambul ki leptem
kűszibömre fel allottam
magos menyben fel tekintettem
magos menynek ajtajat nyitva lattam
ottan lattam egy aran sik seket
aban üldöget boldogságos Szűz Maria²⁷⁸
aldott Jesus Cxstusnak dicsőseges sent anya
iha meg alivan²⁷⁹
Szive szomorodvan
vig kedve meg szegven
szen füle meg fügesztven
haja meg eresztven²⁸⁰
keziben nagyon oltari olvasoja
ugy ollvassa az vilagnak bősegiért es szaporasagáért
onet latá fenyes Jesust²⁸¹
fel vivek Sinai hegyre
magos kresztfán meg feszítettik
piros vere ki csordulvan
Maria Magdolna labahoz borula ugy sira
hajaval labait törülgeti ugy Monda

o en fiam fenyves Jesus lam meg mondam teneked
 te leszesz az én bu latot fiam
 (en leszek a te keseredett anyad)
 o en Aszszony anyam
 nekeseregiel enérettem
 keseregienek azok akik a fekete földön laknak
 kik Apjukat anyukat nem tisztelik
 valaki ezeket minden nap haromszor meg szamlalhatja
 se pokolra se purgatoriumra nem vitettem
 az örök dicsőségben vitetem.²⁸²

1969 nyarán kaptam tudományos vizsgáldásra Tálasi István professzortól, kinek Kunszentmiklóson a 30-as évek közepén Bakó Lajos postamester adta át: családi iratai között találta e feltehetően a XVIII. sz. elején leírt szöveget.
 (Tördelés analógiák alapján tőlem. E. Zs.)

113.

Én fölkelék én ágyamból

Én fölkelék én ágyamból²⁸³
 Kimenék az ajtó eleibe,
 Letérbélék térgyig vérbe,
 Könyökig könnyűbe,
 Föltekinték napjövetre
 Napjöveten vala két kápolnecska,
 Följül aranyos, alul irgalmas,
 Ott vala asszonyunk Szűz Mária,
 Mit sírsz, mit keseregsz?
 Honne sírjak, honne keseregjek,
 Harmadnapja az én áldott szent fiamat nem láttam,
 Pokol zsidók kergették,
 Kúlábakhoz kötözték,
 Vaskesztyűkkel markeszlák,
 Bizony, bizony szót mondok:
 Ki ezt az imáccságocskát elmondhassa
 Este reggel
 Úgy mene mennyországba, mint három koronázott angyal.
 E'ső kakasszó
 Szólitá: Mária!
 Kejj fel Boldogságos Szűz Mária
 Mert a te áldott szent fiadat elvitték
 Keresztre feszíték
 Vérvél izzada
 Vérvél cseppene,
 Elmenének az angyalok
 Felszedék
 Krisztus elejbe vivék,

Azt felelé Krisztuska
Ezt az imáccságocskát elmonhassa
Este lefektibe regvel felkeltibe
Az ő halála óráján elé tudik emlékezni.

*Klészse (Moldva), 1971 nyara. Tátray Barna gyűjtése.
Perzsán Jánosné, 58 éves.*

114.
Kimegyek én ajtóm ele(j)be

Én Uram Teremtőm,
Mikor engem teremtél,
Annál előbb ismertél,
Szent kereszteddel megváltottál, a magas keresztfa oltárán
kiöntöttél,
A drágalátos szent testeddel etess meg engem,
A te drágalátos szent véreddel itass meg engem,
Légy irgalmas fiaidnak és lányaidnak és nekem is,
Édes Jézuskám!
Én kimegyek én ajtóm ele(j)be,
Föltekintek a magos mennyekbe,
Ott látok egy aranyos karastromot,
Kívül aranyos, bévül irgalmas,
Abba vagyon hat oltár,
Hetedikbe Szent Pál,
Szolgázza szentmisét,²⁸⁴
Lásd, megmondtam én ezt
Még boldog Betlehembe' voltam.
Te leszel a kínzatott fiú,
Én leszek a búlátott fiú,
Ereggy, ereggy a fekete föld hátára, és hirdesd ki,
Hogy ki ezen imádságot este lefektekör, reggel fölkeltekör
elmondja,
Bizon, bizon velem léssen a boldog mennyországban.
Ehol jön a Jézus,
Lelkemplató Jézus,
Örökdicőségmondó, békességszállásostó',²⁸⁵
Kész a lélek, beteg a test,
A halálnak bűne elmú't óráin,
(variáció: A halálnak bűnnel mú't óráin)
Rövid számos napjain,
Ha én meggyónt ember lehetnék, és Urat akarnék hozzám venni,
Jöjj hozzám, Uram Isten, lakozzál énbennem, mind a Názáretben,
Dicsőséges dicső Isten,
Vagy kegyelmes kegyes Isten,
Nékem ördög ellenségem,
Akar engem elveszteni,

Üdvözítő szép Jézusom,
Üdvözícse én álmomat,
Világosíccsad fő(l)ségemet, ámen.

Kalász (Csehszlovákia), 1973. nov. 13.

Kevély Dezsőné Jamrich Katalin, 1902.

„Én ezt mikor még ljánka vótam... öregektől, öregektől... édesanyám Jamrich Péterné Kemera Borbála, meghalt hat éve 88 évese’, idevalósi... hát hiszen ezek tuttak ilyen imádságokat, ugye... estefelekor, meg reggel, hát én is, Isten panaszul ne vegye, reggel, meg este imádkozom mindig... Három szombaton böjtölélünk...”

115.

Föltekintek a Sinai-hegyre

Fehér rózsá, Mária,
Ablakomba Mária,
Ajtómon Boldogasszony,²⁸⁶
Szobám közepén szent kereszt,
Kerűjjetek, keresztetek,
Őrizzetek, angyalok,
Nehéz álm meg ne nyomjon,
A rossz ember távol járjon,
Gonosz ördög meg ne csaljon.
Názáretbeli Jézusom,
Föltekintek a Sinai-hegyre,
Ott látok szép szentegyházat,
Kívül kincses, belül irgalmas,
Abba vagyon egy szent áldott szent szék,
Abba ül Asszonyunk, Szűz Mária,
Térdig vérbe, könyékig könnybe,
Arra megy szent evangélista,
Kérdi tőle:
Miért ülsz, Asszonyunk, Szűz Mária, ebben a
szent áldott szent székbe?
Hogyne ülnék ebbe a szent áldott szent székben,
Mikor teljes harmadnapja nem láttam a fiamat,
Jézus Krisztust.
Föltekintek a Sinai-hegyre,
Ott látok szép szentegyházat,
Kívül kincses, belül irgalmas,
Abba vagyon Szent Péter és Szent Pál,
Szentmiséket szolgál.
Már megfogták világ borát,
(romlás, helyesen: urát)
Kű láb fához kötözték,
Vasvesszővel vesszőzték.
Menny el fekete föld színére,
Hirdesd ez az én kis imádságomat,

Aki este lefektibe,
Aki reggel fölkeltebe elmongya,
Beeresztették a mennyországba.

*Szena (Somogy m.), 1971. nov. 1.
Szabó Józsefné Koczván Katalin, 1926.*

„...este... nagymamámtól... Koczván Jánosné Szűcs Julianna... 43-ban halt meg 64 éves korában... Somogysárdon született... este...”

116. Ottan láték egy Klastromot

Fehér rózsza Mária!²⁸⁷
Engem Jézus találta;
Ajtómon Uram Jézus Krisztusom;
Ablakomon Boldog Asszonyi Szűz Mária Édes Anyám;
Szobámnak négy sarkában négy szép Őrző Angyal;
Kerüljetez keresztek,
Őrizzetez Angyalok;
Hadd nyugodjam Máriának ölében.
Föl tekinték magos menyben,
Ottan láték egy Klastromot,
Kivül kegyelmes; belől irgalmas,
Abban vagyon hét szent oltár,
Hetediken monda Sz. Péter és Sz. Pál szent misét.²⁸⁸
Szent térdére települ, szent könyökére könyökül.
Ah! lám megfogták a' Jézust a' világ Urát,
Kőlábhöz kötözték, vas ostorral verték,
Tenyerét 's talpát vas szeggel liggalták.
Urunk Jézus! Ma vagyon Péntek:
Melly a' kinnak is napja vala.
Mene Urunk Jézus Krisztus keserves kinyáról kinyára.
Drága testéből ki folyt a Piros vér. -
Jőjj el Jézus Fiú Jézus!
Beteg a' Test: kész a' lélek,
Készen vár vidd el az örök dicsőségnek nyugodalmában.
Világ allapodék,
Ezer éjjel bételék,
Szűz Mária születék,
Szent székében ülteté.²⁸⁹
Mennyjetez el úgy mond a' Fekete földnek, föld színére,
Ottan hirdessétek ezt az én egynéhány szom, szám ígéimet.
Valaki eztet elmondja lefektében, és fölkelteben,
Bizony bizony mondom velem leszen a' Paraditsom fényében,
És az örök dicsőségnek nyugodalmában Ámen.

Budapest, 1970 őszén. Dr. Huszty Mihály tanár szíves közlése.

Abba vagyon hét ótár

Fehér rózsza, Mária,
 Engem az Úrjézus talájjon,
 Szent szívvvel szeressen,
 Szent lölkivel megválcson,
 Ajtómon a Jézus,
 Ablakimon, házam nígy szöglettyi(n) négy
 őrzőangyal,
 Őrizzetek, angyalok,
 Körösztok, ne - kerüljeteK.
 (egy pillanatra megáll)
 Kokas megszólamlodik,
 Máriát kiált:
 Kel' föl, Mária, kel' föl!
 Most feszítik a Jézust,
 Dárdávu' dárdázzák,
 Koronávu' koronázzák,
 Hét csöpp vérit elcsöppentik,
 Az angyalok fölszedik,
 Glóliába béviszik,
 Glóliát kátassák,
 Abba vagyon hét ótár,
 Hetedik a Szent szűz Pál,
 Kérdi tüle a Boldogságos Szűz Mária:
 Mi' csinász?
 Misét szógálok.
 Távozz, Sátán, távozz, ne kísérj te engem,
 Mer' ha én e' menek a fekete föld alá,
 Kiterjesztem sárig bodor hajamat,
 Kezembe veszem világzsoltár kiskönyvit.
 Ég szülte fáját,
 Fája szülte bimbáját,
 A bimbaja virágját,
 Virágja Szent Annát.
 Szent szent széKben bétöltetett,
 Szent könyökivel könyökültet,
 Szent térdive(l) térdepültet,
 Aki ezt az én imáccságomat este, reggel, dé'be
 háromszor elmongya,
 Bizon mondom, vélem leszen a Paradicsomba'.
 Én lefekszem én ágyamba,
 Testembeli koporsómba',
 Fejem fölött három angyal,
 Egyik vigyáz, másik öröz,
 Harmadik a bűnös lelkömet várja.

Kocsola (Tolna m.), 1971. okt. 20.
Varga Vincéné Gyugyi Erzsébet, 1887.

„...este, regge’ szoktam... Itthun! Mindennap! Templomba, hát, eztet nem szoktuk... Ezt még 8 éves vótam, mikor megtanútam. Nagynénémű’... Gyugyi Erzsébet vót... Köröszös Jánosné... nagyon régen megha’t, má nagyon öreg vót... idevaló, itt született...”

118.
Abba vagyon Szent Péter
Szent Pállal

Fehér rózsza, Mária,
Engem Jézus talállá,
Tiszta szívbű szeretett,
Arangyűrűvel megpecsételt,
Öttö möttö olannyal²⁹⁰
Ötezer angyalimmal borostyánfához.
Fölnézek én magos menbe,
Ott látok egy magas klastromot,
Abba vagyon Szent Péter Szent Pállal
Szentmisét szolgáltatnak.
Egen mén a szép madár,
De nem madár, szárnyas angyal,
Szárnya alatt szép oltár,
Szép oltáron igaz szív,
Igaz szíven egy csöpp vér, mellen Mária nyugodott,
Kitekint a Mária napkeletre,²⁹¹
Ott lát egy szép templomot,
Abba vagyon Jézus térdig vérbe,
Könyv a kezébe,
Odament két próféta,
Próféták, mi’ csinyátok?
Mennyetek el a fekete föld színye alá,
Hirdessétek ezen szent igéket, mellek az én számbú
kihullanak.
Kokas szól éjféلكor, Mária nevét kiáltya:
Kel’ föl, szép Szűz Mária, mer megfогták Szent
Fiadat,
Vasdárdával megdárdázták,
Hét csöpp véri elcsöppent,
Hét angyal fölvette,
Áriomba bevitte,
Ott az Isten azt monta:
Ki ezt az imáccságot elmongya reggel és este,
Hét bűne megbocsáttatik,
Számláztatás nélkül az Úrjézustól irgalmasságot nyer.

Balatonmagyaród (Zala m.), 1972. szept. 1.
Hajdu Józsefné Tóth Mária, 1885.

Kitől tanulta?

„Hát a jó Isten tuggya, má’ nem tudom... (hirtelen) az öreganyámtu’.” (Balatonmagyaródi volt, de sem nevére, sem korára nem emlékszik.) „Má’ mindent elfelejtek” (teszi hozzá lemondóan, magyarázva feledékenységét). „Este, este...”

Lánya, Vajda Józsefné Hajdu Anna, 1905. is tudja - lényegtelen eltéréssel.

119.

Olvassák szent misének olvasását

Paradicsomba csendítenek,
Az angyalok tündökölnék,
Úr születik Betlehemben,
Elvitetik Názáretbe
A zsidóknak kirájja,
Vasszegekkel szegeztetik,
Töviskoronával koronáztatik,
Szent szakállát szálonként szaggassák.
Menj el, asszonyi állat, a fekete föld színére,
Hirdesd ezt az imádságot, aki ezt az
imádságot elmondja
Este lefektébe, reggel fölkeltebe,
Mennyország ajtaja nyitvatik néki.
Ha kimegyek az ajtón,
Föltekintek a magos mennyországba,
Ott látok egy kalastormot,
Kível aranyos, bellől irgalmas,
Abba van hat ótár,
Hetediken Szent Pál,
Azt olvassák szent misének olvasását,
Hogy megfogták Urunkat,
Urunk Jézus Krisztusunkat,
Egyik mondja, ö’jjed, ö’jjed,
Én nem ölöm, nem ítélem,
Tekints a Szűz Máriára,
Délre hajnal hasaggyék,
Pokol töre törettyék,
Élő ostya, élő Isten,
Neked ajánlom testemet, lelkemet,
Vidd be az örök életben, amen.

Ghymes (Csehszlovákia), 1973. nov. 7.
Molnár János, 1910.

„Az anyámtú... Molnár Jánosné Urbanek Veron... (meghalt 1960-ban), 76 éves korában... Reggel, este, ezt mama tanította...”

Templomban imádkozták?

„Ajajj! Templomban nem vót, ez csak ojjan, ez könyvekbe nincsen.”

120.

Belelépek Krisztus nyomába

Fehér rózsá, Mária-kert,
Én kilépek én ajtómon aranyos pénteken,
Belelépek Krisztus nyomába,²⁹²
Krisztus nyoma mellett egy szál aranyvessző,
Egy szál aranyvessző mellett szent szék,
Abba ül a Boldogságos Szűz Mária,
Sír, kersereg.
Arra megy a Szent Bernát, kérdi tőle: Mér sírsz, mér
keseregsz?
Hogyne sírnék, hogyne keseregnék, mikor az én szerelmes
Szent Fiamat viszik a Zsinai-hegyre, kínzóhelyre.
Te, Szent Bernát, kérlek!
Szállj le a földre,
Hirdesd ki ezt a kis imáccságomat,
Aki ezt este, reggel elimádkozza,
Hét bűne megbocsáttatik.

Kaposvár, 1971. nov. 1. - állomás.

Maronics Ferencné Simon Mária, 1899.

Mezőcsokonya (Somogy m.), jutai lakos (Somogy m.).

„...hát még valamikor az édesanyámtú... kislány koromba... odavalók vótunk mindannyian, jutaiak, hetesiek... Minden este elimádkoztuk... Vörös Rozália Simon Jánosné (édesanyja) 30 éve halt meg... 64 éves korában.”

121.

Ott találok egy aranyágot

Fehér rózsá, Mária,
Engem Jézus találjon,
Szent szívébe' megszeretett,
Szent halála(l) megváltotta,
Aran fűszál ágajtómon,
Krisztus Urunk ablakimon,
Szobámnak a négy sarkába négy szép
őrzőangyal,
Kerűjjetek, körösztok,

Őrizzetek, angyalok,
 Hajnal hasattáig,
 Világ vérrattáig,
 Mária kebelében
 Készül a lélek az örök életre,
 Én elértem én órának vendéges napjait,
 Én kilépek az ajtómon
 Krisztus Urunk nyomába,
 Ott találok egy aranyágot,
 Abba van egy zsölleszék,²⁹³
 Abba ül a Boldogságos Szűz Mária,
 Előtte (j)a kis oltárja,
 Kezibe (j)a könyvecskéje,
 Nyakába járó olvasója,²⁹⁴
 Kérdi tőle Szűzanya:
 Mit sírsz, mit rísz?
 Hogyne sírnék, hogyne rínék,
 Mikor mozs viszik a Szent Fiamat
 A Zsella hegyre csapdottatnyi,
 Tompa szeggel szegezettetnyi,
 Dárdávo' dárdázik, (recitálva)
 Vastörökkel bökdözik,
 Hét csöpp vére elcsöppent,
 Az Úr angyala fölszette,
 Káriomba fölvitte,
 Jézus elejbe mentek, (variáció: tette)
 Jézus mondá:
 (e sornál mea culpa-mozdulattal)
 Ki erről az imádságról minden este-reggel
 megemlékezik,
 Minden bűne megbocsáttatik.

Mezőcsokonya (Somogy m.), 1972. aug. 16.

Marics Józsefné Pap Katalin, 1894. Libickozma (Somogy m.).

„Jaj, én eztet már 11-be tanútam, itt laktunk Nyíresen, aztán ott vót egy öreg néni, attú tanú-
 tam, 14 éves koromba... má régi, Szőke Mihályné vót, Kaposvárra mentek nádasdi hegyekbe
 lakni... a' má' lehetett olyan 70 éves... előttem monda el, mintha tanított vóna... együtt, egy
 konyhán laktunk. Ugye, kislányok vótunk még akkor, ugye, azt mondassuk, aztán akkor
 szokta este gyerekeket, hogy »Gyertek ide, aztán e' mondom nektek ezt az imáccságot!«
 ...minden este, reggel imádkozom, legutoljára, a többi ima után...”

122.

Abba rakományok nagy zsömle széket

Én lefekszem én ágyamba,
 Minden testem koporsóba,
 Őrizzetek, szent angyalok,

Forogjatok, szent keresztek,
 Hol nyugosztok Máriának kebelébe,
 Föltekintek magas mennybe,²⁹⁵
 Ott látok egy szép szentegyházat,
 Küllű aranyos, bellű irgalmas,
 Abba rakományok nagy zsömle széket,*
(variáció: arany zsömle széket)
 Arra ül a Szűz Mária,
 Kérdi tőlle: Mér sírsz, mér keseregsz?
 Hogy nem sírnék, mikor az éjfel azt álmodtam,
 hogy Szent Fiamat megfogták,
 Dárdával dárdázták,
 Koronával koronázták,
 Ahol egy csöpp vére lecsöppent,
 Az angyalok fő'szettik
 Mária elejbe vitették, ámen.

(* E sortól kezdve a második felvételnél
 így alakul:)

Abba rakonyánok négy szép égő gyertyát,
 Fejemnél Mária,
 Lábomnál Szent Anna,
 Mellemen Boldogasszon,
 Jézus engem fölhalála,
 Aki ezt az imát elmondja,
 Hét főbűnő megbocsáttatik.
 Fehér rózsza, Mária
 Ül a Paradicsomkertbe',
 Leereszti sárgaszínű bodor haját,
 Így olvassa a világok oltárját.
 Menny el, menny el, Gábrriel arkangyal
 Fekete földjére,
 Hirdesd el:
 Aki az én számbul kiszakadt szent ígéket,
 Aki ezt az imát elmondja este és reggel,
 Hét főbűnő megbocsájtatik.

Kányavár (Zala m.), 1974. nov. 24.

Fehér Istvánné Uti Katalin, 1899.

123. Ót ül a Mária

Fehér rózsza Mária engem Jézus találjon
 Szent szíveből szeresen
 szen vérével megválcsón
 beteg a testem kész a lélek

én belépek én ágyomba
 testi lelki koporsómba
 Máriának elejébe
 három angyal őrzetébe
 egyik éjjelig másik hajnalig
 Harmadik világos viratig
 őt ül a Mária
 Mere sétál Mes próféta²⁹⁶
 kezébe van kis könyvecske
 előtte van kis ótár
 Kérdi Szüz Máriát
 Mit sírsz mit keseregsz
 Hogy ne sirnék keseregnék
 most el viték A Pogány zsidók
 szerelmes szent Fiamat Zsanáj hegyre
 tómpa szögel szegezteték
 Csúnyával kérdezték
 dárdával dárdázták
 kórónával kórónázták
 egy csep vére le csöpent
 az angyalok fel veték
 Arany tálba öntöték
 Krisztus Urunk Elejbe vitték
 Krisztus Urunk asz monta
 Szent szó szent beszéd
 aki eszt az Imátságót
 regel este tiszta szívből el mondja
 7 halálos bűne bocsátatik. Amen.

Levélben küldte Pókos Jenőné Barbér Mária, 1900.

Berzencéből (Somogy m.) 1973. jan. 3-án.

„Régi imátság. Estéli reggeli is.”

124. Kék köténbe

Én lefekszek én ágyamba,
 Mind Úrjézus koporsóba,
 Nehéz álom el ne nyomjon,
 Csaló ördög meg ne csa(l)jo(n),
 Kimegyek a kapum elejibe,
 Ott látok egy aranyágast,
 Az alatt Szűzanya Mária,
 Kék köténbe, piros vérbe,
 Le van a feje hajtva,
 Arra gyün Szen(t) Péter és Szen(t) Pál,
 Kérgyi ötet: Mit sírsz, mit rísz?

Hunne sírnék, hunne rínék,
Mikor a Szent Fiam három naptú nem láttam.
Lépjé hármat mennyországba,
Ott meglátod fehér bárán képibe,
Két üdvözlét a kezibe,
Aki ezt az imádságot este lefektibe, reggel
fölkeltibe elimádkozza,
Halála óráján hétféle bűne megbocsájtatik.

No másikat is tudok:

Paradicsomba csendítenek,
Ott angyalkák énekölnek,
Úr született Názáretben,
Eltemették Jeruzsálembe.
Mit ásol, te liliomszál?
Földet.
Minek az a föld?
Krisztus Urunkot megfogták,
Keresztfára szögezték,
Egy csepp vére lecseppent,
Az angyalkák fölszették,
Magos mennyországba fölvitték,
A Szentháromság elejébe terjesztették.

Ipolyszakállas (Csehszlovákia), 1973. nov. 15.

Péli Andrásné Hajdu Maris, 1886.

„...édesapámtú... Hajdu István... lontai vót, kocsis az uraságná, Théknek hitták... este, reggel... (a második imádságot) eztet má édesanyámtól is... Gyuricza Julis... front után halt meg, 94 éves korában, az is lontai lány volt. (1850 körül születtek a szülei.) Hát ez imádság régi imádság...”

Kitől tanulhatták ők?

„Csak a szüleiktü...”

Miért imádkozik?

„Hát azér, hogy a jó Isten egészséget adott, meg megáldott mindenütt. Mer csak szegín szógáló vótam, aztán megáldott úgy, hogy most 8 hold földet tudtam szerezni a gyerekeimnek... Hát hunne szeretném a Szűzanyát, mikor születte a Jézuskát, aki nekünk a hitet terjesztette.”

125.

Szűz Mária misét szolgált

Én fölkeltem én ágyamból,
Mint Úrjézus koporsóból,
Kimegyek házam elejibe,

Nyitva látom mennyország ajtaját,
 Kivül aranyos, belül irgalmas,
 Mi Asszonyunk, Szűz Mária, misét szolgáltat,²⁹⁷
 Szent térgyín térdepel,
 Szent könyökin könyököl,
 Szent olvasását olvassa.
 Odamén Szent János:
 Hadd el, hadd el, mi Asszonyunk, Szűz Mária,
 Szent térdeplésedet,
 Szent könyöklésedet,
 Szent olvasásodat,
 Mert megfogták az ártatlan Jézust.
 Lásd, megmontam, Szent János,
 Te leszel ebbe(n) tudós,
 Én leszek ebbe búlátó.
 Ereggy, menny el a fekete föld színire,
 Hirdesd ezt a kis imácsságomat,
 Aki minden reggel elmongya,
 Velem lesz a Paradicsomkertbe'.

Tisza-kécske (Bács-Kiskun m.), 1970. aug. 27.
Pekár Pálné Vas Erzsébet, 1922.

„...édesanyámtól... Vas Istvánné Cseh Máriától... 1969-ben 88 éves korában (halt meg) ...ő is csak az édesanyjától, ő is csak attól... reggeli imádság...”

Még lekopott formájában is mutatja a Memorialisszal való kapcsolatát.

126.

Nyakába van kőolvasó

Én kiállok én ajtóm elejbe,
 (variáció: Én kilépek én ajtóm elejbe)
 Ott vagyon egy zöld ág,
 Abba vagyon szép Szűz Mária,
 Kezébe van kis oltárka,
 Nyakába van kőolvasó,
 Arra megy a szent szíve szomorítója,
 Kérde tőle: Mit sírsz, mit keseregsz?
 Hogyne sírnék, keseregnék,
 Mikor most viszik az én Szent Fiamat a magos
 keresztfára,
 (elérzékenyül, majdnem sírva)
 Tompa szeggel szegeztetik,
 (R)út truhákkal köpdöstetik.
 Ájj el éntüllem, oh te gonosz Sátán!
 Van énnekem fejem,
 Pénteken volt annak napja,

Mikor Krisztus Urunkat megfogták,
(variáció: Mikor az én Szent Fiam megfogták)
 Oszlophoz kötözték,
 Marokvesszővel vesszőzték,
 Áldott volt az ő szencséges víre,
 Amely a földre lecsöppent,
 Az angyalok föl vitték Isten elébe,
 Isten azt mondja, se nem szólok, felelek,
(variáció: se nem szólok, se nem felelek)
 Aki ezt az imádságot elmondja,
(variáció: este, reggel elmondja)
 Hét halálos büntől apját, anyját megmenti az Isten.

Mélykút (Bács-Kiskun m.), 1975. febr. 2.
Mikó Ádámné Ádám Mária, 1910.

„Már kicsinykoromban, az én anyámtól... Ádám Imréné Mikó Julianna, 1956-ban halt meg 85 éves korában.”

Templomban imádkozták?

„Nem hallottam, hát gondoltam, hogy olyan ókori imádság, és ő is még a nagyszüleitől tanulhatta.”

127.

Térdire tette szent könyvét

Alszik szép Szűz Mária Betlehemben.²⁹⁸
 Odaméne Krisztus Jézus
 - Alszol-e édesanyám? -
 - Aludtam, de már nem alszom, mert nem jól álmodtam
 felőled
 Téged a zsidók megfogtak,
 Megkötözték,
 Körösztfára fől szögeztek
 Epével ecettel itattak,
 - Ó szerelmes szent Anyám, ez pedig mind igaz lészen.
 (Aki ezt az imádságot este reggel háromszor elmondja,
 kiszólítom az árnyékvilágból, befogadom országomba)
 Ó fehér rózsza Mária,
 engem Jézus táplálj,
 Mária tejével,
 Krisztus vérével,
 Én kilépek én ajtómból,
 Ott találok egy kápolnát,
 Kivül fényes, belül irgalmas,
 Abban van a boldogságos Szűz Mária.
 Arany haját leereszti,
 arany övét megoldozza,²⁹⁹
 térdire tette szent könyvét,

Arra méne a szeretetben szent János,
 Kérdi tőle:
 Mit sirsz, mit keseregsz boldogságos Szűz Mária?
 Hogyne sírnék, keseregnék,
 ma teljes három napja, hogy nem láttam a mi Urunk
 Jézus Krisztust, ez világnak urát!
 Tekints a magos mennyekbe,
 Ott meglátod a Krisztus Jézust, ez világnak urát,
 jobb vállán szent körösz, szent köröszön szülőgyermek,
 szülőgyermeken hét zsolozsma,
 (Aki ezt az imádságot elmondja
 este lefektibe,
 reggel felkeltibe,
 Hetvenhét bűne megbocsáttatik.)
 Én megemlékszem Krisztus hét szaváról,
 melyeket mondott magos körösztfáról,
 Krisztus szent testét cédrusfa tartotta,
 Az ő két karját pálmafára nyújtották,
 az ő szent nevét, titkát a fák kutatták,
 Én ezeket a szent szókat szívembe bezárom
 én halálom órájáig ki sem bocsájtom.
 Halálom óráján legyen kalauzom,
 és másvilágon legyen jó orvosom...³⁰⁰

*Levélben érkezett Felföldi Kálmánnétól Kecskemétről
 1973. áprilisában az Új Ember gyűjtési felhívására.*

„Az Új Ember 1973. ápr. 1-jei számában Erdélyi Zsuzsa kérésére közlöm azt az imát, amely
 így végződik: Aki ezt az imádságot...”

128.

Sírva, ríva imádkozik

Én lefekszek én ágyamba,
 Mint Úrjézus koporsóba,
 Istennek adom lelkemet,
 Fekete földnek testemet,
 Menny el, gonosz Sátán, ne kísérts engemet,
 Van énnekem fejem, az az én Istenem,
 Maholnap halálom órája történik,
 Álom bírja testemet,
 Ő pedig a lelkemet.
 Egy piros szép hajnalon, mikor felkelek,
 Felnézek a magos mennyországba,
 Ott látok egy szűz koronát,
 Kívül aranyos, belül irgalmas,
 Amellett ül Szűzanyánk, Máriánk,

Szent könyv a kezébe,
 Abból sírva, ríva imádkozik,
 Arra megy Szent Péter és Szent Pál, kérdi: Mér sírsz,
 mér rísz, Szűzanyánk, Máriánk?
 Hogyne sírnék, hogyne rínék, mikor teljes napja nem
 láttam Szent Fiamat.
 Ereggy a Sinai-hegyekre,
 Ott meglátod,
 A zsidók típván, szaggatván,
 Mély gödörbe taszítván,
 Így mondván:
 Ánafa letelepedett,
 Ánafa szülte ágát,
 Ága szülte bimbóját,
 Bimbója szülte virágát,
 Virága szülte Szent Annát,
 Szent Anna szülte Máriát,
 Mária szülte Szent Fiát.
 Kakasok szólalnak, Máriát kurjantanak:
 (variáció: kurrantanak)
 Kejj föl, Mária, kejj föl!
 Nézd, mit visznek!
 Viszik Krisztus Urunkat
 Kínzóházba,
 Kínzóudvarba,
 Kő(j)oszlophoz kötik,³⁰¹
 Vasdárdával szúrkálják,
 Ahol egy csepp vér elcseppent,
 Az angyalok cintányérba szedik,
 Krisztus elé viszik,
 Krisztus Urunk azt mondja:
 Aki ezt az imáccságot legalább pénteki napon elvégzi,
 A legkisebb körmét se hagyja vétekben, amen.

Apátfalva (Csongrád m.), 1972. dec. 3.

Antal Angéla, 1968.

Édesanyjától tanulta, Antal Mihályné Tóth Máriától, aki 32 éves. (Antalné:) „...édesanyámtól, Balázs Rozália Tóth Józsefnétől, 53 éves most. Zsidó szógáló vót, és ott tanulta a zsidó gyerekektől, Makón... 16 éves korában... este...” (Keresztvetéssel kezdi és végzi.)

129.

Fiam a Sinai-hegyen

Fehér rózsza, Mária,
 Engem, Jézus, találj meg!
 Szent szívével szeretett,
 Szent vérével pecsételt,

A házam négy sarkába
Négy szép aranykereszt,
Kerújjetek, keresztetek,
Őrizzetek, angyalok,
Máriának kebelébe.
Én kimegyek én ajtómba,
Feltekintek magas mennybe,
Nyitva látom a mennyország kapuját,
Kívül aranyos,
Belül irgalmas,
Ott van hét vetett oltár,³⁰²
Hetedik oltárnál Krisztus Urunk misét szolgál,
Mellette van Éva és Léna,³⁰³
Színe meghervadt,
Mit sírsz, mit kesergő’?
Hogyne sírnék, keseregnék,
Fiam a Sinai-hegyen,
Dárdával dárdázták,
Koronával koronázták,
Hét csöpp vére elcsöppent,
Az angyalok felszedték,
Áliomba felvitték,
Krisztus Urunk elejbe tették,
Aki ezt az imát este, reggel elmondja,
Hét bűne megbocsáttatik az Úristen előtt, amen.

Kaposvár, 1974. október 10.

Domsa Józsefné Szabó Ilona, 1930. Miháld (Zala m.).

Ki maga szerint a Léna?

„Nem tudom, hát így tanultam édesanyámtól, Farkas Margit Szabó Jánosné, 72 éves. Felsősegesdi származás, én Szenyéren lakom. Este, reggel, hát szerettem ezt az imát.”

Templomban szokták imádkozni?

„Nem. Nem is tudják még nálunk se.”

Miért szerette ezt az imát?

„Hát édesanyám arra tanított mindég, hát hogy eztet el kell imádkozni, mert akkor hét bűnünk megbocsáttatik az Úristen előtt.”

130.

Szűz jászolnak vesszeje

Fehér rózsza, Mária,
Jézus engem talájjon,
Szent szíve szeretett,
Aranygyűrrel pecsételt,

Házam négy sarkába
 Négy szép szárnyas angyal,
 Házam közepébe
 Aranyszéken azon ül Asszonyunk, Mária,
 Térدين tartya az oltári könyvet, mondá, hogy elveszünk,
 elveszünk,
 Kárhozatban, nagy barlangban.
 Áldott legyen szűz jászolnak vesszeje,
 Szól a kakas éjfélre,
 Máriát káttýák:
 Mária! Megfogták Krisztus Urunkat a zsidók, pogányok,
 Vasvesszővel vesszőzték,
 Vasustorral ustorozták,
 Tüvisekkel koronázták,
 Arra megy Mária, kérdi tőle:
 Fiam, mér szenveded ezeket a nagy kínokat?
 Válaszolja: Anyám, anyám, nem vetem sem pokolba,
 sem purgatériomban
 Fölviszem az Atyám házában, amen.

*Bucuszentlászló (Zala m.), 1971. szept. 11-12. - búcsú.
 Szabó Istvánné Kis Mária, 1908. Nagylengyel (Zala m.).*

Kérdésemre, hogy mi a „Szűz jászolnak vesszeje”, így felelt: „Korbács. Nagyapa így mondta.” Nagypjától tanulta, 80 éves korában halt meg vagy 40 éve. „Kis János, györfiszegi volt... Göcsej... este...”

131. Mit olvasol, Mária nagyanyánk?

Fehér rózsá, Mária,
 Engem Jézus találna,
 Szent ígével ígézi,
 Aranygyűrűvel bélyegzi,
 Házamon a szent kereszt,
 Őrizzetek, pásztorok,
 Vezéreljétek, angyalok,
 Hogy én mehessek
 Jézus Krisztus elébe,
 Kejj föl, kejj föl, szép Szűz Mária,
 Szent Fiadat most vitték a keresztfára,
 Keresztfára szegezték,
 Három csepp vérét elcsöpögtették,
 Az angyalok fölszedték,
 Szent testébe tétették,
 Aki ezt az imádságot este-reggel elmondja,
 Hét halálos büntől megmenekül.
 Én lefekszek én ágyamba,

Mint Úrjézus koporsómba,
 Fejem fölött van egy keresztfa,
 Azon van három szárnyas angyal,
 Egyik őröz éjfélig,
 Másik őröz hajnalig,
 Harmagyk halálom órájáig.
 Amott látok egy szentölt szent kápolnát,³⁰⁴
 Abba van egy szentölt szent szék,
 Azon ül Mária nagyanyánk,
 Arra ment Keresztelő Szent János,
 Kérdi tőle: Mit olvasol, Mária nagyanyánk?
 Oh hogyne olvasnék, mikor van énnékem mit olvasni,
 Eredj ki a Sinai-hegyekre,
 Ott meglátod térdig vérbe, könyékig könnyűbe,
 Vasostorral ostromozták,
 Tövisekkel koronázták,
 Piros vérét fölszedték,
 Az angyalok fölszedték,
 Magos mennybe föl vitték,
 Úrjézus elébe vitték,
 Aki ezt az imádságot este-reggel elmondja,
 Minden bajtól megszabadul.

Péliföldszentkereszt (Komárom m.), 1975. május 3-4. - búcsú.
Mituk Jánosné Papp Teréz, 1920. Dejtár (Nógrád m.).

„...eztet édesanyámtól... Papp Ferencné Szabó Rozália, 1943-ban meghalt, 1900-ban született, dejtári volt. Mindennap elmondom este, reggel. Mikor lefekszek, vagy fölkelek. Templomban nem.”

132.

Arra menő aran'lépő Szent János

Uti piros szép hajnal,
 Kibe Mária nyugodék,
 Nap tetűled keleték,
 Úr tetűled születék.
 Rózsaliliom, szép virágszál,
 Eleven ostya,
 Én lefekszem én ágyamba,
 Úgy mint testim koporsómba,
 Engem őröz három angyal,
 Egyik őrzi testemet,
 Másik őrzi lelkemet,
 Harmadik őrzi végórámat,
 Kerüll(j)etek, keresztetek,
 Örözzetek, angyalok,
 Hogy nyugoggyam Ábrahámnak kebelében,

A Jézus kedvébe,
 Ezer bétellék,
 Szűz Mária születék,
 Szent székében ü(l)teték,
 Arra menő aran' lépő Szent János,
 Eztet mondá Szent János:
 Asszonyunk, Asszonyunk, szép szűz Asszonyunk,
 Hadd el, hadd el szent könyöklő könyöklődet,
 Szent térdeplő térdeplődet,
 Mer megfogták az ártatlan Jézust.
 Boldog Bötlehemben tenyerét és talpát vasszögekkel
 szögezik,
 Koronával koronázzák,
 Vasostorral ostorozzák,
 Oh én fiam, Jézus,
 Mer megmondták tenéked,
 Hogy én leszek tenéked Napbúlató anya.³⁰⁵
 Mennyetek el a fekete földnek színire,
 Hirdessétek az én nevemet az Ádám fiaimnak,
 Ki este, reggel elmongya,
 Hét halálos bűne megbocsáttatik,
 Szűz Szent Borbála és má(r)té(r)
 A boldog kimúlásér
 Legyen nekem minden üdőben esedezésem,
 Hogy én hirtelennyen meg ne hallak,
 Hanem halálomnak előtte az üdvösséges
 szákrámentombban részesülhessek,
 És minden látható és láthatatlan ellenségtől megőriztessek,
 A gonosz lélektől megoltalmaztassak,
 Így az örökkénvaló boldog életbe juthassak,
 Ugyanazon a mi Urunk Jézus Krisztus által, ámen.

Pölöske (Zala m.), 1972. aug. 24.

(Sablyán) Gyuláné Takács Erzsébet, 1892. Zalaszentmihály.

„Ez olyan ima, hogy este is, reggel is el lehet imádkozni... az én jó anyámtul (maradt rám)
 ...Gombár Mária... Takács Istvánné... 1925-ben halt meg 72 éves korában.” (Valahol messze,
 Sümeg körül született, nem tudja, hol.) Diftongizál: viég, szíép stb.

133.

Menj el kicsi földnek fenekére

Paradicsomban csenditenek az angyalkák,
 Kelj fel Mária, Jézust a zsidók megfogták,
 Keresztfára feszítették,
 Hét csepp vére lecseppent,
 Az angyalok felszedték,
 Krisztus Urunk eleibe vitték.

Vess magadra száz szent keresztet,
 Száz szentelt szent kereszttel,
 Ezer ez a világ,
 Ezer éjjel böjtöltünk Krisztus szenvedéséért.
 Én kimegyek én ajtómon,
 Nyitva látom mennyország ajtóját,
 Kívül aranyos, bévül irgalmas.
 Abban van hét oltár,
 Melyen asszonyunk szüz mária szent térdén térdepel, szent
 könyökén könyököl,
 Keresztelő János, menj el kicsi földnek fenekére,
 Hirdesd ezt az imádságot.
 Aki ezt az imádságot este lefekvéskor és reggel felkeléskor
 elimádkozza,
 Bizony mondom nektek, annak hét halálos bűne megbocsáttatik.

Farnad (Csehszlovákia), 1972 nyara. Bánovszky Józsefné gyűjtése.

Elküldte Molnár József plébános.

Vanyur Józsefné Kollár Vilma, 71 éves.

Mint „régí” imádságot édesanyjától, Kollár Sándorné Mazan Juliannától tanulta, aki megint édesanyjától hallotta.

134.

Szíp kerekek, forogjatok

Fehér rózsza, Mária³⁰⁶
 Gyönggyel gyökeredzik,
 Virággal virágzik,
 A mi házunk nígy szöglete,
 Nígy szíp őrzőangyal, őrizzetek,
 Szíp kerekek, forogjatok,³⁰⁷
 Szíp csillagok, csillámlatok,
 Hadd aluggyam Ábrahám kebelibe,
 Fölnyitott kezeibe,
 Virág szülte Szent Annát,
 Szent Anna szülte Máriát,
 Mária szülte Szent Fiát.
 Kitekintek napkeletre,
 Ott látok egy szíp csillagot,³⁰⁸ (variáció: templomot)
 Kívül aranyos, belül kegyelmes,
 Abba fekszik Krisztus urunk,
 Térdig vérbe, könyökig könnyűbe,
 Előtte áll két pogány zsidó,
 Vasdárdákkal vesszőzik,
 Vasszegekkel szegeznek,
 Vasostorral ostorozzák,
 Krisztus Urunk három szent csöpp vére lecsöppenik,

Az angyalok fölszedik,
Paradicsomba beviszik,
Krisztus Urunk elejibe leteszik,
Krisztus Urunk azt mongya:
Aki ezt az imáccságot este lefektibe, fölkeltibe elmongya,
Hét halálos bűne megbocsájtatik, ámen.

Sopron, 1970. szept. 20.

Fonyó Kálmánné Rozs Mária, 1896. Vasszécsény (Vas m.).

„Igen rígen imádkoztam, van talán 20 éve is. Idesanyámtú, Simai Rozália Rozs Istvánné, 1944-ben halt meg 72 éves korában. Ölbői születés volt.” (Édesapja juhász volt Sorokmajorban, 7 éve lányánál, Sopronban él.)

135.

Igye-migye madárnok szárnya alatt

Fehér rózsza, Mária,
Hold tetűled született,
Nap tetűled nyugodott,³⁰⁹
Engem Jézus talált,
Kimegyek én ajtómon,
Föltekintek a magos mennybe,
Ott látok egy szentegyházat,
Kűő kincses, bellű irgalmas,
Annak négy közepibe négy szál gyertya ég
Igye-migye madárnok szárnya alatt,
Kerűjj körösz, igaz hit, forogjatok,
Az angyalok nyugodhassanak
Ábrahám kebelibe,
Szól a kakas: Kel föl, Mária, most született Krisztus Urunk,
Egy csöpp vére elcsöppent,
Az angyalok fölszették,
Aranytányérra tetették,
Aki ezt az én kis imáccságotat este, reggel elmongya,
Várhatja Istentű hét bűnei bocsánatát, áment.

Bucuszentlászló (Zala m.), 1971. szept. 11-12. - búcsú.

Anonyma, 1901. Szijjártóháza (Zala m.).

„...hát az öregektől, öregapámtú tanugattam talán legjobban, mikor még ollan kisgyerek vótam.”

Boldogasszony kitekintett napkeletre

Égen menő szép madár,
 De nem madár, szárnyas angyal,
 Szárnya alatt a szent ótár,
 Szent ótár alatt az igaz hitbe,
 Igaz hitbe Boldogasszony.
 Boldogasszony kitekintett napkeletre,
 Piros hajnal hasadá,
 Mennyország ajtaja megnyitattik,
 Ott áll a Krisztus Urunk
 Térdig vérbe, könyéig könnybe,
 Akkor mongya a Szent Fia:
 Kel' föl, kel' föl, Boldogságos Szűz Máriám,
 Megfogták a te Szent Fiadat,
 Dárdával dárdázták,
 Koronával koronázták,
 Az Úristennek lecsöppent egy csöpp vére,
 Az angyalok fölszették,
 A Jeruzsálembe fölvitték,
 Az Úristen elejbe tették,
 Az Úristen azt mondotta:
 Aki ezt az imát háromszor lefektébe,
 Háromszor fölkeltébe elmongya,
 Hét féle bűne megbocsáttatik.
 Fehér rózsza, Mária,
 Engem Jézus talál,
 Szent ige látóm,
 Szent halálom a megváltóm,
 Ajtómon a Szentasszon,
 Tűzhelemen Boldogasszon,
 Szobám közepén az aranszál kereszt,
 Kerűjjetek, keresztetek,
 Órizzetek, angyalok,
 Mert elnyugszom a Jézus Mária nevébe,
 Isten veti öt ujját
 Ötven angyalával,
 Száz szerető szentivel,
 Tizenkét apostolival,
 Láss, Isten,
 Órizz, Isten,
 Mert elnyugszom Jézus Mária szent nevébe.

Bucuszentlászló (Zala m.), 1972. júl. 2. - búcsú.

Partics Jenőné Kovács Vilma, 1897. Kemendollár (Zala m.), vörsi lakos (Somogy m.).

„Templomban nem szoktunk ilyet imádkozni, csak odahaza lefekvéskor. Nagyanyámtól tanultam, Kovács Józsefné Sablyán Ágnes, kemendollári volt, meghalt 1927-ben, 67 éves korában.”

137.

Látta, hogy így imádkozik

Fehér rózsza, Mária,
Engem Isten találjon,
Szent szive szeressen,
Szent halála megváltszon,
Aranygyűrű pecséttye,
De nem madár szárnya,
Szárnya alatt szent ótár,
Szent ótárban igaz hit,
Igaz hitben Boldogasszon.
Boldogasszon kitekintett szent ablakán,³¹⁰
Látta, hogy Krisztus Urunk így imádkozik,
Fé' kezébe könyv,
Fé' kezébe olvasó,
Kejj föl, kejj föl, szép Szűz Mária,
Mert megfogták a fiadat a pogány zsidók,
Dárdával dárdázták,
Koronával koronázták,
Egy csöpp vére lecsöppent,
Az angyalok fölszették,
Aranytányérra tették,
S Krisztus Urunk elejibe úgy vitték,
Krisztus Urunk azt mondta:
Aki ezt az imáccságot este, reggel elmongya,
Megnyeri az örök üdvösséget.

Bucuszentlászló (Zala m.), 1971. szept. 11-12. - búcsú.

Tóth Jánosné Horváth Júlia, 1905. Tornyiszentmiklós (Zala m.).

„Hát még az anyósomtú, má nagyon régen, Tóth Lajosnétú. Pincei születés vót, jugoszláv születésű vót, de ott vót férjnél Tornyiba... Kardos Rozália...”

138.

Bemegyek a gecemáni kertbe

Engem Jézus szent szívével szeretett, szent halálával megváltott.
Forogjatok szent keresztek, őrizzetek szent angyalok
Arany gyűrűvel lepecsételem, hogy távozzanak ezek a Sátánok.
Én mellettem egy égen ülő madár van,
Közepében Krisztus urunk, kezében imádságos könyve van.
Felét osztja árvához, özvegyekre, útonjáróhoz, vízenjáróhoz.
Aki én érettem egy napon egy Miatyánkot elmondna, úgy üdvözülné
mint a mai lett gyermek.
Ma van péntek, holnap szombat, bemegyek a gecemáni kertbe,
Ott látom a pogány zsidókat vas botokkal, vas dárdákkal,

A Krisztus urunkat hajszták, megfogták, halálos való sebét
 csináltak rajta.
 Oh fiam, fiam, édes Jézus fiam!
 Vidd el ezt az imádságos könyvet, add a bűnös Ádám fiának.
 Aki ezt az imádságot megtanulná,
 Nem is hagynám neki látni a purgatórium tüzét,
 Hanem vinném Atyám szent országába.
 Jézus, Jézus légy velem az éjjel,
 Hogy testem nyugodjék, de szívem el ne aludjék,
 Hogy én tőlem minden bűnös távoztassék, ámen.

Pushtaederics (Zala m.).

Bálint Sándor anyaga, Kiss József gyűjtése.

139.

Az Úrjézus Krisztus imádsága a Gecemányi-kertbe'

Jöjj el Szentlélekúristen!
 Tekincs reám a te szent szemeiddel!
 Add reám a te szent áldásodat!
 Hogy nyerhessem meg a te szent országodat!
 Jövel, jövel én lölkömnek szent vendége, szent angyaloknak
 eledele,
 Szép Szűz Máriának Szent Fia, Világ áldozatának tárháza,³¹¹
 Járulunk, Uram Teremtőnk, szent oltárod elé szent testednek
 vételére.
 (Hogy) Aggy, Uram Istenem, útikölcséget és bátorságot,³¹²
 Hogy bejuthassak az örök dicsőségbe!
 Égen megyen egy kis madár,³¹³
 De nem madár, hanem szárnyas angyal,
 Szárnya alatt a szent oltár,
 A szent oltárban az igaz hit,
 Az igaz hitben a Boldogasszony.
 Kitekintek napkeletre,³¹⁴
 Ottan látok egy aranyos templomot,
 Kívül aranyos, belül irgalmas,
 Le van terítve az aranyos szőnyeg,³¹⁵
 Ottan térdel Jézus Krisztus térdig vérben, könyv a kezébe,
 Odament két próféta, és mondá nekik:
 Menyetek ti ki fekete földre,
 Földnek föld színére!
 Hirdessétek az én számból kiszármazott szent ígéket,
 A papok, akit tagadnak. (?nehezen érthető)
 Ime, vala velle Mária,
 Aranyfának ága,
 Holtaknak bársonya,

Szűzeknek virága,
 Leereszté vala sárbodor szép haját,³¹⁶
 Kezében vette a világi zsoltárát,³¹⁷
 Kibül olvasta szerelmes Szent Fiának keserves halálát.
 Szól a kakas, Máriát kiáltja:
 Ke(l)j föl, Mária, ke(l)j föl!
 Krisztus Urunk születik, (variáció: született)
 Egy csöpp vére kicsöppent,
 Pogány zsidók fölszették,
 Liliommá tétették,
 Magos fára feszítették,
 Krisztus Urunkhoz fölvitték,
 Ottan szólván, aki ezt este és röggel elmongya,
 Hét halálos bűne bocsájtatik meg az Úrjézus Krisztus előtt.
 Ablakomon az Úrjézus Krisztus,
 A szobámnak négy sarkába négy szép őrzőangyal,
 Forduljatok, körösztok, Ábrahámnak kebelébe!
 Én lefekszem én ágyamba,
 Lelki-testi koporsómba,
 Teszünk ottan gyónást, vallást³¹⁸
 Éjszakának idejibe,
 Számban a szent áldás,
 Szívemben a Szentlélek,
 Fejem fölött a szent kereszt,
 Mellettem van a Szent János,
 Üdvöz légy, Isten báránya,
 Ki elveszed a világ bűneit, ámen.

Csak akkor érvényes, ha ezt is elmongyuk.³¹⁹

Angolának három ága,
 Magos mennynek magossága,
 Nyiss be, Uram, szent ajtódat,
 Hadd mennek be szent ajtódon,
 Szent véredet látogatni,
 Szent sebeidet kötözgetni,
 Aki ezt is elmongya,
 Bejut lölke a mennyországba,
 Mint kiskorú gyermeké. (variáció: gyermekek)

Kaposvár, 1970. okt. 16. - piac.

Bencs Józsefné Szilvai Anna, 1884. Zselickislak (Somogy m.).

„...Én ezt a szüleimtű tanútam, mikor még iskolába se jártam, s nem felejtettem el, hála a jó Istennek... édesapám meg édesanyám, azok is nagyon jóra való népek vótak, nagyon szerettek imádkozni, azok segítettek, mikor még olyan fiatal lány vótam, az iskolába... megha'tak má régen.” (Kérdezem édesapja nevét:) „Hát miér mongyam el, mit! Háthogyha... (Biztatják a népek, hogy csak mondja:) Neeem! Nem mondok többet semmit, aranyom, mert háthogyha engem a va...ra vernek... (Hirtelen abbahagyja, aztán újabb biztatásra mégis:) Szilvai Ferenc... 1914-ben halt meg, 70 körül vót.”

(E szöveg, az utolsó rész nélkül, ponyván is megjelent Jézus Krisztus imádsága címmel. Semmilyen jelzete nincs, betűtípusa szerint 100-110 éves lehet.)

140.

Jézus ül a Getszemáni kertben

Az én házam szt. Antal,³²⁰
4 szögében 4 angyal;
Közepében szt. oltár,
szt. oltáron ezer angyal
Ezer angyal között ül a boldogságos szüz Mária,
Menyországban csenditének,
Az angyalok felkelének
Aranymisére készülnének.
Kérdi tőle a bűnös, elmehetek-e?
Nem mehatsz el, mert bűnnel vagy rakva.
Jobb kezeddél vess keresztet:
Az Atyának és Fiúnak és Szentlélekistennek nevében.
Amen.
Jézus ül a Getszemáni kertben
Arany karszékében
Térdig vérben
Könyökig könnyben.
Haja leeresztve,
Feje elcsüggedve,
Odamén szt. Lukács evangélista s kérdi tőle:
Mért sirsz, mért sirsz világ Megváltója?
Hogyne sirnék te szt. Lukács evangélista, mikor Atyám
azt *mondotta*:
Vasostorral ostoroznak,
Tövisekkel koronáznak,
Végre a keresztfára felszegeznek.
Hanem te szt. Lukács evangélista,
Menj el a fekete földnek színére,
Hirdesd ezt az imádságot,
Aki mindennap elvégzi,
Még a legkisebb ujját sem hagyom a pokol tüzébe jutni.
Amen.

*Levélben érkezett Mátéffy Nándornétól Pécselyről (Veszprém m.) 1971. máj. 6-án.
Neki Molnár Mihályné Molnár Anna, 1919. (jelenleg szentdemeteri lakos) mondta el
Erdélyben, aki az 1920-as években - elemista korában - egy pajtásától tanulta, az meg
„Nannyó”-jától. Ez a „Nannyó”, ha élne, 110 éves lenne.*

141.
Színe elváltozván

Ma péntek, ma péntek, szent aranyos péntek
Kimegyek ajtóm elébe,
Feltekintek a magas égre,
Nyitva látom mennyország kapuját
Azonbelül mennyország ajtaját,
Ott látok egy arany széket
Benne üle a világ ura Jézus
Szíve szomorodván, színe elváltozván.
Odamene Szent Lukács evangélista
S kérdi tőle: mért sírsz mért sírsz
O én áldott szent Atyám?
Hogyne sírnék, hogyne sírnék
Mikor nekem azt *igérték*
Magas hegyre fölvezetnek
Magas keresztfára fölfeszítenek
Az én két szép kezem kétfelé szegeznek,
Az én két szép lábom egymásra verik.
Vaskesztyűkkel megfogdosnak,
Vaslándzsákkal megcsapdosnak,
Veres kendővel letörölnek,
Rút nyálokkal leköpdösnek.

Bizon bizonnal mondom, aki elmondja este lefektibe
reggel felkeltibe
Halála előtt megjelenek neki és átviszem a purgatorium
tüzén. Ámen.

Uzonka (Háromszék m., Románia), 1971. augusztus.
Lammel Annamária gyűjtése.
Janó Krisztina 1901. Alsógyimeslok (Csík m., Románia).

142.
Le van a szenthaja eresztve

Názáretbeli Jézus kertjébe
Le van a szenthaja eresztve
Tővis korona a fejébe,
vas fogakal lenyomtatva,
térdig vérben járásáért,
könyökig köny hulatásáért,
a kereszt fára vas szögekel fölfeszítve,
Kettő a két kezében
harmadik a lábában,
ara néz a szent Lukács Evangelista, kérdi tőle

miért sírsz Názáretbeli Jézus,
hogyne sírnék mikor, a szent Atyámtól *el van rendelve*
keresztfára föl leszek feszítve
Három retetendő vasszöggel kezeim lábaim átverve.
Kettő a két kezembe
Harmadik a lábamba.
Penitenciás szent János
ereggy a föld színére,
Hirdesd ezt a kis imádságot.
Aki ezt az imádságot napjában háromszor elvégzi,
Halála óráján még a legkisebb ujjában sem lesz vétek.
Amen.

*Levélben érkezett Salgó Jánosné Recska Erzsébettől
Udvardról (Csehszlovákia) 1974. jún. 4-én.
(Tördelés analógiák alapján tölem. E. Zs.)*

Részlet a levélből: „...én igen örültem, hogy Örömet szereztem a régi imával Most megint itküldök hármat, nem tudom mege felelnék. Én nem másítottam rajtok. De már ezeket is kevesen tudják, sokat érdeklődtem míg e hármat megfelelőnek találtam. Egy öregnéni azt mondta, hogy egyidőben megtiltották hogy ilyen forma imákat imádkozzanak, valószínűleg az 1890-es években. Azután már megjelentek az ima könyvek nyomtatásban és a nép már abol tanulta az imákat. Most már nagyon kevesen élnek abol az időből, akik még tudják a régi imákat...”

143.

Ki van írval az Atyámtó(l)

A Jézus kimene
(*variáció: A Jézus Krisztus*)
Szent siralmas székibe,
Térdig vérbe,
Könyékig könnyűbe,
Hét sing olvasó jobb kezibe,
Nagy írott könnyü³²¹ bal kezibe,
Úgy sír, és úgy imádkozik a mi megváltó Jézus Krisztus
Urunk.
Odamene Szent Lukács és Szent (É)vangyélita, és kérdi:
Minek sírsz, mi megváltó Jézus Krisztus Urunk?
Hogyne sírnék, Szent Lukács és Szent Évangyélita,
Mikor *ki van írval* az Atyámtó(l):
(*variáció: Ki van írval*)
Kálvária hegy tetejére kivisznek,
(*variáció: Kivisznek magas Kálvária hegy tetejire*)
Magos keresztfára fölfeszítenek,
A fejemet meghajcsák,
Vaskesztyűkkel csabboggyák,
Ódalomat megnyiccsák,

Epével, méregvel itassák.
Menj el, menj el, Szent Lukács és Szent Évangyélista,
fekete földnek szinyire,
Hirdesd, aki ezt elmongya
(*variáció: Hirdessed, aki elmongya ezt*)
Este lefektibe, reggel fölkelte,
Bizon, bizon mondom,
Hogy a halál óráján se angyalomat nem küldöm,
Se prófétámat nem küldöm,
Én magam elmegyek,
Még a legkisebbik ujját es bűnben nem ejtem, amen.

*Vonaton, a Kaposvár-Gyékényes vonalon, 1974. jún. 4.
Gyurka Demeterné Laczkó Rozália, 1919. Lányik (Moldva).*

„Hát ezt még a nagymamámtól, otthon Moldovába. Harangozó Antalné, még 29-ben halt meg 61 éves korában. Én még kislány voltam, mikor ezt tanótam. Mindennap szoktuk, este lefektünkbe, reggel fölkelünkbe, valamikor, csak ugye, hát most az ember má mindenbű kimegy lassan, hát amikor eszembe jut, akkor elimádkozom, amikor nem, akkor nem, ugye, mikor ráérek... 1940-ben rendes hazatérővel jöttünk.” (Jelenleg Kapospulán [Tolna m.] laknak.) Kérdésemre, hogy mit jelent: „Ki van írval az Atyámtól”, így válaszol: „Hát, ki van írval a kínszenvedése, hogy viszik kénzásra, hát, hogy ki van írval, ahogy felfeszítik a magas keresztfára, aztán kénozzák, ugye, az a Krisztusnak a kínszenvedése imái, ugye, hogy ezt, ezt jelenti.”

144. Felfeszítenek

Ma mi van?
Péntek?
Annak is a napja.
Krisztus mene kínjára,
Kínján esett esetje,
Az én házam Szent Antal,
Négy szegibe négy angyal,
Közepibe szent oltár,
Ott ül az Úrjézus Krisztus,
Oda mene Szent Lukács évangyélus Úristen.
Oh menj el, menj el, Szent Lukács évangyélus Úristen!
Mert *ki vagyok parancsolva* a Kálvária hegyére,
Magas keresztfára
Felfeszítenek,
Két kezembe két vasszőget,
Két lábamba két vasszőget ütnek,
Így váltom meg a világot.
(*második elmondásnál: Evvel váltom meg a világot*)

*Bikal (Tolna m.), 1969. nov. eleje.
Idős Anonyma. Bizalmatlan, fél. Nevét nem mondja be.*

Édesanyjától tanulta, moldvai magyarok voltak. 1944-ben jöttek ki a Regátból, ahol unguroknak nevezték őket. 1946 óta laknak Bikalon.

145.
Világ vakságáért

Uram, Jézus Krisztusom,
Aki a világ váltságáért hat órákor a keresztfára függöszttél,
és a halállal tusakottál,
Szencséges szent lelkedet érettem kiadád,
Eltekéllett szándékval igérvén soha keserves kénnyairól el nem
feledkezvén.
Oh magos keresztfá alatt kesergő Szűzanya Máriának ajánlom
lelkömet,
Kerüld, kereszt, házomot,
Őrizd, angyal, lelkemet.
Ablakomban apostol,
Az ajtómba Úrjézus.
Hol ül, hol ül Úrjézus?
Paradicsom kertyibe',
Szent aranyszékibe',
Szent fejét lehajtya,
Szent könyvét hullatja,
Odamene az Úr angyala, kérdé ötet:
Mért sír, mért sír az Úrjézus?
Hogyne sírnék, Úr angyala,
Büdös nyálvol töpdösnek,
Vasostorval ostoroznak,
Töviskoronávol koronáznak,
Kivisznak Új-hegyre,
Fölfeszítnek magos keresztre.
Két szent lábom összeszegzik,
Két szent karom kétfelé feszítik,
Hirdesd, hirdesd Úr angyala:
Aki ezt elmongya
Este lefektébe,
Reggel felköltibe,
Főképpen napjába háromszor,
Halál órájakor pokol kapuja előtte záratlan bezáródik,
Mennyország ajtaja záratlan kizáródik,
Mennyei harangok megkondulnak,
Oltári gyertyák fellobbannak,³²² áment.
Hogy az Atya, Fiú, Szentléleknek szent áldása szájjon mireánk,
Maraggyon mivelünk,
Hogy az igaz hitben megtarcson,
Hit bétőtésivel neki szolgálhassunk
Tökéletes szívvel mindenkor és mindörökkön örökké, áment.

Lengyel (Tolna m.), 1970. jan. 21.
Fábián Gergelyné Sebestyén Erzsébet, 1907.
Andrásfalva (Bukovina).

„Én ezt mondom mindennap, este-reggel.” (Édesanyjától, Daradics Rozália Sebestyén Gergely-
nétől tanulta, 1943-ban halt meg Bácskában, 73 éves volt.) „Édesszüleimtől... Kiskorunkba,
ugye, letérgyeltünk, imádkoztunk mindig, mink heten vótunk testvérek...”

146.
„Nagy itilet”³²³

- A/ Hol imádkozik a mi Urunk Jézus Krisztus?
Szent szerelmes kertyibe,
Szent szerelmes székibe,
Térgyig vérbe, könnyökig könnyűbe,
Haja leeresztve, könnyü³²⁴ a kezibe,
Könnyes szemekkel olvas belőle,
Arra menyen Szent Péter és Szent Pál apostol,
Kérdik tőle: Miért sírsz, Szűz Anyám, Mária?
Oh hogyan sírnék, hogyan sírnék,
Teljes harmadnapja mióta Szent Fiamat
elvesztettem.
Oh Szűz Anyám, Mária,
Tekincs föl az égbe,
A zsidók megfogták,
Gödörbe taszították,
Szent haját tépázták,
Szent haját szaggatták,
Piros vére foljamodik a földre,
Az angyalok felszedik,
Fehér gyolcsba betakarják,
S az Úristennek bemutatassák,
Az Úristen azt hatta:
Aki ezt elmongya este-reggel,
Nyitva lesz részire mennyország kapuja,
ámen.
- B/ Uram, Jézus Krisztus, mi dolog lehessen,
Itt egy kőkerthben,
Szent aranyszékben
Szent szüved megszorodva,
Szent szinyed meghervadva,
Szent szakálladon csorog le a könnyű.
Ide jöve szencség, szeretet,
Ahogy ne legyen, mikor eljönnek a
kegyetlen zsidók,
Harmadnapig üldöznek,
Harmadnap múlva megfognak,

Tövissel megkoronáznak,
Vasostorokkal ostromoznak,
Büdös nyálakkal töpdösnek,
Oh ti, szájjatok le a fekete föld színyire!
Hirdessétek a földi bűnösöknek,
Aki ezt elmongya este-reggel,
Nyitva lesz részére a mennyország kapuja,
ámen.

C/ Uram, Jézus Krisztus,
Kérlek Szent Atyádér',
Mencs meg az éhségtől,
Mert tebenned bízunk,
Szívemből s lelkemből tégedet szeretlek,
Bánom bűneimvel,
Hogy megsértettelek,
Hanem hogy megbocsássál,
Térgyen állva kérlek,
A te szolgálatodra adom életemet,
Én sok szenvedésemet.
Jöjj el, küsded Jézus,³²⁵
Oh hatalmas gyermek,
Téged szívből áldlak,
Add, hogy mennybe veled legyek,
Mária, Józseppel téged szemléljelek,
S az angyalokkal vígan énekeljek, ámen.
Ajánlom ezt a keves imáccságot a
megváltó Jézus Krisztusomnak,
Keserves kínszenvedéséért,
Öt mélységes sebeiért,
Szent halálának tiszteletire,
Istennek dicséretire,
És a purgátoromtűzbe szenvedő lelkeknek
kiszabadulásikra, ámen.

(megállás nélkül mondja)

NAGY VÉGSŐ DOLOG, NAGY ITILET
D/ Hol imádkozik a mi Urunk Jézus Krisztus?
Szent szerelmes kertyibe,
Szent szerelmes székibe
Térgyig vérbe,
Könyökig könnyűbe,
Szent teste kékülve,
Szent lelke örülve,
Aranyfeje meghajtva,
Aranyhaja leeresztve,
Jobb kezibe kisíratott könnyű,³²⁶
Bal kezibe hétsinges olvasó.
Oh menny el, menny el, Szent Lukács és
Szent Engeline,

Mikor én *el vagyok adva* Kálvária hegyire,
Kegyetlen zsidók kezébe,
Kegyetlen zsidók megfognak,
Magos keresztre felfeszítnek,
Jobb oldalom kinyiccsák,
Piros vérem kioncsák,
És epével, méreggel itassák, ámen.

E/ Hiszünk egy Istenbe(n),
Bízunk egy Istenbe(n).
Hol lakik az Isten?
Az én lelkembe.
Én Istenem, gyóntass meg engemet,
Hogy legyek neked
Gyóntatott embered.
Mennyországba csendítének,
Az angyalok felvivének,
Aranyos misét³²⁷ hallgatának.
Én lefekszek én ágyamba,
Minden testi koporsómba,
Álom ingem meg ne nyomjon,
Csalár(d) ingem meg ne csa'jon,
Ha el találnék alunni,
Meg találnék halni,
Csak legyen az Atyának és Fiúnak és
Szentlélekistennek nevében, ámen.³²⁸

Somberek (Tolna m.), 1971. ápr. 25.

Csiki Mihályné Antal Emerencia, 1914. Hadikfalva (Bukovina).

„...Hát este s ha reggel is, ha van időm, akkor elimádkozom, de többnyire este imádkozom el.”

„...Férjemtől tanultam egyet, s a másikat nem es tudom, hogy kitől.” (Férjétől az „Uram Jézus Krisztus”-t... ő meg a szüleitől tanulta.)

Férje (Csiki Mihály): „Én meg a szüleimtől örököltém...” (Csámpár Antal volt a neve.)

Miért Csámpár?

„...Én annak születtem, és akkor 941-ben, még a Horthy-rezsimben magyarosították a nevünköt, hogy magyarosítani köllött... Na és azóta hát »Csiki« és a gyerekek is »Csiki« nevet viselnek most már...”

Megkérdeztem, hogy miért „Nagy itilet”-nek hívják az imát?

„Hát nem hallja-e, Jézust fölfeszítették s töpdösték s hurcolták, hát mind arról van szó” - mondja Csikiné.

Férje hozzáteszi: *Hát ez itilet vót rája.*

Csikiné folytatja: „Itilet vót.”

Így olvas vala kicsi Jézuska

Ma van péntek annak es a napja,
 Krisztus menen kényyára,
 Kényyán esik esedeje,
 Hét méjséges méj sebje,
 Drágalátos szentye vére.
 Beteg a testye,
 Kész a lélek,
 Készen várják magos mennybe,
 Nyissz kaput angyal,
 Nyússz kezet Márja,
 Hogy mehesszek Úr színye látni
 Szent háromszág misze hallgatásra.
 Én lefekszem én ágyamba,
 Ingem álom meg ne sallyan,
 Gonosz tolom távol állyon.
 'Zén szájomba szent kenet,
 'Zén házamba négy szegibe négy ótár,
 Közepibe ezer angyal,
 Nyissz kaput angyalok
 Hogy mehesszek mennyországba,
 'Zén inaim szakadznak,
 'Zén sontyaim rabadznak,
 Tűz osztorval osztororznak,
 Úgy nyittatom ki mennyország kapuját
 Úgy zárom bé a pokolét,
 Így olvas vala kicsi Jézuska,
 Virágos kerteskiébe,
 Arany szíékeskiébe,
 Mi dolog lehet kis Jézuska?
 A dolog lehet, hogy ingem apám,
 anyám *eladott* rabnak.
 Megfogtattak, megsapdostak,
 Drotos nyálval letöpdöstek,
 Nagy magos keresztfára felfeszittek.
 Ingem álom meg ne sallyon
 Gonosz tolom távol állyon,
 Ki ezt elmandhassa, este lefektyibe,
 Reggel fölkeltyibe,
 Szinte úgy üdvezül meg,
 Mind én megüdvezültem nagy magos
 keresztfán.
 Én Uram én Istenem,
 Aki ingem teremtel,
 Szent lelkedvel szerettel,
 Szent véredvel megvátál.
 Szent Péter, Szent Pál misét mond vala,
 Krisztus Urunk keresztfán vala,

Az arany szénü haját leeresztette vala.
Vasz dárdával, vasz kesztyükkel
 megsapdaszták vala,
Kiből vére kifolly vala,
Szíve szondorodott vala.
'Zisten megfizeti szanten, Szent Lukács,
Verd meg Isten.
Égen menen ed madar,
Nem madar, szárnyasz angyal,
Szárnya alatt kenetet visz Krisztusnak.
Térdig viérbe könökig künübe, Ámen.

*Luizi Kalagor (Moldva), 1965. Kallós Zoltán gyűjtése.
Anonyma, 76 éves.*

148.
Kűttek egy írott levelet

Ma péntek esedején esetje,
Annak is a napja,
Beteg a test, készen várja áldott Urunk Jézust.
Hol ül vala? Paradicsom kőkertyibe,
Szent haja leeresztve,
Szent ajaka megkékülve,
Szíve szomorodva,
Zsidók kűttek egy írott levelet,³²⁹
Ugyanaznap kiviszik a Sinai-hegyre,
Magos keresztre feszítették,
Vasostorval ostorozják,
Márvánkövel hanyigájják,
Szép apró csontyai széjje'hullnak,
Szép piros vérei elcsepegnek,
Szóval mongya: Ki ezt elmongya minden pénteken
 háromszor,
Bizony bizonynal mondom nektek,
Pokol ajtaja bészaratik, mennyország kapuja megnyittatik,
Ugy üdvözül, mint a mái született gyerek, ámen.

*Felsőnána (Tolna m.), 1971. okt. 18.
Erdős Jánosné Szemák Katalin, 1911. Hadikfalva (Bukovina).*

„...eztet szintén egy barátnémtól, valami Csikon Feri bácsinak a testvérgye vót az az Emma néni... nem tudom... akkor úgy többen monták eztet... lányok, vagy három lány, hogy eztet ők tanólgatták egymás közt, én kisebb vótam, és akkor addig hallgatkoztam, hogy megtanóltam tőlük úgy munka közbe... pénteki nap...”

149.

Szent levelét szent ujjáva' olvasgattya

Az én szobám négy sarkába négy szép őrzőangyal,
Kibe Mária születik,
Nap túle származik,
Jönnek-mennek az angyalok, hoznak nekem bátor szívet,
Kerűjj, körösz, szent körösz,
Őrizzetek, hogy úgy nyugoggyak Mária kebelébe, ámen.
Kimegyek én pitaromba, föltekintek magos mennybe,
Ott látok egy aranyos szentegyházat,
Kívül kincses, belü irgalmas,
Közepibe széknak, széknakba Krisztus Urunk³³⁰
Tér dig vérbe szent levelét szent ujjáva' olvasgattya,³³¹
Mennyetek el a fekete földre, és hirdessétek ezt az én
tanítványaimnak:
Aki ezt este, reggel elmongya,
Hét büne bocsájtatik az Úrjézus előtt.
Áldd meg isten házunkat,
Házunkba ágyunkat,
Ágyunkba testünket,
Testünkbe lelkünket,
Aggyon az Úristen három őrzőangyalt,
Az egyik őrizzen,
A másik vigyázzon,
A harmadik hét halálos büntől oldozzon, ámen.

Juta (Somogy m.), 1972. aug. 16.

Kaponya Jánosné Miseta Mária, 1915. Kiskorpád (Somogy m.).

„...nagymamámú... jaj, az már régen meghalt... Gruber Istvánné Friss Mária, 86 éves korában halt meg. Hosszúvíz mellett... este, este, ugye, én ott szoktam náluk lenni, még én lány vótam, aztán mind kislány ilyen vótam e (mutatja az unokákat), akkor tanítgatta velem...”

150.

Szunnyad, szunnyad szelevén

Én lefekszek én ágyomba,
Minden testi koporsómba,
Föltekintek magosságba,
Ott látok egy szép (régi) szentegyházat,
Kíjjú aranyas,
Bejjú irgalmas,
Négy sarkába négy szál gyertya,³³²
Szunnyad, szunnyad szelevén,³³³
Szent ujjáva' hajtya,
Három csöpp vére lecsöppenik,

Angyalokkal fölszedetik,
Aranytányérra tetetik,
Krisztus Urunk csak azt mongya:
Szent szó, szent beszéd,
Aki ezt az imáccságot mindennap elmongya,
Hét bűninek bocsánattját várhattya.

Szécsisziget (Zala m.), 1971. szept. 4,

Berekovics Istvánné Kis Anna, 1891. Kerkaszentkirály (Zala m.).

„...leánkoromba, már régen, de hogy kitű, nem tudom má...”

151.

Ott látok egy szövitneket

Én lefekszem én ágyomba,
Minden testem koporsójába,
Nehéz álom el ne nyomjon,
Tőlem pokol eltávozzon,
Kerüljete, szent keresztek,
Őrizzete, szent angyalok,
Úr színe láttáig,
Hajnal hasattáig.
Kimegyek én én ajtómon,
Ott látok egy szövitneket,³³⁴
Azon áll a Krisztus Urunk
Térdig vérbe, könyékig könnybe,
Előtte áll két apostol, mondja néki:
Mér álltok itt, mennyetek a fekete földre,
Föld színére,
Mongyátok a számba való szózatokat,
Kokas szóllon, Máriát kiáccsa:
Kel föl, Mária, kel föl, Mária!
Mer megfogták Szen' Fiadat,
Egy csöpp vére leesett,
Az angyalok fölvelték,
Aranytányérba tették,
Krisztus Urunk elejbe tették,
Krisztus Urunk azt mondta,
Aki ezt napjába háromszor elmongya,
Hét bűne megbocsájtatik.

Bucuszentlászló (Zala m.), 1971. szept. 11-12. - búcsú.

Pankasz Ferencné Szabó Katalin, 1910. Bánokszentgyörgy (Zala m.).

„...szegén anyámtú tanútam... Szakony Borbála... Szabó Jánosné... 66-ba halt meg... bánok-szentgyörgyi lány volt... csak így este, halla, mikor összement a család, aztán, ugye, ides-anyám így tanított bennünket... templomban nem szoktuk! Ott nem szoktuk!”

152.
Közepe szünetes

Én kimegyek én ajtómon,
Föltekintek az egekbe,
Ott látok egy aranyos szentegyházat,
Küjjű kincses,
Bellű irgalmas,
Közepe szünetes,³³⁵
Ott ül a kisdéd Jézus
Drága széken és drága asztalánál,
Ott válogattya apró ujjával drága könyvét.
Szól a kakas Máriának:
Kejj föl, kejj föl, szép Szűz Mária!
Megölték a szentséges Szent Fiadat,
Hét csöpp vére elcsöppent,
Aranytálba felvették,
Krisztus Urunk eleibe felvitték,
Krisztus Urunk azt mon'ta:
Csöppe csöp vér,
Mennyetek el az én bűnös fiamnak, lányaimnak (*sic!*)
a fekete földre,
És hirdessétek ki:
Aki ezt este és reggel elmongya,
Megmenekszik a hét halálos bűntől. Áment.

Kerkateskánd (Zala m.), 1971. szept. 4.

Bedő Ferencné Szabó Franciska, 1913. Kerkaszentmihályfa (Zala m.).

„Nagymamámtú, Szabó Ferencné Hegedűs Teréz, 1946-ban halt meg 83 éves korában.
Szécsiszigeti vót.”

153.
Szüneten szencség

Dicséreted
Dicsér, Isten,
Vagy kegyelmes,
Kegyes Isten,
Vagyok bűnös, én Istenem,
Testem-lelkem akar engem veszíteni,
Jöjj el hozzám, én Istenem,
Világosítsd én szívemet, én lelkemet,
Szent Jó!

Szent Kotron!
 Fehér rózsza, Mária,
 Aranygyűrű pecsétlik,
 Ajtómban Uristen,
 Házamnak négy szögletibe négy szép
 örzőangyal,
 Közepibe szünet,
 Szüneten szencség,
 Szencségen szent levél,
 Szent ujjával hajtya,
 Szent szemivel nézi,³³⁶
 Öt csöpp vére elcsöppenik,
 Az angyalok fölszödetik,
 Krisztus Urunk elejbe vitetik,
 Krisztus Urunk azt mongya:
 Szent szó, szent beszéd,
 Ki ezt este, reggel elmongya,
 Hét halálos bűne megbocsájtatik néki.

Kerkaszentkirály (Zala m.), 1971. szept. 5.

Pál Gáborné Buzás Ágnes, 1901. Lovászi (Zala m.).

„...mentünk szekérrel hegyre, mezőre, úton mentünk...” Édesapja mondta, így tanulta. Édesapja Vég Gábor, lovászi, meghalt 1929-ben 75 éves korában „...néha templomban is, ha nincs ott a pap... magam szokom...”

154.

Úr szünete, szünete

Uti piros szép hajnal,
 Kibe Mária elnyugszik,
 Úr szünete, szünete,
 Nap kelete, kelete,
 Pokol tüle távozik,
 Ott Istennek szállása,
 Angyaliknak gyűlése,
 Krisztus Urunknak egy csöpp vére
 elcsöppent,
 Az angyalok fölszedik,
 Aranytálba tetetik,
 Krisztus Urunk elejbe vitetik.
 Krisztus Urunk azt mondja, hogy
 aki ezt az imádságot
 Lefektében háromszor
 És fölkeltében háromszor elmondja
 Az megüdvözüln. Amen.

*Sávoly (Somogy m.). Levélben küldték
a Győri Hittudományi Főiskola hallgatói 1972. jan. 27-én.
Tóth Imréné, 62 éves.*

Tóthné édesapjától tanulta, aki az I. világháború alatt halt meg.

155.

Sövényebbné sövényebb

Fehér rózsza, Mária,
Engem Jézus találjon,
Ezen az egy vasárnapi napon
kitekintek ablakomon,
Föltekintek magos mennybe,
Ott látok egy szentegyházot,
Küllő kincses, bellő irgalmas,
Sövényebbné sövényebb,³³⁷
Szobám közepin szent oltár,
Azon vagyon szent kereszt,
Örizzetek angyalok,
Kerűjjetek keresztet,
Had alugyam, had nyugodjam,
Jézus Mária kebelébe.
Kátt a kakas kel' fő' Mária,
Mefogták a te szent fiadat,
Hét csöpp véri elcsöppent,
Az angyalok fölszedték,
Ujaikkal válogatták,
Mondván édes tanítványaimnak,
Hirdessétek szent igéimet,
Ki ezt este reggel elmondja,
Hét bűne megbocsáttatik.

*Marcali (Somogy m.), 1973. okt. 20. Tomisa Ilona gyűjtése.
Kupeckó Elekné, 1908.*

Egymástól tanulták az iskolában. A mesterrel szokták imádkozni, kezdés előtt.

156.

Idejő mindig a Bíró

Az Úr Jézus Krisztust mefogták a kegyetlen zsidók
Szent kezét szent lábát három vasszeggel keresztre szegezték.
Töviskoronát szent fejére tették.
Szólla mondván Úr Jézus Krisztus:

Ó teremtettest, ó teremtetett állat!
Valamely asszonyi állat a gyeremeke előtt az imádságot
elmondja:
Pokolnak ajtaját beteszem előtte,
Purgatórium tüzeit eloltom előtte,
Bizon-bizon, hogy fölviszem velem az örök dicsőségbe.
Mind egy mai lett gonozsnabéli mind egy mai gyermeket.
Ó világnak egy gyarlósága, sok számos napok tőlem elmúlnak
Idejő mindig a Bíró
Nagy fejedelem tégy az én lelkemben örök áldozatot.
Eleven ostya Úr Jézus!
Néked adom lelkemet, földnek adom testemet.
Tőled várom lelkem üdvösségét.
Ó szép fényes hajnal, kiben a Jézus Mária nyugszik,
Dicsértessék a szűzeiktől, szentektől,
Szent angyaloktól, szűz virágoktól
Most és mindörökkön örökké, amen.

Káptalanfa (Veszprém m.).

Levélben érkezett Szokoly István főiskolai hallgatótól 1973. jan. 18-án.

Horváth Béláné Kurdi Ilona, 1912.

Az 1860-ban született Kurdi Józseftől hallotta.

Krisztus-Mária-párbeszéd

*„...Hol valál, hol valál, én áldott szent fiam?...”
(161. sz. imádság)*

157.

Napkelet felű gyün három véres angyal³³⁸

Piros hajnal hasadá,
Akibe Mária nyugodá,
Úr tüle születik,
Pokol tőle töretyik,
Eleven ostya, Úristen,
Néked adom lelkemet,
Fekete földnek testemet,
Tüled várom, Uram, lelkem üdvösségét.
Ága szülte levelit,
Levele szülte bimbóját,
Bimbója szülte virágját,
Virágja szülte Szent Annát,
Szent Anna szülte Szent Fiát.
Oh fiam, fiam, kis Jézus,
Napkelet felű gyün három véres angyal,³³⁹
Kezibe hozza marokvesszejét,
*(lassítottánál: verejtőjít, a második
felvételnél: marokveszejtőjít hangzik.)*
Vállára veszi tüzes ostorkáját,
Szent sebeit megcsapdosták,
Töviskoronát fejibe nyomták,
Názáretbe csendítének,
Engem a Paradicsomba visznek, ámen.
*(variáció: Paradicsomba visznek az
angyalok, ámen.)*

Karácsond (Heves m.), 1970. nov. 10.

Palánki Józsefné Lovász Erzsébet, 1907.

„...édesanyámtul tanultam... Tóth Erzsébet... Lovász Gáborné... most halt meg, két hónapja...
86 éves... idevalósi volt... regge’... regge’ kel a piros hajnal...”

158.

Harmadnapra föltámadsz

Gyönyörű szép hajnal,
szépen dicsér téged az angyal.
Ébregyj lelkem, mert megvirjadt.
Kérjük meg a Jóistent,
mert nekünk mindent adott.
Mi urunk, ki ott imádkozik
az arany kertyibe,

siralmasz székibe,
arany könyvekvel a kezibe.
Odaméne Mária,
az ű áldott szent anyja.
O áldott szent fiam,
mit sirsz, mit keseregsz?
Áldott szent anyám,
hodne sírjak, keszeregjek.
Jönnek a pogány zsidók,
kezeimet megkötözik,
élesz csapokkal csapkodnak,
pogány nyálakval töpdösnek,
Pilátusz eleibe visznek,
halálra ityélnek,
Kálvária hedre visznek,
keresztfára szegeztetnek.
Áldott szent fiam,
ne félj, ne keszeregj.
Azt mondta az úriszten,
hogy harmadnapra föltámadsz,
ülsz az Atyaúrisztennek jobbára,
onnan leszen eljövendő ityélni
a zeleveneket és a holtakat.
ámmend.

*Bogdánfalva (Moldva), 1972. Bosnyák Sándor gyűjtése.
Róka Jánosné, 1887.*

159.

Eltalála szent anyám

Megzsengítik a mennyországot,
eldzsülenek a szent andzsálok,
kihallgassák a szent miszét,
felhágjanak a Kálvária-hedsre,
benézzenek a Ziszten kertyibe.
A Zur Jézusz leülve zarany székbe,
felfogva szent hajával.
Eltalála szent anyám.
Fiam mér vagyc ullyan
poszomorult el?
Hodzs ne ledzsek el,
jöttél, ledzsél ingemet
az elszű pínteken elfognak,
súf nyálakval letöpdöszenek,
vad biszuszkákval³⁴⁰ szabdalnak,
keresztre felfeszítnek,
kironokval felszegeznek,

nadzson súfűlkodnak,
sipkével fejemen koronálnak,
virágokkal felvirágoznak,
testemet lefekítik,
felkültik,
ámin.³⁴¹

*Szabófalva (Moldva), 1972 nyara. Bosnyák Sándor gyűjtése.
Szoszu Józsefné Domok Ilona, 1926.*

160.

Mit sír édesanyám?

Kimenék ajtóm eleibe,
föltekinték napkeletre,
ott láték egy szép fehér kápolnát.
Kűjel irgalmas,
belül aranyas.
Abba van egy karosszék,
abba ül asszonyom, barátom.
Odamene Szent Lukács evangélista.
Kérdé:
Mit sírsz asszonyom, barátom?
Hogyne sírnék,
mikor három egész napja,
hogy oda van az én áldott szent fiam.
Menny ki ajtód elejibe,
térgyig vérbe,
könnyökig könnyübe,
előáll a te szent áldott fíjad.
Kimenyen az ajtó elejibe,
térgyig vérbe,
könnyökig könnyübe,
előáll az ő áldott szent fia.
Kérdé:
Mit sír édesanyám?
Hogyne sírnék,
mikor három egész napja, hogy odavagy.
Két nap üldözének,
harmadik napján megfogának,
megkötének a nagy oszlophoz,
vas lencsékkel³⁴² döfődözének,
vas ostorval csapodának,
dühü nyálval töpdösnek,
tojáshéjával füstölének.³⁴³
Bizonval mondom ezt, ki ezt péntek napján
háromszor napjában elmongya, megüdvözülni a

paradicsom kertyebe, a magos keresztfának ótárán,
ámmen.

Gyimes-völgy, Hidegpatak (Csík m., Románia), 1972.

Bosnyák Sándor gyűjtése.

Molnár Károlyné, 1903.

161.

Lépjél ki a szent ajtódon

Ma vagyon péntek ugyanannak a napja,³⁴⁴
Krisztus mene kényyára,
Kényyáról esék esettyire öt mélységes sebire,
Kiontatott drágalátos szent vére,
Nyiccs kaput angyal,
Nyúccs kezét Mária,
(Hogy) mehessek Krisztus látogatott szinyire és váltságára, áment.
Ó paradicsomi kegyes szép hajlékába,
Az Úristennek megszentelt városába,
Kérlek én Uram és én Istenem
Engedj utat nekem a magos mennyországban,
Hogy az én lelkem véled részesedjék és az örök boldogságban nyugoggyék,
áment.
Názáreti Jézus Krisztusom kijöve szent házábul,
Bémene szent kertyebe,
Leüle szent székibe,
Térgyig vérbe,
Könyökig könnyübe,
Szent szeme sír, szent lelke örvend,
Odamene Szent Lukács evangyélisa, úgy van názáreti Jézus Krisztusom,
Kijövé szent házadból,
Bémenél szent kertedbe,
Leülél szent székedbe,
Térgyig vérbe,
Könyökig könnyübe, szent szemed sír, szent lelked örvend
Úgy van Szent Lukács evangyélisa magad menny el a feteke föld szinyire,
Hirdessed az én keserves kényyaimat, mert én holnap álla délkor
pokolzsídok kezikbe adatom magamat,
Szent testemet ostromozzák,
Szent fejemet tövisvel koronázzák,
Szent kezeimet két vasszögvel keresztfárho szegezik,
Szent lábaimat es egy vasszögvel keresztfárho szegezik,
De magad Szent Lukács evangyélisa menny el a feteke föld szinyire
Hirdessed az én keserves kényyaimot,
Ki elmongya ezt az imáccságocskát este lefektibe
Reggel felkeltibe,
De kiváltképpen pénteken és szombaton,
Harmadnapok előtt halálát megjelentetem,

Felkoronádzom és úgy küdöm a Szent Atyámnak országába, áment.
 Az én házamba Szent Antal,³⁴⁵
 Közepibe szent ótár,
 Szent ótáron szent levél,
 Négy szegibe négy angyal,
 Közepiben arkangyal,
 Mennyben az angyalok csendítének,
 Áldott aranyas misére készülének
 Oh édes Jézus Krisztusom száj b szivembe, szentel' meg lelkemet,
 Vigasztald meg szívemet,
 Szent feje lehajtva,
 Piros vére kiontva,
 Dárdákval szurkoggyák,
 Vaskeszttyükkel csaboggyák,
 Ondok nyálakval töpdösik
 Csipkével koronázzák,
 Beteg a test kész a lélek,
 Vigan várják mennyei dicső(r) szentekben, áment.
 Hajnal, hajnal, szép piros hajnal,
 Így köszönt tégedet az angyal,
 Kejj fel ember mély álmodból,
 Mosdojzál ki mocskaidból,
 Kendőjzél ki bűneidből,
 Oh Mária, édesanyám,
 Lépjél ki a szent ajtódon,
 Lásd meg hogy (ho[l]?) jó a te áldott szent fiad, a nehéz keresztfa a vállán,
 Hol valál, hol valál, én áldott szent fiam?³⁴⁶
 Hol valék, hol valék, én áldott szent anyám?
 Feteke föld színyin,
 Harmadnapig kergettek,
 Negyedik nap lefogtak,
 Kúoszlophoz kötözték,
 Vasostorval csabottak,
 Vasdárdákval liggattak,
 És a pokolba mennyi a kénok mind azokval mind megkénzottak,
 De azt hagyjuk el én áldott szent anyám,
 Ki elmongya ezt az imáccságocskát
 Este lefektibe, reggel felkeltibe,
 Apját anyját kíváccsa purgatériom tűzibű
 És magának irgalmat, kegyelmet nyer az Úristen előtt mennyben, áment.

Lészped (Moldva), 1971 nyara.

Tátray Barna főiskolai hallgató gyűjtése.

Demeter Antalné Jána Anna, 54 éves.

162.
Oh hol vó(l)tál?

Én felkelek jó reggel hajnalba,³⁴⁷
Kimosdódám minden bűneimből,
Megkendőzém aranykendőcskémvel,
Kimenék ajtóm eleibe,
Föltekinték nagy magos mennyégbe,
Ott láték egy kápolnát,
Küjjel irgalmas,
Belül kegyelmes,
Közepibe ül vala Szent Anyánk, Szűz Mária.
Odamene Szent Lukács evangyélisa, kérdi:
Oh mit sírc, oh mit sírc, Szent Anyánk, Szűz Mária?
Hogyne sírjak, Szent Lukács evangyélisa,
Mikor három naptól Szent Fiamat nem láttam.
Eriggy ki, Bódugságos Szűz Mária, ajtód elejibe,
Meglátod a Szent Fiadot térgyig vérbe,
Könyökig könnyűbe,
Szen' szemed sírc,
A szen' lelked örvend.
Oh hol vó(l)tál, oh hol vó(l)tál, oh áldott Szent Fiam?
Oh én édesanyám, két nap a zsidók kergettek,
Harmadik napján megfogtak,
Vasláncokval kötöztek,
Vasdárdákval liggettak,
Vaskesztyűkvel csabbottak,
Ondok nyálakval töpdöstek,
Csipkével koronáztak,
Keresztfára feszítettek,
Felemeltek,
Szent ódalam felnyitották,
Piros vérem kiontották,
Ki ezeket a kénszenvedés-imáccságaimat elmongya
Este lefektyibe,
Reggel felköltyibe,
De kiváltképpen pénteken, szombaton,
Három nap előtt halálát megjelentem,
Halála óráján felkoronádzom,
S úgy küdöm az én Atyámnak országába, áment.

Mekényes (Baranya m.), 1970. jan. 19.

Simon Ferenc Józsefné Fazakas Ilona, 1894. Lészped (Moldva).

„...ez is esti imánk... este is, reggel is, én elmondom mindenkor... anyókámtól, Bilibók Józsiné, Katalin... 1910 körül halt meg, 52 éves korában... tizenhat évemben belé vótam csak fordulva” (mikor meghalt)...

163.
Eljártam teremtetett földre³⁴⁸

Uram Jézus! Én felkelek én ágyambul,
Kimosdózám bűneimbül,
Én kimenék én szencsés ajtóm eleibe, feltekinték én
magos mennyégbe,
Ott megláték egy fehér káponát,
Küvül aranyos, bellül irgalmas,
Négy szegibe arankereszt,
Közepibe aran karszék,
Abba ül Asszonyunk, Mária, szent feje lehajtva,
Szent könyve úgy hullva,
Odamene Szent István, Szent Lukács evangélista, azt kérdi:
Mér' sírsz te,
Mér keseregsz, Asszonyunk, Mária?
Hodne sírjak, hodne keseregjek,
Ha ez én áldott Szent Fiam harmadnapon oda van.
Ne sírj, te Asszonyunk, Mária,
Menj ki te a te szencsés ajtód elé, mert a te áldott
Szent Fiad elő van írva(l),
Térdig vérbe, könyökig könnyűbe,
Ő es csak kimene az ő szencsés ajtója elébe,
Ő es csak meglátá, az ő áldott Szent Fia elő van írva(l),
Ő es csak azt kérdé:
Hol jártál, én áldott Szent Fiam?
Én áldott Szent Anyám, eljártam teremtetett földre,
Két nap a zsidók üldözének,
Harmadnapján megfogának,
Külapathoz megkötének,
Vaskesztyűkvel megverének,
Vasostorokval megostorozának,
Vasdárdákvol az én szent melljemet megnyitták,
Szen(t) véremet elontották,
De hagyjuk el, ennyi, én áldott Szent Anyám,
Mert bizon, bizon, ki ezt elbírja mondani
Háromszor e nepjába,
Mennyeknek kapuja megnyittatódik,
S a pokol kapuja bétetetődik,
Beteg a test, kész a lélek,
Vígán várják mennyben a jó angyalok, áment.

Özv. Piszár Jánosné Están Rózsa, 57 éves, Klézse (Moldva).

„Imádkoztam én, özv. Piszár Jánosné, Están Gyurkának egy ljánya, Rózsa, 57 éves, Klézse...
Regveli imádság.”

Oda vótam az alató várossába

Én lefekszök én ágyomba,
 Mint az Úrjézus a koporsóba,
 Adom Istennek lelkömet,
 Fekete földnek testömet,
 Menny el, Sátán! Ne késérgess!
 Mer van nekünk fejünk, fejünk
 az Úrjézus,
 Aki minket késérget.
 Házunk közepin egy küláb,³⁴⁹
 A külábon van szent oltár.
 Kerűjj csak, körű', szép Szűz Mária!
 Mit látol a fényes napon?
 Ehén gyün a fényes Jézus!
 Hun vótál te, fényes Jézus?
 (*érdeklődő, szemrehányó hangsúllyal*)
 Oda vótam az alató várossába,³⁵⁰
 A szegényöket möglátogatni,
 A betegöket möggyógyítani,
 A kegyetlen zsidók megirigylették,
 Marokvesszőve(l) vesszőzték,
 Sok szép piros vére e' csöppent,
 Az angyalkák mög fő'szedték,
 A szép Szűz Mária elébe vitték,
 A szép Szűz Mária azt mondta:
 Aki eztet este és reggel elmondja,
 A hét halálos büntű mögszabadul.
 Szabadícs meg, jó Atyám, minden bűneimtű(l),
 Mellekkel isteni Szent Fölséged ellen vétöttem,
 Kedves jó Atyám!
 Ne legyé' bírám, hanem édes Üdvözítöm!
 Dicsértessék a Jézus!

Balástya (Csongrád m.), 1975. febr. 1.

Széll Ferencné Tóth Etel, 1880. Zsemlékes, tanya.

„A tanyán tiszta életet töltöttem el, de én még soha beteg nem vótam, csak amit a gyerek-ágyba szenvedtem. 1915 óta árva özvegységbe élek. Nagyon jó szüleim vótak, jóra tanítottak, hála Istennek, nagyon örülök neki. Ezt e' szoktam végezni este-röggel. Mink Isten nevébe végezzük. Ilyen szépekkel foglalkozok. A szüleimtű' tanultam... Szanka Rozál Tóth Istvánné, meghalt 1928-ban, 68 éves vót.”

165.

Oh fiam, szent fiam

Kimönnvén szép Jézus
Paradicsom kertbe,
Hogy háromat lépvén
Möglátytyák a zsidók.
Utánna futának
Botokká, lándsákká
Kergették, bevitték
Pilátus házába,
A nat törvén'házba,
Ottan azután nagy
Kinokká kínozták,
Szencségös szent kezit
Vas szöggê luggatták,
Szencségös szent fejit
Tüvissê koronászták.
Möglátytya Szűz anynya,
Ó fiam, szent fiam,
Szencségös szent fiam!
Szencségös szent lábod
Vas szöggê lukajtyák,
Szencségös szent kezed
Vas szöggê lukajtyák,
Szencségös szent fejed
Tüvissê koronázzák.
Ó, Szűz anyám, dajkám
Nem ögyebeké':
A szögényöké'
A boldogoké'.
A ki eszt êmongya,
Háromszô napjába',
Nem hagyom
Purgáterijumba,
Hanem beviszöm
Atyámnak házába,
Vélem uralkodik
A paradicsomba'.

Ószentiván.

Kálmány Lajos: Szeged népe 3. Szeged 1891, 145. o.

Mér fol a te piros véred?

Én lefekszem én ágyamba,
 Testi, lelki koporsómba,
 Kerüljete, angyalok,
 Hadd nyugoggyak Mária kebelében,
 Mikor reggel felkelek,
 Napkeletre tekintek,
 Ott látok egy aranyágot,
 Aranyágon zöldességet,
 Ott van Krisztus
 Tér dig vérbe, könnyéig könnybe,
 Asszonyunk, Szűz Mária, Istennek Szent Annya,
 Szent színe szomorodik,
 Szent vére folamodik,
 Hogyne szomorodnék, hogyne folamodnék,
 Mikor ártatlan Jézusunkat viszik a
 Gecemános-kerbe,
 Az Olajfák hegyére,
 Meglátták a zsidók,
 Utánamenének,
 Nagy botokkal, nagy dárdákkal
 Nagy halálos sebeket csinálnak rája,
 Arra megy Boldogságos Szűz Mária,
 Kér di túle:
 Fiam, fiam, édes Jézusom!
 Mért fol a te drágalátos piros véred?
 Oh anyám, anyám,
 Szegényekér, boldogokér,
 Aki ezt az imáccságot este, reggel elmongya,
 Hét halálos bűne megbocsájtatik.

Kaposvár, 1970. okt. 12.

Réti Ferencné Darabos Margit, 1908. Dabronc (Zala m.).

„Kéthetes vótam, mikor át - elvittek” (Vasba). Jánosházán nevelkedett. Édesanyjától tanulta:
 „...Darabos Jánosné... Lenolics Anna... 72 éves korában halt meg, ezelőtt 20 évvel.”

Templomban?

„Szokták.”

167.
Szegényekér', boldogokér'

Ma van péntek,
Megyek a Paradicsomkertbe,
Ott látok pogány zsidókat,
Krisztus Urunk után vasdurunggé' futának,
Krisztus Urunkat megfogták,
Hajtyák Pilátushoz,
Pilátusnál van Szent Annya, mongya:
Fiam, édes fiam!
De sok csöpp véred e'cseppen.
Anyám, édesanyám,
Szenvedek szegényekér', boldogokér',
Aki az én imácsságomat minden pénteken este
 elmongya,
Meg se hagyom néki purgatorium tüzét látni,
Csak viszem Atyám országába.
Jaj Anyám, de beteg az én testem!
Ha én meggyónt ember lehetnék,
Lelket hozzád vehetnék,
Gyűjj, Szent Úr!
Gyűjj, Szent Isten!
Názár Jézus!
Zsidaja király,
Kitül győzedelmesen nagy Úristen,
Gyere, világosítsd meg az én haragított szívemet,
Édes Jézusom!

Ez a vége!

Csörnyeföld (Zala m.), 1971. szept. 3.

Tánczos Gáborné Márkus Gizella, 1894. Hencse (Zala m.).

„...kicsikorban tanútam meg! Egy kislán barátomtű. Aligváron (major volt) tanútam iskolakörbomba... annyira a fejembe vettem, nem is felejtettem el. Pedig má' 77 éves vagyok... Péntek este szoktam, mikor ráérek.”

168.
Imádság 197 egyben írtam le

Égen egy madár
Denem madár
Szárnyas angyal szárnyával
Kitekint a napkeletnek
Ottlátván egy aranyos szent házat
Szövőtő szőig meg terítve

Előte köláb³⁵¹
Kölábon négy szép őrző Angyal.
Őrzitek engem
Beteg az én testem kész az én lelkem
Nyisd meg uram a menyeknek ajtaját
Hogy szájonbe az én lelkem
Mavan péntek napja
Krisztus urunk kinszenvedés napja
Kiment az olajkertben.
Sidok meg láták mingyár
Elfogták
Vas ostorral meg óstorozták
Dárdával meg nyitogták
Ara ment Boldogságos Szüz Mária monta nekik
Fojt fojt szegényekér s boldogokért
A ki eszt a kis imát elmongya vélem
Negyven éjel negyven napal vélem fog leni fényes
Menyországban. Ámen.

Töb imát nem tudok csokolak Nagynénéd

Dévaványa (Békés m.), 1971.

Levélben küldte Vaszkó Irén Endrődről (Békés m.), 1971. dec. 12-én.

Özv. Tóth Jánosné.

169.

Há' mentek, próféták?

Fehér rózsza, Mária³⁵²
Gyöngyvel gyökerezik,
Arannyal bimbózik,
Ég szülte Annát,
Anna szülte Máriát,
Világnak megváltóját,
Házamnak négy szögleti,
Négy szép angyal őrizeti,
Köröszők, forogjatok,
Hadd nyugoggyam Boldoganyám ágyába',
Gábrriel kebelébe(n).
Ott látok egy templomot,
Kívül aranyos,
Bellú irgalmas,
Abba vagyon Krisztus Urunk
Térdig vérbe, könyékig könnybe,
Arra mennek a próféták,
Kérdi Krisztus Urunk:
Há' mentek, próféták?
Ide gyöttünk Krisztus Urunkat látogatnyi,

Ma van péntek, ma van Krisztus Urunknak
kínzónaptya,
Krisztus Urunk fölment a Paradicsomkertbe,
Utána ment három pogán zsidó,
Vasvesszővel vesszőzték,
Három szöggel fölszögezték,
Három szent csöpp véri elcsöppent,
Szent angyalok fölszették,
Krisztus Urunk elejbe vitték, ámen.

Tapsony (Somogy m.), 1972. aug. 1.
Göntér Györgyné Horváth Mária, 1889.

Este mondják. „Nem hallottam, hogy templomba monták vóna. Én ezt egy öregasszontú tanútam, még kislány vótam, Szita Juli... Estefelé, má' mikor bementünk, akkor már tanétott bennünket rá. Aradpusztán vót ez. Vagy 60 éves vót akkor Szita Juli.”

170.

Urunk Jézust jöttünk látogatni

Ó Édes Istenem
kegyes Királyom
az én gyámolom
csak Tebenned gyönyörködjék.
Szentkereszted!
Fegyver, ellenségem
ments meg a véletlen haláltól
szörnyü betegségtől,
kárhózzattól kárra vallóستól őrizz meg édes Jézusom.
Szüz Mária én elválasztlak
és ez mái napon felteszem magamban,
hogy én Téged soha el nem hagylak.
Mivel tessék élek,
azért légy én velem halálom utolsó végső óráján Amen!
Virág szülte virágját,
Virág szülte Szt Annát
Szt Anna szülte Máriát,
Mária szülte szt Fiát,
Napkeletre tekintek
ott látok egy fényes felhőt³⁵³
abba vagy on Krisztus Urunk
térdig vízbe könyökig vérbe.
Oda jönnek 3 próféták
kérdik tőlük, mit kerestek itt?
Urunk Jézust jöttünk látogatni.
Vigyétek ezt a kevés kis imádságot a fekete föld színére,
aki ezt az imádságot este, reggel elmondja
7 halálos bűne bocsátatik.

Jézus Mária Szt József
Néktek ajánlom szívemet lelkemet, életemet halálomat
az én estéli v. reggeli imádságomat.
Amen!

*Levélben érkezett Kovács Lajosnétól
Kisberről (Komárom m.) 1974. márc. 6-án.*

„Ezt az imádságot a 90 éves nagymamámtól tanultam ezelőtt 30 évvel, ő meg az édesanyjától.
A nagymama most lesz aug. 20-án 90 éves.”

171.
Mit ásó', te liliomszál?³⁵⁴

Paradicsomba csöndítenek,
Ott angyalok tündöklenek,
Mit ásó', te liliomszál?
Földet.
Minek az a föld?
Krisztus Urunkat megfogták,
Zsidók pitvarába bevitték,
Szent kezit, szent lábát három szöggel megszögezték,
Szent fejibe töviskoronát vertek,
Epével, ecettel itatták,
Rútul hátul köpdösték, (eredeti: *rút turhák*kal)
Szent szakállát kiszaggatták,
Szép orcáját megköpdösték,
Odamönt Asszonyunk, Szűz Mária, mondá neki Jézus: *
Oh fiam, mi bűnödér ostoroznak?
Menny el innen, annya, menny el a fekete föld színére,
Jelöld mög bűnös fiadnak, lányodnak:
Aki ezt az imádságot elmongya, utolsó óráján mennyország
ajtaja megnyitja néki, amen.

(* E sortól kezdve a második felvételnél így alakul:)

Odamönt Asszonyunk, Szűz Mária:
Oh fiam, mi bűnödér ostoroznak?
Mondá neki Jézus:
Mönnny el innen, asszonyanyám, légy Jánosnak anyja,
Mönnny el a fekete föld színére,
Jelöncsd mög bűnös Ádám fiadnak, lányodnak,
Aki ezt az imádságot napjába elmongya, utolsó óráján
pokolnak ajtaja bezáratik,
A mennyország ajtaja megnyitja néki, amen.

*Maroslele (Csongrád m.), 1972. dec. 4.
Káli Jánosné Köblös Erzsébet, 1897.*

Édesapjától, Köblös Jánostól tanulta, aki viszont anyjától, Köblös Mihályné Kis Rózsától. „...az mög az ő édesanyjától...” Este, reggel mondták. Édesapja szintén lelei volt, 70 éves korában halt meg.

172.

Bal hóna alatt viszi az aranykeresztet

Én kilépek én ajtómon,
Föltekintek magos mennybe,
Ott látok, amit látok,
Egy hímes kápó(l)na,
Nem hímes kápolna,
Szent Ambrós toromja,³⁵⁵
Kívül aranyos, belül irgalmas,
Abba ül Szent Asszonyunk Szűz Mária.
Arra megyen Keresztelő Szent János, kérdi tőle: Mit sírsz, mit rísz?
Hodne sírnék, rínék, mikor ma teljes harmadnapja, hogy
nem láttam szerelmes Szent Fiamot,
Bal hóna alatt viszi az aranykeresztet, az alatt hozza a sok bűnös lelket.
Óh anyám, anyám, boldoganyám, Boldogságos Szép Szűzanyám, Máriám!
Ne szánjad, ne bánjad az én kínjaimat!
Hanem menj el Betlehembe!
Kiáltsad, hirdessed az Ádám fiainak, leánnyinak:
Akik elmondják ezt az imádságot este lefektyikbe, reggel fölkeltyikbe,
Bizony mondom, velem viszem mennyeknek országába, én Istenem. Ámmen.
Oh hajnal, hajnal, szép piros hajnal,
Kibe Mária nyugodott,
Úr tőle születik,
Pokol tőle töretik,
Hítlenkedtek hitlen zsidók, megfogták Urunk Úristent a magos keresztfán,
Kőoszlopokhoz kötözték, vasszögekkel leszögelték szent kezit, szent lábát
a világ válcságáé’.
E szót mondta Urunk Úristen a magos keresztfán:
Akik elmondják ezt az imádságot este lefektyikbe, reggel fölkeltyikbe,
Bizony, bizony velem viszem mennyeknek országába, én Istenem, amen.
Édes Jézusom,
Hálát adok a te Szent Fölségednek,
Hogy a sötét éjjelnek idején is velem voltál, megőriztél, megtartottál,
hílak segítségre! *
Segíts meg, őrizz meg a mai szent napon is,
Tűztő, víztő’, hirtelen haláltól, kétségbeeséstől,
Pogán(y)nak kezitől, pokolbéli ördögnek csalárdságától, mindenféle
veszedelemtől.
Szerelmes Jézusom!
A te szent kezedbe ajánlom testemet, lelkemet, életemet, halálomat,
Ezt a kevés imádságomat
Ajánlom a Boldogságos Szűz Máriának tiszteletire héccer megepedésié’,

Krisztus Jézusnak az ő keserves kínjaié', kínszenvedésié',
 Őt mélységes szent sebeinek megnyílásáé', piros véri hullásáé',
 Magos keresztfának oltárán szenvedésié', térgyen állásáé', megepedésié',
 Nem én való szenté', Szent Annáé', édesapámé, édesanyámé',
 őrzőangyalomé',
 Magam bűne bocsánataé'.
 Uram Jézus, Jézus!
 Engedd, Jézus,
 Hogy én a te választottid közibe számlálhassak az ítélet napján is,
 Jobb kéz felől Mária, Krisztus anyja,
 Boldogságos Szűz Mária!
 Esedezz, könyörögj minden bűnös fiadé', lányodé',
 Én értem is, édes Jézusom! Ámen.

(* *Variáció aszerint, hogy este vagy reggel mondja:*)

Hogy a mai szent napon is velem vótál, megőriztél, megtartottál, hílak
 segítségemre!
 Segíts meg, őrizz meg a sötét éjszakának idején is
 Tűztő', víztő'...

Óbást (Csehszlovákia), 1973. nov. 21.

Kovács Józsefné Tóth Anna, 1921. Zabar (Nógrád m.).

„Jaj, ezt még a nagymamám tanított rá, de még kicsi kisleán vótam, ott Zabaron... az én
 édesanyám anyja. De én azóta mindig reggel, este... Má régen meghalt, 63 éves vót.”

173.

Nem azér' szültelek

Én kilépek én házamból,
 Föltekintek magos mennybe,
 Mit látok ott? Egy fényes kápolnát!
 Nem fényes kápolna, Szent Ambrus tornya,³⁵⁶
 Arra ment Jézusunk, Szűz Mária, (sír)
 Kérdi tőle, mér sírsz, mér sírsz?
 Hogyne sírnék, rínék, mikor három napja nem láttam az én szerelmes
 Szent Fiamat.
 Oh fiam, fiam, szerelmes Szent Fiam,
 Nem azér' szültelek, hogy én legyek a kínlátott anya!
 Oh anyám, anyám, szerelmes jó anyám, pokolnak ajtaján voltam,
 Rettenetes szitok³⁵⁷ lábam rettentették,
 Kezemet keresztfára felfüggesztették, (megint elsírja magát)
 Aki ezt az imádságot minden este, reggel elmongya,
 Megjeleni neki a Szűz Mária, mikor kell meghalni.

Eger, 1972. szept. 8-9.

Vanyó Jánosné Papp Mária, 1926.

(Sírva) „...igen, aki ezt elmondja... ez a tapasztalat is... 90 éves vót a nagymamám, mikor meghalt, és tényleg úgy is történt. Én ezt végzem mindennap... Besznyák mamámtú... Papp Józsefné Besznyák Mária (nagyanyja)... egri vót, 12 éve halt meg...” (Megtudta halála idejét, mert mindig mondta ezt az imát.)

174.

Hogy a keresztet hordozd

Ha kimegyek a kis ajtóm elébe,
Föltekintek a magas égre,
Ott látok egy kápolnát,
Kivöl aranyas, bellő' irgalmas,
Abba van egy szent szék,
Azon ül Boldogságos Szűz Mária
Sírva és ríva.
Arra megyen Szent János,³⁵⁸
Kérdi tőle:
Mér(t) sírsz,
Mér(t) rísz?
Oh honne sírnék,
Honne rínék,
Mikor ma teljes harmadnapja láttam Szent Fiamat, Jézust.
Oh nézz napkelet felé,
Ott hozza az arankeresztet a vállán.³⁵⁹
Oh fiam, fiam szerelmes Szent Fiam,
Nem azért' szültelek e világra, hogy a keresztet hordozd!
Oh anyám, anyám,
Poklokat jártam,
Poklokat törtem,
A zsidók hétféle csúfságot követtek el velem:
Kezeimet összekötözték,
Lábaimat összeszőgezték,
A kezeimbe csúfságképpen egy nádszálat adtak,
A fejemet tövissel megkoronázták,
Az oldalamat lándzsával átszúrták,
(variáció: dárdával)
Meljből vér és víz folyt ki,
(variáció: Abból)
Ezen vér és víz édesanyámra csöpögött.
(variáció: Melj Szűz Máriára csöpögött)
Jézus így szólt édesanyjához:
(variáció: Szűz Máriához így szólt Jézus)
Édesanyám!
Ne sírassál,
Mer úgyis meg kell halnom!
(variáció: Tovább ne sírj, édesanyám,
Mer nekem meg kell halnom.)

Gesztete(Csehszlovákia), 1973. nov. 23.

Pálmai Ferencné Holló Johanna, 1900. Domaháza (Borsod m.).

Több felvételt csináltam, a vége nehezen állt össze. Hol így, hol úgy mondta, pl. így is:
„Aztán a fájdalmas Szüzanya szive maj’ kétfelé repedt, mikor a vér és a víz reá csöpögött.”

„És mikor ha menek valahová, így eszembe jut. Este, reggel nem végzem. Akkor (gyerekkorukban) reggel, este... templomban nem mondták... Mária-álmot is mindennap...” (Édesanyjától tanulta, Holló Józsefné Elek Rozáliától.) „...Má rég meghalt”... (domaháziak voltak).

175.

Paradicsomba csendítettek

Ó péntek, péntek, pénteknek napja
Krisztus Urunk esett a nagy kínba
Paradicsomba csendítettek
három mandulafának
kivették árnyékából koporsóját.
Arra mégyen a Boldogságos Szűz
Szánom bánom szegény asszony (any)ádat
Ne szánd, ne bánd szegény asszonyádat
Menjen el a Betlehem városába
Szántól származott szép imádságodat
hirjezd el nevezd el
Názáretben van egy mustafa
kívül aranyos belül kegyelmes
abba mondanak hétszer hét szentmisét
ott hallgattam én is szerelmes Jézusommal.

Sajószöged (Borsod m.). 1973 januárja.

Levélben küldte Járasi János plébános 1973. febr. 1-jén.

Bodolai Jánosné Körtvélyesi Anna, 74 éves.

176.

Eridj Betlehem városába

Oh Mária, fehér rózsza,
Krisztus Jézus találmanya,
Szent igékkel ígéztették,
Aranygyűrűvel pecsételték
A háznak négy szögletén négy őrzőangyalka azt kiáltja:
Köjj fel, oh Mária,
Mert itt viszik Szent Fiadat,
Csöpp véreit kiontották,
Az angyalkák felszették,

Mennyországba felvitték,
 Krisztus Urunk elibe tették, amen.
 Ma van péntek, annak is a napja,
 Krisztus Urunknak mennyei kínjára,
 Kínján esett az ő szentséges szent vérének elfolyása,
 Szól az Atya a Fiához,
 Hogy hol az én teremtetett állataim?
 Oh békesség,
 Szállásadó,
 Kapunyitó,
 Beteg a test,
 Kész a lélek,
 Kész vagyok, Uram,
 Bizonnyal mondom,
 Hítlen zsidók
 Hítlenkedtek,
 Hogy megfogták
 Fényes Jézust,
 Fölvitték a Kálvária hegyére,
 Vasszögekkel szögeztették,
 Töviskoronával koronáztatták,
 Epével és borecettel az ő szentséges szent száját
 keserítették,
 Arra megyen asszonyanya,
 Boldogságos Szűz Mária, mondja:
 Én fiam, fiam, szentséges Szent Fiam, de szánom-bánom
 a te keserves kínaidat!
 Ne szánd, ne bánd, asszonyanyám,
 Csak eridj Betlehem városába,
 Hírjeszd ki a szent kápolnába:
 Aki ezt az imádságocskát elmondja,
 Este lefektében,
 Reggel felkeltében,
 Elviszi magával az örök dicsőségbe, amen.

Felsőlanc (Csehszlovákia) 1973. jún. 13.

Özv. Kalinács Istvánné Dezső Anna, 1892.

„Nagy Mihályné Szopkó Borbála vót a nagymamám, tőle tanultam, 14 éves vótam, ő 71 vót. Perecsénybe laktak, mindig este, reggel, most is mindig, azóta is, nem is feledem, egy szót se belüle. Mindig.”

177.

Indulj el kerek kápolnába

Piros hajnal hasadá,
 Kibe Mária nyugodvá,
 Pokol tőle töreték.

Eleven ostya!
 Úristen,
 Néked adom lelkemet,
 Tőled várom lelkemnek örök üdvösségét,
 Mert a hitlen zsidók hitlenkedtek,
 Hogy megfogták mi Urunkat, (sír)
 Jézus Krisztust,
 El-bevitték Pilátus pitvarába,
 Kőoszlophoz kötözték,
 Ecettel, epével itatták,
 Méreggel fojtották,
 Szent testét megnyitták,
 Piros vérét kiszedték,
 Kezeit, lábait a magas keresztfára szögezték,
 Arra megyen Szűz Mária, asszonyi Szűzanyánk,
 Csak indulj el kerek kápolnába,
 Boldog Betlehembe,³⁶⁰
 Szólj egyet kicsinnek, nagynak,
 Árváknak, özvegyeknek: (sír)
 Akik ezt az imádságot elmondják,
 Este lefektekbe, reggel fölköltökbbe
 Velem viszem a Paradicsomkertbe,
 Nyitva leszen a mennyország ajtaja
 Mindörökké, amen.

Füge (Csehszlovákia), 1973. nov. 24.

Eszlári Imréné Varga Mária, 1901.

(Mutatja az Új Ember gyűjtésre felhívó számát, kérdezi, hogy tudok-e róla. Azt mondja, hogy öneki akkor jutott eszébe olyan imádság, csak azt mondta, hogy mai eszével): „Hát úgy gondolom, hogy hát a mai helyzet má, ugye, már olyan értetlenek, vagy mit tudom én, no! Nem értelmesnek mondom má eztet... Ezeket az imákat, mer’ ugye, olyan szavak vannak benne, ami hát kicsit ojjan, nem a mai korhoz való, mondom, no, hogy, hogy a másképpen van minden, ugye, más felfogások most már. Most már sok szava olyan értetlenül cseng, de hát azért csak mondom, csak mondom azért, mer gyerekkoromba megtanultam, hát elmondom, hát Istenem, rosszat nem teszek vele, ugyi, hát... hát azért szeretem, mer édesanyám tanított rá, még gyerekkoromba, azóta szeretem. Elmondom.”

(Édesanyja, László Mária Varga Istvánné 1938-ban halt meg 73 éves korában.)

178.

Szenvednék érted

Én lefekszem én ágyamba,
 Mind Úrjézus koporsóba,
 Fejem fölött egy szent kereszt,
 Azon ülvén három angyal,
 Egyik őriz éjfélig,

Másik őriz hajnalig,
 Harmagyk őriz halálom órájáig,
 Kimegyek ajtóm elejbe,
 Föltekintek magas mennybe,
 Ott látok egy aranyos kápolnát,
 Abba' látom Úrjézust,
 Térigyig a vérbe,
 Könyökig a könnyübe,
 Mondja neki anyja, Mária:
 Jaj fiam, fiam, mit tettél,
 Hogy olyan nagy kint szenvedtél?
 Szenvednék érted, ha szenvedhetnék,
 Halnék érted, ha halhatnék,
 Mennysországba csendítenek,
 Rózsaljányok reméljenek,
 Amott gyün a mi Urunk Jézus Krisztusunk,
 Hoz a' nekünk kel(j)het, kenetet,
 Aki szívünket megkenyi, amen.

Esztergom, 1974. ápr. 28. - Szent Adalbert-búcsú.

Mát Mihályné Kanyó Márta, 1896. Őrhalom (Nógrád m.).

„...nappal is, este is, reggel is, amikor csak mondják... Jézusho, mer ő sokat szenvedett miértünk, hogy a bűnünk megbocsátódjon... hát eztet édesanyámtó... Kanyó Erazné Bozsány Anna, má 85 vót (mikor meghalt) ...őrhalmi lány volt... Amikor csak teccik, akkor, amikor csak jó'esik, ez nagyon jó imádság!... meg a Szűzanya, az is nagyon jó. Ahho' is nagyon jó imádkozni...”

179.

Halnék halálodé'

Máma van a péntek,
 Annak is a napja,
 Mely napon a kegyetlen zsidók Krisztus Urunkat megfogták,
 Kőoszlophoz megkötözték,
 Tövisekkel megkoronázták,
 Vasláncokkal megláncolták,
 Elborítja a piros vér,
 Egyet szólla Jézus Krisztus a magos keresztfáról:
 (szipog)
 Ölj meg, ember!
 Én nem ölöm.
 Midőn sirattya Mária az ő Szent Fiát:³⁶¹
 (már sírva mondja)
 Fiam, fiam, fényes Jézusom,
 Halnék halálodé', ha halhatnék,
 Ehen hozzák ajándékot, kelyhet, kenetet,
 Meljet az Úrjézus drága szent testét kennyék,

Bizon, bizon mondom néktek,
Aki ezt az imáccságot este lefektébe, reggel fölkeltebe elmongya,
Beviszik mennynek szent országába, ámen.

Somogylad, 1972. aug. 3.

Szabó Józsefné Kuti Mária, 1899.

Mindennap imádkozták este. Ő is a szüleitől meg a nagyszüleitől tanulta. Nagyanyja, Kvell Imréné Horváth Katalin Belacon (Tolna m.) született, és 86 éves korában halt meg, 1948-50 körül. Templomban nem hallotta.

180.

Héccer, ha lehetne

Tenger mellett van egy mostor,³⁶²
Kívül aranyos, bellü' kegyelmes,
Abban van egy héccer fölszenteltetett szent oltár,
Az előtt mondja Szent Péter és Szent Pál az új misét,
Boldogságos Szűz ott hallgatta szerelmes Szent Fiával,
az ártatlan Jézuskával,
Csakhogy a nagy kegyetlen zsidók elkapták,
Keresvén keresték
Uccákru' uccákra,
Sehun nem tanálták,
Előtaná'ták Szent Lukács evangélistát,
Nem láttad az ő szerelmes Szent Fiát, az ártatlan Jézuskát?
Ereggy, ereggy magos keresztfára,
Szent feje le van hajtva,
Szent kezei ki van nyújtva,
Szent oldalát vasdárdával ljuggattyák,
Szent szakállát vasgerebljével gereb(l)ézik,
Odamegy a Boldogságos Szűz,
Letérbetyül előtte,
Oh fiam, fiam, fínyes csillagom,
Meghalnék érted héccer, ha lehetne,
De lehetetlen az anyának a fiáé
Héccer meghalni.
Anyám, anyám, szép Szűz Máriám,
Ereggy, ereggy fekete föl' színire,
Hirdessed ezt fiaidnak,
Hirdessed ezt leányidnak,
Hogy kik este lefektyébe,
Reggel fölkeletyébe ezt a kis imádságot elmondják,
Izony, izonyomra mondom,
Úgy fog üdvözülni,
Mint a mai lettbéli gyermecske.

Rimóc (Nógrád m.), 1974. márc. 15.
Jusztin Balázs, 1896.

(Annyira meg van hatva, hogy sokszor hosszan hallgat, nyeli könnyeit, majd sír, szipog, nem tudja folytatni.)

„...anyámtól tanultam, leírtam egy papirosra, osztán mondtam mindennap kétszer, reggel meg este. Az anyám azt mondta, a papok tilcsák... hallotta az öregektől, a papok tilcsák ezt az imádságot...”

Édesanyja, Kanyó Krisztina Jusztin Péterné 1932 januárjában halt meg, 71 éves korában.

181. Fényes csillagom

Amott vagyon egy kápolna,
Amellett van egy ótár,
Kívül aranyos, bellő kegyelmes,
Ott mond Szent Pál apostol új misét,
Odamegy a Boldogságos Szűz Mária hallgatnyi az ő szerelemes
Szent Fiával, az ártatlan Jézuskával,
Arra mennek a kegyetlen zsidók, elkapják előle,
Uccákru uccákra hordozván,
Sehol se találván,
Elétalálván
Szent Lukács evangélistát:
Hol láttad az én szerelmes Szent Fiamat, az ártatlan Jézuskámat?
Eriggy a fekete föld színire,
Ott van szent feje meghajtva,
Szent vére kiontva,
Szent haját szaggatták,
Szent oldalát lyuggatták,
Szent fejét vasgerebljével gereblézik,
(variáció: szent szakállát...)
Fiam, fiam, fényes csillagom,
Mé' álltá' grédának ágára?
Ha lehetne egy anyának a maga gyermekeié meghalnyi,
Héccer meg héccer meghalnyi.
(variáció: De lehetetlen az anyának a maga gyermekeié
héccer meg héccer meghalnyi)
Anyám, anyám, szép Szűz Máriám,
(variáció: Anyám, anyám, fényes csillagom)
Eriggy a fekete föld színire,
(variáció: Eriggy a fekete Kálvária hegyire)
Hidd elé a te Ádám népeidet:
Aki ezt a kis imácsságot elmongya este lefektyibe, reggel
fölkelyibe,
Meghagyom Atyámnak, beveszem az örök dicsőségbe, amen.

Varsány (Nógrád m.), 1972. Júl. 11-12.
Csernák Balázsne Lehoczki Verona, 1928.

„Édesanyámtól tanultam, Barna Mária Lehoczki Andrásné, most két éve halt meg, 72 éves vót... este meg reggel, a gyerekekkel mondta, tanította az unokákat is, mindig imádkozott velük, már az öregeknek az a gondjuk, hogy imádkozzanak... családi volt.”

(A változatokat Piszka Istvánné Csámpa Mária, 1941. Nógrádsipeken 1972. nov. 11-12-én felvett imájából idéztük.)

182.

Ha te énérettem meghalsz

Oh hajnal, hajnal,
Szép piros hajnal,
Melyben Mária nyugodván,
Úrtul született,
Világtul támadott,
Hitlen zsidók megfogták,
Bevitték a Pilátus pitvarába,
Vasostorokkal fokozták,
Szencséges kezét és lábait vasszögekkel luggasztják,
Odamén asszonyunk általa:
Oh szánom és bánom öt mélységes sebednek kinyílását,³⁶³
Piros vérednek fekete földbe menését.
Oh asszonyi állat, ne szánd, ne bánd, az én öt mélységes sebemnek
kinyílását,
Piros véremnek földbe menését,
Mer' ha te énérettem meghalsz,
Minden édesanya szülötte gyermekér meg kell halni,
Hanem menny el Jeruzsálembe,
Egy kis kerek kápolnába,
És ott majd hirdesd az én számból származott szókat:
Aki ezt az imáccságot este lefektében, reggel fölkelésében elmongya,
Bizonyosan velem léssen az örök boldogságban, az örök
Paradicsomban, ámen.

Sajószentpéter (Borsod m.), 1970. nov. 1.
Kósa Sándorné Kovács Borbála, 1894. Borsodszirák.

„...eztet édespámtú, anyámtú... Kuzma Borbála Kovács Istvánné... oh régen mán a' (meghalt) ...nagy ideje mán, nem is tudom... 40-be.” Édesapja szentpéteri volt, Kovács István, 32-ben halt meg, 74 éves volt. Imádkozta reggel is, este is.

183.

Minden anyának meg kell halni

Oh hajnal, hajnal,
Szép piros hajnal,
Kibe Mária nyugodott,
Úr tőle született,
Világ tőle távozott.
Úrjézust zsidók megfogták,
Kőoszlopho' megkötötték,
Vasdárdával megdárdázták,
Uram odamegyen.
Jaj fiam, Szent Fiam, szerelmes Szent Fiam,
Szánom és bánom a te keserves kínodat.
Jaj anyám, anyám, ne szánd, bánd az én keserves kínomat!
Mer' ha te érettem meghalsz, minden anyának meg kell halni a
maga gyermekeié.
Ki ezt az imáccságot elmongya este lefektyibe, reggel fölkeltyibe,
Annak hét halálos bűne megbocsájtatik, ámen.

Magyargéc (Nógrád m.), 1969. nov. 16.

Babléna Ferencné Séber Mária, 1925.

„Este, reggel mondjuk.”

184.

Nem tud a Fiúér' meghalni

Piros színű szép hajnal,
Kibe Mária nyugvékol,³⁶⁴
(Ur) Túlő született,
Világ túlő terjedett,
Pokol túlő megtöretett,
Neked adom lölkömet,
Tüled várom lölköm örök dicsőségét, örök boldogságát,
Mer Jézus Krisztust megfogták,
Küoszlophoz megkötözték,
Arra mene Szent Mária, és mondá:
Fiam, fiam, szerelmes Szent Fiam!
És az Anya nem tud a Fiúér' meghalni.
Azért mondá Keresztelő Szent Jánosnak:
Menny el a fekete föld színire,
Hirdessed a Boldogasszon szájáró' származott szent ígéket!³⁶⁵
Higgye meg, aki ezt az imádságot este-reggel elmongya,
Mennyország ajtaját megnyitatom,
És velem együtt víg nélkül örvendezik, ámen.
Gyűjj el, Atya!

Gyűj el, Fiu!
Gyűj el, Szentlélekúristen!
Hallgasd meg kérésemet, kiáltásomat, hozzád fölfohászkodásomat,
És ne haggy bennünket szencség nélkül e világból kimúlni, ámen.

Kapuvár, 1969. nov. 22.

Cserpes Gézné Tobler Erzsébet, 1905.

„Mikor bementünk az ágyba, akkor mondtuk el.”

Édesanyjától, Tobler Jánosné Varga Annától tanulta, aki 1938-ban halt meg 62 éves korában.

185.

Az én édesanyámra legyen gondod

Dicsőség az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek
névében ámen.

Mikor Jézus a Gecemáni-kertbe ment,
Kezdődtek keserves kínszenvedései,
Jövének a hamis zsidók
Karddal, nyárssal, dorongokkal
Elvezették Jézust Pontius Pilátushoz,
Nagy veréssel az Annáshoz,
Egy órában többet adának Jézusnak ezer sebeknél,
melyek nagyon fájtak.

János, kedves tanítványom!

Az én édesanyámra legyen gondod!³⁶⁶

Kezinél fogva messze vezesd el a keresztfától,

Ne lássa, hogy mit szenvedek!

A magas fák lehajlottak,

Kősziklák meghasadtak,

Madarak éneklésüket felejtették,

Nap, hold, csillag elsötétedett.³⁶⁷

Minden ember, ki ezen kis imát tudja,

Naponta egyszer elmongya,

Jutalmat nyer mennyországba.

Oh Jézusom, neked élek,

Oh Jézusom, neked halok,

Oh Jézusom, élve-halva tied vagyok, amen.³⁶⁸

Jászberény, 1972. aug. 5-6. - búcsú.

Dobos Jánosné Dinnyés Teréz, 1906. Sülysáp (Pest m.), ott is lakik.

„...Templomba nem imádkoztuk, este szoktuk imádkozni, mikor gyerekek vótunk. Mikor gyerekek vótunk, akkor tanított anyánk rá.” Édesanyja, Szűcs Ágnes Dinnyés Sándorné 1945-ben halt meg 59 éves korában, sülyi volt.

186.

Szent oldalát megnyitották

Én lefekszök én ágyamba,
Mind Urjézus koporsóba,
De én ottan nem maradok,
Harmadnapra föltámadok,
Kerűjjetek, körösztek,
Őrizzetek, angyalok,
Lám, megfogták Báránjézust,
Kivitték Pilátus udvarába,
Onnan megfogták zsidalomra,
Zsidalomról megfogták szent szakállát,
Szálanként kiszették,
Szent haját kitípték,
Szent képire harminchármat köptek,
Szent oldalát dárdával megnyitották,
Úgy, hogy vizes vér folyt ki belőle,
Aki erről este, reggel emlékszik,
Hét halálos bűntű ment lészen, amen.

Mélykút (Bács-Kiskun m.), 1975. febr. 2.

Lakatos Istvánné Kis Vilma, 1905.

„...édesapámtól, Kis Elek, meghalt 1942-ben, 92 éves volt, mélykúti... este...”

187.

Ölében Szent Fia meghalva

Én lefekszek én ágyamba,
Mint Úrjézus koporsóba,
Három angyal őriz engem,
Őrizzetek, angyalok, éjfélig,
Szűz Mária, virrattig,
Föltekintek magos mennybe,
Nytva látom mennyország kapuját,
Kívül kárpitos,
Bellú aranyos,
Trónusán ül szép Szűz Mária,
Ölében Szent Fia meghalva,
Három csöpp vére elcsöppent,
Az angyalok fölszették,
Cintányérra tették,
Az Úrjézushoz vitték,
Nem szólok, sem felelek,
Ki ezt az imádságot este elmondja, reggel,
Halálos bűn nélkül hal meg,

Halála óráján igényesen a mennyországba
megy. Ámen.

*Mélykút (Bács-Kiskun m.), 1975. febr. 2.
Csorba Mihályné Turcsányi Anna, 81 éves.*

„Már régen tudom, az én nagyanyámtól... Végel Erzsébet, Matkó Mihályné, meghalt, még
kislány vótam, idevalósi vót. Minden reggel meg este imádkoztuk.”

Templomban?

„Nem hallottam.”

188. Szirván zokogván

Hol ül vala, hol ül vala asszonyunk Mária?
'ző sziralmas kertecskéiben,
Szirván zokogván,
véresz könnye hullatván;
Odamene Úr Jézusz.
- Kérdi: mit sírsz, mit keszeregsz?
- Hodne szíjrak, keszeregjek,
ha 'z áldott szent fiamot
Szinórehedre kivitték,
Zidók két kezit e' mászra szegezték,
büdösz nyálakval töpdösztek,
hosszu szulicával szulicálták,
magasz keresztfára felfeszítették;
Mennyetek el fekete föld hátára,
Örezzétek ezt az imáccságozskát,
legényeknek lányoknak,
minden Isztenben hívőknek.
Bizony bizonyomra, hogy beveszem az ő lelkit,
mint e máj dicsőszégesz szülőgyermeknek.
Pokor ajtai bécsánulnak,
Mennyország ajtai kicsánulnak.
Amen

*Bogdánfalva (Moldva), 1933. ápr. 6.
Tálas István kéziratot anyagából kaptam.
Habari M.-né, Budó Ferenc leánya.*

189.
Szent Fiát siratta

Boldogságos Szűz Mária Szent Fiát siratta,
Szent Fiát a latrok megfogták,
Kötéllel kötözték,
Pontius Pilátus eleibe vezették,
Krisztust a magos keresztfára elevenen fölfeszítették,
Boldogságos Szűz Mária szeme láttára Szent Fiát dárdákkal szúrkálták,
Ecettel, epével itatták, kövekkel hajigálták,
A Boldogságos Szűz Mária szíve fájdalomában a földre esett,
Az angyalok fölveték, Krisztus lábához vezették, a magos keresztfához'.
Krisztus meghalt a keresztfán, mert agyonöldözték,
Mingyá le is vették,
Szálla alá poklokra a föld mélységébe, mingyá el is temették,
Krisztus Urunk harmadnapra halottaiból föltámadott a föld mélységéből,
És az egész világi kereszténység mind azt kiáltotta:
Hála légyen az Istennek, föltámadt Krisztus világ megváltója,
Lelkünk pártfogója!
Aki ezen imádságot lefektek, fölkeltek elmongya,
Krisztus Urunk nem hagyja a purgatórium tüzibe szenvennyi,
Hanem fölviszi a mennyei Attyához a dicsőségben örökkön örökké, ámen.
Krisztus urunk ezen sok kínszenvedést mind a mi bűnös lelkünkért tette,
Hogy lelkünket az örök kárhozattól megmenthesse, ámen.

Nemesszentandrás (Zala m.), 1970. dec. 1.

Zsidi Károlyné Horváth Mária, 1900. Lickóvadamos (Zala m.).

„...nagymamám... a' édesanyámnak az édesanyja, mikor ők ollan gyerekek vótak, ő úgy találta... ekkora egy szív volt (10-12 cm átmérőjű) ...Kő vót, aztán azt mondja, ők nem gondútak semmire... addig veregették, eccercsak szétesett, szélleverték... aztán egy kis levél vót benne. Akkor elszaladott az ő édesannyának megmondani, hát az mingyá olvassa, magyarú' vót. Hát hogy hunnan kerút, hunnan se, azt nem tuggyák, abba a kőbe, csak abba vót... a nagymamám, hát azt én emlékszem rá, mikor meghalt, 85 éves vót... Németh Anna Juni Mihályné... 14-be halt meg... Ukki származás vót... az édesanyámat megtanította, aztán minket is, este, regge' mink mindig imádkoztunk. De mindig térden állva!... olyan régi füstös konyhánk vót, aztán ollan cserépkálla, oda köllött térbetüni...”

190.
Kő közé taszították

Ma van péntek, hónap lesz a napja,
Hogy Krisztus Urunkat megfogták,
Pilátus udvarába vitték,
Ott a keresztre felfeszítették,
Kezébe, lábába vasszőgeket verének,
Szencséges fejébe töviskoronát nyomának,

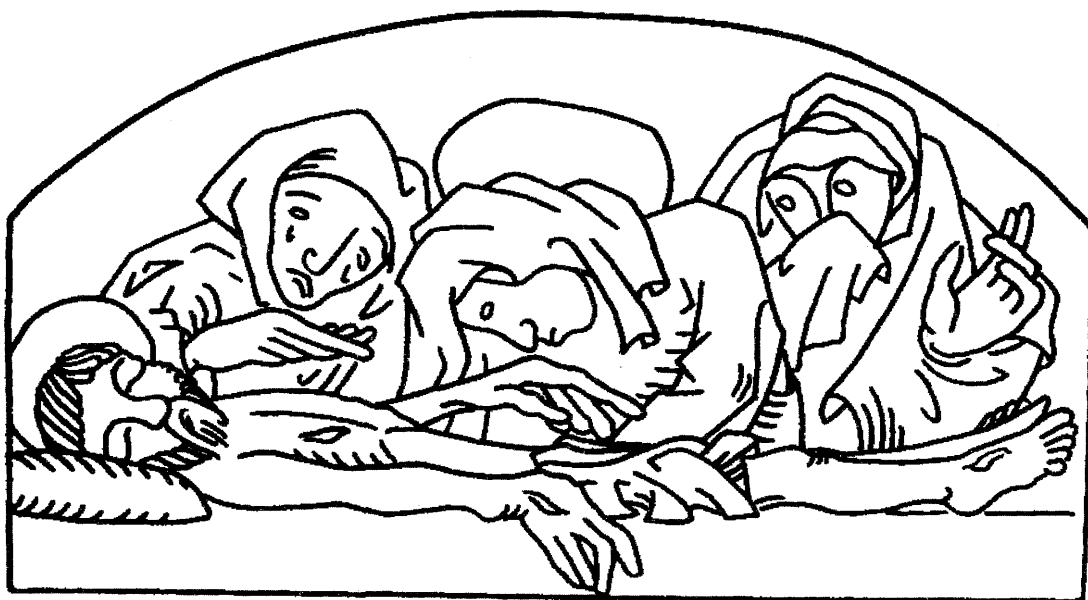
Szencséges vállára súlyos keresztfát nyomának,
Szencséges oldalát lándzsával megnyitták,
Egyikből víz foljt, a másiktól vér foljt,
Felelék a zsidók:
Ha elég is, ha nem is, arra a szóra
A kő közé taszították.
Mondá Krisztus Urunk:
Teremtettem testet, én adtam a lelket,
Valakik az én keserves kínszenvedésemről való imádságot
elmondja,
Úgy megy mennyországba, mint a bőcsőbe való kisdéd.

Vecseklő (Csehszlovákia), 1973. nov. 22.

Polipka Józsefné Jakab Erzsi, 1896.

„Este, reggel... édesanyámtól, Jakab Istvánné Varga Borbála, meghalt 1929-ben 62 éves korában.”

Halál-gyász

„...Három Mária siratja...”
(195. sz. imádság)

191.
Úrkoporsó ki van téve

Úr koporsó ki van téve,³⁶⁹
Benne fekszik Urunk Jézus,
Keze, lába ki van nyújtva,
Szeme, szája be van csukva,
Mennyországban csendítenek,
Rúzsálányok leméllenek,
Lépjünk az oltári szencségben, ámen.

Nógrádmegyer, 1970. dec. 15.
Krutyina Istvánné Verbói Júlia, 1919.

„...édesanyámtul... Rajkó Verona... én is szoktam, este, reggel...”

Imakönyvben leírva látta?

„Nem.”

192.
Benne fekszik az Úrjézus

Oh hajnal, hajnal,
Tiszta szép fínyes hajnal,
Kiben Mária nyugszik,
Úr is tőle születik,
Pokol tőle töretik,
Úristen, neked adjuk a lelkünköt,
Fekete földnek testünköt,
Eredj el, Jézus, fekete föld színére,
Hirdesd ott a kicsinnek úgy, mint a nagynak:
Aki ezt a kis imádságot szívesen örömet meghallgassa,
Kezében is alszik a mennyország kulcsa.
Vessünk a fejünk alá
Öt ujjunkkal,
Száz szentünkkel,
Körű(l) keresztet,
Senki ellenünk,
Jézus is mellettünk van,
Mária is csendít a Paradicsomba’.
Úr kitette koporsóját,
Benne is fekszik az Úrjézus,
Ott siratja három Mária,
Mandulafának három ága kivirágzott, szép is látszott, amint látszik,
A Jeruzsálem partján mondja Szent Pál, Szent Péter az ő szencsígés
szent miséjít,

Arra megy a nagyasszonyunk, Szűz Mária, kérdi tőle:
 Mért sírsz, mér rísz?
 Hogyne sírnék, rínék, máma teljes harmadnapja elvesztettem a szencsígés
 Szent Fiamot, az Úrjézust,
 Lépj ki, lépj ki templomnak ajtajába,
 Maj' meglátod a te szencsígés Szent Fiadot, az Úrjézust
 Térgyig vérbe,
 Könyökig könnyűbe, szedték az ő szencsígés szent testit, az ő szencsígés
 szent vérivel együtt,
 Azt kiál(t)sa Krisztus urunk: Kedves híveim,
 Aki ezt a kis imádságot szívesen örömet meghallgassa,
 Úgy beveszi az ő szencsígés szent házába,
 Mint a mai szencsígés szent napra született szent gyermeket,
 Elemíszthetetlen világosság fényeskedjék nekik
 Most és mindenkori és mindörökkön örökké, ammen.

Péliföldszentkereszt (Komárom m.), 1975. május 3-4. - búcsú.
Rozina Jánosné Less Mária, 1939. Legénd (Csehszlovákia).

„...édesapámtól, Less Jánostól, három éve halt meg 82 éves korában, Cserhátsurányban született. Este szokták, este...”

193. Úgy kútték koporsóba

A Paradicsomba becsöndítettek,
 Ottan lévén az angyalok,
 Úgy kútték koporsóba,
 Benne fekszik az Úrjézus,
 Ott siratja három Mária.
 Mandulafának három ága kivirágoztatik,³⁷⁰
 Ott van Szent Pál, Szent Péter,
 Ott mongya az új misét a Sinai-hegyen.
 Arany egy Asszonyunk, Mária!
 Mit keres Asszonyunk, Mária?
 Elvesztettem Szent Fiamot!
 Tapoggya ki templom ajtót,
 Maj' meglátta Szent Fiát
 Térgyig vérbe,
 Könyökig könnybe,
 Vaskesztyűkkel arcul vágják,
 Ott típázzák szent szakállát.
 Szent szíve megszakada,
 Piros vére folyamoda.
 Mondom, mondom, bizonynal mondom,
 Aki ezt az imáccságot este, reggel elmongya,
 Kezibe adom a mennyország kú'csát,
 Úgy örvendezik, mint a régi angyalok, ámen.

Egyházasgerge (Nógrád m.), 1970. márc. 22.
Ványa Lászlóné Gordos Teréz, 1892.

„Este, reggel elmondom, még napközti is... Édesanyámtú... Gordos Györgyné Fekete Mária, 1925-be halt meg 70 éves korában. Idevalósi vót.”

194.

Kínt, halált szenvedett

Zöld erdőbe(n) van egy kis kápolnácska,
Abba vagyons hétszer szencséges oltárka,
Előtte van Szűzanyánk térdig vérbe, könyökig
könnyübe,
Előtte van kirakott koporsócska,
Abba fekszik Krisztus Jézus, Szent Fia,
Szent szem, szent szája be van fogva,
Szent keze, szent lába el van nyújtva,
Mennysországba csendítének,
Az angyalok összegyűlnek,
Széles tenger partján,
Aran'fának aranyágán,
Ott ül szent Szent Jánoska,³⁷¹
Arra megyen Szűzanyánk, kérdi:
Szent Szent Jánoska,
Mikor láttad az én szencséges Szent Fiamat?
Ma teljes harmadnapja, hogy a kegyetlen
zsidók megfogták,
Énnyalakkal töpdösték,
Vasvesszőkkel vesszőzték,
Kálvária hegyére kivitték,
A keresztre feszítették,
Kínt, halált szenvedett,
Töviskoronával megkoronázták,
Ahol egy csepp vér elcseppent,
Az angyalok összeszették,
Aranytányérra rátették,
Az Úristen eleibe elvitték
Bízában bizonyomval mondom:
Aki ezt az imáccságot háromszor napjába(n)
elmongya,
Minden bűni megbocsájtógyik.³⁷²

Etes (Nógrád m.), 1972. máj. 29.
Zámbó Józsefné Pál Etel, 1880.

„...Édesanyámtú... Mákos Teréz... Pál Ferencné... meghalt 72 éves korában... utánamegyünk
(a halálba) ...itt született ő is... Ezt mindig, gyerekkoromtól fogva... mindé' mondom... este.”

195.

Három Mária siratja

Ha kimegyek ajtóm elé,
Föltekintek magos égre,
Ott látok kereken kápolnát,
Abba(n) vagyon hét oltár
Héccer fölszentölve,
Abba van fekete vánkus,
Azon fekszik Jézus Krisztus,³⁷³
Három Mária siratja.
Paradicsomba csöngetnek az angyalok,
Aki ezt az imácsságot ráérkezik elmondani
Reggel, délbe(n), este,
Viszem lelkét mennyországba,
Testét fekete földbe,
Ott is meg lesz szentölve örök dicsőségben,
ámen.

Eger, 1972. szept. 16. - fájdalmas búcsú.

Friedrich József, 1923. Leszenye (Csehszlovákia).

„Reggel, este, templomban nem... Nagymamámtú...” Lavrancsek Júlia Friedrich Józsefné, meghalt 1958-ban 85 éves korában, Galgagyörkön született, de leszenei lakos volt.

196.

Ott valának az angyalok

Tengerparton van egy fa,
Annak van egy aranyága,
Azon ül Szent Szent János,³⁷⁴
Arra mén Asszonyunk, Szűz Mária,
Kérnyi tőle:
Szent Szent János, hol láttad az én szerelmes Szent Fiamat?
Ma teljes harmadnap a zsidók megfogták, a Kálvária
hegyére vitték,
Ott énynyálakkal köpdösték,
Vasvesszőkkel vesszőzték,
Töviskoronával koronázták,
Oh Uram Teremtőm, nyisd meg a te kapuidat,
Mert az angyalok fölszedték,
A kehéljbe öntötték,
Bizon, bizonyára mondom,
Aki ezt az imádságot elmondja este, reggel, velem lészen a

Paradicsomban.
 Amott van a Sinai-hegyen egy kápolna,
 Abba fekszik Úrjézus.
 Szemi, szája be van fogva,
 Kezi, lába el van nyútva,
 Mennyben csöngetnek, ott valának az angyalok,
 Aki ezt az imádságot elmondja este, reggel,
 Úgy üdvözl, mint a ma született gyermek.

Óbást (Csehszlovákia), 1973. nov. 21.

Kovács Istvánné Csirke Fáni, 1896.

197.

Jöttünk szent sebeid látogatására

Fehér rózsza, Mária,
 Engem Jézus találjon,
 Szent színive(l) szeressen,
 Szent vériver(l) pecsétlen,
 Háznak négy sarkába
 Négy arankereszt van benn,
 Négy arankereszt, forogjatok,
 Szent angyalok, szeresetek.
 Én kimegyek én ajtómon,
 Föltekintek magos égre,
 Ott látom a tömjénágyat, tömjénklastromot,³⁷⁵
 Krisztus Urunk fekszik benne,
 Kérde tőlünk: Mér jöttetek?
 Jöttünk, Uram, szent sebeid látogatására.
 Mennyetek el fekete föld színe alá,
 Ádám juza³⁷⁶ közti,
 Kiálcsátok, hirdessétek:
 Aki ezt az imáccságot este, reggel elmongya,
 Hét halálos bűne megbocsájtatik,
 Szíve, lelke Isten irgalmába, nyugoggyanak békébe.

Patosfa (Somogy m.), 1972. aug. 3.

Szűcs Istvánné Bartakovics Erzsébet, 1920.

Csokonyavisonta (Somogy m.).

„Szegény anyám szokta eztet... este-reggel...” Édesanyja, Bartakovics Józsefné Kocsmár Juliánna, meghalt 1968-ban, 76 éves korában. Hahóti származású volt (Zala m.).

198.
Sebei kinyiladozva

Uram én kilépek ajtóm eleibe,
Föltekintek áldott mennyországba,
Nyitva látom mennyország kapuját,
Szentek-szent kápolnáját,
Názáreti Jézus kőkoporsóba ki van terítve
Hetvenhét mély sebei kinyiladozva,
Aki ezt az imádságot elmondja
Beveszem magamhoz paradicsom kertjébe
Ábrahám fényébe
Ott leszen mindörökkön-örökké. Amen.

*Levélben küldte Kiss András (1887. Csiffár [Csehszlovákia])
Győrből 1971. máj. 5-én az Új Ember gyűjtési felhívására.*

„Az Új Ember katolikus hetilap húsvéti számában megjelent ősi népi imákért alulírott Kiss András, szül. 1887. február 17. Csiffár községben... az alábbi imákat Özv. Csuka Gáborné szül. Bényi Tekla, szül. Csiffár 1834. október 20. nagymamámtól tanultam, 3-4-5 éves koromban, a most ismert imákkal együtt.”

199.
Azon sebek megerednek

Én lefekszem én ágyamba,
Úgy, mint testi koporsómba,
Őrizzetek, szent angyalok,
Forogjatok, szent keresztek,
Hadd aludjak Máriának kebelébe(n),
Ott is megtalál engem az Úrjézus Krisztusom,
Szent szívvel szeretettel,
Aranygyűrű pecsétlővel,
Uj töre szakadott,
Pokol töre távozott,
Menny el, menny el, a piros este
Mária megnyugodott,
Világ verratáig (verág?)
Világ hasattáig,
Kel' föl, szép Szűz Mária,
Mer meggyolladt a gyojttatlan gyertya,
Megfogták Jézust a zsidók,
Vasostorral ostorozzák,
Marokvesszővel csapkoggyák,
Csurran, csurranyik,
Csöppen, csöppenik,
Az angyalok szedik-veszik,

Aranyos pohárba teszik,
 Jézus elejbe viszik.
 Jézus is azt mondja,
 Oh fiam, fínyes Jézusom,
 Mér(t) szenveded ezeket a nagy bűnöket?
 Oh anyám, Máriám,
 Szenvedem a bűnösért,
 Ki ezt az imádságot elmondja háromszor
 lefektébe, háromszor fölkeltebe,
 Várhotja hetvenhét bűne bocsánatát.
 Atya, Isten, jőjj el hozzám,
 Fiúisten, jőjj el hozzám,
 Vessél rám keresztet
 Öt ujjoddal,
 Ötven angyaloddal,
 Száz szerető szenteddél,
 Tizenkét apostoloddal
 És egy csöpp véreddel,
 Piros kármánkő koporsó,
 (variáció: kárvánkő)
 Abba fekszik a kis ártatlan,
 Szent szemei behunyolván,
 Szent kezei kikucsolván,
 Azon sebek megerednek,
 Piros vére lefolának,
 Anna asszony születése naptyára. Amen.

Bucuszentlászló (Zala m.), 1973. szept. 22-23. - búcsú.
Bocskor Péterné Husz Anna, 1914. Becshely (Zala m.).
Várföldén lakik, Bánokszentgyörgy mellett (Zala m.).

„...nagyapámtú... Vlasits István... minden este... hárman vótunk lányok, az édesapánk elve-
 szett a világháboruban, ő nevelt bennünket, térden állva, letérdeltünk minden este melléje, és
 úgy montuk el. Becsehelyi volt s ott is született... Mindig, mindig (imádkozza), minden este el
 vót ez mondva, minden este.” (Nagyapja kb. 75 éves korában halt meg, ő lehetett 9-10 éves.)

200. Odamegyen Árkangyélus

Kimegyek a házam elejibe,
 Feltekintek a magos égre.
 Ott látok egy kis kápolnát.
 Kível aranyos, belől irgalmas, közepi piros.
 Márvány kő koporsó.³⁷⁷
 Azon vagyon egy fekete vánkos.
 Azon fekszik az ártatlan Jézus.³⁷⁸
 Szemét száját behunyja.
 Szent kezét lábát elnyújtja.

Odamegyen Árkangyélus.
Még most is ott fekszel édes Jézus?
Nagy fájdalmadban?
Aki ezt napjában háromszor elmondja,
úgy megüdvözülni mint a pólyabéli gyermek.

*Balassagyarmat, 1972 nyara.
Levéiben érkezett Trizna Lajostól 1972. júl. 15-én
az Új Ember gyűjtési felhívására.*

Nagyanyjától, Trizna Lajosné Miska Erzsébettől tanulta (83 éves, Miski [Csehszlovákia]), ő pedig édesanyjától, Miska Pálné Varga Zsófiától, 1855-1949.

Este szokták imádkozni, lefekvés előtt.

201. Itt fekszel, keserves kínodon?

Sátán, ne kísérgess engem, mer van nekem fejem,
Úrjézus velem, Mária mellettem, senki ellenem, amen.
Őrizz, angyal, az én lelkem, mert most nyugszik az én testem.
Alvásom, nyugvásom mind a Krisztusnak ajánlom.
Kimegyek házam elejibe,
Föltekintek magos mennybe,
Ott látok egy aranyos kápolnát,
Kívül irgalmas, belül kegyelmes,
Abba van egy márvánkő,
Azon van egy vánkus,
Azon fekszik Urunk Krisztus,
Lehunván szent szemit, szent száját,
Elnyújtván szent kezit, szent lábát,
Arra megyen Gábiel arkangyal:
Oh szerelmes Jézusom, még most is itt fekszel, keserves kínodon?
Fölhívván szent szemit, szent száját,
Fölkíván szent kezit, szent lábát,
No te, Gábiel arkangyal, eredj a fekete földnek,
Számból szádba vett ígéket hirdessed,
Hogy aki ezt minden este, reggel elmondja megüdvözülni, amen.
Ma halt a keresztfán Jézus, a szelid bárány,
Hogy nekünk szent halála üdvösségünkre válva,
Siratja őt Mária,
Boldogságos Szűzanya,
Siratják az asszonyok,
A menyei szent karok,
Oh Jézus, nékem bűneimet érzenem,
Váltságodba részesíts,
Mindörökre üdvözíts!
Oh édes Jézuskám, hálákat adok szent fölségednek, hogy
megőrzötté', megtartottá' a mai drága szent napon.

Kérlek, édes Jézuskám, őrizze' meg a sötét éjszakának idején
Tűztő', víztő', kárvallástó', hirtelen haláltó', mindenféle veszélytő',
Kétségbeeséstő',
Pokolbéli ördögnek incselkedésítő',
Testnek förtelmességítő' és minden halálos vétectő', ámen.

Oh édes Jézuskám, szent kezedbe ajánlom testemet, lelkemet,
Életemet, halálomat,
És ezt a kis imádságomat.
Ajánlom a Krisztus Jézusnak keserves kinszenvedéseie',
A Boldogságos Szűz Máriának hét fájdalmaié',
Édesapámé', édesanyámé',
Magam bűni bocsánattyáé',
Lelkem üdvösségié',
Nevemen való pátronusomnak esedezésié',
A tisztítóhelyen szenvedő és az elfelejtett lelkeké',
Hogy ha majd ők is kiszabadulnak az ő tüzes börtöneikből,
Majd ők is esedeznek és könyörögnek értünk a mi Urunk, Jézus
Krisztus által, ámen.

Ipolytarnóc (Nógrád m.), 1974. márc. 12.

Telek Miklósné Urbán Julianna, 1894.

„...eztet a legöregebb testvéremtű tanultam, Borbála... Sinka Imréné, három esztendeje halt meg, 90 esztendő vót, de még több is lehetett, de hát csak annyit tudtak, mer má ő nem tudta megmondani, hát 90 évesnek írták csak be.”

Mikor imádkozták?

„Este.”

Templomban?

„Nem. Csak ötöle hallottam mindig.”

202.

Szűz szent koporsójából felszólal

Vasárnap reggel
Kisüt a napocska,
Sétált a Szűz Mária
Mennyországba.
Szencséges Szent Fiát
Karján hordozza³⁷⁹
Éjféliről éjfélire,
Hajnaliról hajnalra,
A harangok megszólalnak,
A gyertyák meggyulladnak,
Az Úrjézus az ő szűz szent koporsójából felszólal:
Jertek ide, megtért lelkek,

Nézzétek meg az én oldalamat!
Zsidó vérrel be van kenve,
Vasszegekkel át van verve,
Aki ezt az imácsságot este lefektébe, reggel
fölkeltébe elmongya,
Bizon, bizon mondom nektek, meg fog üdvözülni,
mint a mai született gyerek, ámen.

Nógrádmegyer, 1970. dec. 15.

Radics Istvánné Kojnok Erzsébet, 1920.

„ezt még öreganyámtól... Géczy Mihályné Varga Borbála... 1929-ben halt meg, és akkor 60 esztendő volt... nem hallottam a templomban, csak őtől odahaza, este meg reggel imádkoztatott... vacsora előtt... mikor asztalnál ültünk... ő mondta elő, s utánamondtam... megtanútk.”

203.

Nyiccs kaput, angyal

Az én házam Szent Antal,
Négy szegibe négy angyal,
Közepibe szent oltár,
Szent oltár előtt szent kereszt,
Szent kereszt előtt aranypad,
Azon fekszik az Úrjézus Krisztus,³⁸⁰
Föl van szaggatva drágalátos szent teste,
Ki vala ontva drágalátos szent vére,
Oh beteg a test,
Kész a lélek,
Vígán várják a mennyei szentek,
Oh én édes fényes napom,
Mit kérsz, meg nem szolgálhatom,
Tiszta szállást nem tarthatok,
Nyiccs kaput, angyal,
Nyúccs kezet, Mária,
Hogy mű es mehessünk boldogul boldog
mennyországba,
Urunk színe látására, ámen.

Székelyszabar (Baranya m.), 1971. ápr. 27.

Erős Peter né Mezei Szabina, 1895. Józseffalva (Bukovina).

„...édesanyámtól, Várda Teréz Mezei Alajosné... 32-ben halt meg, 69 (éves korában) ...ő is józseffalvi születésű volt... az összes gyerekek, ahányan vótunk olyan nagyok, szépen le-térgepeltünk, és úgy... az összes család imádkozta... vacsora előtt.”

„...Paradicsomkertbe van egy szent kút...”
(204. sz. imádság)

„Feltámadás”

(205. sz. imádság)

204.
Égen mennyi csillag

Fehér rózsza, Mária,
Engem Jézus talájjon
Szent vérive, szent koronájáva,
Boldogasszony ajtónkon,
Szűz Mária ablakunkon,
Négy szép őrangyal a szoba közepibe,
Szent keresztek, kerűjjetek,
Őrangyalok, őrizzetek!
Én elmegyek én ágyamba,
Ott nyugodok abba az órába,
Mer Gecemária,
Krisztus Urunk a kertyébe kettőt lépett,
A zsidók elfogták,
Elvitték Pilátus udvarába,
Megkoronázták,
Dárdával dárdázták,
Koronával koronázták,
Arra megy a drágalátos szép Szűz Mária,
 édesanyánk, azt felelte:
Fiam, fiam, drágalátos Szent Fiam!
Mér szenvedted ezeket a nagy kénokat?
Szegényekér, boldogokér,
Aki ezt az imáccságot este, reggel elmongya,
Megüdvözüln.
Paradicsomkertbe van egy szent kút,³⁸¹
Oda jár az Úrjézus Krisztus
Az ő szencséges szent sebeit mosogatnyi,
Gyertek ide, keresztények,
Nézzétek az én szencséges szent sebeimet,
Hol a zsidók megszurkálták,
Tüzes pá'cával megcsapdozták,
Hét csepp vérem lecseppent,
Az angyalok fölszették,
Szárnyuk alatt magos mennybe fölvitték,
Szagával az egész mennyországot betöltötték,
A harangok szólamlottak,³⁸²
A gyertyák gyulladoztak,
Minden lelkek örűtek, csak azok nem örűtek,
Aki aptyát, annyát megverte,
Én nem verem meg, csak gondoltam,³⁸³
Fogd, Szent Péter, a kezedbe a kujcsokat,
Mutasd néki a hosszú, széles, poros utakat,
Amerre az ördögök a pokolba járnak.
Oh drágalátos fényes Jézus,
Ne cselekedd ezt evve' a bűnösse',

Még ezt az imáccságot el nem mongya:
Égen mennyi csillag,³⁸⁴
Fán mennyi levél,
Földön mennyi szent por,
Este lefekvéskor,
Reggel fölkeltebe,
Édes drága Jézusom.

Ez az utójjá.

Kaposvár, 1970. okt. 13-15.

Ander Imréné Magyar Júlia, 1902. Rinyakovácsi (Somogy m.).

„...még édesanyámtul, olyan kis pici lánykoromban, megha'tak azok má', itt laktak Kaposváron... édesapámrú' Magyar Mihályné vót... lányneve meg Zsovár Rozi vót... az má' 40-be meghalt.”

Hol született?

„Én bizon azt nem tudom, mert mostohaanyám vót... csak itt vannak e'temetve mind Kaposváron... este is, reggel is... akkor, mikor olyan kislányok vótunk...”

205.

Igazidd a bűnöst pokolnak tüzébe

Vasárnap hajnalba harmat száll a földre,³⁸⁵
Azon mén két lélek, azon mén,
Harmagyk a bűnös,
Kopognak az ajtón, jaj, jaj senki nem szól,
Meghallotta Uram Teremtőm:
Menny el Péter, menny el, nézd meg, ki kopog az ajtón?
Kiment Szent Péter, mongya, hogy hát:
Uram Teremtőm, itt vagyok két lélek, harmagyk a bűnös.
Menny el, Péter, menny el,
Igazidd a bűnöst pokolnak tüzébe,³⁸⁶
Meg van annak ágya vetve
Éles millingekbül, éles borotvákú,
De oszt meghallotta Boldogságos Szűz Mária:
Jaj fiam, Szent Fiam, ne ereszd a bűnöst a pokolba!
Inkább mennyországba!
Mer ez a bűnös sokat (tett)
Három, három csepp vizen,
Három, három szem búzán,
Egyik szombatot böjtölte kínszenvedésedér,
Másikat hét epecségedér,³⁸⁷
Harmagyk szombatot böjtölte sebeidnek gyógyulásáé.
Jaj, anyám, édesanyám, Boldogságos Szűz Mária!
Mikor anyjára, apjára haragos szemet vet, (aptyára)
Annyi, mintha megverné,

Ha apját, anyát ujjával fenyíti, (*aptyát*)
 Anyi, mintha megölné.
 Jaj fiam, Szent Fiam, szerelmes Szent Fiam,
 Mikor téged a zsidók megfogtak, én akkor maj'
 meghaltam,³⁸⁸
 Jaj fiam, Szent Fiam, szerelmes Szent Fiam,
 Mikor a zsidók a te fejedre töviskoronát tettek,
 Én akkor maj' meghaltam,
 Jaj fiam, Szent Fiam, szerelmes Szent Fiam,
 Mikor a zsidók a te szent testedet verték,
 És a te szent képedre köpdöstek,
 Én akkor maj' meghaltam,
 Oh fiam, Szent Fiam, szerelmes Szent Fiam,
 Mikor a zsidók téged Kálváriára felvittek,
 És magas keresztre feszítettek,
 Én akkor maj' meghaltam.
 Ha Szent János nem szólt volna,
 Szörnyű halált haltam volna.
 Jaj fiam, Szent Fiam, szerelmes Szent Fiam,
 Mikor téged keresztfáról levettek,
 Az én ölembe helyeztek,
 Én akkor maj' meghaltam.
 Ha Szent János nem szólt volna,
 Szörnyű halált haltam volna.³⁸⁹
 Szerelmes Szent Anyám, Boldogságos Szűz Mária,
 Ha olj kedves néked a bűnös lélek,
 Ereszd mennyországba,
 Örök boldogságba,
 Fogd szent kezedbe,
 Tedd szent kebledre,
 Vidd föl a Paradicsomba,
 Ott szólnak a citerák, trombiták,³⁹⁰
 Szegény bűnös lelket mennyországba várják.
 Szentek, apostolok, szentek és próféták,
 Most örüljete és örvengyetek,
 Mert nyertem lelket,
 Pokoltól megváltottam, ámen.³⁹¹

Hasznos (Nógrád m.), 1970. nov. 10.
Szabó Józsefné Csépe Katalin, 1888.

„...levelbő... édesanyámé (volt) ...gyerekkoromban... nem ének, csak ima... a három böjthő'
 való... akkor szokják mondanyi, mikor három szombatot böjtölnek adventbe' úgy, hogy csak
 dé'be esznek, de csak három szem búzát, meg három csepp vizet... sokan utánózták ezt a
 három szombatot³⁹² ...

Szabó Juliánna... Csépe Istvánné... 37-ben halt meg 79 éves korában. Idevalósi vót, igen.”

Én akkor majd meghaltam

Zöldpázsitos réten sietve megy három lélek.³⁹³
 A mennyek kapujához érnek.
 Zörögnek a kapun.
 Jézus Mária Péter együtt vannak.
 Mondja Jézus Péternek:
 Menj el Péter menj el, nézd meg ki zörög a kapun.
 Péter mondja:
 Uram Teremtőm egy tiszta lélek.
 Menj el Péter menj el mond meg néki, hogy nagy örömmel
 várják a mennyben.
 Még így beszélgetnek, megint zörögnek a kapun.
 Jaj Uram Teremtőm egy kis bűnös lélek.
 Menj el Péter menj el
 mond meg néki,
 Ott a tisztítótűz ha kiszenved örömben lesz része.
 Megint zörögnek a kapun.
 Menj el Péter menj el.
 Jaj Uram Teremtőm egy nagy bűnös lélek.
 Menj el Péter menj el mond meg néki, hogy menjen
 a Pokolra
 készen várja ágya, éles borotvából, minden szenvedésből.
 Ekkor így szólt Szűz Mária:
 ne vidd ezt a bűnöst Pokol fenekére,
 mert mikor téged a keresztre feszítettek
 én akkor majd meghaltam.
 Ha ez a bűnös pénteken nem böjtölt volna három szem búzán
 három csepp vizen
 Akkor én szörnyet haltam volna,
 Jaj anyám, szerelmes szent anyám,
 aki a szüleire haragos szemet vet annyi mintha megverné.
 Ez még nagyobbat tett.
 Eredj Péter eredj, mond meg néki mehet.
 Jaj Fiam szerelmes szent Fiam ne vidd ezt a bűnöst Pokolra,
 mert amikor téged a keresztről levettek szűz szent ölembe tettek
 én akkor majd meghaltam.
 Ha ez a bűnös nem böjtölt volna a második pénteken,
 Akkor én szörnyet haltam volna.
 Jaj anyám szerelmes szent anyám,
 aki a szüleire kezet emel, az olyan mintha megölné.
 Ez még ettől is nagyobbat tett.
 Nem lehet neki megbocsátani.
 Jaj Fiam szerelmes szent Fiam,
 amikor Téged a sírba betettek én akkor majd meghaltam.
 De ez a bűnös harmadik pénteket böjtölte három szem búzán,
 három csepp vizen,
 Jaj anyám szerelmes szent anyám
 ha neked ez a bűnös oly kedves,

fogd szent kebeledbe,
vidd szent országomba,
szóljanak mindenféle énekek,
mert nagyobb öröm van a megtérő bűnösön mint
kilencvenkilenc igazon.

Balassagyarmat, 1972 tele.

Levéiben küldte Trizna Lajos 1972. jan. 30-án

az Új Ember gyűjtési felhívására.

Fodor Flóriánné Urbán Anna, 73 éves, Vilke (Csehszlovákia).

Édesanyjától, Urbán Imréné Tóth Máriától tanulta, született Kalondán (Losonc mellett), meghalt 1940-ben. Reggel és este szokták imádkozni.

„Az imával kapcsolatban elmondta, hogy az ima elején és végén szöveg volt. A szövegben az imát megelőzően arról volt szó, hogy milyen bünt követett el a »bűnös« lélek. Emlékezete szerint szülőgyilkos volt. Az ima végén levő szövegre már egyáltalán nem emlékezik. Elmondta még, hogy este és reggel, amikor imádkozni szoktak, akkor az édesanyja mindig elmondta - úgy gondolom - prózában a bevezető részt, és a kifejezetten imának számító részt mint imát imádkozták el, ezért maradt meg emlékezetében. A végén levő szöveg tanulság volt - úgy gondolom. Azt is elmondta még, hogy minden esetben imádkoztak, és csakis így, ugyanannyira, hogy amikor férjhez ment, gondolatban - úgymond - nem is tudott imádkozni.”
(Részlet a levélből.)

III. A KÖZÉPKORI EGYHÁZI IRODALOMMAL KAPCSOLATOT MUTATÓ SZÖVEGEK

*„...Napkelet felű gyün három véres angyal...”
(157. sz. imádság)*

207.
Reggeli imádság

Dicsírtessék Jézus Krisztusnak szent neve!
Dicsírtessék Szentháromságegyisten,
Atyaisten, aki minket teremtett,
Fiúisten, aki minket megváltott,
Szentlélekúrsten, aki minket megszentelt, most és
mindenkoron és mindörökkön örökké, amen.
Már megvirradván éj után,³⁹⁴
Kérjük Isten leborulván,
Hogy münköt ez nap fáradván,
Bűnbe(n) ne ejcsen a Sátán,
Úgy foljon nyelvünknek szóllása,
Ne hallaccék duffolása,
Szemeinknek nyergelása
Világ hívságait ne lássa,
Min' távol tiszták lehessünk,³⁹⁵
Távodzék minden restségünk,
Józan legyen eledelünk,
Jóra forduljon testünk,
Hogy ez a nap jól elnyugoggyék,
Bódog reánk következék,
Világtól szívünk búcsúzzék,
Egy Isten tőlünk áldozzék,
Dicsőség az Istennek,
Atyafiúszentléleknek,
Egyeli három személjnek,
Egy állatu³⁹⁶ örök istenségnek, amen.
Méltoztassál a mái napon miden bűntől münköt,
Uram irgalmazz nekünk,
Krisztus kegyelmezz nekünk,
Uram irgalmazz nekünk.³⁹⁷

Sásd (Baranya m.), 1972. máj. 17.

Demse Dávidné Antal Lucia, 1897. Klézse (Moldva).

„...édesanyámtól tanultam... Petrás Borbála... Antal Péterné...” (1926-ban halt meg, lehetett 50 esztendő.)

208.
Tebbened szüntelen reméllünk

A fényes nap tőlünk eltávozik,³⁹⁸
Arannyos felhőkkel tőlünk elbúcsúzik,
De nem tuggyuk-e, lássuk-e többit,
Vaj halálnak esünk-e körmei közü?

Az estének végóráját értük-e?
 Hólnapat valja megérjük-e?
 A gonosz lélek rajtunk erőt vehet,
 Ha te, Szen' Szűz, nem öröjz bennünköt.
 Tuggyuk, Szen' Szűz, hogy szokot vétettünk,
 De tebenned szüntelen reméllün(k).
 Téged, Uram, azér' kérün(k),
 Vétkeinket bocsádd meg nekünk! Áment.

Szárász (Tolna m.), 1969. nov. 2., 1970. jan. 21.

*Benke Jánosné Benedek Rozália, 1906. Diószén (Moldva),
1944-től Magyarországon él.*

Édesanyjától, Benedek Jánosné Mátyás Ilonától tanulta, ki néhány éve halt meg otthon 74 éves korában. (Estéli imádság.)

209.

Megadatik - ha kéri

Oh Bó(l)dogságos szép Szüzanyánk, Mária,³⁹⁹
 Én Uram Jédus Krisztusomnak áldott Szent Annya, nekem es édesanyám!
 Mivel indíttatik fel könnyebben a te szíved?
 Miképpen kényszerítettél jobban mitőlünk, hogy érettünk esedejzél?
 És azokat, amiket kérünk, hogy megnyerjed.
 Mi midőn elédbe mutattyuk neked a keresztfához szegeztetett Szent Fiadot,
 a fájalmokat és a kénokat elészámálván,
 A kénzásokat eggyenként elédbe rakogattyuk, a töviskoronát, mellyekkel
 az ő szent feje környülvétetett,
 Az ostorokat, mellyekvel az ő szent testye szaggattatott,
 Szegeket, mellyekvel az ő szent keze, lábai átolverettettek.
 Födelet, meljet az ő szent arcáját befették,
 Az epét, ameljet innyi atták,
 A dárdát, meljet hőttya után az ő szent szíve megnyittatott.
 Oh Mária, kicsoda, ki valami ajándékot akarna tölled kérni,
 Bár szintén mennyi ország vóna, hogy meg ne nyerné tölled.
 Hogyha kérni fogja az arcucsapásoknak, bosszulásoknak, csufolásoknak,
 gyalázatoknak átol, meljeket Szent Fiad szenvett miérettünk bünösöké'tt.
 Oh Mária, ezeket kívánom és kérem tölled:
 Aggy egésséget, aggy békességet, aggy szerencsét, léleküdvösséget, bódog
 mennyországba részt!
 Az á(l)tal a drágalátos szent vér átol kérlek, meljet az ő szent arcáját
 béborulval és szeme alá folyni láttod.
 Oh Bó(l)dogságos Szen(t) Szűz, ezeket kívánom és kérem tölled, nem es
 tagadhatod meg töllem, ha ijjenképpen kérem,
 Fele'jj meg nekem Istennek áldott Szent Annya, mert néked esedezem és
 könyörgöm Szent Fiadnak vére átol.
 Oh én szépséges Asszonyom, Mária, te általod akarom ezeket megnyerni, és a
 kiáltástól meg nem szünök,

Nem es menyek el addig, ameddig meg nem hallgacc, áment.⁴⁰⁰
 Oh minnyájan dicsőrséges szentek, kik a mennyeknek országát bírjátok,
 Kérlek, esedezem tinéktek a mi Urunk Jédus Krisztusnak segiccségivel a
 pártos angyalokat kivetvén,
 És a földnek a(l)só részire nyakra földre aláhányván,
 Akkor tik megmarattatok az egekbe',
 Esedejzetek érettem!
 Oh szencséges teljes Szentháromságatyaisten, oh Fiúisten, oh Szentlélekuristen,
 oh eloszolhatatlan Szentháromság!
 Oh Jézus, oh Mária, oh angyalok, oh szent férfiak és asszonyok!
 Ennek a dolognak megnyerését könyörgők tinéktek a mi Urunk Jédusnak
 minden csepp vérié'tt, minden kénzása, gyötrelme és egész kényyai áltol,
 Ameljeket miérettünk felvett és szenvedett, legyetek az én segiccségemre, áment.
 Üdvöz légy, Mária,
 Mindenkor Szűzanya,
 Tengernek csillaga!
 Ki a látott almas (?)⁴⁰¹ mennyégben örőjz háborútól, égnek siralmától, ódd
 bűnünk kötelit, mosd el lelkünk szennyit,
 Mutasd anyaságodat, aki e világra jött a mi váltságunké't.
 Szüzeknek szent szüze, minden szenteknek dísze,
 Engedd tisztán élnünk, Jédushoz mehessünk, és ott velle együtt örvendezhessünk,
 Ki három személjben és egy természetben élsz és uralkodol most és mindenkor s
 mindörökkön örökké, áment.

E' jó hosszú.

Mekényes (Baranya m.), 1970. jan. 19.

Simon Ferenc Józsefné Fazakas Ilona, 1894. Lészped (Moldva).

„...ezt én az uramtól tanultam. Az uramtól. Férjhez mentem hezza...” (Az ura 1947-ben halt meg még Moldvában.)

Amit most fog imádkozni - kérdeztem a kezdetén -, az milyen ima? Mire szokták?

„Arra, hogy amit kérünk a Szűz Máriától, megadatik - ha kéri.”

Ezt bármikor kérhették?

„Bármikor, bármikor ezt...”

És ez teljesedett?

„Teljesedett - mondja mély meggyőződéssel. - Nem akkor minnyá'! De azt megéri, hogy amit kér a Szűzanyától, azt megaggya, mer' nekem, amit kértem, nekem megatta. Mindíg.”

210.

Nyisd meg szemeit

Üdvöz légy, tengeri csillag,⁴⁰²
 Krisztusnak édesanyja,
 Mindig szeplőtelen Szűz, mennyországnak
 ajtaja,

Üdvöz légy Gábrieltől,
Évától vett ínségtől,
Vedd el nyavalyáink terhét,
Vaknak nyisd meg szemeit, és
Minden Gonoszt távoztass el tőlünk,
Oh legkegyelmesebb Szűzanya, Mária,
Isten Anyja, könyörögj érettünk,
Kik hozzád menekszünk, ámen.

Csokonyavisonta (Somogy m.), 1972. aug. 17.
Szili Vendelné Nagy Rozália, 1894.

(Pécsett tanulta, a kórházban, ott sokat énekelték) „...mer szömbetegen vótunk mink. Hogy vödd el nyavalyáink terhét, vaknak nyisd meg szemeit - ezt mindig belemondtuk ebbe az imába.” (Kb. 35 évvel ezelőtt volt, Pécsett.)

211. Döghalál nekünk ne árcson

Uram Jézus Krisztus,
Tehozzád kiáltunk,
Nagy Isten, könyörülj meg rajtunk!
Tisztícs meg münköt a mi bűneinktől,
A te drágalátos szent véred által most és
mindörökké, ámen.
Az egeknek szép csillagja,⁴⁰³
Kit Adám atyánk béhoza,
Ezen csillag oltalmazzon,
Döghalál nekünk ne árcson,
Az Úrjézust kérjük azon,
Jó egészségben megtarcson,
Oh áldott drágalátos Szűz,
Mennyben tündöklő fényes tűz,
Döghalál tőlünk megszűn,
Kit bűnünkért Isten reánk fűz,
Hallgass meg, édes Asszonyunk,
Mer te hejzád foljamodunk,
Semmit tőled, Krisztus Urunk,
Meg nem tagadsz, légy oltalmunk,
Jézus Krisztus, Isten fia,
Figyelmezz imádságunkra,
Értünk Szent Anyánk, Mária,
Esedezzel mennyországba'.
Kejj fel, Mária, első kakasnak szólásakor,
Mert ellopták Szent Fiadat,
Keresztfára függesztették,
Egy csöpp vére kicsöppene,
Odamene az Isten angyala,

Felszedé,
Krisztus Urunk eleibe vivé,
Krisztus Urunk azt hagyá,
Ki elmongya ezt a keves imáccságot,
Este lefektibe, reggel felkeltibe,
Hét halálos büntől menekezik meg, áment.

Zomba (Tolna m.), 1970. júl. 25.

Márton Ambrusné Csibi Mária, 1892. Hadikfalva (Bukovina).

„...Bíró Péter Antinétól... a föld megette eddig szegént... van úgy, hogy este, reggel... én mindig a kisgyerekkel imádkozok. Ha ő nem álmos, akkor elvégezzük ketten, ha álmos, akkor én egyedül es.”

212.

Halálos mirigyét kiszaggatá

Mária az égi csillag,⁴⁰⁴
Ki Urunkat szoptatá,
Ádám vétkének halálos mirigyét kiszaggatá,
Olcsa el az égi csillag a vészes csillagzatot,
Mely földünkre a miriggyel
Annyi kint s halált hozott.
Tengereknek dicsőséges fénycsillaga, nézz le ránk,
Döghaláltól, a világi cseltől ments meg, oh Anyánk!
Keresztények orvossága,
Tarcsd az épet, aggy erőt,
Mert az ember, mint a beteg,
Nem tehet, segícsd föl őt,
Könyörülván, Úristen,
Ki mondád a népedet
Öldöklő angyalnak,
Vond vissza kezedet,
Ama dicsőséges csillag szeretetéért,
Kinek drága emlőit mérgeink ellen édesdeden szoptattad,
Segícsd malasztoddal, mirigytől, mindenféle haláltól ments
meg bennünket,
Védemed alatt megszabaduljunk általad,
És dicsőséges királ,
Aki él és uralkodik az Atyával és Szentlélekkel egységben
Isten, mindörökkön örökké.

Iregszemcse (Tolna m.), 1970. júl. 19.

Varga Mihályné Jakabfi Katalin, 1885. Iharosberény (Somogy m.).

„(Templomban) nem szokták... Édesanyám szülei nagyon jó imádkozók vótak... Édesanyám, Ádám Anna... Jakabfi Istvánné... 73 éves korában halt meg, 1922-ben... Iharosberényben született... Csicsóho' tartozott, Somogyban... Édesapám, a' mihádi vót... az Zalában van... 36-ban halt meg, 90 éves korában... este...”

213.

Szent Rozsália imája⁴⁰⁵

Tövis nélkül megnyílt rózsák,
Mirigyeknek így olvassák,
Hersekeknek onokái,
Idvez légy, Szent Rozsália,
Krisztus Urunk példáját,
Követé Atyánk udvarát,
Nem nézte ígérettyit,
Mevettette kősziklába,
Nagy havasba,
Eme rettentett ballangba.
Mikor Jézus itt lakódzék,
Vélünk szembe nyájaskodék,
Híva téged házasságra,
A mennyei koronára,
Ha(j)la Jézusnak szavára,
Béjut a bo(l)dugságába,
Testye téteték a sírba,
Kősziklafolyásba,
Bézárattaték a föld gyomrába,
áment.⁴⁰⁶

Mekényes (Baranya m.), 1970. jan. 19.

Simon Ferenc Józsefné Fazakas Ilona, 1894. Lészped (Moldva).

„Ezt es nagymámámtul, anyókám, anyókámtul. Úgy hittuk, anyóka, nagymámánkat.”

214.

Szent Rókus imája⁴⁰⁷

Oh Szent Rókus az életbe
Szarándok levén testyibe,
Pestis támada hirtelen,
Orvasságot ad az Isten.
Jobb oldalán kifoly szent vére,
Krisztus leírá fegyverit,
Megrontá az kégyó fejit,
E' lén néki orvossága,

Pestis ellen vigassága,
Eloszlék a nyavalyája,
Oh Szent Rókus, kérünk téged,
Hajsd le hezzánk füleidet,
Mutasd meg kegyességedet.
Őröjz meg minden vesztéstől,
Éljünk szentél a szent hitben,
Egészségvel az életben, áment.

Mekényes (Baranya m.). 1970. jan. 19.

*Simon Ferenc Józsefné Fazakas Ilona, 1894. Lészped (Moldva),
1951 óta lakik Lészpeden.*

„Ezt is édesanyámtul... ezt is Fazakas Ilona énekelte...”

215.

Elindul az Isten

Ó szép piros hajnal,
Kibe Mária nyugovék,⁴⁰⁸
Urunk tőle születék,
Pokol tőle töreték
Fölserken az angyal mennyei álomból,
Százhuszonhat ékes énekéből,
Utat mutat nekünk a zsoltároskönyvből,
Nihol az angyalok a szép fényességben,
Elindul az Isten lelki mennyegzőre.
Ha meglátná a szívünket,
Lemosná rólunk a lelki terheket. Ámen.
Én Istenem szent születésedért,
Világban jártadban sok fáradtságodért
Ártatlan tested szörnyű kínjaidért.
Kérlek légy irgalmas kiontott véredért most
és mindörökkön örökké, amen.

Árpás (Győr-Sopron m.), 1972. Horváth István káplán gyűjtése.

Tarcsay Józsefné Gedő Erzsébet, 1893.

Szentegyházásfalu (Udvarhely m., Románia).

216.

Könyörögjünk⁴⁰⁹

Könyörögjünk, oh veszedelemben forgóknak Istene,
Keseredett szívek vigasztaló lelke,
Nem ládd, a szolgádnak mire jutott ügye?

Légy azért irgalmas, megtestesült ige!
Kért a keresztfán ontottad véredet,
Könnyebbítsd bűneink tűrhetetlen súlyát,
Fordítsd el pokolnak reánk célzott torkát!
Fogd be ellenségem reám tátott száját,
Hallgasd meg lelkemnek siralmas panaszát,
Oh irgalmas Jézus, Dávidnak Szent Fia,
Látod, ellenségem lelkem ostromolja,
Rettentő kínokra s kárhozatra várja,
Irgalmaz, Úrjézus, ím elhagyattattam,
Könyörülj énrajtam, ím elnyomorodtam. Amen.

Bátaszék (Tolna m.), 1971. szept. 17.

Péter Lajosné Kató Erzsébet, 1904. Józseffalva (Bukovina).

„...anyámtól vagy nagyanyámtól, én nem tudom... úgy imádkoztunk, mind letérgyepeltünk, egyszerre... így mondták mindig... Mikor János bá halt meg... hát akkor még úgy énekelték.”
(Haldokló melletti ima.)

217.

Ki lakozol mennyben

Felséges Úristen, ki lakozol mennyben,⁴¹⁰
Uralkodol igaz királyi székedben,
Hozzád folyamodok siralmas ügyömben,
Mert lelkem nem bujik rejtekben.
Ezt megvallom, Uram, hogy ellened vétettem,
A tiltott almából én Ádámmal ettem,
Parancsolatidot számtalan megszegtem,
Meljel kárhozatot lelkemnek szerzettem,
Én elkezdem siratni,
Szemeimet könnyekkel áztatni,
Könnyhullatásoknak
Kifolyó árai,
Hulljatok szívemre,
Zúgó pataкаи!
Mind a vak, úgy megy a Gonosz szüntelen,
Hozzád folyamodom, én bűnös Magdolna,
Kíntelen vagyok lábaidhoz (borulni),
Összeteszem kezeimet én is, mint a bűnös Magdolna,
És futok a mennynek, földnek Urához, ámen.

Nagyvejke (Tolna m.), 1970. júl. 24.

Miklós Mátyásné Ambrus Ágota, 1893. Józseffalva (Bukovina.)

„Azelőtt Bukovinában... édesapámmal... este.”

218.
Szent Ágoston imája⁴¹¹

Úristen, ki e világ válságáér születnyi akartál,⁴¹²
Körülméltetnyi,
A zsidóktól megverettetnyi,
És mint az ártatlan bárány áldozatra vitetnyi,
Annás, Kaifás, Heródes eleibe illetlenyül hurcoltatnyi,
Arcul csapatnyi,
Rut torhákkal megköpdöstetnyi,
Káromlásokkal csúfoltatnyi,
Vasszögekkel keresztfához szögeltetnyi,
Fölemeltetnyi,
Tolvajok közibe számláltatnyi,
Szent oldaladat átfuratnyi,
Jézus Krisztus, ezek a keserves kínszenvedéseid által,⁴¹³
Meleket én, méltatlan szolgád elő nem számlálok,
Szabadács meg engem az én vétkeimtől
És pokolnak kínnyaitól,
Méltóztassál odavinni, ahova a veled megfeszítettek
Hozzád a tolvajnak lelkét vittetik,
Az Atyával és Szentlélekistennel élsz és uralkodik most
és mindörökkén, amen.⁴¹⁴

Bátaszék (Tolna m.), 1971. szept. 27.

Péter Gézané Tamás Franciska, 1902. Istensegíts (Bukovina).

Este meg reggel imádkozták. 6 éves korában tanulta nagyanyjától, György Mártonné Sipos Teréztől, nem tudja, mikor halt meg, és hány éves volt.

219.
Vérednek kiontása és szent halálod által

Oh Uram Jézus Krisztus, ki száz két csapást a zsidóktul felvettél,
Azoktul, akikben harmincszor pofon verettél,
Annás házánál héccer földre estél,
Fejeden, karjaidon és melleden harminc ütést szenvedtél,
Vállaidon is harmincat,
Szent hajadnál fogva harmincszor vonattál,
Szencséges szívedből százhuszonkilenc foházkodást bocsájtottál,
Harmincháromszor szakálladnál fogva hurcoltattál,
Halálosképpen taszítottattál, hogy a kereszttel a földre estél,
Tehát ezerhatszázhetvenhat csapást ostromozásodkor szenvedtél,
Szent fejeden a tövis korona miatt ezer sebet szenvedtél,
A kereszten három hegyes tövis szent fejedet átjárta,
Orcádra harminchétszer köptek,
Szent testeden ötezer-négy százhetvenöt seb.⁴¹⁵

A vitézek, kik megfogtak, ötszáznyolcvan volt,
 Hóhérok harminchárman,
 Kik kötözve vezettek, hárman,
 Vérednek cseppjei, melyek kiszármaztak, szent testedből
 harmincezer-négyszázharminc volt.
 Vérednek kiontása és szent halálod által minden bűneimnek
 bocsánataért,
 S hogy engem megmencs,
 Minden testi és ördögi veszedelemtül,
 Adj malasztot jobbulásomra,
 Ne engedd nekem kimúlnom igaz penitenciatartás és bűneim
 gyónása nélkül,
 És szencséges testednek vétele nélkül.
 Mindezek fölött a te szerelmedet adjad nekem, hogy téged
 szeresselek,
 Nem a pokoltól való félelmemben,
 Vagy a mennyország reménységéért, szeretetbül
 És egyedül a te szerelmedért, ámen.

Székelyszabar (Baranya m.), 1971. ápr. 27.

Péter Ambrusné Mezei Teréz, 1900. Józseffalva (Bukovina).

Utasítás, az ima folytatásaként:

„...Valaki mindennap 7 Miatyánkot, annyi Üdvözetet és egy Hiszekegyist elmond mind-
 addig, míg Jézus vércseppjeinek száma kitelik, szenvedésének, halálának tisztességére, a
 következő búcsúkat nyeri meg. Először: bűneinek teljes bocsánatát, másodszor: ha még mi-
 nekelőtt az idő vagy az esztendő elvégeződne, számba veszem, mintha az egész időt kitöltötte
 volna, harmadszor: a szent mártírokhöz fogom hasonlítani, mintha érettem és az én igaz
 hitemért vérént ontotta volna, negyedszer: halála óráján a lelkét az őrzőangyala által - mondá
 Jézus - mennyekbe vitetem...

Ez a jelenés Jeruzsálemben találtatott a szent koporsóba, aki magával hordozza, ellenségei és
 a gonosz lélek nem árthat neki. Hirtelen haláltól megszabadul, ki magánál hordozza, annak
 harmadnappal halála előtt megjelenik a Boldogságos Szűz Mária.”

Gáspár Mártonnétól kapta ezt az imát, levélben küldte el neki is Majosról (Tolna m.). Gáspár
 Mártonné László Anna, 1887. (Istensegíts [Bukovina]) kiváló adatközlőnk volt, a közelmúlt-
 ban hunyt el.

220.

Mária álma⁴¹⁶

Jézus Krisztus édesanyja, Szűz Mária
 Elaludt a Kálvária hegyén, közel Betlehemhez,
 Hozzá jött Jézus, és így szólt:
 Anyám, anyám, szép álmot álmottál?
 Nem, fiam - felelé - nagyon rosszat álmottam,

Elaluttam, és álmomban láttalak elfogva egy kertbe',
 Láttalak, amint hajtottak Pilátushoz,
 Onnajt Kaifáshoz,
 Annáshoz,
 Majd onnajt Heródeshez,
 Rád köpdöstek,
 A te szent fejedet tövissel koronázták,
 Megvesszőztek
 És halálra ítélték,
 Láttam, hogy oszlophoz kötöttek,
 Megkorbácsoltak,
 Megvesszőztek,
 Arcul ütöttek,
 Fejedet bántalmazták,
 Úgy, hogy arcod elváltozott,
 Szent fejedből vér,
 Szent testedből víz szivárgott ki,
 Keserű méreggel és ecettel akarták szomjadat
 enyhíteni,
 A te szomorú anyád azt is látta,
 Hogy a te szent testedet keresztre feszítették,
 Majd mikor kilehelte lelkedet, akkor az ölembe
 fektettek,
 Szomorú szívem nagyon megijedt, mikor ezeket
 láttam álmomban,
 Hogy téged így megcsúfoltak,
 Tövissel koronázva a sírba tettek.
 Anyám, anyám, szerető jó édesanyám, a te álmod igaz.
 Aki ezt az álmot lelkében őrzi,
 Az nem fog hirtelen halállal meghalni,
 És a mennyekbe fog jutni,
 És együtt örvendezhet a kórusi angyalokkal örökké,
 ámen.

Balatonmagyaród (Zala m.), 1972. szept. 1.

Tarr Györgyné Molnár Anna, 1900.

„A Szűzanya, ugye, megálmotta a szent fia keserves kínszenvedéseit... és sok búcsút engedélyezett a római pápa hozzá, akik eztet végzik, tuggya-é?” (Göncz Jánosnétól tanulta - lánynevét nem tudja) „...azok úgy gyűttek ide lakni valahonnan messze, Dióskálbul vagy hunnan gyűttek, nem tudom biztosan, de itt laktak, és aztán olyan *jóhiszemű* asszon vót (suttogva folytatja), a Mária meg is jelent neki egy ilyen falvédőn, az vót ráírva, hogy, arra a falvédőre, hogy: »Üdvöz légy, Szűz Mária, te nagy kegyelemközvetítő, könyörögj érettünk!« És lássa, ez többször jelenésben megjelent neki. Jóhiszemű asszon vót, aztán mi nem láttuk (Szűz Máriát), mi is elmentünk hozzá.” (Magyarázata szerint a „jóhiszemű”: jólelkű.)

„...én írtam le abbú a könyvbű, tuggya, amit az a püspöktű hozott, az a néni. A mustohalánya hozta ide, ehhö a nénihö... attú az ősz püspöktű, s tuggya, én sokat leírtam belüle... ez má régen vót, talán több húsz évinél, mikor ezt elhozta a mustohalánya a néninek.”

221.

Alszol szent anyám?

Alleluja! boldogságos Szűz Mária
A Gávria hegyén⁴¹⁷ arra megyen lázár beli Jézusom,
Alszol szent anyám?
Alszok szent fiam
Veled álmodoztam
A zsidók megfogtak magas keresztfára fölfeszítettek
Oda mentem, nem értem el szent kezemmel szent lábadat
Hanem véres víz folyt a fejem felett
Bizony bizony mondom neked szűz anyám máriám
Aki az én kin szenvedésemről való Imátságot
el mondja háromszor
Este le fektében reggel fel keltében
Nem hal az meg szent gyónás nélkül, szent lélek nélkül
Hanem beviszem a paradicsom kertbe
Vélem együtt leszen, vélem együtt leszen. Ámen.

Levélben küldte Szabó Jánosné Budapestről 1973. jan. 29-én

az Új Ember gyűjtési felhívására.

Szabó Jánosné Major Mária, 1905.

Nyírbalkány (Szabolcs-Szatmár m.), görög katolikus.

Az imát édesanyja fivérének feleségétől tanulta, aki 1932-ben halt meg, szintén görög katolikus volt.

222.

Mező közepén aranzóccság

Krisztus Urunk, mikor engem teremtetél,⁴¹⁸
Akkor engem megszeretél,
Szent véreddel lemostál,
Akképpen alkottál,
Mikor hét bűnös lelkünknek megtisztítója,
Tívölgő lelkünknek eligazítója,
Mező közepén aranzóccság,
Ott ül Asszonyunk, Szűz Mária,
Odamegy Urunk, Jézus Krisztus, kérdi tőle:
Mér sírsz, mér keseregsz?
Oh Szent Fiam, szerelmes Szent Fiam,
Hogyne sírnék, keseregnék,
Mikor tégedet álmomban a kegyetlen zsidók
megfogtak,
Keresztre feszítettek,
Nagy magasan fölemeltek, hogy el nem érhettelek.
Ma van péntek, annak napja,
Megyen, megyen az Úrjézus a kénok helére,

Elöttem áll Szent Lukács evangélista, kérdi tőle:
Nem-e láttad az én szerelmes Szent Fiamat, áldott
Jézusomat?
Oh anyám, anyám, szép Szűz Máriám,
Menj el, menj el a fekete föld sír alá,
Árpád magvainak számkivetett maradéki a siralom
völgyébe,
Kik nyavalgunk nagy ínségbe,
Azér, szószólónk, szemedet
Fordítsd hozzánk, kegyelmedet,
És a te bűnös népedet, oltalmazd híveidet.

Sopronkövesd, 1970. ápr. 26.

Pete Géza, 1906.

(Édesapjától, illetve nagyanyjától tanulta kiskorában:) „Nálunk mindenki imádkozta... este.”

(Közelebbi adatokat nem tudok írni, mert a filológiai rész felvétele technikai okokból használhatatlan.)

223.

Ördög gyászba borul

Gecemáni-kertbe
Krisztus megfogatik,
Írástudók által
Főpaphoz vitetik,
Kegyetlen zsidóktól
Megostoroztatik,
Végre vitézekről
Elárultatik.
Oh ártatlan Krisztus
Ártatlan szent testye,
Kinek piros vére
E gyakran erestye,⁴¹⁹
Hogy ekképpen lenne
Krisztusnak erestye.⁴²⁰
E világ megvidül,
Ördög gyászba borul,
De mi áldást várunk
A feltámadó Úrtól. Ámen.⁴²¹

Zsomba (Tolna m.), 1970. júl. 25.

Fodor Menyhárt, 1906. Hadikfalva (Bukovina).

„...mű eztet lefektünkben, amikor má lefekszünk, hogy hónapot megvárjuk, vagy megengedi Krisztus, hogy megérjük a hónapot. Evvel fekszünk... Az én édesanyámtól, Jakab Bibianna Fodor Gáspárné... az rég meghalt... 46-ban... még több vót: 65...”

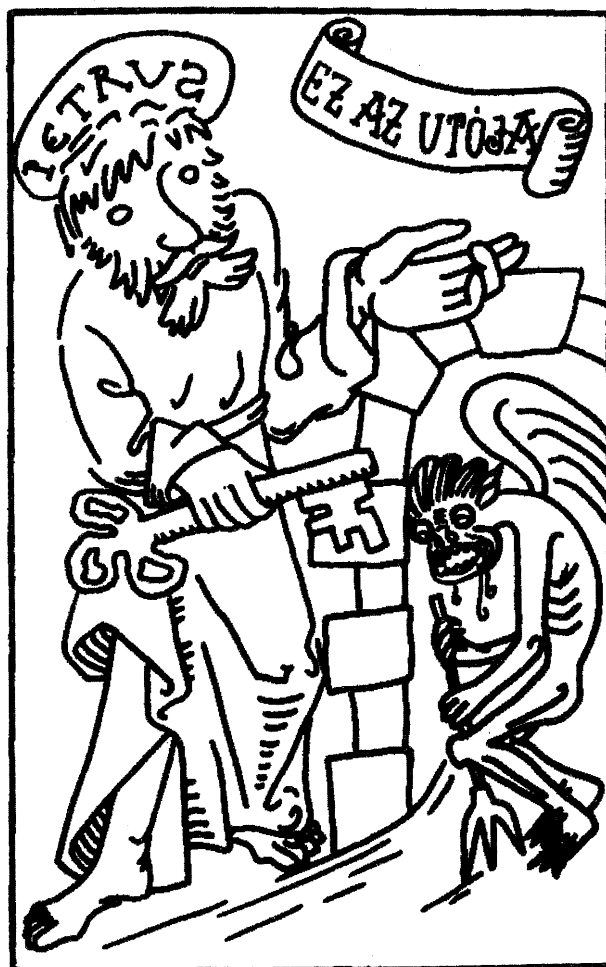
224.
Leszállott mennyégből

Ki teremtett? Atyaisten!⁴²²
Ki váltott meg? Fiúisten.
Hun váltott meg a Fiúisten?
Magos keresztfán, Kálvária hegyin.
Mivel? Szent malasztyával és kegyelmével.
Hány az Isten?
Egy az Isten, állatnyájában⁴²³ három személy:
Atyaisten, Fiúisten, Szentlélekúrsten.
Leszállott mennyégből Szűz Mária méhbe,
A világra született,
Kint és halált szenvedett
A mi vál(t)ságunkér(t).
Harmadszor, hogy az Isten igaz Bíró, jóknak
jutalmazója,
Gonoszoknak büntetője,
Negyedszer az ember lelke halhatatlan, soha
meg nem hal,
Ötödször az Isten malasztja nélkül semmi jót
nem cselekedhetünk.⁴²⁴

Idáig van.

Jászberény, 1972. aug. 5. - búcsú.
Cseh Lajosné Mészáros Magdolna, 1907.

„Ezt mindennap szoktam, édesanyámtól (tanultam) ...Zana Ilona Mészáros Imréné, 919-ben halt meg 45 éves korában, ő is jászladányi!”

„...Fogd, Szent Péter, a kezedbe a kujcsokat...”
(204. sz. imádság)

IV. EGYÉB VEGYES SZÖVEGEK

225. Esteli ima

Uram Teremtőm,
Hálákat adunk a te szent felségednek
Végtelen szeretetedér,
Ingyen való kegyelmedér,
Hogy a mai napon gondot viseltél reánk,
Erőt, egészséget nyújtottál számunkra,
Munkánkba megsegítettél, és a te gazdag tárházadból
 megelégítettél,
Köszönjük a te gondviselő kegyelmedet,
Hogy gyarló létünkre nem számláltál a sírba(n) szállók közé.
Bocsássál meg a te nagy irgalmasságod szerint minden bűneinket,
Melyekkel megszomorítottuk a te szent orcádat,
Légy kegyelmes nekünk, mint bűnösöknek,
Oldozd el vétkeink kötelit,
Hogy a te ösvényes utaidon jár hassunk, és tégedet mindig közelebb,
 közelebb hozzád jutva nagy nevedet áldjuk és magasztaljuk.
Mert méltó vagy erre, élő Istenünk,
Mert mennynek, földnek ura, mindenségnek ura vagy,
Mert a te szavadra állott elő, Urunk, Istenünk,
Mindön, mindönbe dicsőítik a te nagy nevedet.
Rajtad tösz mindönki bizonytságot,
Az a pici kis hangya,
Az a kis bogár,
Az a mezei liliom,
Az a mezei virág, amire a te szavadra állott elő, Uram, mer
 mögáldottad szépséggel, illattal,
Urunk, Istenünk, minket is álgya meg
Tiszta szívvel,
Bölcs értelemmel,
Szeretettel,
Hogy tudjuk szeretni felebarátunkat,
Urunk, Istenünk, ne hagyd, hogy ez kihajjon a szívünk bű(l),
Hanem mindönkit szeretettel, békességgel, örömmel
Fogadjunk, tisztöljük, böcsüljük, mert a szeretet földőze, Uram,
 mindönbű,
Mer Pál apostol azt mondja,⁴²⁵
Ha szeretet nincs bennem, én semmi vagyok,
Hiába szólok akár ékes hangon,
Cimbalomhangon,
Mozdíthatom a hegyeket,

Nem ér semmit, ha szeretet nincs bennem, semmi vagyunk.
Uram, ezt őrizd mög magunkba,
Hogy szeressük egymást,
Hogy tégedet
Mindönbe áldjunk és magasztaljunk.
Mert méltó vagy ezekre, élő Istenünk,
Aki alkotónk, teremtőnk, megváltónk, megszentelőnk vagy,
Szent felségednek legyen mindönbén dicséret, dicsőség, most
és mindörökkön örökké, ámen.

Ferencszállás (Csongrád m.), 1972. ápr. 11.

Szemrédi Péterné Talpai Verona, 78 éves, Kiszombor (Csongrád m.).

„...kicsi vótam... dédszülemtű hallottam... kicsi szüle a férjemnek a nagyszülője... Az vót ijjen aranyos, kedves, imádságos asszon... én attű hallottam, galambom... azér tudom ezt mondaní... Gábor Éva Fodor Andrásné... az is elhalálozott még a 14-es háború előtt...”

226.

Nagybőjtben

Oh én édes Jézusom,
Midőn a szent keresztfán függöttél
Szelídséges szívvel,
Általveretett szívvel,
Összetett tagokkal,
Megveretett testtel
És beliggatott lábokkal,
Kifeszített inokkal,
Kiáltozó szent szájjal,
Halálos könnyes szemmel,
Fejed szédülésével,
Lángoló szeretettel,
Óhajtó torokkal,
Szomjú kívánsággal,
Ecet, epének kóstulásával,
Halál előtt (?) lehajtva tested lelköd elválásától,
A tökélet forrása,
Eleven kútfej,
Mosd el minden bűneimet,
Légy életemnek és holtomnak,
Adj örök életet!
Kegyes Teremtőm,
Életem, megváltóm,
Koronám vígassága,
Lelkemnek édes vendégsége,
Drága kincsem, vőlegényem,
Maradj mindenkor nálam.
Gyarló testem nyugszik,

De az én lelkem el ne aluggyék,
 Csak tebenned gyönyörködjék,
 Bátran veled nyájaskoggyék,
 A te szent kereszted
 Fegyver, ellenségünk
 Rettentője, ments meg minket halálos vitéktől.
 Íme, malasztnak anyja vagy,
 Tengernek finyes csillaga,
 Ki az igazság napját szülte,
 Habár Istennek fiát,
 Anyja lövén árváknak,
 Minden gyámoltalanoknak,
 Oltalmad alá sietünk,
 Vagy mi kegyes segedelmünk,
 Tudod, a világ tengerével
 Sok kísértetet szívből szívén evezünk, (romlás)
 Az őrző csillagunk el ne vesszük,
 Kárhozatra se vitessünk,
 Bűnbe se merüllünk,
 Életedet láthassuk,
 Nevedet követhessük,
 Oh Boldogságos Szűz Máriám,
 Mindezek az örömök jöjjenek segítségemre
 és vigasztalásomra,
 Az Úrjézus Krisztus az én halálomnak óráján, ámen.
 Dicsérjük a Jézus nevit.

Agyagosszergény (Győr-Sopron m.), 1971. nov. 15.

Hauk Jánosné Horváth Ágota, 1900. Vitnyéd (Győr-Sopron m.).

„Ezt édesapám imádkozta. Horváth Mihál, 53-ban halt meg 83 éves korában. Nagybőjtben mondta, mindig térden állva este, minek előtte estére harangoztak, utána meg a lefekvőt...”

227.

„Látományima”

Édes mennyei Szent Atyám, följánljuk az egész imádságunkat a mennyei
 királyi szék édességéhez,
 Teljes Szentháromság hármasságához,⁴²⁶
 Seregek Ura, Istene nevében élőkért és a megholtakért az első
 részéhez,
 Mózes a Teremtés könyvéhez,
 Miatyánk ki vagy a mennyekben,
 Megszentöltesd a te neved,
 Jöjjön el a te országod... (stb.)⁴²⁷
 Második részéhez, Ábrahám, a tisztaság rózsájához,
 Harmadik részéhez, Noé, a kegyelem bárkájához,
 A mennyei szeretet szentek láncához,

Édes mennyei Szent Atyánk, csatoltassék össze a mi életünk köteléke a
 mennyei Szent Atyánk kedves keze érintése alatt,
 Negyedik részéhez, az Úrjézus őrségéhez,
 Pásztorságához,
 Bárányságához,
 Az Úrjézus örök lakásának örökbefogadásához,
 Ismét a negyedik részéhez, a négy evangélista világosságához,
 Ötödik részéhez, titkos Isten emberségéhez,
 A titkos Isten emberiségének öt érzékeny angyalához,
 Hatodik részéhez, kánaai hat kövödör kiürítéséhez,
 Hol a mi Urunk Jézus Krisztus hat keserű poharát kiürítette,
 Áldomásának, poharának szent vére harmatját,
 Hogy a mi keserű napjainkat és szomorú óráinkat eloltsa,
 Hetedik részéhez, az Úrjézus hét szentségben való felosztásához,
 Az Úrjézus keresztkeserű ágyához,
 Halálához,
 Szent szíve megsúrattatásához,
 Szűz Mária hétszer megnyitott szent szívéhez,
 Nyolcadik részéhez, a nyolc boldogsághoz,
 Az Úrjézus életfolyamának feltisztításához.
 Kilencedik részéhez, a kilenc karbéli angyalok örökige-kenyere
 kiosztásához,
 Tizedik részéhez, a Tízparancsolat tisztaságához,
 Tizenegyedik részéhez, a tizenegyezer szűzek ártatlan angyali ruhájának
 kiosztásához,
 Amikor a mi Urunk Jézus Krisztus félmezítelenül három óra hosszáig
 elevenen függött a magas kereszten a mi örömünk okáért,
 Tizenkettedik részéhez, tizenkét apostolok dicsőséges nap-órájához,
 Tizenharmadik részéhez, mennyei Szent Atyánk bekarikáztatásához,
 Szűz Mária három élet virágjához,
 Amikor Szűz Mária mennyei Szent Atyánk leánya lett, Fiúistennek Szent
 Anyja,
 Szentlélek jegyese,
 Mennyei Szent Atyánk szentsége,
 Krisztus kínszenvedése,
 Édes mennyei Szent Atyánk rózsája,
 Szűz Mária szeretete legyen a mi szívünkbe,
 Tizennegyedik részéhez, teremtés nagy munkájához,
 Megváltásához és megszenteléséhez.
 Akkor itt egy Hiszekegyet el kell mondani,
 akkor utána egy Úrangyalát. Utána:

Dicsértessék, dicsőíttessék a teljes Szentháromság,
 Teljes Szentháromság, az elválaszthatatlan egyesség,
 Atya, Fiú és Szentlélek,
 A megfeszített Úrjézus Krisztus
 A szent szakramentomban,
 Dicséret és dicsőség néked, édes Istenünk,
 Mennyben és földön áldott legyen a te szent neved!
 Atyáink Istene,⁴²⁸

Szent Isten,
 Szent erős Isten,
 Szent és halhatatlan nagy Úristen,
 Könyörülj mirajtunk!
 Könyörülj az egész emberi nemzeten,
 Élőkön és megholtakon,
 Irgalmasságnak nagy Istene,
 Mennyei Szent Atyánk szentsége,
 Krisztus kinszenvedése, édes mennyei Atyánk rózsája, Szűz Mária
 szeretete legyen a mi szívünkbe.
 Igaz Úrjézusnak legyünk lakócselédje, a teljes Szentháromság kedves
 vendége,
 Szolgáltassa Isten a mi kis imádságunkat lelkünk javára, testünk élete
 fönntartására,
 Teljes Szentháromság dicsőítésére, amen.
 Tessék nagy Istenségednek,
 Legyen kedves, kellemetes,
 Hogy a mi őrzőangyalunk angyali fénnel, égi fényességgel a vitéz
 karban,
 Szent kereszt fényével,
 Szentek egyességének édességével,
 Tétessék be a Teremtés könyvébe, tiszta nevünk az élők könyvébe,
 Mennyei Szent Atyánk megszentelő szavával
 Küldessék vissza a halál kocsija,
 Dobassék ki a halál ekéje a mi életünk földtestéből,
 Tétessék ki a halál fejszéje a mi életünk fájának gyökeréből,
 Irigy ember haragját,
 Emberevők hatalmát,
 Ördög diadalmát,
 Szegénységet, betegséget, csapást, kárvallást, törvénykezést,
 Minden látható ellenségeinket rontsa meg a mindenható nagy Úristen,
 Az ő mindenható nagy erejével és Istenségével,
 Az Úrjézus fényes, ragyogó tüköre,
 Megváltó Jézusom eszköze,
 Aki érettünk a keresztfát megfőstötötte, ámen.

Zselickisfalud (Somogy m.), 1971. nov. 1.

Tóth Józsefné Tóth Anna, 1896.

„...az unokaöcsém... Horváth József... nem tudom, hányba halt meg, mert Pécsre került... látománya volt... meglátta a Szűzanyát... a Szűzanya mondta neki... ő aztat elfogadta, hogy hát megtanulja vagy imádkozza, akkor azt mondta az öcsém: »Néném, ezt ha megtanulja, ez testi és lelki bajokon segít, ezt el ne hagyja soha!« Egy hónappal előbb annak mindig látományai voltak, minden éjjel, mert cseléd vót, oszt kint hált a takarmányoszekér tetején. Még az anyja előtt is titku'ta, titokban tartott mindent egy esztendeig... nem híresztelte senkinek se. A Szűzanya mikor megjelent neki, azt mondta neki a Szűzanya: »Fiam, terajtd, tégedet megvernek úgy, mint a Szent Fiamat megostorozták, megverték, mert amelyik gonosz, nem hisz, hát eztet az imádságot, te ezzel testi és lelki bajokon segítesz, el ne hagyd soha!« ...Én ezt mindig éjjel imádkozom... Hát este elaluszom, de akkor meg mingyá elnyom az álom, akkor, mikor fölébredek, éjjel vagy hajnalba, akkor el szoktam végezni...”

228.
„Magam kötöttem”

Gondviselő Atyám, te azt mondottad, kérjétek, és adatik,
Zörgessetek, megnyittatik,
Ajtód előtt zörgetünk és kérünk,
Add meg nekünk, mindnyájunknak azt a kegyelmet, mit a világ nem adhat,
A bűnünk bocsánatát,
A megtérés kegyelmit,
Lelki, testi gyógyulást,
A boldog halál kegyelmit,
Mentsél meg bennünket a félj, a szombatyi, az éjjeli futástól, Uram, mer
egy lábíg elveszünk,
És az a nagy nap, mikor te eljössz, Uram, imával találjon bennünket szent
főlséged,
Szűz Mária, édes jó Anyám,
Kérjed a te Szent Fiadot,
Az édes Üdvözítőt, hogy a végítélet napján az ő jobbára állhassunk
mindannyian,
Drága szent vére által legyen irgalmas,
Kegyelmes akkor nekünk, mint jobb latornak és Magdolnának
kegyelmezni méltó vót!
Óh ne essék hát hiába,
Szent vérednek drága ára a földre,
Hanem a mi szegény lelkünk javára,
Kelj fel, Uram, a mi családaink közé,
A fiatalság közé,
Az egész emberiség közé,
Úgy, mint egykor felkeltél a hajón a tanítványaid közé,
Nem hattad őket elsüllyedni,
Ne hadd elsüllyedni az emberiséget a bűn özönyin,
Hanem légy irgalmas, kegyelmes Urunk, Istenünk, gyarló
alkotmányaidnak, akit oly drága áron váltottál meg,
Uram,
Kényszerítelek:
Maradj velünk, mint tanítványaiddal,
Síron innen, síron túl,
Az Úrjézus Krisztus keserves kínszenvedése, szent lelke, szent halála, hét
szép szava, melyet a keresztfán mondott,
Dicsőséges föltámadása
Legyen nekünk az életben földön vezérünk,
Holtunk után mennybe kalauzunk,
Hogy az Úrjézus Krisztus jobbánál legyen a boldog viszonttalálkozásunk
mindnyájunknak mindörökre, ámen.
Mondjuk együtt az ég összes angyalaival és szentjeivel,
Szent, szent, szent a seregeknek Ura, Istene,
Teljes az ég és föld az ő dicsőségével,

Áldás, fényesség, bölcsesség, hálaadás, tisztelet, hatalom, erő és erősség a
 teljes Szentháromságnak, most és mindörökké, ámen.
 Áldassék vég nélkül és dicsőíttessék
 A legfölségebb oltáriszencség most és mindörökké!
 Áldassál, Szentháromság,
 Örökké egy valóság,
 Áldott vagy, Uram, az égnek erősségébe!
 Dicséret és dicsőség és fölmagasztaltatás néked most és mindörökké,
 Hálát és köszönetet mondok neked, vérző Krisztusom!
 A családom nevibe, az egész világ nevibe,
 Születésed óta kereszthalálodig,
 Minden szenvedésedér', vércseppjeidér', fájdalmaidér',
 Amit miérettünk végbevittél a Golgotán és a keresztfán,
 Mi azt neked nem tudjuk meghálálni, azért légy imádva,
 Áldva,
 Dicsőítve,
 Magasztalva,
 Szeretve
 Tőlem és mindenkitű'
 Annyiszor, ahány csillag az égen, vízcsepp a tengerbe,
 Fűszál a réten, porszem a földön, levél a fákon, hókehely télen,
 Amennyi teremtet lény van a világon,
 Annyiszor légy imádva,
 Áldva, dicsőítve, magasztalva, szeretve tőlem és mindenkitől most és
 mindörökké, ámen.
 Az Úrjézus Krisztus keserves kínszenvedése,
 Szent keresztye,
 Szent halála,
 Hét szép szava,
 Melyet a keresztfán mondott,
 Dicsőséges feltámadása
 Legyen nekünk az életbe földön vezérünk,
 Holtunk után mennybe' kalauzunk.
 Az Úrjézus Krisztus keserves kínszenvedésére kérlek, Mennyei Atyám,
 Őt mélységes sebire,
 Szent oldala megnyílására,
 Add meg nekünk, bűnösöknek, mit a világ nem adhat,
 Bűnünk bocsánatát, a megtérés kegyelmit,
 Lelki, testi gyógyulást, boldog halál kegyelmit,
 Légy nekünk
 Igazgatónk,
 Kormányzónk,
 Vezérünk,
 Ügyvédünk,
 Védelmeszónk,
 Testi, lelki bajainkban megmentőnk,
 És minden szükségleteinkbe segítségünkre,
 Add meg, Urunk, mindnyájunkban a hitet,
 A reményt,
 A szeretetet,

A szelídséget,
Az alázatosságot,
A békességet,
Az egyetértést,
Áldás, hála,
Áldja meg az Atya,
A Fiú
A Szentlélekúristen,
Az ő szent áldása szálljon mireánk és az egész világra most és mindörökké,
ámen.
Uram, hallgasd meg a mi könyörgésünket!
És a mi kiáltásunk jusson el elődbe!
Áldást mondjunk az Úrnak!
Hálákat az Istennek!
Legyen áldott az Úr neve!
Most és mindörökké, ámen.

Jó' van.

Bükkszenterzsébet (Heves m.), 1972. jan. 15.

Szabó Józsefné Molnár Erzsébet, 1913. Fedémes (Heves m.).

„Isten adta ezt az agyambú, e' magamtul gyün, magamtul. Nem írtam, kedves, nem, ezt én mindig mondom... (Nincs leírva, mégis egyformán mondja, ingadozás nélkül.) A jó Isten így adta... Ugyanúgy jön, mintha ez megtanult imádságom vóna. Má' régóta, úgyhogy mindig ezzel fejezem be nálunk az imáccságot. Hisz mi, ugye, mondja is az novemberi hónapi evangéliom: »Vigyázzatok és imádkozzatok!« Hát ebbe is ez benne van. Ebbe minden benne van. (Sokat olvassa a Bibliát.) Az a mindenem, ott se kell hagyni, ott se lehetne hagyni.”

Kértem, melyik részt szereti, az Ó- vagy az Újszövetséget?

„Hát papi Bibliám van! Katolikus Biblia!” (Ahogy később kiderül, a „papi Biblia” az Újszövetség.)

V.
FÜGGELÉK
KÁNTÁLÓ ÉNEKEK

„Fölszántotám cintorom elejét...”
(231. sz. imádság)

A Függelék anyaga azon köszöntő-kántáló énekekből áll, amelyek eredetrenden kapcsolatot mutatnak az archaikus imádság műfajával, sőt közvetve a ráolvasó imákkal és a román kolindákkal is, ahogy ezt az előzőkben a Mansikka és a Bartók kutatásaira való gyakori hivatkozások is jelzik. A most következő szövegek legnagyobb részét dallammal együtt közöljük. Általában karácsonyi-újévi, elvétve farsangi köszöntő funkciójában éltek. Meglepőnek tűnhet, hogy ezen jeles napokhoz fűződő énekek témája gyakran a nagyhét eseményei sorába visz el bennünket, és sokszor a születés örömköltészetébe is gyászképzetű jegyek kerülnek, mint pl. a 238. sz. énekben. Ez műfaji sajátosság. Mind a román kolindák, mind a magyar kántáló énekek azonos tulajdonsága, hogy bizonyos hosszabb, azaz epikus jellegű darabjaik mondanivalóját a krisztusi szenvedés-halál köréből merítik. Ez utóbbi kántálókat a csoport végére tettem, az elsőrendűen születéstémájú énekek után. Ez énekekben gyakran szerepel az altatás-rengetés motívuma, mely a karácsonyi énekek sorában valóságos műfajjá bővült, és a gyönyörű Mária-líra altatóit idézi. De idézi az egykori karácsonyi misztérium-játékok, a középkorba nyúló officium pastorum középponti jelenetét is.

A Függelék elején az archaikus imádságszövegek egykori énekelt voltának bemutatására hozzuk egy görög katolikus „Fehér rózsa, Mária...” kezdetű ima,⁴²⁹ továbbá a 162. sz. imádság kottaképét és a 229. sz. moldvai szövegünk sokatmondó dallamát. Ez egyedülállóan értékes felvétel alapján talán elfogadható az a feltevésünk, hogy az archaikus imádságokat - legalábbis előzetes szövegfunkciójuk során - énekelték, úgyszintén az az állításunk is, hogy az imádságok és kántáló énekek között kapcsolat áll fenn. E kapcsolat, ahogy láttuk, kiterjed a ráolvasó imádságokra is, a három műfaj genetikai összefüggéseinek megfelelően.

Már a Bevezetésben utaltam rá, hogy kötetünk beosztása is ezt a hármas, egymásba folyó egységet tükrözi: ráolvasók, archaikus népi imádságok és kántálók összetartozását szövegi eredet és történeti folytonosság révén. Ez összetartozás kétféleképpen érvényesült: egyrészt a magyar nyelvterületen belül, másrészt azon kívül: a szomszéd népek vagy még távolabb eső közösségek azonos műfajain keresztül. E kötet most az elsőt óhajtáná igazolni. Következő feladatunk már a magyar nyelvterületen kívül jelentkező azonosságok-egymásbaolvadások bemutatása. Ennek anyaga többé-kevésbé összegyűjtve-összeszedve várja könyvvé válását, s ezzel annak tanúsítását, hogy a folklór nyelvi kötöttségektől függetlenül emel ki az idő és az emberi lélek mélyéről művelődéstörténeti vallomást tevő emlékeket, ugyanakkor az emberi tudat alakulását-fejlődését is jelző mozzanatokat.

E csoport anyagát, akárcsak az imádságokét, nem csak saját gyűjtésből állítottam össze. Ezzel kezdettől fogva az alkalmazott gyakorlatnak megfelelően járok el: egy-egy új műfaj lehető teljes megismertetéséhez alkalmasint „külső” segítséget is igénybe veszek. Kizárólagosságra törekedni tudománytalan volna. Elodázná a célt: a folklóranyag megmentését és megismertetését a hagyományt hordozó réteg kihalása előtt. Ezért fogadtam el kollégáim és az előttem járok segítségét, melyet ezúton is köszönettel nyugtázok.

(quasi) giusto

1) 2)

Fe-hér ró - zsa, Má - ri - a, En-gem Krisztus ta-ná - ja,

3) 4) 5)

Szent i-gé - vel i - gé - zett, A-rany gyűrűvel pecsé - telt,

6) 2) 5) 7) 3)

Krisztus Urunk az aj - tó - ba, Bol - dog-asszony ab - la - kunkba,

5)

Négy angyal házunk szegleté - be. Ó - rizz, an-gyal, ó - rizz,

5) 5) 5) 3) 3)

Mék ó - rá - ban a kakasok szólanak. Pi-ros haj-nal ha-sad,

2)

Tel - jes vi-rág vir-radt, Kej fel, kej fel,

Boldog-sá-gos szép Szűzmá - ri - a, Mer megfogták a te Szent Fiadat,

3) 3) 3) 3) 3) 3)

Magas kereszt-fá - ra feszí - tet-ték, Három csepp véré - t elcseppentették...

1) 2) 3) 4) 5) 6) 7)

T. f.

Máriapócs (Szabolcs-Szatmár m.), 1972. szept. 11. - búcsú.

Özv. Huszty Istvánné Vajas Julianna, 1911.

Nyírcsaholy (Szabolcs-Szatmár m.), görög katolikus.

(Szépen „litániásan” mondja.)

giusto (♩ = cca 126)

3) 3) 3) 5) 3) 3)

Én fel-kelek jó reggel hajnal-ba, Kimos-dó-dám minden bűneimből,

3) 3) 3) 3) 3)

Megkendőzém arany-kendőcskémvel, Kimenék aj-tóm e - le - i - be,

3) 3) 3) 3) 3)

Föl - te - kin-ték nagy ma-gos mennyég - be,

3) 3) 3) 3) 3)

Ott láték egy kápolnát, Kű-jel ír - gal-mas, Belül kegyel-mes,

3) 3) 3) 3) 3)

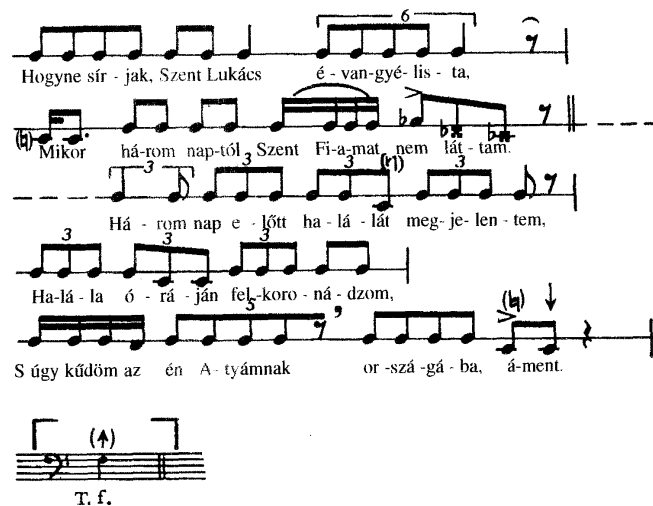
Közepi-be ül vala Szent Anyánk, Szűz Má - ri - a,

5) 3) 3)

Oda-mene Szent Lukács évangélista, kér - di:

5) 5) 3) 3)

Oh mit sírc, oh mit sírc, Szent Anyánk, Szűz Má - ri - a?

Mekényes (Baranya m.), 1970. jan. 19.

Simon Ferenc Józsefné Fazakas Ilona, 1894. Lészped (Moldva).

(Lásd a 162. sz. szöveget.)

229.

Én Uram Teremtőm

Én Uram Teremtőm,⁴³⁰

Mukor inglem, Teremtőm,

Szent Lelkedvel szeretnél,

(e) Szent viéredvel megváltál. (megváltottál)

Fogód(ž)j hozzánk, Isztenem,

Fogódj hozzánk, Urisztenem.

(E) Fekszem ez ádzsamba,

(E) Koporszumba' büntetten.

Ad(ž)j három andzsalt e fë(j)emhez,

Ad(ž)j három andzsalt fë(j)emhez,

Edzs ürözzön, edzs elisszon,

Edzs elved(zs)e lelkemet

(E) Krisztusz Urunknak a markában.

Megzsengítik a harangot,

Kidzsülének ez andzsalo, (variáció: kidzülnek)

(E) Kihágúk a Kalavári hedzsre,

Látúk a dümülseket

Kivirágozva, kilevelezve,
Szen(t)misze fel virágozva⁴³¹

(e) Futtatott arańbúl.

(m) Béléje Szűz Márije (beléüle?)

Székibe, sziljába,

(e) Könökig kilotába(n), (könnyben)

(e) Csiérdzsig viérbe.

Mié(r)t riul, Szentanyám?

Honne rivuk, Szent Fijam!

(E) Sáf iduk levelet küldtek, (zsidók)

Ke szentpintekre felfonnak. (ke = román că = hogy)
 Rút nyálakval(e) töpdösznek,
 Vaskestükvel(e) szabdasznak,
 (A) Hajant húznak,
 (e) Nagyon tsúfulkonnak.
 Szent Fijam, elmenny e fekete földön
 Ez Ádámnak a bűnesz fijajihoz,
 (e) Hirdeszd ki ezt e
 Két-három igém-szúmat:
 Ki el tudza mondani,
 Elszüzüljön(e), mind e Szűz,
 (e) Ki el nem tudza mondani,
 Mennyországnak e kapuján nem ura bémennyen.⁴³²
 (nem ura = nem bír)

Szabófalva (Moldva), 1964. december 30.

Anonyma. (A felvétel Lakatos Demeter otthonában készült.)

*Felvette dallammal együtt kétszer: Kallós Zoltán, Kiss Attila,
 Andrásfalvy Bertalan és Andrásfalvy Pál.*

Levélben kaptam Andrásfalvy Bertalantól 1974. okt. 24-én, aki mint „a Hegyet hágék, lőtöt lépék... c. könyv (az 1974-es kiadás) 94. - a jelen kötet 159. sz. - példájának énekelt variánsá”-t küldte el a „szabófalvai imát”.

Dallamlejegyzés: Károly S. László

(quasi) giusto (♩ = 138–144)

I. ¹⁾

Én Uram, Teremtőm, Mukor inglem, Te-remtőm,
 Szent Lelkedvel szeretél, (e) Szent viéred-vel megváltál.
 Fogód(ž)j hozzánk, Isztenem, Fogódj hozzánk, Urisztenem. (E)
 Fekszem ez ádsamba, (E) Ko - por szum-ba' bűn- tet-ten.
 Ad(ž)j há-rom andzsalt e fé(j)emhez, Ad(ž)j há - rom andzsalt
 e fé(j)emhez, Edzs ürözzön, edzs elisszon, Edzs elved(zs)e
 II. ¹⁾ ²⁾ ³⁾ ⁴⁾ ⁵⁾ ⁶⁾
 -vel ⁷⁾ ⁸⁾ ⁹⁾
 lel - ke-met ¹⁰⁾ (E) Krisztusz Urunknak a marká-ban.

11

Megzsengi-tik a ha-ran-got, Kidzsülé - nek ez andzsalo-k,
 (E) Kihágúk a Kalavári hedzsre, Látúk a dümülseket
 Kivi-rágozva, kilevelezve, Szen(t)misze fel vi-rá-gozva
 (e) Futtatott a - rañbúl. (m) Béleje Szűz Má-ri-je
 Széki-be, sziljá-ba, (e) Könökig kilotá - ba(n),
 kidzsül(é)nek ez
 (e) Csiérdzsig viér - be. Mié(r)t riul, Szentanyám?
 Honne rivuk. Szent Fijam! (E) Sűfjduk levelet küldtek,
 Ke szent-pintekre felfonnak. Rút nyálakval(e) töpdösnek,

Vaskestűkvel(e) szabdasznak, (A) Ha - jant húznak,
 (e) Na - gyon tsűfukonnak. Szent Fijam, el - menny e
 fekete földön Ez Ádámnak a búnesz fi-ja-ji-hoz,
 (e) Hirdeszd ki ezt e Két-há - rom ígém - szű-mat:
 há - rom
 i - gém
 Ki el tudsa mon - da - ni, Elszűzül-jön(e), mind e Szűz,
 (cca 112)
 Ki el nem tud - zsa mondani, Mennyországnak e ka-pu-ján
 nem u - ra bémennyen.
 e ki el-

230.
Paradicsom kő kertjében

Paradicsom kő kertjében
Arany szőnyeg leterítve,
Én nem láttam szebb keresztfát,
Mint Úr Jézus keresztfáját,
Mert a vér megvirágozza,
S a Szentlélek illatozza.
Feltekinték magos mennybe
S nyitva látom mennyország ajtóját,
Azon belül egy bölcsőcske,
Abban van a világ Úr Jézusa,
Ott ringézi asszonyunk Szűz Mária.
Jobb kezibe' arany alma,⁴³³
Bal kezibe' arany vessző.
Fel-felhajtja, megzúdítja,
Leültibe' kikapkodja.
Szántassuk fel cintorom elejét,
S vetessük be bűnös Ádám maggal.
S borotváltassuk szép angyali szókkal,⁴³⁴
S borotváltassuk szép angyali szókkal.
Az angyalkák csengetének,
S a templomba bemenének,
Egy szép misét elmondának,
S azval szépen indulának,
Szép új esztendőre legyünk víg kedvűnkre.⁴³⁵
Felkelék, felkelék
Szép piros hajnalba.
Nyitva látom nyitva
Mennyország ajtóját.
Azon belül vala egy ringó bölcső.
Abba fekszik vala világ Úr Jézus.
Mér sír maga, mér sír,
Asszonyunk Szűz Mária?
Hogy ne sírnék, rínék,
Mikor két édesem el akar veszni.
Áldja meg az Isten a házi gazdáját,
Házi gazdasszonyát, családjával együtt.
Hogy várhassa vígan
Született szent fiát.
Világosítsd Uram a mi szép házunkat,
Hogy láthassuk mi is a mi Krisztusunkat.
Magikot az Isten legjobban szerette,
Sok nemzetek között magának jegyzette.

*E szöveget Domokos Pál Pétertől kaptam 1969. december 19-én.
Jegyzetei között találta egy évszám és egyéb adat nélküli lapon.
Moldvai magyaroknál írta le sebtiben az ötvenes évek elején,
talán Egyházaskozáron (Baranya m.).*

Ez az ének azért került a csoport elejére, mert különösképpen érzékelteti az imádságműfaj és a kántálók kapcsolatát. Bizonyos elemei ugyanis már az imádságokban is előfordulnak, több motívuma meg majd az énekekben jelentkezik. Ez utóbbi motívumok kötődő dallama a következők alapján többé-kevésbé elképzelhető.

E szövegfüzér egymagában is lehetővé teszi, hogy egy különös költői anyag, a magyar kánta néhány jellemző jegyét megismerjük. A „kánta” kifejezés - tudomásom szerint - Lajtha Lászlótól ered, aki szépkenyerűszentmártoni gyűjtésének karácsonyi köszöntő énekeit nevezte „karácsonyi kánták”-nak. (Lajtha László: Szépkenyerűszentmártoni gyűjtés. Bp. 1954, 120., 123. o.)

231. Mária altatója

Fölszántotám cintorom elejit,⁴³⁶
Fölszántotám cintorom elejit,

Bévettetém Ádámnak magjával,
Bévettetém Ádámnak magjával,

Elboronáltatám anyai jajszókval,
Elboronáltatám anyai jajszókval.

Kimenék én ajtóm eleibe,
Föltekinték nagy magos mennyégbe,

Nyitva látám mennyország kapuját,
Nyitva látám mennyország kapuját,

Azon bellől mennyország ajtaját,
Azon bellől mennyország ajtaját,

Azon bellől egy terített asztalt,
Azon bellől egy terített asztalt,

Azon vala e' rengü böcsücske,
Azon vala e' rengü böcsücske.

Ül vala mellette Anyánk, Szűz Mária,
Ül vala mellette Anyánk, Szűz Mária,

A lábával rengetgeti vala,
A szájával fúdogájja vala,

Aluggyal el, Istennek bárányo,
Aluggyal el, Istennek bárányo,

Szeretetbül jöttél erre(j)a világro,
Szeretetbül jöttél erre(j)a világro.⁴³⁷

Mekényes (Baranya m.), 1970. jan. 19.

Simon Ferenc Józsefné Fazakas Ilona, 1894. Lészped (Moldva).

„...Ezt amikor csak úgy jött, hogy énekeljék, akkor ezt énekeltek, mer' szerettük nagyon ezt az éneket. Mikor a kicsikéket rengettük, alítottuk el,⁴³⁸ én ezt szoktam mindig énekelni... Mikor a gyermekeket munka közben beléttük a böcsübe, akkor ha fontunk, ha varrtunk, mellette vótunk, akkor rengettük a lábunkval, s eszket az énekeket énekelgettük, mert nagyon szerettük eszket a szent énekeket énekelni. Igen, ezekkel alítottuk el... Nálunk ez vót a szokás, hogy amikor a kicsi gyermek sírt, akkor ha édesanyánk mondta, vaj az ő édesanyja mondta a gyermekeknek, hogy »Tedd bele a kicsiket a böcsübe, s rengessed, s alícsd e'!«...»

(Kettős funkciójú darab, ha imának mondja, nem ismétli a sorokat, ha énekl, ismétli. Először 1969. nov. 2-án esti imaként mondta el, 1970. jan. 19-én pedig így kezdte: „Mária altatóját akarom elénekelni.”)

Dallamlejegyzés: Károly S. László

poco parlando (♩ = cca 120–126)

1 ——— 2 ——— 3 ———

Fölszán - to - tám cintorom e - le - jít,

4 ——— 5 ——— 6 ———

Fölszán - to - tám cintorom e - le - jít,

1) 2) 3)

3., 9./12. 2-12. 2-6. 8-12. 3

4) 5) 6)

3. 9./12. 3 2., 4-11.

232.

Én fölköttem szép piros hajnalban

Én fölköttem szép piros hajnalban:[⁴³⁹
Megmozsdóztam bűnös álmaimból:[

Megkendőztem arany-kendőzőmmel:[
Feltekintek fényes mennyországba:[

Nyitva látom mennyország kapuját:[
Azon belü egy viasz-lajtorját:[

Azon belül márvány-kőkoporsót:[
Mellette sír szent asszon, Mária

Mér sírsz, mér sírsz, szent asszon, Mária?:[:
Hogyne sírnék, hogyne keseregnék[:

Mikor egy anyának egy két testnek vére
Ott nyugszik lent mély sír fenekébe.

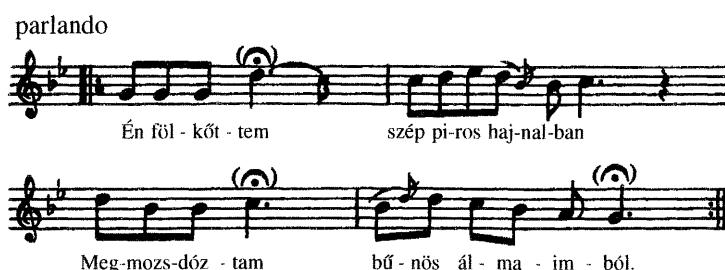
Feketelak (Szolnok-Doboka m., Románia), 1974. nyara.

Együd Árpád gyűjtése.

Balla Ferencné, Buza (Szolnok-Doboka m.),

szamosújvári lakos (Szolnok-Doboka m.).

„A buzai születésű és Szamosújváron lakó Balla Ferencné Feketelakon énekelte magnóba Kallós Zoltán nagynénjének temetése után. Kallós - legalábbis akkor - az imát nem vette fel. A »Mellette sír...« és az utolsó két sor kivételével minden sort ismételve adott elő az énekes.”
E. Á.

233.

Falu végén

Falu végén van egy kis házikó,
Abba nézék,
S rengő bölcsőt láték.

Egy kis leján⁴⁴⁰ rengetgeti vala,
S a szájával
Fújdogálja vala.

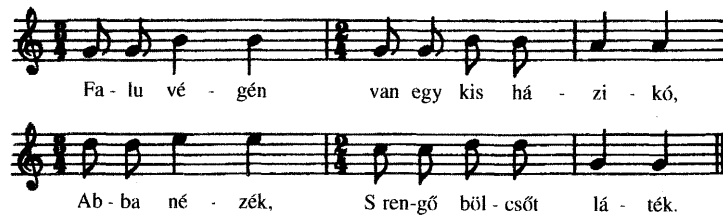
Aludjál el Istennek báránya,
Szeretetből
Jöttél e világra.

Bartalus István: A magyar palotás zene és a népdalok.

(Az Osztrák Magyar Monarchia Írásban és Képben.

Magyarország I. Székelyföldről. 1888, 353-386. o.)

(Bartalus ezt a példát arra a szláv - lengyel - zenei hatásra említi, melyet a magyarság történelme folytán mind nyelvében, mind zenéjében nyert, észlelhetett.)

234. Ó szép Jézus

Ó szép Jézus, (e) s ez új esztendőbe⁴⁴¹
 Tarcs kegyelmedben,
 Hogy az új esztendőben
 (e) (J)éljünk csendességben,
 Lehessünk Jézus
 Drága kedvében.

Porodicsom mezejibe⁴⁴²
 (Ó) Aranyszénye leterítve,
 S abba' vagy on e(gy) koporsú,
 S abba' fekszik egy Úrjézas.

Jobb keziben aranyalma,
 Bal kezibe jaran' vesszű,
 S azt az almát fel-felhajcsa,
 Bal kezivel el-e(l)kapja.

Felmentyibe s úgy zúgadaz,
 Lejötttyibe s úgy zengedez,
 Zúg az erdő (e) szép zöd ágval,
 Zeng e mezű szép á(l)dásvol.

Mennyországba (e)csendítének,⁴⁴³
 S ez angyalkák felgyülének,
 S egy olvasút elmondának,⁴⁴⁴
 S azt Úrjézas úgy szerette.

Én nem láttam szebb keresztfát,⁴⁴⁵
 Mind Úrjézas keresztfája,
 Me(r)t a' vérrel virágodzik,
 (e) Szent Lélekkel gyümöcsödzik.
 Szent az Isten, (e) szentet kíván.
 (e) Szent az Isten szentet kíván.
 Ez új esztendőbe' legyenek örömben,⁴⁴⁶
 Örömmel mennyenek Jézus elejibe,

Elejibe mennyünk, mennybe' dicsérjük,
Dicsértessék Jézusnak szent neve.

Sásd (Baranya m.), 1970. jan. 21.

Demse Dávidné Antal Lucia, 1897. Klézse (Moldva).

„Emberek, iljen jó élő emberek összegyűltek, tuggya, kinek kedve vót, s hárman, négyen, ötön is, s aztán, tuggya, bémentek az ablak alá, s énekelték, tuggya, hogy, hogy csengett a falu! Hogy milyen szép vót!... Kit csak a szűve húzott, mindenki elment. Összegyűltek, osztán béhítták, ittak, tisztelődtek. Aztán még mentek arrébb. Aztán akkor még, ha úgy akart, odaragadt még az es, akihöz bémentek. Hezzik ragadt, hogy ment ő es csoportba velük. De szép vót nagyon! Annyira szerettem, tuggya, én ott, hogy mikor karácson jött, akkor tudtuk, hogy mi az a karácsony. De most nem tudjuk. Se húsvétot, se karácsont. Elkenik az innepet, nem úgy, mint ott. Ott most es úgy van. Most es úgy énekelnek. S úgy mennek a templomba. Bocskorkáját felköti az asszon, meljiknek nincsen csizmája, s mennek bé.” (1942 óta él Magyarországon.)

Dallamlejegyzés: Tóth Margit

(♩ = 52–54)

Ó szép Jézus (e) s ez új eszten-dű - be

Ta - - - rcs ke - - - gyel - me-dben,

Ho - - - gy az új esz - ten - dű - - ben (e)

(J)éljünk csendes - ség - ben, Le - Lehe - ssünk Jé - zas

Drá - - - ga ked-vé - ben.

2. vsz: Porodicsom meze - ji - be (Ó) Aranyszé -

nye le-te-rít - ve, S abba' vagy on (e)gy kopor - sú,

S abba' fekszik egy Úrjé - zas. el-e(l)-kap - ja

Megj.: 3. = 2. vsz.
4. = 2. vsz.

235.
Nyisd meg Uram

Nyisd meg Uram, nyisd meg azt a szent kapudat,⁴⁴⁷
Kapud előtt láccik egy aranyos karszék.

Abba növélkedig asszonyunk Mária,
Asszonyunk Mária, Istennék szent annya.

Angyalok répdésnek, szépen örvendéznek,
Angyalok répdésnek, szépen örvendéznek.

*Áj (Abaij m.), 1900. Vargyas Lajos gyűjtése.
(Néprajzi Múzeum, Ethnológai Adattár MSZ 6951. sz. jelzet.)
Dancsó Jenőné, a cigányvajda középkorú felesége.*

236.
A piac közepén van egy almafácska

A piac közepén⁴⁴⁸
Van egy almafácska,
Annak a tetején
Három lilomszál.

Kötik a bokrétát
Az apró angyalkák,
És úgy énekelnek,
Szinte zeng mennyország.

Hej mennyország kapuja
Sarkig ki van nyitva,
Be is vitték rajta
Az aranyos böcsűt.

Be is vitték rajta
Az aranyos böcsűt,
Bele is fektették
Az ártatlan Jézust.

Csucsujj el, burujj el,
Te ártatlan Jézus!
Mert addig nem nyugszik
Boldogságos Szent Szűz.

*Máriapócs (Szabolcs-Szatmár m.), 1972. szept. 10. - búcsú.
Bari Károly költő, 1952. Bükkaranyos (Borsod m.).*

„Karácsonyi köszöntők között szerepel, karácsony viliáján szoktuk énekelni. Édesanyámtól tanultam, Kis Juliannától, 45 éves.”

Dallamlejegyzés: Károly S. László

poco parlando (♩ = cca 104)

A pi - ac kö - ze pén

Van egy al - ma - fács - ka,

An - nak a te - te - jén

Három li - li - om - szál.

237.

A piac közepén van egy topolyafa

A piac közepén
Van egy topolyafa,
Annak a tetején
Három rozmaringszál.

Kötik a bokrétát
Az apró jangyalkák,
Avval kedveskednek
a mi Jédusunknak.

*Áj (Abaúj m.), 1940. Vargyas Lajos gyűjtése.
(Néprajzi Múzeum, Ethnológiai Adattár MSZ 6946. sz. jelzet.)
Dancsó Jenőné, a cigányvajda középkorú felesége.*

238.

Karácsonyi éjfélóra

Karácsonyi éjfélóra,
Megszületett Istenfia,
Megszületett Istenfia,
Az ártatlan Kisjézuska.

Gyerünk, mennyünk jászolóhoz,
Borúljunk le (j)a lábához,
Fekete fából a búcsú,
Fekete fából a jászol.

Máriapócs (Szabolcs-Szatmár m.), 1972. szept. 10. - búcsú.

Bari Károly, 1952. Bükkaranyos (Borsod m.)

„Ez is karácsonyi köszöntő, ezeket füzérbe szokták énekelni. »Dicsértessékkal« (a »Dicsértessék a Jézus, aki ma született...« kezdetű énekkel) kezdjük, második a Karácsonyi éjfélóra, a harmadik: Nagy éjfélbe, nagy hidegbe, a végén szoktuk énekelni, hogy Mennysország piacán. Fölköszöntővel fejezzük be: »Sok karácsony estét érjenek meg!«”

Dallamlejegyzés: Károly S. László

(quasi) giusto (♩ = cca 63)

239.

A kis Jézus aranyalma

A kis Jézus aranyalma,⁴⁴⁹
Boldogságos Szűz Mária,
Egy kezébe ringatgatja,
A másikkal takargatja.

Aludj, aludj, kisdedecske,
Betlehemi hercegecske,
Nem királyné a te dajkád,
Szolgálóbul lettem anyád.

Oh te dudás, mit szundikálsz?
Fényes az ég, nem kell lámpás,
Ha kimegyek ajtóm elé,
Föltekintek az ég felé.

Ott látok egy szép kápolnát,
Ott látok egy szép kápolnát,
Benne a szép Szűz Máriát.⁴⁵⁰

Sajószentpéter (Borsod m.), 1970. nov. 1.

Iharosi Lajosné Ternik Julianna, 1928. Sajókaza (Borsod m.).

„Csak úgy kicsi koromban tanultam az édesanyámtól... (Ternik Lászlóné Venczel Mária, 1902.) ...Még él. Edelényben született.”

Dallamlejegyzés: Károly S. László

giusto (♩ = cca 126 [120–132])

A kis Jé - zus a - ran - y - al - ma,
Bol - dog - sá - gos Szűz Má - ri - a,
Egy ke - zé - be rin - gat - gat - ja,
A má - sik - kal ta - kar - gat - ja.

Megj.: 4. versszak = 3. sor (ABA)

240.
Fársáng, fársáng

Fársáng, fársáng,⁴⁵¹
Szép szeder leveli,
Arany koronája.
Mikor az Úrjézus
A földön járt
Koldus képibe,

Bemegyén, bemegyén
Egy gazdag emberhez,
Jó szavát sem adja,
Kenyerét sem nyújtja,
Kormodin⁴⁵² kutyáját
Reám uszítgatja.

Bemegyén, bemegyén
Egy szegény emberhez,
Jó szavát is adja,
Kenyerit is nyújtja,
Kormodin kutyáját
Rólam csillapítja.

Itthon van-e a gazda?
Van-e jó farsangja?
Ha van jó farsangja,
Igyék, egyék, mulassék,
Nékem szalonnát hozzék.

Ha nincs a kis házba,
Menjen a kamrába,
Hozzon egy darab szalonnát,
Húzza a nyársamra.
Dicsértessék a Jézus Krisztus.

Bükkszék (Heves m.), 1967. szept. 2.
Józsa Károlyné Tarjáni Etel, 1905.

„Régen leleszi (Tarnalelesz) cigányok jártak köszönteni ünnepnapokon. Vót közöttük egy nagyon öreg cigányasszony, Vilma néni, ki má rég meghalt... legalább 30 éve... vót talán 75 éves.”

giusto (♩ = cca 108)

Fársáng, fársáng, Szép szeder leveli, A-rany ko-ro-ná-ja.
Mikor az Úr-jé-zus
A föl-dön járt Kol-dus ké-pi-be,
3 volte (ism. 2 volte)
Bemegyen, bemegyen Egy gazdag em-ber-hez,
Jó szavát sem ad-ja,
Kenyerét sem nyújtja.
Kormodin kutyá-ját Reám uszít-gat-ja.
Itthon van-e a gazda? Van-e jó farsang-ja? Igyék, egyék, mulassék,
Ha van jó farsangja,
Nékem szalon-nát hozzék. Ha nincs a kis ház-ba, Hozzon egy da-
Menjen a kam-rá-ba,
-rab szalonnát, Húzza a nyár-sam-ra. Dicsértessék a Jézus Krisztus.

T.f.
()

*A 3. versszak is ugyane dallamra.

241.

Hó, hó farsang

Hó, hó farsang, szép szederlevelivel,
Aranykoronájával.
Mikor az Úrjézus a földön járkált,
Koldus képibe, koldus ruhába,
Bemegyen, bemegyen egy gazdag emberhez,
Kenyerit se nyújtja, jó szavát se adja.
Komondor kutyáját reám uszingatja.
Bemegyen, bemegyen egy szegény emberhez.
Kenyerit is nyújtja, jó szavát is adja.
Komondor kutyáját rólam csiklandítja.
- No te szegény ember, állj fel a vállamra,
Amit te onnan látsz, soha meg ne tagadd!
- Én Uram Teremtőm, nem látok egyebet

Mennyország ajtaja le van pecsételve,
A pokol ajtaja sarkig ki van tárva,
Úgy viszik a lelket, mind a szél a pelvát,
Még annál is jobban, mind a záporosó!
Csikóderes, fakóderes! Csörgős kocsiba!
Úgy viszik a nagyurat vígan pokolba!

*Bükkszék (Heves m.), 1972. máj. 3. Igaz Mária gyűjtése.
Józsa Károlyné Tarjáni Etel, 66 éves.*

„Cigányasszonyok mentek farsangkor kódolni, azok mondták. Nem csináltak semmit hozzá,
csak mondták.”

242.

Szent Regina asszony

Mikor az Úrjézus ezen a földön járt,
rongyos ruhácskába koldulni is eljárt.
Beméne egy házhon
Regina asszonyhon
alamizsna képpen kenyeret kére ott.

Szent Regina asszony keservesen síra,
mert heted magával árvaságra juta.
Nincs több egy pénzinél
azt is mástól kapta.
Az Úrjézus nevibe azt is odaadta.

Menj ki Pétör, menj ki, tekints föl az égre,
Amit ottan látol, mondd el majd idebe.
Láttam uram, láttam
a szent alamizsnát.
Szent Regina asszony terítött asztalát.

Aki a szegénynek jobb kezét kinyújtja,
annak lészen mennyben terített asztala.
Kivirágzik rajta
a szent alamizsna,
annak a virágja a mennyet illasztja.

A sok szép virágot angyalok leszedik,
a szép mennyországot úgy örvendeztetik.
Szent Regina asszony,
te vagy boldog asszony,
példádat kövesse tehát minden asszony. Amen.

*Tápé (Csongrád m.), 1974. szept. 3. Polner Zoltán gyűjtése.
Özv. Molnár Ferencné Révész Rozália, 1897.*

243.
Mikor az Úr Jézus

Mikor az Úr Jézus ezen a földön járt,
Ő szállást nem talált,
Bement a városba, vendégfogadóba.

Vendégfogadóné, adjon nékem szállást
Az Isten kedvéért,
Kínszenvedéséért, kínszenvedéséért.

Nem adhatok, szegény, szegény utasember,
Vendégeim vannak, azok tebelőled
Ugyis csúfot úznek.

Menj el, szegény, szegény utasember,
A város végére,
Ott lakik egy asszony,
Veronika asszony.

Veronika asszony, adjon nékem szállást
Az Isten kedvéért,
Kínszenvedéséért.

Adok, adok, szegény, szegény utasember,
Van nekem szép házam,
Megvetett két ágyam.
Egyikbe lefekhetsz, másikban megnyughat(sz),
Tündöklő korona⁴⁵³
A magas egekben.
Kapukat zábolják,
Mennyországot nyitják.

Azért dicsértessék az Úr Jézus Krisztus
Mindörökké, ámen
Mindörökké, ámen.

Rákospalota, 1975. jan. 18.

Marczinkó Margit, 1921. Deáki (Csehszlovákia).

Advent idején házaknál énekelték a Szentcsalád-járás, szálláskeresés során. „Édesanyám említette, hogy hát ő, mint gyermek már ott énekelgette, az ő szülei szokták mondani, hogy »Na kislányom, hogy is van az az ének a Veronika asszonyról?« S ő, mint gyerek énekelgette.”

giusto (♩ = cca 96)

Mi-kor az Úr Jé - zus

e - zen a föl-dön járt.

(3 volte)

Ó szál - lást nem ta - lált,
Bement a vá - ros - ba,
vendég - fo ga - dó - ba.

t. f.

244.

Kričuneski gili

Garad'ol pe Marja
ando zeleno ves
pačako than rodel
taj kathi či rakhel

Džaltar suntó Marja
kaj o posotari
taj mangel lestar than
p'ek lungoni rati

Naštig dav tu me than
ke tu san ek lubňi
taj ando muro kher
naštig aves andre

Sas le posotareske
korri taj bangi šej
voj lingrel la Marja
ando ištallovo

Beš tejle Maria
de tu tele szépen
hutti ti glindori
ružozi tu avri

Sama le tu Marja
sama le pe tute
taj ke o muro dad
baro posotari

Baro posotari
o muro dadoro
sakonstar čorel
sakones murdarel

Ašun te šejjori
l'opre mure sunte rakles
naj man či vastora
naj man či jakhora

Avel i sejjori
lošesa baresa
si lake vastora
si lake jakhora

Avel is šejjori
pe late phanruni
pušel le dadestár
sostar trades la Marja

Ahaj te džanlemas
hod' suntó Marja sas
me demas lake than
zuráli ratia

Me demas lake than
zuráli ratia
te n'avel corrori
rupune ezreši

Karácsonyi ének

Rejtegeti magát Mária
A zöld erdőben,
Békés helyet keres,
És sehol sem talál.

Elmegy Szűz Mária
A zsebmetsző cigányhoz,
És kér tőle szállást,
Egy hosszú éjszakára.

Nem adhatok én neked szállást,
Mert te egy kurva vagy,
S az én házamba
Nem jöhetsz be.

Volt a zsebmetsző cigánynak
Egy nyomorék vak lánya,
Ő bevezeti
Az istállóba.

Ülj le, Mária,
Feküdj le szépen,
Vedd elő tükröcskédet,
S rúzsozd ki magad.

Vigyázz magadra, Mária,
Vigyázz magadra!
Mert az én apám
Nagy zsebmetsző cigány.

Nagy zsebmetszőcigány
Az én apácskám,
Mindenkitől lop,
Mindenkit megöl.

Figyelj, te leányka,
Vedd föl az én Szent Fiamat!
Nincsenek se kezecskéim,
Nincsenek se szemecskéim.

Jön a leányka
Most már nagy örömmel:
Vannak kezecskéim,
Vannak szemecskéim.

Jön a leányka
Selyemruhákban,
Kérdi az apjától:
Miért üzte el Máriát?

Ahaj, ha tudtam volna,
Hogy ő Szűz Mária,
Adtam volna neki helyet
(S) erős pálinkát.

Adtam volna neki helyet
(S) erős pálinkát,
S hogy ne legyen olyan szegényke,
Ezüst ezreseket.

(Bari Károly nyersfordítása közvetlen a felvétel után.)

Budapest, 1975. júl. 19.

Bari Károly, 1952. Bükkaranyos (Borsod m.).

Bari Károly tanulta egy cigányasszonytól: „...Kézsának hívták, a másik cigányneve Tisza volt. Nagyecsedről való volt. Harsányba ment férjhez, azután fölakasztotta magát 56 éves korában, mert az ura, Sorka, nem adott neki pálinkára pénzt, 73 karácsonyán. Azt mondta (Kézs), hogy nem Nagyecsedben tanulta ezt a nótát. Neki volt négy vagy öt ura. Valahol másutt szedte össze, nem tudom már, hogy hol. Szóval nem nagyecsed-i nóta.”

Énekelte ezt Kézsá házáknál is?

„Nem. Csak nekem énekelte, én tőle tanultam ezt. Nem volt magnóm, lejegyeztem a szöveget - a dallamot meg hamar megtanulom.”

Kézsá polgári neve?

„Jakab Lászlóné Szöcsi Annának hívták. Törzsileg: Gurvári. Bare Balenge nemzetség. Bare Balenge azt jelenti, hogy nagy-hosszú hajúak. A Gurvári meg azt, hogy tehenész cigányok.”

(Elemezgettük, hogy miképpen került egy szent szövegbe Mária fenti jelzője.) „Ez jellegzetes cigánydal-szövegmotívum, minden nőre rámondják, hogy »te bűdös kurva«”.

Nem is rossz értelemben szerepel akkor itt a szövegben?

„Hát, hogyha már valaki egy kicsit kikapós, az már kurva! Nagyon becsületesnek, tisztességesnek kell lennie a cigányasszonynak.”

(Próbálom kihámozni a cigánymentalitás alapját, hogy miért alkalmazzák Máriára itt ezt a kifejezést.)

„Nő, és be akar menni valahová, hát valóban kurva az. Be akar menni terhesen valahová? Rendes asszony ilyet nem csinál.”

Dallamlejegyzés: Károly S. László

(♩ = 132)

Ga rad'ol pe Mar - ja

an - do ze - le - no ves

pa - ča ko than ro - del

taj kathi či rakhel

T.f.

245.

Virág szombatja estéjén

Virág szombatja estéjén⁴⁵⁴
Mária fiát kérdezvén,
Hogy nagy héten mi lesz dolga?
Néki Szent Fia megmondja.

Virágvasárnap mit teszel?
Szent Fiam, hogy mit művelöl?
Akkor, Anyám, király leszek,
Jeruzsálembe bemegyek.

Hát nagyhétfőn mit fogsz tenni?
Szent Fiam, mit fogsz művelni?
Akkor, Anyám, beteg leszek,
A templomba nem mehetek.

Hát nagykedden mit fogsz tenni?
Szent Fiam, mit fogsz művelni?
Akkor, Anyám, vándor leszek,
Uccáról uccára megyek.

Hát nagyszerdán mit fogsz tenni?
Szent Fiam, mit fogsz művelni?
Akkor Olajfák hegyére,
Megyek Gecemáni-kertbe.

Hát a nagy zöldcsütörtökön,
Szent Fiam, hogy mit művelöl?
Akkor, Anyám, hamis Judás,
Harminc ezüstpénzér elád.

Nagypénteken mit fogsz tenni?
Szent Fiam, mit fogsz művelni?
Akkor, Anyám, egy keresztre
Föl leszek én majd szögezve.

Majd a keresztt alatt állasz,
Kezeiddel el nem érhetsz,
Kezeiddel el nem érhetsz,
Szűz öledbe le nem vehetsz.

Nagyszombaton mit fogsz tenni?
Szent Fiam, mit fogsz művelni?
Akkor, Anyám, föltámadok,
Dicsőségben uralkodok.

Nagyvasárnap mit fogsz tenni?
Szent Fiam, mit fogsz mívelni?
Akkor, Anyám, mennyországba
Leszek örök boldogságba.

Húsvét után negyven napra,
Felme(gye)k Atyám országába,
Elküldöm a vigasztalót,
A fehér színű galambot.

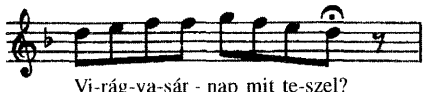
Hugyag (Nógrád m.), 1974. márc. 14.
Farkas Jánosné Péntes Margit, 1904.

„...virágvasárnapján este elmentünk a kereszthez, és akkor ottan mondjuk, van itten az utcán, mellette, a főút mellett, és ott énekeljük eztet... Hát úgy este 6-7 körül. A rózsafüzért szoktuk, a fájdalmas rózsafüzért végeztük előtte, oszt utána mindig ezt szoktuk énekelni... Mindig, mindig tartjuk eztet...”

Dallamlejegyzés: Károly S. László

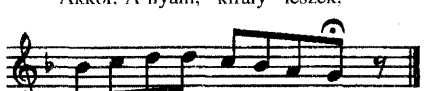
poco parlando (♩ = cca 72–76)

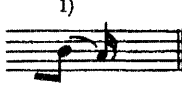
1.: + 2., 3. sor
Virágszombat - ja es-té-jén

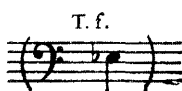
2.:
Vi-rág-va-sár - nap mit te-szel?

Szent Fi-am, hogy mit mí-ve - löl?

Akkor. A-nyám, király leszek.

Je-ru - zsá-lem - be be-megyek.

1)

T. f.

246.

Jézus az asztalnál eszik

Jézus az asztalnál eszik,⁴⁵⁵
Fehér virágjo,
Jézus az asztalnál eszik,

(A) zsidók az ablaknál lesik,
Fehér virágjo,
Zsidók az ablaknál lesik.

Judás ki is ment hozzájuk,
Fehér virágjo,
Judás ki is ment hozzájuk.

S a zsidókkal beszélgetett,
Fehér virágjo,
A zsidókkal beszélgetett.

Aggyatok harminc ezüstöt,
Fehér virágjo,
Aggyatok harminc ezüstöt.

Hogy aggyam el Jézust nektek,
Fehér virágjo,
Hogy aggyam el Jézust nektek.

Judás Jézust el is atta,
Fehér virágjo,
Judás Jézust el is atta.

S a zsidók kezire hatta,
Fehér virágjo,
S a zsidók kezire hatta.

Zsidók Jézust el is vitték,
Fehér virágjo,
Zsidók Jézust el is vitték.

A Golgota hegyre vitték,
Fehér virágjo,
A Golgota hegyre vitték.

Keresztfára feszítették,
Fehér virágjo,
Keresztfára feszítették.

A nap is elsütétedett,
Fehér virágjo,
A nap is elsütétedett.

Szűz Mária sírni kezdett,
Fehér virágjo,
Szűz Mária sírni kezdett.

*Válaszút (Kolozs m., Románia), 1953. Kallós Zoltán gyűjtése.
(Néprajzi Múzeum, Ethnológiai Adattár MSZ 6116. sz. jelzet.)
Kalló Rebi, 46 éves.*

(♩ = 116)

247.

A Getsemáné kerbe

A Getsemáné kerbe⁴⁵⁶
Ellenséggel van tele
Mind az Úr ellensége,
Mind az Úr ellensége.

A vitézek megfogták,
Meggötözve hurcolták,
Kajszfáshoz elvitték,
Kegyetlenül megverték.

A vitézek megfogták,
Meggötözve hordozták,
Pilátushoz elvitték,
A ruháit letépték.

Pilátus azt kérdezte,
Mi bűnöd van tenéked?
Erre Jézus nem felelt,
Csak szemei könnyeztek.

Pilátus a főbíró,
A kezeit megmosta,
És a népnek azt mondta,
És a népnek azt mondta:

Nincsen erre érdemem,
Hogy az embert ítéljem,
Nincsen erre érdemem,
Hogy az embert ítéljem.

Testvéreim jöjjetek,
Golgotára nézzetek,
Tekintsetek a hegyre,
Ahol Jézus szenvedett.

Ahol Jézus így kiált:
Mér hattál el én atyám?
Ahol Jézus így kiált:
Mér hattál el én atyám?

*Válaszút (Kolozs m., Románia), 1953. Kallós Zoltán gyűjtése.
(Néprajzi Múzeum, Ethnológiai Adattár MSZ 6114. sz. jelzet.)
Horváth Sári, 14 éves.*

(♩ =124)

248.

Elindult a Szűz Mária

Elindult a Szűz Mária
Nagy sírással, nagy zúgással.

Hogy keresse ja szent fiját
Elétanált zsidóleányt.

„Jó napot is zsidóleány.”
„Szép szerencse Szűz Mária.”

„Nem láttad-e a szent fiam?”
„Nem tudom én, nem láttam én.”

Tovább indul Szűz Mária,
Elétanál Betlehembe.

„Jónapot is Betlen ember.”
„Szép szerencse Szűz Mária.”

„Nem láttad-e ja szent fijam?”
„Milyen színű ja szent fijad?”

„Milyen színű ja szent fijam?”
„Arany fogú, geszteny hajú.”

„Erigy, erigy Szűz Mária,
Erigy, erigy hamarjába.

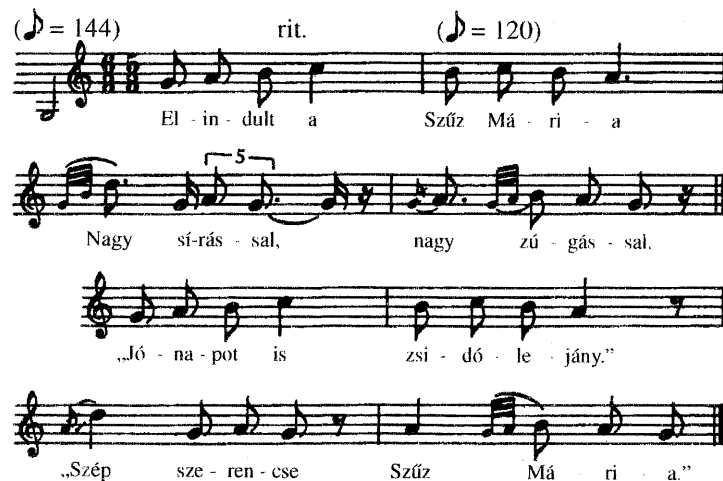
Most korozzák ja szent fejét,
Most szegezük ja szent kezét.

Most bárdolják szent oldalát,
Piros vérit lecsurgatják.”

Szépkenyerűszentmárton (Szolnok-Doboka m., Románia), 1941.

Lajtha László gyűjtése.

Tuli Anna 70 éves, görög katolikus.

Egy magyar ráolvasó énekelt töredéke c. rövid tanulmányában közli Lajtha László (Ethn. LVIII. 1947, 98-101. o., i. h.: 98. o.). „Ez »újévi köszöntő«-t elmondta Szépkenyerűszentmártonban 1941 januárjában Tuli Anna kb. 70 éves cigányasszony, aki azt mondotta, ő a köszöntőt »még Zilajban« vagy valahol »Zilaj fele« tanulta meg régen, gyerekkorában, és ott magyarok is, cigányok is énekelték.” Lajtha leírja, hogy Tuli Anna „újév reggelén állított be hozzám köszönteni. Komolyan vette a köszöntést. Mást ezúttal nem is akart énekelni. Szerinte gyermekkorában általánosan köszöntöttek gyermekek evvel az énekkel. Először elénekelték s utána azt mondták: »Boldog új esztendőt adjon az Isten, hogy érhesen meg sok újesztendő napokat, erővel, egészséggel, kedves párjával és házi családjával.«”⁴⁵⁷

249.

Kapu felett arany zászló

Kapu felett aranyzászló,
Zászló alatt arany karszék.

Abban ül egy boldogtalan,
Boldogtalan zsidó legény.

Arra megyen Szűz Mária,
Kérdezgeti ő szent fiát.

Merre vagyon ő szent fia,
Szőke hajú, arany fogú.

Arra vitték szép szent fiad,
Arra vitték a pogányok.

Vasostorral csapkodgatják
Vaskesztyűvel pofozgatják.

Budapest, 1975. jún. 9.

Bari Károly, 1952. Bükkaranyos (Borsod m.).

Lakatos József 22 éves szabolcsi cigánylegénytől tanulta Szegeden.

„Evvel kántáltak, anyjáéktól tanulta.”⁴⁵⁸

Dallamlejegyzés: Károly S. László

giusto (♩ = cca 96)

Ka - pu fe - lett a - rany - zászló,

Zász - ló a - latt arany karszék.

T. f.

250.

Jai édes gyermekem

Jai édes mellemnek
teiivel nyőlt gyermekem
tágaidát nagy kégyessen
iai mar tavul nizek,

Jai le nem vehetlek
kebeleben nem röithetlek,
iai nics kinek könyörögiek
veled iott nem tehetek,

Jai győnge testedet,
égeti nap hévsége,
szép véred földre le fola
szévem egy remínsége,

Jai latom mint rontyák
mellyetted livők szároít,
ha veled is azt Cselekszik,
szereznek nékem nagy but,

Jai, iai en Istenem
maid el ión az estveis,
félelmes itt az Aszonnak,
iai meg firfinakis.

Jai el nem véhetlek,
iai veled nem lehetek,
iai meg halok édes Fiam,
mint érted kösergek.

Jai iai nagy Ur Isten,
szany engem siralmimban,
visel gondot szent fiadra,
volt Daikaságomban,

Oh nap hold cséllágok,
tündőkletek ez éjiei,
őrizzitek Uratokat,
ki van bé hunt szemmel,

Oh ti szent Angyálok
viselletek gondott ra,
sirassátok őrizzitek,
ti szent Uratokat,

Oh szelid emberek
miért vadtok ily idegenyek,
mert Istentek feszéttette,
vagyon el röítettve, Amen.

(Az „Isten” szót az egykori gyakorlatnak megfelelően Iñ-nel rövidíti, de nem mindig, néha kiírja.)

*E Mária-siralmat az 1731-es Vépi Kántorkönyvből írtam ki
Szombathelyen 1970. június 16-án.*

A Vépi Kántorkönyvnek nevezett vastag, kézzel írott kolligátum Hb 1058 Savariensa jelzettel a Berzsenyi Könyvtár tulajdona. Leírója idegen eredetű kántor vagy énekvezető lehetett, talán a XVIII. sz.-ban, főleg Nyugat-Magyarországon oly gyakori osztrák, esetleg morva származású. Énekeit néha primitív iniciálisokkal kezdi, elvértve illusztrálja is. Leírásában egy-egy szakasz egybefolyik. A verses jelleget nem érzékelteti, csak a szakaszokat választja szét.

E siralom és az utána következő is a Boiti Énekek között szerepel. Sem egyéb megnevezése, sem ad notam jelzése egyiknek sincs.

E népi gyakorlatból átvett-följegyzett énekek ritmusa idézi a középkori Mária-siralom tagolását, 6-7-8-as lüktetését. A leíró ezt a gondolati egységet, talán valamikori, sorok közé tett vesszővel érzékelteti. Jelen tagolást végül is az élő gyakorlat határozta meg: Kallós Zoltán pürkereci Mária-siralma, melyet ő négysoros éneknek jegyzett le (lásd következő szövegünket). Jóllehet nem ugyanaz az ének, csak egynémely - bár szótagszámban azonos - fordulata emlékeztet rá, mégis ezt a sorbontást vélem helyesnek.

Nem véletlenül zárom a kötetet ezzel a két Mária-siralommal. Az egész imádságanyagnak vezető motívuma Mária „siram”-a, „epec”-sége. Mintha ennek képi megjelenítését kapnánk, akár csak a Memorialisban, melynek nyelvi anyagát Pais Dezső okkal hozta kapcsolatba az Ómagyar Mária-siralommal. E fájdalom szavakba sűrítése az imákban állandósult költői formákkal jelentkezik, sőt, amint láttuk, átcsap a kántáló énekek anyagába is. A tematikai egység és a hangsúlyos záró szöveg érdekében nem az utolsó - Krisztust kereső - kántával fejezem be a gyűjteményt, hanem Mária egységes lírai műbe foglalt panaszával. E két - hivataltos énekeskönyvekben nem szereplő - ének még megjeleníti azt a gazdag középkori költői műfajt, melynek legszebb, ám azon korból egyetlen fennmaradt emléke az Ómagyar Mária-siralom. E költészet emlékeit a későbbiek során is csak elvértve rögzítették kódexeink. Rögzítette viszont a szájhagyomány, ahogy ezt a népi gyakorlatban megőrzött „fájdalmas énekek” és archaikus imádságok számos motívuma és hangulata bizonyítja.

251.

Siratlak szüntelen

Jai édes Méhemnek
drago édes Gyümölcső,
én szegin Arvo feiemnek,
tsak égy reminsége.

Jai iai ki nem szánnál,
latvan ily esetedet,
könyves szemmel ki nem sirná
látvan szent Testedet,

Jai mind elhagyánok
szolgaid el futanok,
mint mezőben egy virág szál
szüntin ugy hagyánok

Koronad mast tővis,
szent kezeidben clavis,⁴⁵⁹
szent nyákadon ütis csapas,
vagyon denem Claris⁴⁶⁰

Oh Drago szülöttem
artottlan édes Jesus,
mi bünt tettél hogy fan függesz
szelid kegyes Christus,

Most édes italod
méreg eczettel téllyes,
minden tagód sok kinokkál
latom igen terhes.

Az bűnös Adamnok
es Évanok vitkiért,
hurczultottál csabdoztattál,
végre áldoztattál,

Kalvaria hegyre
meztelen vitettél,
az kegyetlen hoheroktul
ott fel feszítettél,

Siratnak barlangban,
levő merges sárkányok,
siránkoznak minden helyben
livő vád allotok,

Gyazbon öltözének
minden féle állotok,
sirát az nap ohait az föld
sirnak az Cséllagok,

Siratlak szüntelen
en is keserves szévél,
reád nizvin téged szánlok
könyves szemeimmel,

Szannyotok meg engem,
erdők szép vióláim,
keserülön az hegyeknek,
Zugó Csatornai,

Vége ligyen Immar
keserves Panaszémnek
mert latom nincs ki szanója
az én banotimnak, vél⁴⁶¹
siralmimnak Amen⁴⁶²

A szöveg a Vépi Énekeskönyv 117-118. oldalán található.

Ez éneknek sincs ad notam jelzése, de dallama, szerencsére, közölhető. A konzervatív kultúrájú csángó magyarság gyakorlatában még él. Kallós Zoltán 1966-ban Püskerec községben gyűjtött egy Mária-síralmat,⁴⁶³ melyhez e megjegyzést fűzte: „A faluban többen is ismerik ez éneket, több helyen le is van írva.” Adatközlője, a 76 éves Szász Istvánné Gyerkó Kata. A vépi és a püskereci ének majdnem szó szerint azonos. Néhol a szakaszok sorrendje más. A vépi változatból hiányzik a hétfalusi csángó szöveg 9. szakasza:

*Te szent oldaladból
Patakzik szép piros vér
E világon szerte széjjel
Futott szomorú hír.*

Ez utóbbi szöveg helyenként diftongizál: szép, iédes, s nyelvezete is az élőbeszéd hangulatát kelti.

A jegyzetben szereplő kódexek időadatai:

Bécsi K. 1450 körül

Müncheni K. 1466.

Festetics-k. 1493-1494.

Winkler-k. 1506.

Döbrentei-k. 1508.

Nagyszombati K. 1512-1513.

Czech-k. 1513.

Gyöngyösi K. XVI. sz. eleje

Weszprémi-k. XVI. sz. első negyede

Gömöry-k. 1516.

Debreczeni K. 1519.

Érdy-k. 1524-1527.

Teleki-k. 1525-1531.

Peer-k. 1526.

Thewrewk-k. 1531.

Kriza-k. 1532.

Huszonöt év múltán... (1999)

Visszatekintés

Huszonöt év múltán - így neveztük el a Hegyet hágék... harmadik nemzedékét, e mostani bővített kiadás új részegységét. Első, ún. kis vagy somogyi kiadása dr. Kanyar József akkori levéltári igazgató jóvoltából jelent meg Kaposvárott a Somogyi Almanach 19-21. összevont számaként 224 oldalon 137 szöveggel. Somogy kötődését azon egyszerű tény magyarázza, hogy a somogyi Nagyberényben találkoztam a 98 éves friss szellemű Babos Jánosné jóvoltából azzal a Pénteki imádsággal, amely elindított az immár három évtizede járt hosszú, rögös úton. A Bevezetésben minderről már szoltam, de most külön kiemelem Juhász Ferenc szerepét az útjelzők sorában. Őt tekinthetem az elsőnek, aki megigézve a váratlanul fölbukkanó szövegek szépségétől, az Új Írás 1970/9. számában Imák, apokrif mámorok című, talán a műfaj azóta is legszebb méltatásával és rövid ismertetőmmel közzé tett egy 32 imádságból álló „miniantológiát”. Erre figyelt fel Kanyar József. Megkért, hogy ha már elegendő szöveggel rendelkezem, állítsak össze belőlük egy gyűjteményt, lehetőleg somogyi imádságokból. Erre azt mondtam: „Somogy lehet hangsúlyos, de a könyvet csak országos háttérűnek tudom elképzelni.” Beleegyezett. A kötet megjelenése, bár kiadása sok izgalommal járt - a hetvenes évek elején jártunk -, önmagában véve is csodának számított. Része volt benne Ortutay Gyulának, aki elvállalta az Előszó megírását, ezzel mintegy ideológiailag levédve e „szentes” kiadványt.

S itt rögzítenem kell néhány, a műfaj szempontjából fontos tény. Ahogy Ortutay Gyula nélkül nehezen láthatott volna napvilágot az első teljes Hegyet hágék..., úgy maga az imádságműfaj sem juthatott volna nélküle az öt megillető helyre-rangra. 1970. február 11-i MTA-beli ismertető előadásom után átvett az intézetébe, akkor még az MTA Néprajzi Kutató Csoportjába, s ott minden erkölcsi és anyagi támogatást megadott, hogy munkámat idehaza és külföldön eredményesen végezhessem. Hasonlóan sokat köszönhetek a magyar katolikus egyház akkori vezetőjének, Lékai László bíboros érseknek, aki még veszprémi püspöksége idején fölismerte ennek az egyházi évszázadokon át el nem fogadott, sőt szankcionált hagyománynak az értékét és spirituális erejét. Papjai bevonásával is - akiknek az ő felkérésére előzetesen rekollekciós előadásokon szoltam az új műfaj jelentőségéről - messzemenően segítette gyűjtőmunkámat, és megszervezvén a „templomozásokat”, hozzájárult az egyház szemléletváltásához, és nyugodtan mondhatjuk, a köznépi tudatformáláshoz is. Mellém állt az esztergomi Népi Vallási Gyűjtemény létrehozásában, büszke volt rá, hogy e régióban elsőként biztosítottunk védelmet a népi vallásosság tárgyi emlékeinek. Minden ún. „jó ötletemet” elfogadta, és kiállt mellettük. Időnként hozzájárult vatikáni könyvtári kutatásaim drága sokszorosítási költségeihez. Megszerzett fontos, de számomra elérhetetlen könyveket. Segítése minden szempontból sokat jelentett. Élet- és lélekszerű volt. Abban az időben mindent megtett, amit megtehetett, a szent hagyomány mentése, valójában az eltompult vallásos érzés/élmény élenkítése érdekében.

A Hegyet hágék... fogadtatása - pátoz nélkül mondhatom - megrendítő volt. Ennyi esztendő után sem tudom meghatódás nélkül olvasni költőink, íróink, Csoóri Sándor, Göncz Árpád, Héra Zoltán (!), Lázár István, Major Zala Lajos, Rónay György és mások elragadtatott szavait, nemkülönben a szakmabeliek megnyilatkozásait (lásd a Jegyzetek 34-36. és 93.

jegyzetpontját), melyeknek sorát betetőzték az 1976-ban megjelent nagy Hegyet hágék... kiváltotta ékes gondolatok, köztük talán a legszebbek Tandori Dezsőtől, a bécsi Ujváry Juliannától és a müncheni Halász Pétertől vagy a római Szabó Ferencről, aki a Vatikáni Rádióban többször szolt az imádságokról, ha kint voltam, riport keretében is, és költőként sem szabadulhatott a hatásuktól. Ki kellene adni az imádságműfaj kritikai visszhangját, beleértve a határokon, sőt a tengeren túlról érkezőket is. Tekintélyes kötetet tenne ki. Nem is annyira a műfaj kedvéért, bár e hagyomány szempontjai is sokat nyomnak a latban, hanem a nagyon is indokolt társadalomlélektani szempontból. Az a tény, hogy a közismerten kommunista költő, Héra Zoltán vagy a marxista vallástörténész, Murányi Mihály úgy és azt írta, ahogy és amit, bizony, bizony elgondolkoztató. És ezúttal nem pusztán filológiáról van szó, sokkal többről: lélekről, és a lélek aszályáról... De ne én elemezzem ezt a nagyon is elemzendő kérdéskört. Előbb-utóbb akad majd olyan szociológus/kultúrantropológus, akinek szöveget üt a fejébe a - nevezzük így - Hegyet hágék...-jelenség számtalan felkiáltójele.

A kis Hegyet hágék... pillanatok alatt elfogyott, egyébként is korlátozott számban jelent meg. Felfigyelt rá a Magvető Kiadó, jelesül Sík Csaba, és kért egy lényegesen terjedelmesebb gyűjteményt. Így született meg 1976-ban a nagy Hegyet hágék... kézbe simuló 772 oldalas kötete 251 szöveggel, archaizáló, szürkés papíron, nagyon magas példányszámban. Majd újranyomásban, immár sárgás színben, 1978-ban. Értesülésem szerint 1980-ban még egy hullámban szétterjedt, de így sem soká maradt a polcokon. Közel húsz évig csupán itt-ott, antikváriumokban volt föllelhető, és Püski Sándorék hazatérte után náluk is, amerikai készletük elfogytaig. Közben a könyv bejárta a maga pályáját mind a hazai, mind a nemzetközi színtereken. Díjat nyert a Lipcsei Nemzetközi Könyvvásáron, és elismerést, két nagy nemzetközi díjat szerzett a magyar folklorisztikának: 1983-ban Európa-díjat, 1996-ban pedig Pitre-díjat. És modellül is szolgált: lendített egy hasonló lengyel gyűjtemény sorsán (Franciszek Kotula: Znaki przesłósci. 1976), és kedvet kerített egy szlovén antológia elkészítésére (Vilko Novak: Slovenske ljudske molitve. 1983). Mind a két kiadvány nemcsak tartalmában jelzi a magyar hatást, hanem külső képében, alakjában is megközelíti a mi szép kötetünket. Kézbe kell venni, forgatni kell. A lélekből indul, a lélekhez tart. S lelke, ideológiától függetlenül, mindenkinek van.

Közben a Hegyet hágék... élt és hatott. S élt a gyűjtő, és igyekezett hatni. Hazai és külországi konferenciákon, vagy csak egy-egy előadáson segítette kibontakoztatni a műfajba sűrűsödött történeti és esztétikai értékeket. De megszólalt az „anyag” is: a konferenciákon felvétel hozta be az életet a terembe, az egyházak vagy civil szervezetek támogatta előadásokon pedig az imádságok szellemiségével azonosulni tudó kiváló előadók. Kezdetben, a hetvenes évek elején Jancsó Adrienne és Török Erzsébet tolmácsolta imádságainkat szerte az országban, míg nem a Hatalom elnémította, majd a halál örökre elhallgattatta korunk csodálatos énekesét - Török Erzsébet 1973. december 1-jén meghalt. Az országjárások hosszú időre abbamaradtak, ám annál nagyobb iramban folytak a gyűjtő- és kutatóutak. Terepen és könyvtárakban. Mind az egész magyar nyelvterületen, tehát a szomszédos országokban is, mind Európa más közösségei körében. Az összehasonlító vizsgálatok, úgy véltem, segítenek gondjaim megoldásában. A műfaj eredet- és történeti kérdéseinek tisztázására kerestem fel elsősorban azokat az országokat, amelyekkel történelmünk során élénk gazdasági, politikai s főleg kulturális kapcsolatokat tartottunk fenn. Különösen Lengyelország és Itália vonzott, de megfordultam német nyelvterületen is. Ültem nagy könyvtárakban, és gyűjtöttem elhagyott hegyi falvakban. Igyekeztem még élőben megtalálni azt, amit a könyvtárak holt állománya jelez. Jelez középkori hagyományként, népi örökségként. Nagy élmény volt umbriai, calabriai, szicíliai vagy akár közép-olasz falvakban meghallani azt, aminek történeti előképe késő középkori kódexekben föllelhető. Nemzedékek adták át egymásnak. Ágról ágra - firul fira szállt. Nem „szállt”. Tudatosan öröközték át, konok következetességgel az - analfabéták. A tudást át *kell* adni, a tudást megkövetelték a gyermekektől, az unokáktól. Akárcsak nálunk. S amiképpen írástudat-

lan moldvai öregeink „terekettek” arra, hogy a kor ne kezdje ki emlékezetüket, azaz egyet se „potyogtassanak” el énekeikből, imádságaikból, s álmatlan éjszakáikon „emlézték” szövegeiket, „vajh el ne vejszenek azok a régiek”, hasonlóképpen pátyolgatták, őrizték tudásukat lengyel vagy olasz sorstársaik. De ne menjünk messzire, ugyanezt tették hazai nemzetiségeink öregjei is. Még külszói útjaim előtt úgy gondoltam, mielőtt elmegyek, körülnézek a hazában, hogy megtudjam, őriznek-e a mienkhez hasonló szent hagyományt a mi „népszakadék”-aink (ahogy Erdélyi János mondta), vagyis különböző etnikai közösségeink. Őriztek, és nem is akármilyet, hiszen nálunk szórványnépcsoportok lévén, szívósabban védték népi-nyelvi hagyományaikat. Azontúl, hogy nagyszerű anyaggal tértem meg egy-egy ilyen „körülnézésről”, még szeretetüket is elnyertem. Meghatódtak attól, hogy én, a magyar szedem össze, mentem meg a lassan kiháló szent öregektől énekeiket, imádságaikat legyenek bár azok szerb-horvát-szlovén-szlovák vagy sváb szövegek, netán gyönyörűséges román kolindák. A hetvenes években még éltek a nagy tehetségű műthordozók. Úgy tetszik, az élet gyorsan váltott, mert mire saját nemzetiségbeliek - jó tíz-tizenöt év múltán - fölismerték, mennyire fontos a szórványkultúra emlékeinek mentése, összegyűjtése, már sokan meghaltak az én kegyes öregeim közül. A fiatalabb nemzedék, ahogy mondták, már nem tud annyit. Valóban nem tud. Nemcsak azért, mert fiatalabb, hanem mert a bekövetkezett változások, jóllehet megszűnt a hivatalos ateizmus, nem a léleknek, hanem a „szamar-testvérnek”, a testnek kedveznek. Milyen igaza volt Berzsenyinek A magyarokhoz első, 1797 előtt, jó kétszáz éve írt változatában! Kemény, kegyetlen, de sajnos találó sorok: „...Vallástalanság rút szüleményei, / Erkölcstelenség s minden utálatos / Fertelmek áradnak hazánkra, / Régi nemes magyarok porára!...”

S miközben a különböző „fertelmek” bőven „áradtak hazánkra”, újra elkezdődtek a sok évvel azelőtt abbamaradt országjárások, a konferenciák, szakmai találkozók sora pedig sohasem szakadt meg. Hivatalosan már nyugdíjban voltam, elkészültek a kutatásaim eredményeit összegező magyar és idegen nyelvű nagy tanulmányaim (lásd a Hivatkozott irodalmat), úgy véltem, helyére tettem a műfajt, és néhány tehetséges fiatalban fölkeltem a hagyomány iránti érdeklődést. Az évek folyamán fölhalmozott anyag hatalmasra duzzadt, s kezdett könyvekké formálódni: népi Mária-költészet, hazai interetnikus archaikus műfajok, paraszti misztika, és még sok egyéb, köztük világi téma, de egyre inkább elébük furakodott egy bővített Hegyet hágék... képe. Az igény a hallgatóság részéről érkezett. Akár diákoknak tartottam előadást, akár egyházak, civil szervezetek kezdeményezésére indultunk útnak, a jelenlévők első kérdései rendszerint a Hegyet hágék...-ra vonatkoztak: hol lehet kapni, miért nem lehet kapni, ki akadályozza újbóli megjelenését, és hasonló, amelyekre rendszerint „nem tudom” volt a válasz.

A többes számra utaló „indultunk útnak” kijelentés fedi a valóságot. Az újra kezdődő országjárás első éveiben Lovász Irén volt az énekes társam, ő illusztrálta mondanivalómat, majd gyermekei születvén, Ferencz Évát választottuk utódául. Mindketten értik és érzik ezt a zenei világot és a hozzákötődő archaikus imaműfajt. Együttműködésünk zavartalan (volt). A Jancsó Adrienne-el, Török Erzsébettel tartott előadások annak idején az ún. gyűjtésszervezést szolgálták, a népi imádságok gyűjtését. Gyakran kegyhelyeken, ahol nagy a tömeg. Hivatalosan egyházzenei áhítatnak tekintették őket, és csak templomon belül engedélyezték. Aztán ott se. Mégis az akkori idők „templomozásai” - mi így neveztük - és a mostani „dérnyézések” között sok a hasonlóság. Akkor hatalmas tömegeket vonzottunk. Még az oltár lépcsőin is ültek. Mindez hiányt jelzett. Valami nagy hiányt. Ennek bizonyítéka az első kis Hegyet hágék... kirobbanó sikere. Mostani előadásainkon, immár nemcsak a templomokban, szintén sokan vannak, és sajátságos: egyre többen lesznek. Egyre több helyre hívnak bennünket (pedig most már az íróasztalmunkának volna itt az ideje), és ez hiányt jelez. Ismét valami nagy hiányt. A hetvenes években csak az újságcímekben volt szabad az ország, ezért telt meg előadásainkon zsúfolásig a templom. Ott legalább a lélek szárnyalhatott, az ég tárva-nyitva állt. Most mindenki szabad, túlontúl is az, már-már szabados. Hiányzik a külső-belső

rend/rendezettség, amely ellenállóbbá tette a beáramló romboló hatásokkal szemben. Ezt áhítozzák sokan, s ha másban nem, az elődök sok szép szavában, belső tartást, tisztességet, az életet szabályozó isteni törvényeket megjelenítő szavában keresik és találják meg, vagyis a múltjukban, melynek értékei fölnagyulnak, és ismét óhajtottak lesznek. Lélekszikkasztó időben jelent meg az első Hegyet hágék..., majd teljesebb formában a második, s mint a Szent Iván-napi énekek lassú esője, langyos esője enyhítette az aszályt. Mintha égi vigasz harmatozott volna ránk a magasból öregeink szívet melengető imádságai által.

S most, huszonöt év múltán hasonlót tapasztalunk, mintha megint jól jönne az égi vigasz és a szívmengetés: immár nem csodaként, mint 1974-ben, hanem a pozsonyi Kalligram Kiadó érzékenységének jóvoltából hangozhatnak föl újra a „régiséges” imádságok...

Ez az új kiadás ésszerű okok miatt fölfelé építkezik, fölfelé bővül, vagyis a meglevő alapra helyezzük az újabb 70 szöveget. Összességében 321 imádság „jeléngetyi magát”, mint teszi Jézus háromszor egy esztendőben „nagykarácson..., hangos husvít... piros pünkösöd napján...”, amiként a ghymeszi Szent Iván-napi ének tudatja velünk Kodály Zoltán 1916-os gyűjtése szerint. (Magyar Népzene Tára II. Jeles napok. 279. o., 230. sz.)

Vagyis lelküket az égi magasokig szárnyaltató szent öregeink harmatoztatják a hit, a szeretet, a szépség harmatát ránk, mindnyájunkra. A sokszor kínlódva író, alig iskolázott kis öregek a betlehemi istálló melegén kívül rekedtekre, a pajta felett megálló csillag fényétől távol állókra. Pedig Jézus „nagykarácson napján” is „jeléngetyi magát”. Mindenkinek. Csak nem mindenki hallja meg - látja meg. Kár. Önmaga miatt kár.

Lehet, hogy ez az új Hegyet hágék... élesebbé teszi a komputerizált, elhamburgeresedett ember eltompult látását-hallását? Nem tudom, de nagy szüksége van a szeretet éltető fényére, melegére. S ha könyvünk csak egy kicsit is közelebb viszi hozzá, megérte, hogy Kati, Mari, Ilon, Emer néni újra jelentgetheti magát - immár harmadszor.

A kötet, mint mondtuk, fölfelé terjed, hogy ne bontsuk meg az eredeti számozási sorrendet, az eddigi hivatkozások menetét. A szerkezeti keretet megtartjuk, hogy az olvasó könnyebben tudjon tájékozódni. Így nem változik meg a kötet tagolása sem, ami, mint a Bevezetésből sok minden mással együtt kiderül, mentáltörténeti és tudatfejlődési érdekeket szolgál. A bővítés ennek megfelelően illeszkedik az alapkötethez. Az ún. nagy fejezeteket ezúttal is kiemeljük, s a nagy részegységeken belüli kisebb témaköröket minden esetben feltüntetjük. Így könnyebb az összehasonlítás, folyamatos az egymásra épülés. Ezzel válik szervessé az egész kötet, a negyed századdal későbbi szerkesztés nem bontja meg a gondolati tömböket.

E kiadásban visszatértünk az első Hegyet hágék... illusztrációihoz, vagyis Gyovai Bodák Eszter naiv művész nagyszerű grafikáihoz. E nagy tehetségű, méltatlanul nehéz sorsú művész sajnos nem érthette meg illusztrációi első, nagyon várt könyvbeli megjelenését. A Kalligram kérte, hogy a Hegyet hágék... új, harmadik kiadását e különös hangulatú s az imádságok képi világát, paraszti lelkiségét nyersebben megjelenítő rajzokat illesszük be a szövegek közé, mintegy fejezetjelzőkként s az imádságok ikonszerű, érzéletes képi kiegészítőjeként. A nagy Hegyet hágék...-kötetet Gyulay Líviusz illusztrálta. Gyönyörű Pietà-borítóját rátettük a Hegyet Hágék...-lemez tasakjára is, így összeforr ezzel a műfajjal, a középkori passióepika és Mária-síralom-líra néphagyománybeli továbbélésével. Gyovai Bodák Eszter műveit, szerencsénkre, annak idején Csigó László fotóművész megörökítette, mert szétszóródott hagyatékáról vajmi keveset tudunk.

Nagyon sok mindenről kellene még szólni, ami a műfaj életében az elmúlt 25 év alatt történt. Hogy „futott föl” a - hivatalosan két, de valójában három - 1974-es, 1976-os és 1978-as kiadás nyomán. Egyáltalán hogyan válhatott a 98 éves Babos Jánosné egy szem Pénteki imádsága, e hatalmasra terebélyesedett fa kicsiny magja, egy sok tízezer szöveget fölmutató

szellemi állomány alapjává. Hogyan segített a gyűjtésben számtalan gyűjtési felhívásom eredményeként (amelyet közel harminc éve teszek közzé kezdetben az egyházi, majd a világi sajtóban) maga az érintett, a nép. Hogyan segítettek a kollégák, fiatalok és idősebbek egyaránt s egyáltalán, akár szakmán kívüliek is, ha megérintette őket valami e szellemi örökségből. El kellene mondani, hogyan lett ez a felbecsülhetetlen örökség immár tananyag a hatodikosok olvasókönyvében, és a gimnáziumok első évfolyamának irodalomóráin. Tanítják egyetemeken, főiskolákon, és számtalan szemináriumi dolgozat, tanulmány, sőt doktori, kandidátusi értekezés témája lett. El kellene mondani, hogy jeles alkotókat ihletett meg akár a képzőművészet, akár az irodalom vagy a zene világából. El kellene mondanom, hogy mennyi gondom és mennyi örömöm származott e sors akaratából rám testálódott szellemi hagyatékból. Hogy mi minden és ki mindenki szerzett általa örömet (világnézetétől függetlenül), (pl. nyugdíjazásom után nagyon nehéz helyzetbe jutván, a marxista filozófus, Lukács József), s mi mindent és ki mindenkit kellene a gond/búszerzés rovatába sorolnom miatta (világnézetétől függetlenül), de erre már nem mondok példát. A Mindenható velem volt, és átsegített az akadályokon. Sok mindent el kellene mondanom, de ez nem műfaj történeti tanulmány, *csak* szerény összefoglalás, visszapillantás/rápillantás az említett „hosszú, rögös út” egy-egy szakaszára.

Visszapillantás a nagy állomásokra, egy-egy összegező nagy tanulmány - vívódásokkal teli, mert elődök nélküli - megírására. Egy-egy lemez vagy lemezpár összeállítására. A válogatás, minden válogatás gyötrelmeire. A szinte kivédhetetlen hibák okozta bosszúságokra, függetlenül attól, hogy ki követte el őket, a nyomda, vagy én. Visszapillantás/rápillantás a hosszú gyűjtőutak fáradalmaira, nemegyszer drámai helyzeteire, ám megrendítő pillanataira, emberi gesztusaira, az egy-egy gyönyörű szöveg megtalálásakor érzett öröme. Öröme, amely aztán itthon, a magnószalagról való leíraskor még fényesebben ragyogott föl. Nemkülönben a könyvtári kutatás véget nem érő, hol reménytelennek tetsző, hol megvilágosító időszakaira, a hajnalig tartó otthoni íróasztalmunkára, s aztán az eredmények láttán a lélek teljességére. S mindehhez adatközlőim-öregeim szeretetére. Végezetül a hálára, amelyet családom és első sorban az uram iránt érzek, azért a megértésért, amellyel abszurd életformámat elviselte.

Isten különös segítsége nélkül mindez nem mehetett volna. Mintegy az ő karmesteri beintésére mindig az a valaki jelent meg mellettem, akire az adott időszakban a továbblépéshez a legnagyobb szükségem volt. S ez az égi vezérlés, amíg élek, megrendítő élményem marad. Ez vitt előre a kívánt/várt eredményekig.

1975 júliusában zártam le a nagy Hegyet hágék... Bevezetését. Abban az időben még nem voltam birtokában mindazon ismeretnek, amelyet célirányos külföldi kutatásaim során szereztem 1976 és 1987 között, s alkalmanként egy-egy későbbi út során is. Mint említettem, az imádsághagyomány eredet- és történeti kérdéseinek tisztázására vettem igénybe az összehasonlító kutatás, a komparatiztika módszereit. Ehhez a terepmunka, azaz a gyűjtés éppen úgy lehetőséget adott, mint az intenzív könyvtári búvárkodás. S most hadd szóljak röviden ekként szerzett tapasztalataimról, összefoglalva mindazt, ami e régi hagyománnyal, de új műfajjal kapcsolatos vizsgálódásaim eredményeként elmondható.

Hitélmény és szent költészet egymást föltételezi, sőt egy töről fakad, ezért a népi költés archaikus, tehát középkori eredetű műfajai nemcsak régi idők szellemi állományát közvetítik, hanem a nép hitélményének mélységét is jelzik. Az ilyen költői hagyomány egyszerre közvetíti a kor szellemét és lelkiségét, egyszerre a sok száz éves használattól fényesre csiszolódott szövegek szó- és gondolatalakzatait. E szövegek távoli korok emberéről adnak olyan információkat, amelyekkel a fennmaradt kevés és száraz írásos dokumentum nem szolgálhat. Hasonlóképpen az irodalom-történetírás sem mutathat föl olyan szövegemlékeket, mint amilyeneket az élőlávás (szájhagyományozó) népi kultúra megőrzött. Különösen, ha ezek az emlékek a nemzeti nyelvű közköltészet keletkezési idejére esnek, és mindmáig nem maradt

írási nyomuk. Vagy azért nem, mert a magas kultúra hordozói, az írástudók - talán szakmai gögéből - nem rögzítették a plebejus költés alkotásait, vagy azért, mert ha mégis megtették, feljegyzéseik történelmünk során elpusztultak. Tehát a kevés emlékü középkori irodalom jelentkezik a szóbeliségben-oralitásban, a vallásos néphagyomány paraliturgikus - liturgián kívüli - emlékeiben, Bálint Sándor szavaival szabadon élve a templom árnyékában kisarjadt szent lírában. Elsősorban az archaikus népi imádságokban, amelyek a késő középkor virágzó szakrális költészetének mozzanatait őrzik, a vallásos színjátszás, a szenvedés/passió epika, a Mária-síralom-líra műfaji elemeit, szövegtörmelékeit tárolják.

Az archaikus népi imádságműfaj nemcsak egy „új”, a közelmúltban feltárt költői hagyományt jelenít meg, hanem váratlan értékekkel gazdagítja szellemi javainkat is. Új távlatokat nyit a magyar folklór és filológia, de föltehetően az európai szakkutatás számára is. Értéke nemcsak az, hogy magyar, hogy a mienk, hanem az is, hogy úgy magyar, hogy közben egyetemesen európai. Ezért, amit vele kapcsolatban megállapítok, az többé-kevésbé Európa mindazon népi örökségére vonatkozik, amely örökség a középkori keresztény kultúrát ily mértékben és ilyen életszerűséggel tudja az élőszó által átmenteni, közvetíteni.

Az elmondottakból következik, hogy az archaikus népi imádságként számon tartott szöveg-hagyomány összetett szellemi örökség, s eleve több tudományággal mutat kapcsolatot, tehát jellemzője az interdiszciplinaritás. Ezek az imádságok hordozó rétegük alapján a folklórhoz tartoznak, mivel a szájhagyományozó népi kultúrákban maradtak fenn, szövegszerű megjelenésükben azonban az irodalom és a nyelvtudomány körébe sorolhatók, mert a késő középkor bizonyos vallási műfajaihoz kapcsolódnak. Funkciójukat tekintve viszont már a vallástudományok területére visznek. Imádságként a hitélmény kifejezői, az Isten-ember kapcsolat megjelölői, de szerepük folytán áhítattörténeti vonzataik is vannak. S ekkor még nem szóltunk a lélektaniakról: hiszen hitvallás-lélek-lelkiség elválaszthatatlanul összetartozik. Nem szóltunk a zenével, zenetudománnyal való összefonódásukról, a „carmen sive oratio”-ról (ének vagy ima), ahogy a középkori kódexek megjelölik a passióepikumokat: „Carmen sive oratio de passione Domini nostri Ihesu Christi...” „Most elimádkozom a Szűzanya imádságát...”, mondja s imádkozza a moldvai öreg, majd ugyanezt a szöveget ezzel indítja: „Most elénekelem a Mária sirató-ját”. Egy ugyancsak moldvai, szabófalvai imádság bizonyos típusát erdélyi kollégáink megtalálták énekelve, majd alig eltérő változatát, mástól, már csak mondva. Calabriában vagy Közép-Olaszországban jó néhány szöveget énekeltek és imádkoztak is. Ilyen jelenséget hazai német ajkú lakosaink sorában is tapasztaltam. Mindezt a középkorra visszanyúló szívós hagyományként. A XVI. századi német passióéneket, illetve annak bizonyos szakaszait a sváb öregek imádságként énekeltek el nekem. Erre a kettősségre az irodalomtörténet és a történeti folklór számos példával szolgál, de a változatlanságra is. A XIV. századi német „leis”-tet - kegyes éneket - roncsoltabb formában ma is énekelve imádkozzák szellemi javaikat híven őrző svábjaink.

Imádságainknak a képzőművészettel is van kötődésük: minden kor többféleképpen fejezi ki a maga középponti mondanivalóját-élményét: a festészet, a szobrászat, az építészet, a zene és a költészet eszközével, formanyelvén. A mi imáink gyászjegyű Krisztus-Mária-képei megfelelnek a vir dolorumnak - fájdalmak férfja -, a mater dolorosának - fájdalmas anya -, az imago pietatisnak - a könyörületesség képe: pietà - vagyis a középkor uralkodó toposzainak, nem beszélve több olyan motívumról, amelynek képzőművészeti megjelenítését megtaláltam a képtárak középkori anyagában. S mindehhez vegyük korunk modern irányzatát, az antropológiát, amelynek szakágai még teljesebb tudományági felbontást eredményezhetnek, amiképpen ezt fiatal kollégáim kandidátusi, doktori értekezései mutatják.

Sokesztendő hazai és külföldi gyűjtő- és kutatómunkám eredményeként elmondhatom, hogy ez a tízezres bőségben felszínre hozott imádsághagyomány annak a szakrális közkölté-

szetnek - a szóbeliségben a középponti téma, a szenvedéstörténet folytán imádságfunkcióban fennmaradt - nemzeti nyelvű emléke, amelyet a középkor köznépi vallási mozgalmak éltettek. Az Assisi kisugározta szabad szellemiség nemcsak a ferences mozgalomban, hanem szervezeti keretek közé szorítva, a rendi tevékenységben is jelentkezett. Jelentkezett az egész Európát behálózó vallási társulások, konfraternitások magatartásában, vallási gyakorlatában, áhítatformáiban, a belső igényeket kielégítő honi nyelvű szent költészetében. A középkor évente ismétlődő katartikus tömegélménye a nagyhét ünnepe: Krisztus halála - Mária gyásza - föltámadás. Ennek földidézése, átélése, a vele való azonosulás a ferences eszmény, az *Imitatio Christi* igényében történt. S hogy milyen hőfokra emelkedett azt a korra jellemző meghatározások is elárulják: *nova pazzia*: új örület, *santa pazzia*: szent örület, *fervore religioso*: vallási hév/izzás, *collettivo delirio*: kollektív delírium stb. Assisi Szent Ferencnek mind több követője akadt, hatása csakhamar túllépte Umbria, majd Itália határait is. A hivatalos kereteket szétfeszítve öntevékeny, önálló, szinte tobzódó vallási gyakorlatot teremtett, melynek része volt az ostromlás/önostorozás, a flagellálás, a Krisztust még testi szenvedéseiben is követni-utánozni vágyó, a kínjaiban osztozni kívánó önfeladási igény jegyében. Éljük át mindazt, amit Ő átélt, ha már egyszer értünk, bűnösökért vállalta az engesztelő-megváltó áldozatot, ősi renden az emberáldozatot. Ennek a már-már szertelen, sokszor az önkívületig fokozódó vallásos elragadtatásnak, lángoló vallásosságnak megfelelő költői műfajai is születtek: a sokszor véresen realiztikus, sőt verista passióepika és az anyai fájdalmat megjelenítő Mária-siralom-líra, illetve a nagyhét történéseit bemutató, a misztériumdrámák körébe sorolható passiók. E játékokban, bizonyos érzelmekre ható jelenetekben olykor lírai betétek is szerepeltek, ilyen volt például Mária siralma az apokrif hatásokat mutató ún. keresés-jelenetben, amikor is Mária, megtudván fia elfogatását, a szent asszonyokkal vagy egyedül Jézus keresésére indul. E motívum imádságaink egyik középponti jelenete, és e passiójátékok Európa-szerte legtovább fennmaradt emléke. Mária siralma hangzott föl a feszület alatt a halódó, szenvedő Fiú láttán, és végül az ún. *Pietà*-jelenetben, amikor a keresztről levett halott Krisztust Mária ölébe helyezik, s ő elénekli fölötte altatóját és fájdalmas panaszát. Mind a szent dráma emlékeit, mind a belőle kialakult és fokozatosan önálló műfajjá terebélyesedett lírai alkotásokat, akárcsak a passióepika emlékeit, megőrizte a néphagyomány. Sokszor csak a néphagyomány, ha egy-egy népnek viharos történelme során szinte valamennyi középkori írásos emléke megsemmisült, s még mutatóba se nagyon maradt belőlük. Ahogy nálunk és nem egy, a Kárpát-medencében velünk azonos sorsot megélt és azonos kulturális hatásokat befogadó népnél. A néphagyomány megtartó erejét bizonyítja, mint fentebb említettem, az a tény is, hogy hazai nemzetiségeink emléktanyájában szintén nagy számban találtam népi imádságokat, amelyeket annak idején nyilván anyaországukból hozták magukkal.

E szövegeket a velük foglalkozó tudósok késő középkori eredetűnek tekintik, de akad közöttük olyan is, mint pl. a neves olasz irodalomtörténész, Paolo Toschi, aki a nemzeti nyelvű irodalom kialakulását megelőző korbba helyezi őket. Ernst Hilmar viszont, éppen a keresésmotívumból kiindulva, a középkori színjátszás gyakorlatában eredezteti, majd a vallási közösségek, a flagellánsok, a vezeklők énekállományába tartozónak ítéli az archaikus imádságokat. Jómagam is gyűjtöttem énekelt keresésmotívumot, ha úgy tetszik, legendaballadát. Záradéka szerint imádságfunkcióban él(t) a hajósi svábok körében. A dán Ferdinánd Ohrt az ilyen jellegű imádságokat, összehasonlító elemzésük alapján, szintén középkori eredetűnek vélte, amelyek még a protestantizmus fölvétele előtt ferences szerzetesek révén kerültek Dániába. S valóban számtalan olyan imatípus, illetve -motívum található a skandináv imádságokban, amely nálunk is „törzsökös”, bizonyos fajták szintúgy bibliai hátterűek, bizonyosak megdefenzív jegyeket mutatnak. Ezeknek az összehasonlító vizsgálatoknak és egyáltalán az imádsághagyomány eredetére és történeti fejlődésére, folklorizációs folyamataira és a nép életében betöltött szerepére vonatkozó kutatásoknak az alapján fölállítottam magamnak egy a szóbeli és az írásbeli kultúrák kapcsolatát, kölcsönhatásait érintő összefoglalást. Bár házi

használatra készült, a történeti anyagba egyre jobban belemélyedve úgy látom, mondanivalója általánosabb érvényű. A summázat így hangzik: Magyarországon a szóbeliség őrizte meg a késő középkor nemzeti nyelvű vallási költészetéből azt, amit szerencsésebb országokban az írásbeliség is. Tehát az orális kultúra állománya nálunk esetenként forrásértékű lehet. Még akkor is az, ha hazai dokumentumokkal nem, vagy alig hitelesíthető. Hitelesíthető viszont írásos emlékekben bővelkedő népek azonos műfajaival, illetve műfajtüredékeivel. Így egészíthetik ki a szóbeliségben megőrzött művelődéstörténeti értékek az írásbeliség anyagát, fontos tehát kölcsönhatásaiknak és a folklorizációs folyamatoknak a követése s e két tényező: irodalom és folklór egyedülállóan informatív voltának a fölismerése. Mindezzel csak a nemzeti kultúra nyer, amiként nyert az archaikus népi imádságok száz éveken át bűvópatakként rejtőző anyagával, egy újonnan föltárt, de a messze időkben eredeztethető szöveghagyományával.

Történeti vizsgálódásaim menetében talán a záradékok jelentették a legnagyobb segítséget. Ez a megkövesedett formula, amely az imádság elmondásának értelmét, érdemét, célját, azaz az érte járó kegyes hasznát, jutalmat fejezi ki, volt az az eszköz, amely a nemzetközi szent irodalom/költészet szövegrengetegében útjelzőm és támaszom volt, s elvezetett egészen a XIII. századig. Lehet, hogy távolabbra is juthattam volna, de könyvtári kutatásaim legkorábbi írott imádság- és záradéknyomai a XIII. századból valók, az 1281-es Bolognai Kódexből. A záró formulák segítségével tudtam elágaztatni az egyes nyelvterületeket, amelyeknek nyelvét nem is ismertem. Megtanultam a záradékformákat, és ha egy-egy gyűjteményben/tanulmányban ilyeneket találtam, már tudtam, helyben vagyok. A végén már egész jól eltájékozódtam magukban a szövegekben is, megismervén a műfaj adott szótartományát. A záradék nemcsak a benne megfogalmazott oksági viszony jegyében hat, hanem sok minden egyébről is vall, pl. a kilátásba helyezett jutalomról s a nyelviileg is meghatározott haszon, szent haszon fogalmáról. Majd az imádság alkalmairól, szövegeiről, szokásairól, s a kapcsolódó képzetekről. Teológiai és egyháztörténeti tényekről. Egyszóval e kikristályosodott szövegforma valamiféle különös „kukucska”, amellyel rejtekekbe, eddig lezárt kamarákba pillanthatunk be, számtalan új kérdéssel szembesítve a kutatókat. Bár lennének többen, akik foglalkoznak velük, mind nálunk, mind Európában. Mert megoldásuk a kérdéskör összetettsége folytán nem egy-személyes feladat, ilyenkor gondolkodom hálával például Alszegehy Zoltán, Szövevény József vagy Paolo Toschi eredményeire, akik az imázáradékok vegyes képzetű tartalmi elemeivel, illetve történeti kérdéseivel foglalkoztak a búcsú és a bűnbocsánat bonyolult problémakörét is beleértve. Nemkülönben nagy segítséget jelentettek Orosz György teljesen új világot feltáró, de anyagunkat kiegészítő kutatásai az óorosz - görögkeleti - szakrális néphagyományról.

Voltak kérdések, amelyekre választ tudtam adni, voltak, amelyekre nem, elsősorban az európai folklór Hegyet hágek...-típusú antológiáinak hiányában, azaz e műfaj feldolgozatlan-sága miatt. A Hivatkozott irodalomban felsoroltam néhány olyan fontosnak vélt írásomat, amely a műfaj iránt érdeklődőket tájékoztatja eddigi kutatási eredményeimről. A kérdések közül csak néhány: a hagyomány értékelésénél az egyházi szövegek folklorizált változataival kell-e számolnunk, vagy a népi közreműködésnek is jelentős szerepet kell tulajdonítanunk? Mindenesetre az 1281-es Bolognai Kódexben olvasható szövegek/imádságok, Mária-síralmak záradékai közül az egyik teljes értékű népi imádságnak a mi, leginkább moldvai imáinkhoz hasonló záró formulája van. Vannak olyanok is, amelyek egyházi fogantatásának tekinthetők. Azt hiszem, elfogadhatjuk azt a majdnem tényként kezelhető föltételezést, miszerint a mindenkor magas kultúra mellett élt/élhetett egy erős, köznépi igényt szolgáló orális/élőszavas vonulat. S itt merül föl egy másik, inkább már áhítattörténeti kérdés: mikor jelentkezett először a záradék, azaz meddig kell visszamenni az időben ahhoz, hogy a krisztusi szenvedés földidézése és átélése érdemszerző, lelki hasznát kifejező szentenciákat jelenítsen meg. Ráadásul olyan szentenciákat-záradékokat, amelyek kifejezésre juttatták a németeknél már

korán megfogalmazott kegyes nyereség, jutalom kilátásba helyezésének szükségességét. A XIII. században - az olasz adatok tanúsága szerint - már javában énekelt szövegekben tapasztalhatjuk a jelentkezését, bizonyosságul a nép szellemi közreműködésének. Az itt található záradékokban szereplő pápanevek, Ince, Gergely, Kelemen, János, amiként pl. az 1281-es Bolognai Kódexben olvashatók, az adott korhoz kötik e formák keletkezését. Vagyis pápaságuk idejéhez, a XIII. századhoz, és az e korban egyre inkább tapasztalható pápai gyakorlathoz, a bűcsű-bűnbocsánat engedélyezésének kiváltságához. Mivel e nevek általánosságban fordulnak elő, nem lehet eldönteni, hogy pl. a XIII. század három Ince pápája közül (III., IV., V. Ince), melyik volt a szöveg elmondásához kötött különleges „vertu” (erő) biztosítója, más szóval, ki ruházott fel bizonyos énekeket, imádságokat különös kegyelemmel. (A „vertu”-nak többféle jelentése van e korban. Lehet hatékonyság, érték, képesség, de erény, bátorság is vagy annak valamely szinonimája.)

Még egy fontos, az anyaggal kapcsolatban fölmerült kérdés: mikor vált ez a kódexszövegeink egyértelmű bizonyága szerint egykor a magyar hitélethez is szorosan hozzátartozó hagyomány egyházilag elfogadhatatlan tartalmak hordozójává? Úgy tetszik, a reformáció idején és a pap nélküli török időkben, amikor nem érvényesülhetett az egyházi ellenőrzés, pangott a hitélet. Az ország nagy része protestáns, vagy török megszállta terület volt. A hívők rákényszerültek a vallási öntevékenységre, önellátásra. Még jól jártak, ha lelki gondozásukat úgyahogy ellátták a „félpapok”, „szárazpapok” - licenciátusok -, ha egyáltalán volt belőlük elég. (A múltban Juhász Kálmán, korunkban pedig Sávai János foglalkozott ezzel a sajátságos állapottal és a licenciátusok intézményével.) A vallásos életnek ez a kényszerű szervezetlensége a formák szabadságával, sőt szabadosságával és az egyéni, lélekre szabott elemek előtérbe kerülésével járt. Emellett a közösségi emlékezetben lappanghatott az egyház által évszázadokon át éltetett gyakorlat, különösképpen nagybőjtben, nagyhéten, nagypénteken. Szövegkritikai vizsgálódások tanúsága szerint a szabadon művelt népi liturgiában szerepet nyertek az egykori orációk, imádságok, hórásénekek, officiumrészletek, s révükön jelen voltak az e szövegekben megfogalmazott jutalmak, lelki hasznok. Tehát, úgy tetszik, ebben a hitbéli nyomorúság és licenciátusi tevékenység jellemezte korban kezdő néphagyománybeli életét ez a középkori eredetű szent szöveganyag. A nép használta, éltette, s bizonyos érzelmi és esztétikai tényezők jóvoltából nagyon szerette, megtartotta magának. Saját körében, kis imaközösségekben vagy családon belül végezte s örököltette át imáit utódainak. Az imádságok mai formája magán viseli a szóbeli átadás jellemzőit, a félrehallás jegyeit, az egykor egységes szöveg széttöredezettségét, ám a nép újraalkotó készségét is, amelyet a szövegkontaminációk - „összeragasztások” jól jeleznek.

Szent Anzelm, Szent Bernát, Szent Bonaventura, Geoffroi de Breteuil, Assisi Szent Ferenc, Jacopone da Todi, a „Hosszú Jakab” s nyomukban haladó társaik, a sokszor névtelen, netán vak rapszodoszok vallási kisközösségek izzó lelkű költői. Legalább annyi közülük van e népi imádsághagyományhoz, mint amennyi köze van a szenvedéslírárt háttérelő középkori szellemnek, vagy a szenvedésmisztika ideológusainak. Eckehart mester, Tauler, Suso és tanítványaik nemcsak vallásfilozófiai alapot adtak a szenvedésre beállított késő középkor eszmévilágának, hanem a gondolati tartalmakat kifejező költői műfajokra gyakorolt hatásukkal gazdagították ennek az eszmekörnek a kifejezésbeli lehetőségeit s ezáltal a terjedését. E korban az élet elviselhetőségének záloga, gyakran értelme a szenvedés volt, amely a krisztusi szenvedés magasába emelve kíváncsiságot, érdemszerzővé vált. Ez a szemlélet termelte ki a kor önkifejezési eszközeit a líra, az epika és a dráma műfajaiban, nemkülönben a vallásfilozófiai és teológiai irodalomban. S hogy milyen sikeresen, mutatják öregasszonyaink „sírva-ríva” elmondott imádságai, egy távoli kor napjainkig ható, nemzedékeken át örökíthető katartikus élmény kiváltotta belső reflexei. A közösen átélt Krisztus-halál késői, személyes megnyilvánulásai.

A halál-gyász-siralom költészetével foglalkozva figyeltem föl e lírának a népi gyakorlatban jelentkező pszichikai hatására. Mégpedig a behelyettesítés, kivetítés (szubsztitúció, projekció) belső mechanizmusaira, furcsa, reflexszerű megnyilatkozásaira. E különös mechanizmusok folytán válhatott e szenvedés-gyász-költészet alanyi lírává, az „ego” kifejezési módjává s egyidejűleg feszültségcsökkentő-oldó verbális eszközzé, helyzetdallá. E belső történésnek-váltásnak a nép életében nagy szerepe van. Számtalan adat, hosszú beszélgetések leszűrte tapasztalat bizonyítja, hogy Krisztus szenvedésének, Mária fájdalmának átélése viszonyító erejű. Csökkenti az imádkozó saját szenvedésének mértékét. Csökkenti, ha ugyan mint sok esetben láttuk - át nem lényegíti, és misztikus síkba helyezve érdem-kegyelem szerző tényé nem emeli. A számtalan megdöbbenő lelki reakcióra gondolva, amelyben gyűjtéseim során részem volt, az imádságok síró-hüppögő-vinnyogó, sokszor már artikulátlan előadásmódjára, eszembe jut a középkor érzelemhangsúlyos vallásossága, az említett *Imitatio Christi*-eszmény/magatartás fölfokozott megvalósulása. (Megjegyzendő, hogy XX. századunk vége felé, 1982. december 16-án beszéltem olyan calabriai öregasszonnyal, akinek az ura, amíg élt, még nyolcvanévesen is, részt vett a nagypénteki „battuti”-k ütlegetők, ostorozók menetében. Társaival együtt üvegdarabokkal hasogatta föl a karját, combját, így élve át - megközelítőleg - a krisztusi szenvedést. „Olyan volt a combja - mondta öregasszonyom - mint a vén kőrtefának a kérge” - utalván az összevissza gyógyult, heges bőrfelületre. Kérdésekre, hogy miképp bírta a fájdalmat, azt felelte: „Nem fáj az neki, nem is érezte.” Bizonyára igaza volt, az ilyen extatikus állapotban másképp működik az idegrendszer, kiiktatódnak a megszokott érzékelési folyamatok.) E kérdést ezúttal csak érintettem: a Bevezetésben már részletesen szoltam róla, mint ahogy a most elmondottakat is már elősorjáztattam. És - még mennyi minden kívánczozna ide, hiszen e műfaj nagyon szeretné magát teljes szépségében-mélységében láttatni, de e helyen nem térhetek ki mindenre. Úgy gondolom, hogy ez a „minden” jelzett összegező írásaimban föllelhető a műfaj iránt különösebben érdeklődők számára.

És ezek után még kitérnék a kötet szerkesztési kérdéseire-gondjaira. Ami talán az ilyen kiadványok (netán lemezek) előmunkálataiban a legnehezebb, s ami az egyes Hegyet hágék...-kötetek írása-szerkesztése közben a legtöbb gondot okozta, az a válogatás volt. A válogatás, annak minden kínjával és agygyötrő napjaival. Mert a válogatás gondja mögött ott a felelősség, a fokozott felelősség magával a szöveganyaggal szemben. Bizony igencsak bajos eldönteni, hogy a sok-sok ezer imádság közül melyik a legszebb, melyik a legalkalmasabb arra, hogy ezt az ékes-színes világot bemutassa. S egyáltalán, bemutathatja-e? Mert amennyire igaz az, hogy csaknem minden imádság adott, általános műfaji összetevők sűrítőménye, éppannyira igaz az is, hogy csaknem mindegyiknek egyedi jegyei, sokszor meglepő egyedi jegyei is vannak. Úgy kellett tehát válogatni, hogy az általános vonások mellett az egyedi jegyek is érvényesülhessenek. Ne maradjanak ki olyan különös poétikai-stilisztikai fordulatok, sőt halmazok, amelyek, zenei nyelven szólva, melizmái ennek a szélesen áradó kegyes szimfóniának. Ugyanakkor legyenek benne olyan szó- és gondolatalakzatok, amelyeket a finnugor ősköltészet alapjelenségei körébe sorolunk, és így hagyománybeli jelenlétük a magyar költői gyakorlat távoli időszakát idézi. Gondolok itt a betűrím: alliterációk az asszonancia, a gondolatpárhuzam: parallelizmus, a szótőismétlés: *figura etymologica*, a szóhalmaz-túlzás: *hyperbola* stb. formációira, nemkülönben az archaikus igealakok feltűnő gyakoriságára, a kó-dexekből kicsengő, sokszor velük azonos, sokszor hozzájuk hasonló nyelvi képződményekre. Különösen a passió földidézésénél, a keresés motívumkörében találunk ilyen megmerevedett-megkövesedett igealakokat, leginkább a „piros vére futamodott, / szívtememe szakadozott” igepár változataiban. Gondolok továbbá a középkori keresztény misztika jelképrendszerével keveredett pogány kori kozmikus jelképekre, a képi megjelenítés látomásos világára, amely egyszersmind a magyar népköltés fontos elemét, a természeti kezdő képet is „behozza”, mégpedig ugyanúgy: szövegindító helyzetben. E lírai jellegű kezdő képsort követi az epikus-dramatikus középvers, amelyhez aztán csatlakozik a már említett tömör, tényközlő záradék,

megadván a szövegek jellemző szerkezeti fölépítését, általában hármasságát, és megadván az imádságműfaj lyrico-epico-dramatico jellegét.

Mindezen túl a válogatásnak voltak még egyéb nehézségei is, pl. nyelvi. Arra is törekedtem, hogy a műfaj és a hordozó réteg bemutatása mellett a szellemi sokrétűség is megjelenjen, vagyis hogy a magyar nyelvterület minden jellemző tájáról kerüljön be imádság, s a határokon túli magyarság hangja is hallható legyen ebben az idők mélyéről feltörő és archaikus szövegek által távoli vidékeket is egymáshoz közelítő *cantata sacrá*ban. Sajnálatos, hogy a tájnyelvi eltéréseket, hangzásbeli finomságokat nem tudtam a szavak leírásánál érzékeltetni. Bár erre mindig készültem, az örökös idő- és pénzsűke meggátolt benne. Éppen e hiány áthidalására, és a műfaj közvetlenebb befogadását elősegítendő adtunk ki Hegyet hágék...-lemezeket is az adatközlők tolmácsolásában. (E lemezek szintén hamar elfogytak, de hiába tett meg mindent Tóth Attila, a Hungaroton irodalmi osztályának vezetője az utánnyomás érdekében, a közben fölszámolt/széthordott vállalat-gyár ezt már nem tudta teljesíteni.) A dialektológiai értékek tehát mindig fontos szerepet játszottak, ám az irányító gondolat a műfaj széles ívű és történeti mélységű bemutatása volt. Az imádságok megjelenítése, a múltat a jelenrel együtt láttató képe. Erre törekedtem, törekszem az új bővített kiadással is, amelybe nemcsak új szövegeket soroltam be, hanem az alapkötet időközben észlelt hibáit, óhatatlan félrehallásait is kijavítottam.

A felelősség azonban nemcsak a szöveganyaggal, hanem e szenvedéslírátlátnak, átélő emberekkel szemben is jelentkezett. Külön-külön mindegyikük megérdemelte volna, hogy akár szólamvezetőként szerepeljen e vokális együttesben. Míg a szövegek a maguk eszközeivel bővültek-gyözködtek, kis öregeim sem maradtak restek. Azzal befolyásoltak, amivel tudtak: szavuk nyomán kifényesedő lényükkel, a sokszor éjszakába nyúló gyűjtések hangulatával, a fáradságot oltó kedvességükkel, szeretetükkel, sőt - hálájukkal. A magányosok, a sokszor magukra hagyottak/maradtak hálájával a bekopogtatásért, a belépésért, a kapott emberi szavakért. Fölmelegedő szívük, megnyíló agyuk elárasztott a lelkük mélyén tárolt, s a múltból hirtelen fölmerülő kincseikkel, szellemi javaikkal.

S még valami idekíváncozik: a szövegek válogatásánál, mint már említettem, mindig a műfaj érdekeit tartottam szem előtt. Ez vezérelt, már a kis Hegyet hágék... szerkesztésénél is. Nem azt néztem, hogy csak magam gyűjtötte imádságokat közöljek, a műfaj minél teljesebb láttatása érdekében másokéit vagy máshonnan valókat is besoroltam. Hogy e teljesebb láttatáshoz egy adattári vagy egy kolléga átadta szöveg, netán egy-egy gyűjtési felhívásra érkezett, öreg kéz írta alig-alig olvasható imádság szolgált-e Somogyból, Zalából, Hevesből vagy Csíkból, az egyre ment. Ha egy imádság akár csak egy mozzanattal is teljesebb volt, mint az, amit én gyűjtöttem, már a teljesebbet választottam, például a Csongrád megyét alaposan föltáró Polner Zoltán nem egy készségesen átadott szövegét. Mindez fokozottan érvényesült olyan tájak, mint Moldva esetében, ahova én nem juthattam el. Filológiai érdekből vettem be egyes kollégák, gyűjtőtársak szövegeit, ahogy teszem most is a Délvidék emlékeinek bemutatásakor, melyekből a régi Hegyet hágék...-kötetekbe kevés jutott. Most Nagy Ferenc tompai plébános és Silling István jóvoltából felvillannak a bácskai fények is, amiként Harangozó Imre szinte napjainkban gyűjtött szövegei, a temesvári tanár-néprajzkutató, Székely László, a békési fotóművész, Márton László s nemkülönben a már említett Nagy Ferenc atya gazdag gyűjtései teljesebbé teszik Csík, illetve Moldva imádsághagyományának térképét. Az ilyen friss gyűjtéseknél mint azt Tánczos Vilmos munkásságáról szólván látni fogjuk - szempont a jelen idejűség is, az, hogy alig karnyújtásnyira van tőlünk az az életforma, az a tudás, amely számunkra már rég a múlté, de abban a sokat emlegetett „Módúvában” még a jelenhez tartozik. Hogy mennyire és meddig, arra Tánczos Vilmos kutatásai hitelesebben adják meg a választ, mint én tenném innét a Duna partjáról.

Köszönöm mindazt a segítséget, amelyet kaptam, akár a gyűjtőktől, akár az Ilon néniktől vagy egy akademikustól, pl. Tálasi Istvántól, aki munkámat kezdetektől fogva érdeklődéssel, szeretettel, jó tanáccsal kísérte, és aki átadta nekem a hagyomány értelmezése szempontjából oly fontos nyelvi emléket, a Memorialist (112. sz. imádság), Pais Dezső legkedvesebb szövegét. Ez az ima abba a késő középkorba vitte el őt, amelyből Bán Imre és Mezey László rögvést kiemelte a kutatásaink számára meghatározó értékeket. Így vezettek be a Grál-monda gondolkörébe vagy a kis írott könyvét olvasó Mária/Jézus motívumában megjelenő hóráskönyvek világába. A késő középkori vallásosságnak ugyanis az olvasó mellett a Krisztus szenvedését is felidéző hóráskönyv volt a jellemző tárgyi emléke. Mindez érzékletesen simul bele a Horváth János megadta szellemi körképbe, annak valós és látomásos világába.

Most, hogy a Hegyet hágék... új kiadásán dolgoztam, sokszor idéztem föl magamban az elmúlt harminc év történéseit, szereplőit, kezdve a sorsfordító naptól: 1968. december 17-től és a sorsfordító személytől: Babos Jánosnétól napjainkig, 1999 őszéig. E három évtized színes forgataggá olvad össze az ilyenféle visszatekintésben. Sok-sok helyszínnel, történnel, sok-sok emberrel, segítséggel. Nem tudom mindnyájukat felsorolni. Ők tudják, hogy szívesen ten-ném egy-egy „köszönöm” kíséretében. Én meg azt tudom, hogy nem ezért a „köszönömért” tették, hanem a jó ügyért, amit képviseltem. A szellemi értékért, amit ez a szöveghagyomány jelent. A népért, amely képes volt a megőrzésére, fönntartására. Mindnyájunk örömére.

Végezetül még egy köszönet: a Kalligram Kiadónak, s elsősorban igazgatójának, Szigeti Lászlónak. Ő gondolta úgy, hogy ez a szellemi érték jusson ismét a nyilvánosság elé, hogy immár egy más történelmi helyzetben egy azóta fölnőtt nemzedék is megtudhassa, miként imádkoztak eleink, s az imádságaik révén nyert erő miképpen tudta őket „annyi balszerencse közt, oly sok vizsály után” az új ezredévig eljuttatni. Remélem, hogy imádságai, Istennel való kapcsolatának kifejezői segítik jobban megismerni a nép lelkét, belső erejét, s ez ismeret birtokában talán meg tudjuk válaszolni a kérdést: miként juthattunk el eddig az új ezredévig? Mert eljutottunk. Népünk erejével, Isten segítségével, s immár újabb ezer év reményében.

*

Az archaikus népi imádságműfaj szövegállománya, amiként arról már a kezdetekben is szóltam, bizonyos motívumaiban érintkezik a ráolvasó-gyógyító imádságokkal, valamint a kántáló-köszöntő énekekkel. Másként szólva, a szent hagyomány legrégibb rétegeinek: a rítusénekeknek, bájoló imáknak (lásd: Bornemisza Péter „bai”-ait) bizonyos szövegelemei-fordulatai konokul föl-fölbukkannak a népi imádságokban. E tény különös bizonyítást nyert a történeti összehasonlító kutatások nyújtotta adatok tükrében, elsősorban az orosz ráolvasók és a román kolindák sűrűn érintkező motívumainak azonosításában (lásd Bartók kolindakötetét és a finn Mansikka sokat idézett munkáját). E motívumok fölbukkannak mind a bajelhárító-védekező, ún. defenzív formákban, mind a krisztusi szenvedést megjelenítő s ezzel lelki javakat, kegyelmeket biztosító toposzokban. A népi imádságok még a XX. század végén is jól mutatják azt a szinkretikus köznépi tudat- és képzetvilágot, amelyben pogánykori/öshitbéli és keresztény tartalmak együttesen mutatkoznak. A lélekben együttesen, de funkcióikban sokszor még ma is differenciáltak. Öregeink mélyeséges hittel „használják” gyógyító imádságaikat, s ugyanezzel a mély hittel végzik esti, reggeli, pénteki stb. imáikat is. A különbség csak a cél: a gyógyító imádság másra irányul, máson kíván segíteni Isten megidézett ereje által, az egyházi viszont magára az elmondóra irányul, annak testi-lelki javát kívánja szolgálni. Mégpedig kettős szinten: az imádkozó egyrészt a fizikai lét szintjén kéri az égiek támogatását az ártó-rontó erőkkel szemben a maga és családja, állatai és terményei számára, másrészt a lélek szintjén igényli a segítséget a Gonosz, a Sátán ellenében, hogy életútja során kivédhesse a rá leselkedő kárhozatba vivő csapdákat. A bűn kísértéseivel szemben jó cselekedetekkel, az erények gyakorlásával, lelki hasznok, kegyelmek szerzésével kívánja

biztosítani az üdvözülést, azaz a mennybe jutást. Ez a kettős cél vezeti gyógyító öregeinket: segíteni Isten eszközeiként másokon, és megküzdeni az élet nehézségeivel Isten árnyékában. A népi fölfogás szerint az, akinek Isten megadta a gyógyítás képességét, vétkezik, ha nem gyakorolja azt beteg embertársai, netán állatai érdekében. Gondoljunk csak a kötetünk ráolvasó imádságaihoz fűzött jegyzetek tartalmára, különösképpen az 1. és a 13. sz. szöveg megdöbbentő vallomásaira. Hányszor hallhattuk - s ez igaz is -, hogy „régén nem volt ám orvos - nem volt annyi orvos”. Betegség meg annál több. És a nép mégsem maradt magára, mert - ahogy véli - az Úristen fűbe-fába rejtette a gyógyító erőt, és az arra érdemesnek fölfedte a fűek és fák titkát. Ezt a tudást ki kellett érdemelni, és megszerezvén, át kellett örökíteni. Isten nevében és az ő átruházott erejével, „pecsétjével” tették rá a betegre a „szép imádságot”, elmondván háromszor, hétszer, kilencszer. S aztán már „nem köll semmi, mint a jó Istennek a segítsége”. A „higgye meg, ez igaz” bizonyosságával, csillogó szemmel beszéltek sikeres gyógyításaikról, és szenvedélyesen elhatárolták magukat a „guruzsmás”, ördögös, boszorkányos mivolttól. És ez a lényeg, a mély meggyőződésük, hogy nem az ördög, hanem az Isten, a Szentháromság hat általuk. Mélyhitű asszonyok századokon át cselekedték ugyanazt, amit Bornemisza Péter „ördögös” asszonya „mielt”. S itt tévedett a neves prédikátor, aki végül is nem tagadhatta meg az új hit szellemiségét. Nyilván lutheri indulattal szemlélhette a katolikus egyház kétségkívül meglevő korabeli torzulásait, a középkori hitélet fölfokozott vallási élményéből származó túlzásait, s közöttük a bájolást, melynek szövegét a gyógyítást végző a nagyanyjától és a misemondó paptól tanulta. Ráadásul - úgy vélte - javall Isten nevében, pedig Bornemisza szerint „baiol”-t az ördög sugallatára (lásd Bevezetés, 40. o.). Az eredet kérdésében a prédikátor nem tévedett, akarata ellenére máig is érvényesen határozva meg a népi jámborság kettős eredetét, arculatát: a pap megjelenítette magas/egyházi kultúrát és a nagyanya megjelenítette/átörökítette népit, az ősi hagyományt. S hogy e tekintetben mennyire igaza volt, azt a most felszínre került hatalmas archaikus népi imádságállomány bizonyítja. E szövegállomány az egykori műfaji-funkcióbéli differenciáltságot sajátos módon villóztatja. Összetevőiben elegyesen, sokszor már egymásba olvadva, de nagyon is tetten érhetően. Tetten érhetően múltbéli jelenvalóságában, a mágikus-misztikus tartalmakat és képzeteket szép egységbe ötvöző, valójában Janus-arcú lelkiségében és az abból táplálkozó verbális, mimikus és gesztusok kiegészítette megnyilvánulásában. Szerencsénkre Bornemisza, mint már említettük, nemcsak háborgott, 1578-ban Ördögi Kísírtetekről c. könyvében elrettentő példaként közölte is prédikátortársa, a volt iskolamester, majd maczédi (mácsédi) lelkipásztor, Lethenyi Pál révén kapott 8 „bai”-t, a „bűbájos” Tardoskeddi Szerencse Benedekné gyógyító imádságait. Ám közölhetné őket akár ma is. Mert az időt nem állíthatta meg a még oly szigorú lutheri-kálvini szellem terjedése sem. E „bálványos, pápás babonás asszony” csodálatosképpen ugyanazt tette a XVI. század derekán, amit késői, bár „pápás”, de nem „guruzsmás” XX. századi utódai, azok a zalai, somogyi, csongrádi, Gyimes-völgyi vagy akár moldvai különös érzékenységgű asszonyok, akik ha kellett, gyógyítottak, de ha eljött az áhítat ideje, imádkoztak. Gyógyítottak nemzedékek fölhalmozta tapasztalattal, s imádkoztak a középkori misztikusokat idéző elragadtatottsággal. Kegyes öregeink esténként akár két órán át is az égiekkel voltak elfoglalva. Észre sem vették az idő múlását, úgy „belebódultak az imádságba”. Bornemisza bizonyára elcsodálkozna, ha mindazt tapasztalná, amit mi, néprajzosok az elmúlt évtizedek során, sok száz évvel az ő dörgedelmei után láttunk, hallottunk, megéltünk. Ő a reformátorok meggyőződésével hitte, hogy a protestantizmus fölszámolja „a régi hívség”-eket, azaz babonásokat.

Valóban réges-régi hívségek ezek, részint a kereszténység előtti hit- és eszmerendszerek egyes elemeiből alakultak ki az eleve szinkretizáló hellenisztikus kor közreműködésével, érintésével, részint az egyház gyógyító-ördögűző gyakorlatának elnépiesedett, gyakran már torzult verbális formuláiból. Mindennek az ázsiai eleink világgépével, kozmikus, animisztikus - sámáni - élményeivel dúsított spirituális örökségnek a birtokában a nép nem latolgatta, hogy

a szó ereje mágikus-e vagy misztikus. Ha ráolvasóként „használta” szép imáját, akkor a szó mágikus erejében bízott, ha meg egyszerűen csak imádkozott, s mátéi biztatásra kért valamit, vagy a krisztusi szenvedést, halált idézte, akkor szavai misztikus erővel telítődtek. Honnét tudhatta volna, hol végződik a mágia, és hol kezdődik a misztika. Csak egyet tudott, hogy szívből, áhítatos hittel Istenben bízva imádkozik, s ezzel biztosítja szavai hatékonyságát, azaz a kívánt eredményt. Bornemisza sem ismerte, ismerhette föl elfogult hitbuzgalmában a mágia és a misztika kölcsönös átfedéseit s a népi tudatban szinte máig tartó egymásmellettségét. Tévedett, amikor nem számolt a „pápás” vallás megmaradásával, a népi lelkiség és tudat konzervativizmusával és a felmenők iránti konok hűséggel: „...Öreganyám így mondta... így imádkozta... így hagyta rám... így öntötte meg a beteget... így kerítette el a megigézett gyereket...” Mindez, nevezzük mai szóval elkötelezettségnek, nem hagyta a mélyre üledett rétegeket elmozdulni. Hogy mennyire nem hagyta, arról az archaikus népi imádsághagyomány múltat idéző szavai, őshiteket is fölillantó motívumelemei egyértelműen vallanak. S vall róla az a tény is, hogy XV-XVI. századi bájolók változataira, vagy a középkori passióepika és Mária-síralom-líra imádságfunkcióban fennmaradt emlékeire bukkantunk nagy mennyiségben.

Külön kiemelendő, hogy találkozásaink révén századokkal előttünk járó nemzedékek lelki-sége, hitbéli telítettsége, sőt a késő középkori, ún. lángoló vallásosság egyes megnyilatkozási formái is a felszínre kerültek. A ferences hitélmény kiváltotta elragadtatottság, inkább a könnyekre, mint az értelemre ható igénye, a „magis ad lacrimas quam ad verba attendentes” öregeink sírva elmondott imádságaiban éppen úgy megjelenik ma is, mint az „...Et fuoco et fiamma stia nel nostro core...” „...És tűz és láng legyen a mi szívünkben...” XIII. századi ferences óhaj, a túlfűtöttség megnevezett vágya. Mindebből következik, hogy bármilyen ruhát öltön is magára a lélek, bármilyen formában fejezze is ki magát, az ember ösztönei szorításában alapvetően nem változik. Fél a sötétség erőitől, s a biztonságot jelentő világosság, a fény felé húz, a legyőzhetetlen, mindig újjászülető Nap/Napisten - a téli napforduló sol invictusa, a kereszténységben a „Világura Jézus” felé. Ő, akárcsak napkultuszbeli elődei, ahogy imáink is tudatják, valóban a világ ura. Ura a természetnek, az életnek és a fényre vágyó, védelemre szoruló embernek. S az ember szüntelenül kéri az Uram, Istenem, az Uram, Jézus Krisztusom védelmét, és csak akkor érzi biztonságban magát, ha az égi eszköztárban találhatók körülbástyázza magát. Nem véletlenül találkoztunk olyan sok, ún. defenzív-védő-bajelhárító szövegelemmel, motívummal archaikus imádságainkban. Bőségük indokolta, hogy a Hegyet hágék...-kötetekben kiemeljük jelenlétüket, s bemutassuk azokat a verbális képződményeket, ha úgy tetszik szakrális eszközöket, amelyekkel őseink a ház, a szoba, az alvóhely féltett pontjait: az ajtót, ablakot, sarkokat, tűzhelyt „levédtek”. Sőt mi több, saját magukat is szinte befédtek. Iszonyú lehetett nekik az éjjeli sötétség, amelyben a Gonosz, a Rontás, a Sátán, lévén a sötétség birodalmának ura, zavartalanul gyakorolhatja hatalmát. A Világosság Urát megjelenítő krisztusi jegyek, jelképek ereje tartotta távol a lélek és a test vesztére törő ördögöt - a „Nagy Sátán”-t.

Az etnológia és a folklorisztika összehasonlító kutatásai is erre az ősjegyű állandóság-biztonság vágyra utalnak, függetlenül attól, hogy a nagyon messzi múlt fölsejlő jegyeit keressük-e, szinte már a tudatalattiban vájkálva, vagy történeti múltunkat, netán a jelenünkbe is beúszó tegnapjainkat vizsgáljuk. Ez utóbbit, fényes eszű öregeinknek köszönhetően, nem is akármilyen hitelességgel az alanyiség jegyében, vagyis a élő emlékezettel követhetően. Ez az életresze-emlékezet közvetíti az elődök mindennapjaiból mintegy korlenyomatként átemelt mozzanatokat, amelyekben éppen a hagyomány folyamatossága, az öreganyám így látta-tudta-hagyta rögzítése révén felfedezhetőek a még távolabbi idők embereinek életrészeiben továbbadott, s nemzedékről nemzedékre görgetett életsűrítvényei. Ezek egy ideig még a tudat szintjén lebegnek, mígnem aztán az időrétegek nyomása alatt le nem süllyednek a

tudatalattiba, ahonnan már csak közvetve, néhanapján, álomban, lázas - vagy fél tudati - állapotban törnek föl. Közvetve megnyilatkozhatnak szimbólumokban is, amelyek ennek a mélyre süllyedt szellemi világnak tartalmait, mintegy ösjegyeit, ösképeit, archetípusait jelenítik meg. A lélekmélyi rétegek, a kollektív tudatalatti archetípusai az emberiség fejlődése során szerzett, ösztönné vált, immár az ösztönvilágba beépült tapasztalatok, ősformák.

Tudtuk, hogy a mágikus-misztikus tudatformákat, képzeteket egyaránt magához vonzó imádsághagyomány gazdag jelképisége mennyi jelzést ad az őshitekről, de nem sejtettük, hogy ezek a szövegeinkben is gyakran előforduló szimbólumok a jungi kollektív tudatalatti szféráról is kódjeleket adnak, amelyek napjainkban már értelmezhetők, azaz a vallási szimbolizmus rendszerének ismeretében megfejthetők. Megfejthetők a freudi-jungi alapokon álló s azokat továbbfejlesztő képzeletfelszabadító irányzatok szellemében (Mircea Eliade, Gilbert Durand, Hamvas Béla stb.), az archetipális mítoszelmélet kidolgozta módszer, az archetipikus szimbolizáció segítségével, amelynek alkalmazása új távlatokat nyit az archaikus népi imádságműfaj anyagának és hátteres világának vizsgálatában.

A fent nevezett irányzatok adta értelmezési lehetőséget ismerte föl Tánccs Vilmos, a kolozsvári egyetem docense. Hosszú évek kutatási eredményeiről szolt 1999. június 1-jén Kolozsvárott megtartott doktori védésében, amelynek egyik opponense voltam. Tánccs Vilmos a vallásantológia modern irányzatainak, a szociologizáló és pszichologizáló iskolák elméleteinek és módszereinek alapos ismeretében élt az archetipikus szimbolizáció nyújtotta értelmezési lehetőséggel, vagyis úgy látta, hogy a vallási jelképek lefödte tartalmak kihámozhatók. „Ezek a képek, szimbólumok voltak egy szellemi tartalommal telített isteni meghatározottságú világ érzékelhető jelképei, a Szent mindenben érzékelhető üzenetei” - írja, miután kifejtette, hogy „a hagyományos világ embere képekben látott, képekben »gondolkodott«, akárcsak a gyermek és a művész.” Majd gondolatait zárva megállapítja: „A szent szimbólumokba vetett hit közösségi szokásokat és mítoszokat teremtett, amelyek megélése értelmet adott a létezésnek. A jelképekkel való azonosulás egyéni és közösségi hivatás volt.” (Moldvai csángó archaikus imádságok. Archetipikus szimbolizáció és élettér. Doktori értekezés. 53. o.) Tánccs célja részint feltárni, „az imák szövegvilága mögötti vallásos szimbolikus jelentést”, részint pedig láttatni a szinte minden rendezői elvet fölragó, minden rendszerezési kísérletnek ellenálló hatalmas és sokarcú imádsághagyomány belső erővonalait, s ezzel valamiféle tagolását adni. E célból, mint írja: „...figyelmünket nem annyira a külső körülményekre, hanem magukra a szövegekre, pontosabban az imádságok képi tartalmára, szimbolikus jelentéseire kell fordítanunk, hiszen a szimbolikus jelentések határozzák meg azokat a funkciókat, helyzeteket is, amelyek egy-egy szövegre jellemzőknek mondhatók.” (Uo., 29. o.) Tánccs Vilmos ezen elvek alapján végezte el az imádságszövegek tagolását, a tanulmányozott nyelvi régió, a nagyon archaikus hagyományú Moldova imaörökségének teljes feltárását, a kötődő funkció bemutatását s ezzel a műfaj „biológiai ívének” megrajzolását. Új szemléletű vizsgálódásaival jelentősen gazdagította az imádságkutatás eredményeit, új utakat vágva, új tájékozódási pontokat jelölve ki e századokat, történeti korszakokat egymásba olvasztó, alig átlátható szellemi rengetegben, a Pais Dezső meghatározta ismeretlen földön, ismeretlen szellemi világban (terra incognita, incognita spiritualia), amiképpen az MTA-n 1970 februárjában tartott műfaji bemutatón a váratlanul felbukkant imádsághagyományt meghatározta. A Tánccs Vilmos vágta új utak a jövő kutatóit számos irányba elvihetik, feltehetően a távoli múlt felé is elvezethetik. Örülök, hogy új tagolási és értelmezési törekvései számos új vonással színesítik az imádságműfajról eddig fölrajzolt képünket. Hogy milyen keserves volt ennek a képnek a fölvezetése és a hatalmas szellemi örökség rendszerezése, valamiféle rendezői elv kialakítása, arról a Hegyet hágék...-kötetekben részletesen számot adtam, s annak gyötrődve kialakított szerkezeti képében már láttattam.

Minden, az imádsághagyományban meglevő érték föltárása öröm a szakmának, öröm az imádságkutatónak s bizonyosága az e hagyományban rejlő korlátlan kutatási lehetőségeknek, amiként azt Bárczi Géza már 1974 decemberében megállapította, felsorolván mennyi kandidátusi, nagydoktori, akadémiai fokozat van ebben a korokon, országokon átívelő, szétágazó szövegállományban. Szavai igazát megerősítette azóta végzett külszövegi gyűjtő- és könyvtári kutatómunkám, valamint a fiatal szakmabeliek (mint például Harangozó Imre, Mohay Tamás, Salamon Anikó, Silling István, Takács György és több erdélyi kolléga) vallástól, felekezettől független ráhangolódása erre a műfajra, mivel megtalálták benne az érdeklődésüknek és kutatói irányultságuknak megfelelő téma- és motívumköröket.

Így lelt rá, immár az új irányzatok szellemében, elsőként Lovász Irén is 1995-ben elnyert kandidátusi fokozatának tárgyára. Dolgozatának címe: A szakrális kommunikáció. Népi imádságaink pragmatikai, antropológiai megközelítése. Lovász Irén megközelítésmódja tehát alapvetően kulturális antropológiai és kommunikációelméleti, nem teológiai és nem filológiai. Kérdései és válaszai leginkább a vallásantropológia és az antropológiai nyelvészet területét érintik. E tág interdiszciplináris szemlélet alapja, hogy a szerző a népi imádságot egyaránt tekinti népi, vallási, nyelvi és kommunikációs jelenségnek. A magyar népi imádságokból kiindulva mutatja be - az ima nyelvészeti-pragmatikai szemléletéből eredően - a beszédaktus-elmélet alkalmazásának lehetőségeit. Vagyis úgy látja, hogy az ima nemcsak textusként, hanem aktusként is értelmezhető, hiszen az imádság nem pusztán szöveg, hanem a szöveg kimondása által beszéddel végrehajtott cselekedet, rítus. A szó mágikus, teremtmény erejébe vetett hit tartja fenn, amelynek alapján a kimondott szó valóságot teremt („aki ezt az imádságot este, reggel elimádkozza...”). Ez a hit más archaikus beszédformulákat, műfajokat is életre hívott, például az átkot, az áldást, a ráolvasást... Az imamondás körülményeinek alapos vizsgálatával nemcsak a népi imádságok és általában az imádságok, hanem a vallási nyelv és beszéd s a szakrális kommunikáció természetének meghatározásához/megfogalmazásához is jelentős és meretekkel sikerült hozzájárulnia.

Lovász Irén munkája további ösztönzést ad az empirikus vallásantropológiai módszerekkel történő imakutatáshoz, számos kérdést ugyanis elméleti síkon nem lehet megválaszolni. Például: hogyan illeszkedik be a „használatban” a népi imádság a szakrális kommunikáció más megnyilatkozásainak sorába? Mi az, ami az imádkozó számára megkülönbözteti az ún. „hivatalos imáktól”, és mi az, amiért mégis imaként tudatosítja, ki, miért, milyen körülmények között kommunikál ezekkel az imákkal? Mi a szerepük az ember életében? Hol a helyük az egyes ember vallásgyakorlatában a többi imája között? Milyen annak az embernek a vallásossága, aki ilyen imát mond? Ilyen és ehhez hasonló kérdéseket csak empirikusan, egy adott ember vallásosságának alapos antropológiai tanulmányozásával lehet megválaszolni. Csak az imádságok működésének, kulturális környezetének, az emberi életben betöltött szerepének tanulmányozásával kaphatunk teljesebb képet az egész jelenségről és általában a szakrális kommunikáció természetéről.

Imádságszövegeink tehát a maguk egyedülálló információs bőségével jelentős segítséget nyújtanak múltat szondázó törekvéseinkben, s éppen az említett vallási konzervativizmusnak köszönhetően nagyon is beszédes jeleket, sőt mint láttuk, archetipikus képekben, jelképekben is felismerhető egykori valóságelemeket tartalmaznak a távoli múlt szakrális üzeneteit közvetítve. Más szóval, a létkiegészítő szakralitás fényes párájával bevont múltjegyeket, immáron költészetté kristályosodott mitopoétikus nyomokat.

Ha nem is az archetípusokig visznek le bizonyos motívumaink - bár ki tudja, ez alapos vizsgálódást igényelne -, mindenesetre a népi tudat mágikus rétegeibe engednek bepillantást imáink azon szövegelemei, amelyek a történeti ráolvasókban is megtalálhatók. Bár mint utaltunk rá, a literátus dolyf méltatlannak érezte az ilyen szövegek leírását (hogy a nagy elődök közül csak

Anonymust említsem!), fennmaradt néhány olyan, mind az irodalom-, mind a művelődéstörténet számára jelentős nyelvi emlékünknél, amely hasznos elemzésekre ad lehetőséget. Valamennyi megtalálható Pócs Éva Szem meglátott, szív megvert. Magyar ráolvasások c. könyvében, nem kell forrásaik szerint összeszededetni őket. Legtöbbjüket egyháziak jegyezték le (!), s ezért köszönet illeti őket, akár a pápa, akár Luther oldalán álltak, akár tudós kíváncsisággal rácsodálkozva, akár hitvitázó indulattal eltelve vetették papírra a nép körében hallott „abszurd”, a hivatalos vallási gondolkodásmódtól nagyon is eltérő szövegeket. Ez alkalommal csak néhányukat említem meg. A Párkány melletti Kakath plébánosának köszönhetjük az 1488-ból való Bagonyai ráolvasásokat, amelyekben már megtalálhatók imádságaink bizonyos sorai. Ő maga is utal e szövegek imádság voltára, amikor orationak nevezi pl. a lófekély elleni ráolvasót, latinul adja meg az utasításokat: Krisztus szenvedéséért öt Miatyánkot, Mária hét fájdalmaért hét Üdvözlégyet kell mondani, és a végén hozzáteszi: keresztvetéssel kell kezdeni a gyógyítást. Az 1516-os ráolvasásokat egy latinul is jól tudó ismeretlen egyházi férfiú jegyezte le, az 1516-1518-ból való Szelestei ráolvasás leírása (lásd a 2. sz. imádság jegyzetét) Gosztonyi János győri püspök érdeme. Szerencse Benedekné 8 bájoló imádságát 1578-ból Bornemisza Péter Ördögi Kísértetekről című könyve őrizte meg az utókornak. Az 1620-as unitárius vitáiratban fennmaradt szövegeket, amelyeket Jankovics József talált meg Oxfordban és tett napjainkban közzé, feltehetően szintén papi ember vetette papírra, amiképpen az 1651-es nagyszebeni vizitációs jegyzőkönyv szép, vihar elleni imáját is. Nem tudjuk, kinek révén maradt fenn az egyik legbecsesebb emlékünknél, az ún. Memorialis, amelyet az imádságkutatás kezdetén, 1969-ben kaptam Tálasi István professzortól. Neki Baky Lajos kunszentmiklósi postamester adta át ezt a XVII-XVIII. században emlékeztetőül, „Memorialis”-ként leírt s a nyelvi jelek szerint a szóbeli gyakorlatban már régóta élő imát (lásd a 112. sz. imádságot és jegyzetét). Folytathatnám a sort Bod Péterén (lásd a 29. sz. imádság jegyzetét) és Horvát Istvánon (116. sz. imádság) keresztül egészen Kálmány Lajosig (86. és 165. sz. imádság), aki a Dél-Alföld sok helyen megforduló plébánosaként tudatosan gyűjtötte a népi költés emlékeit, világiakat, vallásiakat egyaránt. Miként a közölt imádságokból kitűnik, Kálmány is találkozott ilyen típusú emlékekkel, amelyeket, nem lévén tisztában műfaji hovatartozásukkal, a ráolvasók csoportjába sorolt. Feltehetően sem Kálmánynak, sem Bálint Sándornak nem volt annyi szöveg a birtokában, hogy e hagyományt műfaji rangra emelhesse volna, meghatározván funkcióját, tartalmi-formai, azaz külső és belső összetevőit/jegyeit. Nem tudom, hány ilyen ima maradt ránk Kálmány Lajos hagyatékában, Bálint Sándor viszont kutatásom kezdetén átadta nekem vagy 40 imádságát, látván, hogy én akkor, mintegy 500-600 szöveg alapján, immár műfaji kategóriaként nevesítettem e különös hagyományt. 1970. február 11-e óta nevezzük egyöntetűen archaikus népi imádságnak az addigi szórványközlésekben népi vagy verses imának, koldusimának -imáccságnak, ráolvasónak minősített szövegeket. (Részletesen lásd: Ethnographia 1971/3: 343-344. o. kiegészítve az akkor még kezembe nem jutott első Bálint Sándor-közléssel 1929-ből, valamint a 17. sz. jegyzettel a 65. oldalon. Hasonlóképpen jóval a Hegyet hágék...-kötetek megjelenése után szereztem tudomást az akkor nagyon visszavonultan élő Lükő Gábor harmincas években gyűjtött moldvai anyagáról.)

Jelen felsorolásomban csak a műfajunk szempontjából fontos történeti szövegemlékekre utalok, főleg azokra, amelyekben megtalálhatók imádságaink sorai, motívumai, sőt szövegrészei. Az összevetés és követhetőség céljából (pl. a műfaji differenciálódás menete), valamint mentáltörténeti vonzatai miatt közlök néhány ilyen múltbeli ráolvasó szöveget, rendszerint eredeti olvasatában, leírásában. Így hiteles betűképében láthatjuk, s rácsodálkozhatunk egy-egy azonos motívumra, a bájolók és a népi imádságok érintkezési pontjaira, a még nem differenciált gondolkodásmód és az azt fedő gyakorlat kettős arculatú egységére. Ez a kettősség nem pusztán magyar jellegzetesség, más népeknél is fennál(t), lévén a vallási mágia sui generis jegyéből, a szinkretizmusból eredő természetes jelenséggel dolgunk. Sok

tényezőtől függ, hogy ez a folyamat lassabban vagy gyorsabban megy-e végbe, s valaha is befejezettnek lesz-e tekinthető.

Bármennyire modernnek tartjuk, látjuk korunkat, alapjegyeiben, ösztöni mélyrétegeiben a XX. század emberében is jelen van egykori önmaga, még ha ezt nehezen vallja is be. Mindannyiunknak megvannak a magunk, úgymond, babonáságai. A még oly magas iskolázottság és kulturális szint sem tudta kiiktatni, s talán nem is kell, hogy kiiktassa őket. Történeti múltunkhoz máig hatóan hozzátartozik mentáltörténeti múltunk is, így érthető, hogy lépten-nyomon szembesülünk egykori önmagunkkal. Mind a mai napig találkozunk „szent őregekkel”, akik Isten nevében eredménnyel gyógyítottak. Tehették, mert bőven volt rá igény. Megvolt az azonos vagy hasonló lelki erőter, amelyben a ráolvasó szöveg imádságszerepben s értékben élt és hatott. Népünk - miként fentebb szóltam róla - nem tett különbséget gyógyító és népi imádság között, ahogy adott mentáltörténeti, tudati, szemléleti tényezők alapján más nép sem tesz. A jeles olasz irodalomtörténész, Paolo Toschi a ráolvasók és imádságok (melyeket ő a vallási epika műfajkörébe von) kapcsolataival foglalkozván megállapítja, hogy a nép a ráolvasót azonosítja az imádsággal: „...il popolo identifica scongiuro con orazione.” (Rapporti... 87. o.) Az azonosítás lehetőségét az analógiás mágia elvén alapuló epikus ráolvasások történetmagja, az ún. historiola adja, amely földézi a bibliai háttérű eseményt, legtöbb esetben a sikeres gyógyítást, vagy mintegy megelőzésként, a betegséget, illetve az azt hordozó démon, gonosz erő, Sátán stb. elűzését. Toschi exemplumnak tekinti az ilyen historiola tartalmát, amely éppen bibliai előkép jellege folytán valószínűsíthető - hitelesíthető. A nép szentül hiszi, hogy azt földéztve s magát e sikeres történésbe behelyettesítve, a számára kívánt eredmény a megjelenített égiek jóvoltából nem maradhat el, főleg akkor nem, ha betartja a járulékos utasításokat is. A nép tudatában az imádság és a ráolvasás azonosítása szinte természetes, hiszen mindkettő eredete a szó különleges, a természetfölötti hatalmak befolyásolására is alkalmas erejébe vetett hit. A ráolvasó és az imádság bizonyos szövegelemei, ahogy történeti példáink is tanúsítják, átfedhetik egymást. A különbség az elmondás mikéntjében és a kívánt célt szolgáló stiláris formák használatában van. A ráolvasóban a kívánt célt az elmondóból a megszólított felé áradó akarat, kényszerítő erő biztosítja, erre szolgálnak a parancsoló, felszólító formulák. Az imádságban viszont kérelem van, amelynek teljesítéséhez a megszólított felső hatalomnak az imádkozó felé áradó akarata, szándéka, szeretete kell. A mátei ígére alapozott kérő imák mellett az archaikus népi imádságokban nincs közvetlen kérés, amiképpen ezt őregeink meg is határozták, mondván: „ezek különös imádságok, mert ezekben nem kérünk semmit”. S valóban, közvetlenül nem kérnek, de a záradékokban megjelölt feltételek szigorú betartásával elvárják az ima elmondásáért megígért kegyes haszon, sőt kegyelem elnyerését. A kegyes cél, a krisztusi szenvedés földézése érdemén - a meritum fogalma - elnyerhető jutalom, valójában burkolt kérés. Merjem-e leírni, hogy spirituális csúsztatás?

A paraszti létben a ráolvasás valójában szómágia, szavakkal való varázsolás, vagyis a nép emberre, állatra, növényre, terményre egyaránt irányuló gyógyító, bajelhárító, védekező tevékenységének a szó bűvös erejébe vetett hit az alapja. E tevékenység, az emberiség őskoráig megy vissza, s az antik kultúrákon és a kereszténységen át jut el hozzánk, sok ezer éves, igen archaikus és „újabb”, keresztény elemeket egyaránt hordozván. Nem véletlenül írja Pócs Éva, a ráolvasás műfajának jeles kutatója, hogy „nincs még egy népköltészeti műfaj, amelyben ennyi ősi hordalékelem gyülemlett volna fel” (241. o.).

Az emberek életében mindig jelentős szerepet játszó vallás, illetőleg papság tartotta a kapcsolatot a természet fölötti erőkkel - a magyar szellemhitű, animisztikus ősvallásban a sámán közvetített égiek és földiek között -, a papok birtokolták a tudást, melynek a gyógyítás, a bajelhárítás is része volt. A kereszténységben az egyház vette át ezt a transzcendens tudásra és a krisztusi példára alapozott szerepet: szent ígéivel áldott, gyógyított, védett, elűzte a

rendszerint az ördög, a Sátán képében megjelenő pusztító erőt, a betegségdémont, az elemi csapásokat. A különböző eljárásokhoz kötődő szent igéket az egyháziak még a késő középkorban is használták, följegyezték, kolostori állományukban őrizték mindaddig, amíg szükség volt rájuk. A protestantizmus terjedésével és a természettudományok fejlődésével az egyház föl hagyott ilyen jellegű szent szolgáltatásaival, mintegy kilépett alóluk. A nép viszont továbbra is igényelte a védettséget, biztonságot, gyógyítást. Századokon át volt ideje megtanulni, elsajátítani a szertartásos gyakorlatokat, rítusokat s az ezek során alkalmazott szent igéket, mélységesen hívén a bennük rejtőző védő, óvó, gyógyító erőben. S ezután már ő gyógyított, ő űzte el-ki a démont faluja határából, vagy betege testéből. Tette ezt jobb híján ki-ki maga, vagy az erre a tudásra méltónak tartott kiválasztottak által. „Szentemberek,” „tudósok”, „könyvesemberek”, javasok, remeték végezték az egészségügyi ellátást. Szerintük hitelesen, fölverte az egyház szent igéivel öröklött isten nevében és erejével, amiképpen ez az epikus ráolvasók historiólájából kiderül. Így végezhetette Engi Tüdő Vince a Szeged-Alsó tanya-i híres gyógyító ember is századunk elején. (Alakját és tevékenységét Grynaeus Tamás mutatja be Engi Tüdő Vince: a legenda és a valóság című könyvében, majd a kilencvenes években immár Sávai Jánossal közösen megírt munkájában - Tüdő Vince betegei. Egy szeged-alsó tanyai gyógyító ember följegyzései -, s amint azt a Barna Gábor szerkesztésében megjelent Szentemberek - a vallásos élet szervező egyéniségei című tanulmánykötet bizonyítja, a közelmúltban egy egész konferencia foglalkozott a kérdéssel.) A ráolvasók történetmagja Krisztus és Mária életének tényleges vagy elképzelt eseményeire utal s magára Jézus gyógyításaira kézzel-féjjel, ráimádkozással. Ezért nem értette, és ma sem értené a nép Bornemisza indulatát, ezért hangoztatja lépten-nyomon - amint ez a közölt ráolvasók kísérő megnyilatkozásaiból is kiderül - „szép” imádságainak isteni erejét, hatékonyságát. Ha a ráolvasást végző nem is tekintheti magát papnak, igaz hitével méltónak érzi magát rá, hogy Isten általa mutassa meg hatalmát, és gyógyítsa meg azt a beteget, akire az ő nevében „rátette az imádságot”.

A gyógyítás, bajelhárítás népi átvétele még nyelvi nehézségekkel sem járt, nem kellett megküzdeni a gyógyító és más rituálék latin szövegeivel, mert az e tevékenységet leginkább folytató s „népgondozó” szerepet is ellátó pálos és ferences szerzeteseknek, amint ez a kolostori leletekből kitűnik, magyar szövegeik is voltak. Gondoljunk csak a pálos Peer-kódex (1526) „imádságai”-ra, vagy a pozsonyi és a gyöngyösi ferences kolostor XVII. századi kéziratok exorciumgyűjteményeire. Minderre adott esetben a történeti folklór tényeként utalunk, a kérdés irodalomtörténeti vonatkozásaira is kitérve, a korai nemzeti nyelvű ráolvasógyakorlatról szólván.

Tehát mély hitű és helyzetükből adódóan méltóságú öregeink együtt éltek szép imádságaikkal: gyógyító szövegeikkel, hogy mások *jovára jovasolhassanak*, javasolhassanak.

S most nézzük a szó etimológiáját: a javas-jovas-javós jelentése a XVIII. században varázserőjű, gyógyító erejű, kuruzsló. Majd: „Szarmazékszó: *a jó* melléknév *jav-* (~*jav-*) töváltozatából jött létre -s denominalis nomenképzővel. Voltaképpen a *jós* szóhasadással elkülönült változata. Keletkezésének alapja *a jó* melléknév ’egészséges’ jelentésárnyalata lehetett; a *jobbul*, *javul*, *javít* származékok eredeti jelentése is ’meggyógyul’, ’meggyógyít’ volt; vö. még a *jól vagyok* ’egészséges vagyok’ kifejezést...” (A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára 2. 267. o.) Moldvai, bukovinai adatközlőimtől többször hallottam a *megjót*, *megjőt* szót a meggyógyult megfelelőjeként.

Ezek a „különös asszonyok”, ahogy egyik moldvai adatközlőm nevezte a gyeszkentáló-gyógyító személyeket, egyáltalán nem voltak hasadt tudatúak, amiképpen azt mi, túlskatulyázott agyú értelmiségiek gondolnánk. Mivel az imádkozás az Istennel való kapcsolatteremtés eszköze, imádságállományukat az élet adta helyzetek, szükségletek szerint használták. A gyógyító, az archaikus, az egyházi imák jól megfértek egymással egy bolyban. A népi tudat

nem tagolta őket parcellákba, miként a rendszerekben gondolkodó tudomány. Különben is, a falu köztudottan gyógyító-könyves-tudós emberein kívül mások is ismerhették a fűvek-fák titkát s a járulékos gyógyító igéket. Ahogy a gyűjtési adatokból is kitűnik, csipi-csupi dolgokban nem szaladtak azonnal a füvesasszonyhoz. Sokszor maga az anya vagy a szomszéd-asszony „öntötte meg a gyereket”, ha megijedt vagy megigézték, s „elfittyent”. Hogy biztosra menjenek, kiemelt egyházi imádságokkal növelték a ráolvasó hatóerejét nem minden történeti előzmény nélkül. Hiszen - mint említettük - már az 1488-as Bagonyai ráolvasók utasításai között is szerepelt a Miatyánk, az Üdvözlégy és a kereszttetés. Úgy tetszik, a középkori egyházi gyakorlat emléke is kísért a népi gyógyításban, bár az Úr imája és a Szűzanya imája hordozta többletkegyelem tudata a meghatározó, ez motiválja, hogy jelen van a gyógyító eljárás részeként, s öröklődik mindkettő nemzedékről nemzedékre, lévén „megszentelt” imádság. Pócs Éva fogalmazta meg jól ezt a jelenséget, mondván: „Az ima és ráolvasás azonos szituációkban, azonos célra és módon való használata törvényszerű velejárója volt az európai parasztság szinkretikus világképének, melyben vallás és mágia a kereszténység felvétele óta párhuzamosan egymás mellett élt, gyakran szorosan összefonódva” (i. mű, 244. o.). Ezt az összefonódást tapasztaljuk szövegeinkben is, ugyanannak a motívumnak, ún. toposznak vagy formulának az esetében, amikor az váltogatja szerepét, s hol ráolvasóban, hol archaikus imában találjuk meg, vagy megkövesülten, monoformában él tovább. Ezt a jelenséget Pócs Éva így jellemzi: „Különösen a magas szervezettségű, bonyolultabb ráolvasásokra jellemző, hogy egyazon szöveg is tartalmaz formailag és tartalmilag ráolvasásnak, valamint imának, áldásnak vagy átoknak tekinthető szövegelemeket” (i. mű, 244. o.). Tánczos Vilmos szintén foglalkozott az ún. „átcsapásokkal”, mint írja, „egyfelől közismert, hogy liturgikus vagy archaikus imaszövegek gyakran kapnak mágikus funkciót... de észre kell vennünk azt is, hogy a legtipikusabb mágikus ráolvasásokat, melyekre az egyház rosszallólag tekint, az adatközlők szent imáknak, tehát vallásos tartalmú szövegeknek fogják fel.” (Csapdosó angyal. Moldvai archaikus imádságok és életterük. 188. o.) A szerző előzőleg arról szól, hogy bár a folklorisztika elkülöníti egymástól a két műfajt, vagyis az archaikus és a liturgikus imádságokat, rokonságuk nem vitatható. Ő is említi az archaikus imák motívumainak, formuláinak jelenlétét a ráolvasókban, s utal a szövegek funkcióinak keveredésére. Észrevételei pontosan megegyeznek a mi tapasztalatainkkal, noha Moldva és Somogy vagy Zala meglehetősen messze esik egymástól. Ám a népi gondolkodás nem tesz különbséget, amiképpen ezt a gyűjtések is mutatják, szerinte a ráolvasók éppen olyan „szép” imádságok, mint a krisztusi szenvedést földidőző „szívrehatós” imák.

Annyi szó esett már a mágikus-misztikus tudatállapotokról és szövegi vetületükről, a népi lelkiség „kettős látásáról”, hogy célszerűnek tartjuk, ha a történeti folklór főtebb említett emlékei közül is bemutatunk három bájoló-ráolvasó imádságot a XVII. század közepéről.

Jankovics József oxfordi könyvtári kutatásai során fedezett fel három XVII. századi (1653) szövegelemeket, imádságot. Az 1620-ban (1612-ben?) Kolozsvárott megjelent antitrinitárius bibliamagyarázó könyv - valójában Enyedi György unitárius püspök latin nyelvű vitairatának Toroczkai Máté készítette fordítása - első és hátsó kötetáblájának belső oldalán rögzítették e funkciójuk szerint ráolvasó-gyógyító imákat egyéb följegyzésekkel együtt. A könyv „Csere vásár Uttyán...” kerülhetett az oxfordi unitárius kollégium, a Manchester New College könyvtárába, amint azt Jankovics József az egyes bejegyzésekből kikövetkeztette. A szövegek élő gyakorlatot jeleznek, akárcsak Bornemisza Péter „bai”-ai és a többi, már említett történeti emlékünknél.

Közülük az első funkciójában rokonítható a 29. sz. imádságunkkal, vagyis szintén a peres eljárás sikerét hivatott biztosítani (lásd a 29. sz. ima jegyzetét). Megjelenik benne kedvelt, ritka motívumunk, a tenger közepén... arany fán ülő... Mária, s különös líraisága még műfajában is egyedülálló. Úgy tetszik, alapmotívuma keletről érkezhetett, mert orosz ráolvasókban is előfordul. Ezek a „Szek haz eleött” elmondandó „ighik” nagyon közel kerülnek az emberhez.

Törvényház előtt

In Nomine Domini. Hogy ha perelni akarz valakivel, es nyerni akarod, tehat minek elotte be Mennel az szek hezba, eleoszeor az Szek haz eleött ez ighikett mond ell, az utan az Pater noster Tribus vicibus:

*Kün üll vala Aszszonyunk szep Szűz Maria <fel> fekete feoldnek szinen,
Veres Tengernek keozepen,
eoleben vala gusalia,
gusalyan fon vala,
eoleben az eo aldót szent Fiatt rengeti vala,
oda jeoue Teorueny teueo harmincz Sido Leány, (!)
eoteot ideze Teorueny székbén,
Teorueny teueö harmincz Sidoknak eleyben,
hogj Szűznek mondotta eo magat;
maga fiatt rengeti;
kezde erette Aszszonyunk szép Szűz Maria keseruesen sirnia:
Megh szolalla Urunk Jesus Christus negyuen napi kis korában:
Mitt sirz Szüzesseges Szent Anyam?
Mitt ne siriak aldót szent Fiam Jesus,
ha ide jeott vala teorveny teueö Harmincz Sidoknak edgyk leánya,
engemett ideze teorueny szekben harmincz Sidoknak eleybe
hogj Szűznek mondotam magamot,
maga Fiamot rengetem;
Megh szolalla Urunk Jesus Christus,
Vegy fel engemet, Szüzesseges ves karodra,
Vigy be engemet Teorueny teueo Harmincz Sidoknak eleyben,
megh felelek eretted.
Pater noster. &c.*

Notaban Anno Domini 1653. die 28 Mensis July (Ma notabam lenne.)

(Jankovics József tette közzé Négy archaikus ima c. írásában [ItK LXXXV. 1981, 329-331. o., i. h.: 330. o.], mai olvasattal Pócs Éva közli [Szem meglátott... 188-189. o.J.)

Imádságaink között többször találkozunk a „nagy üdö”, a „Feretegh” démonait, a „rossz szél hordozó asszonyokat” visszaküldő szövegekkel. 3. sz. imádságunkban Szűz Mária állja útjukat, míg a XVII. század első harmadából valóban maga az Úrjézus téríti el őket.

Pokoll Széll ellen

*Holot el indula az mű Urunk Jesus Christus,
eleol talala pokol <Eseott>, Szelett, pokol Eseott, pokol Fergetegegett,
ez szott monda Urunk Jesus Christus
houa megj pokoll Széll, pokol Eseö, pokol Fergetegh.
Ez szot monda pokol Szél, pokol Eseö, pokol Fergetegh,
Enis megjek büneos Adam feoldere termeo szem(et?) teordelni,
aldot buza veszteni,
ez szot monda Urunk Jesus Christus,
poronczolok az en mennyey Szent Attyamnak szajabol szarmazott
Szent ighjjivel, szent hatalmaual,
hogj ne mehes, hanem teryj el innet,
s menny el kegjetlen kietlen keo szal rontany,*

*fürteos feny eo teordelni,
keo sziklaknak rontani. Amen. Mü Attyank, &c. Hiszek egj Istenben
minden<ha>adható, &c.*

(Ugyancsak Jankovics József Négy archaikus ima c. írásában jelent meg [ItK LXXXV. 1981, 329-331. o., i. h.: 330. o.], a szöveg eredetéről és filológiai vonzatairól lásd a 265. szöveg jegyzetét, funkcióbeli kötődésében pedig a 10. és a 258. sz. moldvai imádságot.)

E viszonylag korai leírásokban a lejegyzők még kínlódnak a hangzók megjelenítésével, mint ahogy azt XVI. századi kódexeink ömlesztett szövegei esetében is látjuk. Itt is még ö-ő:eo-eő, i:j-y, y:j-i, v:u stb., és a szóképeket illetően is következetlen az írásmód: Szel-Szell, pokol-pokoll...

Idekívánkozik még egy hasonló funkciójú történeti szöveg az 1651-es nagyszebeni egyházlátogatási jegyzőkönyvből, amelyből kiderül, hogy a derék hívek bizony csak éltek mind ezzel a ráolvasóval, mind több hasonló német nyelvű szöveggel; a főhatósági megítélés „a gyülekezetben elharapózott bűnökként” rögzítette e tényt. Nem lévén birtokunkban az eredeti szöveg, mai olvasatban közöljük Pócs Éva nyomán (i. mű, 204-205. o.):

Rossz idő elküldése

*Hol elindula urunk Jézus Krisztus
szerető szolgálival,
Szent Péterrel,
előtalála fekete felhőt,
felheteget.
Az szót mondván az úr Jézus Krisztus:
„Te hová mégy, fekete felhő?”
Az szót mondván fekete felhő:
„Én elmegyek mindeneket elvenni,
elszaggatni,
embereket megszegényíteni.”
Parancsolja úrnak szent fia, az úr
Jézus Krisztus,
szent atyjának szent szavábul szent igével:
„Menj el hideg havassakra,
szaggassad hideg havassaknak ágát-bogát
és tengernek kövecsét, fövenyét.
Ne mehess te fekete földnek szényire,
és embereket megszegényíteni.”*

Harmadik történeti ráolvasónk szövegeképében akár archaikus népi imádság is lehetne - s itt már a kibédi „pokolvar” elleni „református” imádságokkal érintkezik (lásd a 261. sz. szöveget) -, ám az utasítások alapján egyértelműen gyógyító funkciót tölt be:

Keleuenről

*Hol el indola az artatlan Jesus szentekel, profetakai, martiromokal,
szolala az meniegbeöl az eő szent attja:
megh kel en aldoth szent fiam az en akarathomnak telliessedni.
Azontol fogsagra ada magath az artatlan Jesus az sidosagh kezében.
Be uiue Pilatos pituaraban,*

keö ozlophoz keöteözek,
 vas ostorual ostorozak,
 uas keztiöuel arczol czapdossak,
 szent fogajth teördelek,
 szent szakallath szagatak,
 verben ferteztetet test uala az artatlan Jesus.
 Szolala, azt monda: meniej szent attiam, elegeld megh kinomath,
 azontol az aldoth hajnal rea hassada az eö meniej szent attja
 akarattjabol.
 Szolala, azt moda: aldoth legj, aldoth hajnal, hogj ream hassadal,
 aldoth legj misekor, hogj en megh erelek.
 Vallara adak az magas szent kerezt fath,
 ki hozak Pilatos pituaraban a' sidossagh
 el uiuek az fel feziteö helyre az artatlan Jesust,
 oth fel fezitek,
 harom uas szegel megh szegeznek,
 teöuis koronaua megh koronazak az artatlan Jesust,
 nitoth oldalal leön az artatlan Jesus,
 merth merges nillal megh leöuöldek az sidossagh,
 hegjes czuczaua megh eöklelek az eö szüeth az sidosagh,
 verben fertezeth vala (az sidossagh) artatlan Jesus.
 Szola, azt monda: meniej szent attiam, szent veremel, halalomal
 kith megh ualtok,
 feketek feöldnek szinere beöneös Adam fiath
 hetuen het fele keleuen testeth, tetemeth ki megh erneje,
 ne emezthesse megh,
 halala vele ne legjen,
 testeböl, tetemebeöl ugjan szagadozzon az gonoz keleuen emberj
 alatinak,
 mjnt az Nazaretbelj Jesusnak szent kinia szakadoza az düczöseges
 Husueth napjan 36 oraiglan mjnd eöreöke, amen.

(Jankovics József közölte annak a XVII. század eleji négy imádságnak egyikeként, amelyet a Zichy-család levéltárában talált. [Archaikus betegséghárító imádságok. 105-109. o., i. h.: 107. o.], mai olvasattal lásd Pócs Éva: Szem meglátott... 209-210. o.)

A ráolvasok és az archaikus népi imádságok motívumainak „átjárását”, bizonyos szövegelemek funkcióváltását jól megfigyelhetjük a gyakorlatban, és amint láttuk, nyomon követhetjük a történelmi fejlődés menetében. Történeti rendben, amiképpen már szóltunk róla, visszamehetünk akár a XV. század végéig és az erdélyi református Kibédén napjainkban gyűjtött gyógyító imádságokig, amelyek szövegképe szintén visszavisz a múltba, református közösségről lévén szó, akár az 1517-et megelőző évekbe is, a hazai köznépi áhítat még nem differenciált s a ferences szellemiség kialakította-éltette formáihoz, a nagyböjt-nagyhét passió-epikájához és Mária-síralom-lírájához.

A népi lelkiesség az új hit elfogadásával nem változott, nem változhatott meg vezényszóra, misztikus tartalmait nem meszelhették le a templomfalak freskóival. A szövegek éltették e tartalmakat, s a nép éltette e szövegeket gyógyításra használva a bennük lévő erőt - isteni erőt -, ha már kiszorultak a szertartásokból, amiképpen a vallási élet számtalan tárgyi „kelléke” a templomokból. De a lelkekből, a nép tudat- és képzeletvilágából nem szorultak ki, csupán házi használatba vonultak a taláros lelkész/prédikátor szigorú tekintete előtt - immár

kisközösségi igényeket szolgálva. Ha a fohászkodók védelmet kértek, megvédték őket, ha gyógyulásért könyörögtek, könnyítettek rajtuk. Krisztus vére, áldozata elerőtlenítette, megbénította a Gonoszt, s az Örökanya-Istenanya életmelege feloldotta a beteget fenyegető halálos dermedtséget. Jézus, a legfőbb orvos, a bibliai előkép gyógyította a betegeket, föltámasztotta a halottakat - már a benne hívőket, amiképpen a mi öregeink is csak az imádságuk erejét elfogadó-hívő társaik gyógyítását vállalták. A népi tudatban Jézus gyógyító ereje gyakran szállt át az Anyára, Máriára. Az Anyára, aki életet adott neki és mindnyájunknak. Aki mellette állt halálában a keresztfán alatt, s aki ágyunk mellett áll minden nyavalyánkban, testi-lelki bajunkban. Ők meggyógyítanak, ha kérjük, s ha mozgósítjuk, hittel telítjük a hozzájuk szóló szent ígéretet. Ezért találtunk református öregeinknél gyógyító imádságokat, és ezért panaszolta el egyik kemenesaljai idős evangélikus adatközlő, mennyire nagy baj, hogy Luther „kirekesztette Máriát az egyházból”. Milyen jó - tette hozzá egykori katolikus lánypajtásainak, barátnőinek, hogy nekik van Máriájuk, milyen gyönyörűség búcsúkra járni. Ő bizony elmegy, mert ott „boldog a lélek”. Ha Jézus az egyház, Mária, Jézus anyja, az egyházé is. Ő is az egyházhoz tartozik, tehát az övé is. S innét már csak egy lépés az Egyház Anyja: Mater Ecclesiae és a Krisztusban megjelenült Anyaszentegyház: Mater Ecclesia ugyancsak bonyolult teológiai taneggyütteséhez s egy néhányelemis parasztasszony dogmákkal, érzelmekkel, tanokkal, étellel elegyes hitvilágához. Erről a furcsa, kegyes zavarodottságról a mindmáig le nem tisztult belső gomolygásról sokat lehetne írni, s hosszan lehetne elemezgetni a közel ötvenéves pályám alatt szerzett tapasztalataimat. Ráadásul mindezt negyven év masszív kommunizmusának háttérrelésében.

Nincs tehát mit csodálkozni azon, hogy még a XX. század végén is tudunk gyógyító imádságokat gyűjteni, s még élő gyakorlatként rögzíteni. Talán még azon sem kellett volna meglepődnöm, hogy Ráduly János a református Kibédén katolikus népi imádságokat talált gyógyító szerepkörben. Az eltérést csak a záradékok célirányos megváltoztatása jelzi. Ráduly János leletei párhuzamba hozhatók Jankovics József jelzett imádságaival, elsősorban a kelevény elleni szöveggel (Archaikus... 107. o.), amely funkció meghatározta kötelező formulái nélkül gyönyörű archaikus népi imádság lehetne.

Ráduly János a Menj el, gonosz Sátán. Kibédi ráolvasások, népi imák, legenda balladák című írásában közzétett szövegeivel a népi gyakorlatból és a történeti folklór emlékeiből eddig is kikövetkeztethető motívum/funkció cserét összefüggő imádságszövegekkel bizonyította. Ilyenféle váltást, ha úgy tetszik, „fejlődést” tapasztalhatunk tápiószentmártoni Szemverés/ígézés elleni imádságunkban, vagy az Imádkozás hályogra megnevezésű péliföldszentkeresztí, illetve zsámboki szövegben, s többé-kevésbé hasonlót Ráduly „Hiszek egy Istenbe...” kezdetű imájában, amely nemcsak a református Kibédén járja, hanem az egész magyar nyelvterületen föl-fölbukkan egy-egy motívumegysége elsősorban védekező, gonoszelhárító szándékkal. Hasonlóan védő ereje van az ugyancsak funkcióváltáson raktakapott „Szűz leán’ Szen’ Margit...” kezdetű imádságnak, amelyet én archaikus imádságzáradékkal ellátott defenzív szöveggé rögzítettem 1970 januárjában egy Moldvából elszármazott idős asszonytól, míg kollégáim, immár szabadabban gyűjtve, ezt a számomra akkor egyedülálló példányt azóta Moldvában gyógyító imádságként is megtalálták, de megjelent Gonoszt távol tartó célzattal is. Fokozott mágikus-misztikus ereje érthető, mert a Krisztus-hit számtalan spirituális eszközével bír. Elsősorban a „Szen’ Margit hónya alatt” „aranmedencében” vitt „Krisztus urunknak harminchárom csepp vérivel”, melytől az ördög leginkább retteg. És a szent arzenálban ott van még a „hétsinges olvasó”, „Máriának fátyola”, „Szent Benedek úrnak szárnya, szárnyéka” „Szent Antalnak kötele”. Csoda-e, ha e sok veszedelem láttán az ördög „rikolytozni” kezd, s a „pokolnak mélységébe bérejtődik”.

Ha tüzetesebben elolvassuk Bornemisza bájló imádságait és a XVI-XVII. század fennmaradt emlékeit, népi imádságainkban számtalan motívumuk megjelenik immár teljes szentséggel, de

teljesen nem felejtethető mágikus képzetekkel. Hosszú volna felsorolni mennyi ékes jegy díszíti ezeket a különös szépségű imádságokat, Pócs Éva történeti szövegeinket közre adó fent idézett könyvét (Szem meglátott...) mindazoknak el kellene olvasnia, akik ebben az ókor-szakokig: Egyiptomig, Mezopotámiáig visszamenő hagyományban tájékozódni akarnak, akik végig akarnak menni azon a különös „széjjes úton”, „regös nagy uton”, amelyen népünk végigment, és mi magunk is végigmentünk sámánjaink szellemétől kísérve és Szűz Mária védő palástjába burkolva. Mert valamennyien végigmentünk rajta: otthagytuk lábunk nyomát az út porában, de az út pora is mindmáig rajtamaradt a sarunkon/cipőnk talpán.

A népi imádságok csoportosításánál s valamiféle tagolásuk kialakításánál éppen ezek az átfedések, belső mozgások okozták a gondot, s juttattak el végül ahhoz a szerkezeti felépítés-hez, amelyet a Hegyet hágék...-kötet mutat. A tudati fejlődés menetébe helyeztem el a mágikus világgépet közelünkbe hozó ráolvasó és védekező-bajelhárító imádságokat, majd érzékeltetve az átmeneti fázisokat, eljutottam a misztikus világgép keresztény tartalmaiig, képzeletiig. Az imádsághagyományt a néphez kötötten, a nép életének meghatározó részeként tárgyaltam. Láttatni akartam az imák belső erőterét, egymásba folyó egységét, a valóságosból a valóságfelettibe törekvő s a valóságfelettiből a földre irányuló mozgásukat. Láttatni akartam, hogy a nép nem teologizált, egyszerűen létfeltétel-értékkel imádkozott. Imádkozott élet adta körülményeinek, készítetéseinek megfelelően. Fogalma sem volt, hogy „bai”-ol, mikor megönti a beteget, vagy elkeríti a betegséget, elűzi faluja határából a jégesőt hozó démont. Belső világa - tudata számára viszont áttekinthető volt, hogy passióimádságainak elmondása milyen kegyes haszonnal jár. Nem észlelt külön-külön mágikus vagy misztikus rejtekeket, ördögös vagy istenes térfeleket. Egyet tudott: jó keresztény, Krisztus igaz híve. Jó keresztény módjára járt el, amikor a betegen, a bajba jutotton segített - erre készítette a krisztusi őspélda - s jó keresztény módjára járt el akkor is, amikor az egyházi ünnepkör kiemelt időszakában, a nagyböjtben, naponta akár többször is felidézte a via dolorosát, előkészítve lelkét a nagypénteki kollektív katarzusra, a bűnös emberekért engesztelő haláláldozatra kész Krisztus drámájára. Az értem-értünk-mindnyájunkért vállalt kínhalálra való emlékezés háttérében az egyént is átható kollektív büntudat érvényesülése az a belső készítés, amely által a nép nemcsak a középkori „nagy időszak”-ban, azaz a nagyböjtben - ahogy történeti adataink jelzik - idézte föl Krisztus halálát és Mária anyai fájdalmát, hanem minden pénteken s gyakorta mindennap este, reggel is (erre utal a Pénteki imádság általános megnevezés). E belső készítést erősíti az az égi, krisztusi ígéret, amelynek értelmében az Ő szenvedésének felelevenítése, átélése nem akármilyen lelki haszonnal jár. Szinte még ösztökéli is a jámbor hívőt az ilyen buzgó passióimára (oratio deuota de passione). „Aki az én kínszenvedés-imádságaimat este, reggel... napjában háromszor/hétszer... minden pénteken... elmondja, három/hét halálos bűnét megbocsájtom... megüdvözítem... fölviszem az én Atyám országába...” Hogy is mondja az 1506-os Winkler-kódex híres énekének első és utolsó szakasza, utalva az előző századok gyakorlatára is? „Emlékezzél keresztény az áldott Krisztusról, / Ártatlan haláláról, nagy kínvallásáról / Szent vére hullásáról, nyomorúságáról / Kit te érted szenvedő ő nagy szerelméből...” majd a Megváltó életútjának rövid érintésével, s a szenvedés mozzanatainak fölidezésével, amelyek e formájukban akár imádságaink körébe is tartozhatnak, így fejezi be: „...Oh halandó keresztény ezeket megmondjad / Édességes Jézusnak kínját meggondoljad / Keserő szent halálát szívedbe forgassad / Hogy halálod idején szent színét láthassad.” (Horváth Cyrill: Középkori magyar verseink. 102. o.)

Ez utolsó sorban már megjelenik a szent jutalom képe, imádságzáradékaink említett jellemző jegye. A népi imádságokban, mint tudjuk, egy feszes logikai viszonyt, talán oksági kapcsolatot kifejező záradék követi a lírai hangulatú kezdőképet, majd az epikus-dramatikus jellegű közép részt, mondhatnánk egy balladisztikus tömörségű passiót, a szükségszerűen sokat emlegetett vir dolorum, mater dolorosa, imago pietatis ikonográfiai hármasságát. A középkor

évente megismétlődő katartikus élménye nemcsak a képzőművészek témája századokon át, hanem a zene és a szó művészetéé, a költészetéé is. Ahány archaikus népi imádság, annyi gyászjegyző Krisztus-Mária-kép, annyi realisztikus kínszenvedés, mintha kódexeink zord, szinte kegyetlen leírásai visszhangoznának bennük a krisztusi szenvedésről, a Megváltó kínhaláláról. Ha öregeink imádságait halljuk, Mária siralmait hallgatjuk, ha imádságainkat olvassuk, a szenvedés képeit látjuk, ezért nevezem verbális ikonográfiának, szóval főtésnek ezt a középkort közelünkbe varázsoló szöveghagyományt.

Különös lélekszonda-hagyomány ez, hiszen imádságaikat végigsíró öregeink által nemcsak a kor lángoló „magis ad lacrimas” konvulzív hitélményét hozza érzékelhető közelségbe, hanem beúsztatja a szent haszon fogalmát is, s bármilyen furcsán hangzik, transzcendens szintre emeli a „do, ut des” (adok, hogy adj) gyakorlatát. A záradék fejezi ki e gyakorlatot: az imádság meghatározott körülmények között történő elmondása, égi ígérvényként, meghozza a maga hasznát. A szent haszon fogalma már a középkorban fölhangzó, majd a kódexekben is rögzített passióimádságokban, énekelt imádságokban csakhamar Európa-szerte megjelenik. A XIV. századi német kódexekben már három-tizenöt-tizenhat haszonról olvashatunk, vagy annyiról, mint a tenger kövecse. Erre a kiemelt értékre utal a latin „vâlde utilis/efficax/bona” egy-egy oratio értékjelzésére, akár csak a német „gutte/gonde gebett” jelzős szerkezet. Mai német ajkú adatközlőink is „gutes/nützliches gebet”-nek minősítik imáikat, amiképpen - s erre már utaltam - öregeink is „jó-erős-szép-hasznos-hathatós” jelzővel illetik a kínszenvedés-imádságokat. S ilyenkor vetődik fel bennünk a kérdés: vajon e valójában haszonelvű záradék, az azt hitelesítő isteni eredet, „Az Úristen azt mondta... Krisztus Urunk azt hagyta... Maga mondja Krisztus, hogy aki az én keserves halálomról megemlékezik... aki az én szomorú imádságomat elmondja...” és az ehhez hasonló tartották-e életben ezt a gyakorlatot annyi századon, annyi véres történelmi időszakon át egészen a XX. század végéig?

A filológiai adatok, például a Giuseppe Ferraro kiadta Bolognai Kódex (1281) szerint kezdetben a szövegek „hitelesítését” a záradékokban megemlített, bűnbocsánatot, bűcsút hirdető pápák adták. Ám úgy tetszik, idő múltával a népnek már nem sokat mondott a záradékokban szereplő pápák személye, viszont ragaszkodott a kilátásba helyezett kegyelemhez. Imádságai hatóerejét ezért magasabb erők, az égiek kezébe helyezte, velük hitelesíttette, és ezzel kötelező érvényűvé emelte. Csak így magyarázható, hogy a népi imádságok záradékaiban Európa-szerte nem az egykori földi helytartók - a pápák -, hanem maguk az isteni személyek jelennek meg, utasítanak az imádság elmondására, s ígérnek meg a krisztusi szenvedés felidézéseért/átéléséért járó szent jutalmat, akár az üdvözülést is. A nép pontosan tudja, mit akar: üdvözülni, megszerezni az égi kegyelmet, az égiek segítségét, hogy följusson a mennyországba. S miután erre a záradékban biztosítékot kap, még hozzá nem is akárkítól, mondja-végzi-folytatja imáját, amely hasznos, amely „nützlich”, s amely őseinknek is „vâlde utilis” volt. Ha pedig az volt az elődöknek - és ehhez nem fér kétség, Jézus nem hazudik -, az lesz a késői utódoknak is. A korai elődök és a késői utódok között századok teltek el, de az imaforma csak áradt, egyre áradt, magával görgetve a régiek hitét, bizalmát, szent haszon utáni tisztos vágyát. S elgörgette napjainkig...

*

A Remény szlovákiai katolikus hetilap 1994. október 23-i és 30-i számában riportot közölt velem Népünk kincsei címmel. Az alkalmat a beszélgetésre a Magyar Pax Romana - Keresztény Értelmiségi Szövetsége (KÉSZ) lévai találkozója adta 1994 júliusának elején. Előadást tartottam kutatásaimról, s úgy látszik, a vallásos néphagyomány-népköltészet témaköre megfogta a jelenlevőket. A Remény munkatársa, Bertha Éva úgy gondolta, lapjuk hasábjain továbbadja az ott hallottakat, mások érdeklődését is fölkelte a népi költés archaikus rétegei iránt. Beleegyeztem a beszélgetésbe, azzal a kéréssel, hogy a végén tegyünk közzé gyűjtési

felhívást. Ez idehaza már bevált gyakorlat volt, mivel olyan községekből, sőt tájakról is hozott jelzéseket, adatokat, amelyekbe aligha juthattam volna el. A hosszúra sikeredett beszélgetés a lap két egymás utáni számában jelent meg, mindegyikben egy-egy részletező gyűjtési felhívással. Az eredmény nem maradt el, sok szöveg érkezett. Valóban olyan községekből is kaptunk emlékeket, amelyekből eleddig nem volt adatom. A beküldött imádságokból folyamatosan közöltünk néhányat, jobbra filológiai érdekeket szem előtt tartva: bemutatni a legrégibb típuskörből valókat, érvényesíteni táji „igényeket”, vagyis lehetőleg olyan vidékről is megjelentetni imádságokat, ahonnan hiányaink vannak. Közlésre készítő tényező volt, ha gyerek vagy tizenéves révén nyertünk szövegeket, különösen, ha azok ritkán előforduló csoportba tartoztak. A rendszeres bemutatást azért tartottuk fontosnak, hogy az olvasók lássák, mit tud a nép. Milyen sok száz éves tudást őrzött meg a szóbeli kultúra. Mit a szülők, s főleg a nagyszülők állhatatos hite, az elődök tudásának megbecsülése s ezen öröklött értékeknek a megtartása, átadása az utánuk jövőeknek. „Ez olyan hagyomány, valami szájról szájra népi imádság, amit még talán valamikor, talán a jó Isten tudja, hogy melyik őseink imádkoztak” - mondta egyik alföldi adatközlő 1978. július 28-án Kalocsán, hozzátéve, hogy templomban sohasem hallotta.

A felhívásra érkezett levelekből sok minden kiderült az imádságok használatáról, a népi hitéletben betöltött szerepükről, lelki-érzelmi kötődésükről. Több évtizedes gyűjtői gyakorlatomnak megfelelően ugyanis nemcsak a szövegeket szedem össze, hanem begereblyézem azokat az őket körülvevő gondolati tartalmakat, értékelő, minősítő, megjelenítő együtthatókat is, amelyekkel összefogva tekinthető csak teljesnek egy ilyen messzire nyúló gyakorlat, a köznépi áhítat történeti formája. Ezért is indázza körül szövegeinket a kísérő mondanivaló, akár gyűjtés során nyerem, akár levelekből idézem.

Ha megnézzük a régi népköltészeti gyűjteményeket, jószerivel szövegeket látunk. A múlt században gyűjtőink elégnek tartották a táj, a beküldő megnevezését. A századfordulón már megjelenik a név s az életkor, de az elmondó alig kapott jelzést, sokszor még Bartóknál, Kodálynál sem. Az *anyag* volt a fontos, az adatközlő személye háttérbe szorult. Sokáig folyt így a munka. Aztán Lajtha László ötvenes években végzett gyűjtései során már kirajzolódik az énekes alakja: föltűnnek szociológiai, faluközösségbeli, családi vonatkozásai, amelyek a már az etnomuzikológia akkor modern irányzata, pl. a kulturális antropológia felé elmozduló Lajtha számára sokatmondóak voltak.

Feltehetően az imádságműfaj felbukkanása, majd föltárása hozta meg a lélek megközelítésének, a lélekbe nézésnek az igényét. Az imádság, ahogy mondják, intim műfaj, a lélek úgynevezett diszkrét szférájába visz el bennünket. S ezt a legbenső világot nem lehet csak úgy körüljárni, nem lehet egykönnyen behatolni a rejtekeibe. Ehhez, úgy tetszik, ez a műfaj kellett, a „saját” imádság, amely kulcsot adott a kezünkbe, hogy bemerészkedhessünk a nép mind ez ideig kevésbé bolygatott spirituális-hitbéli régióiba. Mikor az első Hegyet hágék...-kötet megjelent, nemcsak az addig ismeretlen szövegek keltettek feltűnést, és készítették a kritikusokat pozitív megnyilatkozásokra, hanem az imádságokat kísérő, úgymond, jegyzetek is. Ezek nyomán föltárult a népi hitvilág szubjektív tartománya. Nem pusztán az, amit a nép énekel, amit imádkozik, az, hogy milyen áhítatformákban érintkezik az égiekkel, hanem az is, amit mindeközben gondol, amit érez, amiről nem tudott beszélni, vagy amiről nem illett beszélnie, s amiről soha senki nem kérdezte. Terepmunkám során, azon túl, hogy följegyeztem az imádságokra vonatkozó adatokat: használati mód, átörökítés, az egyházi jóváhagyás kérdése stb., igyekeztem minden egyes adatközlőmmel elbeszélgetni. Erre főként otthoni gyűjtések során nyílt alkalom, a búcsúkon egy-egy emberre nem jutott ennyi idő. A sokadalom, a nyüzsgő tömeg inkább fölfokozott munkára serkentett. A rengeteg ember/öreg jelenlétét ki kellett használni: minél több jó emlékezőt becserkészni, s magnómon minél több imádságot rögzíteni. A lélekmélyi belső kalandozásokra a sokszor éjszakába nyúló

beszélgetések adtak módot, amikor már eljött az Arany János-i „ki-ki nyugalomra” ideje, s mi, amíg bírtuk, sokszor hajnalig, fönnmaradtunk. Észre sem vettük, hogy elhúzott fölöttünk az éjszaka, csak azt, hogy „...a kokas megszólamlík...”. A szövegek belső erővonalainak rajzát, lélekbe-létbe ágyazottságának mikéntjét-miértjét különleges mivoltuk és hagyománykötő erejük indokolta. Valami nagy kíváncsiság kerített hatalmába, s ha nem tűnik túlzásnak, tartott lázban. Hogy tudott annyi száz éven át hatni valamiféle spirituális erő? Hogy tudta életben tartani - in vivo - ezt a, ha nem is titkosan, de rejtve folytatott gyakorlatot? Hogy maradhatott meg a lélek és az imádságszöveg egymásra hangolt belső ritmusa a történelem összevissza kalimpáló, ki-kihagyó, aritmiás lüktetésének közepette? Vagy éppen ez az egymásra hangoltság, egyenletesség biztosította működését a még oly „nagy üdö”-k, a „pokoll Szell... pokol Fergetegh” rettenetében? A hitbéli megalapozottság ereje, a lélek tartóoszlopainak szilárdsága, az állóképesség, az állhatatosság. És a mintegy az élet tartozékaként felfogott szakralizált szenvedéstudat-szenvedéskép, a kinnal születünk, kinnal halunk meg elfogadása és kiterjesztése e két végpont közötti életre. A „meglátogatott az Úristen” nyelvi szimbolizmus valójában e kifejezés negatív tartalmának pozitívvá emelése. Az Isten azt látogatja meg, akit szeret, akit erre kiválaszt, méltónak talál. Nem virágcsokorral, hanem hitpróbáló szenvedéssel, amelyre - és ezzel a sikeres helytállásra - az imádságok már felkészítették a lelket. Felkészítették a szenvedő Jézussal és a szenvedő Anyával való azonosulni tudásra - azonosulásra, amire az égi hitelesítésű imádságzáradék eszmélése idejétől, kicsi korától fogva megtanította naponként belésulykolva: „Maga mondja az Úrjézus, hogy aki az én kinszenvedés-imádságomat elmondja... szívében tartja... aki szomorú halálomról megemlékezik...” S a nép mondja, és szívében tartja, és megemlékezik róla mindaddig, amíg ez a krisztusi élet, krisztusi halál, anyai gyász rávetül az ő életére, az övéi halálára s az ő gyászára. Így minden egybecseng. Az imádság ritmusa a lélek rezdüléseivel, a történelem lüktetése a nép életének rendjével. Egybecsenghet, mert egybefogja a keresztény ember vallotta krisztusi hit legfőbb vágya és végcélja: az üdvözülés. A záradékokban nemcsak a szenvedéssel való azonosulásra buzdít az égi ige, hanem fölrajzolja az ezért járó jutalom képét, a mennyei boldogságot is, még ha a bűnös földi halandó nem is közvetlenül, hanem csak a megbánás-vezeklés gyakorta keserves útját végigjárva juthat el oda.

Az imádsághagyomány megmaradásának rejtélyében azonban e spirituális erőter - a mennyország fölsejlő képe - mellett földi tényezők is közrejátszottak: a szülők, nagyszülők, elődök tudásának hite, becsülete s következményesen a továbbadás kötelezettsége. Szerepe volt érzelmi tényezőknek, az elődök iránti hűségnek, szeretetnek s kétségkívül esztétikai együttműködőknek is. A szövegek szépsége, líraisága, a szenvedés expresszív jegyei, a Krisztus-dráma érzékletes felidézése és megannyi szubjektív mozzanat erősítette a lélek tartóköteleit. S erősítette a szövegek megjelenítette-hirdette védettség/biztonságtudat, a Sátán, a Gonosz erő elleni fölvértezetség biztos tudata.

A Reményben megjelenő gyűjtési felhívásból és annak eredményeiből indultam ki, s végül ismét a Remény révén nyert írásokból, mintegy első kézből, egészítem ki a az imént mondottakat, a miértekre adott válaszokat. Ezekből a betűhíven közölt levelekből felsejlik a nép gondolkodásmódja, belső önállósága, az egyházi jóváhagyás hiányából fakadó kétsége és lelkületének számos egyéb jellemző vonása.

Kettő az alsóbodoki Gyepes Jánosné Ács Rozáliától, 1920. érkezett a Remény gyűjtési felhívására imákkal teleírt füzetével együtt. Azok anyagához egy magyardíoszegi asszony, Macek Jánosné révén jutott, akit az ötvenes évek végén az egyik érsekújvári búcsún ismert meg. Feltűnt neki, mennyi éneket, imádságot tud. Megkérte - ahogy ez kegyhelyeken a szent anyag csereberéjekor szokás -, írnia le és küldenie el őket neki. (Ilyenkor még a postaköltséget is megtérítik.) Így is történt. Ezeket a szövegeket kaptam én meg immár Gyepesné leírásában.

(Valójában már a Kincses Kalendárium 1983-as gyűjtési felhívására is érkeztek tőle imádságok.)

Szövegei között éppúgy vannak archaikus népi imák, mint - Bálint Sándor meghatározásával élve (Népünk imádságai. 31-33., ill. 44-46. o.) - a középkori kódexhagyományokban gyökerező, valamint az egyházi folklór körébe tartozó imádságok, épületes szövegek, amelyek ponyvafüzetekben is megjelentek, és vásárokon, búcsúban terjedtek, ilyenek az ún. „szent levelek - égi levelek” (Himmelsbriefe)-körébe tartozó misztikus eredetű, kora keresztény hagyományokat is magukba építő, „égből szállott”, „köben találtatott”, „Jézus saját kezével írt” stb. prózai szövegek. Közéjük sorolhatjuk Szent Mihály levelét, Szűz Mária pokoljárását, a gyötrődő lélek Szép történetét, a Csodálatos képet, a Pápaímadásot, a Tudósításokat és más különös prózai emlékeket, amelyek - amiképpen ezt az irodalmi adatok jelzik - elárasztották a késő középkori Európát. Keresztény színezetű, de erősen mágikus képzetű a védekező, bajelhárító Tóbiás áldása című több egységből álló varázsszöveg, amely az utasok védelmét éppen úgy szolgálja, mint az élet bármely nehéz helyzetében leledző emberét. Rendkívüli népszerűségét napjainkig eljutott emlékei tanúsítják.

Külön csoportot alkotnak az ugyancsak Európa-szerte ismert, de már passiótémájú, lírai jegyeket is mutató imádságok, mint pl. a Szent Ágoston imája, „Mely Imadsagod. zerzzet. zent Agoston doktor” (Nytár XI., 338. o. - lásd a 218. sz. ima jegyzeteit) - legalábbis a nagyobb tekintély végett neki tulajdonították. Szent Ágoston imái többféle szerepkört töltenek be, lehetnek haldokló segítségére (uo., 302. o.), lehetnek, akárcsak Tóbiás imái, „minden veszedelem ellen” (Nytár II. 402., ill. 78. o.) és „minden gonosz ellen” (Nytár XI. 382., ill. 340. o.). A passiótémájúak körébe tartozik még Szent Brigitta 15 imádsága, a Hét mennyei szent zárai, az Aranymiatyánk, a már említett Mária-álom, amelyből gyűjtési felhívásunkra több szöveg is érkezett (lásd a 220. sz., ill. a 245. sz. imát, az Aranymiatyánk énekelt verses változatát). Mindezekből nem közöltem sem prózai imádságokat, sem „szent leveleket”, nem ítélvén őket a mi lírai műfajunk keretébe tartozóknak, e tény azonban nem csökkenti irodalom- és áhítattörténeti jelentőségüket. Szerencsére mára már több kutató is szól róluk, legrészletesebben Jung Károly (Örszerek könyve. Szent levelek, golyó ellen védő imádságok, amulettek a magyar néphagyományban.) és Orosz György (Égi levelek. Isten és a pápa üzenete.). A népi vallásosság e hosszú ideig tabunak számító témaköre bőséges kutatási lehetőséget kínál, lévén hatalmas szellemi rezervátum, jó értelemben vett múlthordalék. Ki-ki érdeklődésének megfelelően nézhet szét benne, biztosan megtalálja a képzeletét megmozgató „leletet”, leletegyütttest, mint amilyenek esetünkben a szinte az egész kereszténységen átívelő misztikus eredetű levelek emlékei.

És most nézzük a népi imádság kutatója számára különösen tanulságos leveleket. A két elsőt Macek Jánosné írta, a harmadikat levelezőpartnere, Gyepes Jánosné.

„1959. Sládkovičovo, 9, hó, 6, án.

Dicséreteség az ur Jézus Krisztus, szeretettel értesítem magát hogy a várva várt napom elérkezett, hogy írásamat már meg szüntettem, ezt magamse gondoltam hogy ijen sokára küldöm el, má igazán röstelemhogy mitis monhatnak felülem, ná de meg fognak győződni hogy miért is küldöm ijen soká, sok napon át tartot mig le irtam mert igazán mond hatom hogy még 2 honapon át minden nap is írhatnak még akkor se vona leírva amenyi sok szép ima ének nekem van. ez a mindenem és maga is ugy tisztóje és becsülje mint vagyonát. mert nekem ez fártságba és elzsibat mindenem még én ezt le irtam, deazt se tutam hogy meliket írjam egyik szeb a másiknál nemtudom hogy vanebene ója a mimagának is van ének, vagy nem tudom hogy fogják ismerni, azoka szép szombati énekek és a májusiak. irtam minden féléket, csak szivből olvasgasák és

tanuják és ha nótáját nem tudnak, hasonló sór írásu éneket tudnak úgy próbálják meg hogy nemegyünkirá és így szerezenek és keresenek nótát, és ha valamikor is ere felénk járnának bárki fölkereshet bejöhet hozzám kastélnak szembe lakok igen ismeretes helis mega névis. ojan több nincs bárki meg mongya és én szívesen oda repísztenék mindegyikhez a notáját, boldog volnék ha egybe ülhetnék velék, és az összeset énekelhetném velük, így csak magam énekelgetek. ez a vagyonom ez őriz meg minden bajban ad kitartást. egészségem hála Istenek mindig köszönöm, mert még fejem gyomróm sóse fáj pedig egygyetlenegy fogam sincs és még a nyers sunkát vagy bármit meg ehetem, csak az a baj hogy ijesmikre nemis gondolhatunk. földem el veték volt kéthold örökség és most 100 korona nyugdíjat kapok uram meg beteg aszmás ember az kap 300 koronát ez az egész és vizen kívül mindent veni. ere jutotunk, elein az a három imádságokat fontos hogy töben leírják vagy írja nekik, vagy nala írják, nehogy el tépjék gyerekek. zárom soraim szeretetei üdvözlök mindenkit Macek Jánosné Sládkovicovo 351 sz ókr Galánta válasz várok hogy mege kapták.”

(Az ékezeteket, függetlenül attól, hogy rövid vagy hosszú hangzót jelölnek-e, egyformán írja: már nem pont, de nem is vessző. A szavakat gyakran egybeírja.)

A másik levél:

„Dicsérteség a Jézus Krisztus,

Kedves Jó Nénike tudatom Vele hogy a levelét meg kaptam, a mint veszem észre hogy talán fél és kételkedik, és hasonlítsa a szent antal láncához, araosztán godolatjase legyen, én is kaptam már nem egy ójan levelet de igényesen a tűzbe doptam és tovább nem atam az igazán babona hogy kilecnek agyák tovább és ha nem egyévre meg hal, akkor má egész falunkban akicsak kapot, egyse énemá, ezek a imák má legalább egy 45. éve hogy irtam magamnak, mikorában ferhez mentem, ot a régi öregek akik má kimultak, hát így ki írja rá a jóváhagyást. itt nálam is nézte má a pap. mikor mind elólvasta akkor ójan örömel hozta nekem vissza, és azt monta hogy ezt sohase hite volna hogy házokba ijen imádságok legyenek, nagyon szép, ha igyitisztelik az ijen imádságot, egyik ima találtatott Jeruszálemben a szent sírnál arany betükel írva mártiromság idejében. Vereamban aki ezenimádságal bir, és mással közli anak nagy érdeme lészen és az Úr Isten erőt adneki. ezért aki tugya és imátkozhatja, a másik pedig 1505.ik esztendőben, találtatott Isteni Üdvöztönk sírján. Midőn V. Károly császár. háboruban indúlt pápától ajándégba kapta és Franciaországban szent Mihálba küldötte a hol egy pajzson aranybetükel, írva gyönyörűen olvasható. evel a tudatal kaptam és járúltam hozzá mikor kicsinyet voltak a gyerekeim. a Jó isten meg segitet 10 neveltem és sóse kelet orvoshoz egykese menem, erőbe egészségbe neveltem, most meg egyel el vannak veszve. vagy a bombázás alat is 16 bomba it a környéken két szomszédbais, teljesen öszedőlt és az én házam öreg és semibajaselet. mindig azt mondom, hogy csak ezek a imádságok menteték. Kedves nénike ha van mogya hogy elgyühet szívesen várom akkor sokat beszélhetünk csak gyűjön a Kastélnak szembe lakok, 351 sz alat

Macek Jánosné
v b m”

Gyepes Jánosné levele a Remény szerkesztőségének:

„Tisztelt Szerkesztőség

Tudatom, hogy én ezen imádságok birtokába úgy jutottam, hogy 1959-ben voltunk Érsekújvárba a Porcinkula búcsún. S a mellettem levő padban egy néni a másíknak, elég hangosan beszélte, hogy mennyi imádsága van és mily hathatósak, közülük különösen három, amit ő naponta imádkozik, még a régi századokból valók. Úgyszin(tén) nagyon sok régi éneke is. Aztán szót váltottunk és megkértem nem-e írná le és elküldené nekem. Megígérte és el is küldte választ várva. Aztán én írtam és megköszöntem a fáradságát. Közben meg is lepődtem hogy a három imádsághoz bizonyos feladatok fűződnek meg jóváhagyás sincs. Megírtam vissza neki. Még válaszolt hogy ő 45 évvel azelőtt írta le az régi öregektől. Hol volt akkor még jóváhagyás, csak tartsam tiszteletben mint vagyonomat és nyugodtan imádkozzuk...”

(Megadta levelezőtársa címét és a sajátját az adataival együtt. Jelzi még, hogy nyilván egyik gyűjtési felhívásomra, feltehetően a Kincses Kalendáriumban 1982-ben megjelentre, nekem is küldött egy füzetnyi éneket, imádságot és én azt megköszöntem, ez igaz.) A végén ezt írja:

„Nálunk is már rég lehetett volna ezeket gyűjteni, mert a kopott, sárguló lapokról elég nehéz le lopdosni ilyen idős könnyes szemekkel. De hál Istennek hogy rá segített hogy írás közben elmélkedhettem a szép szavak írásában: Isten Jézus sz. test szent vér szent angyalok stb., stb. m. I. n. R.!”

A két régi levelet is elküldöm amelyet az a néni írt. L. J. K.!”

Ehhez a három levélhez nem fűzök észrevételeket, pedig lehetne bőven. Ilyen gondolkodású és hitű öregek s egyáltalán emberek élnek és éltek itt a Kárpát-medencében. Nincs tehát mit csodálkozni azon, hogy középkori eredetű népi imádságaink még a XX. század végén is gyűjthetők, és remélem, azok maradnak az ezredforduló után is.

Végezetül még egy, a hagyományt megtartó-védő s érte harcoló népi gondolkodásmódra nagyon is jellemző írás, Hangya Ferencné Márkus Lujza, 1925. Garampáldról küldött levele.

A Remény gyűjtési felhívására érkezett szövegek közül az első között hoztuk le 1995. jan. 29-én az 5. oldalon Hangyáné egyik imádságát, pontosabban annak egy részét, amely a záradékból is kitetszően teljes egész, csak hogy ő szorosán összetartozónak tudja a rákövetkező résszel. Ezt a részt kihagytam, mert a 63. sz., ún. nagyberényi alapszövegben is megjelent. Az egész magyar nyelvterületen találkoztam vele, s a beküldött imádságok között is előfordult. Ma már tudom, hogy a filológia szempontjai nem azonosak a nép fölfogásával. Ami szerinte összetartozik, azt nem szabad szétszabdalni. Az úgy szent, ahogy van, ahogy a népi gyakorlat kialakította. Hogy ez mennyire igaz, bizonyítja az alábbi okos írás, amelyet most teljes egészében közreadok:

A postabélyegző szerint 1995. febr. 8.

„Dicsértessék az Úr Jézus Krisztus!

Tisztelettel!

Erdélyi Zsuzsanna, Néprajzkutató!

Nagyon szépen köszönetet mondok hogy aszt az ősrégi imádságomat leközzvetítették, a Reményben. Az ima kezdete Mikor ül vala a Boldogságos Szűz Mária a Paradicsom-

kertjébe! Nagyon szeretném ha az ima folytatását is megírnák. Mert ha valaki meg akarná tanulni így lenne egészségben, kedvesebb az ima. Mert így az ima csak addig szól, mint a pólyabéli gyermek, mert az Úr Jézus aszt mondta, hogy könnyebb a tevének át menni a tű fülén, mint a gazdagnak bejutni az Isten országába. És tovább folyik az ima. Názáretben van egy mustromfa, kívül aranyos, belül irgalmas! Ebben mondanak, hétszer hét szent misét. Ez olyanfa amibe lehet szent misét is mondani. Erre az Úr Jézus szavait idézem ismét. Döntsétek le a templomot és én harmadnapra föl építem aszt. De ő eszt a templomot a saját testére mondotta. Megölték gyalázatos halállal, és dicsősgessen, Föltámadott! ép testben, lélekben! Mivel Szent Lukács a Kálváriára küldötte két lator között van fölfeszítve ecettel epével, itatják, Tövissel koronázzák. Itt jön aki eszt az imádságot este lefektébe, reggel felkeltébe, elmondja, ki lessz neki a Mennysorsajtaja nyitva. De még nem ért véget az ima. Minden embernek van őrangyala ehhez is kis fohász. Édes őrangyalkám, szépen kérlek vigyázz reám. Légy vezérem, hogy még élek mindig jó és jámbor legyek. Holtom után vezess be a Jó Istenhez menyenyekbe. Itt ért véget az ima, Észt szépen megkérem önöket tegyenek kérésemnek eleget! Köszönöm szives megértésüket.

Maradok Tisztelettel Hangya Lujza.

94359 Garampáld, h. sz. 124.”

Hangya Lujza teljességérzésén esett csorba, amikor a filozsmérlegelés folytán csak a nagyon ritkának ítélt imádságot közöltük. A legtöbb helyen ez a típus önmagában is megállja a helyét, de Garampáldon, pontosabban a „felnevelő nagymama” gyakorlatában ehhez még két motívumegység fűződött, s számukra így volt egész. Ehhez ragaszkodik Hangya Lujza, s igaza van. Mi viszont helyszűke miatt nem közölhattuk a hosszú s a ponyvai terjesztés folytán ismertebb szöveget, amelyet a 63. számú imánkban megtalálunk.

A Reményben megjelent gyűjtési felhívások azon eredményes kérések sorába tartoznak, amelyek között ott találjuk az Új Emberben már a kezdetektől közzétett kéro írásokat, a protestáns sajtóban (Reformátusok Lapja, Evangélikus Élet) olvashatókat, a Szabad Föld és naptára, a Kincses Kalendárium igen nagysikerü felhívásait. Sajnálatos módon nem talált visszhangra a Remény naptárában, az 1998-as Magyar Vasárnap Kalendáriumban Eleink imái címmel közölt írásom (99-111. o.). Ebben, az előző küldemények bőségén föllemkesülve, elsősorban a szlovákokhoz és Szlovákia nemzetiségeihez: ukrán, német ajkú és lengyel/gorál lakosaihoz fordultam. Reméltem, hogy szavam eljut hozzájuk is, főként a vegyes házasságok, a közösségeken belüli keveredések révén. Nem csak egyszerű felhívást tettünk közzé, eddigi nemzetiségi gyűjtéseimből is közöltem néhány imádságot mutatóba, hogy segítsem az emlékezést, a nyelvi rágördülést. E kérés ötletét 1973-as novemberi szlovákiai kutatóutam adta, amikor is bejárva a magyar nyelvterületet, vegyes házasságok révén találtam szlovák imádságokat is. A szakmai tisztesség okából e fölkérésben hangsúlyoztam, hogy a beérkező imádságokról másolatot készítek, s följánlom őket a szlovák kollégáknak, ahogy hazai szlovák gyűjtéseim másolatát is átadtam az ELTE szlovák tanszékének. Sajnálatosan erre a fölhívásra, legalább is eleddig, egyetlen szöveg sem érkezett, pedig de nagyon örültem volna, ha az igen erősen hagyományörző szlovák hegyi falvakból vagy a gazdag kultúrájú goraloctól érkezett volna valami, nem beszélve az egészen különös szórványt alkotó mánták német imáiról vagy az ukránok dúsjegyü szent szövegeiről. Kár, hogy elmaradtak. De hát a Remény azért Remény, hogy reménykedjünk.

S most a nép arculatának még néhány „lölki” vonásáról.

Szép szakmánknak, a szellemi néprajznak s azon belül a vallásos népköltészetnek csúnya, hivatalos kifejezése van a kulcsfigurájára, a hagyomány megjelenítőjére, pontosabban közvetítőjére: adatközlő. Nyugaton jobb szót találtak rá, az informare ige származékait. A mi megjelölésünk száraz, hivatalos, tényszerűnek ugyan tényszerű, de valami hiányzik belőle. A múltra vonatkozó információszerzés - a hagyomány megismerése - két ember játszmája: azé, aki kérdez, s azé, aki válaszol. Az utóbbi tájékoztat, informál, az előbbi rögzíti a hallottakat, mindazt, amit összeszedett, összegyűjtött. Az ő ténykedését a nyelv jól adja vissza: gyűjtő. Annál rosszabbul a partneréét. Ennél talán csak a német megnevezés ridegebb: Gewährs-person. Mindezt csak azért jegyzem meg, mert a legárnyaltabb kifejezésre is alkalmas magyar nyelv ezúttal nem volt hű önmagához. Talán túlságosan is új a fogalom, mint ahogy új a vallási néprajz egész tudományága. Alig e század terméke, igazában Bálint Sándorral lépett színre a harmincas évek elején. Így aztán nem tudta kiforrni magát, a nyelvi kohóban nem égett ki a megfelelő forma. Közel fél évszázados gyűjtőmunkám során ezer és ezer „adatközlővel” volt dolgom, s szinte minden alkalommal dohogtam magamban, miközben gyönyörűséges imádságaikat, Mária siralmait, altatóit énekelték fölajzott lélekkel és könnyes szemmel. E megrendítő folyamatban éppen *adatot közöltek*. Mindaddig, amíg erre a fogalomra nincs jobb kifejezés, maradunk ennél a lélektelen, tárgyilagos „nyelvi jel”-nél. Koppan, mint dió a falon, s bizony elég sokszor koppan, tele a kosár.

Ha az imádságok lelőhelyeit nézzük, látjuk, mennyi utalás van kegyhelyeken történt gyűjtésre. Hogy mit jelent a búcsú a gyűjtő számára, azt megtapasztaltam, arról pedig, hogy mit jelentett a nép életében, s miként bontakozott ki történelmi menetében, a Bálint Sándor-Barna Gábor szerzőpáros *Búcsújáró magyarok* című szép könyve tájékoztat igen részletesen. A jámborsági igény mellett engem az időmegtakarítás, a célszerűség, modern szóval: a munkaökonómia arra kényszerítette, hogy versenyt fussak az idővel, az öregekre leselkedő halállal, a kommunizmus szent hagyományt felszámolni szándékozó pusztító törekvéssel, s talán saját csökkenő energiámmal is. (Nem húszévesen lettem az anyag gazdája.) A búcsúkon mindig hatalmas tömeget találtam. Számtalan község legjelesebb, legkegyesebb öregjei gyűltek ilyenkor össze, de középkorúak és fiatalabbak is. „A Szűzanya iránti szeretet, vágy” készítésére keltek útra. Jóllehet „hajtottan” dolgoztam, s főleg az imádságokra koncentráltam, szívem szerint minden öreghez odamentem volna, mintsem hogy akár egyet is kérdezés nélkül hagyjak, de nem tehettem. Mégis sikerült a korra, a benne élő emberre, az indítékokra vonatkozó ismereteket nyernem, ma már megszerezhetetlen, s éppen ezért vallásetnológiai szempontból fontos információkat. Úgy érzem, ezekből egy-egy villanásnyit közölnöm kell általánosítható érvénnyel, függetlenül attól, hogy nagy búcsúban vagy faluünnepeken végzett gyűjtések alkalmával rögzítettem őket, mint Jászalsószentgyörgyön (Szolnok m.) 1974. február 16-17-én, előzőleg búcsúkon megismert asszonyok körében. Ez alkalommal is sokféle, abban az időben égető kérdésről esett szó, többek közt arról, hogy a régi gyönyörű nagy templomok, gazdag vidékek kegyességének egykori fokmérői, üresek, viszont a búcsúkon rengeteg ember van.

Ennek a jelenségnek az okára kérdeztem rá, végül is a rendszer nem záratta be a templomokat, nyitva vannak, szolgáltatnak misét...

„...Templom nyitva van, odamehetne, de oda se mennek. Mer az a szülő nem viszi oda! Mer a szülő nem viszi oda!”

S miért nem viszi?

„E’ meg csak azér, hogy ki van belőle verve, valamiképpen megy az élet után.” (Izgatottan:)
„Ez csak azír’! Nem másír’” (mondja különös hangsúllyal).

(Előzőleg hosszan folyik a beszélgetés arról, hogy a gyerekeket azért nem viszik templomba, mert maguk a szülők sem jártak hittanra, nem tudnak imádkozni, s amit nem tudnak, azt nem is taníthatják meg. A nagyszülőktől meg nem kéri, sőt... Szó van a hitetlenségről, annak okáról, a rohanó életről, üres templomokról...)

Na és akkor a búcsúk, miért olyan óriási tömeggel vannak? Azt maga mivel magyarázza?

„...Oda legjobban még a rigiek mennek. Akikbe még benne él. Akik még azt megszokták, annak idejibe.”

Azért látok ám fiatalokat is búcsúban.

„Vannak azé’, kerüzköznék azok is. Vannak! Hát! Nem is tudom, hogy hogy mondjam meg. Ugye, nálunk például túl nagyba a fiatalság nem templomos. Se nem imádságos. De vannak részek, ahol vannak fiatalok. Vannak olyan részek.”

Na és a régiók miért mentek búcsúba? Magukat, magát mi vitte a búcsúba?!

„...Engem a saját ösztönöm vitt. Engem semmi más nem vitt. Engem a saját ösztönöm, mer én nagyon szeretek imádkozni. Jaj, hát én ott olyan nagyon szeretek lenni a búcsún, hogy egy csoda. Mindenütt. Minden búcsún nagyon feltanálom magam.”

És mi viszi a búcsúba még? A saját ösztönén túl?

„Saját ösztönöm. Szeretek imádkozni.”

Na és miért szeret oda járni?

„...Szeretek imádkozni. Szeretem azt a sok éneket, amit ott iccaka e(l)követünk. Hát milyen szép az. Oly gyönyörű az, hogy én azt nem adnám még a világ minden vagyonáért. Énnekem az többet ér mindenné’. Mikor este, ugye, hozzáfogunk az imádsághoz reggelig, hát mennyi minden szípet elmondunk. Énekelünk, imádkozunk.”

És nem fáradnak ki?

„...Még alszunk is néha.” (Nevetve:) „Ilyen is van. Ilyen is csak van. - *Ennek van egy ódala.*”

?

„A lelki jószág - egyik. És a másik... legfőbb az, ugye, ha valaki a jó Istent ismeri annyiból, hogy tényleg ű teremtet bennünköt, és fenntart. Ű ad minden harapást és minden egísséget és mindent... (oktatólag, tagoltan, bölcsen, egyenletesen mondja) ...és azt meg is köll köszönni! És ezért meg is köll szolgálni! Ha valaki józanul gondolkozik. *Én szerintem!*” (nyomatékkal, hangsúlyosan). „De hát ugye, hogy mondjam meg? Lehet, hogy nem mindenki így gondolja, de legalábbis én így gondolom.”

Azután van egy másik ódala - hát ki a legméltóbb, ugye, mint az Úr Jézus az oltáriszencségbe? Ha ez nem, akko’ másí(r)’ mié(r)’ mehet valaki? Persze minden kegyelem az Isten anyja után adatik. Ha ez nem volna, semmi kegyelmet nem kapnánk! És sehova nem is mehetnénk, mer’ akko’ tén’leg mennénk a semmi után. Mint ahogy megy a jó nép máma. Sajnos!”

Na igen, mert itten, mondom, hogy hát azon túl, hogy a saját ösztöne viszi a búcsúba, hát mi viszi még? Hogy az Úristen avagy Krisztus Urunk vagy a Szűzanya? Erre válaszolt aztán:

„...Engem a szíp ínek és a szíp imádság visz oda legjobban. Én azt szeretem legeslegjobban a búcsún. A sok, sok szíp nípet, meg a sok szíp imádságot, meg a sok szíp íneket. Én azt úgy szeretem, én, minden örömöm telik benne!” (Lelkesen, majd más hangszínnel:) „Van, ilyen is van a világban. Ilyen is van a világban ember, ugye, hát mindenki gondolatát nem tudjuk. Ugye? Én nem mondhatok senki felett semmit, ugye? Se pá’cát nem törhetek, se magasztalást

nem tehetek. Csak éppen azt tehetem, amit érzek a magam részirű'. Én csak azt tehetem. Mer' én nem mondok semmit." (Arra, mondja, hogy akadt olyan is, aki csak, mondjuk így, turizmusból ment a búcsúba, hogy kilépjen saját hétköznapijaiból. Elmondja, hogy ő vonattal megy két napra, s nem csak egy napra busszal, hogy minél tovább a szent helyen lehessen:) „...Mer' ugye, nekem az a rövid idő kevés arra, hogy mondjam má' az a lélek fölemelkedjen ahho' amihö' kell... Én szeretem, én nagyon szeretem a búcsúba való menést. És tüllem telhetőleg nem is hagyom, még bírom. Még bírom, meg mindenféleképpen..."

A beszélgetés summája: „...valóságosabban vót a rigi... lélekben szeretőbben. Mink, ahogy jelen vagyunk vallásosak. A rígebbiek vallásosabbak vótak, az öregebbek, az elődeink... csak úgy képezem el, hogy rohan az élet, rohan. Nem érünk rá. Vallással se foglalkozni... Valahogy csak ki van a nép ölve valamiféle tekintetbe, a hitnek a, a alapja... el van vakú'va a nép. El van a nép vakú'va..." (Jászalsószentgyörgy [Szolnok m.], 1974. febr. 16-17. Bárányi Istvánné Bató Mária, 1914.)

A csíksomlyói búcsú 1978. szeptember 9-10-én pályám egyik legszebb s ugyanakkor legkeservesebb emlékei közé tartozik. Legszebb, mert rendkívül gazdag anyaggal tértem meg. S nagyon keserves, mert előző este tudtam meg, hogy a Hegyet hágék... a tiltott könyvek listájára került, s „nem kívánatos személy”-ként bajt hozhatok mind magamra, mind a megkérdezettek. Három fiatal lány segített a gyűjtésben, azaz figyelte a tömegben elvegyült szekusokat. Ha valami gyanúsat láttak körülöttem, egyezményes madárfütttyel jelezték. Szombaton délelőtt annyiszor szólalt meg a madár, hogy csak gyomrom remegése kelhetett vele versenyre. Ez bizony idegek kérdése volt. Féltettem az öregeket, és féltem, hogy kitépik a kazettáimat, vagy magnóstul elveszik, amire számtalan példa volt. Délben fölvonultam a hegy tetejére, a Salvator-kápolnához. Ott már nem fütyült a madár, csak az eső szemerkélt, majd esett, s kellemetlenül hűvös volt. A lányok kétóránként hoztak föl forró kávét, teát. A hívőket nem zavarta a Hargita fölött ülő sűrű szürke-mélykék felhő. Csak jöttek, csak jöttek, és én gyűjtöttem, gyűjtöttem vizes lábbal, de egyre melegező szívvel.

...A főntebb idézett magyardiószegi levélre adott válasznak tűnik egy csíkszentdomokosi idős ember „népi teologizálása” az imazáradékokkal s az egyházi jóváhagyással kapcsolatban. Azért idézem, mert ellentétpárnak tűnik, mégis egységet jelez, a sokrétűségben is föllelhető egységet. Ő azt mondja, azért nem használják ezeket az imádságokat olyan gyakorta, azért nem terjedtek el, mert „...nem lehet egykönnyen a halálos bűnt -, azt csak levezekelni lehet és meggyónni, mert levezekelés nélkül az ima az nagyon könnyed vezekelés lenne, azt csak levezekelni lehet, vagy az Isten sújtja az embert, vagy pedig önként vállal szenvedést... le kell vezekelni, meggyónni a halálos bűnt. Az ima föltétlen csak a bocsánatos bűnökre hat... Nem bocsáttatik meg. Ezt leszenvedni lehet csak. Halálos bűnöket csak leszenvedni és meggyónni.”

Vitatkozik a záradékok azon kitételével, miszerint: „aki ezt az imádságot este lefektében, reggel fölkeltében elmondja hét/három halálos bűne megbocsáttatik”. Ezt nem tudja elfogadni a főntebbi megokolással. (Anonymus, 1925.) A nevét nem mondtam be, féltem, hogy a kazetták netán a szekusok kezébe kerülnek. Ezért is van annyi Anonyma akkori csíksomlyói gyűjtésében.

Ha már említettem a gyűjtési felhívások ösztönözte népi közreműködést, közlök néhány nagyon is jellemző levélrészletet. Nemcsak írójuk lelke van bennük, hanem a kor szelleme is. E néhány idézet sűrítve jeleníti meg a hetvenes-nyolcvanas évek tudati, lelki, stílusbeli sajátosságait, egy ellentmondásokkal elegyes történelmi időszak belső vetületét.

1983. március 3.

Elsőként felvidéki levelekből idézek, legelőször Szímőről:

A felvidéki Szímőről Véméndre áttelepített I. B.-né szép soraiban benne van egész sorsa, az elvesztett otthon képe - egyszerűen a *politika*, amely emberi életet tett/tesz tönkre:

„...Most én is az Urjézus és a Szűzanya iránti szeretetből én is küldök magának egykét imát és éneket ezek mind olyanok amelyek nincsenek az ima könyvben. Ha ugyan megfelelnek, hogy ezzel a jó cselekedettel is közeleb legyenek a jó Istenhez, mert mindég csak a bajok érik az embert, de belekel nyugodni az ő szent akaratába...” Aztán családi gondjairól ír, gyerekei elvállaltalanodásáról, majd hirtelen így folytatja: „...és ha még asztis megírom magának hogy minket 48-ba felvidékről telepítettek ide 3 családot Szimő községből lehehogy ismerős is arra felé hiszen az élet rajzából kiértettem Komárom 30 kilométer az Érsekújvár 17 km. (ide jártunk piacra) szimő község arról nevezetes hogy 1800 ba ott születet a Jedlik Ányos a dinamo fel találója, de én eszt a szülőföldet soha elnem felejttem mindég sirok ha rá gondollok ha meghalok még a föld sem fogja belöllem kinyomni...”

Debrődről írja 1982. december 22-én a 76 éves Sz. J.-né:

„Ez év Novemberében kaptam egy 1983. évi Kincses naptárt a magyar rokonoktól és olvasás közben meg találtam az én kedves imámat, amit naponta végzek érte (Názáreti Jézus zidoknak királyja). Ez bátorítot fel hogy én is írjak egy nem nagyon ismert szép imát, Vanekem egy ima füzetem ami vagy lehet 200 éves eben van, nagyon gyenge már a lapjai de sok szép régi ima van bene. És olvastam a felhívást kedves Zsuzsa testvér Szeretettel gondolok ara az én imám is kedves lesz. Az én edes jó anyám sok szép imára megtanított amit már én átattam, az én gyermekeimre is. Én egy föld munkás gyermeke vagyok 8 voltunk testvérek 3an kiskorukban meghaltak... Sok szép esteli és reggeli imára tanított az én edes jó anyám, a mit most nem imádkoznak.

Kedves Zsuzsanna netesék rosznéven veni ha nem jól szolítottam mink nem vagyunk értelmiség család mint a maguk családja...”

A 72 éves P. J.-né Szencről 1983. febr. 16-án, örömmel közli, hogy:

„Tisztelt Erdélyi Zsuzsanna

Tudatom vele hogy a naptárból olvastam a felhívást ha valaki tud régi imákat hogy tudassuk vele vanbátorságom Csehszlovákiából irni ha elfogadja igen örülni fogok neki. Maradok mély tisztelettel iránta...”

Cz. L.-né Érsekújvárról 1974. aug. 7-én egy korábbi gyűjtési felhívásra jelentkezik segítő szándékkal:

„Már másodizbe olvasom a Kedves „Uj Ember”-ben, hogy Ön keresi az általam is kedves imát. Amit itt most mellékelve elküldöm Önnek. Igazán nagyon örülnék, ha megnyerné tetszését. Én még kicsi gyermekkoromban tanultam a drága b édes Anyámtól. Már megettem a kenyerem javát de eddig hála legyen a jó Istennek mindennapi imádságaim legkedvesebbjei közé tartozik...”

M. J. Dunaszerdahelyről 1983. február 15-én érkezett leveléből kiderül, hogy öreg emberekben is milyen erős az értékféltés, értékmentés szándéka:

„Igen tisztelt Nagyságos Asszony! Ne tesék nézni a rosz írásomat de nehezen jár a kezem az írásra már. olvastam a felhívását a kincses kalendáriumban erre szeretnék válaszolni. A feleségem tudja a szóban forgó imádságot gondoltuk hogy meg írrom. A feleségem most a 85-dik évében van fiatal korában tanulta egy öreg nényétől talán tudja használni...”

A szerdahelyi M. J.-re igen csak rálicitál D. A. Ipolyszakállasról 1985. febr. 3-án írt soraival:

„Krisztusban kedves nővérem! Mink már nem vagyunk teljesen ismeretlenek. Jó néhány évvel ezelőtt mikor itt járt Szlovákiában, akkor az én falumban Ipolyszakállason is megfordult és azóta ha emlékezne rám ismerősök volnánk. Most hogy jelen soraimmal fölkeresem még pedig azon okból, hogy már idős ember vagyok vagyis 85dik évemben járok. Hosszú életemben végeztem népi énekek és imagyűjtéseket és saját szerzeményeim is vannak és a faluba más helyen akadnak ilyen dolgok. Azért arra kérném magát, hogy, vagy ön, ha pedig nem tehetné meg, akkor valakit kiküldene hozzám az „Antal” bácsihoz... Az általam följegyzett dolgokat kár volna magammal a sírba vinni...”

A Kincses Kalendárium hívó szavát Erdélyben is meghallották, X. Y. a kalotaszegi M. falváról az Új Ember egyik felhívására így ír:

„Méjjen Tisztelt Nagyságosasszony! Elmúlt a nyár: faluhelyen kevesebb a munka, és így nekem is sor kerülhetett a levélírássra, ill. más közleményekre, melyett az alábbiakban fogok ismertetni nagyságosasszonnyal. Először egy karácsonyi éneket írok melyett az ablak alatt énekeltek ős-nagyapáink. Ezt az éneket egy 1776-1777-ben kiadott énekes könyvről irtam, melynek első két versét nagyapámtól tanultam, de a többi versszakot nem ismertem. Az egész versszakát olyan betűkkel irtam, ahogy ill. amilyen betűkkel a könyvbe van...” (A levél 1974. dec. 14-én érkezett.)

B. M.-né 50 éves erdélyi származású asszony 1982. dec. 30-án érkezett levelében ezt olvassuk:

„Kedves Zsuzsanna Lelkem! Megkel mondanom hogy én egy 50 éves, vallásos yo családból származom a származásom Erdéli vagyis Román-magyar vagyok és nagyon régen vágyok egy ilyen feladatra hogy énistudjak valamit elő adni valakinek; és sokatis tudok csak legyen egy kis ismeretség és erő egészségmert hűszen én elűs kesztem egyszer de valahogy abbais hagytam mert valahogy gyáva voltam gondoltam hogy ki nevetnek de meg próbálkozok még egyszer yo; és most egy rövid Karácsonyi éneket adok vagyis írok le amit Édes yo anyámtól gyerek koromba tanultam... Ha esetleg énekek és táncok régi szokások érdeklik lessenek el yönni vagy hüvni meg oldjuk yo, tudok nagyon sok szép Erdélyi éneket és szép táncot amit még soha nem adott senki elé...” (Közben felsorolja karácsonyi énekeit.)

A kisebbségi élet nehézségeiről árulkodnak e mondatok Erdélyből, egy névtelen levélíró 1985. május 14-én kelt leveléből:

„...Jelenleg N-on lakok a kisebbik fiamnál, voltam D-ben a nagyobb fiamnál a hol van 2 unokám a kik vallásos gyerekek nagyon sok ímát tudnak énekeket s úgy terveztem el velük hogy a cimre elküldöm és nagyon kérem tessék válaszolni nagyon boldogok lennénk erősödne a hitük és szívükben az, hogy túl értékelik azt a mit itten csak úgy dugva őrzünk a régi szép hagyományos vallásos imákat és búcsus énekeket és hiszünk reméllünk a hatalmas teremő Istenünkben.

Üdvözlettel maradok, egy székely asszony.

Juliska néni. 71 éves vagyok.”

A Délvidékről is kaptam jelzéseket: K.-né L. P. 1983. febr. 2-án tudatja, hogy:

„...Amióta a Kincses Kalendárium felhívását elolvastam nincs nyugalom, hogy régmúlt gyermekkorom szép két imádságát át ne adjam az utánnam következőknek. Én magam Bezdánban élek. 78 éves vagyok, ezeket az imádságokat mai napig is imádkozom...”

N. M.-et Újvidékről szintén a felelősségtudat indítja írásra:

„Igen tisztelt Ismeretlen! Talán kissé csodálkozni fog, hogy más országból kap levelet. Úgy érzem el kell küldenem a mellékelt „Zelli bucsu” c. legendát. Remélem a bucsu napjáig meg is kapja... Ellenértékként nem kérek semmit csak egy nagy céлом elérésére egy két fohászt a Szűz Anyához és Jézusom szent Szívéhez...

1974. aug. 26.”

Számos levelet kaptam Kárpátaljáról (akkor még a Szovjetunióból); 1984. febr. 12-én Taracközből írja az 54 éves S. J.-né:

„Kedvesismeretlen Asszonyság. Én a kincses-kalendáriumból olvastam hogy kértek ki tud régi imát és amit kértek hátha ez lenne az a muzeumba mint régiségett. Nem tudom eltűgyák e olvasni, s a határon elengedik e gondolom igen ebbe semmi államellenes nincsen....”

B. J.-né 1983. jan. 3-i leveléből a kárpátaljai Mezőkászonyból a szent szövegekre való nagy-nagy igényt olvassuk ki:

„Mélyen tisztelt Erdei Zsúzsána, bocsánatot kérek ha ne talán zavarkodom e pár soraimmal, de a Kincses naptáromba rá találtam az Ismeretlen kedves becses Nevére imádságot és a többi soraira és figyelembe vettem az ön kívánságot. Most azért bátorodom tudomására adni hogy én is szeretem a Nazarethbeli Úr Jézus Krisztust a zsidók királyát és minden este és reggel el imádkozom azt a szép imádságot amit meg tanultam a kincses naptáromból és én is irtam egy másik imát nem könyvből való csak amit Isten jelentett nekem meg nyolcvan két éves koromba könyv nélkül. Tessék szíves lenni el olvasni és figyelembe venni a én imádságomat is. Maradok tisztelttel továbbra is Özvegy öreg nyolcvan két éves született D. R. B. J.-né... Kezeit csokolom!”

A tengerentúlról érkezett levelekből közöltük az Ausztráliába kivándorolt „Juliskanéni” megrendítő sorait. Hasonlóan érzelemgazdag Sz. L.-né 1983. febr. 12-én érkezett levele az Egyesült Államokból, az oregonbeli Astoriából:

„Kedves Zsuzsanna. Örömmel olvastam a Kincses Kalendáriumba a felhívását. Budapestről kaptam 1983 as naptárt, minden sorát örömmel olvasom, és örömmel teljesítem kérését. Ezt az imádságot az én drága jó szeretett Édesanyámtól tanultam kislány koromban. Édesanyám meg nagymamámtól. Nagyon rég volt, mert már lassan, 56 éves leszek magam is. Nagymamám 93 éves volt mikor meghalt... Drága szeretett szüleim elvesztése nagyon megtörte a szívemet fél év alatt vesztettem el őket. De ez a kis imádság az én drága szeretett Édesanyámra emlékeztet, amit nem tudok elfelejteni, mert minden este reggel együtt mondtuk el... Szeretettel gondolok a hazámra...”

Végül sereghajtó gondolatsorként következzen még egy beszélgetés a fényes homlokú, nyugodtan mondhatom, Isten jegyével ékes Demse Dávidnéval, aki a negyvenes években a moldvai Klézséről települt át Magyarországra. Otthonában, a Baranya-megyei Sásdon

többször fölkerestem, mint sokan mások, lévén analfabéta létére kimeríthetetlen tudású múlt-hírhozó. Archaikus beszédmódja, dialektusa, gyönyörűen mondott imádságai, „szentes” vagy világi tárgyuktól függetlenül gazdagon díszített énekei, soha nem felejthető öregeink közé sorolják. Domokos Pál Péter „testálta” rám, aki ellentétben egyik-másik kollégával, nem sajátította ki adatközlőit, nem tekintette őket a tulajdonának, valamiféle hitbizománynak, akiket csak azért teremtett s áldott meg annyi tehetséggel az Úristen hogy azt az egy *gyűjtőt* szolgálják. Mert egy-egy különös adottságú népi alany közkincs. Mindnyájunké. Minél többen keresik meg, s tárják föl belső szellemi archívumát, annál több életadalék, múlt-tartozék kerül felszínre, mintegy évszázados kódexek lenyomataként. Írtam már, hogy ezek a szent öregek valóságos élő kódexlapok, bárki gazdagodhat általuk, aki meg akarja ismerni mindazt, amit megőriztek. Ahány gyűjtő, annyi érdeklődési kör, s annyi szelete a mélyről felszínre hozott, föltárt népi tudásnak. Népi tudás? Túl egyszerű így nevezni. Nemzeti tudás. Csak van, ami a könyvekben maradt fenn: a betűk rögzítette kultúra, s van, ami az emlékezetben: az élőszavas kultúra. A kettő adja a teljességet, segítve egyik a másikat, ha valahol fehér foltok mutatkoznak. Viszontagságos történelmünk „okán” sok a fehér foltunk. Múltunkat feltáró szellemi értékeink java elpusztult. Ám a közösségi emlékezetet kevésbé kezdte ki az idő, miként gyűjtési tapasztalataink mutatják, sok mindent megőrzött, amiről legföljebb csak közvetett adataink vannak. Jómagam máig hálás vagyok Domokos Pál Péternek, aki az imádságkutatás kezdetén „átadta” nekem régi moldvai barátait, nagyszerű adatközlőit. Ugyanezt tettem én is (például Bosnyák Sándor egész listát kapott tőlem Baranyába, Tolnába áttelepült öregeimről), s teszem most is: továbbadom a nagy népi egyéniségeket, jussanak el hozzájuk a fiatalok is, akik, nyilván - s ezek tények - egészen másként művelik szakmánkat, mint tettük annak idején mi, egészen más iránt érdeklődnek, és merőben más módon kérdeznak.

Ilyen rám örökített élő csoda volt Benke Jánosné Diószénből, akinek a Hegyet hágék... imádságot (97. sz. szöveg) köszönhetem, vagy Simon Ferenc Józsefné Lészpedről és Demse Dávidné Klézséről, akiket áttelepülésük utáni immár új otthonukban Szárászon, Mekényesen, illetve Sásdon többször is fölkereshettem. Tudásuk, adataik a kötetben sokszorosán jelen vannak.

Demse Dávidné Luca nénivel, 1897. több alkalommal dolgoztam együtt, először az imádsággyűjtés hőskorában, 1970. január 21-én. Nem csak úgynevezett szent anyagot kérdeztem tőle, sok minden más is szóba került, így múltbéli önképük, eredetük, moldvai létük sokat firtatott kérdései, a csángóságé, a nemzeti öntudaté...

Maguk csángók, ugye? (Inkább csak beszélgetésindító kérdés volt ez, ismerem a fölfogásukat, nem lepett meg a válasza:

„Nem vagyunk csángók!!!”

Hát mik? Maguk micsodák, hogy nevezik magukat?

„Móduvai magyarok vagyunk. Ragátiak.”

Hát akkor kik a csángók?

„Mük egész, egész az ország közepiből valók vagyunk.”

És kik a csángók, maguk szerint?

„Hát ott vótak - uljan faluk, hogy kik csángónak neveztek... Nagypatak, Bogdánfalva s Kalagar... azok nem úgy beszéltek, mint mük... Szöszösen beszéltek...”

S azok mikor jöttek ki, maguk szerint?

„Hát azok nem is jöttek ki azokbul”

Mikor jöttek ki Magyarországról? Azok a „csángók”?

„Ezeréves határ van ott nálunk. Ezeréves határba vagyunk mük. Szóval e magyari, ezer éve s még több, hogy vót, az magyari ott.”

Maguk mindig ott éltek?

„Mindig. Nagypánk, nagymamánk, dédiapánk.”

Értem, de maguk, az összes ősei, benn, a maguk ősei benn se voltak Magyarországon, hanem ottmaradtak?

„Nem! - Ott!” (mondja Demséné, azaz *nem* jöttek be, *ottmaradtak*.)

Mikor jöttek az Árpádok?

„Igen.”

Akkor?

„Igen.”

Szóval maguknál ez a fölfogás van?

„Az.”

Maguk mindig ott voltak?

„Mindig ott vótunk!”

Őshazájuk is?⁴⁶⁴

„Igen.”

S ezek a csángók? Ezek mikor mentek oda?

„Azok es ott születtek. Ott.”

Azt tudjuk, hogy ott születtek, de hogy az őseik, azoknak az ősei is mindig ott voltak?

„Ott. Ott.”

Mért van olyan fölfogás, hogy ezek valamikor nagyon régen mentek ki az országból?

„Azt nem, hanem Benke Jánosné. Hogy beszél?”

Ki?

„Benke Jánosné Szárászról.”

Hát az szöszös.

„Szöszös. Az a Viz, azok gyószéniek. Azok, azok túl a Vizen valók. Nagy vizén, Szeret vizen túl” (mondja Demse).

Maguk a Vizen innen vannak?

„Mük innen vagyunk. Vizen innet vagyunk” (mondja Demse).

Mert azt akarnám megkérdezni, hogy maguk szerint, maguk első időtől kezdve, a honfoglalástól ott voltak, vagy később mentek ki Erdélyből?

„Ott vótunk!!!” (Hangsúlyosan:) „Ejjj!!!” (Kissé méltatlankodva:) „*Erdőben* nem is vót semmi nemzetségünk! Nem!!! - Erdő az külön vót!”

Demse: „Akik Erdé’bű’ jöttek bé, oda(j)a faluba, azok kiváltak. Csak vaj egy vót, vaj egy. Uljan.”

Na és maga a szó - a „csángó”, maguk szerint az miből van?

„Még én se tudom.”

Dávid bácsi! A „csángó” szó, maga szerint, hát az miből van?

„Ezt, ez a »csángó« szó, ugye, itt mondták, itt Magyarországon mondták, hogy aszonták, hogy mi »csángók« vagyunk. Megmondták ott az urak. Nem, nem tudok. Nem tudom.”

Sokan azt mondják, hogy „elcsámborgott”, elment.

Demséné: „Áááh!” (Elutasítólag:) „*Nem igaz.*” (Az urának magyarázólag:) „Hát tudod, hogy e, tükörcsángónak mon(d)tátok a kű’ső rekecsényieket, csángónak montátok a kalagariakat, e nagypatakiakat - ott vót egy nagy falu, Nagypatak.”

Demse: „Itt vót Pokolpatak, azt es aszonták: csángó...”

Demséné: „Akkor Dávid Illésék, azok es csángók vótak.”

Demse: „Ez a kis falu odatartozott nekik, a mi falunkhoz, Klézséhez,”

Demséné: „De hát! Azok es ott születtek.” (Hangosan mondja:) „Ott vót törzsök.”

Na jó, azt tudjuk, hogy ott születtek, de most arról van szó, hogy kik születtek ott? A hányadik őse?

Demséné: „Ajjajj!”

Azt már nem tudják?

Demséné: „Neeem!” (Felkiáltva:) „Ezer évek, na!”

Demse: „Azt csak azok tuggyák csak, kik írást, ugye, tanú’tak, vagy tanujják, valami, de hát?”
Maguknál?

Demséné: „Mük helybe vótunk!!!”

Mindig?

Demséné: „Mindig!!!”

Hát akkor jól van.

I.
KEVERT
TUDATFORMÁJÚ-FUNKCIÓJÚ SZÖVEGEK
(POGÁNY-KERESZTÉNY)

„...Összetalálkozék rossz szél hordozó asszonyokkal...”

Ráolvasás

252.

„Mikor megigizték”

Elindú(l)t a názáretbeli Jézus fekete földnek színire,
Találo hetvenhétféle rútlátó szemeket, gonosz igizeteket.
Kérdé: Merre mentek, merre mentek, gonosz igizetek?
Mű elmenyünk Jánosnak csontja hányására, vére
szipására, szálos husa hasogatására.
Mondám nekik: Térjete, térjete, mer' meg nem
engedem, hogy elmenjete Jánosnak csontja
hányására, vére szipására, szálos husa hasogatására.
Térjete, menjete erős kősziklába,
Ahol az oroszlanok laknak,
Ahol fekete lovak nem nyerítnek,
Fekete kokasok nem szólnak,
Kovászos kenyervel nem élnek,
Sohase is éltek.
Arra mondom ezeket a szavakat:
Vegye le a názáretbeli Jézus szent ótárról a gyűjtyott
gyertyát (Sic!)
Keríccse meg fejit, testyit,
Úgy elműjjon minden betegsíg róla,
Hogy az esti harangszó rajta ne talájja!

És akkor három Üdvözetet mondunk.

*Gyimes-völgy, Görbepataka (Csík m., Erdély), 1978. szept. 11.,
a csíksomlyói búcsú utáni napon.
Széplaki Simonné Ambrus (Kukulác) Róza, 1897.*

„...Mikor megigizték... Szemmel... érte... háromszor el kell mondani... gyertya nem is vót egyá(t)alán, nem, nem... a zóvasóval kerítette...”

És az számított-e, hogy este, vagy reggel, vagy napkeltekor?

„Amikor, amikor milyen időszakban mondta, ha este, vagy reggel, vagy - Milyen időszakban mondta, hogyha délelőtt vót, akkor a déli harangszó rajta ne talájja. Ha délután, akkor a (j)esti harangszó rajta ne talájja, így, azér', ha reggel, akkor a reggeli harangszó, így.”

Feltehetően ezt az imádságát is, mint pl. a Pénteki imádságát, nagyanyjától, Tankó Jánosné Ambrus Katától tanulta, aki Felsőlokon született. Nem tudja, mikor halt meg. „...Nagyon rég... ilyen öreg, mint én” (mikor meghalt.) A faluban Kukulác Rózsa az elterjedt neve, melléknévnek hívják, a ragadványnév kifejezéssel nem találkozott.

A betegségdémonnal, gonosz rontó erővel - a megigézéssel, a betegségkiváltó erővel - való találkozás típuskörébe tartozik epikus ráolvasóink nagy része, amint ez már eddig közölt szövegeinkből is kitetszik, pl. a 4., 6., 7. számúból és a most sorra kerülőkből. Stílusos formuláik és gonoszelhárító verbális eszközeik hasonlóságot mutatnak, és mégis mindig mások az imádságokat használók tevékenysége szerint. Sokszor hallottam gyűjtés közben, hogy: „Még ezt is hozzámondjuk, mert...”, s megindokolták, hogy miért, mindenesetre az elvárt eredmény fokozására.

253.

Kelés ellen

Dádelindul Uram Jézus Krisztus!
Szerető Szent Jóvá, Szent Péterrel uton találja egy
gyík-asszont.
Kérdé: Hová, te gyík-asszony?
Én elmegyek XY-nak piros vére kiszipására.
Ne menj el, te gyík-asszony,
Menj el a magos kösziklára,
Ahol embert nem látsz,
Kereszteletlen gyermeknek ingöt nem csinálnak,
Vakarupercöt nem sütnék.
Szánts követ, vess vasat.
Valamint a kő a vasba megfogani,
Ez az eredet⁴⁶⁵ úgy eloszoljon.

*Veres Anna, 84 éves. Máréfalva (Udvarhely m. Erdély).
Édesanyjától tanulta.*

Személyes úton kaptam 1976. okt. 22-én V. M. révén a hetvenes években folytatott „diszkrét” gyűjtések során, amelyeket az Új Emberben közzétett felhívásaimra végeztek Erdélyben, s természetesen nem postán juttatták el nekem a különböző helyekről összegyűlt, összegyűjtött szövegeket az érzelmileg érintettek. Sokan voltak.

A „gyík-asszony”-kép a 2. sz. imádság képzetkörébe visz, nemkülönben Jankovics József Torok gikrol szóló imádsága (Archaikus betegséghárító imádságok. 107-108. o.), amelyet Pócs Éva is leközölt immár mai olvasattal (Szem meglátott, szív megvert. 208-209. o.).

254.

Igézet ellen

Elindula Bódogságos Szűz Mária,
A -ző Szent Fiával,
Bétakarva szeme fehér fátyolával,
Megtalálkozott Szent Ilona asszonyval,

Veresszemű Ávrámval,
 Szent Ilona asszony kitakarta,
 Veresszemű Ávrám halálra igízte Krisztus Urunkat,
 Sírni kezdett a Bódogságos Szűz Mária,
 Megtalálá Szent István szent királyt,
 Szent Evangyéluisten,
 Akkor azt kédezték: mé' sírsz Bódogságos Szűz Mária?
 Hogyne sírjak, mikor az én áldott Szent Fiamat,
 Szent Ilona asszony kitakarta,
 Veresszemű Ávrám halálra igízte,
 Ne sírj Bódogságos Szűz Márja,
 Menjünk a Jordán kútyára,
 Vessünk szemet, vizet,
 A vígasztaló Szentlélek Úristen hírivel, nevivel,
 Krisztus urunk tisztulására és vígasztalására,
 Én es szenes vizet vetek ennek a nevre...

(akar marhának, akar gyermeknek...)

A vígasztaló Szentlélek Úristennek a hírivel, nevivel.
 Ámmen.

Olyan a nép, hogy asszongyák, vétek, én úgy tudom,
 hogy nem vétek, me' imádság.

Frumósza, 1996. okt. 22. Harangozó Imre gyűjtése.

Pista Antiné Róza, 1916.

(Megjelent: Harangozó Imre: „Krisztusz háze arangyos...” 135. sz.)

A betegségdémonnal való találkozás - a gyermek Jézusra s az ő megrontására szűkítve a kört - típuscsoporttá alakult. Pócs Éva egy 1952-ben gyűjtött pusztinai szöveget közöl (Szem meglátott... 172-173. o.), Kallós Zoltán is találkozott vele Klézsén (Ráolvasás a moldvai és a gyimesi csángóknál. 137-157. o., i. h.: 149. o., 17. sz.), s most, annyi esztendő után Harangozó Imrének sikerült ezt a különleges szöveget megtalálnia.

255.

Ráimádkozás

Julcsa nevű nekéd szólok
 igyál szent vért,
 végy szent lelkét,
 maraggy még az igaz hitbe,
 melyben Krisztus Urunk szenvedett halála
 órájáig a keresztfán.
 A Szentlélek Isten szentéjjén még,
 a fijuisten vígasztajjon még,
 Az Atyaisten bátoríccson még.
 Mégnyílék Jeruzsálem kapuja.

Kijöve belőle asszonyom, szép szüz Márija,
karján a kised Jézus.
Egyet lépett,
kettőt lépett,
a harmadik lépésben megijedett.
Szívében, szíve gyökerében, ezér tetemében.
Jer, jer, Keresztelő Szent János,
hozd az aranykancsódat,
menny a Jordán vizére,
hozz vizet,
öncsd az élő fának sebés tüzére,
hogy ebből a Julcsából az íjeccség kimennyék,
többé bele nē gyöjjék,
az Atyaisten parancsolta.

Levélben kaptam Vass Lajostól Budapesten 1971. dec. 29-én.

*„Gyermekkoromban, ha megijedtem, ezzel imádkozott rám nagyanyám, Vass Józsefné Pelyvás Julianna, 1879. Poroszló (Heves m.), református.
(Meghalt 1947-ben.) Lejegyeztem 1946-ban.”*

Mint írja, nagyanyja „a következő megjegyzéseket fűzte hozzá:

»El kell először ezt mondani éccēr. Aztán a Miatyánkot is éccēr, ámen nélkül. Mégint eszt éccēr, a Miatyánkot is éccēr, úgyhogy mindēgyiket kilencēr, ámen nélkül.«

Kitől tanulta?

»Egy öreg imádkozó asszonytul... tudott úgy sebeket gyógyítani... íjeccsigrül, ha elmongyák, nincs semmi baja sē... én magam is megpróbáltam. Ha valami gyerek megijjed valamitül, rögtön eszt kéne imádkozni, de csendēsségbe, úgyhogy aki mongya, a szívire tēgye a kezit annak, aki mēg van íjdedve.«

Csak gyerekeknek?

»Nem, felnőttre is...«

Csak este? (Ezt azért kérdeztem meg, mert úgy emlékszem, gyerekkoromban többnyire a sötétben ijedtem meg valamitől, s olyankor történt a ráimádkozás.)

»Mindēgy, akármikor.«

Sokáig tart kilencszer! - mondtam.

»Sokáig, de eszt így kell... nem, nem sokáig tart az, ha így magába mongya, halad az gyorsan.«

Az imádság szövegén is érződik, hogy katolikus asszonytól tanulhatta, ugyanis a katolikusok Poroszlón matyó, palóc vidékről települtek, később, mint a régebbi református lakosság. Nagyanyám prózában mondott szövege is más dialektusú. Pl. az í-zés: íjeccsíg...”

256.
Vízvető imádság

Elindula Boldogságos Szűz Mária,
Ölébe vevé az ő áldott szén(t) fiát,
Elöl találá Jozéfa leányát,
Monda neki:
Milyen szép fiad van, mint az égen járó napfény.
Halálra igizvén észre vevén Boldogságos Szűz Mária,
Hogy megigizvén az ő áldott szén(t) fiát.
Szent József elévevé rezes nyelvű bicskáját,
Három szikra tüzet ütött a kősziklából.
Szent asszonyok vizet vettek⁴⁶⁶
A Jordán vize maradékából.
Én is tüzet ütök, vizet vetek
Ennek az ártatlan gyermeknek,
Pokolszemű, macskaszemű megtekinté
Ezer angyal legyen megvigasztalója.
Jöjj el Boldogságos Szűz Mária megvigasztalására,
Ámen.

*Csikszentgyörgy (Erdély), 1993 augusztusa. Márton László gyűjtése.
Lukács Vilma, 1939.*

„Nagymamámtól láttam, édesanyámnak az édesanyjától, hogyan csinálta, én magam is vettem és vetek még most is vizet. Gyufával is tudok vetni, ha nincsen a kályhában szén (parázs), akkor gyufát égetek. Mikor azt mondom »tüzet ütök«, akkor dobom bele a vízbe, az imádságot háromszor mondom el. Mikor az állatnak vetek, akkor mondom az állatnak a nevét, vagy azt, hogy nőtény, kosállat vagy tinó vagy berbécs, vagy diszke.⁴⁶⁷ A szenet veres állapotában veszem ki késsel a kályhából, és belevetem a csipor vízbe. Ha meg volt igizve, sir a szén, és leül a csipor aljára. Ha meg van igizve, akkor leszállnak a szenek. Ha nincs megigizve, akkor fen(t)maradnak a szenek. A szenes vízzel megmossuk a beteg állatot, vagy az embert, amire vettük (vetettük) a vizet... Ez az imádságos víz biztos, hogy jó... erőt használ... Ember es, állat es megjön⁴⁶⁸ tőle... Pityókát⁴⁶⁹ ültettünk, jön fel az egyik ember, hogy nem tudunk-e valakit, aki vetne vizet, mert az egyik ló mán döglegjibe van. Gyorsan hozott vizet a szomszédból. Én meg gyufával vettem a vizet a pityókaföld végén. Le voltak szállva a szenek mind. A szenes vízzel megmosogatta a ló fejét, meg ráöntötte a hátára, aztán megjött a ló... Ezért nem jár fizetség. Megköszönték: »Isten fizesse meg«, és mentek tovább. Nem foglalkoztam én olyannal, hogy valamit is keressek rajta.”

Különös, eddig elő nem fordult gyógyító motívum a sziklából bicskával tüzet ütő Szent József.

257.
Pokolszökés ellen⁴⁷⁰

Elindula Boldogságos Szűz Mária.
Kimene a magos kúhegyekre.
Ott megtalálkozott egy fehér lóval,
Azt a fehér lovat elvágá,
Asztalt teve belőle,
Tort üle nékie,
Minden csomót⁴⁷¹ odahítt,
Csak a pokolszökőst nem hitta oda,
A pokolszökés megharaguva,
Egyet harsana,
Egyet pattana,
S úgy eloszlott mint a hó.⁴⁷²

S akkor meggyútottunk egy ribancot⁴⁷³, s avval
a ribancval kerítettük a pokolszökést...

Pusztina (Moldva), 1999. ápr. 27.

Harangozó Imre gyűjtése (kéziratban).

László Timár Jánosné László Erzsébet, 1905. Pusztina.

Ugyanettől az adatközlőtől, valamivel rövidebb formában is, találkozhatunk e ráolvasóval. A hagyomány erejét mutatja, hogy még a XX. század végén is gyűjthető e ritka szöveg (lásd Gazda Enikő-Benedek H. Erika: Pusztinaiak csíksomlyói búcsújárása 1993-ban. 284. o.). Diószegi Vilmos, akárcsak Kallós Zoltán az ötvenes, Bosnyák Sándor pedig a hatvanas években gyűjtötte szövegvariánsait (Diószegi Vilmos: Embergyógyítás a moldvai székelyeknél. 100. o.; Bosnyák Sándor: A moldvai magyarok hitvilága. 170., 174. o.).

258.
Nagy idő elintése

Elindula Boldogságos Szép Szűz Mária az ő Szent Fiával
Egy nagy hosszas uton(d),
Megtalálkozott egy nagy záporessővel, egy nagy jégessővel.
Merre mész, te nagy záporesső?
Te nagy jégesső?
Menek az élőknék kovászrontásikra.
Térj meg, térj meg! Te nagy jégesső, te nagy záporesső!
Ne menj az élőknék kovászrontásikra!
Térj meg!

Ekkor bevágtuk keresztessend a fejszit az udvar közepibe.

S menjél el, te nagy jejjesső, te nagy záporesső,
A kősziklákba s a nagy hegyek közü,

A nagy kövek közi!
S ott es úgy oszoljál el!
(variáció: Ott se rontsál, csak úgy oszoljál,
Te nagy jégesső, nagy záporesső!)

(Többször mondta el a szöveget mindig némi eltéréssel.)

Egyházaskozár (Baranya m.), 1976. aug. 2.

Gyurka Ráfáelné Jankó Rozália, 1913. Gajcsána (Moldva).

Hogy is volt az a nagy idő elintése, amikor a - jött a záporesső?

„Hát úgy vót - eszembe jutott, mikor odahaza vótunk. Jött a nagy felhő. Zörgött, görgetett, villámlott. Jött nagy zörgés, kimentünk az udvar közepire, e(l)vettük a fejszit a kezünkbe. Akkor mondtuk: »Elindula...« Akkor a fejszit bevágtuk az udvar közepibe, keresztet csiná(l)tunk háromszor, s bevágtuk, s néztünk fel az égbe, hogy szóródnak a felhők el. S így vót régen, mikor jött a nagy zörgis a jégessővel... harangoztak a templomba, szépen harangoztak, hogy verték fē're a harangokat, hogy menjenek szét a felhők. Szét es szóródtak... Felnéztünk az égbe, s nem esett jeget. Szétszóródtak a felhők.”

Kötetünk nagy idő elleni imádságai jól mutatják, hogy idézett történeti szövegeink mennyire túléltek lejegyzőik korát. Bár az egyház, amiképpen az 1651-es nagyszebeni ráolvasó is tanúsítja, bűnnek tekintette az ilyen imádságokat, a nép nem zavartatta magát: ősi, jól bevált tapasztalatai szerint járt el.

259.

Sulyról való imádság

Suly⁴⁷⁴, suly, suly,
Ágas-bogas suly,
77 féle suly,
Nyavalyáknak sulya,
Nem én gyógyítlak,
Hanem a Szentlélekúrsten gyógyítson tégedet, nem én,
Az által teszem kezemet tereád.
Én tégedet gyógyítlak 5 ujjammal,
5 angyallal
És a Szentlélek az Úrjézsussal.
A teljes Szentháromságegyisten eloszlasson,
77 féle fűszál gyógyítson,
A Szentlélekisten itt többet ne találhasson.
Gyógyítson téged a Szentlélekisten ereje,
Távoztasson tégedet a Szentlélekisten ereje,
A teljes Szentháromságegyisten.
Valamint a többi nyomorultakból és nyavalyásokból
 kitávoztattad,
Távoztasd ki énbelőlem is, bűnös szolgálódból,
(javít: szolgálódból)

mint a holdnak fogyatkozása,
Hogy az újság itt ne találhasson,
A Szentlélekisten kiszármaztasson belőlem. Ámen.

5 Miatyánkot és 5 Üdvözlégy Máriát, meg egy
Hiszekegyet kell imádkozni azokért...

(hiányzó oldal - analógiák alapján folytatom az utasítást)

akik ezen nyavalyákban meghaltak, hogy könyörögjenek
a Krisztus Jézusnak szentséges színe előtt, hogy
gyógyítson meg ebből a nyavalyabetegségből.

Tápiószentmárton (Pest m.), 1982. jún. 17.

Kocsis Lajosné Terék Erzsébet, 1918. Tápiószele (Pest m.).

„...Valamikor, ezelőtt egy 40 esztendeje a régi idősebb néniktől hallottam... ezek (a régi írások) az öreg nénik hozzátartozóiknak nemigen köllöttek, én meg ezekre mindre emlékeztem, oszt megkérdeztem tőlük annak idején, hogy: »Megvan neked ez a papír, megvan ez, megvan az?«... de én nagyon szeretem ezeket... állandóan ezek forognak a kezembe... úgyhogy nagyon szeretem ezeket...”

(Az imádságot holdfogytán kell végezni, Kocsisné régi füzetkéből olvassa.)

Birtokomban van egy 16 oldalas Nyavalyák és betegségek ellen való igen szép és hasznos imák című ponyvafüzet, Bartalits Imre adta ki (Budapest - Ó-Buda, Remetehegy é. n.) a múlt század hatvanas-hetvenes éveiben. Vegyes tartalmú, elsősorban betegségek, igézet elleni imádságok, a 2. számú Sulyról való imádság. (Ezt mindenkor a hold fogytán kell imádkozni.) Szövege s az utasítás alig tér el a mi tápiószentmártoni imánkétól. A 10. oldalon levő Szép és hasznos ima, amely már nem gyógyító szöveg, mintegy meghatározza a nép véleményét, ahogy meghatározta már a késő középkori Európában is. A „jó-szép-erős-hasznos-hathatós” megjelöléssel gyakran találkoztam mind a történeti anyagban, mind távoli örökségként a népi gyakorlatban.

„Kértünk ilyen hasznos imádságokat nyomdából. Papok nélkül. Sok elveszett” - tette hozzá adatközlőm jelezvén, hogy talán okosabbnak tartották, ha ezt nem közölték a papjukkal, vagy nem általa szerezték be ezeket az egyház által nyilván el nem fogadott imádságokat.

Ahhoz képest, hogy a múlt században ezt az erős egyházi hatást-gyakorlatot mutató történeti értékű szöveget ponyván is árusították, aránylag ritkán találkozok vele a gyűjtő. Változata Pócs Évánál olvasható (Szem meglátott... 42. o.) Berze Nagy János szeberényi (Baranya m.) gyűjtése alapján, az általam közzétett szöveget Silling István jelentette meg (Boldogasszony ablakában. Népi imádságok és ráolvasások Kupuszináról. 109. o.), Jankovics József pedig a Zichy-család levéltárában megtalálta XVII. sz.-i kéziratos előképét Süljről való szép imádságh megjelöléssel. (Archaikus... 106. o., a rávonatkozó adatokat lásd a Visszatekintésben, a 806. oldalon.) Keresztelő a Jordánban címmel Pócs Éva ismerteti mai olvasattal e becses imádságot, amely valójában a Jordán vizének tisztító-gyógyító erejéről ad bibliai eredetű magyarázatot (Szem meglátott... 189-190. o.).

260.
Napszúrás ellen

Boldogságos Szűz Máriánk
Felőled felrepült egy kismadár a vaserdőből,
Rakott vASFészket,
Tojt vastojást,
Kötött vascsirkét,
Ment mendegélt zöd fübe, levél alá,
Eledelt sehol nem talált neki,
Elkezdett sírni, ríni,
Senki nem hallotta, csak a Boldogságos Szűz Mária,
Leszállott a Boldogságos Szűz Mária az égből viaszláton,
Mit sírsz, mit rísz te kismadár?
Hogyne sírnék, hogyne rínék,
Mikor a vaserdőbe raktam vASFészket,
Tojtam vastojást,
Kötöttem vascsirkét,
És eledelt sehol nem találtam neki,
Ne sírj, ne ríj te kismadár,
Eridj Annához... (Mondta a betegnek a nevit.)
Annát elérte a napszúrás álmába',
Elérte a napszúrás szomjúságába',
Elérte a napszúrás kilencvenkilencfélibe',
Eridj hozzá,
Szedd ki neki a feje velejéből,
A szemöldökiből,
Az arcának színéből,
És hagyjad őtet, ahogy a Jóisten teremtetten!
Mikor oszt befejezte, akkor megmosta a fejét a vízzel -
oszt akkor a házunk naplementnek ment lefele,
a sarka -, oszt mindig odaöntötte.

Nyíradony (Szabolcs-Szatmár m.), 1997. aug. 16.

Harangozó Imre gyűjtése (kéziratban).

Lázár Mihályné Kectán Johanna, 1916.

A magyar hagyományban jobbra ismeretlen típus, Pócs Éva szerint keleti hatásokat mutat. Román, orosz változatokról tud a szakirodalom. Jómagam még nem találkoztam hasonlóval.

Ráolvasás + archaikus imamotívum

261.
Pokolvar⁴⁷⁵ ellen

Názáretbe
Paradicsomkertbe
Ül Jézus
Térgyig vérbe
Könyökig könnybe,
Töviskoszorú a fejibe.
Odamentem,
Megkérdeztem:
- Miért ülsz térgyig vérbe,
Könyökig könnybe,
S töviskoszorú a fejedbe?
- El vagyok ítélve,
Keresztfára feszítve,
Kezembe egy-egy vasszeg
Lábomba egy-egy vasszeg.
Menjete a szent földre,
Hívjatok tanítványokat,
Hogy mindenféle betegséget
Temessen el.
El is ment keresztanyám (vagy édesanyám)
Elment Mezőhavas tetejibe,
Elvitte a szentelt abroszt,
Hogy mindenféle betegséget
Temessen el
A földbe,
A kőbe,
A kősziklákba.

Mikor eztet elmondta, a kicsi ujjával,
a bal ujjával a földre csinál keresztet.
Ezt is keresztbe elköpdösi, s mondja:

Mindenféle betegség
Tűnjön el a betegről
A földbe,
A kőbe,
A kősziklákba.

Ezt háromszor kell elmondani.

Kibéd (Maros-Torda m., Erdély), 1991. dec. 14.

Ráduly János gyűjtése.

Majlát Sára, 56 éves, református.

(Megjelent: Ráduly János: „Menj el, gonosz Sátán”. Kibédi ráolvasások, népi imák, legenda balladák. Helikon (Kolozsvár) III/4. 1992. febr. 14. 4. o.)

A Kis-Küküllő menti református nagyközség, Kibéd népi imádságai, kántáló énekei joggal lepték meg a gyűjtő Ráduly Jánost, mint írja: „Munkánk eredménye több, mint meglepetés: olyan szövegeket is rögzíthettünk, amelyek bizonyíthatóan a reformáció kora előtti vallásos népi költészetben formálódtak.” (I. mű, 4. o.) Több, kötetünkben is található adat/szöveg bizonyítja, hogy protestáns eleink éltek ezekkel az imádságokkal, „bai”-okkal.

Egy másik pokolvar elleni ráolvasóban már megjelenik az archaikus imádságokra jellemző záradék s egy meglehetősen ritka kettős képzetű befejező szakasz, amely e ráolvasó szövegeknek nem jellemző szerkezeti eleme:

*Elment Jézus szent kertjibe,
Béült Jézus szent székibe,
Térgyig vérbe,
Könyökig könnybe,
Arany haja leeresztve,
Szent könnye orcáját mossa.
Odaméne szent evangyélisa Lukács,
Kérdi tőlle:
- Miér van Jézus szent kertjibe,
Miért van térgyig vérbe,
Könyökig könnybe,
Arany haja leeresztve,
Szent könnye orcáját mossa?
- Hogyne evangyélisa Lukács,
El vagyok rendeltetve,
Feszítetek keresztfára,
Két kezemet két vasszeggel,
Két lábomat egy vasszeggel.
Menjetek a fekete föld alá,
S hirdessétek,
Aki ezt elmondja
Pénteken,
Szombaton,
Háromszor egymás után,
Elnyeri az örökkévaló üdvösséget.
Elment az én anyám
Hideg havas tetejire,
Hogy gyógyítson meg
Minden nyilalásokat,
Minden csattanásokat,
Minden pokolvarokat,
Temesse el
Hideg havas tetejire,
A jó lelket pedig
Szerelmes szent templomába, Ammen.*

(Kibéd [Maros-Torda m., Erdély], 1991. dec. 15. Ráduly János gyűjtése. Simonfi Györgyné Nagy Eszter, 65 éves, református.

Megjelent: Ráduly János: „Menj el...” Helikon III/4. sz., 4. o.)

E jellegzetes gyászjegyű Krisztus-kép (vir dolorum: ikonográfiai motívum) az archaikus népi imádságok vezető toposza. Üdvözülést biztosító misztikus ereje mögül előtűnnek a mágikus gondolkodás máig is ható meghatározó erővonalai.

Közele változatában maga Szűz Mária segített a beteg emberen:

*...Elment szűz Mária
Hideg havas tetejire,
Elvitte a szentelt abroszt,
Szentelt gyertyát,
Elvitte a fájaldalmokat,
Pokolvarokot,
Mindenféle kelevényeket,
Hogy temesse
Hideg havas tetejire.*

(Kibéd [Maros-Torda m., Erdély], 1991. dec. 1. Madaras Károlyné Lukácsi Lídia, 90 éves, református.

Megjelent: Ráduly János: „Menj el...” Helikon III/4. sz., 4. o.)

262.

Szemverés/igézés elleni imádság

Jézus, Mária, Szent József,
A ti nevetekben kezdem el az én imádságomat.
A teljes Szentháromság nevében, édes Jézusom.
A te öt mélységes szent sebeidnek tiszteletére.
Úton mén a szent asszony,
Szent gyermek a karján,
Szent gyermeknek szent kereszt a kezében.
Valaki annak a szent gyermeknek a szent keresztet kiveszi a
kezéből,
Hogy avval ártthasson úton, útfélen,
Járásában, kelésében mondja Istennek igéjét,
Szűz Anya parancsolatját,
Az Űristen szentséges szent nevében, ámen.

Ezek utána el kell mondani 3 Miatyánkot és három
Üdvözlégy Máriát. A szabad ég alatt térden állva, és a Jézus,
Mária, Szent József tiszteletére kell felajánlani.

Tápiószentmárton (Pest m.), 1982. jún. 17.

Kocsis Lajosné Terék Erzsébet, 1918. Tápiószele (Pest m.).

(Megjelent: Pócs Éva: Szem meglátott... 40. o.: Ficam ellen, ill. 186. o.: Szemverés ellen és uo.: Magyar... 551-553. o.)

„...ezelőtt egy 40 esztendővel... vót az a szokás, hogy amikor a kisgyerekek nem tudtak aludni, vagy soványodtak... ezek a fiatalabb asszonyok... szóltak ilyen néninek, hogy: »Mari néni, vagy Juli néni, maga imádkozik a gyerekek fölött. Gyógyítsák meg az én gyerekemet is« - így mondták az asszonyok egymásnak, s akkor ez a Mari néni vagy Juli néni elment hozzájuk, imádkozta eztet fölöttük...”

A szó bűvös erejébe vetett hit nem volt szövegfüggő. (Lásd a 29. sz. ima jegyzetét, amelyben Bod Péter egy babonasággal megvádolt református pap ügyére utal.) 1978. júl. 11-én Pusztai Jánosné kolléganőm átadott nekem Békés községből egy, a református Balogh család tulajdonában levő vőfélykönyvet 1891-ből. Annak vége felé található az alábbi, ráolvasóban is élő és Grál-motívumokat is tartalmazó szöveg (oldalszám nincs):

Az eltérteket kérlyük a Jézus Krisztus

*Eszi elindula úrunk Jézus egy
szent úton találta egy szent
embert az úton annak ölében egy
szent gyermeket kezében egy
szent poharat nyakán egy szent
kendőt kívül aranyos belől
Irgalmas aki abból a szent
pohárból iszik aval a szent
kendővel meg kendik soha
elnem kár hozik aszti kelyhel
Igyál szent vért végy szent
lelket Maragy meg atte igaz
hited ben mint úrún Jézus is
Meg marat az ő Igaz hitében
Azaz három meg szentelő szent
Uristen szenteljen meg tégedet
aki atya filyu és szent lélek
Ámen.*

(Confessio 1979/1. sz., 114. o.)

263.

Imádkozás hályogra

Kiment a kis Jézus a szőlőbe,
Lehajtotta szent fejét a szőlővinegére,
Arra ment a Boldogságos Szűz Mária,
Kérdezte: Mér' sírsz, mér' sírsz, kisfiam, kis
Jézuskám?
Hogyne sírnék, hogyne rínék, mikor az én szent
szömem kívágta a szőlővinege.

Vérrel borította,
 Hályog megfogta,
 Termís megtermette.
 Ne sírj, ne ríjj!
 Majd elmegyünk a Gecimányi-ker(t)be,
 Maj' szakajtunk háromféle szép virágot,
 Vérrű' veresset,
 Hályogrú' fehéret,
 Termísrű' termettet.
 Egyiket az Atyaisten nevébe',
 Másikat a Fiúéba',
 A harmagykot a Szentlélekébe'.
 Igaz Isten igazít,
 Bátor Isten bátorít,
 Szabad Isten szabadít.
 Én kimenyek én ajtómon,
 Föltekintek magos mennybe,
 Ott látok egy kápolnát,
 Kívű' aranyos,
 Bellű' irgalmas,
 Ott teszi az Úrjézus az ő szentmiséjét.
 Három piros vére lecseppent,
 Az angyalok odamentek,
 Mind egy cseppig fő'szedték,
 Ólomtányérra öntötték,
 Krisztus Urunk elejibe úgy vitték,
 Krisztus Urunk erre se nem szólalt, se nem felelt.
 Aki ezt a kis imádságot este, reggel elmondja,
 Hét halálos büntől megmenekszik,
 Úrjézusnak adom az én lelkemet,
 Fekete földnek pedig az én testemet.

Igy tanú'tam én.

Péliföldszentkereszt (Komárom m.), 1975. máj. 3-4. - búcsú.

Tóth Andrásné Bajnóczi Margit, 1903. Zsámbok (Pest m.).

„...az édesanyámtó'... Tóth Rozália... Bajnóczi Istvánné... 1929-ben halt meg... 64 éves korában... odavaló (zsámboki)... Este szoktam, este szoktam imádkozni, amikor imádkozom, ugyi, má' most ritkán, de hát azér' még eszembe' van. Mer mán több mindent imádkozok.”

(Egy hang:) „Kiadta a pap, valamelyik pap, hogy hát ezt ne imádkozzuk...”

És miért ne?

„Nem tom, miér'... Nézzen, a' pedig, igaz-e? ...szőlőbe, »Lehajtotta szent fejét a szőlő-vine(g)ére...«”

Tóthné: „Este. Este szoktuk imádkozni mindig, az édesanyám ezt imádkozta.”

Védekezés, bajelhárítás

264. Esti ima

Hiszek egy Istenbe
Bizok egy Istenbe
Hogy az a jó Isten
Bizzon én lelkembe.
Menj el, gonosz Sátán,
Ne kísirts engemet,
Mer van nékem fejem,
Fejem az Úristen.
Menj el elejébe,
Megfelel képembe,
Háromságban egy Istenség,
Kit imád a kereszténység,
Szent angyalok őrizzenek,
Dicsőségbe bévigyenek,
Áldj meg, Uram, életembe
Holtom után vigy fel mennybe,
Mindörökké, Ámmen.

Kibéd (Maros-Torda m., Erdély), 1991. dec. 31.

Konyicska Gabriella, 22 éves, református.

(Megjelent: Ráduly János: „Menj el...” Helikon III/4. sz., 4. o.)

A gonosz elküldésének motívumával gyakran találkozunk katolikus imádságainkban is (lásd többek között a 19. sz. imát). Itt most a református alapszöveget közöljük, amely szintén *esti ima*:

*Én lefekszem én ágyamba,
Minden esti koporsómba.
Sátán tőlem távol járjon,
Ördög engem meg ne csaljon.
Mert én meg vagyok keresztelkedve,
Az Úr Jézus Krisztus szent nevibe,
Atyának, Fiunak, Szentlélek Istennek
nevive, ámmen.*

(Kibéd [Maros-Torda m., Erdély], 1991. dec. 31. Ráduly János gyűjtése. Farkas Dénséné Sebe Viktória, 77 éves.

Megjelent: Ráduly János: „Menj el...” Helikon III/4. sz., 5. o.)

Itt jegyzem meg, hogy könyvünk 33., 34., és 35. számú imádsága tartozik az ún. református emlékek közé, jöllehet a 33. záró motívuma a „Fehér rózsza, Mária...” katolikus indítósor. Az „Én lefekszem én ágyamba...” kezdetű ima általánosan elterjedt nemcsak nálunk, hanem Európa-szerte, aminek bizonyossága Reinhold Köhler széles ívű tanulmánya (Kleinere Schriften zur neueren Literaturgeschichte), amely a kérdés történeti rétegeire is kiterjed. Jómagam is foglalkoztam a hazai protestáns imádsághagyománnyal a Confessio (1979), illetve a Diakonia (1981, 1983) hasábjain, kimutatva, hogy maga Luther is ismerte és imádkozta az „Én lefekszem...” kezdetű imádságot: „Ich gehe ins mein Bett...” A nevezett néhány soros típus protestáns híveink körében ismert, de nagy változatosságot nem mutat. Így aztán örömmel vettem kézhez Tánzos Vilmos küldeményét: Ráduly Jánosnak a református Kibéden gyűjtött imádságait. Jelentőségüket növeli a ráolvasófejezetben ismertetett tény, miszerint Kibéden gyógyító-ráolvasó funkcióban találhatók ún. archaikus népi imádságok. A különbség csak a záradék elmaradása, pontosabban a műfaj igényének megfelelő behelyettesítése. A „Hiszek egy Istenbe...” kezdetű ún. „református imádság” motívumai, amint azt a következőkben látni fogjuk, s ami már korábban is kiderült, országszerte előfordultak, különösen a katolikus székelység és kirajzásai (Bukovina, Moldva) hagyományában. E tény fölveti a típuskör történeti eredetét, azaz a protestantizmus előtti ismeretét, egyházi gyakorlását.

A következő imádságok a nevezett motívumok szétszóródását mutatják, bár már eleddig is találkoztunk velük. Egy moldvai változatban így találtuk meg a motívumot:

*Hiszek egy Istenbe
Bizom a jó Istenbe
A jó Isten lakozék lelkünkbe.
Názáretbéli Jédus
Légy szószóllónk!
Égen váró csillag (járó?)
Sírni forduljatok
Még a Nap es e Hód es gyászba borújjatok!
Még a mennyek es ne vigadjatok!
Mennysországba csendítének
Az angyalok elkészülének
Arangyos misékre.
Hónapjaim, hónapjaim
Ki kéntelen gyónást vallást nem tettél
Száj b szívemnek kebelibe
Ottagyon nyugugyál lelkemnek ágyábon.
Menj el Gonosz, ne sáfránj!
Koronának három ága,
Mennysországnak magossága
Nyújs kezet, angyal!
Nyiccs kaput, Mária!
Ne félj, piros hajnal van
Kibe Mária nyuguvék
Úr tölle születék
Pokol tölle töreték
Világosítsad Úristen!...*

Ez után az ismertebb följánló záró szakasz következik.

(Pusztina [Moldva], 1988. január vége. Szócs Anna gyűjtése. Idős Anonyma. Kísérőadatot nem kaptam.)

A távoli Somogyból is van e motívumra emlékünks egy „Fehér rózsza, Mária...” kezdetű imából:

*... Oh te gonosz Sátán!
Mit kísértesz engem?
Van énnékem egy igaz élő Istenem,
Aki az én képembe' megfelel.
Kakasok szólnak,
Máriát ke(l)tenek,
Ke'jj föl, ke'jj föl, Boldogságos
Szűz Mária édesanyám!
Most ölik meg a te Szent Fiadat...*

(Bucsuszentlászló [Zala m.], 1977. júl. 3. - László-napi búcsú. Krafcsik Jánosné, Sárdinec Anna, 1913. Nagyatád [Somogy m.].)

„...én ezt egy bodvicai embertől... az írta le nekem, és én ezt megtanultam... este, röggé', ha egy módom is van rá, elmondom, templomban nem hallottam még.”

Az alábbi énekeket levélben küldte B. E. az akkor még a Szovjetunióhoz tartozó Nagydobronyóból (Kárpátalja) 1983. júl. 18-án a Kincses Kalendárium gyűjtési felhívására a következő sorok kíséretében:

„Kedves ösmeretlen Erdélyi Zsuzsánna A felhívást meg találtam a nálunk eljutót Naptárban hogy aki tudja küdjeel ezt az Imádságot az unoka leirta de engemet is Az édes apa és anya tanított ovodás koromban Most pedig vagyok már nyolcvan év fele... De ezt nem felelytem Istennek legyen hálla érte.” Szövegei alapján B. E. református lehet, közösségében a reformátusoknak erős közösségük van. Egyéb adatom nincs róla.

Ima

*Menjel tőlem Sáltán
Nekisércs engemet
Fejemvan nékem
Fejem az Urjézus
Krisztus
Amen*

B. E.: „néhol hibás a betegségem miatt de eztén irtam. Isten Véled Soksikert kívánok.”

Még egy ének ugyanazon kéz írásával, dallama: Mint a szép híves patakra:

*Szép dolog gyönyörű séges
Az Urnak énekelni
Es imé nagyon szükséges
Mejnek megkel fellelni
Én a jobbrészt választom
Nem kések nem halasztom*

*Éneklek Szűz Máriával:
Mózes Debora Annával.
Ösztönöm a szent háromság
A huszonnégy vénekel
A Menyország ő áltálok
Zeng gyönyörű énekkel
Csillagai az égnek
Mivelünk énekelnek
Az Isten fia nyelvének
Legelső szava volt ének.*

B. E. ezen énekének a rendelkezésemre álló Incipit- (kezdősor)-katalógusban nem találtam nyomát még úgy sem, hogy valamely ének népi változatának tekintem, számolva a módosulásokkal.

265.

Nagy üdő elejibe való imádság

Megindula Szűzleán Szen' Margit
az aranmedencével a honya alatt,
Krisztus urunknak harminchárom csepp vérivel,
Máriának fátyolájával,
aranykendejivel,
Szent Antalnak kötelével,
hétsinges olvasójával,
Szent Benedek úrnak szárnyával, szárnyékával.
Hosszu után, széjjes után
megtalálának sárkányokat, szátányokat,
gonosztevő embereket.
Kérdi Szűzleán Szen' Margit:
Hova mentek, tük sárkányok, szátányok,
gonosztevő emberek?
Mű menyünk erre a hejre
nagy jegekvel, nagy szelekvel,
nagy tiltott veszedelmes üdőkvel.
Tiltunk mű tüktököt,
sárkányok, szátányok, gonosztevő emberek,
Menjetek vissza a puszta havasokba,
hol áldott mise nem áldozik,
kakasszó nem szólalik,
kürtöskalács istennébe⁴⁷⁶ nem adakodszik!
Ott igyatok, ott egyetek,
ott legyen a tük asztalotok!
Dicsőség az Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek!
Áment.

(Az Üdvözlégy Mária következik.)

Pusztina (Moldva), 1991. nov. 9. Tánczos Vilmos gyűjtése.

Özv. Bece Antalné Bece Anikó, 1941.

(Megjelent: Tánczos Vilmos: Gyöngyökkel gyökereztél. Gyimesi és moldvai archaikus imádságok. 62. sz. imádság s közöl még egy változatot 63. sz. alatt.)

„S ezt elmondjuk háromszor esső elejibe, s az esső csendesedik es meg. S az essővel szembe vessük a keresztet es.”

Fejszét vágnak-e bele a földbe?

„Ebbe az imádságba azt es vágják. De mű nem vágjuk, me nem merünk kimenni. De amelyik nem fél, az kimejen, s belevágja.”

Ez a nagy idő, jégeső elleni ráolvasó a 20. sz. szöveg változata, amelyet „Szűz leán Szent Margit imáccsága”-nak nevezett elmondója, s amelyet defenzív célzatú archaikus népi imádságként kezeltem éppen a műfajra oly jellemző záradék megléte miatt. A Gonosz, a Sátán elleni védekezés misztikus erejű eszközének tekinthette a szintén Moldvából, Lészpedről elszármazott elmondója is. Ennek, a gyűjtés idején, 1970 januárjában, egyedülálló szövegnek múltbéli ráolvasó funkcióját, azaz mágikus kötődéseit - nagy idő ellen s igézés oldására - a kilencvenes évek alapos Moldva-járásai hozhatták felszínre Pusztináról és a közeli Frumoszáról. (Szinte már történeti adatnak számít, hogy Kallós Zoltán korai gyűjtései során találkozott egy Nagy időre, jégverésre megnevezésű „Szíz leány Szent Margit elindula...” kezdetű ráolvasóval, amely szorosan beletartozik a jelen típuskörbe. Sajnálatos módon erre a tényre a közzétett szövegénél nem utaltam. A kezdeti idők gyűjtési, majd kiadási hajrájában elkerülte figyelmemet Kallós Zoltán jelentős tanulmánya (Ráolvasás... 156. o.). Mivel én Erdélyben és főleg Moldvában nem kíváncsi személy voltam, kérésemre a nem sokkal azelőtt Magyarországra áttelepült pusztinai Szőcs Anna végzett gyűjtést falujában, 1988 januárjának végén. A politikai változások után Harangozó Imre már zavartalanul mehetett be Moldvába. Sikeres útjainak eredményeit „Krisztusz háze arangyos...” c. kötetében tette közzé. A kolozsvári Tánczos Vilmos román állampolgárként már korábban is gyűjthetett ebben a különös tudati-nyelvi rezervátumban. A két pusztinai szövegen kívül még egy változatot közöl Frumoszáról (Csapdosó angyal. Moldvai archaikus imádságok és életterük. 44.3. sz. szöveg). A Gazda Erika-Benedek H. Erika szerzőpáros is talált még Pusztinán két Szent Margit-imát (Pusztinaiak... 19., 20. sz. imádság). Szőcs Anna idős Anonymától fölvetett változata annyira hasonlít a 20. sz. szöveghez, hogy azt kell hinnem, azonos az adatközlőjük: Timár Erzsébet, 1905.

Szent Margit imádsága általában mágikus funkcióban él, nagy idő ellen, de gyógyításra, ijedésre is használják önöntés kíséretében. Előfordul, hogy a Gonosz közvetlenül a lélekre támad, s ilyenkor a szöveg magát az embert védi, amint e kötet 20. sz. imádságából s Harangozó Imre frumoszai változatából kiderül:

*...Kiálltak a gonoszok,
Sátányok, sárkányok Szent Margit leány elejibe,
Hogy kétségbe ejtsék,
Nem tudott héjzá közeledni a gonosz,
S azt rikolytotta:
Magad mit vicc, mit vicc Szent Margit leány,
Viszem Krisztusnak melencéit,
Harminc három csepp vérit...*

(mire a Gonosz úgy megijed, hogy)

*...Pokolnak mélységébe bérejtődik,
S ahoz a lélekhez nem közeledik.*

(Megjelent: Harangozó Imre: „Krisztusz...”, 137. sz. szöveg.)

Vagy:

*...Azt mondja a gonosz:
Hézzám közel ne hozd!
Inkább tizenötöd napig arra a helyre
nem me(n)ek,
Inkább pokol fenekibe bérejtőzöm.*

(Szöcs Anna gyűjtése. Kéziratban nálam.)

És Gazda Erika-Benedek H. Erika 20. sz. imájának utolsó sora:

...Inkább pokol fenekire veressenek.

Mindezen szövegrészekben és változataikban nagyon érzékletesen megmutatkozik a középkori gondolkodás, melynek nyomán imádságainkban is igen erőteljesen előtérbe kerülnek a defenzív motívumok, akár személyekhez, akár tárgyakhoz-fogalmakhoz kötötten.

A Szűz leán Szen' Margit imádságnak azonban irodalom- és művelődéstörténeti szempontból nézve sokkal fontosabb vonzata a Grál-kérdéshez való kötődése: az aranymedencében levő Krisztus-vér vezető Grál-motívum. Erről most külön nem szólok, részletesen írtam róla a 20. sz. imádság jegyzeteiben, valamint A Bevezetés Eredet c. fejezetében (37-39. o.), mindössze állításaim igazolására hozok néhány példát, amelyek egyértelműen bizonyítják, hogy igenis volt (kellett, hogy legyen) magyar Grál-epikum, különben nem találnánk ilyen imákat:

*Fehér rózsza, Mária,
Engem Isten szeressél!
Szent szívével megszeretett,
Szent kezivel megfenyített.
Az ajtómba' egy apostol,
A házamba' az Úrjézus.
Az Úrjézus megszületett,
Egy csepp vért elcseppentett.
Az angyalok fölszették,
Gárdilomba elvitték,
Gárdilombó' elvitték,
Krisztus Urunkho' vitték.
Krisztus Urunk azt hatta:
Aki ezt az imáccságot este, reggel
elmongya,
Ugy megy mennyeknek országába,
mint a korozsbéli kisgyermecske.*

Na, én ezt tudom.

(Magyargéc [Nógrád m.], 1969. nov. 16. Ficsur Mária, 1896.)

Nagyapjától tanulta, este, reggel mondja kicsi korától mindennap, soha el nem hagyja. Rákérdeztem a Gárdilom-kifejezésre, azt válaszolta, hogy (kisgyerekként) nem kérdezte meg tőle, elfogadta, mert: „...ezt ő, ő csak így, engemet erre így tanított...”

Nógrádmegyeri változatában is felbukkant még ugyanaznap (1969. nov. 16.) az „Én lefekszek én ágyamba...” kezdetű imában:

*...Egy csepp vére elcseppent,
Az angyalok fölszették,
Gárdijomba bevitték.
Krisztus Urunk azt hatta:
Aki ezt az imáccságot reggel,
este elmongya,
Száz napi búcsút nyer, ámen.*

(Király Józsefné Géczi Teréz, 1923. imájából, este-reggel mondja.)

Mint már korábban említettem, imádságainkat figyelemmel kísérve számtalanszor találkozunk a Grál középkori latin megfelelőjét, a „gradalis”-t idéző misztikus helynevekkel, amiképpen találkozunk a Grál-edény, -medence, -tál számtalan behelyettesítőjével, amelybe az angyalok Krisztus vérének felszedték, összegyűjtötték s vitték a Grál-várba, a Gárdijom-Gárgyilom-Gádalom-, sőt Kárdzsaom-Dárium-Árgyélom-várba stb. a sok száz éves szóbeli átadás-elhallás következményeként.

Különös formában jelenítette meg a népi képzelet a Krisztus-vér motívumát ugyancsak a Palócföldön:

*...Midőn a kakas megszólal,
Máriát kiáltja:
Mária, kejj föl!
Krisztus Urunkat kergetik,
Kereszfára feszítik,
Annak egy csepp vére lecsordul,
Szent angyalok szegyzik.
Kinek szegyzitek?
Kinek viszitek?
Krisztus Urunknak szegyzük,
Krisztus Urunknak visszük.
Krisztus Urunknak sem szólása,
sem beszéde.
Krisztus Urunk az aranfán,
Aranfának az ágán,
Üdvözetnek virágán,
Aki eztet este, reggel elmongya,
Bizon, bizon velem örvendezik az
égi Paradicsomban, amen.*

(Eger, 1972. szept. 16. - búcsú. Celeng Andrásné Jánoska Erzsébet, 1942. Feldebrő [Heves m.].)

„Este, reggel.”

Templomban?

„Azelőtt szokták, de má nem nagyon... Litánia után, jobban, májusi litánia után.” 62 éves édesanyjától, Jánoska Gábornétól tanulta, aki viszont Sirokról való (Heves m.).

Ez a Grál-kérdés nem hagy nyugodni, már az első Gárdijom-Gádalom-Gárgyium-motívum felbukkanása óta foglalkoztat. Minél jobban beleolvasom magam a magyar és az európai középkor lovagi-udvari kultúrájának irodalmába, minél több szicíliai-normann-itáliai-francia-hispániai házassági-politikai-egyházi kapcsolat ténye jut előtérbe a maga járulékos szellemi mozgásaival, költészeti „következményeivel”, annál inkább fölnagyul a népi kultúra szolgáltatta adatok értéke. A népi imádságokban feltűnően nagy számban jönnek elő az ékes, sokat eláruló jelek-képek-törmelékek egy egykoron virágzó költői gyakorlat valóságáról. Ezek a Grál-elemek szinte bizonyossá teszik, hogy amiképpen volt magyar Nagy Sándor- és Trója-regény, s még előtte, Könyves Kálmán szicíliai felesége, Buzilla révén, feltehetően magyar Roland-ének (vagy, a névtani kutatások bizonyossága szerint, ismert volt), kellett lennie magyar Grál-epikumnak is. Ami múltunkban nem volt, annak nincs, nem lehet nyoma. Nem tekinthető véletlennek a Grál-jegyek jelenléte imádságainkban, köztük is a meghatározó: az angyalok által misztikus edénybe fölfogott és misztikus helyre vitt Krisztus-véré. Bár nem maradt fenn összefüggő Grál-redakció, a helynevek és bizonyos fogalmak megnevezései önmagukért beszélnek. A nép nem találja ki a dolgokat, a nép *hagyományozza* őket. A neki tetszőket átveszi, megőrzi, s átörökíti utódaira. Vissza-visszatérek erre a kérdésre, mert meggyőződése, hogy megfelelő fölkészültségű irodalomtörténész vagy nyelvész mind ez ideig rejtett összefüggéseket tudna felszínre hozni e témakörben, miként Hadrovics László az említett Nagy Sándor- és Trója-regény esetében (A délszláv Nagy Sándor-regény és középkori irodalmunk. 235-293. o. és Az ó-magyar Trója-regény nyomai a délszláv irodalomban. 79-181. o.) vagy Korompay Klára a Roland-ének névtani elemzésében (Középkori neveink és a Roland-ének). Regényszerűen izgalmas Kardos Tibornak a középkori kultúráról írott könyve (Középkori kultúra, középkori költészet), melynek nyomán fölértékelődik a nép szellemi öröksége-hagyománya, ha úgy tetszik, rejtjeles rendszere... S Vargyas Lajos balladakutatásai (A magyar népballada és Európa) vajon nem ezt tanúsítják?

266.

Szobám közepébe

Fehér rózsza, Mária,
Engem Jézus találta,
Szent színéve(l) szeretett,
Szent vérével(l) pöcsétü't.
Ajtómon Úristen,
Ablakomba Boldogságos Szűz Mária,
Szobám közepébe egy aran' keresztfa.
Én lefekszem én ágyamba,
Testi, lelki koporsómba,
Ezer angyal hirjéve(l),
Az Úrjézus nevéve(l),
Az angyalok ruhájában,
Drága Jézus kelyhébe'.
Ehen gyün az áldott Jézus sötét lelkünket
megvilágosítsa,

Megtörődött szívünket igazgassa,
 Isten mondásának be köll teljesedni,
 Nincs szebb nap, szebb óra, melyben Krisztus
 Urunk született,
 Mink is abba születünk.
 Fejem fölött szentség,
 Szent kereszt mellemen,
 Boldogságos Szűz Mária az én szívemen.
 Jézus az én életem,
 Boldogságos Szűz Mária az én vigasztalóm,
 Szent József utitársam,
 Dicsőséges Szent szűz Anna asszony, légy
 mindenkor segítségünkre!
 Kokas megszólamlodik, Máriát káti: *(Sic!)*
 Kelj föl, Mária!
 Jézus Krisztus megszületett,
 Hét csöpp véri elcsöppent,
 Az angyalok fölszedték,
 Az Isten elejibe vitték,
 Az Isten is azt mondja:
 Aki ezt az imádságot elmondja,
 Hetvenhétféle bűne megbocsáttatik.
 Uram Jézus, légy velünk!

Bucuszentlászló (Zala m.), 1977. szept. 24-25. - búcsú.

Kiss Imréné Tulipán Gizella, 1909. Garabonc (Zala m.), ott is lakik.

„...anyámtú, Tulipán Gyuláné Molnár Mária.... 1962-ben halt meg 76 éves korában (1886-ban született), sármelléki születés volt... este, mikor lefeküdtünk, hát, ja, úgy, akkor...”

Még nagyobb biztonságot szolgáltat e motívum változata egy „Én lefekszem én ágyamba...” kezdetű imádságból:

*...Házam, házam, Szent Benedek,
 Négy szögletben négy szép angyal,
 Közepébe vetett asztal,
 Vetett asztalon tele pohár,
 Tele pohárban szent kereszt,
 Körűjj körül, őrzőangyal,
 Őrzőangyalom, légy velem...*

(Jászberény, 1972. aug. 5. - búcsú. Kovács Flóriánné Szabó Erzsébet, 1917.)

„Este szoktam mindig..., édesanyámtól...”

E motívumok között megjelenik az oltáriszentség-utolsó vacsora-áldozati pohár képe és a Gonosz elleni mágikus képzetű misztikus védelem: a ház körülkerítése.

Az egykor mágikus értékű „Szent Benedek háza”-motívum Szent Péter házává alakult az egyik dél-alföldi imádságban. Védelmes erejét a társult szent jegyek, égi személyek még fokozzák:

*Ki háza, háza, Szent Péter háza,
 Kő körösztye,
 Vas ajtaja, tömjén az ablaka,
 Közepin szent köröszty.
 Körűjj, köröszty, őrizz, angyal,
 Sörkenj fö', Boldogságos szép
 Szűz Mária!
 Én lefekszők én ágyomba,
 Mint Úrjézus koporsóba,
 Nehéz álom meg ne győzzön,
 Sátán(y) tőlem távol járjon.
 Előttem Úristen,
 Hátam mögött Boldogasszon,
 Fejem fölött tizenkét apostol,
 Két vállamon két őrzőangyal,
 Számba szent kenet,
 Mejjemön szent köröszty,
 Aki eztet énrulam leveszi,
 Az árthasson énnékem...*

(Ásotthalom (Bács-Kiskun m.), 1975. febr. 2. Szegi Jánosné Zenkó Margit, 1921. Szabadka.)

„Én nagyanyámtu tanultam, Zenkó Sándorné Takács Julianna. Meghalt má' régen, még akko' kezdő lány vótam. Szabadkai vót, ott is született. Egész kislány vótam, mikor imádkoztuk együtt este, elalvás előtt, ágyba'. Nem hallottam én ezt templomba'!”

267.

Fűszálon aranyág

Fehér rózsza, Mária,
 Engem Jézus találja,
 Szent szive szeretett,
 Szent vére(ve)l) megváltott.
 Fűszálon aranyág,
 Aranyágnak angyalán, (Sic!)
 Házamnak közepén szent kereszt,
 Kerűjjetek, keresztetek,
 Őrizzetek, angyalok,
 Hogy nyugodhassak
 Hajnal hasattáig,
 Világ virattáig, ámmen.
 Én lefekszek én ágyamba,
 Mind egy testi koporsómba,
 Édes Jézus Krisztusom!
 Vess körösztyöt fejem fölé
 Öt ujjaddal,
 Öt véreddel,
 Ötvenöt szenteddél,

Kemény szívű mártériddal,
Ezer angyaliddal,
Hogy a pokolt áztassad,
Hogy az ördög meg ne csaljon.
Van énnékem három szép őrzőangyalom,
Az egyik őriz,
A másik vigyáz,
A harmadik pedig minden bűneimtől
fölkoldoz.

Ez a vége.

Magyaregregy (Baranya m.), 1977. szept. 10-11. - búcsú.

*Kender Andrásné Dudás Katalin, 1903. Mánfa (Baranya m.),
bodolyabéri lakos (Baranya m.).*

(Régen Bodolya és Egyházasház önálló község volt. Összevonták őket.)

„Szép imádság, öreganyámtú’ tanú’tam még szegéntú’... Tímár Vendelné Logga Rozália...
18-ba (halt meg)... 77 éves vót... az is bodolyai vót, ugye, ott lakott, oda ment fér’hö’, de
mánfai születés vót az is... este, mikor lefekszök... szép, nagyon szeretem, minden este
elmondom...”

Este kint vagyunk az égő gyertyák tövében a Mária-szobornál, a Szentkútnál, de olyan hideg
van, hogy majd lefagy a kezem. Kenderné nagyon szépen mondja az imádságot. Szomor-
kásan, egyenletes alt tónusban. A dt hangzókat, nyomatékkal, tt-nek ejti: hasattáig, virattáig.

Csodálkozik, hogy pesti létemre „...aztán e’gyün ijjen helekre... Jaj, bár vóna, aki ezeket -
lássa, egy fiatal e’ nem gyünne, a világér’ se velem. Egyedü’ jöttem most is abbu’ a falubu’,
de nem gyün senki, se öreg, se fiatal. Soha a jóra nem gyünnek...”

A délvidéki Kupuszinán-Bácskertesén így alakul e motívum:

*Ět ujjammal vetek keresztet,
ĚtvenĚt angyalommal,
Mária tejével,
JĚzus erejével,
Szent Benedek keresztyive...*

(Elmondta Dienesné Urbán Mária, 1914. 1980-ban. Silling István gyűjtése.

Megjelent: Silling István: Boldogasszony... 68. o. és uő: Kínján esék esete. Vajdasági
archaikus népi imádságok. 37. o.)

„Ezt én egy kis bĚzdányi lántú tanútam, aki vigyázta a Ěrzsit, mikó kicsike vót, negyvenbe.”

E szöveghez kívánczik egy káptalanfai imádság defenzív motívumsora:

*Űristen ajtómon,
Apostoli ablakomon.
Az én szobám közepén
Kőlab kőlabon,
Aranyág aranyágon,*

*Két szép őrző angyal,
Szent angyalok őrizzetek,
Szent keresztek forogjatok,
Ábrahámnak kebelébe,
Jézus Mária szent ölébe...
...Velem a Boldogságos
Szűz Mária,
Aki annak véthet,
Nekem is az vétsen.
Segítsen az Atya,
Segítsen a Fiú,
Segéjjen a Szentlélekúristen...*

(Káptalanfa [Veszprém m.], 1973 tavaszán. Nagy Jánosné, 1939. Édesanyjától, Csordás Veronikától, 1915. tanulta. Hangfelvételen küldte el Szokoly István főiskolai hallgató.)

És két zalai szövegben ugyanez a defenzív motívum egy „Én lefekszem én ágyamba...” kezdetű imából:

*...Ajtóm fölött Atyaisten,
Ablakomba' Szűz Mária.
Szobám közepén küláb,
Külábon aranyág,
Aranyágon szentség,
Szentség fölött áldozat...*

(Elmondta Törics Istvánné Horváth Éva, 1888. [Zajk] letenyei lakos [Zala m.] Bucsuszentlászlón [Zala m.] 1973. szept. 23-24-én a búcsún.)

S ugyancsak e kegyhelyről az 1975. szept. 27-28-i búcsúból, a „Fehér rózsza, Mária...” kezdetű imádságból:

*...Ajtómon az Úristen,
Ablakomon a Boldogságos
Szűz Mária,
Szobám négy sarkába négy szép
égő gyertya,
Szobám közepén szentség,
Szentség fölött áldottság.
Nincs szebb óra, nincs szebb nap,
Melybe' Jézus született,
Mi is abba születünk...*

(Elmondta Liviczky Sándorné Lukács Teréz, 1914. Becsehely [Zala m.].)

Teljes védettséget jelez a délvidéki motívumsor:

*Fehér rózsza, Mária,
Engem Isten találója.
Ne félj, lelköm,
Ne rőszkess, szívem,
Mert a fejem fölött áldozik az
 Úr Jézus Krisztus
Szent testével,
Szent vérével,
Szent aranyos körösztyével...*

(Erdőd, Verőce megye [Szlavónia], 1992. Silling István gyűjtése. Muskovicsné Sörfőző Mária, 57 éves.

Megjelent: Silling István: Kínján esék... 27. o.)

E motívumsor változatosságát mutatja egy nagyhajmási (Baranya m.) imádság kezdőképe:

*Fehér rózsza, Mária,
Engem Isten találja.
Ajtómon áll Mária,
Ablakomon Jézus,
Szobám közepén szent köröszty,
Szent körösztyön aranyág,
Aranyágon angyalok.
Angyalok, ti engem őrizzetek...*

Szép a záradéka:

*...Krisztus Urunk azt mondotta
Szent szóval és szent beszéddel:
Aki ezt az imádságot...*

(1969. nov. 2. Kiskovács Lászlóné Dolmány Mária, 1905. Esti ima, de reggel is mondják. Mágocsi születésű anyósától tanulta, aki 1945-ben halt meg 75 éves korában.)

Védekezés bajelhárítás + archaikus imamotívum

268.

Közepett a Krisztus Urunk

Fehér rózsza, Mária,
Engem Jézus talál föl.
Szent szine(d) szeretet,
Aranygyűrű(je) pecsétje.
Ajtónkon Boldogasszony,
Szobánk szögletibe négy szép őrzőangyal.
Forogjatok, szent körösztyők,
Hadd aludjam Máriának kebelébe.
Oh én anyám, Máriám,
Mikor engem teremttötté',
Anná' előbb megösmerté',
Testembü', lölkömbü',
Körösztyömbü'.
Ördög nékem ellenségem,
El akarnak veszteni.
Kimenek én én ajtómon,
Föltekintek magos égre,
Ott látok egy szép szentegyházat,
Annak a négy szögletibe négy szép őrzőangyal,
Közepett a Krisztus Urunk,
Hosszan tartja olvasóját,
Felét az árváknak,
Felét az özvegyeknek,
Felét az utolsó foltosoknak.
Ezt adjuk ki Évának és Ádámnak, (adja?)
Hogy ezen szón el tudják mondanyi.
Deci, deci, decimadár,
Szárnyad alatt szent ótár,
Szent ótárba Boldogasszony,
Térdig vérbe, könnyekig könnybe.
Kel' föl, Mária!
Krisztus Urunkat megfoglák,
Krisztus Urunknak hét csöpp vére elcsöppent,
Szent angyalok fölszedték,
Aranytányérba tették,
Boldogságos Szűz Mári(a) édesanyánk elejbe tették.
Boldogságos Szűz Mári(a) édesanyánk azt mondotta:
Aki ezt az imádságot lefektébe háromszor,
Fölkeltébe háromszor elmondja,
Nem eresztem purgatoriumba,
Vitetem Fiam házába,
Az örök boldogságra, ámen.

*Máriagyűd (Baranya m.), 1977. aug. 13-14. - búcsú.
Varga Anna, 1902. Becsehely (Zala m.), ott is lakik.*

„...én az én mamámtú’...” (Varga Istvánné Horváth Anna, 1923-ban halt meg, 86 éves volt.)
„...este, reggel, templomba nem. Nem tudta más... nem tudta más... nem tudta megtanúnyi...
nagyon régi...”

Szinte alig van zalai imádság, amelyben ne lenne valami különös fordulat vagy rímelő
motívum:

*Fehér rózsza, Mária
Szülők Szent Fia,
Forogjatok, keresztetek,
Őrizzetek, angyalok,
Hadd nyugoggyam Jézus Mária ölébe’...*

(Bucsuszentlászló [Zala m.], 1975. szept. 27-28. - búcsú. Varga Lajosné Németh Rozália,
1901. Tófej [Zala m.] „Én lefekszem én ágyamba...” kezdetű imájából.)

*...Napkeletre tekintettem,
Ott láttam hétszer szentelt szent barátot.
Arra megy a fényes Isten,
Kérde tüle: Mi(t) csiná’sz?
Térdig ülök véremben,
Könyéig könnyemben.
Jézusom előttem,
Boldogságos szép Szűz Mária
édesanyám mellettem.
Két karomon két karangyal,
Egyik őriz, másik vigyáz,
A harmadik fejem felett lelkemet várja.
Szűz szent keresztetek,
Őrizzétek az én házam táját
Éjjél előtt, éjjél után...*

(Bucsuszentlászló [Zala m.], 1978. szept. 24. - búcsú. Molnár Jánosné Fliszár Borbála, 1910.
Zalaszabar, garabonci lakos [Zala m.].)

Személy szerint érintett Vajó Margit levele, amely a Remény gyűjtési felhívására érkezett
Csicserből (Felvidék), s két imádságot tartalmazott, egy „Hajnal, hajnal...” és egy „Fehér
rózsza, Mária...” kezdetűt. Az utóbbit illeszttem e szövegünkhöz. Szép motívumai között van,
amelyiket még eleddig nem hallottam. (Tördelés analógiák alapján tölem. E. Zs.)

*Fehér rózsza, Mária,
Engem az Ur Jézus találjon
szent igéjével igézen
arany gyűrűvel pecsételjen.
Házunk négy szögletén négy őrző angyal.
Őrizz, őrizz angyalkám,
melyben nyugszik Krisztus Urunk,
lenyugszik legszebb virágában.*

*A hajnalok hasadoznak,
a kakasok szóladoznak.
Kelj fel, kelj fel szentséges Szűz (Mária)
Anyám,
mert elfogták szent fiadat.
Magas keresztfára feszítették,
három csepp vérét elejtették,
az angyalok összeszedik,
árijomba bevitették.
Krisztus Urunk életették.
Krisztus Urunk azt mondta,
hogy aki ezt az imádságot
este lefektében, reggel felkeltében elmondja,
annak hét halálos bűne meglészen bocsátva.
Amen.*

„Az imát Bodnár Istvánnétől irtam ő született 1920.”

Ebben az imádságban szintén fölbukkan a Grál-motívum torzult képe: Krisztus vérét az angyalok „árijomba bevitették”, akárcsak a Bornemisza „bai”-aiban is föllelhető aranygyűrű-motívum. Új kép a legszebb virágjában lenyugvó Krisztus.

A szöveget az is fontossá teszi, hogy Kelet-Szlovákiából kaptam, ahonnan viszonylag csekély számú adatunk van. Személyesen pedig annyiban érint, hogy bár nagyapám, Erdélyi János is Kiskaposon (ma már egyesült Nagykapossal) született, a családi hagyomány úgy tartja - s ezt atyafiságom is megerősítette -, hogy az Erdélyiek valójában Csicserből származnak, s csak egyik águk hajlott el Kiskaposra, azaz oda „ment el vőnek”.

S most következzenek egy derűs, szép lélek, az 1921-ben született Vajó Margit sorai, bárcsak sokan lennének közöttünk a hozzá hasonlók.

„Tisztelt Szerkesztőség!

A messze távolból ezen szép szavakkal köszönöm kedves mindnyájuknak:

Dicsértessék az Ur Jézus Krisztus!

Szlovákia legkeletibb részén, nem messze az oroszhatártól, egy kis községben Csicseren élünk igaz szeretetben és békességben, mindnyájan magyar nemzetiségűek vagyunk. Községünknek 850 lakosa van. Három templomunk van: római, görög és református. Minden templomban helyi plébános hirdeti minden este az Isten ígét. Ovodánk-iskolánk van 4 osztály részére és mindenütt rendes hitoktatás van. Rendesen minden héten megkapja egyházunk Nagykaposi plébánostól a Remény című ujságot, és ebben olvastam a felhívást, amiben gyűjtés indul régi imádságokról, ezért fogtam tollat, és szerény kötelességemnek eleget téve itt küldök két régi imát. Ha úgy gondolják hogy elfogadható, szívesen olvassák és fogadják olyan szeretettel, mint én küldöm, az rosszul irt írásért szíves elnézésüket kérem, igaz már 72 évesen szemüveg nélkül írok, de az ujjaim igen fájósak, de minden este bottal mert a lábam is igen fáj, megyek a szentmisére, hogy elmondjam a jó Istennek minden örömet - vagy bánatot és kérem, hogy továbbra is adja segítő kegyelmét családunknak.” (Ezután megadja címét, és közli imamondó társa nevét.)

Csicseri őseim nevében is szívből köszönöm ezt az igaz keresztény gondolkodásról tanúskodó levelet.

269.
Szállj be szívembe

Vessz el előlem, Sátán,
Ne kísérgess engem,
Mert van nekem fejem,
Fejem az Úrjézus Krisztus,
Aki énelőttem mindenkor megfelel.
Szállj be szívembe,
Szenteld meg lelkemet,
Legyen bennem örök boldog lakodalom!
Ma péntek, az is a napja,
Krisztus Urunknak mennek kínjára,
Kínját lesik, 5 mély sebeit,
Drágalátos szent vére.
Beteg a test, készen várlak,
Én Uram Teremtőm,
Hozzád akarok menni,
Veled akarok örvendezni
Az örök dicsőségbe.
Ma péntek, az is a napja,
Mégfogták az ártatlan Jézust.
Fölvitték a Sinai-hegyre,
Fölfeszítették három tompa szöggel,
Megkoronázták töviskoronával,
Arcul verték, köpdöstették
Csúnya бүдös nyállal.
Ecettel, epével itattatták
Az ártatlan Jézust,
A szent oldaladat dárdával megnyitá(k).
Oh Uram, Jézus Krisztusom,
Hálát adok Szent Fölségednek,
Hogy megőrzöttetek, megtartottatok,
Vélem voltatok a mai napig is.
Őrizzetek, oltalmazzatok
Mindenféle veszedelemtől,
Tüztől, víztől,
Az ördög incselkedésétől,
A gonosz ember szándékától.
Aki ezt az imádságot tiszta szívvel elmondja,
Mennyország ajtaja sarkig ki lesz nyitva,
A pokol ajtaja bé lesz pecsételve, ámen.
Ez úgy legyen.

Gyöngyös, 1982. szept. 25-26. - búcsú.

*Liget Ferencné Sápi Erzsébet, 1915., talán jászberényi, édesanyja ugyanis odavalósi volt.
(Adatközlőnk lakóhelye géphiba miatt lemaradt, s felvétel közben sem derült ki, hovavalósi).*

Édesanyjától, Sápi Mártonné Sinka Teréziától tanulta, aki 1951-ben halt meg 82 éves korában. „...hát még az édesanyám idejében ezt minden áldott este, reggel...”

Az „Este van az ién házamba...” kezdetű moldvai imádságban is szerepel a nevezett gonosz-
űző motívum, melyhez rendszerint csatlakozik a „megfelel képembe” régi irodalmi kifejezés,
jelentése: valakinek vagy valaminek a képviselőjében, valakinek az alakjában vagy
valami/valaki helyett, gyanánt.

*Este van az ién házamba
Én lefekszem én ágyamba
Mind a test e koporsóba,
Ingem álom el ne nyomjon,
Halál ingem meg ne csaljon,
Gonosz tőlem messze járjon,
Jézus Krisztus velem lakjon.
Menj el sárkán, ne késértess,
Mett én meg vagyok keresztelve,
A zÚrjézus nevibe én meg
vagyok már jegyezve,
Ha nem hiszed, menj el eleibe,
Megfelel ién képembe,
Íédes, íédes Jézusom,
Én kegyes királljom,
Mindenkor te légy Uram
S az ién jó barátom...*

(Bogdánfalva [Moldva], 1999. júl. 22. Harangozó Imre gyűjtése [kéziratban]. Petrás Balán
Antiné, Piszár Katalin, 1948. Klézse [Moldva].)

270.

Nyílt templomba

Nyílt templomba be kell térni,
Feszületné' áldást kérni.
Jó az Isten, őt keressed,
Hogy áldását elnyerhessed.
Távozz tőlem, boszorkány,
Ezer jászó' vesszőve(l),
Szűz leány ügyive(l),
Boldogasszon tejéve(l),
Szent Benedek szárnyáva(l).
Én kilépek ajtóm elejbé,
Föltekintek magos mennyekbe,
Ott látok egy sereg madarat,
De nem sereg madár,
Szárnyas angyal,
Szárnya alatt Boldogasszon koronája.
Kert, kert, Paradicsomkert,
Hét szögletén, hét oltár alatt új víz.
Szól a kakas:
Kel' föl, Mária,

Megfogták a Szent Fiadat!
Dárdáva' dárdázták,
Koronáva' koronázták,
Egy csöpp vérit elejtették,
Az angyalok mind fő'szedték,
Krisztus színe elejbe vitték.
Áll a rózsza középmező(n),
De nem a rózsza,
Hanem a Boldogságos szép Szűz Mária,
Aki az ő kisfiát kipólyázza, bepólyázza,
Szent jászó'ba belefekteti,
Szent keresztet reá veti,
Most mink is vessünk mireánk.

Kész.

(A II. és III. felvételnél „dicsér”: Atyának és Fiúnak és Szentlélekistennek nevében, [amen].)

Máriagyűd (Baranya m.), 1977. aug. 13-14. - búcsú.

Gál Ferencné Mudlitz Mária, 1912. Dávod (Bács-Kiskun m.), ott is lakik.

A napától tanulta, ő pedig „...még az anyjátú'...hát az má' nagyon öreg vót. Má a napam is 85 éves vót.” (Likár Márkné Gál Ilona, Bátmonostoron született, de szántai lakos volt. 5 éve halt meg.) „...én sokszor, mikor ráérek, vagy ha megyek valahova, vagy úgy éjje(l) szoktam mondanyi... akármiko'... Áhhh! Nem mondanak ijjent a templomba. Nem, nem csak úgy, külön izére, ha megyünk ájtatosságra, akko' mondjuk... Az én kisunokám azt mondja: »Mamám, mondja e'!« Akkor ezt e'mondom...”

E vidékről való a hasonló védőjegyekkel teletűzdelt lírai kezdetű imádság is:

*Paradicsomban csöngetnek-pöngetnek
az angyalok,
Úr született Betlehembe,
Föltalálták Názáretbe.
Szól a kakas, kikirikul:
Ke(l)j fő', ke(l)j fő',
Szép Szűz Mária...
...Ti(l)tlak tőlem, gonosz lélek,
Ezer jászó 'vesszőve',
Szűz lány övive',
Boldogasszon' tejive',
Szent Benedek szárnyává'.
Atyaisten, Fiúisten,
Aki ennél a három isteni személ(y)nél
erősebb és hatalmasabb,
Az árthasson nekem, ámmen.*

(Elmondta Kuti Mártonné Vörös Erzsébet, 1909. felsőszevzentiváni lakos [Bács-Kiskun m.] a bajai nagytemplomban 1979. jún. 6-án.)

Szüleitől, nagyanyjától, Sztankó Ádámné Csordás Veronától tanulta. 9 éves lehetett, amikor meghalt. „...este, reggel... otthon, akármikor... templomba nem...”

Miért nem?

„Hát én nem tudom... ezt így tanútuk a nagymamától...”

271.

Hadd menjek be

Oh te piros szép hajnal,
Kibe Mária elnyugodott,
Úr - Nap tetőled születettje,
Krisztus, liliomszál.
Nehéz kereszt, nehéz ál(om?) el ne nyomja
 szent sebéhez,
Mikor a világból kimulának.
Ángolának magassága,
Nyiss be, Uram, szent ajtódát,
Hadd menjek be szent ajtódon,
Szen(t) véredet állítanyi,
Szent sebeidet kötözgetnyi.
Tömjén az ablakon,
Alusztok, boldogok?
Aludjatok, boldogok!
Égi járó kis madár,
De nem madár, szárnyas angyal,
Szárnyaiba' szent oltár,
Abba' vagyon Krisztus Urunk térdig vérbe,
Könyökig könnybe'.
Elejbe jön két fekete próféta, mondá nekik
 Krisztus Urunk:
Két fekete próféták!
Menjetek az Ádám magvai közé,
S ott kiáltátok, hirdessétek szent szókkal, élőkkel,
 napjával, kokas szomorittyával!
Máriát kiáltják:
Ke'jj fel, Mária,
Mer' megfogták Szent Fiadat,
Keresztfára feszítették,
Dárdákkal dárdázták,
Koronákkal koronázták,
Egy csöpp vére lecsöppent, az angyalok fölszedték,
 *(variáció: az angyalok fölszedték,
 selemkendőbe kötötték)*
Paradicsomba föl vitték,
Aki ezt az imádságot este, reggel elmondja,
Hét halálos bűntől megmenekszik, ámen.

Bucsuszentlászló (Zala m.), 1977. júl. 3. - László-napi búcsú.
Anonyma, 1919. Nagyatád (Somogy m.)

„...nagyanyámtól... háború után (halt meg) ...84 éves volt... este, reggel” (imádkozták).

Egy somogyi „Fehér róza, Mária...” kezdetű imádság különös motívuma talán közelebb visz e sajátságos típuskör eredetéhez, a 41-44. sz. szövegekben található alvásmozzanat, a Krisztus sebének bekötözése és a „három szűz játszik vele”-motívum kérdéséhez:

*...Hét csöpp vére elcsöppent,
Az angyalok fölszedték,
Jeruzsáleomba vitték.
Háromágú orgona,
Menn(y)nek, főnek magos angyal.
Ó, fiam, fiam, fényes Jézus,
Nyújts' ki a szen(t) kezedet,
Hadd kössem be szent sebedet!...*

(Öreglak [Somogy m.], 1972. júl. 5. Androsics Istvánné Hegedűs Terézia, 1894.)

Több imát elmondván, Androsicsné nagyon is megszívlelendő, tanulságos megjegyzéseket fűzött hozzájuk „...Este szoktuk elimádkozni. Szüleimtű' hallottam, ahogyan azok mondták, hát aztán úgy van, hogy a mostaniakban is egyik nem úgy mondja, mint a másik. Még abban is van eltérés...”

Templomban?

„...Nem szoktuk ezt imádkozni, csak itthon hallottam. Templomban nem hallottam. Mindig itthon. Ezt a Názáretbeli Jézust is (lásd a 63. sz. szöveget) nagybűtbe szokta anyám... Ezt mind a szülőktű' tanú'tam el...”

Arra, hogy milyen szépen, átéléssel mondta el imádságát:

„Imádkozni is lelkileg kő'. Nem csak úgy, mint a szajkó, hogy tudom ezt a verset, aztán egyformán elmondom. Mindig úgy tartottam, hogy még óvasni is másképp kő'. Az újságot is másképp kő' elővasni, mint a testamentomi füzeteket. Ezt már az édesanyámtu(l) is úgy hallottam, hogy azt lelkileg, úgy, ahogy az kívánja, azt mindent úgy kell, azt mindent úgy kell. Imádkoznyi is úgy szoktam, ahogy kívántatik... hangsúlyosan kő', nem csak egyformán elmondani, mer nincs annak akkor semmi értelme... mikor má nagyok lettünk, azután má ezen maradtunk meg, amit a szülőktű'(l), mer' má nagykorunkba iskolába nem tanú'tuk ezeket...”

Az egyházi jóváhagyásról s az egyház elutasító magatartásáról szólva:

„...Kérem nem vót, még nem értettük meg mi gyerekek se, öregek se, nem tutták azok a régi öregek, hogy ebbe van valami különbség, hogy az egyház megenged-e valamit, vagy sem. Ahogyan ők is megtanú'ták régi szülőktől, azok, úgy mink meg őtőlük megtanú'tuk, mitülünk má a gyerekek, még a magamfia, akik vannak ilyenek, azok hát még hallották a mi szüleink-tű' kisgyerekkorukba, akik ott vótak körű', de má most azoknak vége szakad, mer az má nem lesz többet folytatva, olyan imádságok... nem sokat lehet ám találni azér most se belőlünk, ijjen régiekbű is, akik hát tudnák. Nem olyan nagyon sokat... A megboldogú't édesanyám ebbe az idős korba, má mikor az évnek ilyen különösebb naptyai közelegtek, a húsvét, karácsony, pünkösöd, Sarlós Boldogasszony, Havi Boldogasszony, máma má nem is tudjuk, hogy na, jaj, hiszen ez van e. Azok azt mind tudták, és arra mind, ami ének vót, azt má

dudu'gatták. Hétközbe, hun egyszer, hun máskor, hun este, hun napközbe, má akkor e'tanú'tuk tülük. Má akkor..."

Az alábbi egyedülálló, motívumcsoportba nem sorolható délvidéki szöveget értelemszerűen e ritka somogyi típushoz illeszteném, jóllehet nem Krisztusra vonatkozik: általános érvényű. Eleddig ez az imádság csak a Délvidékről került elő:

*Én kimenék ajtóm előtt,
Ott látok egy kápolnát,
Kivő aranyos, belől irgalmas,
Tekints Jézus Krisztusom!
Amott jön két koronabéli gyerek.
Hol jártál, te két koronabéli gyerek?
Betegeket gyógyítani,
Szegényeket segíteni,
Öregeket gyámolítani,
Szenvedőket megvigasztalni,
Imacsüggedőket felemelni,
Békétleneket kibékíteni.
Krisztus Urunk azt mondja,
Aki ezt a cselekedetet megteszi minden
nap az én nevembe,
Velem lesz a Paradicsomkertbe.*

(Csóka [Torontál megye], 1991. Horváth Csaba gyűjtése. Mészárosné Kapusi Julianna, 67 éves.

Megjelent: Silling István: Kínján esék... 12. o.)

272.

Az egek megnyíltak

Ebben a házban négy szeg van
Mind a négyben angyal van.
Közepében Krisztus Urunk
Szűz Mária ablakban.
Szent Fiát pólyáztatja
Odarepül két anyyalka.
Szárnyuk alá vették egek alá vitték.
Az egek megnyíltak, menyországba bementek
És ott minden lélek örül és örvendez.
Csak az nem aki apját-anyját megverte.
Én is abban a szándékban voltam
De jobb a szándék, mint a rossz cselekedet.
Szol a kakas hajnalban Szűz Mária azt mondja:
Aki ezt az imádságot este lefektében
reggel felkeltében elimátkozza,
hét halálos bűne megbocsájtatik.

*Levélben érkezett Levický Esztertől, 1937. Menyhéről (Zoboralja)
1994. nov. 4-én a Remény gyűjtési felhívására.
(Megjelent a lap 1995. okt. 22-i számában, 5. o.)*

1962-ben, 93 éves korában meghalt nagyanyjától, Tábbiné Rácz Lúciától tanulta. Más adatot nem közöl.

A Nyitra környéki Zoboralja falvaiban népszerű imádsággal jómagam is többször találkoztam mind ottani gyűjtéseim során, mind konferenciákon, búcsúban vagy gyűjtési felhívásaink nyomán, és ez esetben is.

A motívumok szabad mozgásának példaként közöljük a másik híres hagyományőrző zoboraljai falu, Kolon neves előénekesének, Süttőné Gábor Annának az imáját:

*Ebbe a házba négy szög van (sarok)
Mind a négy szögbe angyal van.
Közepibe a falon Krisztus Urunk keresztye
Az ablakba Mária szent fiát pólyázza.
Be repő egy angyal szárnya alá kapja
és fölviszi az egekbe.
Paragyicsom kerbe csendítenek,
Ke fő Mária, szent fiadot megfoglák
magoss kereszfára fő szögesztik
Piros vire ki csurdól
szent angyalok fő szettik
a városba bevittik,
Mária elibe tettik.*
Paragyicsom kerbe csendítenek.
Minden ember megörül,
csak az egy nem örül aki apját, vagy anyát meg
fenegette,
a megfenegetis nagyobb mind a meg őlis...*

* Ugyanez a motívum egy másik változatban így egészül ki:

*...Mária elibe tettik,
Fő sohajtott Mária
hún vagy csillagam
hún maratá ides fíjam
szíp gyöngy alakom.
Aki ezt a imátságot többször naponta elmongya,
holtya után be jut a szíp paragyicsomba.*

Szép fölajánlással fejezi be imáit:

*Jézus Mária és szent József,
Joachim és Szent Anna
Nektek ajalom testemet és lelkemet
életemet halálamat
Le fektetem fő keltemet.
Minden mozdulatom.*

*Áldgymeg uram jó erőve
elő eledelve
És a kímúlt híveknek agy örök nyugodalmat,
nyűgogyanak békességbe az úr Jézus szent
nevibe Amen.*

(Levélben érkezett Süttőné Gábor Annától, 1922. Kolonból [Zoboralja] 1994. okt. 21-én, szintén a Remény gyűjtési felhívására.)

Az imák küldője, ahogy záró soraiban magát meghatározza „özvegy paraszt földmives 73 éves öreg asszony vagyok Isten velük.” Az imádságokat szomszédasszonyától és apósától tanulta, illetve örökölte. Az utóbbi, akárcsak apósának édesapja, előénekes volt, így adatközlőnk füzeteikben több éneket és imádságot talált. Hozzáteszi még, hogy „Meg valva az ígazat énis templomi és népdali énekes vagyok. A szent miséken kőznap én végzem a kántori kötelességet de csak orgona nélkül úgy hogy még a temetési szertartást is én végezem ha nincs íthon a kántor úr, mert el jár egész héten el van messzi munkába csak vasárnap van itthon. Ezt nem dicsekedésből montam el csak így jött ki a helyzett...”

Süttőné tevékenysége és szavai távoli idők pap nélküli állapotát idézik. Történelmünk során gyakran „így jött ki a helyzett”. A licenciátusok, szentemberek, búcsúvezetők, előénekesek hosszú sorába még napjainkban is menetelnek szentasszonyok, szentemberek, amiképpen meneteltek a múltban például az Orosz Istvánok. (Lásd Bálint Sándor: Egy magyar szentember. Orosz István önéletrajza.)

II. EGYÉRTELMŰEN KERESZTÉNY TUDATFORMÁJÚ-FUNKCIÓJÚ SZÖVEGEK

A szenvedéstörténet mozzanatai szerint csoportosítva

„...Le van terítve az aranyos szőnyeg...”

Mária keresi Krisztust

273. Elindula

Asszonyunk, Szűz Mária elindula hosszú útra,
Utak megszomorodának,
Fennálló fák térdet, fejet hajtának,
Égi madarak véres könnyet hullatának.
Elmene Asszonyunk, Szűz Mária kisebb zsidó várossába,
Kisebb Pilátusnénak házába, így köszöne:
Dicsértessék az Úrjézus Krisztus!
Úgy fogadá: Mindörökké, ámmen.
Kérdé Pilátusné: Mit keressz, Asszonyunk, Szűz Mária?
Én az én áldott Szent Fiamot keresem,
Negyven éjjel, negyven nap hegyről hegyre, völgyről
völgyre keresem,
Sehol föl nem találom.
Menj el, Asszonyom, Szűz Mária, nagyobb zsidó várossába,
Nagyobb Pilátusnénak házába,
Nagyobb Pilátusné igen erőst beteg,
Nyelvét felemelvén szót kimondván
Ő megmondja, hol a te áldott Szent Fiad.
Elmene Asszonyunk, Szűz Mária
Nagyobb zsidó várossába,
Nagyobb Pilátusnénak házába,
Így köszöne: Dicsértessék a Jézus Krisztus!
Úgy fogadá: Mindörökké ámmen.
Kérdé Pilátusné: Mit keressz, Asszonyunk, Szűz Mária?
Én az én áldott Szent Fiamot negyven éjjel, negyven nap
Hegyről hegyre, völgyről völgyre keresem,
Sehol fel nem találom.
Menj el, Asszonyom, Szűz Mária,
Lépjél öt mélységes lépést,
Ejts el három véres könnyet,
Tekints föl a magas Kálvária-hegyre, a magas keresztfára,
Meglátod a te áldott Szent Fiadot felfeszítve.
Elmene Asszonyunk, Szűz Mária,
Lépék öt mélységes lépést,
Elejte három véres könnyet,
Föltekinte a magas Kálvária-hegyre, a magas keresztfára,
Meglátta az ő Szent Fiát felfeszítve.
Hol járál, hol járál, én áldott Szent Fiam?
Én a fekete földnek színére,
Kegyetlen zsidók közi,
Hat nap kergetének,
Hetedik nap megfogának,

Egy kőlábhhoz megkötének,
 Vasostorral megostorozának,
 A purgatól(i)ombéli kinját rajtam mind kitölték.
 Azért azt hagyom, Asszonyom, Szűz Mária,
 Vidd el az én szomorú imádságomat fekete földnek színyére és ott
 hirdessed,
 Aki ezt elmondaná este lefektibe, reggel felkeltibe,
 Minden étel, ital né(l)kül,
 Gondolatlansága nélkül,
 Úgy megüdvözülné,
 Mint én megüdvözültem a magas keresztfán.
 Békesség, szálló, alkottó, (Sic!)
 Mennysorság kapuja megnyitót,
 Kész a lélek, beteg a test,
 Készen várlak az örök dicsőségben, ammen.

Csiksomlyó, 1978. szept. 9-10. - búcsú.

Raduly Jánosné Móra Margit, 1912.

Gyergyószárhegy, Gődüce (Erdély).

„...Hát még kicsi gyerek vótam, amikor édesanyámtól tanultam... kicsi vótam... Móra Istvánné... Goga Margit... ő is szárhegyi vót... ott született... ezt mindennap is lehet imádkozni, ha csak imádkozhassa akárki, ez *hasznos imádság*... kicsike vótam, ojjan-e” (mutat egy 5-6 év körüli kislányra). Szárhegyi társai még hozzátették, hogy este, reggel mondják, templomban nem hallották.

Az első közlésekben még Anonymaként szereplő asszony nevét most már nyugodtan leírhatom. Az övét szerencsére tudom, de számtalan társáét az 1978-as csiksomlyói búcsúról nem, mivel nem merték megadni, ami azon idők ismeretében és éppen egy magyarországi gyűjtővel szemben érthető. Legtöbbjük csak községét és születési idejét mondta be.

Két alkalommal vettem föl az imádságot, gyorsan hadarva mondta, ezért nehéz volt leírni még az ún. lassúbb változatot is. Még zenei lejegyzéseket végző kollégáim is kínlódtak vele. Gyakran mosódik össze az Asszonyunk/Asszonyom, vagy a fel/föl, magas/magos stb. Legjobb tudásunk szerint igyekeztünk rögzíteni, s úgy tetszik, pontosan jártunk el.

E különlegesen értékes imádság egyik legszebb és legritkább emlékün, és eleddig - tudomásom szerint - még senkinél nem került elő. Remélem, a jövőben még előbukkannak a kutatást elősegítő újabb változatai, amelyek közelebb visznek az eredetére és történetére vonatkozó kérdések megoldásához. Eredeti szándékom az volt, hogy közlöm mind a négy eddig megtalált változatát, de terjedelmi okok miatt nem tehetem. Csak a lényeges, nagyon is elgondolkoztató eltéréseket sorjázatom, amelyek e tökéletes szerkezetű balladisztikus epikumnak - legendaballadának - teljesebb láttatását szolgálják.

Az alábbi imádságot Márton László békési önkéntes gyűjtő 1993. augusztus 31-én Csíkszentdomokoson rögzítette az 1926-ban született Bara Máriától, aki elmondta: „Máté Albertné nagyanyámtól tanultam ojjan 60 évve’ ezelőtt. Tiszta jószívvel.” Ők ígézet ellen használták, elmondása után még elimádkoztak egy Hiszekegyet, három Miatyánkot és három Üdvözlégyet:

*Elindula Asszonyom, Mária
Nagy hosszú utakra,
Nagy hosszú utak mind megszomorodának...*

A köszöntésmotívum után kisebb Pilátusné:

*... Hol jársz, hol jársz, Asszonyom, Mária?
Itt járok, itt járok,
Kisebb zsidó városába',
Kisebb Pilátusné asszonynak házába...*

Ugyanez a forma később a nagyobb Pilátusné kérdésében:

...Sohutten nem találhatom én áldott Szen(t)
Fiamot...
Menj el Asszonyom, Mária,
Magos Kálváriára,
Lépjél hét mélységes földet,*
Ejts el három véres könnyet,
Tekints föl...
...Föltekint a magos Kálváriára,
Meglássa, fel van feszítve
Az ő áldott Szen(t) Fia a keresztfára.
Hétszer elájula, hétszer tér(d)re esett.
Megszólal az ő áldott Szen(t) Fia a keresztfáról:
Oh, ne sírj, ne keseregj,
Boldogságos Szen(t) Szűzanyám!
Tarts(d) Szent Jánost, mint engem tartottál,
Ő is tartson anyjának, mint én tartottalak.
A méhedben méztermék, egész világ viaszával
részesedjék.
Eredj el a fekete földnek színire,
Hirdessed az én keserves kínszenvedésemet,
Hogy aki ezt e(l)mondja,
Este lefektyibe, reggel felköt(y)ibe,
Kiváltképpen Nagypénteken
Étel-ital nélkül,
Minden gondolkodás nélkül az én lábomnál,
Méltó leszen az a lélek,
Ha annyi bűnje leszen is, mind a fűvek szála,
Úgy is meg lesz bocsátva néki, ámen(t).*

(* Az ismétlődő formáknál természetesen ugyanígy.)

A főszövegben vannak kisebb eltérések a népi gyakorlat szabad mozgásának megfelelően, érdemi változás azonban csak az idézett részeknél található.

Egy magát meg nem nevező székelyudvarhelyi lakos révén kaptam 1988. febr. 5-én azt a gyergyóremetei változatot, amely „Bátyó” „diszkrét” gyűjtései során került elő Székelyföldről számtalan imádsággal és egyéb szövegelemmel együtt. Mindez a „diszkrét” a Hegyet hágék...-kötetek megjelenése után vette kezdetét, miután e kötetek Márton Áron püspök és

szűk környezete kezébe is eljutottak. „Bátyó” Márton Áron barátja és, tudomásom szerint, börtöntársa is volt, és az imádságok kiváltotta természetes reakcióként mozgósították „fiaikat” a környezetükben, szülőfalujukban található hasonló emlékek gyűjtésére. Ezek személyes úton jutottak el hozzám rendszerint „Bátyó” Pesten élő unokahúga révén. Innét a rokonsági fokot is megjelölő elnevezés. (Megrendüléssel gondolok minderre. Sajnos már egyikük sincs az élők sorában, annál elevenebben él emlékük sokunk szívében.)

E gyergyóremetei változatot verses formában 4-5, adott esetben többsoros tagolásban kaptam. Nagyjából követi a gyergyószárhegyi és a csíkszentdomokosi alapszöveget, bár elhagyja az egyes fázisokat összekötő narratív sorokat: „Elmene/elindula Asszonyunk/Asszonyom kisebb zsidó városába...” stb. Pilátusné kérdésformája itt a csíkszentdomokosira emlékeztet: „Hol jársz, Asszonyom, Szűz Mária?...” A zárójelenet így alakul:

*...Feltekintett a magas keresztfára,
Ott meglátta az ő áldott Szent Fiát,
Fel van feszítve.
Vasostorral ostorozzák, ecettel, epével itatták,
Szent oldalát megnyitották, piros vérét kiontották,
Hétszer térdre esett, hétszer elájult.
Megszólalt az Úr Jézus:
Fogadj engem Fiadnak, mint én fogadtalak Anyámnak.
Méhen méz teremjék, egész világ részesedjék:
Aki ezt az imádságot este lefektében,
Reggel felkeltében elmondja, kiváltképpen nagypénteken,
Ha annyi bűne van is, mint a fűszál,
Meg lesz bocsájtodva tőle. Amen.*

(Elmondta a 79 éves Csiki Julianna. Édesanyjától tanulta Gyergyóremetén 10 éves korában.)

Sajátságos módon jutott el hozzám ez imádság negyedik, lényegesen elkopottabb változata Madéfalváról. Az Új Kalász katolikus asszonyok, lányok lapja 1992. június 3-i számában, a 17. oldalon, a T-K-T (Tizenévesek Kutató Társasága) rovatba Zöld Piroska küldi el Madéfalváról 68 éves nagyanyjától, Miklós Györgynétől tanult régi imádságát, miután jelzi, hogy gyűjti a szentképeket, régi énekeket és imádságokat. Majd a 18 éves Piroska megadja címét is remélve, hogy talál magakorú levelezőtársat.

A többé-kevésbé azonos indítószakasz negyedik sora: „Fák térden állva fejet hajtának...” helyett e változatban a „Mit keressz, mit keressz, Asszonyunk, Szűz Márja?...” forma áll. A keresés több szakasza hiányzik. A végén van eltérés, miután Mária megtalálta Krisztust:

*...Kitekint a Sinai hegyre
Meglátta az ő áldott szent Fiát,
Hétszer elájula.
Ne ájulj, ne ájulj, én áldott Szent Anyám!
Fogadd el Szent Jánost fiadnak,
Viseld olyan gondját,
Mint nekem viselted.
Viselje ő is olyan gondodat, mint én viseltem.
...Ki ezt az imádságot elmondja
Este lefektibe, reggel felkeltibe,
A purgatórium tüzein keresztül vetetődik.*

E különlegesen szép szövegegyüttes számtalan kérdést vet föl. Elsősorban a történeti előkép-összöveg meglétének és föltétlen ferences kötődésének kérdését. Csíksomlyó, Mikháza, Gyergyószárhegy ferences kolostorai a XVI. század végéig a moldvai Bákóban is működő rendházzal kisugárzó központok voltak, szellemi, zenei, irodalmi műhelyek, amiképpen erről Kájoni János főleg csíksomlyói tevékenysége vall, amelyről tudjuk, hogy messze túlnőtt Csík és Erdély határán, s európai kapcsolatrendszerre tárgult.

274.
Áruba vitték

Fehér rózsza, Mária,
Krisztus engem találá,
Szent vérével megjegyez,
Győrőjéve(l) pecsétez,
A házunknak a négy szögin négy őrzőangyal,
Őrizz angyal, őrizz,
Míg a Mária nyugszik,
Míg a piros hajnal
Szépen föl nem tetszik.
Kelj föl, Mária, kelj föl, mer' elvitték Szent Fiadat,
szép Jézust,
Szent vérét elhullajtották,
Áruba vitték.
Tenger közepén van egy kis kápolna,
Abba' van egy aranyasztal,
Odamegyen Szen(t) Pál, Szen(t) Péter és mondá néki:
Asszonyunk, Máriánk, mér' sírsz, mér' rísz?
Hogyne sírnék, hogyne rínék,
Mer' elvesztettem Szent Fiamat, szép Jézust.
Vaskesztyűvel arcon csapdossák,
Vasdárdával dárdázzák,
Töviskoronával koronázzák,
Méreggel étetik,
Ecettel itatják,
Mély gödörbe bézakkantják,
Szent szívteteme megszakadván,
Piros vére folyamodván.
Bizony, bizony mondom néktek,
(Aki) ezt az imádságot elmondja este lefektibe,
reggel fölkeltebe,
Vélem lészen az örök dicsőségben, ámen.
Én kilépek én ajtómba,
Föltekintek magos mennybe,
Ott láték, amit láték,
Jeruzsálem bárkáját,
Hétszer szentelt hét oltárát,
Abba' mondja Szent Pál, Szent Péter az ő új miséjét.

Asszonyunk, Máriánk ott hallgatja,
Szent haja függve,
Szent keze kiterjesztve,
Szent szívi megszorodván,
Piros vére folyamodván.
Bizony, bizony mondom néktek, imádságát elmondja
Este lefektibe, reggel fölkeltebe,
Vélem lészen az örök dicsőségbe, ámen.

*Mátraverebély - Szentkút (Nógrád m.), 1977. május 28.,
pünkösddvasárnap - búcsú.*

Kovács Sándorné Kovács Anna, 1916. Mikófalva (Heves m.).

„...öregszülémtől... Kovács Mária... má' nem is tudom (a férje nevét), me' régen vót, 47-be halt meg a szüle 96 éves korában. Mikófalvi volt ő is... Ő mindennap, este is, reggel is.”

Templomban?

„Áhhh!!! Nem, csak otthon szoktuk mondanyi.”

Egy asszony, Róka Andrásné Kovács Gizella, 1910. Mikófalváról szintén azt mondja: „Az imádság úgy van, mint a varrás meg a nóta, mindig az ujabbakat imádkozzák. A régieket má' hagyják ki.”

Nehéz választani a Palócföld lírai szépségekben gazdag szövegei közül. Az elképesztő bőség esetlegessé teszi a még oly szakmai igyekezetet is, hogy teljes szépségében láttassam a műfajt. Így marad a kinkeserves megoldás: egy-egy kihagyhatatlan motívum bemutatása az „Én lefekszem én ágyamba...” kezdetű imádságból:

*...Én kilépek én ajtómon,
Ott látom a ző'd passiót,⁴⁷⁷
Azon látok héccer hét szentséget,
Ott mondja a Szent Pál, Szent Péter az új miséit.
Minek hallgatod te az én miséimet,
Mikor most van harmadnapja hogy elvesztettem
Szent Fiamot?
Pogány zsidók megtaná'ták,
Vaskesztyűvel arcon csapták,
Büdös nyákkal köpdösték,
Mély gödörbe bevetették,
Az ő teste vetemedett,
Piros vére futamodott...*

(Mátraverebély - Szentkút [Heves m.], 1977. május 28., pünkösddvasárnap - búcsú. Gál Szilveszterné Kerek Rozália, 1924. Gyöngyössolymos (Heves m.)

„...reggel meg este, mikor van időm, nem mondják eztet közösbe...” Édesapjától, Kerek Józseftől tanulta, 3-4 éve halt meg 82 éves korában.

275.
Lébe⁴⁷⁸ küszöbén

Itt jön a Jézus,
Lelkünk látó Jézus,
Beteg a test a bűnbe,
Ha még egyszer gyovont ember lehetnék,
Mária-kaput nyitnatnék.
Anya szülte Máriát,
Mária szülte Szent Fiát,
Zsidók megfogták,
Keresztre feszítették.
Angyalok felszedték
Kehelybe töltötték.
Oh estéli csengettyű,
Nyisd meg az egeket,
Mosd meg az utakat!
Add meg az örökkévaló boldogságot.
Oh hajnal, hajnal,
Szép piros hajnal,
Kibe' Mária nyugszik,
Isten fiának hivatik,
Világ tőle kezdetik,
Pokol tőle töretik.
Amott vagyon Jeruzsálem-bástya,
Abba mondja Szent Pál, Szent Péter
Az ő első új miséjét.
Oh Szent Pál, Szent Péter,
Hallgasd meg a mi első új misénket!
Oh Asszonyunk, Szűz Mária!
(variáció: Oh Szent Pál, Szent Péter)
Hogyne hallgatnám,
Harmadnapja elvesztettem
Szent Fiamat Lébe küszöbén.
Tekints fel Sima-hegyre,
Meglátod Szent Fiadat
Térdig aludt vérben,
Könyökig könnyűbe(n),
Szent szakállát szaggassák,
Aranyhaját tépázzák,
Fű hegyen folyamodik,
Piros vére futamodik,
Bizon(y), bizon(y) mondom nektek,
Aki ezt a kevés imát elmondja,
Este lefektiben, reggel felkeltiben,
Magával viszi az Úrjézus dicsőségében.
Ámen.

*Sárospatak, Szent Erzsébet-templom,
füzesabonyi zarándokok között, 1981. aug. 30.
Antal Zsigmondné Gál Borbála, 1934. Szíhalom (Nógrád m.).*

Édesapjától tanulta, aki 1975-ben halt meg 77 éves korában „...Hát este meg reggel, reggeli ima...” Vele lévő lánya, Antal Erika, 1968. is tudja.

Szűcsiből (Heves m.) két egymásnak felelő keresésmotívum egy-egy „Oh hajnal, hajnal...” kezdetű imából:

*...Én kilépek én ajtómon,
Föltekintek a Sinai-hegyére,
Ott látok két fölszentelt oltárt,
Ott mondja Szent Péter és Szent Pál szentmiséjét.
Arra megy a Boldogságos Szűz Mária.
Oh Asszonyunk, mért jöttél?
Oh hogyan jöttem volna, mikor már harmadnapja
Elvesztettem Szent Fiamat, az Úrjézus Krisztust.
Tekints fel a Sinai hegyére,
És meglátod Szent Fiadat, az Úrjézus Krisztust...*

(1990. okt. 23. Majoros Istvánné Szerencsés Mária, 1935.)

Egy 92 éves öregasszonytól tanulta, aki még a szüleitől hallotta. „...Igen, mikor van időm, akkor el szoktam imádkozni.”

*...Amott látok egy rózsás bátyát,
Abba mondja Szent Pál, Szent Péter
Az ő új miséjét.
Arra megy a Boldogságos Szűz Mária,
Kérde tőle: Nem láttad a Szent Fiamat, az Úrjézust?
De láttam, most jövök a Sinai-hegyről,
Ott láttam térdig vérbe, könnyéig könnyűbe,
Szent haját szaggatják, szent szakállát tépázták,
Gyenge teste megtörik, piros vére lefolyik...*

(Gyöngyöspata [Heves m.], 1990. okt. 23. Bognár Józsefné Teplánsky Ilona, 1942.)

Édesanyjától tanulta. Reggel imádkozzák. Templomban nem hallotta.

276.

A Zsinegek hegyébe(n)

Oh hajnal, szép piros hajnal,
Kiben Mária nyugogyik,
Úr Jézus születik,
Pokol tőle töretyik.
Eleven ostya, Úrjézus,

Neked ajánlom lelkemet,
 Fekete földnek testemet.
 Amott vagyon rózsás bárka,
 Ott mondja Szent Péter, Szent Pál első új
 miséket,
 Ott hallgatja Boldogságos Szűz Mária első
 új miséjüket.
 Oh Anyánk, Szűzanyánk,
 Mér(t) hallgatod első új misénket?
 Hogyne hallgatnám, Szent Péter és Szent Pál,
 Mikor elvesztettem gyermekemet, kis Jézust.
 Lépje(l) ki házamnak ajtaján,
 Meglátod a Zsinegek hegyébe(n),
 Térgyig való vérben,
 Könyökig való könnyűbe(n).
 Szent szakállát tépázzák,
 Szent haját szaggassák,
 Mély gödörbe bedobják.
 Szent teteme megszakadván,
 Piros vére kifolyván.
 Az angyalok összeszedték,
 Aranytányérra tették,
 Krisztus elejbe vitték.
 Krisztus se nem szó(l)t, se nem felelt,
 Pokol ajtaja betétezt,
 Mennysorság ajtaja kinyitott.
 Aki ezt az imádságot elmondja
 Este lefektébe, reggel felkeltébe(n),
 Úgy megy mennyeknek országába,
 Mint akkor született kisgyermecske.
 Számban szent kereszt,
 Hátam megett Szent János,
 Elöttem Úrjézus,
 Az Atyának kegyelme,
 A Fiúnak szerelme,
 A Szentlélek ereje,
 Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Gyöngyös, 1982. szept. 25-26. - búcsú.

Lőrincz Józsefné Oláh Anna, 1906. Ecséd (Heves m.).

Egy bizonyos Rózsa nénitől tanulta, aki igen kicsi gyerekkorukban náluk volt. 80 év körüli. Ecsédi. Esténként imádkozta. Édesanyjuk „elmaradt”, azaz korán meghalt.

Az alábbi „Oh hajnal, hajnal...” kezdetű imádságban a főmotívumra rímelő változatot találtam:

*...Úristen, eleven ostyácska,
 Amott látok egy rózsás bástyát,
 Azon látok egy aranyos oltárt,
 Azon mondja Szent Péter és Szent Pál az ő új*

*miséjít.
Oh Asszonyunk, Mária,
Hogy mér' gyöttél te a mi új misénket hallgatni?
Hogyne gyöttem vóna,
Ma teljes harmadnapja
Elvesztettem Szent Fiamot, a Jézust.
Ered,j lépj ki templomunknak küszöbén,
Nézz fel a Zsinagógának hegyibe,
Ott meglátod Szent Fiadot, a Jézust...*

(Gyöngyös, 1982. szept. 25-26. - búcsú. Török Károlyné Gergely Mária, 1905. Gyöngyöspata [Heves m..])

...Hát eztet este, minden este el szokjuk... csak otthon, csak otthon. (Közösben nem.)

A világi líra jegyei tűnnek elő e motívum „Oh hajnal, hajnal...” kezdetű ritka délvidéki változatában:

*...Rózsakertet nyitva látok
Ottan látok két szentes oltárt,
Ott mondja Szent Péter Szent Pál az új misét.
Új mise-hallgató Asszonyunk Szűz Mária
Tekints fel a szent Sinai hegyre
Maj' meglátod szent fiadat szép Jézust!...*

Az Új Ember gyűjtési felhívásai a lelkipásztorokat is mozgósították. Ezt az imádságot Nagy Ferenc hosszú ideig tompai (Bács-Kiskun m.) plébános gyűjtötte Temerinben, Bács vm (Bácska) 1973. júl. 20-án a 87 éves I. J.-nétől. Egyéb adatot nem közölt. Anyagát 1986 januárjában adta át nekem. Időnként, mint ez esetben is, Jugoszláviába is átruccant imádságot gyűjteni.

277.

Hullám van

Hullám van a tengernek partján,
arany fának ágán,
üdvözült lelkek virágán.
Szent szíve szomorodván,
arany haját lebocsájtván,
öt méjséges sebei siralmasván.
Lásd megmondtam teleszel a keseredett
anya,
én leszek a keseredett fiú.
Tapodj ki templomnak ajtaján,
néz fel a sinnek hegyére,
majd meglátod, hogy kínozzák kegyetlen
az ártatlan Jézust.
Szeretem szent Jánost,

menj el az Ádám bűnös népeihöz,
hirdetted prédikáltassad ezer számú
szent ígéret.

Elmondom eszt nektek este reggel.

Aki eszt este reggel elmondja,

velem lesz a paradicsomba.

Paradicsomba csendítenek,

az angyalok ott lévőnek,

egyik őriz, másik vigyáz,

harmadik a lelkem várja.

Kő küszöbje vas ajtaja,

temény az ablakja,

a négyszögin négy arkangyal,

közepibe szentoltár,

szentoltáron szent kereszt,

mandula fának három ágán,

úti képű koporsóba,

abba fekszik Jézus Krisztus,

ottan őrzi három mária

negyedik a lelkem várja.

Kakasok szóljatok,

Jézust kiáltsátok,

kelj fel Mária, kelj fel,

megfoglák a Jézust

tövis koronával meg is koronázták,

egy csepp vére lecseppent,

(az) angyalok felszedték,

arany tányérra tették,

Krisztus urunk elejbe vitték

Krisztus urunk senem szólt,

se nem felelt úgy halt meg.

Levélben érkezett Csontos Dávidtól, 1922. Hortról (Heves m.)

1982. nov. 21-én a Kincses Kalendárium gyűjtési felhívására.

1983. április 14-én a levél küldőjét személyesen felkerestem, elmondta, hogy az imádságot édesanyjától tanulta 7-8 esztendőskorában. „Édesapám mondta, tanítsd meg a gyerekekkel az imádságot.” Este, reggel elmondja, templomban soha nem hallotta, de mástól sem. Édesanyja Csontos Józsefné Sultis Hermina, 1879-1957.

A 76-85. sz. szövegekben mutatom be az ősi kozmogóniai mítoszok körét idéző, tengerben lévő, tengerből kinövő világfa-csodafa-aranyfa-motívumot, amely szövegeinkben már keresztény képzeteket-tartalmakat is magához vonzott.

Amint láttuk, kapcsolódott a gyászjegyző Krisztus- és Mária-képekhez, toposzokhoz. Ez az imádság is ehhez a típuskörhöz tartozik, torzult kezdő sora ellenére. Maga az egész szöveg is kontamináció, a különböző alkotóelemek füzére, jelzősora. S jelzősora a lehetséges romlásoknak az élőszavas közvetítés-tanulás gyermekkori el/félrehallásainak. A szóbeli kultúra átörökölt emlékei értékes információkat adhatnak a hagyományozódás folyamatáról, az ún. betűkultúrával való kötődéseikről és kölcsönhatásaikról, de a népi alkotókészség kötetlenségére, játékos, szabad mivoltára, sőt logikátlanságára vonatkozóan is.

Tisztább képében jelentkezik e motívum a szintén gyűjtési felhívásra érkezett „Mikor a kakas megszólal...” kezdetű imában:

*holüllvala jézus a tengeren
a tengernek a középpén az aranyfán.
az ágán az üdvözlőnek minden szűz virággán
szent fejemeghajtván.
szent szíve elszomorodván
véres könyet hulajtván
ara mené szentlukkács evangélista
fekete földszinnire
hirdessed vezessed bűnös ádán népeközöt
aki esztaz imátságot elimátkoza
este lefektibe regel fölkeltibe
megadatik neki az áldot menyország amen.*

vagyhétféle büntől megmenekszik

(F. J. küldte Nagyoroszból [Nógrád m.] 1982. nov. 24-én a Szabad Föld 1982-es őszi gyűjtési felhívására.)

Mint kísérő soraiban írja: „Olvastam a szabad földből a fölhívást régiimákról aki tud külgyebe én is tanultam ezelőt 70 éve 9 éves koromba vagy kettőt ami úgyvegződik ahogy az ujságba van...”)

E ritkán hallott kozmikus jegyű motívummal az egri fájdalmas búcsún találkoztam 1972. szept. 17-én Agócs Alfrédné Agócs Erzsébet, 1936. (Almágy, Gömör) „Én lefekszem én ágyamba...” kezdetű imájában:

*...A négy szögön négy angyal,
Közepibe szent kereszt,
Kerüld, kereszt, házamat,
Őrizd, angyal, lelket.
Széles tenger partján a
Aranyfának aranyága,
Arra járt Asszonyunk, Szűz Mária.
Mikor láttad a te szentséges Szent Fiadat?
Ma tellyes harmadnapja,
Hogy a zsidók erre vitték,
Énnyalakkal köpdösték,
Vasvesszővel vesszőzték,
Kálvária hegyére kivítették,
Keresztfára feszítették...*

„...Eztet?... a szomszédba Mari néni vót, Liba Maritól. Kisgyerek vótam, nem akartam (dohánylevelet) csomózni, ő meg, hogy csomózott, taníttatta velem...”

Ez a szép motívum a Délvidéken is él(t), s ami érdekes, nagyon hasonlít a 76. sz. imádsághoz, amely a távoli, felvidéki Csallóközből való, s szintén Mária-jegyű, akárcsak e motívumkőr 79. és 80. sz. imája a Palócföldről:

*Ó, anyám, Máriám,
Hol vagy, hol szomorkodsz?
Áll a tenger közepén a boldogságos
Szűz Mária.
Arra ment Szent Péter,
kérdi tőle:
Ó, anyám, Máriám,
Mér sírsz, mér szomorkodsz?
A Megváltó Krisztusomat három nap
óta nem láttam...*

(Oromhegyes, Bács vm [Bácska], 1992. Silling István gyűjtése. Apróné Horváth Mária, 78 éves.

Megjelent: Silling István: Templomok, szentek, imádságok. 83-84. o. és uő: Kínján esék... 49. o.)

278.

Mikor ül vala

Ős régi Hagyományos családi imádság!

Mikor ül vala, Boldogságos Szűz Mária
Paradicsom kertjébe,
arany fának ágán,
üdvözlét virágán!
Lám széteresztette,
sárga bodor szép haját!
Úgy olvassa szerelmes Szent Fiának kinját!
Anyám, Anyám! Szép Szűz Mária?
Miért ülsz itt a Paradicsom kertjébe!
Hogy ne ülnék kedves Szentem, Gábrriel
Arkangyal,
Mikor erre méne tizenkét apostol,
se nem szólitana,
se nem üdvöztene.
Menj el ezért kedves Szentem Gábrriel
Arkangyal,
a fekete föld színére,
hirdessed, kövessed!
Aki eszt az imádságot,
este lefektébe,
reggel felkeltébe elmondja!
Bizony mondom,
velem lészen mind a pólyabeli gyermek.
Ó én elészámlált napjaim,
ha én erre kész meggyónt ember lehetnék,
Urat vehetnék magamhoz.

Jézus légy velem!
Mária vezérelj az örök életre.
Uram Isten vagyok bűnös!
testem, lelkem kerestemben
Tőled nyertem testemet,
tőled várom lelkemnek örök üdvösségét Amen!!!

*Levélben küldte Hangya Ferencné Márkus Lujza, 1925. Garampáldról (Felvidék) 1994. nov. 9-én a Remény gyűjtési felhívására több más imádsággal együtt.
(Különlegesen értékes lévén, Aki ezt az imádságot címmel megjelent a Remény legszebb imádságokat bemutató sorozatában, 1995. jan. 29-i szám. 5. o.)*

Az imádság folytatása a „Názáretbe’ van egy mustromfa...” kezdetű szöveg, amely a 63. sz. imádságnak is része (kezdet: „Názáretbeli Jézus, zsidóknak királa...”). Ponyvai megjelenése segítette az elterjedését. Az ország legkülönbözőbb vidékein találkoztam vele, ezért helyette egy különös motívumú, egyébként ismert indítású imádságot mutatok be Hangya Ferencné szép imádságaiból:

„Más ima”

*Én lefekszem én ágyamba,
testi, lelki koporsómba,
mellém teszik két kezemet,
Szent Péter és Szent Pál világosítsd fel gyertyáimat,
írd le testem állapotját,
kerüld meg a három ágú mandula fát
aki eszt az imádságot este lefektébe,
reggel felkeltébe,
ki lesz neki a Menyország ajtaja nyitva Amen.*

Ha az ember egy ritka motívumot két egymástól messze fekvő községben talál meg, elgondolkozik, s óhatatlanul az egykori általános ismertségére és gyakorlatára gondol. Garampáld nincs Zala szomszédságában, és mégis összeköti őket egy lírai motívum, illetve - a többit az olvasóra bízom.

Ugyanez a kép egy „Én lefekszem én ágyamba...” kezdetű imádságból, amely aztán defenzív-jegyekkel folytatódik:

*...Szűz Mária édesanyánk is ott ül
Paradicsomkertbe, aranyvessző ágán,
Üdvözlégy virágján.
Fehér rózsza, Mária,
Engem Jézus talált,
Szent szívvel szeretett,
Szent malasztal megváltott.
A háznak négy szöglete,
Négy szép angyal a mellemen,
Szent kereszt az arcomon,
Boldogasszon(y) a fejem fölött,
Az Úr Jézus Krisztus által, Ámen.*

(Bucsuszentlászló [Zala m.], 1978. szept. 23-24. - búcsú. Kovács Vendelné Molnár Gizella, 1904. Bárszentmihályfa [Zala m.])

„Minden este, este... gyerekkoromba tanútam... Nagymamátul... Varga Ferencné Farkas Katalin... Oh má' 29-ben...” (meghalt 83 éves korában).

S most a beküldő Hangya Ferencné leveléből idézek. Elmondja, hogy imádságát nagyanyjától tanulta, aki édesanyja korai halála után kicsi korától nevelte, s akit nagyon szeretett. A 78 éves nagyanya magához vette az egyévesen anya nélkül maradt leánykát, és kérte Istent, hogy mindaddig mellette lehessen, amíg férjhez nem adja. Vágya teljesült. Már asszony unokája karjában hunyt el 92 évesen. S itt Hangya Ferencné egy számomra eleddig ismeretlen néphitbéli adatot közöl. Leírja, hogy észrevette, a „nevelő nagymama” a falatot „...már nem nyelte le, a fejéből szált le a vér fehéredett így a karomon halt meg!!! Csak elaludt. Majd megszakadt a szívem! sírni nem mertem felette megparancsolta ha látom őt meghalni nehogy felsirjam! Mert 9 napig fog szenvedni nem halhat meg. Csendessen letettem a fejét a vánkosra és kiszaladtam az udvarra és ott sirattam... Nagymama 1849-ben született febr. 1 én, meghalt 1941. ápr. 24-én. Eszt a régi családi hagyományos imákat ő tőle tanultam ő pedig szintén a nagymamájától tanulta. Ezek kb. 900 éves imák mióta a tudatomban van. Este végződés után a spórhert elé ült és én eléje kissámlin hallgattam őt, sokat tudott beszélni a Szentek életéről. Olvasta a csodás könyvet, hogyan menekült meg a szentcsalád, mikor a Heródes üldözte, sok kis gyermeket leöletet. Akor hagyták abba a mészárlást mikor egy kisfiúnak vér helyett tej jött a nyakából. Eszt gondolták, hogy ez a Kis Jézus! kétszáz gyermeket leöltek, azzal hívták oda 2 éves korig az anyákat, hogy Heródes ajándékot oszt a kis gyermekeknek. Anyák örületben egymást szagatták, kínjaikban!!!”

Az 1849-ben született nagyanya az ő nagyanyjától tanulta az imádságot, aki a múlt század elején, ha ugyan nem korábban született. Kétszáz esztendő egy ember élőlészavas tudásában! És újabb száz és száz esztendők a nemzedéki átadásban egészen a késő középkorig. Az imádság valóban a műfaj legrégebbi rétegébe tartozik, már maga a „vala” használata is erre utal. A sok száz imádságot eredményező gyűjtési felhívás egyik legszebb darabja ez a garampáldi „ős régi” imádság.

Pilátus-jelenet

279.

Egy ácsorba negyvenen

Ha kimegyek ajtóm elébe,
ott látok apró madarkákat,
nem is apró madarkákat
hanem szárnyas angyalkákat.
Szárnyuk alatt igaz hit,
igaz hitbe Boldogasszony.
Boldogasszony nyiss kaput,
add ki a keresztet!
Itt jön egy sötét sereg,
egy ácsorba negyvenen.
Zsidók, kik Jézust megfogják,
vasostorral megostorozzák,
vaskesztyűkkel megcsapdossák,
piros szent Vérét ontják!
Egyik mondja öljed meg,
a másik mondja ne öljed, ne intsed!
Tekintsed Szűz Máriát,
kesergő szent Fiát!
Lám, megszóllal Jézus:
„Ki ezt az imádságot reggel este elmondja,
annak adatik a menyország kulcsa,
és három nappal előbb halálát megtudja.”

*Levélben érkezett a 74 éves Pintér Józsefnétől Ghymesről (Zoboralja)
1996. jan. 31-én a Remény gyűjtési felhívására.
(Megjelent a lap 1997. aug. 3-i számában, 5. o.)*

Kísérőlevelében Pintérné többek között ezt írja: „...Nagyon tetszik nekem, hogy a Remény hasábjain régi imádságokat közölnek az olvasókkal. Én is küldök önöknek egy szép régi imádságot. Örölnék, hogyha ez az imádság is eljutna a kedves olvasóhoz a Remény hetilapon keresztül... Ezt a szép imádságot nagynéném-től tanultam, akit Nagy Máriának hívtak, aki most lenne 120 éves...”

Ez imádság „erős” változatát a teljesség kedvéért mutatom be ugyancsak Ghymesről. Egy hosszú imafüzérből emelem ki, általában ismert szövegek menetéből:

*...Ha kimegyek az ajtóm elébe
és föltekintek a csillagos egekre
ott látok apró madarkákat
de nem apró madarkákat
hanem szárnyas angyalkákat
szárnyok allat korona*

*koronában igaz hit.
Boldog asszony nyis kaput ad ki a fiadat
itt jön egy sötét sereg akik Jézust elfogták
szent haját szagáták
piros vérét csepegtették
és keresztfára feszítették...*

(Ghymes [Zoboralja], 1996 októbere. Puchovszkyné Sipos Anna, 1919.)

Dicsértessékkal köszönti a szerkesztőséget dátum nélküli levelében: „Azt írják hogy írjunk olyan imákat, amit az öreg mamaktól tanultunk. Most én olyat írok amit a déd öreg anyámtól tanultam ő volt 86 éves én meg 8 éves. Hogy a jó Istentől nemcsak kérni kell, hanem hálát is kell adni érte. Ezzel kezdem Hálákat adok menyei jó Atyám a te jó teteidért hogy benünket szükséges és hasznos dolgok tanulására segíteni méltóztattál Enged kérünk hogy a mi tehetségünk és tudományunk a te szent neved dicsőségére és lelkünk üdvőségére használjon ami Urunk Jézus Krisztus által amen.”

Imafüzérét, amelyből az idézett részt közöltük, az „Én lefekszek én ágyamba...” kezdetű imádság szép, ritka változatával fejezi be:

*Én lefekszek én ágyamba
mind Ur jézus koporsóban
jőjj el Jézus készen várlak
kész a lelkem veled megyek,
meny el sátány ne kísérges fejem felett,
én Jézuskám ki be szállott én szívembe,
megszenteli én lelkemet Amen.*

Levelét így zárja: „Ha lehetséges és ki telik az idejékből imádkozzanak értünk lelki nyugalomért, jó egészségért.” (Az imafüzér Boldogasszony-motívuma megjelent a Remény 1997. aug. 3-i számának 5. oldalán is.)

Jóllehet nem tudunk minden motívumvariánst bemutatni, mégis idekívánczik még egy Alsóbodokról (Zoboralja) való imafüzér látomásképe:

*...Föltekintenék én a magas égre
látnék én ott madarokat
de nem madarokat hanem szárnyas angyalokat
szárnyuk alatt szerencse paradicsom kis kertje
4 szögibe 4 angyal
közepébe szent kereszt...*

(Levélben küldte Gyepes Jánosné Ács Rozália, 1920. 1995 elején a Remény gyűjtési felhívására.)

A felvidéki madármotívumok sokszor fokozott szürrealizmust mutatnak:

*Mikor a kakas a kapun megszólalt,
Kimegyek a házam elejbe,
Feltekintek magos mennybe.
Mit látok?
Apró madárkákat,*

*Szárnyas angyalkákat,
Szárnyas angyalkákon szent templom,
Szent templomban szent oltár,
Szent oltáron pálmafa...*

(Elmondta Tóth Bálintné Pál Mária, 1910. [Almágy, Gömör megye, Felvidék] az egri fájdalmas búcsún 1972. szept. 17-én.)

Édesanyjától tanulta, esténként mondták. Templomban nem hallotta.

280.

Pilátusnak pitvarába

Én lefekszek én ágyamba,
mint Úr Jézus koporsómba.
Három angyal fejem fölött.
Egyik őriz,
másik vigyáz,
harmadik az én bűnös lelkem várja.
Ó, hajnal, hajnal,
Kibe Máriám nyugszik.
Úr tüle születik,
Nap tüle keletik,
Pokol tüle távodzik.
Kibe a kis angyalok csönditenek,
rózsalányok ott lévősznek.
Hajszín koronám,
Boldogságos Szűzanyám, Máriám.
Itt hozza az Úr Jézus Krisztus
kelyhet, kenetöt,
az oltáriszentséget,
kivel a mi szívünket, lelkünket megkeni.
Ó, Évának fiai,
jó elménkbe tartani,
illik eztet hallgatni,
térgyet, fejet hajtani,
Isten eleibe állani.
Asszony első, Mária,
fogta szülni szent fiát,
az ártatlan Jézuskát.
Már elvitték a zsidók
Pilátusnak pitvarába.
Küoszlophon kötözték,
vasustorral ustorozták,
tövissel megkoronázták.
Öljed, öljed az embert!
Én nem ölöm, csak itélöm,
fejetökre

vállatokra szálljon vére.
Már kihozták a mennyei zászlót,
kivel poklot föltörettek.
Benne való bűnös lelkeket
szabadítsad ki édös Jézuskám!

*Balástya (Csongrád m.), 1983. dec. 8. Polner Zoltán gyűjtése.
Lantos Anna, 1924. Csólyospálos (Bács-Kiskun m.).
(Megjelent: Polner Zoltán: Az Ember Fia a Golgotán.
Szeged környéki archaikus imádságok. 29-30. o.)*

„A nagymamámtú tanútam. Még gyerekek vótam, oszt túle tanútam. Magony Annának hitták. Kilencen vagyunk testvérök, de csak én tanútam mög egyedül.”

Polner Zoltánnak köszönhetjük ezt az imádságot, amely az ún. Pilátus-jelenet típuskörébe tartozik (a 86-96. sz. imádságok). Jól mutatja az élő hagyományban lejátszódó mozgásalakulás menetét, különösen a Kálmány Lajos gyűjtötte s 1891-ben megjelentette szöveggel összevetve (86. sz. imádság).

Szép változatát küldte el Szentmihályi Éva Alsónémediből (Pest m.) 1997. jan. 5-én kelt levelében, melyből kiderül, hogy az imát egy idős hölgytől kapta, aki a fenti megjelöléssel adta át neki: „Ez egy ősrégi imádság”. Mint írja: „Azóta mindig imádkozom, és a szélrózsa minden irányába elküldöm.” Jól teszi, mert ráértett a szöveg szépségére, amely szöveg nagyon is a balástyai imádság mellé kívánczik:

*Ezt meg illik hallanunk,
Isten előtt állanunk,
Térdet fejet hajtanunk
Első zsidó ácsoknak
Első áldozatját megfogták
Fényes Jézus Krisztust
Bevitték Pilátusnak Pitvarjába
Vasláncokkal láncolták
Vasostorral ostromolták
Vaskesztyűkkel csapkodták
Piros vérrel borogatták
- Óh - mondja a Boldogságos Szűz az Ő Szent Fiának:
- Óh FIAM FIAM ÉN HALHATNÉK HALÁLODÉRT,
HA HALHATNÉK.
De elől hozza három angyal
Szent Kenetet, Kelyhet, kivel a Jézus Krisztusnak
ÖT MÉLYSÉGES SZENT SEBEIT kenegetik.
Bizony, bizony mondom Néktek
Valaki ezt az imádságot elmondja
este lefektében, reggel felkeltében
Velem együtt viszem Atyám országába,
Paradicsomkertjébe, úgy legyen Úr Jézus vélünk. Ámen.*

A Nyugat-Dunántúlon ritkán fordul elő a Pilátus-jelenet. Egy szép zalai „Fehér rózsza, Mária...” kezdetű imádságban viszont így kísért múltbéli gyakorlata:

*...Ezt illik meghallgatni,
Térdet, fejet hajtani,
Isten előtt állani.
Él a zsidók első ágazata,
Fényes Jézusom,
Pilátusnak pitvarába bevütték,
Pilákhoz kötötték,
Akkor a Boldoganya így szólt:
Oh Fiam!
Fényes Jézusom!
Hal(j) meg az én halálomért,
Köserves kínszenvedésemért...*

(Bucsuszentlászló [Zala m.], 1975. szept. 27-28. - búcsú. Varga Lajosné Németh Rozália, 1901. Tófej [Zala m.], ott is született.)

„...este mikor lefeküdtünk. Templomba nem...”

Tudom, hogy a gyűjtő-kutató nem léphet ki az objektivitás köréből, mégsem állhatom meg, hogy ne érezzen megrendülést ezeknek a Pilátus-jeleneteknek olvastán, a késő középkori szent színjátékok legdrámaibb történését idéző szövegemlékek-szövegroncsok láttán. Engem a kezdő sorok („Ezt illik meghallgatni...”) akaratlanul is a játékmesternek - legyen az klerikus vagy világi személy - a szent drámák előtt fölhangzó szavaira emlékeztetnek, a figyelem-főlkeltő prológusok, majd a summázó epilógusok funkciójára.

281.

Villákhoz kötözték

Bízok Istenben, Isten vajon szívemben
Áldott az a helyiség, melyben Krisztus Urunk lenyugodott
Összegyültek a zsidók Pilátus udvarára.
Mefogták Krisztus Urunkat
Villákhoz kötözték.
Arcul köpdözték,
Vaskesztyűvel csapdosták,
Tövis koszorúval koronázták,
Szent szívét öklelték,
Drága vére hullaték.
Azt mondják a zsidók: „Öljük, öljük ezt az embert.”
Én nem ölöm ezt az embert.
Tekintette Szűz Mária szent Fiát,
„Fiam, fiam fényes Jézus, mikor válik halálodra
Sok keserves kínjaidra?”
Egy szép hajnal hasadott, melyben szép Szűz Mária lenyugodott
az angyalok Királyné Asszonya.
Azt mondja az Isten: Menj el, menj el, ó Szent János
a fekete földnek színére. Ott hirdessed az én imádságomat
Aki este lefektében, reggel felkeltében elmondja,

Bizony bizony vélem lesztek, a mennyeknek országában,
Úgy engesse édes Jézus. *Amen!*

*Levélben küldte Nyeső Vazulné Matus Terézia
(1936. Tárnok [Csallóköz]) Vásárútról (Csallóköz)
1994. okt. 28-án a Remény gyűjtési felhívására.
(Megjelent a lap 1995. január 29-i számában, 5. o.)*

Részlet a levélből: (Az imát) „...még édesanyámtól tanultam, melyet közösen imádkozott családuk minden reggel és este. Most ezt tesszük az én családomban. Gondolom édesanyám az én nagyanyámtól tanulta Csallóköz-Csütörtökben még az 1910-es években. Ui. Édesanyám Csütörtökből került Tárnokra (Somorja melletti) férjhez. Édesanyám neve: Matus Józsefné Író Magdolna, 1911. Csallóköz-Csütörtök. Az imát nemrég egy kedves ismerősömnek legépelte a férjem több példányban. Ebből mellékelek szeretettel Önöknek is”.

A Pilátus-jelenet egykori elterjedtségét jelzi, hogy a Vásárúttól messze fekvő Somogyiad hagyományában is fennmaradt, külön utalással a Krisztus halálát végigszenvedő Anya, Mária gyászára „siratozására”:

*Máma van a péntek,
Annak is a naptya,
Mely napon Krisztus Urunkat megfogták,
Vasláncokkal megláncolták,
Elboríja a piros vér,
Egyet szólla Jézus Krisztus a magos keresztfáról:
Ölj meg ember!
Én nem ölöm,
Midőn sirattya Mária az ő szent fiát.
Fiam, fiam, fényes Jézusom,
Halnék halálodé', ha halhatnék.
Ehen hozzák ajándékot, kelyhét, kenetet,
Melyet az Úrjézus drága szent testét kennyék,
Bizon, bizon mondom néktek,
Aki ezt az imáccságot este lefektébe reggel fölkelteben elmondja
Beviszik mennynek szent országába, ámen.*

(Somogyiad, 1972. aug. 3. Szabó Józsefné Kuti Mária, 1899. Belac [Tolna m.].)

„...mindennap imádkoztuk este... szülőktől, nagyszülőktől...”

Golgota-szenvedés-kép

282.

Lőtöt, lőtöt szállék

Ma péntek, annak e napjo,
ki kénnyán eszik eszettye,
kinek lefoljamodott áldott szent vére.
Hegyet, hegyet hágék,
lőtöt, lőtöt szállék,
ott vala egy kalalmasz talmecska,⁴⁷⁹
abba vala mi urunk Jézusz Krisztosz
szent székibe leülve,
szent haja leeresztve,
szent könyvei elcsardulva.
Menen ott elé Szent Lukács evangyélisz, kérdi:
Mé szírsz, mé szírsz, mi urunk Jézosz Krisztosz?
Honne szíriak, keszereggyek,
Ha z én magosz kereszfámot
ki kell vigyem Kálvárira,
két lator közü felfeszisszenek.
Ki elmondja háromcor e napba,
annak az Iszten megbocsássza bünnyeit. Ámin.

Újfalú (Moldva), 1992. dec. 29. Tánczos Vilmos gyűjtése.

Dobos Petrikáné Ilona, 1937.

(Megjelent: Tánczos Vilmos: Gyöngyökkel... 155. o.)

„Az édesapánktól... Imádkozott eszte, mikor fekütt le. Sz akkor mondtuk mük isz utánno...
Nem térbültünk le. Úgy mondtuk... Sz a másztot tanoltam a mezőn a kollégáimtól. Há.”

Ezeket most végzi-e?

„Máccor igen, máccor nem. Mikor van üdő, akkor örökké elimádkozom. Máccor fárodt
vagyok.”

Hogy hívják ezt az imádságot?

„Ez Szent péntek.”

Valakit tanított-e még rá?

„Tanyittam a gyermekeket, de ők moszt olául tudnak.”

Még mit tud maga magyarul imádkozni?

„Nem tudok mászt. Csak a Gyönyörűségész szép hajnalt. A többit olául mondjuk.”

Harangozó Imre Újfalun megtalált változatában ugyanebben a családban „...Létét, létét szállék...”-ot rögzített 1994. máj. 22-én, adatközlője Dobos Magda, 1936. (Megjelent: Harangozó Imre: „Krisztusz...” 89. o. A szerző az ima funkciójával kapcsolatban adatot nem rögzített.)

Számomra az eredeti Hegyet hágék, lőtöt lépék imádság az Úristen jelenléte és a miseáldozat említése - „Szent asztalomról táplálkoggyanak” - révén vasárnapképzetű. Az itt közölt „változat” viszont a nagypénteki történésre utal, s magát a megváltó áldozatot idézi. Bár előfordul benne a Hegyet hágék... két sora, tartalmi elemei folytán az ún. Pénteki imádságok típuskörébe utalható. Erdemi variánsai eddig nem kerültek elő Moldvából.

A felvidéki Királyhelmeccről kézírásban kapott imádság viszont ismét vasárnapképzetű, nem pusztán indítószó, mert az lehetne a „péntek” egyszerű behelyettesítése, hanem az „Atya” és a vele kapcsolatos fogalmak folytán. A „Fehér rózsza, Mária...” indítókép után ekként folytatódik:

*...Ma van vasárnap
Annak is a napja
Kérdé az Atya
Ő teremtetten állatja
Kész a kapu
Megfogták Krisztus Urunkat
Elvitték a magas Kálvária hegyére
Vasostorral ostromozták
Arra megy a Boldogságos Szűz Mária:
Oh, fiam, fiam,
Szánom bánom a te kínszenvedésedet!
Ah, anyám, anyám, szerelmes szent anyám,
Ne szánd, ne bánd az én szerelmes kínszenvedésemet,
Hanem eredj el Rómába, vagy a kis kápolnába!
Hirdesd ezt az imádságot:
Aki este lefektébe reggel felkeltébe elviszi
Azt viszem az egek dicsőségébe amen.*

(Levélben küldte Hornyák Lászlóné Tóth Margit, 1901. [Lelesz, Szlovákia] 1989. ápr. 9-én.)

„Még édesanyámtól tanultam: Tóth Jánosné Óvák Erzsébet. 1919-ben fiatalon halt meg, 50 éves korában. Tanított anyám mindig rá, hogy tudjam. Este, reggel mondtuk. 18 éves voltam, mikor meghalt az anyám.”

283.

Utat mutat nekünk

Oh szép piros hajnal,
Kibe(n) Mária nyugovék,
Urunk tőle született,
Pokol tőle töretett.
Fölserként az angyal

Mennyei álomból,
 Utat mutat nekünk
 A zsoltár könyviből,
 A 126. ékes énekéből.
 De hol az angyalok,
 A szép fényes égbe,
 Elindult az Isten
 Lelki mennyegzőre.
 Ha meglátná szivünköt,
 Lemosná rólunk a lelki terheket, ámen.
 Piros hajnal hasada,
 Égi madár rettene,
 Tekintsétek Máriát,
 Mily sirassa Szent Fiát.
 Oh én Uram Teremtőm,
 Aki engem teremtél,
 Szent lelkeddel szerettél,
 Szent véreddel megfestél.
 Fogadj hozzád, Úristen,
 Hogy mehessünk el mink is
 Kerek égnek alája,
 Ragyogó csillagnak följe,
 Angyali dicsérettel,
 Dicsértessék az Úrjézus Krisztus.
 Siralmas székébe,
 Siralmas kertjébe,
 Térdig vérbe(n),
 Könyökig könnyekbe(n),
 Szent lelked örülve.
 Odamene Szent Lukács
 Szent Evangélista,
 Kérdé: Mér' sírsz,
 Mér' keseregsz,
 Úrjézus Krisztus?
 Hogyne sírnék, keseregnék,
 Szent Lukács Szent Evangélista,
 Mikor el vagyok hagyadtatva,
 Hogy a zsidók így hurcoljanak,
 Vaskesztyűkkel csabbodjanak,
 Éles dárdákkal oldalamat nyissák,
 Epével, méreggel itassanak,
 Taknyukkal, nyálukkal rútítsanak.
 Menj el, menj el, Szent Lukács
 A fekete föld szélire
(szinére? Nem jól hallani.)
 Hirdesd az én kínszenvedésemet:
 Ki ezt az imádságot megtanulja
 S elmondja,
 Kiváltképpen pénteken, szombaton,
 Este lefektében,

Reggel fölkeltem,
*(A második felvételnél: lefektyibe,
 fölkeltyibe, s két sorral rövidebb
 a záradék is: a „S elmondja,
 kiváltképpen pénteken, szombaton”
 kimaradt.)*
 Száz angyal megjelenik
 Halála előtt harmadnappal,
 Még a legkisebb ujját
 Sem hagyják bűnben esni. Ámen.

Árpás (Győr-Sopron m.), 1982. júl. 22.

Tarcsai Józsefné Gedő Erzsébet 1893.

Szentegyházasszalu (Udvarhely m., Erdély).

A háború alatt jött el falujából Pestre szolgálni. Ott ismerte meg későbbi férjét, aki árpási volt, így került 1920 táján Árpásra.

Az imádságot édesapjától, Gedő Jónástól tanulta. Este, reggel imádkozták otthon. Templomban nem hallotta. „Ő (édesapja) tudta, aztán előmondotta.” (A néni erősen nagyothalló volt, csak lánya magas hangszínét értette, ő kérdezte ki az adatokat.)

Horváth István káplán hívta fel a figyelmemet az adatközlőre, mikor a hetvenes évek elején az Új Ember gyűjtési felhívására elküldte nekem az imádságot. Megköszönvén, megígértem, Tarcsainét személyesen is fölkeresem, hogy az értékes szöveget magnóra rögzítem. Ez az Új Ember munkatársa, Tóth Sándor kíséretében meg is történt (lásd még az 552. oldalt).

E különösen lírai szöveget jól egészíti ki egy balladisztikus hangvételű imádság Szöcs Anna pusztinai gyűjtéséből (1988 januárjának vége, idős Anonyma):

*Mé' ül vala a Boldogságos Szűz Mária
 Aranyos kis kertyibe
 Kis arany székibe
 Szent kezibe vala egy iratt könnyűcske
 Úgy olvassa vala könnyhullatásával.
 Odamene Szent Lukács evangyélisa kérdi:
 Mit sírsz, mit sírsz Boldogságos Szűz Anyám, Máriám?
 Hogyne sírjak Szent Lukács evangyélisa
 Az én áldott szent fiamat elvitték a Kállária-hegyre
 Magos keresztfára megfeszítették
 Lábaik egy helyre szegzették
 Karját kétfelé feszítették
 Bűdös nyálvol úgy töpdöstik
 Vas kestyűkvel úgy csabboggyák
 Vas ostorokval ujstorozzák
 Főnyársokval úgy öklelik
 Úgy eregetik az ő ártatlan szent vérit.
 Kérdé:
 Hol jársz, hol kelsz, Szent Lukács evangyélisa?
 Fekete földnek színyin
 Ragyogó csillagnak fényin.
 Hiresícsd ezt az én keves imáccságotat!*

*Aki ezt elmongya este lefektibe reggel felkeltibe
Halála óráján pokolnak kapuja bészartatódik,
Mennyországnak ajtaja kinyittatódik,
Istennek áldása szálljon mireánk és maradjon mirajtunk, ámen(t).*

(Eredetileg csupán két motívumot akartam bemutatni ebből az imából, de a sok száz éves gyakorlat túl széppé csiszolta-tömörítette ahhoz, hogy akár egy szavát is elhagyjam.)

284. Gyere Lélek

Menyországba csendítének
Az angyalok eljövének
Aranymisét készitének
Gyere Lélek eressz be.
Nem eresztlek
Mert 7 bűnös halállal megvagy kötözve
Az én házam Sz Antal
4 szegibe 4 angyal
közepibe Szentoltár
Aki ezt az imát elmondja
este lefektibe
reggel felköltibe
Még a kisujja is a
Paradicsom kertben megjelen
Nem marad bűnben. Amen.
Elindula Szent Péter
Jutván az angyali seregbe
Kérdi hol Kr. Urunk?
Siralmas kőkertjibe
Arany ülőszékjébe.
Szent fejét lefüggesztette
Szent haját leeresztette
Szent véres könnye hulldogál
Szent szive szomorodva
Szent ajka megkékülve.
Ne csodáld azt én szógám
Szerelmes Szógám
mert elhozták Nékem
Kegyetlen zsidók
a tövis koronát.
2 kezembe 2 vasszeget
2 lábamba 1 vasszeget
majd kivisznek Simon hegyre
Keresztfára felfeszitnek
Bizony-bizony mondom Neked
Én szógám, szerelmes szógám
Hirdessétek ezt a szent Igét

Embereknek Gyermeknek
Aki ezt az imádságot elmondja
Este lefektibe
Reggel felkeltibe
Úgy üdvözl minden magas
keresztfán oltárján Amen
Oh én Uram Teremtőm
Mely órában teremtél
Szentségeddel szerettél
Szent véreddel megváltál
Fogadj hozzád engemet
Halálomnak óráján
Téged Uram dicsérünk
Az Úr Jézus Kr. nev. Amen.

Levélben küldte Pusztai Józsefné, „Teréz néni” Keszthelyről 1984. május 16-án a Kincses Kalendárium gyűjtési felhívására.

Neki írta le a 85 éves Szabó Sándorné.

Jobbágytelke (Maros-Torda m., Erdély).

Édesapjától, Orbán Pétertől és nagynénjétől, Bereczki Péternétől tanulta, aki 84 éves volt, amikor neki 10 éves korában tanította. Árva lányka volt.

Több, kéz rögzítette imádság és ének is található „Teréz néni” levelében ezzel a megjegyzéssel: „Régen gyűjtöttem ezeket de csak most küldöm el, mikor ideggyulladással a job lábamban szoba fogságban vagyok... 77 éves leszek Októberben ha megérem. Ember tervez Isten végez...”

A világi líra piros alma képe, sőt jelképe előfordulhat szakrális környezetben is - ettől csak egy lépés a Jézus-jelkép aranyalma (lásd Mithras-kultusz, 694. és 170-172. o.) -, amiképpen egy igen ritka szövegben látjuk, melyben szintén megvan az elindulásmotívum, bár történeti szinten mágikus képzetek is vannak (Vö. a 262. sz. imával).

*Elindútam hétszer szentelt szent útra,
Előtaláltam hétszer szentelt szent körösztfát,
Az alatt vagyon hétszer szentelt szent almafa,
Az alatt van hétszer szentelt szent piros alma,
Főd szülte fáját
Fája szülte szent Annát,
Szent Anna szülte Szűz Máriát,
Szűz Mária szülte szent Fiját,
A világ megváltóját.
Én kiléptem én ajtómból Istennek nyomába,
Ott ül a Boldogságos Szűz Mária kis oltár előtt
Kis könyv a kezibe'
Királi olvasó a nyakába'
Arra ment egy írás-próféta
Kérde tüle mért sírsz Mária?
Mért keseregsz Mária?
Hogyne sírnék keseregnék
Mikor az én áldott szent Fijamat lándzsáva' lándzsázták,
Ostorra' ostorozták*

*Hegyes tőrre' átszúrták
Aki ezt az imáccságot háromszor elimádkozza,
annak hét bűne megbocsájtatik.*

(Pusztakovácsi [Somogy m.], 1972. jan. 4. Sudár János diakónus gyűjtése. Özv. Samu Jánosné, 1895. Mesztegnyő [Somogy m.]. Levélben küldte Varga Zsolt plébános 1978. szept. 21-én.)

„...fájdalmas napokon a nagyböjtben, meg pénteki napokon szoktuk mondani...”

S még egy szép „piros alma”-jelkép Örkényből (Pest m.) az újkígyósi (Békés m.) szeretetotthon egyik idős lakójától.

*Piros alma hasadozik
Teljes virág virágozik
Kelj fel, kelj fel Boldogságos Szűz Mária
Mert megfogták szent fiadat
Keresztfára feszítették
Piros vérét csepegtették
Éliumba bevitték
Krisztus elé bétették,
Fehér rózsza Mária
Engemet Krisztus találjon, amen.*

(1991. okt. 14. Harangozó Imre gyűjtése.)

(Édesanyjától tanulta:) „...Gyerekfejjel én ezt így fogtam fel, nem tudom pontosan... hát este is, meg reggel is imádkoztuk.”

285. Siralmas kékertyiben

Il vala Krisztus Urunk az é siralmas kékertyiben,
Szent aranyos székében,
Szent feje lehajtva,
Sárga haja lebocsájtva,
Kedve könyörülve,
Szíve szomorodva
Térdig víz és vérrel veritékezvén.
Odamegy a szíz, szereté Szent Lukács evangélista,
Kérdi téle:
Mi dolog ez, Krisztus Urunk,
Hogy te itt sírsz, keseregsz,
A te siralmas kékertedben,
Szent aranyos székedben,
Szent fejed lehajtva,
Sárga hajad lebocsájtva,
Kedved könyörülve,
Szíved szomorodva,

Térdig víz és vérrel verítékezve?
 Ó, hogyne sírnék, szíz, szereté Szent Lukács evangélista,
 Mikor *nékem meg van készítve a nehéz keresztfa*,
 Azt nekem föl köll vinni Kálvária hegyére,
 Ott engem tévisékkal téviséznek,
 Vaskesztyűvel csapdosnak,
 Az én hét mélséges sebeimet
 Erés ecettel és epével öntézik.
 Bizony, bizony, mondom neked,
 Aki ezt a kis imáccságot háromszor napjába elmondja,
 Pokolnak ajtaja bezáratik,
 Menyország ajtaja kinyillik,
 Felvitetem lelkét fényes menyországba,
 Mint a mai gyermeket,
 Most és mindenkoron és mindörökkén. Ammen.

Kupuszina-Bácskertes (Bácska), 1983. Silling István gyűjtése.

Pécsics István, 1913.

(Megjelent: Silling István: Boldogasszony... 79-80. o.

Kísérőadatokat nem közöl.)

A nagy hagyományú Kupuszina-Bácskertes imádságát nemcsak eltérő jegyei miatt közlöm, hanem mert a Délvidék értékes műfaji emlékei sem hiányozhatnak imádságtérképünkről. Eleddig csak Silling István bácskai gyűjtésében találtam meg ezt az eredetében erdélyi-moldvai motívumot, a gyászjegyű Krisztus-, illetve Mária-képet, amely meglepetésemre Garampáldon is előfordult. E tény vagy valaki(ke)n keresztüli elszármazást jelent, vagy valahai szélesebb elterjedést s magyarországi jelenlétet. Erre utal a „vala” segédige fönnyaradása is. A garampáldi szöveg a mater dolorosát mutatja be, míg a kupuszinai a vir dorum alakját. A motívum végül is ugyanaz, de a megfogalmazás új elemekkel bővül.

286.

Előtte a Világura

Magos mennyben csendítének,
 Az angyalok fölkelének,
 Aranyos misére készülnek.
 Az Úr háza Szent Antal,
 Négy szögibe' négy angyal,
 Közepiben egy oltár,
 Oltár előtt aranypad,
 Előtte a Világura Jézus.
 Feje lehajtva,
 Szive szomorodva,
 Szent szakállán lecsordul a vér.
 Odamenyen Gábiel arkangyal,
 Kérdi tőle: Mér' sírsz, mér' sírsz, Világura Jézus?
 Hogyne sírnék, mikor az én szerelmes szent Atyám
 azt *írá le* nekem,

Hogy engemet hurcoljanak, voncoljanak.
 De menj el, Gábrriel arkangyal, a fekete föld színére,
 S hirdesd nékem ezt az egy-két szót: Aki elmondja
 Este lefektébe(n), reggel felkeltében,
 Bizony, bizonynal mondom,
 Harmadnapon halottaimból föltámadok,
 Pokol kapuját bezáratom,
 Mennyeknek ajtaját megnyi(t)tatom,
 És úgy bocsájtom be az ő lelkét az örökké való
 dicső(r)ségbe, ámen.

Csíksomlyó, 1978. szept. 9-10. - búcsú.

*Anonyma, 1925. Mikeszsásza (Kis-Küküllő m., Erdély),
 marosvásárhelyi lakos.*

„...én egy öreg nénitől, kiskapusi... hát, nagyböjtben inkább...”

Az Atyától elrendelt haláláldozat drámaiságát megrendítően fokozza a 140-144. sz. imádságok állítmánysora: „...mikor Atyám azt *mondotta...*”, „mikor nekem azt *ígérték...*”, „mikor a szent Atyámtól *el van rendelve...*”, „mikor *ki van írval* az Atyámtó(l)...”, „mert *ki vagyok parancsolva* a Kálvária hegyére...”, s a 146. sz. imádság D/ részében: „...Mikor én *el vagyok adva* a Kálvária hegyire...” vagy balladisztikus (a Nagy hegyi tolvajra emlékeztető) változata a 147. sz. szövegben: „...hogyan ingem apám, anyám *eladott* rabnak...” Kallós Zoltán 1965-ös gyűjtéséből, Moldvából. Jelen imádságunk szépen illeszkedik e sorba a maga szubjektivitásával: „...mikor az én szerelmes szent Atyám azt *írta le* nékem...”

S hogy mit írt le az Atya Jézusnak? Íme, tömören, a nép lényegre látó megfogalmazásában ezúttal az Anya érintettségében:

*Én házamba Szent Antal,
 Négy szegibe négy angyal,
 Közepibe oltár,
 Oltár előtt aranypad,
 Szűzanya azon siránkoz.
 Odamene Ábrahá(m),
 Kérdi: Mé't sírsz Boldogságos Szűzanya?
 Hogyne sírnék, te Ábrahá(m), mikor az én
 teremő
 Szent Fiamat szeredán megfogták,
 Csütörtökön megostoroztatták,
 Pénteken fő'feszítették a magas keresztfára.
 Menj el, Te Ábrahá(ny),
 Hirdessed az ígét:
 Ki este lefektibe,
 Reggel fölkötyibe elmondja,
 Pokolnak ajtaját bezárom,
 Mennyország ajtaját kinyitom, ámm(e)n).*

(Csíksomlyó, 1978. szept. 9-10. - búcsú. Anonyma, 1904. Gyergyószentmiklós [Csík m., Erdély].)

„...Anyámtul... kicsi gyermekek vótunk, s még akkor tanított, még iskolába nem jártunk... este, reggel, de bár csak este végezzük inkább, csak este...”

S már a szenvedés elkerülhetetlenségében:

*Kimene Jézus imádságos kertjébe,
Irva hozták elejébe,
Meg kell néki halni,
Magas keresztfát vállára kell venni.
Ki kell néki vinni
Kálvária hegyére,
Vasvesszővel, vasdárdával az ő
szentséges oldalát kinyitották,
Két csepp vére elcsöppent,
Az angyalok felszedték,
Jézus testébe vitték,
Jézus azt felelé:
Aki ezt az imádságot elmondja
Este lefektibe,
Reggel felkeltibe,
Étel előtt, ital előtt,
Velem lesz a paradicsomba', amen.*

(Csíksomlyó, 1978. szept. 9-10. - búcsú. Anonyma, 1948. Gyergyóremete [Csík m., Erdély],
sáromberkei lakos [Maros-Torda m., Erdély].)

„...én egy szomszédasszonytul, otthon, étkezés előtt és este, inkább, este.”

Krisztus-Mária-párbeszéd

287.

Menyországba csengetének

Mennyországba csengetének
Az angyalok felgyüvének
Arangyos misét hallgatának
Az én házam Szent Antal
Négy szegibe négy angyal
Közepibe szent ótár
Szent ótáron szen' kereszt
Kér(j)em az Úrjézust
Vegye jobb vállára
Kerűjje meg az én házamat
Háromszor hintéjze meg szent vérivel
Én kimenek én házambó(l)
Feltekintek magos mennyben
Nytva látám magos mennyország kapuját
Küjel arangyos belől irgalmajz
Rajta ül vala virágoza Jézus.
Szen' szakállo szaggatval
Piros vére kiontval
Kürütte valának szerető szent angyali,
Küdi vala őket fekete földnek szinyire hogy hirdessétek
Az én keresztény népemnek ki tudja elmondja este
lefelektyibe regvel felkötyibe
Bizon bézárom, megjelentem halála óráját s
a harmadnapján áment.
Ma arangyos péntek óh annak a napja
Krisztusén kénnyán esék esetje
Öt mélységes sebjei
(H)akibül kiomlik drága szent vére
Mi szót szóllán keresztfán:
Adtam lélek teremtettem testet
Ki ezt elmondja minden pénteken úgy megüdvözűjön
Mint én megüdvözültem magos keresztfán ámment.
Dicsőséges szent arangyos szent vasárnap,
Én felköttem én bűnös ágyambó(l)
Kimenék bűnös ajtóm eleibe
Kimodzsózám bűnös bűnnyeimbő(l)
Feltekinték magos mennybe
Ottan látám fehér káplonecskát
Fehér kápo'ának négy szegibe négy arany kereszt
Közepibe arangy ótár
Arangy ótár előtt arany karszékecske
Benne ül vala Boldogságos szép Szűz Mária.

Feje lehajtval
 Könyvei hullvának.
 Odamene Szent Istán Szent Lukács evangélista.
 Jó napot aggyon Szűz Anyám Máriám!
 Isten hozott Szent Istán Szent Lukács evangélista,
 Mér sír, mér sír Szűz Anyám, Máriám?
 Honne sírjak, Szent Ist(v)án Szent Lukács evangélista
 Mikor teljes harmadnapja, hogy én elvesztettem
 az én drágolátos szent fiamat.
 Ne sírjon, Szűz Anyám, Máriám!
 Mennyen ki ajtaja eleibe
 Álljon ki térgyig vérbe
 Könyökig könnyűbe
 Minnyá' előjő az ő áldott szent fia.
 Kimene Boldogságos szép Szűz Mária
 Ajtaja eleibe
 Kiállott térgyig vérbe
 Könyökig könnyűbe
 Minnyá' előjött az ő áldott szent fia.
 Mér sír, mér sír, Szűz Anyám, Máriám?
 Hogyne sírjak Szent Istán
 (javít: Hogyne sírjak áldott szent fiam)
 Mikor teljes harmadnapja, hogy nem láttalak.
 Ne sírjon Szűz Anyám, Máriám, mer leszállottam
 az öreg földre
 Két nap üdöztek a zsidók
 Harmadnapra megfogtak
 Kőhöz laphoz leköttek
 Bűdös nyálvol töpdöstek
 Vas ostorokval ostoroztak
 Vas ke(s)ttyükvel csabbottak
 Szembe arcul vertek.
 De hagyjuk el Szűz Anyám, Máriám s engeggyük el,
 Aki ezt elmondja napjába eccer világnak válcságáé(t)
 Krisztusnak szent vére hullásáé'
 Bizzán mondom bézárom pokloknak ajtaját
 Kinyitom mennyeknek országát
 Beteg a test örvend a lélek,
 Vígón várja az angyal, hogy bévezesse mennyországba
 Ú(gy) legyen most és mindörökkön örökké, ámment.

Na!

Ne hol ül az áldott Uram Jézus a Kálvári-hegyen
 Gecemányi-kerbe
 Rusnyánfa alatt
 Színye le(h)irvadva(l)
 Szüve szomorodva(l)
 Mondja, hogy vajjon van-e test,
 Akit én teremtettem?

Vaj lélek, akit én kűttem?
Nem küdeném sem angyalaimat
Sem apostolaimat
Én magam mennék három koronás angyalaimva,
Úgy küdeném a lelkit paradicsomba
Ho(gy) örülne és vigadna ámen(t).

Na!

Valaki csodát akar keresni
Szent Antalnál bő(v)en lehet feltalálni
Szabad.....pokol kelni
Valaki Szent Antal
Felmene az Atyához s a Fiúhoz,
S a Szentlélekúristenhez.
Azt kérdi az Atyaúristen:
Mit hoztál nékem Szent Antal ajándékba?
Nem hoztam egyebet Uram Teremtőm a nagy
boldogságnak a nagy boldogságát
S a Fiúistennek három sing aranyzálát.
Oh, eleget hoztál Szent Antal,
Mit kérsz ezer' a sok szép ajándékér'?
Nem kérek egyebet Uram Teremtőm
Valaki az én nevembe könyörögjön
Tengernek frávornak⁴⁸⁰ rabjai szabadújjanak
Betegek gyógyíttassanak
Károsok vígasztaltassanak.
Oh, megadattatassék Szent Antal (Sic!)
Teljes asztal⁴⁸¹
Istennek mátkája
Novénak bárkája,
Úgy legyen most es mindörökkön örökké ámen(t).

Ugye! Igen.

Otalmad alá folyamódunk
Istennek szentséges szen(t) szülője
Mi könyörgéseinket meg ne vessed
Szükségünknek idejin,
Hanem öörjz oltalmajz minden veszedelemtő(l)
Mindenkoron légy dicsőrséges és áldott
Szent Szűz Miasszonyunk mi közbenjárónk
Mi szószóllónk, engesztelj nekünk szen(t) fiadnak
Jézus Krisztusnak
Megtestesülését megismérszik az ő (kin)? Keserves
kínszenvedésit.
Szen(t) keresztje á(l)tal feltámadásunk dicsőrségibe
vitéssünk
Ugyanazon a mi Urunk Jézus Krisztus á(l)tal ámen(t).
Imádkojzál érettünk
Bo(l)dogságos Szent József!

Méltók lehessünk Krisztus (ig)éretire
 Kirünk Uram Jézus
 Segéjjenek meg munkót
 Mi tehetségünkre
nyerhessen nekünk az ő szen(t) közbenjárásától
 megadattassék
 Ki élsz és uralkodol mindörökkön örökké áment.
 Kérlek Tégedet Szen(t) Szűz, Szen(t) márté(r)
 Borbáranak esedezései
 Legyen nekem segítségem, hogy hirtelen és véletlen
 meg ne haljak,
 Hanem halálomnak előtte üdvességes szákrámentomban
 részesülhessek
 S az ellenségemtől megőriztessem
 Hogy az örök boldogságnak nyugudalmával
 bójuthassunk ámen(t).

Na!

*Pusztina (Moldva), 1988. január vége. Szócs Anna gyűjtése.
 Anonyma, kb. 80 éves.*

Ehhez a szöveghez szintén a Magyarországra települt pusztinai Szócs Anna révén jutottam, aki haza-hazalátogatván kérésemre gyűjtött nekem a falujában szent anyagot. (Domokos Pál Péter öröközte őt rám, hogy segítsek neki kezdeti nehézségei megoldásában.) 1988-ban, január végi otthonlété alatt szép anyaggal gyarapodott, illetve gyarapította gyűjteményemet. Úgy gondoltam, hogy ezt az általa rögzített alapszöveget közlöm le, amelyet (!) Anonymánk múlt század végén született nagyanyjától tanult. Mivel azonban Szócs Anna csak az imádságot hozta el, és a funkció iránt nem érdeklődött, az 1992-es szabadkígyósi felvétel nyomán közlöm mindazt, amit adatközlőnk imádságával kapcsolatban menyee, László Józsefné Kis Erzsébet 1935. mondott.

Kitől tanulta ezt az imádságot?

„...Ezt, ezket az imádságokat, ezek régi imádságok, az én anyósomtól tanóltam... Péterkános Józsínénak hitták, az én anyósomat, híjják, mer' él... s ő elmaradott árvánd az édesanyjátul... őt növelte a nagymámája és a nagymámájátul tanólt... az én anyósom 83 esztendős... s ő még tanólt a kicsi leánka korába, 10 éves korába... akkor e' nagyon régi imádsága... me't az édesanyjától elmaradott picikén és akkor elmaradtak töb, több tes(t)vér, ki mind apró. A legküssebb vót 3 éves. Akkor ökö a nagymáma összegyűtötte, s esténként, mikor feküdtek le, akkor tanyította minden este ezekre az imádságokra...”

Templomban hallották?

„Neeem. Templomban ezket nem, nem, ezek otthond való imádságok vótak...”

Mit gondol, miért nem mondják a templomban?

„...Mér' nem mondják a templomba'? Hát nem, nem es értem, hogy a templomba nálunk magyarul imádkojzanak. Me't lehet, mondták eccer a templomba es. Mondották templom(ba es)... A templomba eszket nem szokták. A templomba a Hiszekegy, a Tizparancsolat, a -...”

Mit gondol, honnét valók ezek az imádságok? Kitől tanulták az öregek?

„...Hát az öregek - én, én az én anyósomat kérdeztem, hogy honnat van ez az ének, ő azt mondta az ő nagymamájától tanolta. De nem tudom, a templombó' ta(nulta), ezt nem kérdeztem meg. Nem tudom, a könyvekben vót-e? Ijj (így) e(gy)mástul. E(gy)másnak adták átul az öregasszonyok... Meg fogom kérdezni azt, hogy ezt a templomba' mondták-e? De nálunk a templomba magyar imádság, nem tudom, hogy lett vóna magyar mise, nem tudom.”

(Egy hang: „Vót azelőtt, régebben, me't...”)

„Magyar mise, magyar imádság vót, vót. Halltam lenne, hogy vót, de nem éltem, nem tudom...”

S miért szeretik ezt imádkozni? Miért szeretik ezeket az imádságokat? Miért olyan kedves maguknak? Mi ennek a magyarázata?

„...Szeressük má' tudni ezt, me't nagyon szép, gyönyörű szók vannak benne, ez, ojjanyok, hogy béésnek a szüvönkhöz... Hát - azér' szeressük eszket az imádságokat, hogy mikor mondjuk, akkor béésik a szüvönkhöz, me' nagyon értsük, hogy mit mondunk. Béésik a szüvönkhöz...”

Béésik. S miért esik be?

„...Mé' esik be? Azé' esik be, hoj az anyai nyelv, s azt, magyar szó, s azt megértsük jól, hogy mit mondunk. Rományul es tudunk imádkozni s imát - értsük a rományul es münk... tanóltunk román iskolát, s értsük, csak nem tudunk jól felelni, me' harapjuk el a nyelvet. Me' vannak öregasszonyok, mejjekek, (ha) a pap misédzik, s ők nem értnek semmit, s kerülnek az olvasóikat. Akkor neki az imádság nem tud béésni a szüvéhez, mejjeket ő ha'jja rományul, a pap ho(gy) misédzik, me't ő nem érti. De ha ezt a magyar nyelvet, ha münk az anyai nyelvet, ezt értsük, s béésik a szüvönkhöz, s megesik a szüvönk s jó, sirjunk. Azé't, hogy értsük... Hát ezt, ho(gy) anyai nyelven, s értsük mü jól, mindenfélét, hogy mirül van a szó a - Nagypénteki imádság.”

(Egy hang: „Az Úrkrisztusról van.”)

„...Szent Antalnak az imádsága utójján... a Szent Antal tisztelettyire imádkozunk. Templomba - minden kedden me(j)ünk, me(j)ünk, me(j)ünk s erőst, me' érdeme van... Mikor valamivel az ember e nyomoruságba esett, s ha az elment minden kedden, s imádkojzál Szent Antalnál erőst, az az Isten megajándékoz, mit kérünk...”

(Egy hang: „De ott nem mondja el ezt a Szent Antal-imádságot a templomba'?”)

„...Nem, nem mondjuk el. Münk imádkojzuk magunkba'. Igen, s münk imádkozunk magunkba, s a páter mondja rományul, de münk tudjuk, hoj mé' kérjük. Mit kérünk. Mijjen nyomoruságé', mijjen -...”

László Józsefné Kis Erzsébet 1935-ben született Pusztinán. Nagy tehetségű előadó-adatközlő, akit Erdélyből és Magyarországról is sokan fölkerestek. Jómagam szintén találkoztam vele Szabadkígyóson 1992 októberének végén az újkígyósi Ipolyi Arnold Népfőiskola, illetve a vezetője, Harangozó Imre szervezte csángó összejövetel során. Akkor még nem ismertem az azóta megjelent szövegközléseket, csak annyit tudtam, hogy egyedülállóan gyönyörű imádságot tud. Nekem, érdekes módon, egyhuzamban mondta el azt, amit Tánczos Vilmosnak vagy Mohay Tamásnak belső egységekre bontva. Ezért is jelentettem meg ebben a formájában a Katolikus Lexikon I. Archaikus népi imádság c. szócikkében (393-394. o.). Ezt a lejegyzést használta föl Harangozó Imre is, aki szintén fölvette tőle. Az egyes közzétett imádságok jeleznek eltéréseket, amelyeket a szájhagyományozó kultúra improvizatív jellege, szabad mozgása, kötetlensége magyaráz. Hogy mennyire így van, mutatja az a tény, hogy

Lászlónéval egyazon időben két felvételt készítettem, és mégsem fedik egymást teljesen. Ugyanezt észlelte Tánczos Vilmos is időben elhúzott, többrendbéli felvételei összehasonlításakor.

Archaikus imádságait Lászlóné anyósától tanulta, ő pedig, a nagyanyjától. Abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy megvan a megjelölt forrás, azaz az anyósa imádsága is, amelyet valójában az eredetinek tartok. Lászlóné és anyósa imasorrendje nem egyezik. Bár anyósa is egy rendre mondja, de belső tagolásként egy-egy részegység után egy „na” szócskával pontoz, s máris halad tovább. Lászlóné szövegében vannak eltérések, és sajátos módon kiejtésbéli eltérések is. Ezeket talán az magyarázza, hogy amiképpen Tánczos Vilmosnak elmondta, férjétől szerzett tudomást róla, hogy anyósa milyen különös imádságokat tud, és leírta tőle „íjen román bötükvel”. Anyósa szépen tagolva, jól érthetően mondta el valamennyit még jó nyolcvanévesen is.

Lászlóné imádságait többen is közölték: Harangozó Imre: „Krisztusz...” 23-26. o.; Mohay Tamás: „Megszenteltessék áldott szent neved...” Magyar imádságok Moldvából. 60-64. o. és ua. „Virág Jézus benne van...” címmel, 253-258. o.; Tánczos Vilmos: Gyöngyökkel... 231-236. o. és Csapdosó... 128-132. o., végül jómagam még 1993-ban: Katolikus Lexikon I. 393-394. o.

288.

Az aranyos misére

Az angyalok csendítenék az aranyos misére,
Igy szólának: Hát mennyünk el velik.
Nem mehetünk, mert meg vagyunk kötözve a halálos
bűnre,
Kérjük az Úrjézust, adjon mellénk három angyalt,
Az egyik őrizzen,
A másik oltalmazzon,
A harmadik mondja fejünk felett a Tizparancsolatot.
Az én házam Szent Antal háza,
Küjel irgalmas, bellül arannyos,
Négy szegibe négy angyal,
Közepibe szent óltár,
Szent óltár előtt szent kereszt.
Nyújtsad kezed, Mária,
Hogy menjünk az Úr színe látogatására.
Kimenék az én ajtóm eleibe,
Feltekintek napkeletre,
Ott láték egy aranyszéket,
Aranyszőnyeget,
Hát benne ül Szent Antal.
Szent feje meghajtva,
Szent szakállát szaggatva,
Mondá az Úrjézus:
Menj el a fekete földre,
Este lefektedre,
Reggel fölkeltedbe,

Bizony, bizonynal mondom,
 Ki ezt az imádságot mindennap háromszor elmondja,
 Pokol ajtaja bétetétetik,
 Menyország ajtaja kinyittatik,
 Kész a lélek, beteg a testem,
 Vigan várják a mennyei szent angyalokkal.
 Kimenék az én ajtóm eleibe,
 Feltekintek a magas egekbe,
 Ott láték egy szép fehér kőkápolnát,
 Abba láttam Asszonyunk, Szűz Máriát,
 Szent haja leeresztve,
 Szent szive szomorodva,
 Oda mene Szent Lukács, Szent Máté, Szent János
 evangélista,
 Kérdék egy szóval:
 Óh hol járál, óh hol járál, óh áldott Szent Fiam?
 Óh hol járék, óh hol járék, én áldott Szent Anyám,
 Hóhérok kezikbe,
 Tiposzlophoz kötözve, *(Sic!)*
 Vasostorral ostromoztak,
 Vaskesztyűkkel fogdostak,
 Tövissel koronáztak.
 Bizony, bizonynal mondom:
 Ki ezt az imádságot mindennap háromszor elmondja,
 Pokol ajtaja bétötetik,
 Menyország ajtaja kinyittatik,
 Kész a lélek, beteg a test,
 Vigan várják a mennyei szent angyalokkal, ámen.

Esztelnek (Háromszék m., Erdély). Nagy Ferenc plébános gyűjtése.
Anonyma, 1908.

Falubéli társától tanulta 65 éves korában, aki „talán a szüleitől”. Egyéb adat nincs.

A hetvenes években Nagy Ferenc tompai plébános, a népi szent kultúra lelkes gyűjtője és
 elkötelezettje nemcsak hívei körében és a Dél-Alföldön gyűjtött, hanem Erdélyt is bejárta, és
 rendelkezésemre bocsátotta mintegy 25 kazettányi vegyes anyagát: imádságokat, énekeket,
 szokásokat. Őszinte szívből köszönöm segítségét, az akkori időben - különösen Erdélyben -
 nehéz szolgálatát.

289. Pénteki imádság

Ma mi vagyon péntek, ugyanannak a napja,
 Krisztus mene kénnyára, kénnyán esik esetén,
 Hét mélységes sebein.
 Kimenék ajtóm eleibe,
 Föltekinték napkeletre,

Ott láttam egy kis kápolnát,
 Kü(j)el arannyos,
 Belől kegyelmes,
 Négy szegibe négy aranykereszt,
 Közepibe aranyótár,
 Aranyótár előtt arany karszékecske,
 Abba ül vala Asszonyunk, Szűz Mária,
 Gyenge szine szomorodva,
 Aranyhaja kiszakadva,
 Odamene Szent Lukács evangélista, kérdé:
 Mit sírsz, mit sírsz, Asszonyunk, Szűz Mária?
 Hogyne sírnék, oh hogyne sírnék, Szent Lukács evangélista,
 Amikor harmadnapja nem láttam az én áldott Szent Fiamot.
 Hagyjuk el, hagyjuk el, Asszonyunk, Szűz Mária!
 Menj ki ajtód eleibe térgyig vérbe, könyökig könnyűbe,
 Előjő a te áldott Szent Fiad.
 Kimene ajtója eleibe térgyig vérbe, könyökig könnyűbe,
 előjöve az ő áldott Szent Fia.
 Kérdé: Mit sírsz, mit sírsz, én áldott Szent Anyám?
 Oh hogyne sírnék, hogyne sírnék, én áldott Szent Fiam,
 amikor harmadnapja nem láttalak.
 Hagyjuk el, hagyjuk el, én áldott Szent Anyám,
 E(l)jártam a zsidók kezibe,
 Két nap üldöztek,
 Harmadik nap megfogtak,
 Kivittek Kálvária hegyire,
 Nehéz keresztre feszítettek,
 Vasszegekkel leszegeztek,
 Vasustorokkal megustoroztak,
 Vasláncsákkal megszurkottak,
 Vasbotokkal megbotoztak,
 Vaskesztyűkke(l) megcsabbottak,
 Bűdös nyálakkal, (*megáll, majd:*)
 Tövissel megkoronáztak,
 Epével s mirrhával kevert borral itattak,
 Hétféle kínon kínoztak.
 Ki elmondja ezt az imádságot este lefektibe, reggel felkeltibe,
 Bépecsétlem pokolnak ajtaját,
 Kinyittatom mennyország kapuját,
 Felvitetem bó(l)dog mennyországba,
 Úgy megüdvözül, mint az Úrjézus Krisztus az ő áldott
 keresztfájától, ámmen.
 Nyújcs kezet, Mária,
 Nyiccs kaput, angyal,
 Hogy mű es mehessünk az örök dicsőségbe
 Az angyali dicséretre, amme(n).

*Gyimes-völgy, Görbepataka (Csík m., Erdély), 1978. szept. 11.,
 a csíksomlyói búcsú utáni napon.*

Széplaki Simonné Ambrus (Kukulác) Róza, 1897.

Úgy emlékszik, hogy nagyanyjától, Tankó Jánosné Ambrus Katától hallotta, aki nagyon régen halt meg, olyan korú lehetett, mint ő most. Most is mondja, mondták mindennap. Templomban nem hallotta. Okát nem tudja: „...Tudja az Isten! Templomba nem - itthon.” A templomban románul imádkoznak. A Pénteki imádságnak talán ez az egyik legszebb, klasszikus formája.

Tankó Katalin, 1899. Pénteki imádsága Csinodról (Csík m., Erdély) érkezett 1983. jan. 8-án a Kincses Kalendárium gyűjtési felhívására. Tömör egyszerűségét csak fokozza az írással, helyesírással küszködő parasztember belső késztetése, hogy elei imáját továbbadja a még oly távoli gyűjtőnek. (A szöveget betűhűen közöljük, tördelés analógiák alapján tölem. E. Zs.)

*Mami van ma szent Péntek ugyan anak a napja
Krisztus mene kínjára
kínján esék esetje
Őt mélységes sebe
Arganának három ága⁴⁸²
Magas Menjbe angas háza⁴⁸³
Kűjel irgalmas belől aranyas
négy sarkába négy arany kereszt
közepébe szent altár
ozan ülvala
A mi úrunk Jézus Krisztus
szíve el írvadva
színe el fanyadva
kérdetőle szent lúkács
mét sírsz
hogyne sír nélk mikor az én Atjámtal elvagyak
rendeltetve
engemet azsí dak meg fogjanak
kínozanak keservesen a
alabí kínjajímra
fel vígyenek kálváríja hegyére
s at keresztre feszítsenek
sent kezejímét szerte feszítsék
kegyítlen vas szegekel leszegezék
szent lábajímat egy másra tegyék
kegyítlen vas szegekel leszegezék
hírdesed évangyúri úristen
akieszt az Imádságot el mangya Pénteken háramszor
Nem kűdöm angyalím nem kűdöm apastalím
el mejek ezer ní ezer angjal val ezerní ezer apastal val
nem hagyam a leg kíseb kőrmít se Bünbe s kárhazat ba
Áment | eszt Irta Tanko Katalin*

(a következő levél kíséretében:)

„Tisztelt Elvtársnő!

Az 1983 mas kalendáriumból olvastam hogy muzeumba gyűjtik a régi imádságokat. Én ajálkoznék hogy levelezzek önnel és föl keressem azon idős egyéneket, akiket gondolok hogy, analfabéták s ők örökölték elődjeiktől azokat a régi imádságokat, csak mivel mi Romániába

lakunk, nem lesz e valami törvény sértés a levelezés miatt Én szeretek foglalkozni az írás és olvasással mivel rá érek egy magam vagyok özvegyül már 6 éve.

Születtem 1899. Csik megyébe.”

(Bizony csak féltem a „törvény sértéstől”, és sem neki, sem a többi határainkon túl élő levélírómnak nem mertem válaszolni. Féltettem őket.)

290.

Üle aran'székibe'

Oh, ma péntek, ugyanannak a napja,
Krisztus mene kényyára,
Kényyán esék esete,
Öt mélységes mély sebje,
Kiből kibuzgott drágalátos szent vére.
Üle aran'székibe'
Térdig véribe',
Könyökig könnyűbe'.
Odamenyen szerető Szent Lukács evangélista,
Kérdi: Mé't sírsz, mé't sírsz, Urunk, Jézus
Krisztusunk?
Színed elhervadva, szived szomorodva?
Hogyne sírnék, szerető Szent Lukács evangélista,
Mikor engem a pogán' zsidók a Kálvária hegyin
megfeszítettek,
Rút nyálakkal letöpdöstek,
Ecettel, epével, méreggel megittattak.
Menj el, menj el, szerető Szent Lukács evangélista,
Hírdesd a fekete fő'd színyin, mit tettek a pogán'
zsidók velem!
Ez az új ház ugyan szép ház,
Küjjel arannyas, bellől irgalmas,
Négy szegibe' négy szép kereszt,
Közepibe' arannyoltár,
Benne ül Asszonyunk, Szűz Mária
Leeresztett hajja(l),
Ölibe tartsa szent áldott Szent Fiát.
Hol jártál, ho(l) jártál?
Fekete fő'd színyin, a zsidók között,
Harmadnapig kergetének,
Harmadnapján megfogának,
Vaskestyűvel megkestyűztek,
Rút nyálakkal letöpdöstek.
Ihon jön az Úrjézus,
Vállán hozza a hosszú keresztfáját,
Fejin hozza tövises koronáját.
Bizony, bizony mondom nektek,
Aki ez imádságot elmondja

Naponta háromszor,
Este, reggel, délbe,
Úgy megüdvözülni a lelke,
(*Elkezd sírni, biztatom, tegye, sírva folytatja:*)
Min(t) három szép angyal a keresztfán, ámen.

Csiksomlyó, 1978. szept. 9-10. - búcsú.

Anonyma, 1914. Mikóújfalu (Háromszék m., Erdély).

Adatközlőm változatlanul sír, szipog. Kérdésemre, hogy mikor imádkozták, és kitől tanulta:

„...Hát lehetőleg mindennap. Ki mikor tudja. (Még mindig sírva:) ...Én a nagyanyámtól... 53-ban (halt meg)... mikóújfalusi volt ő is...”

Templomban?

„Nemigen hallottam.”

Közben egy társa is elsírja magát, mire én:

Sose hallotta, és mégis elsírta magát. Miért?

„Elsírtam azért, mert a szívem úgy érzi, hogy kellett sírjak” - válaszolja az 1921-ben született ugyancsak mikóújfalusi Anonyma.

Bár szerte az országban rögzítettem olyan imádságokat, amelyeknek elmondása előbb vagy utóbb sírásba torkollott, sokszor már magát a felvételt gátoló fölindulásba, Csiksomlyón ez az érzelmi azonosulás különösképpen erős volt. Sokszor átragadt a jelenlévőkre is, s már nemcsak az elmondó sírt, hanem a többiek is szipogtak, könnyeztek. Megkérdeztem az egyik asszonyt, aki sírva recitálta Pénteki imádságát, mi ennek az oka. A végén már annyira zokogott, hogy alig tudott válaszolni.

(Eszébe jut) „...a Krisztus szenvedése. Értünk ilyen nehéz keresztet hordozott, s mi nem vesszük mégse igénybe, nem becsüljük...” (Ismét erősen sír. Akkor is elsírja magát, ha a fájdalmas Anyát emlegetik, aki Krisztussal együtt szenvedett:) „...Az édesanyja... az édesanyai szó mindig megvisel. Elhaltak a szüleink mán, és ezér olyan fájdalmas, hogy szinte magára van az ember. Hiába vannak testvérei, veti a sors... Az égi Anyát minden évben felkeresem...” (Anonyma, 1939. Mikóújfalu [Háromszék m., Románia].)

291.

Szánakozó Szent János

Ha kimegyek a kisajtóm elébe
Feltekintek a magas egekbe
Ott látok egy kápolnát
Kivel aranyos, belől irgalmas.
Abba van egy szent szék
Azon ül a boldogságos Szüz Mária sirva, riva.
Arra megyen szánakozó Szent János
Kérdi tőle, miért sírsz, miért risz?
Oh, hogy ne sírnék, hogy ne rinék,
Ma teljes harmadnapja, mióta nem láttam

A szent fiam, Jézust, a világ áldozatját.
Oh ne sirj, ne rijj, nézz napkelet felé
Ott hozza a vállán az aranykeresztet,
Alatta a sok bűnös lelket.
Oh fiam, fiam, szerelmes szent fiam
Nem azért szültelek a világra, hogy a keresztet hordozd.
Oh, anyám, anyám, poklokat jártam, poklokat feltörtem
A zsidók kétféle csufságot cselekedtek velem
A kezeimet kiterjesztették, a lábaimat összeszőgezték.
Arra megyen szánakozó szent János, mondá néki
Ezt a világot én teremtettem,
Aki ezt az imádságot este lefektibe, reggel felkeltibe
elmondja
Halála előtt megjelenik a boldogságos Szűz Mária
Amen.

*Levélben küldte Maruzsi András Ózdról 1983. március 10-én
a Kincses Kalendárium gyűjtési felhívására.*

Édesanyjától, Maruzsi Gyuláné Medve Ilonától tanulta, aki Kissikátorban él(t) „...és úgy irtuk le, ahogy ő elmondta.” Egyéb adatot nem közölt.

(Bár nagyon hasonlít a 174. sz. imához, néhány eltérése és ritka volta érdekessé teszi a közlésre.)

E szöveg a szenvedéstörténeti mozzanatok mellett teológiai tényekre is utal. A vállán aranykeresztrel megjelenő Krisztus képében mintha a kora keresztény irodalom népszerű motívumát, az eschatologikus keresztet láttatná. E gondolati egységbe logikusan beletartozik a „sok bűnös lélek”. A kereszt előre jelzi Krisztus második eljövetelét, a parusiát az utolsó ítélet előtt. A győzelemjel az utolsó ítélet jelképe: fényes kereszt, gyakran aranyból. Imádságaink e többször visszatérő motívuma külön tanulmányt igényelne, különös tekintettel egyes apokrif írásokra (Péter apokalipszise, Apostolok levele) vagy Tertullianus, esetleg Aranyhajú Szent János eschatologikus keresztmotívumaira.

Az idézet a hozzá kötődő imádsággal együtt Hagyománymentő szolgálat című írásomban jelent meg az Ausztriában szerkesztett Szolgálat c. folyóirat 58. számában 1983-ban Péter-Pál napján. Az imádság és az idézet a 20-21. oldalon olvasható a népi helyesírás imitt-amotti módosításával, ami fölfogásommal ellenes, mert én ragaszkodom a szövegű közléshez.

A Krisztus második eljövetelére utaló „vállán szent keresztfa”-motívum, szerényebb formában a Délvidéken is jelen van:

*Fehér rózsza, Mária,
Engem Jézus találva,
Máriának tejével,
Jézusnak vérével,
Én kiállok én ajtómba
Látom mennyországot,
Kívi fényes, bellí irgalmas,
Látom a boldogságos Szűz Máriát,
Léeresztette aranyhaját,
Mégoldotta aranyövét,*

*Térdén tartja szent könyvét,
Ara megy a szeretettel való Szent János,
Kérdi téle:
Mért sírsz, mért keseregsz boldogságos
Szüz Mária?
Hogynem sírnék, keseregnék,
Mikor már három napja nem láttam
Jézus Krisztus szent fiamat,
Ez világ urát,
Akinek jobb vállán szent kereszt,
Szent kereszten szülőgyermek.
Aki ezt az imáccságot elmondja
este lefektébe, reggel fölkeltebe
Hét halálos bűne elbocsájtatik a jézus
Krisztus előtt. Ammen.*

(Kupuszina-Bácskertes [Bácska], 1992. Silling István gyűjtése. Kollárné Pécsi Anna, 1938.
Megjelent: Silling István: Boldogasszony... 69. o.)

292.
Ő tőle született

Piros hajnal hasadá,
Kibe Mária nyugodá,
Ő tőle született,
Pokol tőle töretett.
Úristen, eleven ostya,
Isten hagyta hatalmába,
Boldogasszony ő képibe.
Mikor zsidó népek ellenkeztek,
Krisztus Urunkat megfogták,
A kőoszlophoz kötözték,
Vasostorokkal megostorozták,
Szent haját, szent szakállát
Vasgereblyével meggyereblyézték.
Még azzal sem elégedtek:
Föl-fölvitték a Kálvária hegyére,
Fölfeszítették a magos keresztfára.
Arra megy Asszonyunk, Máriánk:
Óh fiam, kis Jézus,
Szánom, bánom a te keserves kínjaidat!
Ne szánd, ne bánd, Asszonyunk, Mária!
Eriggy el Betlehembe,
Hirdesd ezt a te bűnös Ádám népeidet:
Aki ezt az imádságot
Este, reggel elmondja,
Bizony mondom, vélem gyön a dicsőségbe.

Ehol jön a Jézus,
Lelkünk látó Jézus,
Kész a lélek, beteg a test
A bűn miatt,
Ha én gyónt ember lehetnék,
Mária-kapun bemehetnék.
Anna szülte Máriát,
Mária szülte Szent Fiát,
A zsidók átverték,
Piros vérét hullajtották,
Az angyalok fölszedték.
Aki ezt az imádságot
Este, reggel elmondja,
Bizony mondom, vélem gyön a dicsőségbe.

Gyöngyös, 1982. szept. 25-26. - búcsú.

Kiss Józsefné Barna Rozália, 1915. Adács (Heves m.).

Édesanyjától, Barna Andrásné Ócsa Juliannától tanulta. 1956-ban halt meg 56 éves korában.
„...Ezt én minden este elmondom, még reggel is, ezt minden este, minden reggel elmondom.”

A Délvidékről egészíthetjük ki ezt az egykor talán nagybeteg-haldokló imájában meglevő, jobbára az Alföldre jellemző motívumot, amely bármely szöveghez csapódhat, de előfordul indító helyzetben is:

*Eün gyün a Jézus
Ó, lelköm, szállásadó Jézusom,
Beteg a test a büntül.
Ó, elmúlt óráim,
Rövid számos napjaim,
Ha én gyovont embör löhetnék,
Jézus asztaláhon járhatnék.
Járok, Uram Teremtőm,
Szent asztalodhon,
Szent véröd fölvételire...*

(Terján-Lőrincfalva [Maros-Torda m., Erdély]. Kónya Sándor és Simon Teodóra gyűjtése [1981-ben, illetve 1991-ben]. Bisztrickiné Berák Annus, 77 éves.)

Megjelent: Silling István: Kínján esék... 44-45. o.)

Akár szökellő motívumnak is nevezhetném e kétségkívül egyházi eredetű és használatú alakzatot, melynek egyik teljesebb formája egy „En lefekszek én ágyamba...” kezdetű jászberényi imádságban bukkant föl a 280. sz. balástyai imádságban található változataként:

*...Mennyben az angyalok csendítenek,
Rózsalányok ott lövőnek,
Haj szűz koronám,
Boldogságos Szűzanyám, Máriám.
Hol van az én fejem?
Ehen gyün a Jézus, jó Jézus,
Lelkünk látó Jézus,*

*Hozza a kelyhet, kenetet, az oltáriszentséget,
Mellyel megkeni szívünköt és lelkünköt,
Hogy tisztán mehessünk az Úr színe elejbe.
Kejj előlem, Sátán,
Ne kisírgess engem!
Van énnekem fejem,
Fejem az Úr Jézus.
Jöjj alá, Szentlélek,
Szenteld meg lelkemet,
Bátorítsd szívemet...*

(Jászsós-szentgyörgy [Szolnok m.], 1974. febr. 16. Bató Józsefné Isa Erzsébet, 1902.)

Jászberényi nagyanyjától tanulta, aki 1932-ben halt meg 80 éves korában. „...Templomban nem, ez csak olyan házi imádság.”

293.

Eressz szent Fiam

Kakasok szólnak, Máriát kiáltanak,
Kelj föl, kelj föl, szép szűz Mária,
Mert elvitték Szent Fiadat,
Keresztfára feszítették,
Egy csöpp vére lécsoppt,
Az angyalok fészödték,
A kehölybe öntötték,
Aki este lőfektibe,
Röggel főköttibe ő mondja,
Begyün velünk a Paradicsomba,
A Paradicsomba csöngetnek,
Az angyalok ott lögyenek,
Ága szülte levele,
Levele szülte bimbóját,
Bimbója szülte virágját,
Virágja szülte Máriát,
Mária szülte Szent Fiát,
Eressz szent Fiam,
Fenyőgesd mög az utat!
Útba' szent otár,
Arra mönny rá,
Létérgeyel szent térgyire,
Lőkönnyeköl szent könyökire,
Főtekintött a magos égbe,
Ott látott egy tornyot,
Kívül aranyas,
Belül kegyelmes,
Abba mondja hétszer hét oltár,
Várja apostol a szent misét,

Jézus a Gecemáni kertbe,
Vasvesszőkkel vesszőzik,
Szent haját húzgálják,
Szent szakállát tipálják,
Jaj szerelmes Szent Fiam,
De folyik a tő szent piros véred,
Jaj anyám, jaj anyám,
Bűnösökért, meghóttakért
Folydogál az én piros véröm. Ámmen.

Újkígyós (Békés m.), 1994. jan. 17. Harangozó Imre gyűjtése.

Mucsi Béláné Oláh Erzsébet, 1904.

Édesanyjától, Hegedűs Erzsébettől tanulta.

(Megjelent: Harangozó Imre: Adalékok a népi műveltség vizsgálatához. 22. o.)

Az élet valósága jelenik meg egy ébresztőmotívumban a gazdag délvidéki hagyományban:

*Az esthajnal lenyugván,
Kakasok megszólalán,
Kelj fel, Mária,
Nagy baj történt!
A mi kisded Jézuskánkat elfogták,
Három csepp vérét lecseppentették,
Odajöttek az angyalok,
Aranytányérba tették,
Isten elibe vitték...*

(Kupuszina-Bácskertes (Bácska), 1992. Silling István gyűjtése. Szikoráné Antalovics Katalin, 1933.

Megjelent: Silling István: Boldogasszony... 50. o.)

294.

Én löszök búslátó anya

Mikor Jézus búcsúzott a Szűzanyátú,
Együtt az Ő szenvedő órája,
Anyám, én mostmár elmögyök,
Mögyök, mer ē-gyütt az óram,
Akkor a Szűzanya zokogott:
Én is mögyök fiam.
Nem anyám, nem anyám,
Majd ha a kakas kukorékol hármat,
Akkor gyere, mer akkor kezdődik a szenvedő óram,
Oszk akkor, akkor ment a Szűzanya,
Találkozott ahogy ott sírva, zokogva ment keresni
Szent Fiát
Szent Lukács evangélistával.

Oszt akkor mondta:
Szent Lukács evangélista,
Nem láttad szerelmes Szent Fiam?
Ártatlan Jézusom?
Óh anyám, óh anyám,
Menj el, menj el,
A fekete föld színe alá,
Kálvária hegyére a fekete földre,
Ott ütik, verik,
Vérrel verejtékezik,
Ecettel, epével itatják,
Köpdösik, megcibálják,
Még a csőcselék is körülfogta,
Oszt kiabálták: meg van a rabbi, meg van a rabbi!
Jézus mikor már nem bír, annyira el vót csüggedve,
Hogy csak a vér ömlött belőle,
A Szűzanya amikor odament,
Még akkor élt, fönnt a keresztén,
Akkor azt mondta a Szűzanya Jézusnak,
Fiam, fiam, én azt gondoltam,
Té löszöl búslátó fiú,
Én löszök búslátó anya,
Akkor Jézus leszólt a körösztrül:
Anyám, jó anyám,
Hirdesd a népek között,
Aki ezt az imát háromszor elmondja,
Röggel fölkelte,
Este lefektibe,
Megüdvözítöm, velem lössz a paradicsomban,
Mindig élni fog.
Paradicsomba csöndítettek,
Az angyalok örvendöztek,
Kitötték az Úr koporsóját,
Körülfogták a szent angyalok, ott imádták,
Szűz Mária ott hallgatta,
Hogy az angyalok szedték össze Jézus vérit,
Az anya könnyivel,
Ahogy a Szűzanya sírt, úgy hullott bele a könnye
a Jézus vérbe,
Az angyalok összeszödték,
Aranykehelybe helyezték,
A főoltárra tették,
Akkor a Szűzanya mondta nekik:
Bizony, bizony mondom nektek,
Szent fiam szavát,
Aki ezt az imát háromszor lefektibe,
Háromszor fölkelte elmondja,
Megüdvözítem és halált nem lát,
Velem viszem a paradicsomba.
Ámen.

Újkígyós (Békés m.), 1994. Harangozó Imre gyűjtése.

Özv. Molnár Józsefné Szopka Mária 1906.

Csanádpalota (Csongrád m.).

(Megjelent Harangozó Imre: Adalékok... 21-22. o.)

Harangozó Imre semmi járulékos adatot nem közöl e sajátos szöveghez, amely az eddig ismert imádságok motívumaiból többet bemutat, bizonyos fordulataiban újszerű („még a csőcselék is körülfogta”), és az indító, prózaritmusú szakasz elbeszélő jellege is szokatlan, bár nem egyedülálló (lásd a 185. és 189., ill. a 205. és 206. sz. imát). A IV. Egyéb vegyes szövegek c. részben megjelent imák nem tartoznak a mi lírai műfajunk körébe, tehát nem is utalhatok rájuk.

295.

Adjuk fő' a mi imádságunkat

Fehér rózsza, Mária,
Minket Jézus találjon,
Szent szívével szeressen,
Halálával megváltson.
Lepecséte't madár,
De nem madár, szárnyas angyal,
Szárnya alatt szent ó'tár,
Jelenjébe Boldogasszon,
Kitekéntett szent ablakán,
Térden állva kérdi,
Fé' kezébe könyv,
Fé' kezébe olvasó,
Úgy mond: Fiam, adjuk fő' a mi imádságunkat
Bűnös Ádám fiainak,
Kik tudják, hadd mondják,
Kik nem tudják, hirdessék.
Kell' föl, fényes Jézus,
Megfogták a pogány zsidók Szent Fiadat,
Egy csöpp vérit lecsöppentették,
A szent angyalok fő'szedték,
Krisztus is azt mondja:
Aki ezt az imádságot este, regge' elmondja,
Hét bűne bocsánata.
Tó(l) láttam egy szentegyházat,
Kivü' aranyos,
Bellü' irgalmas,
Négy sarkába négy szál gyertya,
Közepibe szép Szűz Mária édesanyám,
Szent kezébe szent levele,
Szent szemével nézi, hogy elvigyék áriomba, ámen(t).
Ma van péntek,
Kimegyek a Paradicsomker'be,
Vasdurungokkal, vasbotokkal

Megfoglák a Jézust,
 Kit fölfeszítettek a magas keresztfára,
 Alatta szép Szűz Mária édesanyám,
 Keservesse(n) siratja:
 Fiam, fiam, szerelmes Szent Fiam,
 Miér(t) szenveded te ezeket a sok kínokat?
 Anyám, anyám, édesanyám,
 Elszenvedem szegényekér', bűnösökér',
 Ki ezt az imádságot pénteken háromszor elmondja,
 Annak nem hagyom látnyi porgatériom tüzét,
 Föl fogom vinni Atyám országába, áment.

Bucsuszentlászló (Zala m.), 1973. szept. 23-24.- búcsú.

Németh Istvánné Belső Katalin, 1906. Kistolmács (Zala m.), ott is lakik.

„...Édesanyámtú, Sipos Katalin Belső Józsefné, 65-be halt meg 85 éves korában. Polai volt... minden este. Este, reggel. Mikor hogyan eszünkbe gyutott. Tudja, gyerekek vótunk, szegén' anyám este szokta, mikor lefeküdtünk, utána aztán fér'höz mentem, még ollankor is elmondtam, ugye, mikor megtehetem. Az egész családom is tudja. Mondom, még férfi gyerekek is vannak, má' még azok is mind tudják...”

A madármotívumnak különös változatát s kötődéseit találjuk meg egy másik zalai „Én lefekszem én ágyamba...” kezdetű imádságban:

*Fehér rózsá, Mária,
 Minket Jézus talált,
 Szent szünü szerető,
 Aran'gyűrű pöcsétlő.
 De madár, de nem madár,
 Szárnyas angyal,
 Szárnya alatt szent oltár,
 Szent oltárban eregnye, eregnye.
 Boldogasszon kitekintett nagy ablaktyán,
 Fé' kezébe könyv, fé' kezébe olvasó.
 Fiam, így mond: Fiam, fiam,
 Adjuk imádságunkat
 Bűnös Ádám fiainak.
 Kik tudják, hadd mondják,
 Kik nem tudják, hadd hirdessék:
 Nagyasszonyunknak lecsöppent hét csöpp
 vére, (!)
 Az angyalok fölszedték,
 Az Úristen elejbe vitték, ámen.*

(Bucsuszentlászló (Zala m.), 1973. szept. 23-24. - búcsú. Fitos Józsefné Varga Teréz, 1912. Zalatárnok.)

Sárhidai születésű édesanyjától tanulta, este mondták: „mikor imádkoztunk.” Templomban nem hallotta.

Az első felvételnél „nyeregnye” hangzik, kérdésemre, mit jelent a nyeregnye/eregnye:

„Így tanultam anyámtu... nem tudom, de valami idegen szó lehet. Vagy latin, latin szó ez, valami... aki tud latinyu’, az tudja. De én, ugye, nem tudom lefejtényi.”

Megnyugtattam Teréz nénit, hogy én tudok latinul, és én se tudom „lefejtényi” a nyereg-nye/eregye szó jelentését. (Inkább talán a magyar „ereklye” szó torzulásának tekinthető.)

Az egyik somogyi változatban így hangzik e balladai péntekmotívum:

*Ma van péntek,
Megyek a Paradicsomkertbe,
Ott látom pogány zsidókat,
Krisztus Urunk után
Vas durungge’ futának.
Krisztus Urunkat megfogták!
Hajtják Pilátusho(z).
Pilátusnál van Szent Anyja,
Mondja: Fiam, édes fiam,
De sok csepp vére(d) elcseppent.
Anyám, édesanyám, szenvedek
Szegényekér, boldogokér,
Aki az én imádságomat
Minden pénteken este háromszor elmondja,
Meg sem hagyom néki látni purgatórium tüzét,
Csak viszem Atyám országába.*

(Bucsuszentlászló (Zala m.), 1978. szept. 24. - búcsú. Özv. Tánczos Gáborné Márkus Gizella, 1894. Hencse [Somogy m.].)

„...minden pénteken este... egy iskolás társamtól még” (tanulta).

296.

Térbékellj háromat

Kimenék a házam elejibe,
Feltekintettem a magos mennyégbe,
Megláttam bódogságos szép Szűz Máriát,
Haja leeresztve,
Színnye elváltozva,
Szüve elirvadva.
Odaért Szent János,
Mi történt bódogságos szép Szűz Mária,
Szent hajad leeresztve,
Színnyed elváltozva,
Szive elirvadva.
Harmadnapja áldott Szent Fiamat nem láttam.
Térbékellj háromat,
Könyökölj háromat,
Mondj el három angyali köszönetet,

S eléáll a-záldott Szent Fiad.
Térbékele háromat,
Könyököle háromat,
S eléállott a-záldott Szent Fia.
Hol késtél áldott Szent Fiam?
Zsidó népek már kénóztak⁴⁸⁴,
Korbácsokval ostoroztak,
Csipke-ággal koronáztak,
Keresztfára felfeszíttek,
Új gödörbe bétemettek.
Harmadnapra feltámadtam,
Szent Atyámnak számot adtam,
Mostmár hezzátok eljöttem,
Szent Atyámnak köszöntöttem.
Ki ezt ezt imádságot elmondja,
Este fekvettyibe,
Reggel felkeltibe,
Mondom, mondom én szavamra,
A mennyországnak egyik kócát neki adom,
Ámmen.

*Bogdánfalva (Moldva), 1999. júl. 22. Harangozó Imre gyűjtése.
Petrás Balán Antiné, Piszár Kati, 1948. Klézse (Moldva).*

Halál-gyász

297.

Egy ígit, egy kúkoporsót

Én lefekszök én ágyamba,
Mint Úrjézus koporsóba,
Mellém tőszöm két karomat,
Misemondó két gyertyámat,
Őrizz, angyal, éjfélig,
Szép Szűz Mária, virradtig.
Hajnal, hajnal, szép piros hajnal,
Kibe' Mária nyugodik,
Nap tülle keletik,
Pokol tülle távódzik.
Hajszín korona,
Éhun gyűn a Boldogságos szép
Szűz Mária.
Hoz nekünk kelyhöt, kenetöt,
oltáriszentségöt,
Kive' mögkenjük testünket, lelkünket,
meg is könnyebbszik.
Én kilépök ajtóm eleibe,
Föltekintek magos mönnybe,
Nytva látám Paradicsom ajtaját,
Paradicsomba' látok hét ó(l)tárt,
Egy ígit, egy kúkoporsót,
Abba' fekszik Urunk, Jézus Krisztus,
E' van nyugodva.
Odamén a Boldogságos szép Szűz Mária,
E'keserődik rajta.
Kelj fö', kelj fö', fínyes Jézus!
Zsidók által verejték,
Vassöprűve' söprűzték,
Piros vére hullajték,
Az angyalok fő'szödték,
A kehölybe öntötték.
Urunk, Jézus Krisztus maga mon(d)ta:
Bizon', bizon' mondom nektök,
Aki este lefektibe',
Rögge' fő'ke(l)tibe' e'mondja,
Vélem leszön Paradicsomker(t)be'
Most és mindörökkö'
Örökké, amme(n).

Szeged-Alsóváros, 1982. júl. 31-aug. 1. - búcsú.

Vida Tamásné Szabó Viktória, 1912. Csánytelek (Csongrád m.).

Nagyanyjától, az ugyancsak csányteleki születésű Kató Jánosné Bori Teréztől tanulta, 10 éve halt meg 88 éves korában. Este imádkozták, templomban, közösen nem.

Miért nem, mit gondolnak?

„Nem tudták... kevesen, még most is, de most mög már nem is köll, az ilyen.”

Arra a kérdésre, hogy kik szerezték ezeket:

„Csak a régiek, azok(nak) is anyja, apja... Még mindig azoknak a' elődjei, az idősebbek... az én gyerekeim, igen, tudják... (Az unokák:) azok már nem, azok már nem imádkoznak... Iskolába' nem mentek hittanra, mert attól féltek, akkor, hogy megbuknak, oszt akkor ők nem tanú(l)ták...”

És a szülők, otthon nem tudtak vele törődni?

„Annyit tudnak, hogy Miatyánk, Üdvözetet, Hiszekegyet, azt tudják, de azt már nem, hogy hát ilyen külön imádságokat. Nem.”

A halott Krisztus mellett imádságainkban máshol is megjelenik a fájdalmas Anya képe az ún. compassio vágyával:

*Paradicsomkerbe csendítének,
Az angyalok jelentenek,
Így kiteszik Úrkoporsót,
Három szent szűz ott siratja,
Fiam, fiam, fényes fiam,
Halnék érted, ha halhatnék,
Szent véremmel megszentelné'.
Hiszem, Uram, ha én gyóvont
ember lehetnék,
Mária-kaput nyithatnék,
A zsidók általverték,
Szent vére kihullott,
Az angyalok fölszették,
A kehejbe öntötték...*

(Eger, 1972. szept. 16. - búcsú. Csivik Györgyné Bódi Róza, 1913. Feldebrő [Heves m..])

„...este, reggel. Még a templomban is mise alatt én magamban...”

Az imádság szép keresésmotívummal folytatódik, amelyet már eléggé bemutatunk (lásd a 63. sz. ima jegyzeteit). A népi imádságok három szüze értelemszerűen itt Máriával azonosítható, a compassio, vagyis az együttthalás vágya pedig a Mária-siralom-líra egyik alapeleme: Mária együtt akar szenvedni és meghalni Jézussal, mert amiképpen az 1506-os Winkler-kódexben olvashatjuk (mai olvasatban): „...nekem nálad nélkül élnem halál, és te veled meghalnom élet...” (lásd az 558-559. oldalt, ill. az 178-184 sz. imádságokat, amelyeknek ez a vezérmotívumuk.)

Sűrített defenzív jegyek védik az alvó ember nyugalma, s talán a halott Krisztusét is:

*Én lefekszek én ágyamba,
Mind Úrjézus koporsóba,
Kerűd, körösz, a házamat,*

*Őrizd, angyal, a lelkemet!
Paradicsomkertjében csöndítenek,
Az angyalok örvendeznek,
Úr kitette koporsóját,
Rá zü szente keresztfáját, (Sic!)
Két vállamon két angyal,
Aki eztet leveszi,
Az ártasson nekem.
Számba szent kereszt,
Szívemen szent kenet,
Fejem fölött Úr Jézus,
Hátam mögött Szent József,
Elöttem boldogságos szent szűz,
Két vállamon két angyal,
Aki ezeket leveszi,
Az ártasson nekem.*

(Zenta [Bácska], 1992. Silling István gyűjtése. Vargáné Balogh Ilona, 57 éves.

Megjelent: Silling István: Kínján esék... 13. o.)

298.

Fel van szakaszulva

Jézus midőn kiment az imádságosker'be,
Azt hozta elő, hogy holnap meg kell halnia,
Nehéz keresztet a vállára vette,
Vasostorral megostorozták,
Vascsapokkal megcsabbották,
Szentséges oldalát megnyitották,
Hét csöpp vérit elcsepegtették,
Az angyalok fölszedték,
Jézus testébe vitték.
Jézus azt mondta: Ki ezt az imádságot este,
 reggel elmondja,
Hét halálos büntől meg van bocsátva.
Szent Antalnak szent háza,
Közepébe szent oltár,
Szent oltár előtt aranypad,
Aranypadon fekszik az Úrjézus maga,
Az ő teste fel van szakaszulva,
Az ő piros vére ki van omolva.
Mér' sírsz, Pádovai Szent Antal?
Az én fiamat negyven nap üldözték,
Negyven nap után elfogták,
Vasostorral ostorozták,
Nehéz koronát a fejére tették,
Végül keresztre feszítették, ámen.

Csiksomlyó, 1978. szept. 9-10. - búcsú.
Anonyma, 1923. Gyergyóalfalu (Csík m., Erdély).

„Kitől tanú(l)tam? A kórházba’ vótam, s ott tanú’tam a nővérektől.”

Szép kiegészítő változata:

*Az én házam Szent Antal,
Négy szegibe négy angyal,
Közepibe szent oltár,
Szent oltár alatt szent keresztfa,
Közepibe aranypad,
Azon fekszik az Úrjézus,
Kétsingnyi fehér olvasó van a kezébe’.
Beteg a test,
Kész a lélek,
Vigan várják a mennyei szentek...*

tovább nem tudja, mert: „Anyám nem tanított erre. A pap meg, azt mondta, ez nem imádság.”

(Bátaszék [Tolna m.], 1971. szept. 17. Péter Lajosné Kató Erzsébet, 1904. Józseffalva [Bukovina].)

Vagy:

*Az én házam Szent Antal,
Négy szegibe négy angyal,
Közepibe’ egy oltár,
Az oltáron az Úrjézus Krisztus
Magos keresztfára felfüggesztve,
Aranyhaja leeresztve,
Gyenge szine szomorodva,
Piros vére elhullatva...*

(Csiksomlyó, 1978. szept. 9-10. - búcsú. Anonyma, 1909. Alsógyimes [Csík m., Erdély].)

„Ez, ez is úgy van.” (A „Hét szentség...” kezdetű imádságból, amit édesanyjától tanult.)
„...gyimesi vót, s Bálványosra vót férhez menve. Ezt minden este mondom...”

A zalai hagyomány merész látásmódjára vall a mennyországba kivetített gyászjegyző Krisztus-kép, a halott Üdvözítő alakja:

*Emitt gyün a Jézus,
Lelkem látó Jézus,
Kész a lélek, beteg a test,
Kész vagyok, Uram, fölmennyi
a magas mennyországba,
Ott látom szerelmes Jézusomat,
Szen(t) szeme behunyva,
Szen(t) szája befogva,
Szen(t) szakálla leeresztve,
Szen(t) keze összetéve,*

*Szen(t) lába összeszögezve.
Aki ezt az imádságot lefektében,
fölkeltében elmondja,
Az velem léssen a Paradicsomba,
mint kéthónapos gyermek.*

(Bucuszentlászló [Zala m.], 1977. szept. 24-25. - búcsú. Varga Istvánné Neuhold Mária, 1897. Alsórajk [Zala m.])

„...még öregapámtu, mikor mellette fekügettem, kicsi leán vótam... úgy elmondom...”
(Templomban:) „ott nem halottam sohase ezt az imát...”

299. Szent szeme lehunyva

Mikor fölkelek és kimegyek, akkor ezt imádkozom:

Én kimegyek én ajtóm eléve,
Föltekintek a magos égre,
Ott látok egy árszót, *(ászo(l)t? Nem jól érteni.)*
Alatta aranyos koporsót,
Ki(j)ü' aranyos,
Bellü' irgalmas,
Benne fekszik Krisztus Urunk,
Kinek két szeme lehunyva,
Két keze ésszetéve,
Szent szeme lehunyva.

*(variáció: A két szeme lehunyva,
A szent keze ésszetéve,
A szent lába kinyújtva.)*

Arra megy a Szent Lukács evangélista:
Oh Uram, Jézus Krisztus, bánom, szánom itt való fekvésedet.
Oh Szent Lukács evangélista, ne szánd, bánd az itt való
fekvésedet,
Hanem eridj el a fekete földre, és hirdesd:
Aki ezt a(z) imádságot este, legfőképp reggel elmondja,
Az fölviteteik a mennyek országába, ammen.

Bucuszentlászló (Zala m.), 1977. szept. 24-25. - búcsú.

*Mikheller Károlyné Juhász Krisztina, 1902. Bajna (Komárom m.), nyergesújfalui lakos
(Komárom m.).*

„...főnyóházho' jártam... és ijjen 10 éves koromba kenderekke' dógozott a jó anyám, hát »a
zsáknakvalót mindig neköd kö' e'rágnyi, megfonnyi«, hát mentem az öregasszonyok közé, és
ott talá'tam meg. Ott tanú'tam meg.”

A Remény gyűjtési felhívására Ipolybalogról (Felvidék) két egymáshoz nagyon hasonló imádságot kaptunk. Lőrincz Borbála 1994. okt. 24-i levelében örömmel küldi a számára is nagyon kedves, gyermekkorát idéző imádságot. A másik közlő, Czibulya Márk keltezés nélküli levele is ez időben érkezhetett.

*Paradicsomban csendítenek,
Az angyalkák énekelnek,
Kelj fel Mária: Szól a kakas.
Krisztus Urunkat elfogták,
Keresztfára feszítették.
Annak egy csöpp vére lecsöppent,
az angyalkák felszedték,
Szűz Mária elébe vitték.
Ha kimegyek az oltár elé,
feltekintek magas mennybe.
Ott látok egy kőkápolnát,
Kőkápolnába hét oltárt.
Hét oltárban kőkoporsót,*
kőkoporsóban fekszik Krisztus Urunk.
Keze lába ki van nyújtva,
Szeme szája be van csukva.
Aki ezt az imádságot elmondja este
lefejtében,
reggel felkeltében, annak hét halálos
bűne bocsájtatik meg.*

(* E helyen eltér a két szöveg: „Hét oltárban hét koporsó / a hetedik koporsóban fekszik Krisztus Urunk”.

Mindkettő megjelent a Remény 1995. okt. 22-i számában, 5. o.)

Lőrincz Borbála, 1953. barátnőjétől, Belák Margittól, 1951. tanulta, ő pedig a nagynyjától. Czibulya Márk Cibulya Ilonától, 1933., a feltüntetett eltérés az ő imádságában van.

A Délvidék e halálmotívumnak szép változatát őrizte meg:

*Krisztus szava
Én kimenek ajtóm elébe,
Föltekintek a magas mennybe,
Látok arany kertet,
Arany kertben széket,
Azon fekszik Krisztus Urunk,
Szent fejét lehajtván,
Szent szemeit lehunyván,
Öt sebét kinyitván...*

(Vrbica-Egyházaskér, 1992. Pacsa Szilvia és Silling István Torontál megye, Bánság gyűjtése. Árokné Gera Erzsébet, 82 éves.

Megjelent: Silling István: Kínján esék... 53. o. és uő: Templomok... 86. o.; változata, a „Piros hajnal hasad...” kezdetű imádságban, uő: Boldogasszony... 77-78. o.)

A kezdőkép népdalszerű változata egy „Én lefekszek én ágyamba...” kezdetű imádságban:

*Ha kimegyek udvaromba,
Szétekintek az egekre,
Ott látok egy kápolnát,
Kívű aranyos,
Belű Krisztus fekszik,
Szent oldala meg van nyíva,
Szent orcája meghervadva,
Piros vére kicsordulva...*

(Kevi [Bács m, Bácska], 1972. Bodor Géza gyűjtése. László Péter, 62 éves.

Megjelent: Silling István: Kínján esék... 63. o.)

„Feltámadás”

300.

Van egy szent kút

Fehér rózsza, Mária,
Gyönggyel bimbózik,
Arannyal gyökerezik.
Föld szülte az eget,
Ég szülte Szent Anna asszonyt,
Szent Anna asszony szülte Máriát,
Mária szülte Szent Fiát,
Világ megváltóját.
A házunknak négy szöglete,
Négy szép angyal őriz benne,
Oh angyalok, őrizzetek,
Keresztek, forogjatok,
Hadd nyughassam Boldogasszon ágyába,
Ábrahám kebelébe.
Föltekintek napkeletre,
Ott látok egy szép templomot,
Küllű aranyos,
Bellű irgalmas,
Abba vagyon Krisztus Urunk térdig vérbe,
könyékig könnybe,
Arra mén egy három próféta, kérdi tőle
Krisztus Urunk:
Hova mentek, próféták?
Krisztus Urunkat jöttünk látogatni.
Ma van péntek,
Ma van Krisztus Urunk kínszenvedése napja,
Krisztus Urunk fölmén a hegyekre,
Utána a zsidók,
Vazsvesszővel vesszőzték,
Három vasszeggel fölszögezték,
Egy csöpp vére lecsöppent,
Szent angyalkák fölszették,
Órétomba töltötték,
Krisztus Urunk azt mondta:
Aki ezt az imádságot háromszor tiszta
szívből elmondja,
Hét halál(os?) bűne megbocsájtatik.
Paradicsomkerbe' van egy szent kút,
Abba' mosogatja Krisztus Urunk az ő
szentséges szent sebeit.
Jertek ide, keresztények,
Nézzétek az én szentséges szent sebe(i)met,

Hogyan a zsidók megöldözték,
 Dárdával dárdázták,
 Tövissel koronázták,
 Egy csöpp vére lecsöppent,
 Odamén a Boldogasszony, fölvevén,
 Fölvivén a magas mennyekbe,
 Minden gyertyák gyulladoznak,
 Minden harangok szólladoznak,
 Minden lelkek örvendeznek,
 Csak egy nem örvendez,
 Ki apját, anyját megverte.
 Szólván egy bűnös lélek:
 Én nem vertem, csak gondoltam.
 Mondja az Úrjézus:
 Fog(d) meg, Szent Péter, a kujcsot,
 Nyisd meg nekik a széles, hosszú utat,
 Merre a pokolbeli ördögök járnak.
 Meghallván ezt a Boldogasszony,
 Mondván:
 Uram, Uram, szeretett Szent Fiam,
 Bocsásd meg az ő bűneiket!
 Én addig meg nem bocsájtom, míg este
 lefekvéskor,
 Reggel fölkeléskor el nem mondják:
 Égen mennyi csillag,
 Fán mennyi levél,
 Úgy imádnak, mint az angyali kisdédé,
 ámmen.

Pusztacsatár (Zala m.), 1976. szept. 12. - búcsú.

*Takács Józsefné, Berke Julianna, 1905. Kávás (Zala m.),
 hagyárosböröndi lakos (Zala m.).*

„Ezt is a mamától (édesanyja)... Horváth Rozália Berke Józsefné... meghalt 45-be', édesapám meg 33-ba' halt meg... szoktuk énekelni, sokszor el szoktuk mondani - este -, igen, aztán meg, tudja, az imádságot is a nagyapám szokta mondani édesanyámnak, hogy mit szokott imádkozni este, mikor - énekelni -, mikor lefeküdt este..." (édesanyja hegyhátszentjakabi, Vas megyei volt).

Az imádság első része a „Fehér rózsza, Mária..." kezdetű típus dunántúli változatának gazdag kontaminációja, prototípusa lehetne. A második, „Paradicsomkerbe' van egy szent kút..." kezdetű részt a 204-205-206. sz. szöveghez kötjük a késő középkor Európa-szerte elterjedt Maria advocata - Mária, bűnösök szószólója, közbenjárója... - motívumának máig is élő emlékeként. Belebotlottam olasz, szlovén, lengyel stb. változataiba is. Hazai jelenlétét, egykori népszerűségét mutatja, hogy mind jelen imádságunk, mind a 204. sz. szöveg a Dél-Dunántúlról került elő, míg a 204., 205. sz. nagyon ritka imádság a Palócföldről, illetve a Felvidékről. Ugyanakkor a Nyitra környéki Zoboralja falvaiban is előfordult ez a toposz. Lásd pl. a 60. sz. imádságot Alsóbodokról. Fettich Nándor szintén találkozott ez imádság, illetve motívum rövidebb változatával egy kontaminált hosszú szövegben Vas megyében. (Ethn. 1971/1: 64. o.) Ponyván is megjelent.

Jelen kiadásunkban a zoboraljai Menyhéről és Kolonból is bemutatunk egy-egy változatot (lásd a 272. sz. imát és jegyzeteit). Mindkét szöveg a közelmúltban, a Remény gyűjtési felhívására érkezett.

Feltétlenül idekíváncozik egy másik, ugyancsak Vas megyéből való, defenzív jegyeket sorjáztató lírai Fehér rózsá-motívum (motívumai megegyeznek a 165-170. sz. imákkal), amely kozmikussá növeli az ún. Mária-genezist és járulékos ősi képzeteket.

*Fehér rózsá, Mária,
Gyönggyel gyökerezzék,
Arannyal virágozzék.
A mi házunknak
Nígy szöglete,
Nígy sorka,
Nígy szíp őrzőangyalok,
Keresztek, forogjatok,
Hadd feküggjem Boldogasszony ágyába,
Ábrahám kebelibe.
Föld szültő világot,
Világ szültő Szűzet,
Szűz szültő Szent Annát,
Szent Anna szültő Szűz Máriát.
Kitekintett napkeletre...*

(Bucsuszentlászló [Zala m.], 1975. szept. 27-28. - búcsú. Németh Józsefné Magyar Erzsébet, 1987. Vasszilvágy.)

„...Szüleimtű...” (Édesanyja, Magyar Istvánné Horváth Erzsébet 25 éve halt meg 85 éves korában. Kisunyomi születésű volt.) „...pinteken három órákor, mikor szoktuk e(l)mondanyi a Miatyánkot háromszor, oszt akkor ezt mondtuk...”

Templomban?

„Neeem, neeem! Családba’...”

(Erős vasi dialektusban beszél: i:ü, t:d, illetve e:ö váltással, pl. viszem: vüszöm, világot: világad, föld: feld, szülte: szültő stb., s általában í-ző: péntek: pínk, négy: nígy, szép: szíp.)

Úgy tetszik, a kép misztikus ereje még fokozható:

*Fehér rózsá, Mária
Gyönggyel bimbózik,
Arannyal dzsikározik. (?)
Föld szülte (a) zeget,
(A) zég szülte Szent Annát,
Szent Anna szülte Máriát,
A világ megváltóját.
Négy szöglete, négy szép angyal
őriz benne,
Oh angyalok, őrizzetek,
Keresztek, forogjatok,
Hadd nyughassam Boldogasszony
ágyában,
Ábrahám kebelében...*

(Bucsuszentlászló [Zala m.], 1978. szept. 24. - búcsú. Berke Józsefné Gerencsér Margit, 1913. Bagola [Zala m].)

Apósától. „...Igy a gyerekeket szokta tanítani estelenként. Estelenként szokta...”

301. Véleít viszi a Krisztus Jédus

Én lefekszők én ágyamba,
Mint Úrjézus koporsóba,
Fejem fölött e(gy) szen(t) kereszt,
Azon van három angyal,
Egyik őriz éjfélig,
Másik őriz hajnalig,
Harmadik halálom órájáig.
Föltekintek magos mennyben,
Ott látom Boldogságos Szűzanyám.
Feje meg van hajtva,
Orcája meg van hervadva,
Előtte van hét fájdalom.
Arra mén Szent József,
Kérdi tüle: Mit síticc, Boldogságos Szűzanyám?
(*Sírsz itt?*)
Hogyne sírnék, rínák,
Mikor világ embernek bűnit föl nem oldozhatom.⁴⁸⁵
Hanem menj el széles ez világra,
Hirdesd ezt a kis imádságot,
Amit este, regge(l) e'mondasz,
Szent kezed né'kü',
Szent gyovonás né'kü' meg nem halhatsz. (*Sír.*)
Véleít viszi⁴⁸⁶ a Krisztus Jédus Paradicsomban,
amme(n).
Pokol ajta(ja) be van pecsétölve,
Mennysország kapuja ki van nyitva,
Az angyalok harangoznak,
Rózsalányok imádkoznak,
A halottak föltáma(d)nak.
Jőjj e(l) Atya!
Jőjj e(l) Fiú!
Jőjj e(l) Szentlélekúrste(n)!
Szállj be az én szívembe!
Ha tompu(n) va(gy) nyelvem nému(n), téged nem
dicsírhethélek.
Valahán(y)szo(r) lélőgzetet veszöm,
Légy vérem, názáretbéli zsidók királya!
Éhun gyün a Jédus,
Lelkünk váltó Jédus,
Lelkünknek jó szálladó.

Kís a lélek, beteg a test a nagy bűnnek miálta,
 Oh Uram, Teremtőm,
 Ha én gyovont embőr lehetnék,
 Krisztus Jédust az oszlopho' kötötték,
 Zsidók által verették,
 Piros vére hulladék,
 Szent angyalok fölszedték,
 A kehélyben döntötték.
 Aszongya a Krisztus Jédusnak
 Szent testjeé' és szent véreé':
 A kis imádságot este, regge(l) e(l)monda,
 Szent kezéd né(l)kü', szent gyo(vo)nás né(l)kü'
 meg nem halhatsz.
 Vélleit viszi a Krisztus Jédus Paradicsomban,
 amme(n).

Szeged-Alsóváros, 1981. aug. 1-2. - búcsú.

*Balogh Péterné Cseh Rozália, 1906. Majsajakabszállás,
 1948-tól Kunszállás (Bács-Kiskun m.), ott is lakik.*

Mostohaanyjától, Cseh Gergőné Török Zsuzsannától tanulta, aki 15 éve halt meg, matkói származás volt. „...este-reggel...”, templomban - közösen nem hallotta. „...Hát, igaz-e, mikor reggel felkeltünk, akkor: »Adjon Isten jó reggelt!« - mondtuk, s este, mikor lefeküdtünk: »Adjon Isten jó éjszakát!«” Még ma is imádkozza. Mostohája nagyon szigorú volt, ha nem tudták az imádságot, kukoricaszemre térdeltette őket, amíg meg nem tanulták, mondja sírva. Több felvételt készítettem, valahol, vagy több helyen mindig elsírta magát. Ahogy ő mondja, erről nem tehet.

(Motívumai szerint ez a típuskör talán haldoklók imája lehetett.)

Időnként föl-fölbukkannak motívumok, amelyek egy adott szövegtípushoz tartozónak látszanak, mint ez a Velkenyéről (Gömör) való imarészlet. Az imádságot 1987. szept. 27-én gyűjtöttem Fehér Béláné Széles Juliannától, 1915, aki rimaszécsi (Gömör) pásztoreMBER nagypapjától tanulta:

*Oh reggeli csengettyű,
 Nyisd meg az eget,
 Mosogasd az utakat,
 Mer' itt jönnek a papok,
 Itt hozzák a szent szakramentomot
 Lelkünk üdvösségéért.
 Ha megint egyszer gyovont ember lehetnék,
 Mária-kaput nyitnatnék.
 Anna szülte Máriát,
 Mária szülte Szent Fiát.
 Mária elhullajtotta könnyét,
 Az angyalok fölszették,
 A kehelybe öntötték...*

Valamikor egybefüggő szöveg részei eshettek szét. (Vagy variálódhattak?) Erre engednek következtetni az egymástól igen messze eső községek szövegemlékei.

Egy „Én lefekszek én ágyamba...” kezdetű temerini (Bácska) imádságból:

*Ehun gyün a Jézus,
Lelkem látó Jézus,
Békességet, szállást adó Jézus.
Beteg a test a sok bűn miatt,
Oh én elmúlt órámon,
Rövid számos napon,
A közgyovonaton
Urat akarnék magamhoz venni,
Gyűjjön el szent teste, szent vére, szent istensége.
Ma vagyon a pintek, annak van a napja,
Az Úr halála napja.
Én elmenyek a Krisztus kinjára,
Szabad akarata.
Ahun megfogták Krisztus Urunkat,
Fölvitték a Sinai nagy hegyre,
Egybekötötték szent kezit, szent lábát,
Vasláncokká' megkötözték,
Mégis megszólalt az édes Jézus:
Aki ezt a kevés imádságot este, reggel elmondja,
Pénteken főkötig, vasárnap misekor is,
Részes lesz a mennyei dicsőségbe, mint
a mai született gyerek. Amen.*

(Levélben érkezett Nagy Ferenc plébánostól Tompáról [Bács-Kiskun m.] 1986 januárjában. Adatközlője I. J.-né, 1899.)

Akár a mennyország képe is megjelenhet a hite szerint élőnek a Háromszék megyei Bereck község imájának indítóképében, amely a gyászoló Máriát vezeti be:

*Hallod fülem, hallod
Az angyali zengést,
Hivat a Jézus Krisztus,
Mert elkészült az aranytemplom,
Amely küjjel irgalmas, belül kegyelmes.
Négy sarkába négy arany kereszt,
Közepibe egy arany oltár, egy arany szék,
Abba ül vala a boldogságos Szűz Mária,
Arany haja leeresztve,
Két keze felfogva,
Úgy sír, úgy sír...*

(1975. júl. 8. Kóthy Judit gyűjtése. K. J.-né, 79 éves.)

„Ezt a nővéremtől s az édesanyámtól tanultam. Ez már régi imádság. Mikor gyerekek voltunk, édesanyám körbevett, letértyeltetett az ágya elejibe, s rendesen imádkoztatott. Így nagyhéten, husvét nagyhéten mű mint gyerek körülötte voltunk, s akkor édesanyám mondta el nekünk, s én akkor a begyembe szedtem. Ugyhogy mikor elimádkoztuk, sokszor egy hétig, vagy meddig imádkoztunk a földön, én már tudtam egyedül, a bátyám nem tudta megtanulni. S akkor édesanyám azt mondja: »Na, lássátok-e, szegény leánka megtanulta.« ...én esténként szoktam

mondani. Régen nagyhéten mondták, de én, amikor nem vagyok fáradt, leülök az ágy szélére, elgondolkozom, s akkor leveszem a rózsafüzéremet, s azt elimádkozom.”

302. Hogyne búsulnék

Paradicsomba csenditenek
az Angyalok mind ott lesznek
körükéreszt éffélig
éfélt után mindédik
Piros hajnal hasadá
Miben Mária nyugová,
Maria kapu megnyílik
Krisztus Urunk születik
a Zsidók átalverték
piros vére hulajték
Szent anygyalok fölszedték
a kehelybe öntöték
Kí megyek a kapum elejbe
feltekintek magas égre
ott látok egy aranyos kápolnát
abban vagyon egy aranyos szék.
Azzon ül a Mi Urunk Jézus Krisztus
feje jobbra van hajtva
orcája el van hervadva
Arra megy Péter kérdi tőle
Mért búsúlsz Uram Teremtőm
Hogyne búsulnék mikor Szent Igémet
nem halgasak
Szent Irásom nem olvasák
Eregy Péter a Fekete főbre
(elírás: földre)
Hirdesd eszt a kis imadságot
Aki eszt minden regel este elmondja
anak Menyország kapuja ki lesz nyitva
pokol kapuja be lesz csukva

Nagyon régi ima.

*Levélben küldte özv. Acsai Ferencné
Kókáról (Pest m.) 1983. márc. 7-én.*

Mint írja: „A kincses kalandariumba olvastam a ciket melynek igen örültem! Boldog voltam, azért hogy eben az Isten tagadó világban mégis vannak ilyen szép lelkek akik szeretik az imákat az ujakat és a régieket egyaránt szeretnék én is egy pár szép imát elküldeni szép éneket a Fájdalmas Anyámról. Az imát a nagymámtól tanultam ő meg az anyától régi ima.”

Valóban régi és ritka változata ez a kókai imádság a gyászjegyű-búsuló Krisztus motívumának. Krisztus szomorúságának oka az emberek hitetlensége. Mintha hiába vállalta volna az engesztelő haláláldozatot. Mégsem adja fel a reményt: elküldi Pétert a „Fekete földre”, hogy hirdesse az Igét, terjessze az imádságot...

(E szöveg is megjelent Hagyománymentő szolgálat c. írásomban az Ausztriában szerkesztett Szolgálat 1983/58. számának 21. oldalán, ugyancsak némi jó szándékú szerkesztői javítással. Jómagam ragaszkodom a betűhű közléshez.)

Valamiképpen a keresztáldozat hiábavalóságának gondolatát sejtetik szövegeink azon különös motívumai, amelyek a 98. sz. imádsághoz is kötődnek, mint ebben az „Én lefekszek én ágyamba...” kezdetű imádságban:

*Én kilépek én ajtómba,
Föltekintek magos mennybe,
Ott látok egy aranykápolnát,
Benne van a Krisztus Urunk,
Le van a feje hajtva,
Meg van a képe hervadva.
Arra ment Szent József, kérdi: Mér sírsz, Krisztus Urunk?
Hogyne sírnék, rínék,
Mikor annak a sok bűnös embernek nem bírom vétkeit.
Eredj ki a Szent Józsefhez, a fekete földre,
És hirdesd el az én imáccságot,
Hogy a pokolnak ajtaja bé leszen pecsételve,
És a mennyországnak az ajtaja ki leszen terjesztve...*

(Jászberény, 1972. aug. 5. - búcsú. Szécsi Andrásné Bella Borbála, 1895. Tápiószentmárton (Pest m.), nagykátai lakos (Pest m.)

Eleddig egyedülálló kép a „Hálákat adok, Uram Teremtőm, szent Fölségednek...” kezdetű imádságból a mennyországban apostolaival körülvelt Jézus, akinek rendelkezése, mintha szinkronban lenne a kókai imádság búsuló Krisztusának panaszával:

*...Én kimegyek én ajtóm elejbe,
Föltekintek a magos mennyekbe,
Nytva látom a mennyország ajtaját,
Kívű fényes, bellű irgalmas.
Ül áldott székibe Urunk, Jézus Krisztus.
Kérdi, mongya: tizenkét apostolok és tizenkét tanítványok,
Mennyetek a fekete föld színire,
Prédikáljátok az én számból való igéket és szálmokat: (?)
(A)ki ezt az imáccságot este, reggel elmongya,
Ne féljen se fektibe, se keltibe, se jártába, se álltába,
Kész a lélek, beteg a test, örök dicsőségben, amen.*

(Jászberény, 1972. aug. 2. - búcsú. Gáspár Istvánné, Kapás Margit, 1897., kókai lakos [Pest m.]

„...este, reggel... templomban nem... mert hosszú is, meg nem is tudják...”

III.
A KÖZÉPKORI EGYHÁZI IRODALOMMAL
KAPCSOLATOT MUTATÓ SZÖVEGEK

„...Előtte (j)a kis oltárja...”
(121. sz. imádság)

303.
Betlehembe' aluvék

Szűz Mária Betlehembe' aluvék,⁴⁸⁷
Hozzája jött vala Jézus, és kérdezi:
Aluszol, édesanyám?
Aludtam, édes fiam, de felébresztettél,
Iszonyút álmodtam felőled.
Láttalak, (a)hogy a ker(t)be' megfogtak,
Kötelekkel kötöztek,
Vittek Kaifáshoz,
Pilátushoz,
Heródeshez, ütöttek, vertek,
Szent fejedet tövissel koronázták,
Vittek azután a tanácsból a Kálvária hegyére,
Vállaidra a nehéz keresztfát tették,
Utoljára keresztre feszítettek.
Annyira felemeltek, hogy el nem érhettelek,
Oldaladat dárdával átalverték,
Melyből vér és víz folyt,
És reám csöpögött.
Azután levettek a keresztről,
Kegyetlenül megsebesített testedet
Szűz ölembe tették,
Utoljára koporsóba,
Majd megrepedt a szívem fájdalmába'!
Jézus mondá:
Édesanyám, igazat álmodtál felőlem,
És aki ezen álmról elmélkedni fog,
Azt elméjében forgatja gyakrabban,
Minden gonosztól ment lészen,
És szentséges szent testnek áldozása nélkül
meg nem fog halni.
És pedig és te, édesanyám,
Halála után lelkét a mennyei dicsőségbe
felvisszük, amen.

Bucuszentlászló (Zala m.), 1978. szept. 23-24. - búcsú.

Becső Istvánné Papp Anna, 1914. Martonfa (Baranya m.).

„Eztet böjtbe szoktuk, böjtbe, amikor a Jézusnak a szenvedéséről emlékezünk, és akkor szoktunk róla megemlékezni... Közösen... Litánián. Köröstyti ájtatossága végzésekor, mikor a böjt elején, még mikor a Jézus szenvedése kezdődött, akkor szoktuk... a régi öregek... Temp-lomba szoktunk, és akkor pénteki estéken, amikor a Szentcsalád szálláskeresést (Szentcsalád-járás) végzünk, és akkor is megemlékezünk a Szűzanya fájdalmáról és a Jézus szenvedéséről, pénteki estéken...”

Decemberben, a szálláskeresésnél megemlékeznek a Jézus szenvedéséről?

„Meg bizony, meg, mert pénteki napokat mindig beosztjuk, hogy a szenvedést is belevisszük a hétnek -, a háznál, amikor melyik házhoz kerülünk... régi, régi...”

Az imádság egy felvidéki változatát a sok száz éves gyakorlat szinte balladai tömörségűvé csiszolta, előtérbe hozva ezzel költői jegyeit:

Szűz Mária álma

*Elszunnyadt Szűz Mária
el jött hozzá Úr Jézus és kérte őt.
Anyám, anyám, Te alszol?
Aludtam, de Te felkeltettél.
Fiam ládtam Téged megkötözve és eladva.
A Te szent arcod Tövissel koronázva volt,
azért Téged halálra el íteltek,
oszlophoz kötözték
kövekkel és kötelekkel vertek.
Véres patakok folytak
és a te halott testedet nekem a kezembe tették.
Jézus anyának mondta.
Anyám anyám kedves szívű anyám
ezt az álmot aki magánál hordja vagy olvasni fogja
az halálos bűn nélkül marad
Hirtelen hallálal nem hal meg.
Az aki engem vagy Téged kedves Anyám valamiért kérni fog
mindent megkap.
Aki ezt az imát magánál hordozni fogja,
sem a háború sem más helyen sem baj nem érhet.
Amely házba ezt az imát tartják,
sem tűz, sem nagy kár nem éri,
Azért mert ez a Szűz Mária álma. Amen.*

(Levélben érkezett keltezés nélkül Gyepesné Sronko Iréntől, 1920. Alsóbodokról [Zoboralja] 1994. nov. 17-én a Remény gyűjtési felhívására.)

Szöveghűen hozzuk le, Gyepesné elnézést kér „a csunya irasét”. Kísérőadatot nem jelez.

Megjelent a gyűjtött anyag bemutatását célzó sorozatunkban, a Remény 1995. nov. 19-i számában, 5. o.)

304.

Hány az Isten

Hány az Isten egy,⁴⁸⁸
hány személyben háromban,
melyek azok, Atya Isten, Fiú Isten, Szentlélek Úristen.
Ki teremtett Atya Isten
kiváltott meg Fiú Isten,

kiszentelt meg Szentlélek Úristen,
 hol szentelt meg, szent keresztségben.
 Mivel szentelt meg, az ő vérével és halálával,
 hogy neki szolgáljunk hogy üdvözlünk.
 Krisztus Urunkat megfogták,
 kőlábbhoz kötötték,
 vasvesszőkkel verték,
 szentséges vére széjjel hulladozott,
 kiáltják a zsidók verik az embert.
 Pilátus azt mondja én nem verem!
 Akkor tekint Szűz Mária szent fiára,
 fiam-fiam fényességes Jézus
 mikor válik szép szomorú kínszenvedésedre,
 mikor hajnal hasad akkor mondja Szent Jánosnak,
 Szent János meny el fekete földnek színire,
 végezd el az én imádságomat,
 az emberek fiainak,
 aki ezt elmondja este lefektiben, reggel fölkeltiben,
 annak adom tudniillik halálát és szent országát,
 fölajánlom föláldozom Krisztus Jézus halálára
 és kínszenvedésire.
 Édes Jézuskám, Üdvözlégy Máriám amen.

Levélben érkezett Pozsonyiné Tóth Juliannától, 1944.

Vágkirályfáról (Felvidék), 1994 őszén a Remény gyűjtési felhívására.

(Megjelent a Remény 1997. augusztus 3-i számában, 5. o.)

A beküldő rövid kísérőszövegeiben jelzi, hogy: „Az imádságot amit a remény újságban tetszenek említeni az édesanyámtól tanultam aki, hála Istennek még él. Neve: özv. Tóth Ferencné, szül. Vadkerti Aranka, 1908. dec. 27. Vágkirályfa.”

E régi népi kátéval és a ritka Pilátus-jelenettel összeforrt imádságot kiegészíti Jézus és Mária „szó-váltása”, a krisztusi válasz lebegése, melynek értelmét talán egy elmaradt vessző adná meg, az „akkor” időhatározó szó után: „...mikor hajnal hasad akkor, mondja Szent Jánosnak...” Miután a beküldő nem tett ki vesszőt, hagyjuk szövegünket úgy, ahogy a népi gyakorlat csiszolta-koptatta századok használatában.

Az imádságban még egy fontos jelzés van, mégpedig arra a népi fölfogásra, miszerint ezek a szenvedésimádságok Jézus imái. A birtokos esetben elhangzott fölszólítás: „végezd el az én imádságomat”, mely az előzmények alapján a „szép szomorú kínszenvedés”-re vonatkozik, igazolja a nép gondolkodásmódját, amelyről hosszabban szoltam a 102. sz. imádság jegyzetében egy Gyimes-völgyi imával s annak záró sorával kapcsolatban.

A „Zsigai hegyen vagyom / Héccer szentelt szent oltár, / Az előtt térgyepül / Asszonyunk, Szűz Mária...” kezdetű imádságban teológiailag „egzaktabb” formában halljuk a kátét:

*...Hány az Isten? Egy az Isten
 Állatjába három személ(y)ibe.
 Ki teremtett? Atyaisten.
 Ki váltott meg? Fiúisten.
 Ki szentelt meg? Szentlélekúristen.*

*Hun váltott meg a Fiúisten?
Magos keresztfán Kálvária hegyén.
Mivel? Az ő szent malasztjával.
Mi van az oltáriszentségbe'?*
*Krisztusnak eleven szent testyi és véri.
Hány a szentség? Hét: keresztség,
Bérmálás, oltáriszentség,
Penitenciatartás, az utolsó kenet,
Egyházi rend és házasság.*

(Gyöngyös, 1982. szept. 25-26. - búcsú. Tóth Mária, 1924. Szuha [Borsod m.])

Édesanyjától, Tóth Mátyásné Bakos Juliannától tanulta, 1971-ben halt meg 83 éves korában. Este, reggel imádkozták, templomban, közösen nem hallotta. Hogy miért nem? „...Csak úgy mink este, reggel elmondtuk övele mindíg, az édesanyámmal.”

305. Nagy idő elintése

(Keresztet vet a Jézus feszületjével:)

Atyánk és Fiúnak és Szentlélekistennek, ámen.

Nagyhatalmú Úristen
Ki mind az égen, mind a földön
Megmutatod a te hatalmasságodat
Midőn a felhőből adott szózatoddal
A földet megrendítet,
Nagy hegyeket megindítod,
Villámlásokkal, fergegekkel
A bűnösöket megrettented,
Alázatosan könyörgünk szent Felségednek
A mostani veszedelemtől,
Mennykötől, küessőtől, égi háborútól
A teljes Szentháromságisten öröjzön meg münköt!
A Názáretbeli Jézus tartson meg münköt!
A Szentlélekisten ereje oltalmajzon meg münköt!
Hazánkot, határinkot, hajlékunkot, lakásunkot
Családunkot, állatainkot és mindent ami az ő keze alatt,
Teremtése alatt, öröjzön meg minden veszedelemtől,

Akkor:

Dicsőség Atyának és Fiúnak és Szentlélekistennek,
miképpen kezdetben vala most és mindenkor és
mindörökkön örökké, ámen.

Ez a nagy idő elintése.

*Gyimes-völgy, Gyimesközéplak, Hidegség, Rakottyás
(Csík m., Erdély), 1969 nyara.
Újváry Lajos gyűjtése.
Özv. Póra Györgyné Prezsmár Vilma (Jáji).*

A nagy idő elleni védekezésről szól a 75 éves Timár Vilma is (Hidegség, Újváry Lajos gyűjtése.)

Vilma néni, mikor jött a nagy idő, akkor mit csináltak, mesélje el!

„Akkor én azt csinálom, hogy tüzet tettem, s tettem, szentelt ágakat kerestem, s tettem be a tűzbe.”

Szentelt ágakat? Tűzbe?

„Szentelt ágakat tettem be a tűzbe, hogy a nagy idő oszoljék.”

S elosztott?

„Hát, ahogy az Isten engedte, úgy volt.”

És a szentelt ágakat honnan vette?

„A szentelt ágakat onnan vettem, hogy mikor mentünk búcsúra, tudja, kiteszik azokat a nyírfákat árnyéknak. S akkor azokból szaggatunk, s hozunk.”

S ezek szenteltek?

„Ezek szenteltek.”

S akkor még mit tett a tűzre?

„Csak ami szentelt volt, azt tehettem.”

Hát azt mondta, lisztet is...

„Hát igen, ha lisztet szenteltettem a pappal. De most, igaz, rég nem szenteltettünk...”

306.

Üdvöz légy, frigynek ládája

Üdvöz légy, frigynek ládája,
Salamonnak palotája,
Egeknek szép szivárványa,
Égő csipkebokor lángja!

Bimbós vesszeje Áronnak,
Kedves gyapja Gedeonnak,
Bezárt kapuja Krisztusnak,
Lépes méze nagy Sámsonnak.

Üdvöz légy, erős városunk,
Dávid házának kit vallunk,
Erős Bástyának is mondunk,
Fegyverrel szerény bajnokunk.

Tisztán mikor fogantattál,
A Sátánnal már harcoltál,
De győzedelmesen vívtál,
Mert szeretettől lángoltál.

Oh Asszonya a malasztnak,
Reménysége a raboknak,
Csillaga a vízen járóknak,
Partja vagy a hajózóknak.

Mennyeknek megnyílt kapuja,
Betegeknek gyógyítója,
Királyát fejedelmeknek,
..... szenteket.

Oh ékességgel szép Szűz Mária!
Kérlek téged szívemnek nagy alázatosságával,
Taníts meg engem arra,
Mit te kedvelsz és kívánsz hallani.
Noha pedig nem vagyunk méltó a te drága kegyelmedre,
Emlékezzél meg arról, mindenek felett áldott,
kegyes Szűzanya, Mária,
Hogy még soha sem lehetett hallani,
Aki segítségért hozzád folyamodott,
Magára hagyatott volna.
Ezen bizalomtól lelkesítve
Hozzád folyamodunk,
Oh irgalmasságnak Szent Anyja,
Boldogságos szép Szűz Mária,
Mivel te vagy a bűnösök oltalma és menedéke,
Akiről mézzel folyó⁴⁸⁹ Szent Bernát mondja:
Egyedül te vagy a legnagyobb hatalom,
Mindenható Isten szülte!
Te nagy irgalmasságúnak Szent Anyja vagy.
Te nagy irgalmasságot
Kilenc hónapig hordoztad szűz méhedbe(n),
Sőt az irgalmak tengerének is forrása vagy.
(?) Azékon menny királynéasszonya, hozzád
folyamodunk,
Kihez folyamodnánk mi, bűnösök,
Ha nem a te szent szívedhez?
Bűneink sokasága miatt ne vess el bennünket!
Hanem hallgasd meg a mi könyörgésünket!
És állj mellettünk
Halálunk utolsó órájában,
Midőn Szent Fiaddal, hogy testünkből kikérje lelkünköt!
Könyörgésed által változtasd át a rettenetes Itélő Birónak
Igazságos ítéletét irgalmasságra! Ajá(n)lj minket a te
Szent Fiadnak!
Mutasd be minket a te Szent Fiadnál!
Hogy a nyomorúlt élet után

Vigyen minket az ő gyönyörűsége és szentsége
színének látásába,
Hogy teveled együtt áldhassuk és fölmagasztalhassuk
Most és mindörökkön örökké. Ámen.

(Végig igen szépen, megállás nélkül mondja.)

*Sárospatak, Szent Erzsébet-templom,
füzesabonyi zarándokok között, 1981. aug. 30.
Bartha Józsefné Antal Fáni, 1913. Füzesabony (Heves m.).*

Az Isten áldja meg! Micsoda agya van!

„...hát este, mikor közösen imádkozunk, olyan alkalomhelyeken el szoktam mondani, mikor egyet belőle, mikor másikat, amelyiket tudom, vagy amennyi időnk van... Hát nekem a nagymamámnak van egy olyan nagy könyve, aki ebben az imádságokba benne vannak, s azokból tanulgatom.” (Nagyanyját Hegedűs Sándorné Kórodi Juliannának hívták. A háború után halt meg. Füzesabonyi volt ő is.)

IV. EGYÉB VEGYES SZÖVEGEK

*„...Város végén van egy kis kápolnácska...”
(66. sz. imádság)*

307.
Bányászimádság

Fölséges Isten, égnek és földnek Ura,
Ki e világot bölcsességed szerint igazgatod,
Nagyságod dicsőítésére, szent neve(d) segítségül
hívására gyűltünk össze ezen órában.
Hozzád emeljük fel könyörgésünk szavát,
Midőn nehéz munkánk végzésére
Szép napod világából e földnek mélyébe,
Sötétség birodalmába szállunk alá.
Oh hallgasd meg a mi buzgó imánkat,
Jó Istenünk és jó Atyánk!
Végy körül bennünket a te gondviselő
szárnyaiddal a mai napon.
Adj erőt, épséget karjainkban,
Adj sikeres szerencsét munkáinkra,
Nyújts bátorságot, ha csüggedünk,
Hitet, ha félelem rettent bennünket.
Oltalmazd meg minden bajtól és veszélytől,
Viselj gondot otthon hagyott családunkra és
gyerekeinkre,
Kiknek jólétéért fáradozunk.
Minket pedig, kik oltalmadba ajánljuk magunkat,
Vezérelj, oh áldásnak Istene,
És hallgasd meg kegyelmesen
Hozzád intézett imádságunkat,
Most és mindörökkön örökké. Ámen.

Fedémes (Heves m.), 1990. okt. 24.

Szabó Boldizsár, 1911., bányász.

„Minden reggel, mikor mentünk siktába. Előtte elmondtuk a Miatyánkot, Üdvözlégyet... eztet mondtuk utána.”

Külön mondták, vagy közösben?

„Együtt, az egész nép. Együtt mondtuk... az olvasóterembe, addig nem szálltunk be, míg eztet el nem mondtuk, és a fölolvadás aztán lett.”

És mit olvastak föl?

„...Hát a nevünket, hogy ott vagyunk-e mindnyájan a műszakban, ott van-e mindenki...”

Előbb az ima, aztán a fölolvadás, és akkor szálltak le a bányába?

„Igen, akkor szálltunk le a bányába.”

Este már nem imádkozták?

„Nem, akkor már nem. Csak beszálláskor. Az egész banda, aki reggelre ment műszakba, az mind elmondta...”

Mikor hagyták ezt a szép szokást abba?

„Ah, mikor ez a rendszer begyött. A kommunista rendszerbe’.”

Akkor mit csináltak a félelmükkel, mert mindenki félt?

„...Hát akkor má’ vót, aki nem...” (Vagy:) mondta magába’ a hitet...

Felesége: „Aki meggondolta, hogy: »Jó Istenem, segíts meg!« Avval kezdte a munkáját.”

Adatközlőm 1966-ban ment nyugdíjba, a somsályi (Borsod m.) bányában volt vájár: „Ózd körül volt, Ózd mellett, azóta fölszámolták.”

308.

Sirva jönnek

Boldogaszony édes anyánk tehozád eljöttünk,
szűz Mária sirva kérünk, halgasd meg kérésünk,
hitetlen let magyar néped, halgatunk a bűnre,
könyörögj a bűnösökért, egek ékesége,

nem kel mostan az imádság, sem az Isten háza
gyermekeink oly kevesen járnak a templomba,
gyermekeink nem értik meg a szülők imáját,
kinevetik a szülőket, ha imádkozni látják,

gyermekeink roszak lettek, nagyon eltévedtek,
nem is hiszik nem szeretik mostan a jó Istent,
nem akarnak imádkozni, a templomba jární,
gyermekeink nem akarnak a jóra halgatni,

nem tisztelik, nem szeretik, szivből szüleiket,
szomoruságot, bánatot adnak a gyermekek,
fájo szivel könyes szemel a szülők így kérnek,
imádkoz a gyermekekért, boldog aszony édes,

kedves szülők sirva jönnek hozád, szűz Mária,
oltárodnál leborulnak, könyeik hulanak,
az eltévedt gyermekekért, most így imádkoznak,
szűz Mária, a jó utra vezesd őket vissza,

most már tudjuk, hogy miért könyezel,
óh szűz anyánk, óh ne könyez, nincs elveszve minden,
gyermekeink megjavulnak fognak imádkozni,
vásárnap is megtanulnak a templomba jární,

végre kérünk, óh, szűz anyánk, halgas meg benünket,
szűz Mária, vigasztald a könyező szülőket,
szülők iránt szeretetet adj a gyermekeknek,
szülőket, és Istent szeretni, ad meg a kegyelmet amen.

Levélben kaptam Hugyecz Andrásné

(1922. Mélykút [Bács-Kiskun m.] Jánoshalmáról (Bács-Kiskun m.)

1983. dec. 14-én kézzel írott új irkából.

(Búcsúban általánosan hallott, ismert új - jellemző - ének.)

„Kedves Zsuzsika (írja kísérőlevelében Hugyeczné) írtam pár imádságot és éneket is bár lehet hogy leszkoztük ismert is, de ijeneket tudok, az imádságok közül... (fölsorolja) ...ezeket édesanyámtól tanultam bár ő meghalt régen akkor én tizenegy éves voltam, a töbit idősebb néniktől tanultam de már ők is meghaltak az énekeket szintén idős néniktől írtam le mert jártunk bucsukra többhelyre is, úgy tudtam meg hogy ide lehet írni imádságot, hogy egy ismerősöm beteg let és elmentem meglátogatni és leírtam egy imádságot ezt (szenvető Jézusom tehozád fordulok gyógyics meg engemet mert beteg vagyok) és elvitem neki és mondta hogy a kalandáriumba van felhívás aki tud imádságot olyan régi félét az írjon, és ideadta a kincses kalandáriumot, mert én a katolikus kincsest járatom és ezért nem tudtam előb, most hamar leírtam egyfüzetel és küldöm ha megfelel részére. Isten vele és velünk...” A végén: „...helyesírási hibákra ne nézen a füzetbe mert az biztos van.”

A Kincses Kalandárium 1983-as gyűjtési felhívása sajátos szondának bizonyult. Valamiféle láttelekésztésre is módot adott a hetvenes-nyolcvanas évekről, az annyiféle szakadt magyarság belső világáról. A sok-sok száz levél, amely erre a felhívásra érkezett, s már az előző kérésekre is, csak részint tekinthető szakmai anyaggyűjtésnek, többségük népiismereti, néplélektani tanulmány tárgya is lehetne. Az írások, illetve kísérősorok gondolati-gondolkodási sűrítmények: rejtett tartalmak, sorsjelzések, vélemények, érzések, félelmek, elbizonytalanodások, tapogatózások. Már magában véve a megszólítások: a Krisztusban kedves testvérem; Kedves katolikus testvér; Kedves ismeretlen vallási testvér; Kedves lelki testvér; Drága Zsuzsika; Kedves Nagyságos Asszony; Tisztelt ismeretlen Asszonyka; Kedves tanár néni stb. stb. formulákon át a Tisztelt Elvtársnőig minden voltam. Művésznő, író, nővér, netán apáca. És akkor még nem szóltam az elköszönésekről, aláírásokról, sajátos stílus formákról és mindarról, ami a levelekből kibuggyant, kiáradt.

Hugyecz Andrásné levele a panaszlira műfajába sorolható. Sok hasonló változatával találkoztam, főleg búcsúkon történő gyűjtéseim során. A következő levélrészlet viszont pozitív életérzésről vall, ugyanakkor feltárja az emigrációba kényszerült-került ember nyíltan talán be nem vallott hiányérzetét, hazája iránti szeretetét, honvágyát, érzékelteti, milyen kitörölhetetlenül beleivódott írója lelkébe a távoli haza képe. Nem véletlenül közlöm egymás mellett e két írást: az alábbi is a panaszos énekek sorába tartozik, csak közvetett formában. Hugyeczné levele Jánoshalmáról érkezett, „Juliskanénié” meg Ausztráliából... Kettő is egyszerre.

Patay Juliska - Julie Patay - A Sydney melletti Caringbaból küldte el 1982 novemberének elején a még édesanyjától tanult imádságokat, köztük a 63. számú, ún. nagyberényi alapszöveget. Kisbajcsón (Győr-Sopron m.) élt, nem írja, mikor vándoroltak ki, feltehetően 56-ban. Mentetgetőzik íráshibái miatt: „Sok hibát csinállok, de 71 éves a nyelvtanom, 4 elemítvégeztem... Talán el tetszik igazodni öreg betűimen. Csokolja Egész Magyarországot Juliskanéni 1982 Otober”

Egyik levelét így kezdi: „Dicsértessék a Jézuskrisztus így fogadom a vendéget, Ausztráliában sirva borulnak a nyakamba. Juliskanéni de régen nemhalottam ezt! Bizony, elvanvadulva a világ...” A másikat egy különös leírással zárja, mintha imádságaink látomásos képei törnének föl tudata mélyéről: „Kilépek a lances ajton Jézusom Pálmád a lábamnál. Pálmásvasárnap bevonulásod emlékére ültette fiam ezt a kis Csemetét már a házmagaságban van, kinyílt a Pálmavirág milio csillagból áll lelépek a lépcsőn Dicsértessék a Jézus Krisztus Jézus mikor 300 Rozsafa a Pirosban csepegővéred a fehérben hofehér lelked a Lilában halott tested lilája sárgában arcod sárgasága Rószaszinben édes ajkajd pirját látom. Itt a kertben látni téged minden-nap beszélek Veled Isten tagado ateisták nézzetek körül a természetben meglátjátok Istent...”

S még néhány sor az első leveléből: „Sok szép éneket tudok bocsánat csunyaírásom sokat varrok 1 méteres Goblent Munkácsy kép kivartam 12 kép kész Vihar a pusztában Csikos a 7 loval Fiam szüln, lett kész 100 dolár volt az aranykeret csodálják a lo kedvelő Ausztrálok, Denysebáronő olvas Munkácsy az olvasónő de szép érdekes azota sem talállok Magyarot Sok kézimunka üzletet nézek Itt a János Vitéz Táncolo Juhász Ludas Matyi megvan egy víz-nyomás mit kivárnék A Fonoba a cime kislány emeli az orsot fiumegakarja csokolni. Szivem remeg ezért a szép Magyarokéért. Kivartam az Úrangyalát a menyemnek a földmives imádkozik a feleségével ott a talicska mellett oh deszép folytatom Kalászszedoaszonyokat...” Itt elfogy a papírja.

Nem hiszem, hogy ehhez a levélhez sok magyarázatot kell fűzni.

(A levél megjelent: Erdélyi Zsuzsanna: Csokolja Egész Magyarországot Juliskanéni. In: Vallásosság és népi kultúra a határainkon túl. 21. o.)

309. Panasz dal

Oh szép Szűz Mária, segíts meg bennünket,
Mert a gyerekeink nem ismernek minket.
Elfordulnak tőlünk, jaj, még meg is vernek,
Oh szép Szűz Mária, segítsd az öregeket!

A sok kurta szoknya, jaj, nem visz az jóra,
Hol van a szemérem, jaj, hogy azt ki tudja.
Istent nem ismernek, templomba nem mennek,
Oh szép Szűz Mária, segítsd meg a népet!

Bucuszentlászló (Zala m.), 1978. szept. 24. - búcsú.

Pati Ferencné Biharvári Júlia, 1915. Nagykanizsa.

„...Sümege hallhattam én eztet, mind a nénik, akikkel így bánnak... Hát aztán, hát ezekre mindjárt rá gondoltam, aztán így... mikor menünk valahová búcsúba, elénekölöm, vagy otthon, amikor hordjuk a Szentcsaládot este, akkor, mikor van ez a Szentcsalád, tudja, karácsonykor, akkor is elénekölöm. Hát nem tudom, tudják-e, talán hát ki beveszi fejébe, beveszi, ki nem...”

poco rubato (♩ = cca 96)

Oh szép Szűz Má-ri - a, se - gíts meg ben - nün - ket,
Mert a gye - re - ke - ink nem is - mer - nek min - ket.
El - for - dul - nak tő - lünk, jaj, még meg is ver - nek,
Oh szép Szűz Má-ri - a, se - gítsd az ö - re - ge - ket!

1) 2)
2. vsz. 2. vsz.

310.

Esedezz érettünk!

Mária, jó anyánk,
Esedezz érettünk!
Sok száz esztendőn át
De sokat szenvedtünk.

Irigység, kajánság,
A szitok és átok,
Isten káromlása
Sújtják e világot.

Jaj de sokszor mondtam
Panaszom a szélnek,
De a szél elvitte,
Nem mondta senkinek.

Szüzanyám, szeretlek,
Csak tenéked élek,
Még a sötét halál
Sem választ el tőled.

Kaposszekcső (Tolna. m) - Budapest, 1984. okt. 28.

Kovács Miklósné Nagy Ilona, 1913. Csikóstóttós (Tolna m.).

„Édesanyám énekelt munka közben, vagy ha mentünk valahová útra, az erdőn túl... ő az úton énekelgetett, és ez bennem maradt.” Édesanyja, Nagy Istvánné Máté Erzsébet 1952-ben halt meg 81 éves korában. Vásárosdombón született, Csikóstóttósön laktak.

poco rubato (♩ = cca 82)

Má-ri-a, jó a-nyánk, E-se-dezz é-ret-tünk!

Sok száz esz-ten-dőn át De so-kat szen-ved-tünk.

I-rig-y-ség,ka-ján-ság A szí-tok és á-tok,

Is-ten ká-rom-lá-si Sújt-ják e-vi-lá-got.

Jaj, de sok-szor mond-tam Panaszom a szél-nek,

De a szél el-vit-te, Nem mondta sen-ki-nek.

Szűz-a-nyám,sze-ret-lek, Csak te-né-ked é-lek,

Még a sö-tét ha-lál Sem választ el tő-led.

311. Arany ábécé

- A. Élet szabáj, szülei tisztelet.
Atyádat, anyádat tiszteld.
Hogy Isten áldását meg nyerd.
- B. Ember becsülés.
Becsüld meg az embereket.
Ugy nyersz te is becsületet.
- C. Lelki tisztaság.
Célod mindig nemes legyen.
Foltot ne tűrj a lelken.
A tiszta lelki ismeret.
Bizonyosan menybe veszet.
- D. Munkáság.
Dolgos, gondos, szorgalmas légy
Minden munkát jó kedvel tégy
Amit véghez kel vined ma.
Soha ne halazd holnapra.
- G. Jó szívűség.
Gondoj mindig jó lélekel.

- Az el hagyot szegényekel.
Ha meg áldot Isten téged
Nyújcs másoknak segítséget.
Mert nem tudod te is végre.
Nem szorúlsz e segítségre
- E. Erős lelki hűség.
Erős lélek legyen benned.
Nem kel mindent szivre vened
Ne csügedj el inségedben.
Fojtasd tisztet s biz Istenben.
- F. Szó tartás.
Fogadást csak okosan tégy
De asztán szódnak úra légy.
Esküvést ritkán végy szádba
Soha ne esküdj hiába.
Ha esküdni mersz hamisan
Meg ver Isten bizonyosan
- H. Háládatosság.
Ha valaki jót tett veled
Te azt soha el ne feledd.
A rosszért is jóval fizess.
Hogy Istennél kedves lehess.
- I. Isten félelem.
Istent féljed Istent szeresd.
Reménységed ő benne veszd
Ő mindnyájunk édes attya
Oktalan ki ezt tagadja
- J. Templom szeretet
Járj el az Isten házába
Oda sosem jász hiába.
Öndski szived Isten előtt
És nyersz tőle áldást erőt
És mig otvagy légy csendesen
Viseld magad figyelmesen.
Ne sűtog és ne szűnyadoz.
Szemeiddel ne kalandoz
Épűlj a jó tanításon. Ne járjon az eszed máson.
A templomba maradj végig. Az útolsó éneklésig.
- K. Igaz mondás.
Kövezs a szép igazságot
Kerűld a rossz társaságot
Aki egyszer hazűdni mer
Hitelt többet nem könnyen nyer.
- L. Nevelés.
Legjobb örökséget vettél
Ha okosan neveltetél
Aki tanulni nem szeret. Felnöt korába bánja meg
- M. Békeség. szeretet.
Mebántódon ne álj boszút
Békeségre ez leg job út

- Kész légy júsodból engedni
Mintsem másal perlekedni
Csekéjségen felne akadj.
A rossz ember vétkét meg vezsd
De magát mint embert szereszd
- N. Mértékleteség
Nincs job a rendes életnél
Meg bánád ha más követnél
Oda lenne kedved erőd
Elhervadnál idő előtt
Mert a mértéktelen élet.
Nemér tisztos örökséget.
- O. Bűn kerülés
Óh félj az első vétektől
Csak úgy lehetsz ment többektől.
Akár mej rejtek hejen légy
Lát az Isten rosztat netégy.
- P. Vagyon szerzés
Pénzt csak igaz úton szerezh
Lopni csálni nagy vétek ez!
Magadra csak átkot hoznál
Ha emiat el kárhoznál
- R. Rendesség.
Rendetlenek száz a dolga
Ő a legnagyobb rabszóga
Tarcs mindent a maga hején
Tégy mindent kelő idején.
Dolgod csak úgy mehet rendbe.
S többre boldogúsz mindenbe.
- S. Alázatoság
Se ne dicsérd sene gyalázd.
Magadat, ha nem meg alászd
Meg dicsérnek erényeid.
Ha mások is megismerik.
- SZ. Haza szeretett -
Szívűl szeresd édes hazád,
Ez második édes anyád.
Műnkád után ez ad neked.
Kenyeret és becsületet.
- T. Tanítódat tiszteljed.
Tanítód legjobb barátod.
Javadra van tudod látod.
Légy hát neki szófogadó.
Minden tisztoséget adó.
- U. Szép szó szép tet.
Ugy szólj mindig hogy meg neband.
Nevelt ember senkit sebánt
A jó Istent ne káromold.
Ha látnál is rosztat mástól.
Figyelmez a kisebbekre

- Ne tanisd őket vétekre.
V. Öreg tisztelet
Vén emberből csúfot netégy.
Inkább szolgálatjára légy.
Gondoj ara hogy majd egyszer.
Te magad is meg öregszel.
Z. Ön úralom.
Zabolázd indulatodat
Hagyd holnapra haragodat.
Őrizkedjél a haragtól.
Meg ment a késő bánatól.

Vége.

*Levélben kaptam B. A.-néától, 1913. Fornosból (Bereg m., Kárpátalja)
1983. jún. 7-én a Kincses Kalendárium gyűjtési felhívására.*

B. A.-né szükségzavú levelében csak ennyit ír: „én, B. A.-né írtam ezt a levelet születem 1913-ban magyar valású vagyok, de mozgás sérült vagyok már kétésfél éve. csak mankóval tudok járni. comb törésem van és nem erősodik sehova. válasz várok.”

Imái között Máriához szóló és régi karácsonyi ének is van. A küldöttekhez semmi megjegyzést nem fűz, ellentétben a legtöbb levélírónkkal, így nem tudjuk meg, kitől tanulta, és milyen alkalmakkor mondták ezeket a szövegeket.

Az ún. Arany ABC (népiesen Arany ábécé) versezete egyértelműen református hagyományra utal. Ma már meglehetősen ritkán kerül elő, jóllehet bő száz éven át része volt a református iskolai oktatásnak. Valójában verses életszabály-gyűjtemény, a Biblia valláserkölcsei szabályainak összefoglalása költői formában, ahogy azt dr. Szabó Lajos taktaszadai (Borsod m.) lelkész Egy múlt századi református iskolai tankönyv: Arany ABC. c. előadásában megállapította. Bár a XIX. sz. végén hivatalosan megszüntették, sok helyen később mégis tanították, mivel erkölcsi hatása, sokszor már az iskolai elsajátítás előtti családi gyakorlat révén, egy életre érvényesült. Eredete a XVIII. sz. végére nyúlik vissza, egyik lehetséges szerzője Szombathy János sárospataki tanár. A szerzőség kérdése még nincs eldöntve, mindenesetre a szöveg jellemformáló szerepe a református elemi iskolai oktatásban jelentős. Több változatban is élt, katolikusok is szívesen olvashatták, ahogy gyűjtéseim jelzik. Lévén napjainkra kevésbé ismert, teljes egészében közöljük, talán elgondolkodtatóul pedagógiai vitáktól hangos korunkban.

(A levél megjelent: Erdélyi Zsuzsanna: Csokolja Egész Magyarországot Juliskanéni. In: Vallásosság és népi kultúra a határainkon túl. 33-36. o.)

V. FÜGGELÉK

„...Szűz Mária méhének gyümölcse...”
(318. Sz. imádság)

312.
Sengitének

Sengitének menyországbo,
sengitének menyországbo,
kidzsülének ez andzsálok,
kihallgatók e szentmishét,
Kimenének e Kálvári hedre.
Uljan szip dzsumülsvel fa leveledzik,
arandzs virvel felvirágozvo,
Krisztusz urunkval megdzsumülseze.
Elmenének e Krisztusz házahaz,
Krisztusz háze arangyas!
Krisztusz bemenen e Gicimán kertyebe,
leüle z aranszékibe,
szent kezeivel felfogvo,
szent hajá leereszve
uljan szumurdottand ész megszírva!
Eltálále Szent Szip Szúzmárika.
Métt ülsz uljan szumurdottan, szent fiam?
Hodne üljek-e Szentanyám?
Súf jiduk nagypinteken nagy írást küldinek,
ingemet nadzsojd akarnak súfalkadni!
Brátfát⁴⁹⁰ keresztbe tedzs(ik),
vasz kironokval⁴⁹¹ felszegezzenek,
tüesz osztorokvol ingemet osztorozzonak,
tüesz kesztyükvel ez én testemet szabdalják,
rút nyálakval töpdösszönök!
Menj el, Szent Anyám,
z Ádámnak a fioihaz,
vidd le ezt e két-három szút,
ki elmundzsa régvel e felkelésszinél,
öszto lefekisszinél,
szüzzí válik mind e Szent Szűz!

Szabófalva (Moldva), 1991. Pozsony Ferenc gyűjtése.
Szeszku (Püisle) Ferencné Pers Mária, 1927.

Pozsony Ferenc jelölte a szövegben előforduló nyelvi archaizmusokat is. Én ezektől eltekintettem, hisz egy-egy szó képi eltéréséből még érthető a jelentése. Az északi csángóság erősen hagyományörző közössége Szabófalva. Innét van a 229. sz. imádság is, amely ennek a hasonlóan történeti értékű, nyelvi archaizmusokkal ékes szövegnek a párja. A kettő között a különbség a megjelenített személy. Ez imában a fájdalmak férfiat - vir dolorum - látjuk, míg a másik szabófalvai imában a fájdalmas anya - mater dolorosa - alakját mutatja be a szent hagyomány: „Könökig kilotába(n), / Csiérdzsig viérbe” (kilota = könny). E két szöveg régiségét nemcsak nyelvi állapota jelzi, hanem az énekeltség ténye, a hasonló szövegek középkori megjelölésére használt „carmen sive oratio” (ének vagy imádság) Európa-szerte kódexbeli felírat.

Szeszku Ferencné édesanyjától tanulta, aki sok éneket tudott románul, magyarul csak ezt. Betegség melletti imádkozásait ezzel fejezte be, nemkülönben hosszú téli estéken fölhangzó „oláh” énekeit is. Jómagam Mária siralmaként hallottam tőle a pesti Vigadóban Domokos Pál Péter emlékhangversenyén 1994. jún. 29. Ez énekelt imádsággal többen is találkoztak, akik Moldvát járták. Így Kallós Zoltán, majd Pozsony Ferenc, aki átadta Tánczos Vilmosnak, hogy a moldvai imádsághagyományt bemutató könyvében megjelentethesse (Gyöngyöckel..., 190. sz.). Tánczos új kötetében is lehozta (Csapdosó... 1. sz.), immár személyes találkozás után. Erre azért kerített sort, hogy az imádságok funkcióbéli és tudati kötődéseire vonatkozó adatait kibővítse. Tekei Erika is közzétette „Nem tudsz énekelni, gyónni, anyád nyelvén imádkozni” c. írásában (174-175. o.), majd Harangozó Imre is („Krisztusz...” 180. sz.).

Dallamlejegyzés: Szalay Zoltán

parlando (♩ = 78) accel.

1. Sengitének menyországbo,

3. Krisztus bemenen e Gicimán kertyibe,

(♩ = 126)

Sengitének menyországbo,

Le - ü - le za-ran-szé - ki-be,

(♩ = 120)

Kidzsilének ez andzsálok,

Szent ke - ze - i - vel fel-fog-vo,

(♩ = 126)

Kihallgaták e szentmi - szét,

Szent ha - já le - e - resz - ve

(♩ = 138) rit. (♩ = 84)

Kimenének e Kál - vá - ri hed-re.

Uljan szumurudottand ész megszírva!

(♩ = 105)

2. Uljan szip dzsümülcsvel fa levedzik,

4. Eltálá-le Szent Szip Szüzmá-ri-ja.

Arandzs virvel fel-vi-rá-goz-vo,

Métt ülsz uljan szumurodottan szent fijam?

Krisztusz urunkval megdzsümülseze.

Hod-ne ül-jek e Szent-a-nyám?

Elmenének e Krisztusz házahaz,

Súf jiduk nagypinteken nagy írást küldinek,

Krisztusz há - za a-ran-gyasz!

Ingemet nadzsojd akarnak súfalkadni!

(♩ = 123)

5. Brátfát keresztbe tedz[sik] vasz kironok-vol felszegezzé-nek

Tüzesz osztorokvol ingemet osztorozzonak, 6. z Ádámna a fi - o - i - hoz,

(♩ = 120)

Tüzesz kestyűkvel ez én testemet szabdalják, Vidd le ezt e két - há - rom szűt,

Rút nyálakval töpdösszönök! Ki elmundzsa régvel e felkelészinél,

(♩ = 99)

Menj el Szent e A - nyám, Ösz - tö lefekisszi-nél,

Szűzzi válik mind e Szent Szűz!

Tf.

313. Kidzsülének

Zsengitük e menyországban,
 Kidzsülének e szent angyalok e szent templomhoz.
 Kihallgassák e szen(t)misztét.
 Felhágnak e Kálvári hedre.
 Ott uljan dzsümölcsesz fákra feltalálnak.
 A Krisztusz Urunk vérivel felvirágozval.
 Bémenend e Krisztusz Urunk a Gecimányi-kertben.
 Felfogval e szent kezé(v)el.
 Leeresztvel e szent hajával.
 Leülő (a)z aranszíkbe szomorodon.
 Odamenend e Szíp Szűz Márja, Szent Anya ész kéri:
 Mé(r)t ülsz uljan szomorodon, Szent Fi(j)am?
 Hodne üljek, Szent Anyám,
 Amikor nekem e súf jiduk üzenetet küldtek.
 Hogy ingemet asszupíntekend elfognak.
 Fakeresztre felfeszítnek.
 Lábaimba, kez(e)imbe vaskironokat béütnek,
 (variáció: vaskirulukat)
 Fejembe sipkekoronát béborítanak.
 Tenereikvel elterele - elszabdálnak.

Vaszkesztűkkel elszagasszák az enyim tesztemet.
 Bűdösz nyálaikval letöpdösznek.
 Nadzsond elsűfukodnak ingemen, Szent Anyám!
 Vidd el ezt e két-három igéimet (e)z Ádám fioihoz!
 Aki elmond(zs)a ez imáccságot
 Ösztö lefekütvel, regvel felkeletben,
 (variáció: lefeketüsben, felkelütben)
 Az megzabaduljon, mint e mai született buba. Ámmen.

Szabadkígyós (Békés m.), 1992. okt. 23.
Csángó Konferencia az Ipolyi Arnold Népfőiskolán
Harangozó Imre rendezésében.
Szászka Erdős Péter, 1918. Szabófalva (Moldva).

Kitől tanulta az imádságot?

„...ez ottani egy tesvíremtül, Angyel Vaszal(e), 72 ívesz. Ű hallta nagyannyátúl... még imádkozom öszte, regvel... gyerekeimnek mon(d)tam, de há űk nem tu(d)nak magyarul, románok - elveszett e magyar beszíd, hjába beszílek én nekije(k) magyarul... legtöbb románul, s akkor veszeti el...”

Ez imádságnak talán gyógyító szerepe is lehetett, mert: „...Evvel az imádságvol járt betegekne(n) ez Suki Margit, Bartik néni, Ilona. Harminckít esztendőig járt betegekne(n), amelliknek vult szaladója elszaladott, amelliknek nem, az elment a holtakho... Ez vult nekem esz rokonam. Hugo vult a nagyapámnak. Meghalt rég, 38-ban. Ez vult, akkord kaptam én, 80 ívesz.” (Bábaasszony volt:) „...járt sok helyre házakhoz... az mellik ment e zasszonygyokhoz, ész születtek... akkor nem vultak iljen orvos... akkor nem vult kórház, min(t) moszt.” (Ez a Margit néni gyógyított is, öntött betegre, de:) „azokat a szúkot nem tudom.”

Hazai fülnek a moldvai nyelvjárást érteni igen nehéz. Az a:e, é:i, o:u s a gy:dzs/dz, s:sz hangzók váltásában adatközlőm szabadon mozog, gyakori hangzást váltása, úgy vélem, azzal a ténnyel függ össze, hogy gyakran jár Magyarországra, és hozzá is sokan mentek el magyarok. Ezzel a nyelvi átmenet állapotába került. Három felvételt készítettem vele, s magában a szövegben is vannak eltérések, sorkihagyások.

Azért közlöm ezt a „Sengitének menyországbo”-típuskörhöz tartozó szöveget, mert ritkán fordul elő, bár ezt már nem éneklik. Úgy tetszik, ez a változat elég teljes ahhoz, hogy az eddig közölteket kiegészíthessük. Harangozó Imre egyik, még viszonylag teljes szövege is segít ebben. Nála hiányzik a mi 10. sorunk, viszont van egy sor, amely nálunk nincs meg, egy mozzanata a kínzásnak: „Karbászakval elkarbaszolnak”, a mi 20. sorunk után következik. Harangozó Imre két változatához a közelmúltban (1999 márciusában) talált még egy harmadikat, ugyancsak Moldvában, Kelgyesen, melyet egy Szabófalváról elszármazott asszonytól gyűjtött.

Szászka Erdős Péter imádságát Szabó Csaba még 1983-ban vette föl, Pozsony Ferenc 1991-ben, Harangozó Imre és jómagam pedig 1992-ben rögzítettük. Sajátossága az említett szabad mozgás, amely nemcsak az általam felvett három előadásban jelentkezik, az említett gyűjtők szövegei sem egyeznek. E sajátosság jellemző a népi költésre, és jellemző lehet egy-egy előadóra. (Pozsony Ferenc imádságát Tánczos Vilmos közölte (Csapdosós... 2.1. sz.).

Valójában e típuskörbe tartozik a 176., ill. a 159. sz. imádság is Bosnyák Sándor gyűjtésében 1972-ből szintén Szabófalváról, de más adatközlőtől. Szabó Csaba imádságát a Seres András-Szabó Csaba szerzőpáros 1991-ben megjelent Csángómagyar daloskönyvében olvashatjuk (276. sz.), Harangozó Imre változatait pedig a „Krisztusz háze arangyos...” c. kötetben (89. sz.).

314.
Egyvér atyafiú

Én felkelek szép piros hajnalba,
Kimenyek a kerek udvaromba.
Feltekintek magos mennyországba,
Nyitva látom mennyeknek kapuját.

Azon belül egy kis ringó bölcsőt,
Kibe fekszik világ ura Jézus.
Mellette ül asszonyunk Mária,
Kérdi tőle világura Jézus:

Mért sírsz, mért sírsz asszonyunk Mária?
Hogy sírnék világ ura Jézus,
Két kolodi egyvér atyafiú
Isszák, eszik egymás piros vérit.

Cinterem elejit fel kéne szántani,
Ádám maggal bé kéne hinteni,
Sűrű könnyeinkkel el kell boronálni,
Mondjunk ámmment Jézus neveiért.

*Kibéd (Maros-Torda m., Erdély).
Berki Lajos és Majla András 20 éves cigánylegények.
(Megjelent: Makkai Endre-Nagy Ödön:
Adatok téli néphagyományaink ismeretéhez II. 308. o.).*

Alig eltérő változatát még a századelőről Ósz János közli (Kántáló énekek. Ethn. XIII. 1902, 89. o.). Ő a húsvéti kántáló énekek sorába helyezi, Kibéden viszont karácsony és szilveszter éjszakáján kántáltak. „Régebben a legények köszöntöttek, ma csak a cigányok járnak ez énekkel kántálni szilveszterkor” - tudjuk meg a szerzőpárostól. Mivel könyvük első kiadása 1939-ben jelent meg Kolozsvárott, a „ma” időmeghatározás félrevezető. Legkevesebb 70 évvel ezelőtti helyzetre utal.

315.
Én es csak felkelék

Én es csak felkelék
Vasárnap jó régvel,
Én megkendeződém
Világi bünömtől.

Onnét kísétálék
 Kívül a kertembe,
 Onnat feltekinték | (*A dallam*
 Fel magos mennyégbe, | *első felére.*)
 Ott es nyitva vala
 Mennyország ajtaja.

Ajtó előtt vala
 Egy aran böcsücske,
 Abba fekszik vala
 Virág (!) ura, Jézus.

Mit sírsz, mit keseregsz,
 Világ ura, Jézus?
 Hogyne sirjak, hogyne,
 Hogyne keseregjek!

Ha csak szőrszál tartsa,
 Hogy e világ nem vesz.
 Úgy vetik, úgy vetik
 Cintalan mezejét.

Árpával, búzával,
 Ádámnak magjával,
 Árpával, búzával,
 Ádámnak magjával.

Forrófalva (Moldva), 1997. okt. 26. Harangozó Imre gyűjtése.
Antal Vajda Jánosné Páll Borbár, 1922.
(Megjelent: Harangozó Imre: „Krisztusz...” 181. sz. szöveg.)

Dallamlejegyzés: Domokos Mária

(♩ = 92)

Én es csak fel - ke - lék 1) 5. vsz.

Va - sár - nap jó rég - vel,

Én meg - ken - de - ző - dém

Vi - lá - gi bü - nöm - től. 2) 5. vsz. Tf.

316.
Felkeltem én

Felkeltem én Nagypénteken reggel,
Felkeltem én Nagypénteken reggel.

Kiállottam ajtóm elejébe,
Kiállottam ajtóm elejébe.

Feltekintek a csillagos égre,
Feltekintek a csillagos égre.

Nyitva látom mennyország kapuját,
Nyitva látom mennyország kapuját.

Azon belül két aranyos karszék,
Azon belül két aranyos karszék.

Abban üle Mária Magdolna,
Abban üle Mária Magdolna.

- Mér sírsz, mér sírsz, Mária Magdolna,
Mér sírsz, mér sírsz, Mária Magdolna?

- Hogyne sírnék, hogyne keseregnék,
Hogyne sírnék, hogyne keseregnék.

Fölszántották cinterem elejét,
Fölszántották cinterem elejét.

Bevetették apai magvakkal,
Bevetették apai magvakkal.

Be is boronálták anyai könnyekkel,
Be is boronálták anyai könnyekkel.

Ki is kelesztették anyai ajszóval,
Ki is kelesztették anyai ajszóval.

Kibéd (Maros-Torda m., Erdély), 1992. jan. 2. Ráduly János gyűjtése.

Dósa Ferencné Kovács Éva, 40 éves, református.

(Megjelent: Ráduly János: Menj el... Helikon III/4. sz., 5. o., laza változatai: Ősz János: Kántáló énekek. Ethn. XIII. 1902, 88-89. o.)

Ráduly János ezt az éneket a református Kibéden kántáló ének funkcióban találta meg. Megjegyzi, hogy „A kántálás szokását a helyi magyar ajkú cigányok tartották fenn évtizedeken keresztül, de 1991 karácsony első napjának hajnalán a magyar legények is fölkeresték énekeikkel a falu nagyleányait.” Indokoltnak tartom, hogy a 231. sz. éneket változataiban is bemutassam, mintegy „körüljárva” e ritka, nagy értékű szövegemléket. Noha előfordult a 314. sz. jóval régebbi, ugyancsak kibédi kántálóban is, itt utalok rá, mert e szövegben van meg hosszabban, teljesebben, bár sokkal későbbi felvételen. Ugyane körbe sorolható még a 232.

sz. ének is a jegyzetekben közölt változataival, valamint a 314. és a 315. számú. Mindezekben bőséges utalást kapunk rítusénekeink/kántálóink egykori gazdagságára, líraiságára, különleges jelképi értékére.

317. Ereszd még a felhőket

Ereszd még a felhőket, Úr Krisztus!
Adj szükségös esőket!
Adj szükségös esőket!

Hallgasd meg mi könyörgésünköt, Úr Krisztus!
Ne hagyj elveszni minket,
Ne hagyj elveszni minket!

Ereszd még a felhőket, Úr Krisztus!
Hallgasd még könyörgésünköt,
Segíts még mi bennünköt!

Ereszd még a felhőket, Úr Krisztus!
Adj szükségös esőket, Úr Krisztus!
(Az első dallamsorra.)

*Lészpéd (Moldva), 1990. jún. 16. Harangozó Imre gyűjtése.
Simon Jánosné Bodnár Kati, 1940. és
Sánta (Estyóp) Józsiné Simon Anna, 1928.
(Megjelent Harangozó Imre: „Krisztusz...” 195. sz. szöveg.)*

Dallamlejegyzés: Domokos Mária

poco rubato (♩ = cca 130)

1) 2) 3) 4) 5) —
E-reszd még a fel - hős - ket, Úr Krisz - tus!

6) 7) ()
Adj szük - sé - gés e - sős - ket!

9) 8)
Adj szük - sé - gés e - sős - ket!

T.f.

1) 2) 3) 4) 5)
2. vsz. 2. vsz. 4. vsz. 3. vsz. 2-4. vsz.

6) 7) 8) 9)
3. vsz. 2.,3. vsz. 3. vsz. 2. vsz.

nines

318.

Jessze gyökeréből

Jesse gyökeréből
Szarmazott vesszőszál,
Kinek szent emléke
Az oltár felett áll,
Tégedet példázott,
Mit Mózes mutatott
Ótörvényben,
Egy vesszőt levete
A Mára vizébe,
(*Romlás? Mária?*)
És a keserű víz
Édes leve.

Szent vessző, képedet
(*Második felvétel:
Jessze, szent képedet*)
Örömmel szemlélem,
Hozzád az egekbe
Küldöm köszöntésem,
Mert váltság kezdete,
Vesszőnek gyökere
Bizonyítja,
Itten az ékes fa
És szent ágazatja,
Jessze maradéki
Ülnek rajta.

Jessze szent gyökere
Lett erős fává,
Drága virágokkal
Illatozóvá.
Egy legillatosabb,
Az a legmagasabb
Szűz Mária
Méhének gyümölcse,
Áldott Szent Gyermeke,
Jézus a világnak
Üdvössége.

*Gyöngyöspata (Heves m.), 1988. nov. 4.
Gonda Lajos, 1920. Ipolytarnóc (Felvidék),
négy éve kántor Gyöngyöspatán.*

Mikor idejött, a régi öregektől hallotta: „Ezt mindig a búcsú napján, szeptember 8-án, Kisboldogasszony ünnepe, és ezt követő vagy megelőző vasárnap. Amelyik vasárnaphoz közelebb, mindig akkor tartjuk a búcsút.” (Máskor is éneklik:) „...mert nagyon szeretik az itteniek... mindig ilyen Mária-tiszteletkor, litánián, vagy ehhez hasonló Mária-ünnepen... (csak alkalmanként, pl.) szombati napon...”

Jessze (Isai) Dávid király apja, így van köze a Dávid nemzetségéből származott Józsefhez (Máté 1:17). A Szentírásból nem kimutatható szent hagyomány szerint Mária is Dávid nemzetségéből származott, ha másként nem, az ősi zsidó törvények szerint, József, a férj jogán. Jessze így őse a Messiásnak Ézsaiás próféta jóvendőlése szerint: „És származik egy vesszőszál Isai törzsökéből, s gyökereiből egy virágszál nevededik” (11:1).⁴⁹² A középkorban elterjedt ikonográfiai téma Jessze fájának ábrázolása Jézus nemzetségtáblájával, a fa csúcán Máriával és a kisdéd Jézussal. Nálunk, Magyarországon talán egyetlen emléke a gyöngyöspatai főoltár faragványa.⁴⁹³

Népi imádságaink visszatérő motívuma a Mária-Jézus-genezis: „Föld szülte fát... Fa szülte ágát...” A motívum elterjedtségéhez képest (pl. a 27., 28., 72., 73., 109. stb. sz. ima) Jessze ritkán jelenik meg szövegeinkben, de olykor azért előfordul, mint pl. e szép, „Fehér rózsza, Mária...” kezdetű zalai imádságban:

*Fehér rózsza, Mária,
Engem Jézus találván,
Szent Fia szeretetével,
Szent vérével pöcséltelte.
Jessze szülte Szent Annát,
Szent Anna szülte Máriát.
Az Úrjézus azt mondta:
Eredj, édes gyermekem,
Nézz ki napkeletre!
Ott látsz egy szép templomot,
Ott állott a mi Urunk, Jézusunk
Talpig vérbe, könnyel könnyében.
Azt mondta a prófétáknak:
Menjetek a fekete föld színe alá,
Ott láttok egy templomot,
Ott láttátok a mi Urunk Jézus
Krisztusunkat...*

(Bucsuszentlászló [Zala m.], 1978. szept. 23-24. - búcsú. Rédics Lajosné Csöndör Ilona, 1924. Zalaújlak, ott is lakik.)

Egy öreg nénitől tanulta, a Bédi mamától, aki 92 éves korában halt meg vagy tíz éve (1968). „Én szeretek ilyen imádságokat gyűjteni... csak én leirtam, aztánék megtanultam... Templomban nem hallottam. Templomban ezt nem mondják. (Bédi mama) szokta imádkozni, napjában többször is, többször is szokta...”

(cca ♩ = 78)

Jes-se gyö-ke-ré-ből Szár-ma-zott vesz-sző-szál,
 Ki-nek szent em-lé-ke Az ol-tár fe-lett áll,
 Té-ge-det pél-dá-zott, Mit Mó-zes mu-ta-tott Ó-tör-vény-ben,
 Egy vesz-szőt le-ve-te A Má-ra vi-zé-be
 És a ke-se-rű víz É-des le-ve.

319.

„Most elénekelem a Mária siratóját”

Siralmass a' én életem,
 Siralmas minden lépésem,
 Szent Fiamat nem találom,
 A keresztfán halval látom.

Oh keresz(t)fa, be magas vagy,
 Jézusz tesztével terhes vagy,
 Három tompo vasszög tartsa,
 Keze s lába átliggatva.

Oh keresz(t)fa, ho' termettél?
 Talán citroszfödből lesztél?
 Kálváre nagy he(gy) tetején
 Fol(y) a szent vér a kereszt(j)én.

Oh fájdalom kimondani,
 Hogy Jézusnak meg kell halni,
 Fájdalmas Szűz, hod nézheted,
 Midőn (J)ézus í(gy) szenvedett.

Dicsértessék szent kereszt(t)fa,
 Édes Jézus meghótt rajta,
 Kálvári nagy he(gy) tetején
 Fol(y) a szent vér a keresztjén.

Harmatozzál, Ézus vére,
Mert a bűnöss el van veszve,
[:Tétetett a váltság ára
Istennek szelid báránnya.:] Ámmen.

Szárász (Tolna m.), 1976. aug. 1.

Benke Jánosné Benedek Rozália, 1906. Diószén (Moldva).

„...nagybőjtbe... nagypénteken... Kálvárián...” (1942-ben jöttek ki Moldvából.)

Dallamlejegyzés: Tóth Margit

(♩ = 63–72)

1) Si - ral - mass a' én é - le - tem,

Si - ral - mas min - den lé - pé - sem.

2) Szent Fi - a - mat nem ta - lá - lom,

3) A ke - reszt - fán hal - va lá - tom. Tf.

1) 2) 3)
2.,3. vsz. 2.,3. vsz. 2-4. vsz., 6. vsz. ism.

320.

Szombat (a) Szűz Mária napja

Szombat (a) Szűz Mária napja,
Boldog embər, ki megtartja,
Nem lesz annak sēm̃mi baja,
Vele lēs̃z a Szűz Mária.

És aki azt mēg nem tartja,
Máriának nincs rá gondja,
Nem lesz annak pártfogója
A szentséges Szűz Mária.

Szombat a Szűz Máriáé,
Édes Jézus Szēnt Anyjáé,
Vasárnap Szentháromságé,
Mindēnek alkotójáé.

És aki ezt még nem tartja,
Az Istentől el van hagyva,
Máriának nincs rá gondja,
Nincs is mennyországba jussa.

Ha Máriát nem tiszteljük,
Ő Szent Fiát nem ismerjük,
Mert Mária könyörgése
Vezet Szent Fia elébe.

Tiszteljük a Szűz Máriát,
Megváltónknak édesanyját,
Hogy nyerjen boldog kimullást,
Mindenknek boldogulást.

Kérjük a szép Szűz Máriát,
Hogy kérje értünk Szent Fiát,
Hogy mentsen még a pokoltól,
A rettentő nagy kínoktól.

Azért szombaton délután
Kérjük a szép Szűz Máriát,
Hogy az ítéletnek napján
Állhassunk Szent Fia jobbán.

A trambita harsogása,
El kell mennünk számadásra,
Jaj, bűnösök, hová leszünk?
Kik Máriát nem tiszteljük.

Kitől várunk vigasztalást,
Ha nem kérjük Szűz Máriát?
Ránk mérik a szenténciát,
A nagy kint, fogcsikorgatást.

Jaj, bűnösök, hová leszünk?
Nagy a bűnünk, ó, könyörgünk,
Kik nem tiszteltük Máriát,
Nem várhatunk vigasztalást.

Nem lesz ott, aki pártoljon,
Nem lesz, ki megvigasztaljon,
Miképp jutunk hát mennyekbe,
Szent Szűz, végy kegyedbe!

Azért még időnk van ahhoz,
Térjünk szép Szűz Máriához,
Hogy kérje(j)értünk Szent Fiát,
Adjon dicső feltámadást.

Oh Mária(j)édesanyám,
Halálomkor jöjj el hozzám,
Vigy fel engem mennyországba,
A mennyei boldogságba. Amen.

Tevel (Tolna m.), 1970. júl. 25.

Csiki Jeromosné Antal Borbála, 1913. Hadikfalva (Bukovina).

„...eztet így szombatonként mondtuk.”

Dallamlejegyzés: Kubinyi Zsuzsa

(♩ = 88)

1) ——— 2) ——— 1) 2)

Szom-bat(a) Szűz Má-ria nap - ja, 10., 14. vsz. 12., 13. vsz.

9) 3) 4) 5)

Bol-dog em-bér, ki még-tart - ja, 6. vsz. 2. vsz. 4., 6., 8. vsz.

3) 4) (w) 6) 7) 8)

Nem lesz an-nak sēm-mi ba - ja, 11-14. vsz. 9. vsz. 3. vsz.

5) (w) 6) 7) 8) (w) 9)

Ve-le lesz a Szűz Má - ri - a. 6., 7., 10-12. vsz.

321.

Mi atyánk

Mi atyánk, ki vagy a mennyekben,
(variáció: mennyégbe)
Uralkodol mindenekben,
Szénteltessék még szént neved,
Ég s föld imádjon tégedet!

Jöjjön el a te országod,
Légyen meg szént akaratod,
[:Miképpenn a széntek mennybe',
É(l)jünk mi is ez életbe'.:]

Add meg a mi kenyerünket,
Tápláld testünket, lelkünket,
[:Hogy tenekéd szolgálhassunk,
És bűzgó szívvel áldhassunk.:]

Mégbocsáttunk mindeneknek,
Akik ellenünk vétettek,
[:Te (j)es, oh Uram, engedj még,
És vétkeinket bocsásd még!:]

Kakasd (Tolna m.), 1970. febr. 1.

Andrásfalvi Györgyné Mátyás Erzsébet, 1904.

Andrásfalva (Bukovina).

Kitől tanulta?

„Öreg édesapámtul... 30 éve most már...” (hogyan meghalt.)

Mikor énekelték ezt az éneket?

„...Ezt mikor édesapám hezzáfogott aratni, búzát vágni, levette a kalapját, úgy kezdett hezzá az aratáshoz. Úgy elkezdte.” (Ismét elénekli.)

Az aratás az nagyon nehéz munka! Hát hogy tudott közben énekelni?

„...Nehéz munka, de édesapámnak jó erős hangja volt, az ahogy kaszált, úgy megkezdte az aratást imaénekekkel... Öreg édesapám vót... S mindig úgy dó'gozott, levette a kalapját. A' nem káromkodott. Úgy kérte az Istent.”

Dallamlejegyzés: Kubinyi Zsuzsa

1) () 2) 3)

Mi a - tyánk, ki vagy a meny-nyek - be,

4) 5) 6) 7)

U - ral - ko - dol min - de - nek - be,

() 8) 9) 10)

Szén - töl - tés - sék még szent ne - ved,

Ég s föld i - mád - jon té - ge - det!

10b) 10c)

3. vsz. ism. 4. vsz.
4. vsz. ism. III. sor

1) 2) 3) 4) 5) 6)

2., 3. vsz. 2-4. vsz. 2., 3. vsz. 3. vsz. 4. vsz. 2. vsz.

7a) 7b) 8a) 8b) 9) 10a)

3. vsz. 4. vsz. 2. vsz. 3. vsz. 2. vsz. 3. vsz.
III. sor III. sor

Hivatkozott irodalom

(Huszonöt év múltán...)

- Alszegehy Zoltán: S. J. A gyónás. In: Teológiai Kiskönyvtár III/7. Róma 1978
- Alszegehy Zoltán: A magyar népi vallásosság. Szolgálat 1983/58. sz. Péter-Pál napján
- Bartók, Béla: Melodien der rumänischen Colinde (Weihnachtslieder). Wien 1935
- Bálint Sándor: Szegedi népies imádságok és ráimádkozások. Népünk és Nyelvünk I/ 3-4. sz. (hibásan II. évf. van ráírva) Szeged 1929
- Bálint Sándor: Népünk imádságai. In: Regnum Egyháztörténeti Évkönyv. Budapest 1937
- Bálint Sándor: Egy magyar szentember: Orosz István önéletrajza. Budapest 1942, hasonmás kiadása Szolnok 1991
- Bálint Sándor: Sacra Hungaria. Kassa é. n. (1943)
- Bálint Sándor-Barna Gábor: Búcsújáró magyarok. A magyarországi búcsújárás története és néprajza. Előszó: Erdélyi Zsuzsanna. Szent István Társulat. Budapest 1994
- Bán Imre: Korreferátum Erdélyi Zsuzsa „Hegyet hágék, lőtöt lépék” c. könyvének vitájához. In: Vallási Néprajz 10. Budapest 1999
- Berzsenyi Dániel: Összes művei. Budapest 1956
- Besenczi Sándor: Népi imádságok Kalocsa vidékéről. In: Folklór és Etnográfia 41. Debrecen 1988
- Bod Péter: Gellius Transilvanicus... című kézirat feljegyzéseiből. Az 1620-as superintendentialis eljárás jegyzőkönyvéből Marosvásárhelyen. Litigandi modus superstitiosus. Teleki Könyvtár, Marosvásárhely. 30. 1. Közli Dézsi Lajos: Babona a tizenhetedik században. ItK 1898
- Bolgár Ágnes: Magyar bájoló imádságok a XV-XVI. századból. Budapest 1934
- Bosnyák Sándor: A moldvai magyarok hitvilága. In: Folklór Archivum 12. Néprajzkutató Csoport. Budapest 1980, II. kiadás 1992
- Csoóri Sándor: Csipkekoronák. Élet és Irodalom 1972. V. 6., Utazás félálomban. Budapest 1974, 91. o. és Nomád napló. Budapest 1978, 200. o.
- Diószegi Vilmos: Embergyógyítás a moldvai székelyeknél. In: Néprajzi Közlemények V/3-4. sz. Budapest 1960
- Erdélyi János: Népköltészet és kelmeiség. Népköltészeti és népzenei írások. In: Válogatott művei. Budapest 1986, 159. o.
- Erdélyi Zsuzsanna: Archaikus és középkori elemek népi szövegekben. Ethnographia LXXXII. 1971
- Erdélyi Zsuzsanna: Az archaikus népi imák kérdéseiről. (Válasz dr. Makra Sándor református lelkésznek a Theológiai Szemle 1977/1-2. számának 62. oldalán megjelent recenziójára.) Confessio 1. sz. 1979
- Erdélyi Zsuzsanna: Van-e hazai evangélikus népi imádsághagyomány? Diakonia 1. sz. 1981
- Erdélyi Zsuzsanna: Válasz a kérdésre: Van-e hazai evangélikus népi imádsághagyomány? Diakonia 1. sz. 1983

- Erdélyi Zsuzsanna: Későközépkori közköltészeti emlékek a hazai interetnikus - délszláv - szakrális hagyományban. In: Folklór és tradíció I. Budapest 1984
- Erdélyi Zsuzsanna: Archaikus népi imádságok. In: Magyar néprajz V. Magyar népköltészet. Budapest 1988
- Erdélyi Zsuzsanna: Csokolja Egész Magyarországot Juliskanéni. In: Vallásosság és népi kultúra a határainkon túl. Vallási Néprajz 4. Szerkesztette: Fejős Zoltán és Küllös Imola. Budapest 1990
- Erdélyi Zsuzsanna: Az archaikus népi imádságzáradékok történeti kérdései. In: Boldogasszony ága. Budapest 1991
- Erdélyi Zsuzsanna: Historische Fragen der archaischen Volksgebete. In Studia Slavica Hungarica 37. Budapest 1991-1992
- Erdélyi Zsuzsanna: La poesia popolare religiosa. In: Storia religiosa dell' Ungheria. Ricerche Europa 8. (a cura di) Adriano Caprioli e Luciano Vaccaro. Gazzada (Varese) 1992
- Erdélyi Zsuzsanna: Archaikus népi imádságok. In: Katolikus Lexikon I. Főszerkesztő Diós István. Budapest 1993
- Ferraro, Giuseppe: Regola dei servi della Vergine gloriosa, ordinata e fatta in Bologna nell' anno 1281. Pubblicata per la prima volta ed annotata dal prof. Giuseppe Ferraro in Livorno 1875
- Fettich Nándor: Vallásos jellegű varázs-szövegek a magyar néphitben. Ethnographia LXXXII. 1971
- Gazda Enikő-Benedek H. Erika: Pusztinaiak csíksomlyói búcsújárása 1993-ban. In: Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 5. Kolozsvár 1997
- Göncz Árpád: Századok üzenete. Élet és Irodalom 1974. X. 19.
- Grynaeus Tamás: Engi Tüdő Vince: a legenda és a valóság. In: A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. Szeged 1972-73
- Hadrovics László: Az ó-magyar Trója-regény nyomai a délszláv irodalomban. MTA I. OK V. Budapest 1954
- Hadrovics László: A délszláv Nagy Sándor-regény és középkori irodalmunk. MTA I. OK XVI. Budapest 1960
- Halász Péter: Csudakönyv. Új Látóhatár 3/4. sz. 1977. december 1.
- Harangozó Imre: Adalékok a népi műveltség vizsgálatához. Ipolyi Arnold Népfőiskola Kis-könyvtára II. Újkígyós 1995
- Harangozó Imre: „Krisztusz háze arangyos...” Újkígyós 1998
- Héra Zoltán: Nyiss kaput, nyújts kezet. Jegyzetek egy népköltészeti gyűjteményről. Népszabadság 1974. XI. 3.
- Hilmar, Ernst: Mariä Wanderung. Überlieferung und Geschichte eines geistlichen Volksliedes. Jahrbuch für Volksliedforschung XI. 1966
- Holl Béla: Hozzászólás Dobozyiné Erdélyi Zsuzsanna „Archaikus és középkori elemek népi szövegekben” című előadásához. Ethnographia LXXXII. 1971
- Horvát István: Mindennapi. (Horvát István pest-budai naplója 1805-1809.) Budapest 1967

- Horváth Cyrill: Középkori magyar verseink. Budapest 1921
- Horváth János: A magyar irodalmi műveltség kezdetei. Szent Istvántól Mohácsig. Budapest 1944
- Jankovics József: Négy archaikus ima. In: ItK. LXXXV. 1981
- Jankovics József: Archaikus betegségelhárító imádságok. In: A Lymbus füzetek 13. LYMBUS Művelődéstörténeti Tár II. Szeged 1990
- Juhász Ferenc: Erdélyi Zsuzsanna: Hegyet hágék, lőtöt lépék... Új Írás 1970/9
- Juhász Ferenc: Imák, apokrif mámorok. Új Írás 1970/9 és Versprózák. Budapest 1980, 373-375. o.
- Juhász Kálmán: A licentiatusi intézmény Magyarországon. Budapest 1921
- Jung Károly: Őrszerek könyve. Szent levelek, golyó ellen védő imádságok, amulettek a magyar néphagyományban. Újvidék 1994
- Kallós Zoltán: Ráolvasás a moldvai és a gyimesi csángóknál. Műveltség és Hagyomány VIII. Debrecen 1966
- Kálmány Lajos: Szeged népe III. Szeged vidéke népköltése. Szeged 1891
- Kardos Tibor: Középkori kultúra, középkori költészet. Budapest é. n. (1941)
- Korompay Klára: Középkori neveink és a Roland-ének. In: Nyelvtudományi Értekezések 96. sz. Budapest 1978
- Kotula, Franciszek: Znaki przeszłości. Warszawa 1976
- Köhler, Reinhold: Kleinere Schriften zur neueren Literaturgeschichte. Volkskunde und Wortforschung III. Berlin 1900
- Kríza Ildikó: A legendaballada. Epikai-lírai alkotások az irodalom és a folklór határán. Budapest 1982
- Lázár István: Pogánykút. Új Írás 1975/5.
- Lovász Irén: A szakrális kommunikáció. Népi imádságok pragmatikai antropológiai megközelítése. Kandidátusi értekezés. In: MTA Kézirattára D/17. 161. Budapest 1994
- Magyar Értelmező Szótár. MTA, Budapest 1972
- Magyar Népzene Tára II. Jeles napok. Szerkesztette Bartók Béla és Kodály Zoltán. MTA, Budapest 1953
- A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára 2. Főszerkesztő Benkő Loránd. MTA, Budapest 1967
- Major Zala Lajos: Kokas szólamlék. In: Imátlan ima. Aurora, München 1971, 39-119. o.
- Major Zala Lajos: Rontásbontó. Aurora, München 1975
- Makkai Endre-Nagy Ödön: Adatok téli néphagyományaink ismeretéhez. In: Erdélyi Tudományos Füzetek 103. Kolozsvár 1939, II. bővített kiadása Barna Gábor szerkesztésében in: Magyar Népköltési Gyűjtemény XX. Budapest 1993
- Mansikka, Viljo Johannes: Über russische Zauberformeln mit Berücksichtigung der Blut- und Verrenkungssegen. Helsingfors/Helsinki 1909

- Mezey László: Korreferátum Erdélyi Zsuzsanna előadásához. *Ethnographia* LXXXII. 1971
- Mohay Tamás: „Megszenteltessék áldott szent neved...” Magyar imádságok Moldvából. In: Pannonhalmi Szemle I/2. sz. 1993 és „Virág Jézus benne van...” címmel in: Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 2. Kolozsvár 1994
- Murányi Mihály: Egy rendhagyó mű perspektívái. *Világosság* 1975/5
- Novak, Vilko: Slovenske ljudske molitve. Družina, Ljubljana 1983
- Nyelvveléktár II. Régi magyar codexek és nyomtatványok. Budapest 1874
- Nyelvveléktár XI. Régi magyar codexek és nyomtatványok. Budapest 1882
- Ohrt, Ferdinand: Gamle danske Folkebonner. Studier fra sprog- og Oldtidsforskning. København 1928.
- Orosz György: A pogány-keresztény vallási szinkretizmus kérdései a nagyorosz egyházi népénekek tükrében. Nyíregyháza 1993
- Orosz György: Zarándokok, énekes vándorkoldusok. Orosz vallásos népénekek. Doktori értekezés. Nyíregyháza 1994
- Orosz György: Nézzetek rám szemetekkel, hallgassatok fületekkel. Nyíregyháza 1996
- Orosz György: Égi levelek. Isten és a pápa üzenete. Nyíregyháza 1997
- Ősz János: Kántáló énekek. *Ethnographia* XIII. 1902
- Pais Dezső: Hozzászólás Erdélyi Zsuzsanna előadásához. *Ethnographia* LXXXII. 1971
- Polner Zoltán: Föld szülte fáját. Szeged környéki ráolvasások és népi imádságok. Szeged 1978
- Polner Zoltán: Az Ember Fia a Golgotán. Szeged környéki archaikus imádságok. Szeged 1998
- Pócs Éva: Magyar ráolvasások II. Budapest 1985-1986
- Pócs Éva: Szem meglátott, szív megvert. Magyar ráolvasások. Budapest 1986
- Ráduly János: „Menj el, gonosz Sátán”. Kibédi ráolvasások, népi imák, legenda balladák. *Helikon* III/4. sz. Kolozsvár 1992
- Régi Magyar Költők Tára XVII. század 7. Sajtó alá rendezte Holl Béla. MTA, Budapest 1974
- Régi Magyar Költők Tára XVII. század 15/A. Sajtó alá rendezte Holl Béla. MTA, Budapest 1992
- Régi Magyar Költők Tára XVII. század 15/B. Jegyzetekkel ellátta Holl Béla. MTA, Budapest 1992
- Rónay György: Együtt a világban. (Az Új Ember 1971. VIII. 15. számában, majd a Vigilia 1972. IV. Olvasónapló rovatában Major Zala Lajos könyvéről.)
- Salamon Anikó: Gyimesi csángó mondák, ráolvasások, imák. Budapest 1987
- Sávai Sándor: La partecipazione dei laici al lavoro pastorale in Ungheria nei secoli XVI-XVII. Roma 1982
- Sávai Sándor-Grynaeus Tamás: Tüdő Vince betegek. Egy szeged-alsó tanyai gyógyító ember följegyzései. In: *Devotio Hungarorum* 1. Néprajzi Tanszék, Szeged 1994

- Seres András-Szabó Csaba: Csángómagyar daloskönyv. Budapest é. n. (1991)
- Silling István: Boldogasszony ablakában. Népi imádságok és ráolvasások Kupuszináról. Újvidék 1992
- Silling István: Templomok, szentek, imádságok. Tanulmányok a vajdasági népi vallásosság tárgyköréből. In: Néprajz, folklór, népköltészet 5. Újvidék/Tótfalu 1994
- Silling István: Kínján esék esete. Vajdasági archaikus népi imádságok. Újvidék 1995
- Szabó Ferenc: Esti ima. In: Jelek az éjszakában. Tanulmányok és új versek. Róma 1983, 310. o. és Szomjazod, hogy szomjúhózzalak. Válogatott versek. Budapest 1995, 25. o.
- Szabó Lajos: Egy múlt századi református iskolai tankönyv: Arany ABC. Előadás a Doktorok Kollégiuma Egyházi Néprajzi Szekciójának ülésén. Debrecen 1988. augusztus 23.
- Székely László: Csíki áhítat. A csíki székelyek vallási néprajza. Előszó: Erdélyi Zsuzsanna. Szent István Társulat, Budapest 1997
- Szentemberek - a vallásos élet szervező egyéniségei. In: Szegedi Vallási Néprajzi Könyvtár I. Szerkesztette Barna Gábor. Szeged 1990
- Szövérfy, Josef: Volkskundliches in mittelalterlichen Gebetbüchern. Handbemerkenungen zu K. M. Nielsens Textausgabe. In: Hist. Filos. Medd. Dan. Vid. Selsk. 37. N° 3, København 1958
- Takács György: „Mennysországba csendíténék...” Hárompataki csángó imák. In: Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 6. Kolozsvár 1998
- Tánczos Vilmos: Gyöngyökkel gyökerezteél. Gyimesi és moldvai archaikus imádságok. Csíkszereda 1995, II. kiadás 1996
- Tánczos Vilmos: Keletnek megnyílt kapuja. Néprajzi esszék. Kolozsvár 1996
- Tánczos Vilmos: Csapdosó angyal. Moldvai archaikus imádságok és életterük. Csíkszereda 1999
- Tánczos Vilmos: Moldvai csángó archaikus imádságok. Archetipikus szimbolizáció és élettér. Doktori értekezés. Kolozsvár 1999
- Tandori Dezső: Ott valának az angyalok. Új Írás 1977/4. sz.
- Tekei Erika: „Nem tudsz énekelni, gyónni, anyád nyelvén imádkozni.” (Imaszövegek és vallomások.) In: Vallásos népelet a Kárpát-medencében. Szerkesztette: Barna Gábor. Budapest 1995
- Thury Etele: Bornemisza Péter könyve az ördögi kísértetekről. Ethnographia XXIV. 1913
- Toschi, Paolo: La poesia religiosa del popolo italiano. Firenze 1922
- Toschi, Paolo: Rapporti fra scongiuri e la poesia popolare narrativa religiosa. Studi e materiali di Storia delle religioni. Vol. VIII. 1932
- Toschi, Paolo: La poesia popolare religiosa in Italia. Firenze 1935
- Ujváry Julianna: „Hegyet hágék, lőtőt lépék.” Katolikus Szemle 2. sz. Róma 1977
- Vargyas Lajos: A magyar népballada és Európa I-II. Budapest 1976

A Hegyet hágék...-kötetek alapján készült lemezek:

Boldogasszony anyánk. Ősi imádságok és énekek. (Ancient Hungarian Folk Prayers & Religions Songs.) Püski Sándor gondozásában. Magyar Records N° 2, New York 1972 (Ez az ún. „amerikai lemez”).

Hegyet hágék, lőtöt lépék. Archaikus népi imádságok. Gyulai Líviusz illusztrációival. SLPX 14118-19. MHV Hungaroton, Budapest 1991

Boldogasszony anyánk. Archaikus népi imák, Mária-énekek. Közreműködik: Jancsó Adrienne, Török Erzsébet és Mosóczy Miklós. MHV Hungaroton, Budapest 1992 (Az „amerikai lemez” alapján.)

Ugyanez CD-n. HCD 14226 Stereo. Hungaroton Classic LTD (részben a nemzetközi SOROPTIMIST Club of Budapest szponzorálásával), Budapest 1994

JEGYZETEK

- ¹ 1970. február 11-én a Néprajzi Társaság Folklórszakosztálya rendezésében, Ortutay Gyula elnöklésével tartott előadáson Voigt Vilmos felkérésére mutattam be az anyagot Archaikus és középkori elemek apokrif népi szövegekben címmel. Az előadást hangzóanyagával és az elsősorban érintett társtudományok (nyelvészet, irodalomtörténet, egyházinépelem-kutatás) felkért képviselőinek - Pais Dezső, Mezey László, Holl Béla - hozzászólásával együtt Archaikus és középkori elemek népi szövegekben címmel leközölte az Ethnographia (1971/3: 343-374. o.).
- ² Bán Imre egyetemi tanár, irodalomtörténész (Debrecen) a „csodálatosan szép anyag”-gal kapcsolatban egyik levelében így ír: „Az irodalomtörténész számára is beláthatatlan távlatokat nyit, különösen akkor, ha majd a felgyűjtött teljes anyag nyilvánosságra kerül.” (1970. IX. 3. bélyegző.) Oldalakon keresztül elemzi az imádságokból kitűnő „három réteg”: „a pogány” (sámáni), a középkori keresztény és a viszonylag modern (XVII-XIX. sz.-i) népköltészeti réteg vagy általában a „költői nyelv” vizsgálódási nézőpontjait. A végén azt mondja, hogy „az imádságok »szürrealista« komponálatlansága, értelemfeletti misztikája a sokszázados hagyomány szívósságát és egyben szétesését mutatja”.
- ³ „...ha kerbe bémentem, énekeltem, ha mezőre mentem, útra... én eszket mindenütt énekeltem; mikor éjjel megébredtem, akkor törekettem, hogy még melyiket nem felejtettem, hogy melyiket tuggyam”. „...mennyi imádságot elmondék, mennyi éneket e’mondtam, hát szeretném, hogy vegye írásba s végezze, aztán mongya el, aki tud írni... hogy meg ne akaggyon benne...”
- „...nagyon szeretném, ha tanulnának tőlem, vajh el ne vejszenek azok a régiek. Erőst szeretném, hogy sosem vejszen el, s fiúrúl fiúra mennyen...” (Mekényes [Baranya m.], 1970. I. 19. S. F. J.-né, 1894., Lészped [Moldva].)
- ⁴ „...Sikerült szereznem régi énekeket, imákat is... sziveskedjenek eljönni... ha szegényes otthonom megfelel, szívesen látnám...” (V. J.-né, kb. 60 éves, Tereske - Vác [Nógrád és Pest m.] 1970. IX-i leveléből.)
- F. J.-né, 1891., Tapsony (Somogy m.) 1972. VIII. 4-én, első ottjártamkor nem tudta a Fehér rózsát. De megígérte, hogy megszerzi, mert emlékezett rá, hogy valamikor hallotta. „...Hát beszereztem, este hoztam meg... tuggya, ez úgy vót, hogy én mögjártam az egész falut (81 éves!). És senki se tudta ezt má elimádkozni, senkise!” (Elmondja, hol mindenkinél érdeklődött, végül eljutott a Temető utcába.) „...ott egy asszon kinn vót, s mondom neki: »Te Tera, te is jóhiszemű asszon vagy, e’tudod te imádkoznyi a Fehér rózsza, Máriát?« Aszongya: »Nem.« Mondom, hallod, hát akkor ki tuggya? Hát, aszongya, itt ez a Mari e! Hát akkor az kinn üdögét, én meg odamentem hozzája, kérdezem tülle, mingyá el is fogatta, hogy ő tuggya. Akkor, mikor e’mondta, spekuláltam, mit csinálok? Hijába mondom neki, hogy hát írja le, mer sok is, akkor átalmentem a tú’só ódalra, ez a menyecske meg kinn vót. Mondom neki: »Te Emma! Egy imádságot én igen szeretnék leíratnyi. Leszöl ollan szives, leírod?« Asszongya: »Szívessen!«...”
- ⁵ „...még van egy irka füzet imák és énekeim is, fohászok, ha meg nem sérteném, magam énekelem és imádkozom és el is küldöm...” (F. P., 81 éves, Heves, szociális otthon dátum nélküli 1973. IV. 2-án érkezett leveléből.)
- ⁶ „...itt küldöm az andocsi búcsújárás alkalmával megbeszélt imákat. Ha eljön Koppányszántóra, jöjjön be hozzánk, van több régi ima ének. Szívesen látjuk még szállással is, van nagy lakásunk... 1854 évi imák is vannak...” (P. S.-né, kb. 70 éves, Koppányszántó [Tolna m.] 1970. IX. 21-i leveléből.)
- „Levelét megkaptam, de még idáig nem sikerült olyan imát találni amely 7 halálos bűn bocsájtatik. Még majd fogok kutatni nem e találok. Én is betegeskedtem. Olyan viszont van aki gyógyítani tud, például száj (zsébre) fájás ellen, de ezt elmondani nem lehet, mert akkor többé nem érvényes. És

csak azé érvényes, aki hittel és szívvel, komolyan imátkozza...” (T. L.-né, Borsodszirák 1975. II. 15-i leveléből.)

⁷ „...béfogadtuk a cigányékat is, s megvettük földön szalmával s egy lepedővel, s elháltak a’ idegenyek... (idegen búcsúsokat) béhítták, ittak, tisztelődtek...” (Sásd [Baranya m.], 1970. I. 21. D. D.-né, 1897., Klézse [Moldva].)

⁸ „...már kimulik a nyár és még nem jött el és még mindig vártam... Hát én is örülök neki, hogy magának örömet szereztem azal akét imádsággal...” (Z. J.-né, 1913., Bükkszékről [Heves m.] érkezett leveléből.) (Egy másik leveléből:) „...nem úgy vártam mint riportert, hanem úgy, hogy egy kis pihenőre...”

⁹ „...el vannak hűlve a népek a templomtól, nincs Isten akarata, a csoport akarata van...” (Somberek [Baranya m.], 1971. IV. 25. B. A.-né, 1894., Hadikfalva [Bukovina].)

(Az imádság) „...má nem is köll a fiataloknak. Legyünk őszinték. Ez a korosztál kihál, osztán víge. Bezárhatjuk a templomot. Aztán semmi se lesz...” (Farád [Győr-Sopron m.], 1971. XII. 2. Gy. S.-né, 1895.)

„Mán a fiataloktó’ el lehet a templom. Alig van a padban az az egynéhány öregasszony, de bizony má se délelőtt, se délután, mán nagyon csekély fiatal... én, én sokat dorgálom őket: »Fiaim, lányaim! Hát mit gondoltok tik? Hogy az Úristen Kukorica János? Hogy avva’ lehet viccelnyi? Azt ki lehet játszanyi? Azt nem lehet! Hogy nektek elsőbb a klubszoba, a futkározás, a látogatás, a munkaheli cimborák...«” (Nógrádsipek, 1974. III. 13. K. V.-né, 1905.)

¹⁰ „...mikor édesapám hezzáfogott aratni, búzát vágni, levette a kalapját, úgy kezdett hezzá az aratáshoz. Úgy elkezdte: »Mi atyánk, ki vagy a mennyégbe’, / Uralkodol mindenekbe’, / Szenteltessék meg szent neved, / Ég s föld imádjon tégedet...« stb.

Nehéz munka, de édesapámnak jó erős hangja vót, és ahogy kaszált, úgy megkezdte az aratást, ima-énekekkel... S mindig úgy dolgozott, levette a kalapját. A’ nem káromkodott, úgy kérte az Istent...” (Kakasd [Tolna m.], 1970. II. 1. A. Gy.-né, 1904., Andrásfalva [Bukovina].)

„...régén olyan vallások voltak... hogy szombaton mindig fehér kötént kötöttek, imádkoztak, nem dolgoztak, gyertyát gyujtottak a kereszt előtt, térdelve imádkoztak... Szüzanyának áldozták fel a szombati napot... szeretem is ezt a régiséget megtartani...” (Bucsuszentlászló [Zala m.], 1971. IX. 11-13. - búcsú. T. J.-né, 1914., Nemesszentandrás [Zala m.].)

¹¹ „...ráolvassa az én torkomra, akkor arru’ is az a fájás úgy lemegy...”

„...én tuttam szömre is óvasni, és haszná’t is...”

„...mikor a napnak legnagyobb ereje van...”

„...szépen rámontam az öntőimát, amit megtanútam a mamátú...”

„...ha valahol fájt, nem mentünk orvoshoz, hanem vót ollan ima, hogy elimádkozták arra...”

„...eresszön mög a fiamon...”

„...még magamnak is kerítem a szentelt gyertyát, bizony Isten!”

„...azokval az igékvel akarok vizet vetni, amikkel az Úrjézus Krisztusnak vetettek vót...”

„...Boldogasszon igéjévé, Boldogasszon parancsolattyára...”

¹² (a „Názáreti Jézus, zsidók királya...” imádság:) „Hát ez olyan szép, ez olyan mögnyugvó imádság! Hogy mögnyugszik testem, lölkem, amikor én ezt el tudom imádkozni...” (Bucsuszentlászló [Zala m.], 1973. IX. 22. - búcsú. Cs. P.-né, 1906., Bélavár [Somogy m.].)

„...s ez az ima megnyugtat, úgy megnyugszom, nincs mit csinájjak...” (Magányos domboldalon egyedül lakó 79 éves öregasszony „előveszi” „Begyütt Jézus a házamba...” kezdetű imáját, s akkor már:) „...nem is félek én semmitű...” (Bükkszenterzsébet [Heves m.], 1972. I. 15. S. J.-né, 1893.)

- ¹³ Tálasi István professzortól kaptam 1969 nyarán. Öneki Baky Lajos kunszentmiklósi postamester adta át a harmincas évek elején. Padlásukon, családi iratai között találta, XVIII. századi emlékek között. Értékelését Pais Dezső végezte el 1970. február 11-én. (Megjelent: Ethn. 1971/3: 364-367. o.)
- ¹⁴ Dr. Huszty Mihály tanár hívta fel rá a figyelmemet. Az idevágó naplórészlet s a jelzett imát közlő levél megjelent: Új írás 1970/11: 128. o., lásd a 116. sz. imát.
- ¹⁵ Kálmány Lajos: Szeged népe. Szeged vidéke népköltése 3. 1891, 145-148., 299-300. o.
- ¹⁶ Részletesen feltüntetve: Ethn. 1971/3: 343-344. o.
- ¹⁷ Egyedül Bálint Sándor közölt kutatásaiból néhány apokrif eredetű archaikus imát (Szegedi népies imádságok és ráimádkozások. In: Népünk és Nyelvünk. I/4-6. sz. Szeged 1929, 189-190 o.), majd „kódex-hagyományokban gyökerező” történeti folklorizált imádságokat és az „egyházi folklóre körébe” utalható „épületes szövegek” egyikét, a „Hét mennyei szent záruk imádságá”-t. (Népünk imádságai. Regnum Egyháztörténeti Évkönyv. Bp. 1937, 20-21., 43., 31-33., ill. 44-45. o., s legújabb könyvében: Karácsony, húsvét, pünkösd. A nagyünnepek hazai és közép-európai világából. Bp. 1974, 204., ill. 233. o.)
- ¹⁸ Besenczi Sándor: Rontó és gyógyító szövegek (ráolvasások, vérimádságok) a Kalocsa környéki néphagyományban címmel a Magyar Néprajzi Társaság Önkéntes Gyűjtő Szakosztálya ülésén 1970. III. 4-én az ELTE Bölcsészettudományi Karának tanácstermében számolt be jelentős gyűjtéséről.
- ¹⁹ Fettich Nándor: Vallásos jellegű varázs-szövegek a magyar néphitben című tanulmányában foglalkozott elsősorban vasi eredetű archaikus imádságokkal. Felfogását tiszteletben tartom, de nem mindenben értek egyet vele. (Ethn. 1971/1: 44-69. o.)
- ²⁰ Ennek szelleme kísértett még időnként terepmunkám közben is. Pl. Sárospatakon, Pécsen, Zombán, Segesden, Nyíregyházán, Monokon stb., amikor is a helyzet fel nem ismeréséből/félreértéséből származó hivatali (félhivatali) magatartás kínos percekert szerzett.
- ²¹ Egyedül Vas megyében nem folytattam érdemi gyűjtést, éppen a Fettich Nándorral való megállapodás értelmében, ki a megye több községében dolgozott, és kiváló segítséget nyert Szilávik Andor felsőmarácsi és Bárány László magyarszececsődi plébánosok személyében.
- ²² „...az a baj, hogy mikor valaki meghal, akkor ezeket a régiségeket, könyveket, stb. elégették... felégették, nem maradt fírú fira... az én nagynéném is ilyen, hogy ejtsem ki, nem vallásos vót, hanem szencsétag, ilyen elnökneja vót, olyan olvasó vezető vót...” (Tokaj [Zemplén m.], 1970. XI. 4. D. A.-né, 1899.)
- „...szerettem énekölnyi nagyon... csak hát má azóta, mióta a Szent vagy Uram könyv begyűtt, jaj, de nagy betegsígem vót, mer ugye, ezek má mind fordítva vótak, ezek az énekek... hogy minő kínom vót nekem, hogy nem mondhattam...” (Nógrádmegyér, 1970. III. 20. T. G.-né, 1884.)
- ²³ Juhász Ferenc: Imák, apokrif mámorok. Új Írás 1970/9: 73-74. o.; Erdélyi Zsuzsanna: Hegyet hágék, lőtöt lépék... Uo. 75-100. o.
- ²⁴ „Úgy értelmeztem, közüggé akarják tenni ennek a történeti hagyománynak széles körű gyűjtését... a magam részéről lehetőségem szerint én is segítségükre lennék, mert vidékünkön sok az öreg és a hagyomány is még él...” (T. F. I.-né soproni nyugdíjas 1970. XI. 23-i leveléből.)
- ²⁵ Török Erzszi Kossuth-díjas énekművész szavait idézem itt csak, ki az imákat „talán sámáni pogány szertartásokból megmaradt és a keresztény misztikával átszőtt remekművek”-nek tartja, és hozzáteszi: „...vajha lenne valaha bátorságom és tehetségem továbbadni a pódiumról a nagyközönségnek ősi kultúránk e bizonyosságait.”
- Amint tudjuk, volt bátorsága! Lásd a 37. jegyzetet. (1970. IX. 30-i levél).
- ²⁶ „Nagy kár volna, ha papok és értő keresztény világiak a teológiai és liturgikus abszurdítások miatt mennének el értetlenül e szellemi kincsek mellett, vagy - ami még rosszabb - egyenesen elítélnék azokat” - írja Rosdy Pál: Amíg el nem lobban című cikkében. Új Ember 1970. X. 4., 3. o.

- ²⁷ „...ezen csodálatosan szép s imádságnak is jellemző darabok formájukban a legősibb emlékeink közé tartoznak, tartalmukban a magyar kereszténység első századainak világát, szellemiségét idézik...” Sinkó Ferenc Magyarok imádsága című vezércikke. Új Ember 1970. XI. 29.)
- ²⁸ 1970-ben, majd 1972-ben a szombathelyi, kalocsai, győri, váci, majd ismét a szombathelyi és a veszprémi egyházmegye akkori vezetői adtak ki főpásztori körleveleket, amelyekben a „lelkészkedő papság segítségét” kérték, mivel - ahogy dr. Lékai László, az időben veszprémi püspök írta - „...ezeknek az archaikus népi imáknak, énekeknek szövegei és dallamai öreg híveink emlékezetében élnek még...”
- ²⁹ A legérdeklőbb, gyűjtési utasításokkal is ellátott sajtófelhívás az Új Ember 1971. IV. 11-i húsvéti számának 6. oldalán Ősi népi imáinkért címmel, a szerkesztőség nevében Rosdy Pál tollából jelent meg.
- ³⁰ „...az egyház nem hagyta, nem engedték azt a régi imákat mondani...” (Nemeshegyi [Zala m.], 1970. XII. 1. P. M., 1907.)
- „...ezt azért tiltották, mert egyházi jóváhagyás nem vót, és azér, hogy ez olyan felfedezés. Mer minden imádság úgy van, hogy amit az egyházi rend jóváhagy, azt szabad csak...” (Varsányi [Nógrád m.], 1972. VII. 11-12. Sz. E., 1919.)
- „...sokan tudták ezt az imát, de aztán abbahagyták... a papok ezt eltiltották, hogy ez nem jó ima vót. Különben a foglalat meg az összefoglalása nagyon szép vót. Hát azér nem vót jó, mer gyónás nélkül, hát hogy lehet az, hogy hét halálos bűne megbocsáttatik, ha valaki egy imát elmond, nem?” (Himód [Győr-Sopron m.], 1971. XI. 16. K. F.-né, 1923.)
- „...azt mondták, hogy az a Bagu Márton szerkesztette ezt. Annak nem vót egyházi jóváhagyása... más imádságok is vótak, Bagu Mártonéi. Csakhogy az egyház nem hagyta jóvá... nem vót rajta egyházi pecsét.” (Ásványráró [Győr-Sopron m.], 1970. IX. 23. K. I.-né, 1893.)
- ³¹ „...részemre is kedves ez a szolgálat, a legnagyobb odaadással dolgozom részükre...” (B. M.-né, 1911., Nógrádmegyer, 1969. XII. 29-i leveléből.) - (Régi adatközlőim segítségét még a gyűjtési felhívások előtt kértem.) Egy másik levelében így ír: „...olyan örömet szerzett vele mintha édesanyámat látnám... mert édesanyámtól tanultam... mert még nekem az életben nem volt olyan semi aminek tudtam volna egy kicsit is örülni...”
- „Kérem urnóm! az irás az enyém. Mert nekem nincs senkim, de most már a reszketős kezeim miatt, már nem olyan-nok a betűim mint a tavasszal. Bocsánatt kérem a firkáért: a 74 évem! Kérem szépen a Néni azt mondotta. Ő az édesanyjától mint imákat tanulta. Nekik ezek voltak a meg-szokott napi imáik: Kérem a Néni lánykori neve:...” (H. J.-né, 74 éves, Fertőszentmiklós [Győr-Sopron m.], 1970. XI. 17-i leveléből.)
- ³² Középkori irodalmi és zenei elemek jelentkezése liturgikus néphagyományunkban. Muzsika XV. 1972., 9-14. o. Társ szerző: Tóth Margit, a zenei elemzést ő végezte.
- ³³ „...hát ilyen dolgokkal nem nagyon foglalkoztak (1945 óta) ...nem vagyunk annyira bizodalmasok, hogy hát, még mindig bennünk él, pedig most má egészen más, de azér még valahogy (zavartan nevet)...” (Domaszék [Csongrád m.], 1972. XII. 4. K. J.-né, 1899.)
- „...de nem valami gúnyt tetszik belüle üzni, aranyos csillagom?” (Szalmatercs [Nógrád m.], 1972. V. 29. Sz. M., 1905.)
- „...nem valami rossz bű érdeklődik maga ezek után?” (Bucsuszentlászló [Zala m.], 1971. IX. 25-26. - búcsú. S. J., 1902.)
- „...de aztán valami baj ne legyen ebből... mer tudja, hogy most nem szabad még imádkozni, még azt mondani se, mer most nagyon emilyen világot élünk...” (Nyitraegerszeg [Csehszlovákia], 1973. XI. 14. G. L.-né, 1912.)
- „...hát má ijjen tiltakozva vannak most illenfélék...” (Nyitraegerszeg [Csehszlovákia] 1973. XI. 14. M. P.-né, 1894.)

„...Ebből csak bajom nem lesz? Hogy én imádkoztam? Miért ne imádkoztam vóna? Nézze, én a kórházba is imádkoztam, ott is szabad vót imádkozni, nem ám, hogy megtiltják a kommunisták, a fiatalok...” (Hetes [Somogy m.], 1972. VIII. 16. F. J.-né, 1887.)

„...még elvitet valahová...” (zavartan nevetve). (Varsány [Nógrád m.], 1972. VII. 11-12. K. F.-né, 1905.)

„...csak ne legyen valami baj... valami rossz ízébe belekevernek, öreg létemre valahová elvisznek, vagy tudom is én...” (Pötréte [Zala m.], 1973. VII. 2. P. J.-né, 1877.)

³⁴ Csoóri Sándor: Csipkekoronák. Élet és Irodalom 1972. V. 6., 15. o.; Gergely Ágnes: Középkorunk üzenete. Élet és Irodalom 1972. XII. 23., 16. o.

³⁵ Major Zala Lajos: Kokas szólamlék. In: Imátlan ima. Aurora, München 1971, 39-119. o.

És újabban: Rontásbontó. Aurora, München 1975.

³⁶ Rónay György: Együtt a világban. Új Ember 1971. VIII. 15., 5. o., majd a Vigilia IV. 1972. Olvasónapló rovatában foglalkozik Major Zala könyvével; szövegközlés: 262-263. o.

³⁷ Boldogasszony anyánk. Ősi népi imák és népénekek. Magyar Records N° 2, New York 1972. - Mind Jancsó Adrienne, mind Török Erzsébet műsorán ezen anyagból jelentős részegységek szerepelnek: „Földédesanyám” - 1970 októberétől az Irodalmi Színpadon: „Hegyet hágék, lőtöt lépék...” - 1971. november 28-tól az Egyetemi Színpad műsora Ortutay Gyula bevezetőjével. (Megjelent Magyar Nemzet 1971. december 1. 5. o.)

³⁸ „...It küldöm az imákat amit edig letudtam írni elnézést a csunya írásért mert a kezem nagyon beteg és remeg meg nagyon keveset jártam iskolába az nem volna baj csak nagyon beteg vagyok és ha kicsit jobban vagyok tovább folytatom az írást és még fogok küldeni...” (H. V.-né, Beleg [Somogy m.], 1971. VIII. 29-i leveléből.)

„Édes naccságám én elmentem ahol azaszónyhoz akit gondoltam hogy udja aszt az imát deősem tudja igen sajnálom hogy sehól setudóm mert én is szeret nem ezel maradóg jóakaratal.” (B. I.-né, 1891. Somogybabódról 1970 nyarának végén érkezett dátum nélküli leveléből.)

³⁹ „...a november 7-i őszi szünet alkalmával szívesen segítünk Önnek, amennyiben előképzettség nélkül erre lehetőség nyílik. A magnetofon-felvétel mellé fotókat is készítünk...” (Új Írás 1970/11, 127. o. A Visszhang rovatban Tihanyi László a miskolci főiskolai hallgatók nevében írt leveléből.)

⁴⁰ Feltűnő, hogy a történeti énekeskönyvek csekély számú Mária-siralom-anyagához képest mennyi, középkori hagyományban eredő „fájdalmas ének” él a népi gyakorlatban, agyban, kézírásos füzetekben, ponyvákban rögzítetten. Lásd Bálint Sándor: Egy magyar szentember: Orosz István önéletrajza. 1942; Volly István: 101 Mária-ének. Népkóta 1948.

„...Valamikor, lánykoromba kimentünk a temetőbe nagycsütörtökön, a keresztutat jártuk, oszt míg a népek össze nem jöttek... a Golgota előtt ...ezeket az énekeket énekelgették, míg nem kezdtük a keresztutat. Vagy ugye, bő’ tben összemegyünk imádkozni, rózsafüzért végzünk, hát ilyen fájdalmas énekeket énekelni szoktunk...” (Mezőkövesd, 1970. III. 6. G. T. M., 1907.)

„...biztos nagyanyjától hallotta és birtokolja, aki nagyon énekszenvedélyes volt...” (Egy Mária-siralommal kapcsolatban mondta, majd hozzátette:) „Nem elég a szöveg a tudatlan dallamhoz, ezek valamikor a régiek énekei voltak.” (Endröd [Békés m.], 1972, XII. 2. P. J.-né, 1897.)

⁴¹ „...Hát a vallás nekem, enyim ítéletem szerint, azt jelentette, hogy mégis Istenhő’ térünk, meg ahho’ imádkozunk, mer az segít bennünköt... Mer hijjába foljamodok én ahho’ vagy ehhő’, hijjába foljamodok, énrajtam senki, csak az segít. Hát ennyi a vallás... Szivbő imádkozik az ember, kér valamit, meghallgatja a jó Isten, akkor, amikor meghallgatja.” (Nógrádsipek, 1974. III. 13. D. J.-né, 1897.)

„...mer amit imakönyvben írtak... azt valakinek kellett írni. Vagy a papoknak, akik megszerkesztették... ezt pedig senki se szerkesztette, csak úgy hallottuk a régiektől. Meg mi is a saját nyelvünkön mondjuk el...” (Nemeshetés [Zala m.], 1970. XII. 1. P. M., 1907.)

⁴² „...nagyon tetszik, hogy a régiségből még nem hogy e’tipornyí, hanem akarnak még előidézni valamit... most már majd lassan kihalunk, kik ijjeneket tudunk, mer a 80 év má elviszi vélünk ezeket is. Meg a fiatalabbak meg má nem is tanújják meg, meg má nem is lesz kitű...” (Öreglak [Somogy m.], 1972. VII. 7. A. L.-né, 1894.)

„...Ha így haladunk a korral, akkor műemlék lesz az ima is...” (Péliföldszentkereszt [Komárom m.], 1975. V. 3. - búcsú. G. F.-né, 1923., Zsámbok [Pest m.].)

„...én szeretném, ha minél előbb jöhetne szeretném átt adni azt a pár imát és éneket amiket le irtam, ne menének feledésbe az a régi szép ének és ima, amelyek a mostani imakönyvekbe nem igen található, mi már nem énekelhetünk ugyan már nem is tudnánk - már mind a sírba szálltok akikkel együtt szoktuk énekelni imádkozni, csak egyedül vagyok - én is csak úgy vagyok már készülök *a nagy utra várom a boldog halált* - ...” (H. J.-né, 1890., Babót [Győr-Sopron m.] 1975. VI. 6-i leveléből.)

⁴³ „...ez csak otthoni imádság... ezt csak háznál mondjuk... mer ez, ugye, azért van, hogy el lesz tőle hét halálos bűnö bocsátva...” (Máriapócs [Szabolcs-Szatmár-m.], 1972. IX. 9-10. - búcsú. D. J.-né, 1914., Nyírácsád [Szabolcs-Szatmár m.].)

„...templomban nem, nem, nem, ezt csak, ugye, házilag, úgy lelkileg... nagyszüleimtű, meg azok is szülőktű... ugye, ez má nagyon régi ima...” (Mátraverebély [Nógrád m.], 1970. X. 11. - búcsú. N. I.-né, 1910.)

„...Oh szegén édesanyám... az elimádkozott velünk még éjfélig is... testvéreim má megunták imádkozni, mer a’ rettenetesen imádkozott mivelünk.” (Iván [Győr-Sopron m.], 1970. IX. 20. P. I.-né, 1888.)

⁴⁴ „...szedett imádságokat nem tudok... én ezt nem szoktam imádkozni, mer a papnak is mondtam gyónás közben, azt mondta, hogy az babonaimádság... abba is hattam...” (Béd [Csehszlovákia], 1973. XI. 12. Á. G.-né, 1889.)

„...A papok elizették, a misszionáriusok, hát aztán ezeket nem vígezik, ezeket megtiltották... mit tudunk, mondtuk, mikor gyóntunk, azt mind el köllött hannyi... Iszen az öregapám engem tanított mindenféleire, de e’tiltották... sokat, sokat e’tiltottak...” (Pográny [Csehszlovákia], 1973. XI. 8. P. I.-né, 1923.)

⁴⁵ „Az én édesanyám tanított minket, hát nem tudtam azért elfelejteni. Illel imádságot nem felejt el az ember gyereke...” (Bucsuszentlászló. [Zala m.], 1971. IX. 11-13. - búcsú. L. L.-né, 1905., Bárszentmihályfa [Zala m.].)

„...Pedig abba hiba nincs, az is csak úgy szette össze gyönyörűen, aki irta. Azért szeretik ezeket az imákat, mer’ régi, szüleinktű tanútuk, hathatós ima...” (Attala [Somogy m.], 1972. VIII. 2. O. M.-né, 1902.)

⁴⁶ „...mer ez lehetetlen, hát az Úrjézust, ugye, a Gecemáni-kertbe fogták el a zsidók...” (Magyarkeszi [Tolna m.], 1970. VII. 20. V. J.-né, 1896.)

„...azon fekszik az Úrjézus és hétsingnyi fehér olvasó van a kezébe... és akkor azt mondta a pap nekünk, a tisztelendő, hogy hát az nem igaz, mert mikor az Úrjézus vót, akkor az olvasó nem vót, mert Szűz Mária adta Szent Domonkosnak az olvasót. És akkor azt mondja, hogy ez nem olyan imádság, és akkor többet nem imádkoztam... Édesanyám tanított rá, és a pap azt mondta, hogy ez nem imádság.” (Bátaszék [Tolna m.], 1971. IX. 17. P. L.-né, 1904., Józseffalva [Bukovina].)

⁴⁷ „...kigyóna az esperesnek, az meg letiltotta őket. Azt mondta nekik, dobják a tűzbe, azt nem szabad imádkozni. Azt nem mondta, hogy miért. Azok nem engedelmeskedtek neki... Nagymama azt mondta neki: »Dobja be, esperes úr, én nem dobom be«.” (Nógrádsipek, 1972. XI. 11. K. J.-né, 1920. Nagyanyja 1965-ben halt meg 94 éves korában.)

„...azt mondta neki a papja, hogy ezt tegye a tűzbe, ezt hagyja elégtételül, hogy ezt az imát égesse el... ő nem törődött azzal, hogy a papok mit mondanak...” (Nagyberény [Somogy m.], 1970. V. 24. K. J.-né, 1894.)

„...Ki parancsul nekem, ha én lefekszek az én ágyamba... osztán csöndbe imádkozok?... Csak a jó Isten segíllen meg...” (Nemeshetés [Zala m.], 1970. XII. 1. H. Gy.-né, 1895.)

⁴⁸ „...ezt este is, meg reggel is. Reggel legtöbbet imádkozom, hogy fölébredek, hogy megszabadútam, hogy semmiféle baj nem ért...” (Romhány [Nógrád m.], 1970. VI. 30. H. L.-né, 1904.)

„...bűtön, nagybűtön... ezt ídesapám dédöregje annyáru’... nagybőtbe mindig térden állva imádkoztunk... Ennél finomabbat nem tudok.”

„...Haldokló mellett szoktam én imádkozni... hogy hamarabb, ugye, szabadul az ő bűneitől...” (Karancslapujtó [Nógrád m.], 1970. III. 23. Z. L.-né, 1908.)

⁴⁹ „...Tuggya, hol imádkozok legtöbbet? Mikor megyek az úton, mondtam, hogy a rózsza kivirágozhatna az utamon, mer én annyit imádkozok, ha arra megyek...” (lányához, akinek 8 gyermeke van, és segíteni jár hozzá). (Rinyakovácsi [Zala m.], 1971. XI. 3. M. J.-né, 1898.)

„Kedvemet találom benne nagyon, hogy otthon is, ha magam vagyok, nekem az az élet, ha imádkozhatok vagy énekelhetek... még munka közben is, ha kiállok a szőlőbe kötnyi, vagy eggyelem a szőlőt... má bizony kapálás közben is szoktam egy kicsit dalolgatni...” (Nógrádsipek, 1974. III. 13. B. L.-né, 1919.)

⁵⁰ „...ülünk a kemence körű, a lámpát meg se gyújtották, oszt úgy imádkoztunk a padkán körbe... együtt mondtuk mindnyájan nagyanyámékná’... ezeket nem lehet elfelejteni... csak ahugy otthun tanútuk, csak ahugy otthun imádkoztuk... ők is ezt összeszedték így maguknak az eszeztől gondolom szerint... oszt így szokták meg, azután most így maradtak egymásról egymásra... ídesapám is azt mondta, hogy ezt a »Hajnal«-t még a nagyanyjától tanulta...” (Jászsószentgyörgy [Szolnok m.], 1974. II. 17. B. J.-né, 1911., Alattyán [Szolnok m.].)

⁵¹ „Templomba is szokták a rigi öregek... míg nem ment a főtisztelendő úr a templomba, aggyig az asszonyok imádkozták így maguk. Közösbe is szokták.” (Az „Ebben a házban négy szög van...” imája.) (Pográny [Csehszlovákia], 1973. XI. 8. T. B.-né, 1922., Nyitragerencsér [Csehszlovákia].)

„...ott az imádkozóháznál, ahova szoktunk imádkozni járni...” (Bükkszenterzsébet [Heves m.], 1972. I. 15. Cs. A.-né, 1899.)

„...[amit lehetett, ebbe a könnyűbe, ebbe a füzetbe] mind énekeltük, mer, tuggya, vót nekünk egy gyümölcsösünk, falutól három kilométerre vót. Hegyen vót. S abba vót egy keresztfa. S vasárnaponként déli misérő kijöttünk s délebédeltünk, s akkor az asszonyokkal összetalálkoztunk, mer ott nem ilyenek vótak, mint itt. Jobb hívők vótak. Esszetalálkoztunk, még húszan es vótunk, s elmentünk a kereszthez, míg mentünk az uton, addig is imádkoztunk vagy énekeltünk...” (Majos [Tolna m.], 1970. VII. 23. G. M.-né, 1887., Istensegíts [Bukovina].)

„Valamikor lakodalomba mondták... lakodalomba valamikor inekőtük, esküvőre, mikor mentek a menyasszonyér’ ...a sarkon, a sarkon, minden lakodalomba eztet...” („Paradicsomba csendítnek, az angyalok énekelnek...”.) (Nyitracsehi [Csehszlovákia], 1973. XI. 9. Sz. M.-né, 1900.)

„...Ez má’ nagyon régi... tollfosztásba mondták, tanúták...” („Ha kimegyek ajtóm elejbe...”.) (Béd [Csehszlovákia], 1973. XI. 12. K. F.-né, 1932.)

⁵² (A „Mivel már beesteledett...” kezdetű ének/ima a funkcióváltás állapotában, itt még énekként:) „...ezt summásságon tanultam, mikor oda vótunk nyári munkán... itthon nem mondtuk, ott a summásságon tanútam a többiektől...” (Mezőkövesd, 1970. III. 6. K. J.-né, 1898.)

⁵³ „Maga ollan, mint egy kártyavető cigányasszony, kizsarulla az emberből, amit akar.” (Nemeshetés [Zala m.], 1970. XII. 1. T. J.-né, 97 éves.)

„Maga úgy biztat engem, amelyik ló nem tud húzni, fenyegeti, hogy hújzon...” (Végre eszébe jutott, s így fejezte be:) „...hát így legörgettem ezt az izét, hol elsűritettem, hol, hol, szóval ment.” (Majos [Tolna m.], 1970. VII. 23. G. M.-né, 1887., Istensegíts [Bukovina].)

⁵⁴ „...Kinek kell, édesem? A 80 éves elnyötteknek. Se látunk, se hallunk, menni sem bírunk... nem gyün senki... nem azért, hogy nem lehetne, de nem gyűnnek a népek. Mer hát nem köll nekik semmi, csak a televízió. Ha így halad, teljesen kipusztul a hit terén az élet...” - S mi lesz az egyházzal? - „Mebukik! Mi lenne? Pedig az Úrjézus megígérte, hogy a pokol sem vesz erőt rajta. No, de hát nagyon fáj nekünk régieknek, édesem, hogy így kell erre a hitetlen nemzedékre ránézni... Nagyon fájlaljuk, mi öregek. Nagyon. Ott kong a gyönyörű nagy templom üresen...” (Endröd [Békés m.], 1972. XII. 2. P. J.-né, 1897.)

„...nincs becsukva, még a rendőr oda nem állt sehová, egy templomajtóba se, hogy oda nem szabad bemenni... Ők saját önönmaguktó teszik ezt, amit tesznek. És annyira puha a menyeim, és annyira gyöngék, annyira puhák, hogy hát megengedgyik. Hát mér’ engedgyik meg? Nincs pofon? Nincs pofonadó kéz?” (Nógrádsipek, 1974. III. 13. K. V.-né, 1905.)

„A vallásossággal úgy vagyunk, hogy ez majd elzüllik. Ez elzüllik, mint a jó tehén. Hogy mikor elzüllik a tej tölle, miko mán vemhes. Ez úgy fog elzülleni.” (Nógrádsipek, 1974. III. 13. K. V.-né, 1905.)

⁵⁵ „...szeretnék bejutni az országába. Azé’... Lelkünknek megnyugvást ad, bizony. Megnyugszik az ember, ha imádkozik.” (Varsány [Nógrád m.], 1972. VII. 11-12. Sz. I.-né, 1901.)

„Miért imádkozom, aranyosom? A jó Isten maj’ talán jobban gondol rám, hogy el is köll ezt az öregasszonyt vinni... hát má szeretnék, aranyosom (meghalni), jaj, 83 évig élni... s ezt a szomorú kenyeret egyem? Hisz ippen ölegem van vele!” (Bucsuszentlászló [Zala m.], 1973. VI. 30. H. R., 1890.)

„Nekem már más dolgom nincs... mindig imádkozgatok, édes, mindig, szüntelen, az az én dolgom... Csak az imádság... számítom mindég a napokat... Mér teher az élet? Hát teher, mer hát, ugyi, má nem tudok semmit se tenni. Csak imádkozgatok... elgondolom, kedvesem, hogy mi vótam, oszt mi lettem, hogy ennyit dógoztam én, oszt ehul vagyok...” (Karancsság [Nógrád m.], 1972. V. 28. U. I.-né, 91 éves.)

⁵⁶ „...Hát ugye, nézze, özvegy vagyok, nem bántok senkit, nem bánt senki se, oszt akkor én ebbe tanálom föl magam, templomba is ma már harmadszor vagyok... én ebbe tanálom föl magam, hajja, hogy imádkozok... Nekem ez az öröm...” (Apátfalva [Csongrád m.], 1972. XII. 3. A. J.-né, 1910.)

„Kilenc hasval tíz gyereket születtem, lelkem. Az utolsó ikrek vótak... rettenetes, amit má értem, lelkem, rettenetes... És mégis a jó Isten erőt, egészséget ad, hogy nem kell gyámol. Istent kérem mindig. (Imádkozgatok.) ...ha a dolgom elvégzem, végzem a rózsafüzért. Imádkozgatok, lelkem. Megkértem a jó Istent, hogy adjon erőt, hogy még a többiekvel hadd lehessenek...” (Egyházasbást [Csehszlovákia], 1973. XI. 21. M. I.-né, 1886.)

„Aszongya az unokavőm: »Mennyen, mamám, maga a templomba, maga csak imádkozzon, mer maga öreg, mer má magának nem sok van vissza. Még ha öregek leszünk, mink is imádkozunk.« Mondom: »Tik má akkor lekéstek, má tik lekéstek.« (Sírva:) Le is késtek!” (Kadarkút [Somogy m.], 1972. VIII. 4. Sz. B.-né, 1904.)

⁵⁷ „...Unokákrú unokákra akarom, hogy maraggyon... mi vallásosak vagyunk, menünk templomba...” (Bucsuszentlászló [Zala m.], 1971. IX. 11-13. - búcsú. P. F.-né, 1899., Hollád [Somogy m.].)

„...hát hogyha megöregszem és elpusztulok, akkor mégis ezeknek is csak eszébe gyut, ugye? Hogy valamikor a nagymamátú tanútam. Ennekem is eszembe gyut, hogy a nagymamámú tanútam...” (Juta [Somogy m.], 1972. VIII. 16. K. J.-né, 1915., Kiskorpád [Somogy m.].)

⁵⁸ (Görög katolikusok között beszélgetünk a Fehér rózsza, Mária imáról. Egy hang:) „...Ez görög imádság. Ez szent. Olyan, ami le van pecsételve, hogy Jézus meghalt és feltámadt, ez az imádság is örulla szól... Ezen tagadást nem lehet tenni, hogy ez az imádság nem valóságos, és ez így van. Ezt én így tartottam. Görög katolikus vagyok, nekem az elődöm is, én is az vagyok. Még az utódóm is az lesz. Ez a görög imádság, és aki akarja, megtanulja, és a mennyekben dicsőséget nyerhet vele. Ezen meg van írva... az Úrjézus meghagyta, hogy aki ezt az imádságot elmongya, tiszta szívéből,

megbocsánatot kap mennyek országában.” (Máriapócs [Szabolcs-Szatmár m.], 1972. IX. 9-11. - búcsú. N. I., 1911., Nyírlövő [Szabolcs-Szatmár m.].)

„...hát ezt most má, ugye, nem mongyák. Valamikor mondtuk, gyerekkoromba... Hát mise végén vót ez inkább, nem csak Mária-ünnepen, mindig... iskolában mondtuk, mikor a tisztelendő úr kinn vót (a tanyán), hittanórát tartott nekünk. Általában mindig mondtuk ezt az imát, mindig hasznátuk... Ugye, mi tanyán laktunk, kijárt nálunk havonta egyszer a tisztelendő úr és hát, hát mise végén mindig mondtuk eztet...” (Máriapócs [Szabolcs-Szatmár m.], 1972. IX. 9-10. - búcsú. I. I.-né, 1929., Nyírvasvári [Szabolcs-Szatmár m.].)

„...Ez a szabolcsi népnek megnyugvó helye (a máriapócsi búcsú), ahol ki tudja önteni azt a keserves baját, ami vót, régen. És mostan erre kapott itt enyhülést... mer ugye, itt az egész nép földmunkás, napszámos, és ugye, részesmunkás emberek vótak... Ha nem vót máshol nyugalma, esetleg itt kapott a Szűzanyától.” - De most jól megy a nép sora, és mégis rengetegen vannak... - „Belátta ezt a nép, hogy régen a Szűzanya nem hagyta el a népét, tehát most hálából, hiába jól élünk, csak ezt mi tartjuk, mer megérdemli tőlünk.” (Máriapócs [Szabolcs-Szatmár m.], 1972. IX. 10. - búcsú. Anonymus, 62 éves. Pusztadobos [Szabolcs-Szatmár m.].)

⁵⁹ Református létére miért imádkozta ezeket a katolikus imákat?

„Katolikusokhoz e’möntünk, ugye, tanutuk mink a többitü’... ezért a jó Isten nem ver meg, mikor azt mondjuk, hogy Istennek a drága gyereke szenvedött, ugye. Jézusunk. Na! Hát ez mind drága szép imádság... este is, ha lefekszöm, regge’ is, ha fő’kelök, én imádkozok.” (Kaposvár, 1973. IX. 25. - piac. Zs. S.-né, 1910., Szilvásszentmárton [Somogy m.].)

„...Szeretek katolikus templomba járni, és... találtam is egy olvasót, s arról mindig szeretek imádkozni, még éjszaka is előveszem, és imádkozok róla...” (Sajószentpéter [Borsod m.], 1970. XI. 1. B. I.-né, 1884.)

⁶⁰ „...Annak nincs a Jóistenre szüksége, mert az gazdag asszony...” (Balatonlelle [Somogy m.], 1970. VIII. 1. Sz. P.-né, 1895.)

„...én nem vagyok megijedve, mert én meghalok... mert én szegény vagyok. Én mindig szegény vótam...” (Varsány [Nógrád m.], 1972. XI. 10. Cs. J.-né, 1899.)

„...én mind szegény ember a Vallasra oktatam őket (a gyerekeiket)...” (Z. J., Ipolyszög [Nógrád m.] 1971. IV. 12-i leveléből.)

„...és járjanak templomba, mindenki, nemcsak a szegények, hanem járjanak az urak is...” (Somberek [Baranya m.], 1971. IX. 25. Cs. J.-né, 1894., Hadikfalva [Bukovina].)

⁶¹ „Írást nem tudok. Egy betűt nem tudok. De a fejből, ha meghalltam, én akkor megtanultam, úgy fölvettem a fejembe mindent... de úgy bánom most, hogy ha én tudnék írni, írást, én nem itt lennék, ahol most vagyok. Ott lennék, ahol magik vannak valahol...” (Mekényes [Baranya m.], 1970. I. 19. S. F. J.-né, 1894., Lészped [Moldva].)

„...Ez a régiek imádsága volt. Mer a régiek nem tudtak írni-olvasni, és amit úgy hallottak, az úgy rájuk ragadt, meg is őrizték, megmaradt az agyukban, mert egyébként tudomány nem volt benne. És iskolába nem jártak, tehát üres vót a fejük, és vót helye az ilyennek benne...” (Nagykanizsa [Zala m.], 1972. VI. 7. Anonyma, kb. 70 éves.)

⁶² „...Én ezt nem könyvbü tanútam. Így szájrul szájra ment.” (Somogyszentpál, 1972. VIII. 20. B. M.-né, 1908., Varjaskér [Somogy m.].)

„...apáról fiúra megy, majd az elődökre. Én is onnan tanútam... csak onnan marattak ezek mind... nagyon régi imádság...” (Karancsság [Nógrád m.], 1972. V. 28-29. - búcsú. D. J.-né, 1904., Ságújfalu [Nógrád m.].)

„...nem mondja senki egyformán... talán mer e’ nem imakönyvbe vót, aztán mindenki, aki a szüleitü ahugyan tutta... azok megint vitték a szülőktü... édesanyám is hazúrá vitte, így ment tovább...” (Abda [Győr-Sopron m.], 1972. II. 28. F. I.-né, 1897.)

- ⁶³ Pl. elvétele megjelent ponyvalapokon vagy egyéni kézírásos jegyzéseken (lásd a 65. jegyzetet, a 112., 116. sz. imádságot, a Memorialist és Horvát István naplórészletét).
- ⁶⁴ „...Hát ennek nincsen írója (a ponyvának), nem a papság írta, és nem is ilyen szerző vagy író. Kitalálta a nép maga. Gondolom, hogy így, ahogy fáradt volt a nép, lefeküdt, így magátul kitalálgatta... ezek olyan kis lapokon vótak. Ezt úgy szokták árulni a kódusok a templomajtóba...” (Budapest, 1970. II. 24. T. A.-né, 1913., Mezőkövesd.)
- ⁶⁵ „...Emezeket meg hát csak így papírosru imádkoztam... de má nagyon soványok ám...” (szakadozott lapok, pl. Hét mennyei szent zárak). (Kocsola [Tolna m.], 1972. X. 20. V. V.-né. 1887.)
- „...Egy könyvároló bácsitól... már nagyon régen, még gyerekkoromban... jártak így faluba, akkor bejöttek a nagyapámékhoz, és én is ott voltam. S oszt akkor tanultam tőle. De hosszan...” (Karancsság [Nógrád m.], 1972. V. 28-29. - búcsú. S. Gy.-né, 1907., Csécse [Nógrád m.].)
- „...a Fehér rózsza, Szűz Mária, ez vót, eztet árúták, ugye, vásárba az istóriások...” (Regöly [Tolna m.], 1970. VII. 22. G. Sz. J.-né, 1892.)
- ⁶⁶ Kríza Ildikó: Epikai-lírai alkotások az irodalom és folklór határán I. Legendaballada. Bp. 1972. Kandidátusi értekezés. Kézirat.
- ⁶⁷ (Édesapjától tanulta az imát) „...az meg az édesanyjától, az meg biztos még ő is édesanyjától... hát ez így, hát csak így jöhetett létre, drágám. Ez másképp nem jöhetett létre, csak így. Mindig az utánavalók megtanították egymást. Egymástól tanulhatták meg, mert csak arra taníthatja meg, amit tud. Amit nem tud, arra nem tudja megtanítani. Úgy van-e? Nem könyvből tanútak, mert nem tudtak olvasni, csak a szüleiktől ők is...” (Egerbakta [Heves m.], 1972. VII. 27. M. K. J.-né, 1892.)
- „...Föl sem merült, hogy lehet vagy nem lehet... nem értettük meg mi gyerekek se, öregek se, nem tútták azok a régi öregek, hogy ebbe van valami különbség, hogy az egyház megenged-e valamit vagy sem. Ahogyan ők is megtanúták régi szülőktől... mink meg őtőlük megtanulluk, mitülünk má a gyerekek... de má most azoknak vége szakad, mer az má nem lesz többet folytatva... a mostani fiatalság nem imádkozik ilyeneket, nem sokat lehet ám találni azér most se belőlünk, ijjen régiekből, és akik hát tünnek...” (Öreglak [Somogy m.], 1972. VII. 7. A. I.-né, 1894.)
- ⁶⁸ „...Talán második osztályos vótam, mikor jártak ojjan zárándok emberek. Ojjan nagy bot vót náluk, és a bot végén vót feszület... És kinn a pusztán laktunk... igen réges-régen vót az, ojjan szakállas zárándok ember vót az...” (Megkérdezte tőlük, hogy mit tudnak imádkozni, azt felelték, amit az iskolában tanultak.) „...kislányom, én megtanítalak benneteket *imádkozni*...” (Somogytarnóc, 1972. VIII. 3. Gy. M.-né, 1901.)
- „Gyerekkoromban odaállított édesanyám az ablakba, vót egy szent kódus, aki mindenféle isteni parancsot tudott, ilyen szent dolgokat, s mink gyerekek mondtuk vele... Minden héten meggyütt, járta a házakat, s tanította a gyerekeket imádkozni a »Héccer hét szentmisé«-re ...hangosan mondta, kórusban a gyerekek vele. Úgy megtanított, már vártuk, hogy hun kezd...” (A „Héccer hét szemtmise”-imádság elnevezése a nagyberényi alaptípus, a „Názáretbe” van egy mustromfa... abban mondtak héccer hét szentmisét...”-motívumából keletkezhett.) (Badaconytomaj [Zala m.], 1973. VIII. 9. Sz. J.-né, 1895.)
- ⁶⁹ „...Nem vót elég pap és tanító a tanyákon... egyszerű parasztemberek tanították a hittant és a tizenkét apostolt, a Tízparancsolatot. A Tízparancsolatot rendszerint versbe tanították meg, mert így a gyerekek könnyebben emlezték.” (Endröd [Békés m.]. 1972. XII. 2. Anonyma, 50 éves.)
- „Volt egy pap, és az nagyon tiltotta, hogy babonás pogán maradvánnak tartotta... akinek vót, össze-szedte... és elégették. Hát azér van itt olyan kevés belőle...” - Mi a pogányság benne? - „Hogy »Ebbe a házba nígy szög van, mind a nígybe angyal van«! Hát az nem igaz, azt nem látta senki, azt csak úgy mondják...” (Béd [Csehszlovákia], 1973. XI. 12. F. I.-né, 1911.)
- „...abba az időbe is a pap nagyon tiltotta, és a prédikációs széken sokszor mondták, hogy ez egy szektának a gyűjteménye, és azok terjesztik, s ez katolikusokhoz, római katolikusokhoz nem való...” (Kerekegyháza [Pest m.], 1970. VIII. 26. F. I.-né, 1915.)

⁷⁰ „...ezt nagybőjtben énekeltük minden vasárnap... hát a férfiak énekelték Jézus szavait, s a Szűz Mária szavait az asszonyok, s a végén Ádámot a kántor, a bűnösöket akkor az egész nép...” (Az „Oh egek, sírjátok...” kezdetű éneket.) (Aparhant [Tolna m.], 1970. VI. 24. P. A.-né, 1907., Andrásfalva [Bukovina].)

„...Nagypénteken szoktuk énekelni, mikor Jézust virrasztjuk... kilenc órától tizenkettőig szoktunk virrasztani. Ezt azért szoktuk ott imádkozni, hogy mikor az Úrjézus mondta a tanítványainak, hogy tartsatok ki velem egy órát. Oszt annak az emlékére szoktuk ott imádkozni...” (Nógrádmegyer, 1970. III. 20. T. G.-né, 1884)

„...Az öt csütörtököt is tartják... öt csütörtök egymásután, mindegy, hogy melyik öt... De azt csak éjfél tájban köll, amikor az Úrjézus Krisztus a Gecemáni-kertben szenvedett, hisz szent órának mondják, és mikor tollfosztásból megjöttek, akkor két óra hosszat is eltart... Krisztus szenvedésére a Gecemáni-kertben...” (Kalász [Csehszlovákia], 1973. XI. 3. H. J.-né, 1902.)

⁷¹ „...Kik megemlékeztek az én keserves halálomról, kiváltképp boldog halált nyernek...” (Palota-bozsok [Baranya m.], 1971. IV. 12. Cs. A.-né, 1909., Hadikfalva [Bukovina].)

„...Hát eztet szombaton legjobban. Szombatyi nap. Hát ha kéri a Szűzanyátú’, mer ugye, benne van az Úrjézus szenvedési, aztán, amit a Szűzanyátú’ kér, azt megaggya, hát ugye, most legjobban kérjük mink is a békét, hozzá mongyuk mindig, hogy a világbékét aggya meg az Úristen...” (Hasznos [Nógrád m.], 1970. XI. 10. N. S.-né, 1896.)

„...mert nincsen kedvesebb, hasznosabb a mennyei Atya előtt, mint a keresztény hívek az ő szent fiának keserves kinszenvedéséről emlékeznek. Aki olvasni nem tud, az imádkozik...” (A Hét mennyei szent záruk imádkozása) „után vót, aki megtudta halálát. Öreg Právics körösztyanyám, kinn a hegyen... az föl is ötözött, aztán a hideg ágyra feküdt. E’készítette... előtte való nap oda vót gyónni, hazament, akko’ még megvacsorázott, aztán másnap, akko’ szépen fölötözött, osztán megha’t.” (Kocsola [Tolna m.], 1971. X. 20. V. V.-né, 1887.)

„...harmadnappal halála órája megjelenik, hogyha ezt az imát elmondja. Szóval hát, akkor nagyon jártak templomba, meg gyóntak. Gyanatlan nem halt meg senki, úgy rákészültek, s a családba kijelentették: »Nézzétek, fiaim, én most meghalok.« S hitte az a család. Itt van Gergel Lajos, élő ember, hogy a nagymamája hogy mondta. S nem evett, csak készülődtek, takarítottak a lányok, s úgy lett, ahogy mondta...” (Nagyvejke [Tolna m.], 1970. VI. 24. G. G.-né, 1906., Istensegíts [Bukovina].)

⁷² „...Hát ugye, szereti a Jézus Krisztus és a Szűz Mária, ha rulla emlékezünk... azért kell mondani, hogy a Jézus Krisztus szenvedésirü ne feledkezzünk meg...” - Nem elég csak nagybőjtben? - „...Nem ám! Mindennapi mise arrú szól. Mindennapi miseáldozat: Jézus Krisztus szenvedése. Hát, aki hitös, az bizon nem feledkezik meg az ijjesmirü. Nem felejtik el halálos hóttig...” (Attala [Somogy m.], 1972. VIII. 2. O. M.-né, 1902.)

⁷³ Pl. már egy 1281-ben Bolognában lejegyzett kódex Mária-álmom imájában (lásd Paolo Toschi: La poesia... 91-92. o.).

⁷⁴ „...én minden este, reggel elimádkozom ezt még most is! Mer tuggya, hogy má, lássa a végén, hogy mongya: »Aki e’mongya ezt az imát este lefektében, reggel fölkelében, úgy üdvözü, mint Jézus üdvözült, még a legkisebb ujja sem esik bünbe«...” „Hiszem, hiszem, hát így tanultam leányka-koromtól... mer üdvözülni akarok.” (Bátaszék [Tolna m.], 1971. IX. 17. P. L.-né, 1902., Józseffalva [Bukovina].)

„...A Jóisten azt mondotta, (aki ebben részesül) legyen lelke mosogatásának szent szakramentuma...” (Máriapócs [Szabolcs-Szatmár m.], 1972. IX. 9. - búcsú. F. G.-né, 1898., Vitka [Szabolcs-Szatmár m.].)

„...Krisztus Urunk azt kiáltja a magas keresztfáról: »Aki ezt az imádságot...«” (Máriapócs [Szabolcs-Szatmár m.], 1972. IX. 10. - búcsú. Sz. M.-né, 1921., görög katolikus.)

(E záradék néha fenyegető hangúvá is válhat:) „...Aki halla, s nem tanulta meg, azzal év végén számolunk.” (Háromfa [Somogy m.], 1970. XI. 29. M. P., 1914.)

⁷⁵ „„Íme, az Úrnak keresztje, / Fussatok, ellenséges hatalmak, / Győzött Júdának oroszlánja, / Dávidnak gyökere, Alleluja!...« Nagypámtól: Szent Antal mondta, mikor még a földön járt, ő mindig prédikált, és az ördög megkísérte, és ahogy megkísérte, nem tudott menekülni, s mikor nem bírt az ördög ellen állni, hát ő gondolkodott, hogy mit tudna? Milyen imádságot tudna mentőként tőle? Mikor eztet kezdte mondani, többet az ördög nem tudott hezzá közelíteni. Örökké vetett egy keresztet maga elejibe... az imádságot mondani kezdte... többet nem közelített hezzá az ördög...” (Kéty [Tolna m.], 1971. IV. 24. D. T.-né, 1899., Hadikfalva [Bukovina].)

„...Juda törzse, Dávid / Alleluja / Vicit Leo+de Tribu Juda / Radix+David Alleluja, Alleluja...” (Bajorországi ferences kolostorból, Kelheimből egy 1665-ös, ördögűző formulákat tartalmazó könyv alapján. Lásd Katona Lajos: XVII. századbeli ördögűző könyvecske. Ethn. XIII. 1902, 60-70., ill. 103-111. o., i. h.: 65. o.)

⁷⁶ „...Úgy, hogy ebből az énekből is veszek egy szót ki, meg a másiktól is, azután összerakom. Így összerakom. Így összeszedem...” (Mernye [Somogy m.], 1972. VII. 31. G. I.-né, 1898.)

„...Isten atta ezt az agyambú... magambú jön...” (Bükkszenterzsébet [Heves m.], 1972. I. 17. Sz. J.-né, 1913.)

„...magán - magánba zárkózott imádság, ugye, a lelkiismeretből fakad.” (Kaposvár, 1973. X. 25. - piac. Sz. L.-né, 1905., Töröcske [Somogy m.], csomai lakos.)

⁷⁷ „Vasárnap kicsit nehéz szívvel indultam az új ismeretlenbe... Az utcán egy öreg nénit láttam...” (már Szendrőn jár) „...elmondta az „Ő hajnal” ottani érdekes változatát. Behunyt szemmel, és olyan átéléssel, hogy csuklott a hangja. Azt hiszem, ezt az első mély impressziót nagyon sokáig őrizni fogom...” (T. L. miskolci főiskolás dátum nélküli, 1970 novemberében érkezett leveléből.)

⁷⁸ „Az imát szüleimtől tanultam, ez volt a gyerekek első önálló tudománya. Csak ezek után tanultuk meg a Miatyánkot és Üdvözlégyet.” (Levélben küldte a 83 éves bácstopolyai születésű [Jugoszlávia] Z. P. Szegedről 1972. VII. 23-án.)

„...aztán mikor lefeküdtünk, az meg font, s közben aztán elmondtuk az imádságot. »No, most csak aludjatok.« 3 éves voltam, mikor édesanyámtól tanultam.” (Gamás [Somogy m.], 1972. IX. 11. Cs. L.-né, 1903.)

„Gyerekségemtől tudom ezt. Mindenféle fajam foka... egész nemzetségem.” (Monok [Zemplén m.], 1970. XI. 9. V. J.-né, 1886.)

⁷⁹ „Imádkozni is lelkileg kő’. Nem csak úgy, mint a szajkó, hogy tudom ezt a verset, aztán egyformán elmondom. Mindig úgy tartottam, hogy még óvasni is mindent másképp kő’. Az újságot is másképp kő’ elóvasni, mint a testamentomi füzeteket... Imádkozni is úgy szoktam, ahogy kívántatik... hangsúlyosan kő’, nem csak egyformán elmondani, mer nincs annak akkor semmi értelme...” (Öreglak [Somogy m.], 1972. VII. 5. A. I.-né, 1894.)

„...a jó Istent, azt nem lehet, azt csak megkérni lehet, azt kérő hangon lehet, imába is vagy bármilyen beszédtemába elő, de nem, hogy igenis, hát köll, hogy segiccsé, vagy ráparancsolni, igenis, segíts! Mert most nekem esetleg szükségem van rád. Ugye. Ez az, mondjuk, így nem helyes. Ezért nem szeretjük, nem is tanultuk meg ezt az imamódszert... mostanában már sokkal modernebbül vannak az imák is írva... más hangon, ahogy beszélünk, most a népi nyelvet is jobban kieszedik az imából is... régen pedig teljesen... olyasféléképp, a nép ahogy elképzelte a jó Isten felé az elmondását vagy elképzelését, azt úgy mondta el imában is...” (Csokonyavisonta [Somogy m.], 1972. VIII. 17. P. Gy.-né, 1928.)

⁸⁰ Olsvai Imre több, főleg görög katolikus adatközlő imáját jegyezte le. Általános észrevételeit így summázta: 1. A hangmagasság a recitáló alaphangon végig igen tiszta. A hangsúlyos kezdőhangok magassága néha csak elnagyolt, „szerű”-hangköz, sokszor hajlik vissza az alaphanghoz... 2. A ritmus hol világos recitálás, illetve giusto, hol átmenet a parlando-recitációba. A nyelv ritmusa

érvényes a két-(három) tagú csoportok pontos belső tagolására... (O. I. egyik lejegyzését lásd a Függelékben.) A szövegek eredetkérdéséhez, énekelt voltához lásd még a 32. jegyzetpont alatt idézett Muzsika-beli cikkemet.

⁸¹ Mezey László: Korreferátum Erdélyi Zsuzsanna előadásához. Ethn. 1971/3: 368. o.

⁸² „Hát az imádság, nem a jó Isten kívánja azt, hanem saját magunk, mert mikor valamit ki akarunk nyerni, akkor a jó Istenhöz folyamodunk. De ugye, az Úristennek arra nincs szüksége. Hogy mink imádkozzunk. De nekünk arra van. Nekünk van rá szükségünk. Az Úristen nem keresi, hogy imádkozzanak... Hát imádság, böjtölések, csak ezek lehetnek, akik megmentenek a kaján lélektől.”

„Hát úgy vótam tanítva, kicsi koromtű... Valahogy én, amit kértem az Úrjézustól nagyon, én annak mindennek ura lettem. Mindennek a világon...” (Mende [Pest m.], 1974. III. 28. K. P.-né, 1900.)

⁸³ „Hát ő tanítgatott engem valamikor, különbet nem tudok, Miatyánkot, Üdvözlégyet keveselltem. És hogy még valami szépet mongyon, ennyit tudott, ezt mondta.” (Sajószentpéter [Borsod m.], 1970. XII. 1. I. L.-né, 1928.).

„...De énnékem igen tetszett... ez szép imádság... Mer nézze, hogy ez nem jó, mikor azt mondja, hogy: »Tűztű, víztű, hirtelen haláltű, édes Jézusom« (hangsúlyozva) ...hát nem szép beszéd? Ugye szép?” (Rinyakovácsi [Somogy m.], 1971. XI. 3. B. S.-né, 1897.)

„...nagyanyámtű... ollan nagyanyám vót, hogy szombaton minden reggelig égett a lámpa, petróleum vót. Mária tisztelettyire, s imádkozott sokat, oszt mikor má ezeket mondta, én elaluttam, azt mondtam: »Tudja-e, szülém - szülének hittuk mi akkor -, köccsék fel, mikor a szépet mongya.« Még kislyány vótam. S akkor felkötött: »No, kejj fő, no, fiam!« Miko má ezeket... mindig két térgyin térgyepűt, úgy a kép előtt, oszt mindig felkötött: »No, kejj, fiam!« Oszt akkor tanútam...” - Miért nevezte „szép”-nek? - „...hát, hát nekem szép vót... cifrább vót, vagy miért. Ugyi, nem a Miatyánk vagy az Üdvözlét... ezt nagyon szerettem mondani.” - S mi volt a szép benne? - „...A Jézus szenvedései, hogy szenvedett, megfeszítették, megostorozták, minden benne vót, a Jézusnak a szenvedései...” (Bükkszenterzsébet [Heves m.], 1972. I. 15. K. B. F.-né, 1891.)

⁸⁴ „Erő van ezekben az imákban... erő. Lelki erő. Lelki erő. Legyöngülünk is, csak ebből merítünk. Micsináhatunk? Bizony van az életben, hogy legyöngül az ember. Akkor mink hová fussunk? Főleg má ilyen idősök? Nem találunk fő magunkat itt. Ott, a magas kék eget aki teremtette, csak mink ott találjuk fő magunkat... Azér ne vegye ezeket bele, mer elvisznek a partizánok...” (Tormás [Baranya m.], 1972. V. 19. K. J.-né, 1900.)

⁸⁵ „...az a legszebb imádság... nagyon szeretem aztat... mer abba benne van a Krisztus Urunk szenvedési, meg a Mária keservi...” (Sirok [Heves m.], 1970. XI. 5. F. J.-né, 1905.)

„...azt mondta szegín idesanyám, hogy egy szegín szogáló tanította erre, maga a Mária...” (Fertőendréd [Győr-Sopron m.], 1971. XI. 5. R. P.-né, 1895.)

(Van egy régi imája... levélben, ő azt „nagyon takarította”, mert:) „...a Jézusnak a kínszenvedése, halálra ítélték, az vót az imádsága... hogy a Szűzanyánkkal mönt, ugye, a kínszenvedésre imádkozott. Hogy »kívül bársonyos, belű aranyos«... »le van terítve a szép szőnyegge’«... a Jézusunknak a szép imádsága vót... olyan két kis lap, oszt az ű kínszenvedése van rajta... az anyánké vagy még a szülénknek az a régi nyomtatott bötük vannak, de má, ugye, annyira e’rongyosodott, hogy má nincs neki szélei, de én csak az énekeskönyvben betakarítottam. Hát még biztos a szülénknek a hagyománya lehet ez.” (Kaposvár, 1973. IX. 15. - piac. Z. S.-né, 1910., Szilvásszentmárton [Somogy m.].)

Miért szeret búcsúba járni? (Andocsra.)

„Én nem búcsúba mentem, én a Szűzanyához mentem... Aztat mentem tisztelni. Biztos. Úgy mondom, ahogyan éreztem.” (Kaposvár, 1973. IX. 25. - piac. Anonyma, 56 éves, Gölle [Somogy m.].)

⁸⁶ „Azt nemigen tudták, hogy itt a níp mit imádkozgat még... azok még az öregektű hallották ezeket a kis imáccságot...” (Fertőendréd [Győr-Sopron m.], 1971. XI. 11. R. P.-né, 1895.)

„Nem tudtak erről a papok. Nem tudtak. Ez, mer ilyen régi imádság vót. Mer nem mondták meg a népek, ugyé, hogy köztük, hogy milyen imádságokat végeznek... hát ugyé, szoktak úgy házakhoz járni mindég, s ott imádkoztak, ezt nem a templomba...” (Bükkszenterzsébet [Heves m.], 1972. I. 15. U. Cs. A.-né, 1899.)

⁸⁷ „Így tanótam meg édesanyámtól. Így végzem, amíg élek... Nincs mit csinájjak.” (Mekényes [Baranya m.], 1970. I. 19. Értelmetlen szövegrészre mondta S. F. J.-né, 1894., Lészped [Moldva].)

„Isten tudja, így fejezték ki elődeink, aztán mink így tanótuk tőlük. Ők is talán nem is tudták, mit jelent... Hát az anyánk mivelenék úgy szokott...” (Bucuszentlászló [Zala m.], 1971. IX. 11-13. - búcsú. M. I.-né, 1912., Bárszentmihályfa [Zala m.].)

⁸⁸ „Az imádságban leltem minden örömet, minden boldogságomat, úgy, hogy elelmélkedtem az Úrjézus szenvedésirű, ahogyan mondtam, úgy elmélkedtem róla.” (Bucuszentlászló [Zala m.], 1970. IX. 25. - búcsú. K. F.-né, 1916., Kiskanizsa [Zala m.].)

„Mit gondul? Enélkül hol lennénk? (mutat a keresztre)... E tartja föl a lelket. A Krisztus urunk szenvedési...” (Gyöngyössolymos [Heves m.], 1972. IX. 18. - fájdalmas búcsú. Anonymus, kb. 70 éves.)

„...Én a Krisztus vérében mártom, én a Krisztus vérében magamat fürdetem, hogy könnyebb legyek...” (Levélben érkezett Cz. L.-néől Érsekújvárból [Csehszlovákia] 1974. VIII. 12-én az Új Ember gyűjtési felhívására.)

⁸⁹ (Az Új Emberből tanulta) „kimetszettem, e'tettem az imádságoskönyvbe, azér, mer tetszik. Minden tetszik a Szűzanyához, mer ami a Szűzanyához, fűz... özvegyasszony vagyok már 26 éve... a Szűzanyát köllöttem mindig kérni, most is szóga vagyok a gyerekemné, de nem baj, csak a Szűzanya segítsen.” (Éppen a marhákat hajtotta haza.) „...mer hajtom a marhákat is, novemberbe, de nem baj... meg itt van ez e'...” (Mély zsebében kotorász, és előszedi a rózsafüzért). (Himód [Győr-Sopron m.], 1970. XI. 16. idős Anonyma.)

(Szenvedésről szólva mondta imái végeztével:) „Csak az Úrjézus segített, meg a Boldogságos Szűz Mária. Őket kértem, hogy legyenek velem, ne menjek el a kutya világból. Mert mindig bennük volt az egész bizalmam, az egész életem, s lehet is kimondanyi, hogy mindig velem vótak. Olyan állapotban, mint amilyenben vótam. Mintha mindent levettem volna. Itt haladt el a vasút. Csak azt mondtam, elmegyek a vonat alá...” (Mende [Pest m.], 1974. III. 28. K. P.-né, 1900.)

⁹⁰ Rab Zsuzsa: Szegények jutalma. (Óorosz istenes ének - lásd a mottót is a 13. oldalon.) In: Varázslók, szentek, vitézek. Magyar Helikon, Bp. 1967, 140. o.

⁹¹ „...a maga élő kápolnái valóban a hajdanvoltak megőrzött szövegeit visszhangozzák...” (Örül, hogy:) „Hallhatóvá vált számunkra...” (Szabad György egyetemi tanár 1970. XII. 1-jei leveléből.)

⁹² Hálásan nyugtázom Tálasi István kutatásaim iránt kezdettől fogva tanúsított meleg érdeklődését és „nem vagyok folklorista” jeligéje hangoztatása ellenére készséggel nyújtott átfogó szakmai segítségét.

Köszönet illeti a Néprajzi Múzeumot is, ahol e munkát elkezdtem, és Tóth Margitot, ottani főnökömet az anyaggal és párhuzamaival kapcsolatban adódó kitűnő zenei lejegyzéseieért. A köszönet valójában mindenkit illet, aki munkámat akár a gyűjtésben, akár a könyvtári kutatás során segítette.

⁹³ Mivel műfaj történeti érdekből már az első kiadás jegyzeteiben is hivatkoztam a népi imádságok „kritikai irodalmára”, ez alkalommal is feltüntettem a Hegyet hágék... megjelenését követő legfontosabb megnyilatkozásokat, amelyekről tudomást szereztem, vagy amelyeket kézhez kaptam. A megjelenés sorrendjében járok el.

Trost Tibor: Hagyományápolás. Somogyi Néplap 1974. X. 10., 5. o.

Göncz Árpád: Századok üzenete. Élet és Irodalom 1974. X. 19., 11. o.

Héra Zoltán: Nyiss kaput, nyújts kezét. Jegyzetek egy népköltészeti gyűjteményről. Népszabadság 1974. XI. 3., 7. o.

Tóth Sándor: Hegyet hágék, lőtöt lépék... Új Ember 1974. XI. 10., 2. o.

Albert Zsuzsa: Mikrofon előtt az irodalmi szerkesztő. Petőfi Rádió 1974. XI. 17.

Polner Zoltán: A népköltészet új forrásainak feltárása. Csongrád Megyei Hírlap 1974. XII. 6., 4. o.

Kósa László: Erdélyi Zsuzsanna: „Hegyet hágék, lőtöt lépék...” Tiszatáj 1974/12: 93-95. o.

Andrásfalvy Bertalan: Hegyet hágék, lőtöt lépék... Somogy 1974/4: 119-121. o.

Voigt Vilmos: A rítusok szépsége. Valóság 1975/1: 112-114. o.

Bárczi Géza: Erdélyi Zsuzsanna „Hegyet hágék, lőtöt lépék...” című műve kapcsán. Vigilia 1975/2: 80-81. o.

Rónay György: Archaikus. Apokrif. Népi. Imádság. Vigilia 1975/2: 88-90. o.

Tóth Sándor: Jelenlévő múlt. (Beszámoló a Hegyet hágék, lőtöt lépék című könyv kaposvári vitájáról, különös figyelemmel Bán Imre irodalomtörténeti korreferátumára.) Vigilia 1975/2: 82-87. o.

Lázár István: Pogánykút. Új Írás 1975/5: 108-110. o.

Murányi Mihály: Egy rendhagyó mű perspektívái. Világosság 1975/5: 273-278. o.

Értesülesem szerint a könyvnek nemzetközi sajtó- és rádióvisszhangja is volt, de pontos adatok hiányában nem hivatkozhatom rá.

*

Megjegyzés: Az itt közölt népi megnyilatkozások mintegy mondanivalóm belső illusztrációi, csak töredékes és ad hoc jelentkezései a már említett népi lelkiség és tudatvizsgálati anyagnak. Ez utóbbi kiegészítését, rendszerbe foglalását és közzétételét egyik eljövendő fontos feladatommak tekintem. „Fejembe csöng” ugyanis Erdélyi Jánosnak már a reformkorban vallott felfogása, melynek igazsága talán soha annyira nem időszerű, mint napjainkban, az említett paraszti életformaváltozás idején: „Van azonban az irodalmin kívül más tekintet is, mely a népi költészetet a kor egyik és fő szükségévé teszi, s ez a magyar nép lélektudománya.” (Népdalok és mondák II. 1847, 375. o.)

⁹⁴ Tiltó jellegű, rontást megkötő, e formájában ritka ráolvasó.

Ahhoz, hogy ezeket a ráolvasó imádságokat megértsük, egy s mást előre bocsátunk. A nép nem sokat tudott a betegségek okairól, eredetéről. Gonosz, rontó, titokzatos erők hatásának tartotta. Az ősi hiedelem szerint ide-oda vándorló betegségdémonok, halottak lelkei, testbe bűvő állatok, természeti erők, nap, hold, csillagok, szél vagy Isten büntetése okozzák a betegséget. Ahhoz, hogy meg lehessen gyógyítani, fel kell ismerni az előidéző okot, az eredetet. A gyógyítás valójában ellenvarázslat, melynek alapja a kimondott szó bűvös hatása, a szó varázserejébe vetett hit. Aki „tudja a szót”, felhasználhatja erejét. Az ima a szó hatalmára épít, mely viszont a szó hangalakjához fűződik. Maga az elmondás idézi föl a varázserejét, mellyel az istenség, szellem, rontó démon stb. kényszeríthető a kérelem, sokszor parancs erejű felszólítás teljesítésére. A gyógyítás elve analógiás, azaz hasonlóságon alapul, az egyszer már megtörtént eset földidézésén; az eurázsiai általános hagyomány szerint, ahogy az istenek, az istenség életében sikerült a gyógyulás, úgy következzen be az adott helyzetben is. A kezdetben pogány formákat (s itt elsősorban az egyiptomi és babilóniai-asszír varázsigékre-szövegekre kell gondolnunk) később keresztény hitelemek váltották fel. Biblikus eredetre visszavezetett gyógyulások reményében kelnek szárnyra a bűvös szavak, történik a „szent igéket reá mondtam” Bornemisza megvetette gyakorlat. E szemlélet magával hozta a szövegek - általában - kettős tagolódását. Rendszerint epikus rész kezd, mely földidézi az alaptörténetet, a sikeres bibliai keretbe ágyazott gyógyulást, a Krisztus, Mária, Szent János stb. közreműködésével bekövetkeztet. Majd ezután jön az imádság, varázsszöveg, melynek gyógyító erejét kívánja a ráolvasó igénybe venni, s ezért azokat az „igéket” ismétli el, melyek Mária/Krisztus szájából is eredményt hozóan hangoztak el. Az epikus részt lassan mondják, míg a ráolvasó részt gyors, egyhangú, hadaró stílusban, elvétele kántáló-éneklő lejtéssel. Előfordul, hogy az epikus rész elmarad, s csak az utóbbi főrész él. Ennek alapján különböztethetünk meg kiharcoló, elküldő,

tiltó típusú, ismétlődő szerkezetű ráolvasásokat. Ugyanis a betegséget, mint jeleztük, megszemélyesített ártalmas szellemnek, démonnak tekintik, s elküldik lehetetlen feladatok elvégzésére, vagy visszairányítják oda, ahonnan jött: kőbe, sziklára, tengerfenékre, állatba, fába stb., lehetőleg oda, ahol nem tud ártani senkinek. Akárcsak Krisztus, ki az ördögöt a disznóba küldi vissza (Máté 8:28). Megjegyzendő, hogy a ráolvasó szövegek csoportosítása számtalan elv és szempont szerint történik, a fent jelzettek elsősorban azon szövegekre vonatkoznak, melyek archaikus népi imádságainkkal eredetrenden kapcsolódást mutatnak, és melyeket mint szövegeink egy-egy motívumának előképeit fontosnak tartottunk anyagunk elé iktatni, szolgálva ezzel tudat-fejlődéstörténeti, vallástörténeti, filológiai és folklorisztikai érdeket. Olyan fejlődésfolyamatot szeretnénk ezzel érzékeltetni, mely a műfajváltozás, alakulás kérdéséhez visz, és a műfajalakulás a szövegekhez tapadó funkció változásával jön létre, pontosabban az azt befolyásoló tudattartalmak átrendeződésével, ha ugyan nem lecsüllyedésével.

⁹⁵ Boldogasszony alakja magyar ősvallási képzetkörbe visz: pogány istenasszony, istennő alakját idézi, jóllehet a kifejezés a magyar nyelvben már Szűz Máriával azonosult. Szövegeinkben gyakran fordul elő, sokszor Szűz Máriával együtt, egymást átfedve, sokszor megkülönböztetetten. Maga a boldog szó jelentéstartalma az idők folyamán változott. Jelenlegi értelmét a középkorban kapta. A kódexirodalomban azonban előfordul „gazdag” jelentéssel is. Kezdetben - s így jutunk samanisztikus, ősvallási nyomokhoz - varázslatba, bűvöletbe esett, elrévült, elbájolt, megkötözött állapotot jelzett. Lásd a bájoló imádságok és regösénekek idézte egykori gyakorlatot. (Pais Dezső szóbeli közlései alapján, a Kruzsok-együttlétek alkalmával imádságyanyagunk szóállományával kapcsolatban folytatott elemzések során készített feljegyzéseimből.) Boldogasszony személyével kapcsolatban figyelemre méltóak Kálmány Lajos kutatásai. Könnyen hozzáférhetőek a Diószegi Vilmos szerkesztésében megjelent *Az ősi magyar hitvilág* (Bp. 1971) című kötetben, a 319-338. oldalon.

⁹⁶ Damion-Dami(1)on: Pais Dezső szerint feltehetően a Daimonion-Démon torzulása. (Bármilyen következtetés levonása nélkül, pusztán a hasonlóság miatt jegyzem meg zárójelben, hogy Tammuz-Dumuzi mezopotámiai vegetációisten egyik névalakja Damu, ki gyógyító istenség és „nagy varázsló” is az újbabiloni varázsköltészetben - i. e. VIII-VII. sz. (lásd Rákos Sándor: *Agyagtáblák üzenete*. Bp. 1963, 82., 87., ill. 199. o.).

⁹⁷ Horváth Cyrill (ad Szent Ágoston imádsága s általában ráolvasások) *Világiak régi magyar imádságos könyvei* c. művében (*Irodalomtörténeti Közlemények* 1895, 257-281., i. h.: 274-275. o.) írja: „...mint a keresztény vallásosság és a régi babonák vegyülete... a kor mélyen hisz a szellemi világnak mindent átható rendjében, az anyagra való hatalmában... s nem igen számol a kettő között álló törvényekkel. Az embernek csupán akarnia kell és a fizikai világot Isten, angyal, vagy épp az ördög egyszerű segítségül hívása által kénye szerint alakíthatja. Bizonyos szavak biztos eszközökül tetszettek, hogy a halandó a minden anyagon uralkodó, magasabb erőket kényszeríthesse. Benne volt ebben az egyszerű - népies - gondolkodásnak következetessége, erősítették a múlt babonás hagyományai s tenyésztett úton-útfélen. Kétségkívül a codexek imádságai részben a költészet határának egyik-másik részébe nyúlnak vissza. Népies és egyházi szellem kisebb-nagyobb mértékben hatott rájuk.” Horváth Cyrill ezután közöl két imádságot - a Peer- és a Gömör-kódexben maradtak fenn* -, mely szerinte „eredetileg szintén verses ráolvasás” volt. Mindkét szöveg kapcsolatban van imádságaink motívumaival. Az egyiket „Szent Ágoston doktor szerzette”, mint 218. sz. imádságunkat. Berkesné öntudatlan-tudatos büszkesége jogos, ha azt vesszük, hogy távoli örökség hordozója ő, mikor „szép imáccságai”-val előttünk már bájolásnak minősülő ősi varázstevékenység mágikus műveletét, az oldás-kötés gyógyító gyakorlatát üzi. E gyakorlatnak - utaltam már rá - a szónak tulajdonított természetfeletti, bűvös erő az alapja. Végzése egykor az írástudó papi rend - mint minden tudomány letéteményese - kiváltságai közé tartozott: „...mint valami ráolvasó pap, ki agyagtáblát tart kezében...” Az öntőimádság utolsó sorai egy 4000 év előtti (i. e. II. évezred) mezopotámiai költeményt is idézhetnének: „...Gyógyulj meg, te, ki oly sok bajt, fájdalmat kiálltál!... Oldó-kötő igéi gyökerestől kitepték mind a rontást...” (A Hadd hódoljak a bölcsesség urának című és kezdetű versből Rákos Sándor fordításában, lásd *Agyagtáblák...* 69. o.)

* *Nyelvmléktár* II., 88. o., ill. *Nyelvmléktár* XI., 340-341. o.

⁹⁸ A Szelestei ráolvasás - Contra thargy equorum - lófekély elleni analógiás elvű gyógyító eljárás tudomásunk szerint igen ritka emléke. Kiparancsoló típus. Felsőszelestei Gosztonyi János győri püspök 1516-1518 körül így jegyezte le:

*Erdőn jár vala lebeke tárgy
Béka vala ekéje
Kígyó vala ostora
Szánt vala követ
Vet vala kövecset
Parancsolok én tenéked, hogy miképen a kő
nem gyökerezhetik és nem levelezhetik
Azonképen te itt a lovon ne gyökerezhessél
és öröködhessél!*

(A magyarság néprajza II. 415. o.)

⁹⁹ A béka, kígyó itt a rontás társául szegődött.

¹⁰⁰ Nemcsak Ezeiás püspök a torokfájósok védőszentje, hanem Szent Balázs és Szent Apollónia is. A 95 éves Széli Ferencné Tóth Etel a mernyei Naca nénihez hasonlóan imával gyógyít, de már egyházi fogantatású imáival, ahogy mondja: „Vannak imádságjaim, mer a jó Isten reábizta a fogfájósokat, torokfájósokat Szent Balázs meg Szent Apollóniára. Aztán mindennap el szoktam végezni, hogy a kis ártatlan onokáim ne szenvedjenek torokfájásban: »Szűz Szent Apollónia és Szent Balázs, tekéntsétek ezen nagyanya kérésit, oltalmadba ajánlom kedves kis dédonokáimat - még ükonokáim is vannak! -, védd meg a torokfájástú, fogfájástú, minden testi-lelki betegségetű... és bűnűktű is... Ha bajt láttok, tekéntsétek a siralom völgyére, legyetök segítség! Ne felejtkezzetök e' rólunk.« Ennyi az egész!» (Balástya, 1975. febr. 1.)

Vessük össze Szent Apollónia egyházi jellegű imáját Ezeiás püspök pogány igéivel. A két imának azonos a szerepe.

*Nyavajások szoszoloja
Fog fájósok orvosloja
Atya Istennek leánya
Üdvözlégy Apolonia
Nyerd meg (EN:) szolgáltnak
Hogy fogaink ne fájonak
Más nyavaják sem ártsonak
Ecélja imádságomnak
A te ékeségedel -
és szépségedel indulj meg szerencsésen
Járj és országoj. Amen.*

Dicsértessék a Jézus Krisztus.

„Ezeket az imákat elhunyt szüleimtől tanultam” - írja Anonyma dátum nélküli, 1974. augusztus elején érkezett levelében.

¹⁰¹ A betegségdémonnal való találkozás és elküldés szövegtípusának erősen archaikus és ritka változata.

„Rossz szél hordozó asszonyok”: e motívum a matriarchátus idejére is utalhat, amikor a varázslók, sámánok jobbára nők köréből kerültek ki - lásd Kalevala -, de fölveti a szél ősi mitikus képzetét, erejét is (lásd Deborah éneke. Bírák könyve 5:1-31).

¹⁰² A most következő ráolvasó szövegekben több olyan motívummal találkozunk, mely Bornemisza bájos imádságaiban is szerepel. A betegségokozó ártó erők, „eredetek”, a kezdőkép templomba menő, ott leülő Máriája, a tengerre, tenger fenekére, szigetére, fekete föld színére - mely a népi

imádságok gyakori eleme - való elküldés, majd a „piros vérit meginni, szálás/szálkás húsát szaggatni” stb. visszatérő mozzanatok. Adott esetben kitérünk egy-egy motívumra, ha a szövegkapcsolat úgy kívánja.

A Bornemisza-idézeteket mai magyar nyelven adjuk, illetve dr. Thury Etele nyomán. (Bornemisza Péter könyve az ördögi kísértetekről. Ethn. XXIV. 1913, 195-205. o.) Mi megtartjuk a verses formát. Filológiaiilag Bolgár Ágnes követjük: Magyar bájoló imádságok a XV-XVI. századból. Bp. 1934.

¹⁰³ Pais Dezső elemzi a szót az egyik - archaikus imádsággal összefüggésben (Ethn. 1971/3: 365. o.). Az alszik ige tagjának műveltető párjaként említi, melyet a népnyelvben altat értelemben használnak. A szakirodalom kevés előfordulásáról tud. Éppen ezért minden egyes újabb adatot örömmel lát.

¹⁰⁴ Lásd a 118., 22. és 27. sz. szövegek jegyzeteit (3., 1., ill. 1. jegyzetpont alatt) és a 130. sz. szöveg címadó sorát.

¹⁰⁵ Biblikus háttérű analógiás elvű gyógyító imádság. Ebben is Szent Ilona asszony szerepel, mint Bornemisza 7. sz. szövegében (Az gelesztáról), amelyben Szent Borbálával együtt gyógyítanak. Bornemisza imádságaiban szó kerül még Nesztorid asszonyról, akiről a tudós pap bosszankodva jegyzi meg, hogy „eféle asszony és leányzó hírrel sem volt”. Különbösen is a babonaság ellen küzdő prédikátor ördögi találmánynak, hazugságnak minősíti a „baiolas”-t. Közlött szövegeiről is azt írja, hogy - „ime ezek is merő hazugságok: sőt a mi urunk Jézus Krisztusnak, az Szűz Máriának, az Apostoloknak káromlása, kikre bolond dolgokat költött, mint ültek aranyos székre, mint találtak elő hetvenhét csúzt, kelevényt, hasfájást, azokkal mit szóltak, azokat mint küldték tengerbe... Innét vedd eszedbe azért azt is, mely bolondul mentik az bájolást azok, kik azt mondják, hogy Isten igéje...” (Jelen sorok mai nyelven Bolgár Ágnes tanulmányából, i. mű, 26-27. o.) Bornemisza Péter 1578-ban Semptén adta ki Ördögi Kísértetek című könyvét, melynek 805-809. levelén közölte elrettentő példaként, okulásként azt a 8 gyógyító imát, melyet barátja, Lethenyi Pál lelkipásztor hallott előtte való évben Tardoskeddi Szerencse Benedeknél. A bájoló-gyógyító imádságok keresztény elemei kétségtelenül egyházi eredetűek, arra az időre utalnak, amikor a papság gyógyított, és Isten nevében üzte ki a betegséget okozó Démont/Sátánt az emberből.

Bolgár Ágnes Kaarle Krohn nyomán megjegyzi, hogy „a lutheránus finnek a varázslást pópista hitnek nevezik”. (I. mű, 37. o.) Éppen egy lutheránus tiltó rendelkezés mutatja a XVII. sz. első feléből, hogy nem Bornemisza volt az egyetlen, ki harcolt a babonaság ellen. Az evangélikus reformált egyház Pest megyei kánonjai 1629. április 4-ről - többek között - így szólnak: „Azt is tiltjuk, hogy az isten igéjével senki se kompládkodjék, hogy azzal fizetésért testi betegségből akarna valakit meggyógyítani, mely semmiképpen nem lehet. Senki beteg emberre se ne olvasson, se pedig czédulára írván nyakára kösse se vele meg ne etesse, mert az az Isten igéjének csak megcsúfolása. Ha ki ez ellen cselekszik, tisztitól fosztatik meg.” Az utolsó mondatból arra következtethetünk, hogy egyházi személyek éltek vissza tisztükkel.

A fent idézett kánonot lásd: A hercegszöllősi kánonok. Más egyházi kánonokkal egybeveté Mókó Gyula. Bp. 1901. In: A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság kiadványai. 114. o. (Petneki Áron szíves közlése nyomán.)

¹⁰⁶ A vízzel gyógyítás-vízvetés „történeti” alapja a kis Jézus betegsége, a már egyszer megtörtént sikeres gyógyítás földézése. Ennek előképe egy hadikfalvai (Bukovina) imádságban:

*Mikor Krisztus Urunk a földön járt,
Szűz Mária vizet vetett az ő Szent Fiának
Ágokból,
Bogokból,
Virágokból,
Használt a kis Jézuskának.
Úgy használjon az én vízvetésem is tenéked, Ilona,
Mint a Szűz Máriáé használt a kis Jézuskának.*

„S akkor megfűjtam* a fejit, megnyaltam, ssssss s elköpködtem. Ez az igizet. Vízvetés is igizet. Vízzel megkentem a két térdit, két tenerit, a haját, s három csöppöt hagytam belőle. Elvittem ki, s ráöntöttem egy bokorra vagy rózsafára vagy egy növényágra, hogy: »Úgy viruljál, mint az a rózsabokor!« Akkor kell próbálni, mikor a hold tele van. Pénteki nap is (jó), még az is...” (Elmondta Antal Tamásné Erős Margit, 1901. jelenleg garai lakos [Bács-Kiskun m.] 1975. febr. 3.-án.)

* A ráfűvés-rálehelés gyógyító mozzanatahoz lásd a 11. sz. szöveg 3. jegyzetpontját.

- ¹⁰⁷ A betegségdémonnal való találkozás és elküldés szövegtípusának elkeresztényesített kontaminációja feltehetően középkori legenda eredetű a „jámbor ember-gonosz asszony”-motívum szövegelemeivel, (gyékényágy, kópárna stb.) Lásd Dömötör Tekla: A népszokások költészete c. jeles művét (Bp. 1974, 110-116. o.), melynek anyagára a továbbiak során gyakran hivatkozunk. A „gyékényágy-kópárna”-motívum genezisére, biblikus hátterére utal a Tóth Jánosnál Kiskunfélegyházáról 1974. márc. 22-én levélben érkezett „fájus lábra vagy kezeire való imádság”:

*kereszt vetes és egy miatyánk
mikor az Jézus jerikobol jeruzsálembe ment
ut közbe elfáradott
bement egy házhoz szálás kért
kapott szállást az ur Jézus
gyékén ágyat kőpárnát
ur Jézusnak gyékén ágya kő párnája
melyen nem volt neki semi maradása
ennek a fájásnak se legyen itt semi maradása
oszlása e a teljes szent háromság egy Isten amen!*

ezt haromszor kell elmondani

„elnézést kérek, ha kicsit hibásan irtam mert énis már 79 éves vagyok”. Ezt is, mint többi küldött imáját, édesanyjától tanulta, „aki most volna 110 éves, valószínű, ő is az édes anyjától tanulta.”

- ¹⁰⁸ E szövegek Szent Antalja nem a mai népi vallásosság Pádúa szülöttje Antal, hanem Remete Szent Antal alakja. E szent középkori legendáink szerint a pusztában remetéskedett társával, Remete Szent Pállal együtt. Pált oroszlanok temették el, Szent Antal sírjának feltalálásában is ezek az állatok segítettek. A néphagyomány is így vall, amikor a Szent Antal tüze imatípusokban többször említi őket Antal mellett. Maga e tény, azaz a Remete Szent Antalra való közvetett utalás, Bán Imre szerint (i. korreferátum, 8. o.), kormeghatározó is lehet, ugyanis Pádúai Szent Antal tisztelete csak a XVII. sz.-tól kezdve terjed el Magyarországon főleg minorita tevékenységre; ez időben kezdte kiszorítani az eladdig nagyon népszerű Remete Szent Antalt.

- ¹⁰⁹ Ráolvasó formula láz ellen a középkorból. Mansikka közlésében.: „Der Kaiser Hiru (Herodes) hatte 12 Töchter und diese 12 hatte wieder je 12, und zusammen 144.” (I. m.: 60. o.)

A hét-hetvenhét nem játék a számokkal, hanem a betegség eredetének sokféleségét jelzi, illetve annak feltételezését, hogy a hetvenhétféle eredetben minden lehetőség benne van. A rontás fel van ismervé, már csak ki kell parancsolni, elküldeni. Ezt szolgálják az „eredetek mély igéi” (Kalevala), azaz imádságok. Ezek szövegéből szükség szerint kiderül a betegség oka is, amely rendszerint természetfölötti vagy természetmögötti; hasonlóan az a velük szembeni eljárás (lásd a 8. sz. szöveget).

A népi tudatban a betegségdémon-betegség-imádság szoros kapcsolatáról vall az Ősi községbeli híres gyógyító szentember felfogása, aki szerint „a betegségeket le kell imádkozni, mert azok kihatnak az ártatlan utódokra 3-4 izig is.” (Idézet Uzsák Géza Székesfehérvárról 1974. márc. 23-án érkezett leveléből.)

- ¹¹⁰ „Nem én, hanem Krisztus üz el téged...” (Mansikka: I. mű, 76. o.) Az Apostolok cselekedeteiben Péter szól Czézareában Kornéliusnak arról, „mint kené fel őt (Jézust) az Isten Szent Lélekkel és hatalommal, ki széjjeljárt jót tevén és meggyógyítván mindeneket, kik az ördög hatalma alatt

voltak: mert az Isten vala övele” (10:38). Ugyanerre Jézus maga is utal, mondván: „Ha pedig én Istennek Lelke által üzőm ki az ördögöket, akkor kétség nélkül elérkezett hozzátok az Isten országa” (Máté 12:28). S ez visszhangzik Fazekasné „nem az én akaratom szerint...” mély meggyőződéssel állított szavaiban is, melyek a „Szájukkal szólok, lelkükkel cselekszem, nagyságukat megbizonyítom” szemléletet is idézik. (Rákos Sándor: Agyagtáblák... 79. o.)

Hasonlóan „Isten nevében végezte, fűből-fábul gyógyított” Schaller Sándorné Szabó Mária, 1905. vaskúti adatközlőnk dédanyja, Rózsa Judit, ki a vidék híres olvasóasszonya volt. Ismerte a fűben-fában levő orvosságokat. Ez azért volt fontos neki, mert a néphit szerint az ártás nagyrészt fűhöz-fához kapcsolódik - erre utal idézett történeti imánk (Erdőn jár vala lebeke tárgy) kezdőképe, de a védekezés módja is.

¹¹¹ Megijöni: meggyógyulni értelemben használja több ízben, de nem teljesen tisztán, ó:ó váltásban ejtve a szót. (Lehet-e genetikai kapcsolata jós-jovas-javas kifejezésünkkel?)

¹¹² Szent Antal tüze: orbánc.

¹¹³ A füstölés mágikus cselekmény, „igen régi s primitív népszokás és célja az emberre ártó hatalmak megtörése, illetőleg a szerencse vagy termékenység kikényszerítése...” A tűz jellegéből következik, hogy a füstöléssel kapcsolatos szokások általában védekező és tisztító értékűek. „S mint ilyenek főképp az általánosan megnevezhető gonosz, a betegségi szellemek, boszorkány, a kereszténység hozta ördög s elfejlődésben az ártalmas állatok s ártalmaik általában: a mennykő, rontás, betegség, halál.” (Szendrey Ákos: A füstölés a magyar néphitben. Ethn. XLVI. 1935, 42-48. o., i. h.: 42., ill. 45. o.)

¹¹⁴ A két Szent Antal tüze imádság elemeit látjuk egy apátfalvi változatban, melyet Polner Zoltán bornemiszai motívumai miatt bocsátott rendelkezésünkre gazdag Csongrád megyei hiedelemgyűjtéséből.

Szemverés elleni imádság

*Hová mész te Rontó Pál
Hatvanhét családoddal, hetvenhét unokáddal?
Elmék ennek a kis Jancsikának
Piros vérit szívni,
Szálkás husát szaggatni,
Apját, anyját nyugtalanítani.
Ne menjél el Rontó Pál
Ennek a kis Jancsikának
Piros vérit szívni,
Szálkás husát szaggatni,
Apját anyját nyugtalanítani,
Hanem gyere menjünk el
A Szentháromság templomába.*

(Elmondta Juhász Lászlóné Langó Julianna, 1905. 1974 decemberében.)

E szöveg különössége Rontó Pálnak mint betegségdémonnak a megjelenése. A közkatona Rontó Pál Gvadányi József irodalmi hőse, aki gróf Benyovszky Móriccallyal bejárta a fél világot, miközben „álmélkodásra való” történeteket vittek véghez. A maga korában nagy sikert elért verses regény Pozsonyban jelent meg 1793-ban.

¹¹⁵ Kiparancsoló, keresztény elemekkel kevert gyógyító szöveg. Feltűnő, hogy ez is fejfájás ellen való imádság, és megtalálható benne Bornemisz 2. sz. imájának - amely szintén fejfájás ellen való - ritkán előforduló sorváltozata: „Én bűnös szájamból szólok.” Bornemiszánál: „Bűnös szájamból szent ígéretet reá mondtam...”

¹¹⁶ Nem saját gyűjtés, ezért nem tudtam rákérdezni, mit jelent e szó.

¹¹⁷ Bornemisza 4. sz. imádsága. Az menyelésről (ficamról) előképe e biblikus környezetbe helyezett, tehát az érvényességét növelő, analógiás elvű nagyon kerek epikus történetnek. Bornemisza szövege viszont az ún. 2. Merseburgi ráolvasás változata, de teljesebb formája. A VIII. sz.-i bájos Európa-szerte elterjedt. Nemcsak a néphagyományban él szinte napjainkig, hanem számtalan korabeli lejegyzése is van középkori kódexekben. Az 1200 éves szöveg életképességét a jelen népi tudat így biztosítja: (Levéiben érkezett özv. Bartók Jánosnétól Tiszanánáról [Heves m.] 1974. febr. 21-én.)

„Tisztelettel

Ezen Imácságot amit most leírok ez régi Kovács Ányogmtól tanultam ő már régen meghalt 1875-ben született. Én aki nagyon megijedtem a tüztől és a kutyától aszt az imácságot imátkozta, amit leírok csak az a fontos hogy szívből imátkozonak és akkor biztos hogy használni fog mert nekem használt és még én is szoktam magamra imádkozni és érzem hogy jó.

Az Imácság kezdete

Keresztvetés, a szíven a job gyűrűs ujat teszük amíg az imácság tart csak ament nem szabad mondani csak az utolján. Hiszekegyet.

Az 1/„Érvér menyen az Atya Istenek érvér menyen a fiu Istenek érvér menyen a szentlélek Istenek...” kezdetű rész végén: a 2/„Ez a titok” bevezető szavak után leírja a 3-szor, 5-ször, 7-szer, 9-szer végzendő imádságokat, melyeknek meglehetősen bonyolult rendjében a 15. sz. szöveg motívuma, a „Megnyílt a Jeruzsálemi kapuja...” szerepel a Miatyánkkal, Üdvözléggel és különböző felajánlásokkal együtt, főleg Krisztus „5 mély sebiért” és Mária hét fájdalmáért.”

A leírás jellemző mozzanata a részletező pontosság. A „használati utasítás” szigorú betartása a kívánt eredmény feltétele.

¹¹⁸ Előző típuskör; e változat a betegségdémont természeti rontó erővel helyettesíti.

¹¹⁹ Középkori varázslók különleges tudományának számított a felhők elűzése („elintése”). Lásd Mansikka: I. mű: 106. o.

Hasonló gondolati tartalom egyházi eredetű szövegeket is élthet. A megfogalmazás sokszor függetleníthető a gyakorlattól és az azt kiváltó céltól. Az ima eszközi mivoltát világosan jelzi egyik kakasdi (Tolna m.) adatközlőnk meghatározása, aki elmondta, hogy odahaza, Bukovinában édesapja „amikor nagy üdő jött, amikor nagy üdő jött, akkor újra *azt az éneket vette elé*:

*[:Miatyánk Úristen, hallgass meg münköt!
Áldd meg határunkot, s ne nézd bűnünket!:]*

S evvel, háromszor mondta édesapám, *s evvel* hárította a nagy üdőt, nagy felhők elszertültek. Szépen.” (Andrásfalvi Györgyné Mátyás Erzsébet, 1904.)

¹²⁰ A paradicsomkerti motívum egy másik hályog elleni imában így alakul:

*...Én elmentem ujhold vasárnap Keletben
Mise halhatatlanba paradicsom kertbe,
Feltekintetem egy aranyos almafáro
Galamboknak nyála csepeget a szemembe
Termés termet rájtá
Hálog eredt rája
Asszonyunk Szűz Mária soha nem lát a szemikél.
Ne félj fiam, ne félj lányom,
Letörülöm szent kezemél,
Felujtom szent lelkemél
Ugy használjon az én mondásom a fájdolmas szemeknek
Mind Krisztus urunk reménysége a gecemani kertben...*

(Felujitom: romlás, „lefujitom” lehetett, lásd a 3. jegyzetpontot és az 5. sz. imádság 2. jegyzetpontját is.)

Kerkateskándról (Zala m.) hoztam és másoltam le 1971. szept. 4-én. Babolcsai Gáborné Bedő Anna, 1903. írta le: „...Lenti-hegyről szerezttem meg. Lenti-hegyi asszonytól, legalább 25 éve, hogy leírtam. 70 éves vót akkor az az asszony... A faluba hoztak tőle illen imát, s arról írtam le. Azt mondták, szétpotyog, ollan öreg könyvből van, már alig tutták olvasni...”

¹²¹ Bornemisza bájos imamotívumai jelentkeznek ebben a szövegben is. Talán 5. sz. imádsága (Az ígézettről) lappang a háttérben, jóllehet e lébenyi szöveg hályog elleni imádság. Az összehasonlítás végett röviden: Bornemisza imádsága arról szól, hogy Mária a kis Jézussal a szent templomba ment, ahol a szent asszonyok, szent apostolok megigézték Jézust. Mária parancsára Nesztorid asszony vizet hozott a Jordánról, melyben megfüröszötték a kisedet. Majd Mária elküldte az ígézetet a piros márványkőre, ahová Nesztorid asszony a vízzel együtt „előnté”. A „piros márványkő”-motívummal még más szövegekben is találkozunk. Eredete: a népi hit szerint Krisztus találkozott egyszer a Sátánnal, aki éppen az emberek megrontására indult. Krisztus útját állta, és így szólt hozzá: „A tengerbe süllyesztelek egy piros kő alá, melyet az én vérem festett meg.” (Bolgár Ágnes: I. mű: 33. o. - Krisztus szavát németül közli az átvett eredeti szöveg szerint.)

¹²² A betegség „elfűvése” rálehelés révén ősi, talán bibliai eredetű gyakorlat. Rendszerint a gyógyító művelet befejező aktusa.

Bornemisza 4. sz. imádságában (Az menyelésről): „Bűnös szájamból lehelletemet reá fúom, hogy helyekre menjenek.”

¹²³ „A három gyógyító asszony”-típus analógiás elvű, erős keleti hatást mutató - (perzsa: tűz, tűz-istenség...) -, még töredékében is ritka változata.

¹²⁴ Lásd Mansikka: I. mű, 193. skk., ill. 155. o. („Három szűz”-motívum).

¹²⁵ „...vannak oljan szemléljek, akik »megszólítják« - akiknek ojjan szőrösek itt a szemei... azok »szólítanak«... egybe vannak a szemei - két szemöldök egybe van, azok szólítanak -, az vót a szólító szemű, azt mondták: »Ne nizz rá soká, mer megszólított, szeme szőre egybe van nyőve!«” (Pográny [Csehszlovákia], 1973. nov. 8. Tóth Boldizsárné Tarkó Magdolna, 1922. Nyitragerencsér [Csehszlovákia].)

¹²⁶ Bár motívumaiban szétesetten, de idézi az 1. számú, hasonlóan egyedülálló öntőimádságot a közeli Zselicszentpálról.

¹²⁷ Cédrusfa, életfa stb. Lásd a 22. sz. ima jegyzetét.

¹²⁸ Mettertia-kép. Lásd a 27. sz. ima jegyzetét.

¹²⁹ E pogány és keresztény szemléletű, kevert szövegű imádságban egyformán találkozunk ráolvasó szövegrészekkel és egyházi funkcióra utaló elemekkel is. E gyógyító ima figyelemre méltóan érzékelte a Bornemisza meghatározta eredetvonalat a „nagy anya” és a „mise mondo Pap” átszármaztatta-közvetítette imádságanyagban.

¹³⁰ Új hold - új király, betegségelküldő típusú szöveg, „hajnal” behelyettesítéssel, mely motívum archaikus imakezdet. „Hódujuláskor akit a hideg lel, ráveti a köröszöt magára az Atyának és Fijának és Szen’lélökistennek nevébe”, oszt mongya”:

*Uj Hód: uj Kiráj,
Házasiti a fíját
Engöm hinak
Vendégségbe,
De én nem möhetök,
Küdöm a hidegömet.*

Kálmány Lajos közli Mitológiai nyomok a magyar nép nyelvében és szokásaiban című művében. In: Diószegi Vilmos: Az ősi... 361. o. A „hasznos” kifejezés nem csak a mi gyógyító-ráolvasó imáink jelzős megnevezése. Nemzetközi anyagban is előfordul. Középkori német ráolvasó szövegekben szintén hidegletelés elleni imádságokhoz kötődik.

A néphagyomány istennek, szellemnek, új királynak tisztelt Holdjáról írja Kálmány (i. mű, 353. o.), hogy Európában „a XV. sz.-ban elterjedt volt a panasz, hogy némelyek megsüvegelték, és letérdeltek láttára”. Mai adatunk is van a holdtisztelet ilyesfajta megnyilatkozásáról: „...amikor én meglátom a Holdat, akkor mindig mondom: Dicsértessék a Jézus! Erre már rááll a szám.” (Jászsós-szentgyörgy [Szolnok m.], 1974. febr. 17. Nagy Ignácné Nagy Erzsébet, 1912.)

¹³¹ Lásd Mansikka: I. mű: 101. o.

¹³² Az életfa-arbor vitae kérdéskört lásd a 22. sz. ima jegyzeténél. A motívum néphagyománybeli szerepének teljesebb megismeréséért közlünk egy apokrif imádság indítású - „lakodalmi köszöntőt”:

*Föld szülte pálmáját
Pálmafa ágát
Ága bimbóját
Bimbaja virágját
Virágja szent Annát
Szent Anna Szűz Máriát
Szűz Mária a világ megváltóját.
Midőn Mózes a pusztába keresztelt álitott az ő népének és rézkigyot mutatott be
Én is be mutatom az életnek fáját ezt mindenki jól megnéze mert ijent szem nem
látott és fül nem halot
Magam voltam a paradicsomnak kertjében nagy sokára meg pillantotam
De én ott a nagy fényeségtől semitsem látam.
Ezen fának ágáról leszálot nekem egy angyal
Mit csinálsz itt te alvo gyermek?
Én annak igen szépen könyörögtem, hogy én e szép fáért jötem
Ő erre azt felelte mihaszna jötél ha sem fűrészt sem fejszét nem hoztál.
Na én ere meg fogtam gyökerestül fel huztam
Drága menyegzőbe ajándéku hoztam
Melyen vagyon alma körte szilva aranyos cseresznye
Tetejében egy bús gerlice mely szüntelen azt csevegi gyönyörű szájával
Isteni szent erény szájon az új házások szívére
Dicsértessék a Jézus Krisztus.*

(Levélben érkezett Horváth Pálné Vizsralek Máriától, 1937. [Keleviz, Somogy m.] Somogyszentpálról 1972 szeptemberében.)

Édesanyjától tanulta, Horváth Gézáne Molnár Julianna, 1906. kéthelyi lakostól. „Lakodalmi köszöntőbe szoktuk... mikor a Tenger Lajcsi nősült, akkor ott elmondtuk Kéthelyen. Édesanyám így tanított bennünket, mikor kapátunk egyszer a hegyen... olyan 8 évesek lehettünk.”

(Horváthné a fentieket Somogyszentpálon mondta 1972. aug. 20-án, gyűjtés során. Mivel a kérdéses köszöntő szövegére pontosan már nem emlékezett, megígérte, hogy édesanyjától megtudakolja, és levélben elküldi. Így is lett.)

¹³³ Ez imában ráolvasó és apokrif szövegelemek keveredését látjuk, melyek biblikus háttérű analógiás elvű gyógyító motívumaival részint már az előző szövegekben találkoztunk.

¹³⁴ „A három gyógyító virág”-típus analógiás elvű, biblikus háttérű szövege.

¹³⁵ Az asztalra boruló Krisztus (néha Mária) képe: archaikus imádságok motívuma is. Eredetileg ráolvasó funkcióban élhetett, ahogy Bornemisza 4. sz. imádsága (Az menyelésről) és teljesebb formájában a 2. sz. imádság (Azkinek fejét megmenté, hogy ne fájjon) mutatja.

Romlott változata egy zsámboki (Pest m.) esti imában:

*Kiment a kis Jézus a szőlőbe,
Lehajtotta szent fejét a szőlővinegére.
Arra ment a Boldogságos Szűz Mária,
Kérdezte: Mér sírsz, mér rísz, kis fiam, kis Jézuskám?
Hogyne sírnék, hogyne rínék, mikor az én szent
szemem kivágta a szőlővinege,
Vérrel borította,
Hályog megfogta,
Termis megtermette...*

(Elmondta Tóth Andrásné Bajnóczi Margit, 1903. Péli-földszentkereszten [Komárom m.] 1975. május 3-4-én a búcsún.)

Ez után következik a három gyógyító virág motívuma, majd archaikus imádságelemek sorjáznak. Esti imádságként tanulta édesanyjától. Annak is mondja. Hályog elleni szerepéről semmit sem tud.

¹³⁶ Nem véletlenül hozzuk ez után az imádság után, ugyancsak a Dél-Alföldről, Csánytelekről (Csongrád m.) a következő hasonló, hályog elleni szöveget. Ezzel is jelezni szeretnénk a motívumok, illetve a szükséglet szerint alkalmazkodó népi gyakorlat rugalmasságát: a tapasztalat alapján bevált, tehát „hasznos” imádságot, némi módosítással, más betegség gyógyítására is igénybe veszik.

¹³⁷ Az asztalra boruló Krisztus motívumának romlott, lekopott alakja. Lásd az előző szöveget és jegyzeteit is.

¹³⁸ Pogány és keresztény képzetek keveredését látjuk ez imádságban, melyet ennek megfelelően népi és egyházi megfogalmazású bajelhárító, védekező, ördögűző szövegelemek alkotnak.

Már a XVI. sz. végéről is lejegyezték egy „gonosz felhő és háború ellen való áldás”-t, Bálint Sándor idézi *Sacra Hungaria* (Kassa é. n.) című tanulmánykötetében a 124-125. oldalon. Itt írja, hogy a „nagy idő”, „erős idő” megkeresztelése, „azaz a gonosz lélek hatalmából való kiragadása különben manapság is országszerte ismert gyakorlat”. Az idézett ima országos elterjedését feltehetően az 1719-től számtalan kiadásban megjelent népszerű imádságoskönyv, az Arany Korona biztosította. A kiadások szerint tizenharmadik, tizennegyedik részben szereplő szöveg a Gonosz felhők ellen való imádság. Közel százéves, tanyán lakó adatközlőnk a nevezett szövegeket már erősen lerövidítve „használta” egész életén át: „Hát a fölht a 9 Úrangyalával. Mindég 3 Urangyalát végzők, akko’ köröszött vetni a föllegre, akkor aztán:

*Oszlassa szét az Atyaisten,
Oszlassa szét a Fiúisten,
Oszlassa szét a Szentlélekúristen,
Szentháromsággegyisten.
Mennyen Tiszára, Dunára,
Ahol kárt nem csinál.*

Ezt szoktam a fölhöre, mög a jegös föllegre. Mikor e’ múlik a jegös fölhö, a szép szivárván’ jelenik mög az égön, hogy az Úrjézus mögbékút. Az azt jelenti. Mikor, tudja, van az a gyönyörű szivárván’! Akkor az Úrjézus mögbékül a népre, mint mikor Noé a vizözönné’.”

(Elmondta Széll Ferencné Tóth Etel, 1880. Balástya, tanya [Csongrád m.] 1975. febr. 1-jén.)

¹³⁹ Csökkenést kifejező analógiás - lehetetlenséggel bíró szöveg. Középkori felfogás szerint, aki Istenre gondol, vagy nevét mondja, fölírja, keresztet vet, az ellen az ördög tehetetlen, elfut tőle.

Lásd Mansikka: I. mű, 57-58. o.

Mechtild von Magdeburg. Lásd a 46. sz. ima 3. jegyzetpontját.

¹⁴⁰ Egy hadikfalvai (Bukovina) esti ima ugyane, részint már elkopott ritka motívumát így rögzítettük egy esti imában:

*...Őrizzetek, szent angyalok,
Szent kereszttel jegyezzetek,
Ha 'jjad, fülem, ha 'jjad angyalok zengését,
Menny el elibe, mert felel képibe,
Tisztícs utat, Uram, örök dicsőségbe,
Hogy mehessünk mi is a lelkünk mennyegzőjibe
Az Úr színit látni, ámen.*

(Felsőnána [Tolna m.], 1971. okt. 18. Erdős Jánosné Szemák Katalin, 1911. Hadikfalva [Bukovina].)

¹⁴¹ Az archaikusabb moldvai változat teljesebben hozza a motívumot a krisztusi jegy-védettség-kereszt (kereszttség) feltüntetésével:

*...Menny el, Sátán, ne késérs!
Mert én meg vagyok keresztelkedvel,
Szent keresztvel megjegyezvel,
Ha nem hiszed, ereggy az Isten elejibe,
Megfelel az én képembe, ament.*

(Mekényes [Baranya m.], 1970. jan. 20. Simon Ferenc Józsefné Fazakas Ilona, 1894. Lészped [Moldva].)

¹⁴² A járulékos szövegrészekből kikövetkeztetve Antiochiai Szent Margitról van szó, a középkor egyik különösen kedvelt szentjéről. A III. sz.-ban élt, és 270-ben mártírhalt. Tisztelete Franciaországból terjedt szét Európára. Neve latinul gyöngyöt jelent. Ezért is ábrázolták gyöngykoszorúval, amint az előtte heverő Sántát kereszttel „lefegyverzi”. Mivel a gyöngynek a középkorban vérzéscsillapító erőt tulajdonítottak, Szent Margit a vérzésben szenvedő asszonyok védőszentje lett. Magyarországi tisztelete a XIII. sz.-tól mutatható ki. (Mindezeket Holl Béla kutatásaiból vettük át. Részleteiben lásd Ethn. 1971/3: 371-374. o., ahol a szerző a Rozália- és Rókus-imával is foglalkozik [213. és 214. sz. szövegünk].)

¹⁴³ Grál-motívum, sőt Grál-alapmotívum az edénybe fölfogott krisztusi vér.

Ahhoz, hogy az anyagnak a gazdag Grál-jelképiség körébe tartozó motívumait megértsük, rövid összefoglalását adjuk a kérdésnek. Így a népköltészetben keresztül érkező távoli üzenetet is könnyebben fogjuk föl.

A Grál-hagyományokat szülő kelta mondakörben a Grál bőségszaru-kupa-kosár-tál mágikus-mitikus eszköz. A benne levő táplálékot magától hozza létre, tartalma soha nem fogy ki. (E tulajdonságát átveszi később a keresztény értelmezés is.)

Maga a 'Grál' szó széles, lapos, tányér alakú edényt jelent. Az ófranciában: greal, a provençalban: grazal, a katalánban: greçal. Számunkra a középkori latin „gradalis” megfelelője fontos, mert e szót tükröztetik szövegeink, hol majdnem tisztán, hol már torzultan. A középkori Grál-irodalomban a Grál jáspisból, smaragdból levő csodaerejű edény, melyet Krisztus föltámadásakor angyalok lebegtettek ég és föld között. Ezután a Pireneusok egyik meredek sziklavarába vitték, ahol egy lovagokból álló testület őrizte. A magyarországi Grál terjedése, illetve megléte szempontjából ez az ún. normann mondakör szerinti feldolgozás azért érdekes, mert ennek továbbélésében a Grált őrző vár építője és a Grál-lovagok első királya egy Anjou-házbeli király fia, Titurel volt. A breton mondakörhöz kapcsolódó változatok szerint a Szent Grál az a tál, amelyből Krisztus az utolsó vacsorán evett, és amelybe aztán Arimathiai József Krisztus vérének fölfogta. Egyik változat szerint a halott Krisztus fölfakadó vérének, a másik szerint a Longinus dárdája okozta oldalsebből kifolyót. Az

eredetileg agyagedény Krisztus szavára smaragddá vált. Ezt vitték József és rokonai-társai a brit tenger egyik szigetére. E megfogalmazás alapja Nikodemus V. sz.-beli apokrif evangéliuma.

Keresztény jelképként a Grál liturgikus edény, szent ereklye, az eucharisztia jegye. A középkori fény-Krisztus-egyház-szimbólumkör legelvontabb képe. Idézi a szentáldozás utolsó vacsora-beli előképét, az átlényegülés misztériumát, de a krisztusi véráldozatot is. Együttesen a megváltást s ezzel az üdvözülést, örök életet.

A Szent Grált a másik krisztusi ereklyével, Longinus dárdájával együtt a Grál-lovagok őrzik. Helyét sem keresni, sem megtalálni nem lehet emberi képességekkel, csak Isten vezérlésével. A Grál szolgálata egyfajta papság: a Grál-lovagok testvéri közösségben, világi örömeikről lemondva élnek, bizonyos hagyományok a templáriusok rendjével hozzák kapcsolatba őket - csak a Grál- király lehet nős. Az első Grál-feldolgozás Chrétien de Troyes nevéhez fűződik. (1170-1190 között.) Az ő *Li Contes del Graalja* még az Arthur-mondakör kelta-breton szellemében mozog. Chr. de Troyes ugyanis úgy járt el, mint egy a néphagyományban, szóbeliségben élő témacsoportot irodalmi szintre emelő - író-szerkesztő. A breton lovagi mondakör különböző elemeit, hőseit, kalandjait egységes történet keretébe fogta össze - főhőse Perceval -, s ezt töltötte fel némi keresztény tartalommal. Szimbolikája még nem egyértelműen keresztény, mert folklorisztikus jellegű nyersanyagának ősi kelta mágikus képzetei, mitikus elemei, mondai hatásai átütnek Arthur király lovagjai mégoly vastag páncélzatán is. Arthur kerekasztalának lovagjai lesznek a Grál-történetek hősei a későbbi megfogalmazásokban is. Rendszerint a keresztény lovagi eszmény csúcsát jelző Grál-lovagi mivolt elérése s ezzel kapcsolatban a Grál keresése során adódó kalandok adják a cselekmény sorozatát.

Chr. de Troyes nyomában a XII-XIII-XIV. sz. mélyen vallásos szellemiségének megfelelően föllendül a Grál-epika. A legkülönbözőbb nyelveken hangzanak fel a különös nevű lovagok kalandjai, kik a Grál ígézetébe kerültek, és annak nyomába eredtek. A feldolgozások sorából megemlítjük Robert de Boron Arimathiai József című verses eposzát, mely a Grál előtörténetét fogja össze. A verses eposzt újabban jelölik ez elnevezéssel, valójában *L'Estoire dou Graal* címmel szerepel az irodalomtörténetben. Nevezetes feldolgozás még Wolfram von Eschenbach *Parzivalja*, mely a hasonló nevű wagneri zenedráma alapja lett. Elsősorban e két mű szolgálta a Grál-téma teljes kereszténnyé válását, és ezzel misztikus síkú jelképiségének kibontakozását.

A sok eredetvonalú, sokágú, sokféle szerkesztésű és értelmezésű Grál-tematika magyarázatára és motívumai elemzésére most nincs módunk. Csak jelezzük, hogy a legjellemzőbb Grál-motívumok közül több található szövegeinkben, hol tiszta jelképi értékben, hol már elködösülten. (Víz-tenger parti vár, monostor, csodálatos hegyi templom-kápolna, keleten feltűnő templom, asztal-oltár 12 székkal-személlyel, égő gyertyák, lándzsa-kard, a Grál-edényt vivő lány s főleg Krisztus lehulló vére, melyet a legkülönbözőbb edényekben fognak föl az angyalok, s visznek misztikus nevű helyekre...) A népköltészet tanúságtévő erejét a magyar Grál-regény/eposz egykori jelenlétére vonatkozóan imádságsszövegeink egyértelmű vagy sokszor már elhomályosult Grál-motívumai bizonyítják. A könyvem kaposvári vitáján jelen levő Zolnay László a Grál-kérdést fontos adattal egészítette ki. Megemlítette, hogy a Grál-vérmotívum népi továbbéléséhez hozzájárulhatott a Szent Vér XV. századbéli erős kultusza. Pl. Brugge legszebb emléke a *Chapelle du Saint Sang*. Magyarországon Bátán és Garamszentbenedeken volt ilyenemű ereklyetisztelet. (A Grál-problematika alapos összefoglalását adja Bozóky Edina általunk is felhasznált kitűnő tanulmánya, a *A Grál- legenda eredete*. Világosság 1972/11: 663-669. o.)

Hasonlóan figyelemre méltó kutatásai vannak Bálint Sándornak, ki többek között Arimathiai József hazai kultuszával kapcsolatban írja, hogy e szentnek a pálosoknál volt kiemelkedő tisztelete. Őket viszont Nagy Lajoshoz fűzték szoros szálak. (Pl. Nagy Lajos szerezte meg Velencétől a budaszentlőrinci pálos kolostor számára Remete Szent Pál holttestét 1381-ben.) Nagy Lajos tudatában minden bizonnyal élt a Grál-legendakörhöz való családi kötődés. Mindezen történeti mozzanat valószínűségét Bálint Sándor egy erdélyi különös szövegű József-napi köszöntővel véli igazolni, melyet Grál-ihletésűnek tart, jóllehet közvetlen utalás nincs az Arimathiaira. A szöveg első része deákos stílusú, a második nyugodtan lehetne archaikus imádság jellemző motívuma:

*...Betekintvén a mennyország kapujában:
Kívül aranyos, belől irgalmas.
Közepében áll az Úrjézus Krisztus,
Szent kendő a nyakában,
Szent pohár a kezében.
Aki ebből a szent pohárból iszik,
Soha meg nem szomjúhozik.
Aki pedig ehhez a szent kendőhöz törülközik,
Az soha el nem kárhozik.*

(Bálint Sándor: Arimathiai József. Új Ember XXXI/11. 1975. III. 16., 1. o.)

Mindezek után - azt hiszem - aligha lesz nehéz imádságszövegeink számtalan Grál-jelképét/-motívumát azonosítani, s közben azon töprengeni, hogy a néphagyomány bizonyossága szerint kézzelfogható irodalmi valóság hogyan tűnhetett el az írásbeliségben feltalálható nyom nélkül, kolostori irodalmunk egyetlen utalása nélkül. A megkövesedett stiláris formák alapján - úgy gondoljuk - talán verses feldolgozásban élhetett nálunk a Grál-legenda vagy annak előtörténete, valamelyik epizódja, talán éppen a Szent Vér kultuszának költői kísérő szövege-énekeként.

A Grál-kérdés terítékre kerülésénél nagy szerepe volt Mezey Lászlónak, aki a Grál-motívumok elemzésénél is segítséget nyújtott. Idézett korreferátumában (Ethn. 1971/3: 367-370. o., i. h.: 369-370. o.) a leglényegesebb motívumhármáról ezt írja - miközben bevezetésképpen a középkori egyházi fényszimbolikáról szól - „szövegeinkben az arany színébe öltöztetve jelenik meg s az arany ragyogása három dolgot von be: arany a kápolna, oltár és tál...” A lehetőségek elemzése után pedig így fejezi be: „...a Grálban csodátevő erő lakik, fényt támaszt, elűzi a sötétséget. És talán ez volt az a gondolat, ami a Grál-regény bizonyos (és nem lényegtelen) elemeinek átvételét a nép használatába lehetővé tette, s a Grál-szimbolika fővonásait népszerűsítette.”

(Munkánk során állandóan hivatkozunk Bálint Sándor kutatási eredményeire is, melyeket Karácsony, húsvét, pünkösöd című művében tette közzé.)

¹⁴⁴ Pais Dezső: Ethn. 1971/3: 366. o.

¹⁴⁵ Pais Dezső: Uo.

¹⁴⁶ Az élet fája-arbor vitae kezdetben a két kiemelt paradicsomi fa egyike. A jó és gonosz tudás fájával együtt állt az Édenkert közepén, ahogy erről a Genesis (2:8) tudósít. A kettő együtt azonban összeolvad mind a hívek tudatában, mind a legendairódalomban, s mint paradicsomi fa szerepel. A középkorban az egyházatyák, majd egyházdoktorok, kezdve Szent Ambrustól (IV. sz.) Bonaventuráig (XIII. sz.), lassan új jelképjelentést kezdenek tulajdonítani a paradicsomi fának-életfának, s a krisztusi keresztfára kezdik vonatkoztatni. E folyamat végén a kettő azonosul, és az arbor vitae lignum crucifixaevé alakul át. A mögöttes felfogás szerint ugyanis Krisztus keresztre adta vissza az Ádám bűne miatt elvesztett Paradicsomot, azaz az üdvözülés/örök élet lehetőségét.

Ez az arbor vitae az, amely a kolostori irodalom anyagában így jelentkezik, pl. a XVI. sz. elején:

*Bárán keresztre emeltetett
Áldoznia fa törzseken...*

vagy:

*Nemzetek között isten az fáru országlott
Ékes ez fénylő díszes fa királynak bársonyával ékesült,
Fák között kiválasztott ily szent tagokat illetni
Boldog kinek karján ez világnak jutalma csüggött...*

(Döbrentei-kódex. Nytár XII., 120. o.)

A néphagyományban már a „vérrel virágozik, Szentlélekkel gyümölcsözik”-képben él tovább, ahogy ezt az erdélyi karácsonyi kántáló énekek változataiban látjuk (pl. a 230. és a 234. sz. szövegben).

Az összeolvadt életfa-keresztfa, a kettő közötti kapcsolat, a történetiség igazolására megindult a legendaképződés. Főleg a ferences miszticizmus hatására teljesedett ki a szent keresztfa legendaköre és egyidejűleg a szent keresztfa kultusza. Kolostori irodalmunkban a legteljesebb változatot, összekapcsolva Ádám halálának történetével, a Teleki-kódex őrzi (Nytár XII., 356-360. o.)

Mindez hatott a képzőművészetre is, mely változatos jelképi ábrázolásokkal igyekezett a nagyon elvont és egymásba folyó gondolati elemeket érzékeltetni. A legkülönbözőbb, főleg örökzöld fák: a pálma (imáink pámfá, ánafá, gámfá stb. torzulásai), az olaj-cédrus-ciprus stb. képi megjelenítésével számtalan irányba szétszaladó misztikus tartalmat fejeztek ki. Ugyanakkor a „fölvirágzó fa”-jelkép-körbe időközben elhalványodott ősi kozmikus és kozmogóniai képzetek, a kereszténység hatására alámerült szunnyadó, mitikus mozzanatok is belopózhattak. Helyet és új jelentést kaptak a keresztény látás-láttatás-rendszerben. Idővel átkerültek a néphagyományba is, elsősorban az archaikus népköltészeti műfajokban (mese, ráolvasók, apokrif népi imádságok, karácsonyi kántálók) hagytak nyomot. Középkori hazai-nemzetközi elterjedtségüket a jelzett műfajok számtalan csodafája, életfája, almafája bizonyítja, mely tengerben, óceánban, hegyen, Paradicsomkertben, templomban, kápolnában éppen úgy kinőhet, mint ahogy kinőtt az Ádám sírja körül keletkezett cédruserdőben az a legszebb fa, melyből Krisztus életáldozat-halálfa, a Golgota keresztfa lett. S ezzel már visszakanyarodtunk a szent keresztfa legendakörébe, valójában népköltészeti továbbélésére, jelesül műfajunkban. Imádságaink cédrus-, citrus-, citrom- stb. fái az életfa-paradicsomi fa-keresztfa-tartalmat éppen úgy hordják, mint az ősi szemlélet kozmogóniai, földközépponti képzetű világfája vagy tengerben kinőtt aranyfája, 77-szer virágzó csodafája. Ez a motívum a gyászjegyző Krisztus-Mária-képekhez kapcsolódik. Ebben olvad össze a mitikus aranyfa és a misztikus keresztfa. A fa szélesre tárgult jelképi világába, képzőművészeti érzékeltetésébe bekerült még kb. a XII. sz.-tól szerepet játszó Jesse gyökere, fája, ága, virágja stb. képsor is. Jesse Dávid törzsének őse. Gyökérzetként alszik ama fa alatt, mely belőle kinő. Ágain leszármazottai, a messiási ősök virágként, termésként helyezkednek el. Gyümölcse alma. A fa csúcsán Szűz Mária, ölében a gyermek Jézussal, kinek kezében alma van. E jelképkör további fejlődése a karácsonyfa: a „karácsonyi életfa, termőág az évről évre megújuló természet ősi, mágikus jelképe, amely az európai hagyományban bibliai elemekkel is ötvöződött” (Bálint Sándor: I. mű, 30. o.). Mindez a kis Jézus-aranyalma azonosításáig is elvisz (lásd 239. sz. énekünket), és árnyaltabban magyarázza szövegeink változatos fa-ág-vessző-virág-motívumait is:

*Kinézek kis kertembe,
Ott látok egy almafát,
Alma szülte ágát...*

És az ősibb képzetű - vízben levő - csodafa-életfa motívumát egy nógrádi (Apc) ima kezdőképében:

*Tengerben levő pámfá szülte ágát,
Ág szülte levelit...*

E gyakran előforduló „fa szülte ágát, ága szülte levelét” stb. Jézus-genezis- képsor a Jesse-szimbolika napjainkig eljutó emléke, melyben - mint láttuk - keveredve élnek a legkülönbözőbb fa-jelképi tartalmak. (A kérdéskörhöz lásd Bálint Sándor: I. mű, 22-26. o. és Dömötör Tekla: I. mű, 135-145. o. Dömötör Tekla továbbviszi a Jézus-aranyalma motívumot, és ősibb fénykultuszok elhomályosodott emlékének tekinti.)

A fentieket a néphagyomány megkövesült képi jelei igazolják. A csodafa-életfa-szent keresztfa-együttes jelentéstartalmát valószerűtlenül hűen érzékelteti egyik Jászberényben fölvett szövegünk (1972. aug. 5-6. - búcsú), az „Én lefekszek én ágyamba...” kezdetű esti imádságból:

*Mikor engem teremtetél,
Akkor engem szeretted,
Szent lelkedhez szorítottál
Szent véreddel megváltottál.
Ahol jön a mi Urunk Jézus Krisztus
Aranyfának az ágán,
Szent fejét lehajtván,
Szent szívét szorítván,
Véres könnyét hullajtván...*

Ugyancsak félreérthetetlen több nógrádi (Varsány, Nógrádsipek) imádság dialogizált motívumában:

*Oh fiam, fiam, fényes csillagom,
Mé' álltá glédának ágára?...*

E képben a koronafa, gledicsia vállalja az életfa-keresztfa szerepét.

Egyik Zala megyei (Dabronc) imánk már a keresztény szimbolika Úrvacsora-megváltás-kereszthalál Szent Grál-jelképkörrel megjelenített miszticizmusába visz (166. sz. ima):

*... Mikor reggel fölkelek,
Napkeletre tekintek,
Ott látok egy aranyágot
Aranyágon zöldességet,
Ott van Krisztus
Térdig vérbe, könyékig könnybe...*

A kép megértésére fölidézzük, hogy az eredetileg agyagtál, melybe Arimathiai József Krisztus vérének fölfogta, Krisztus szavára smaragddá változott, fénye zöldesen áradt szét. E szép motívum jelentés-tartalma már átvész a Jelenések könyve életvize mellé állított életfájához (22:2), mely a teológiai értelmezés szerint maga az oltáriszentség - eucharistia.

Mindezek figyelembevételével, úgy gondoljuk, imáink sokszor értelmetlenné tűnő fa-ág-vessző-virág stb.-motívumait most már el tudjuk helyezni abba a különös jelrendszerbe, metanyelvbe, melyet a kereszténység hozott létre részint előző kultúrák elemeiből, részint maga alkotta jegyekből, azért, hogy elvont gondolati tartalmakat tegyen hozzáférhetővé mindenki számára. (Lásd a 27. sz. ima 1. jegyzetpontját is.)

¹⁴⁷ Hársfa = hárfa.

¹⁴⁸ Változata Klézséről, Kallós Zoltán gyűjtéséből (1971):

*„Mikor reggel mosdik meg”
Jézuskának az oldalából foljó víz
Ments meg münköt az örök haláltól
(Háromszor.)*

(Piszár Jánosné Están Rózsa, 57 éves.)

Törülközőjébe borulva Jézus véres verejtékéhez imádkozott reggelenként mosdás után egy kalocsai öregasszony. Ennek tulajdonította, hogy sohasem volt beteg, ilyen összefüggésben a törülköző azt a kendőt idézi, melyet Veronika nyújtott át a Golgotára menő Krisztusnak, hogy homlokát megtörölje. (Bálint Sándor: I. mű 388. o., 36. jegyzet.)

- ¹⁴⁹ Az éjszaka sötét hatalmaitól rettegő lélek nem elégszik meg a Sátán elküldésével, hanem még az ószövetségi atyák és a szentek segítségét is igénybe veszi, hogy az annyira áhított védettséget biztosítsa:

*Én lefekszem én ágyamba,
Minden testem koporsómba,
Őrizzetek, szent angyalok,
Forogjatok, szent keresztek,
Hadd aludjam Máriának kebelébe
Tik szójáig,*
Hajnal hasadtáig.
Izsák, Ábrahám, Aranyszájú Szent János!
Kötözve legyenek a rosszak,
Se értsenek, se halljanak
Az igaz szó általa, ámen.*

(Elmondta Fehér Jánosné Gáspár Gizella, 1910. [Kissziget, Zala m.] Bucsuszentlászlón [Zala m.] 1975. szept. 28-án a búcsún.)

* Tik szója: népiesen tyúk szava.

- ¹⁵⁰ „Miszébe mondták, mint amikor megbérmálódzott, meg kell tanulja eszt isz.” Egykori liturgikus funkcióra utaló adat ez, melynek fontosságát eredet-történetiség vonatkozásában tartjuk kiemelőnek. Ezért is közöltük e töredéket önálló imádságként.

- ¹⁵¹ E képtelenségmotívum változata Tokajról (Borsod m.) a már ismert képpel:

*Föld szülte Annát,
Anna szülte Máriát,
Mária szülte világ Megváltóját,
Aki ettől nagyobbat szül,
Az árthasson nekünk.*

„Lefekvés előtt, vagy bármikor, ha megijedek... valami olyan dolog előadja magát, hogy hát magamnak lelki nyugvást akarok, akkor eztet mondom én. Bárhol! Ha nem hangosan, magamban...” (Elmondta Dobi Aladár, 1898. muzsikus 1970. Nov. 4-én.)

- ¹⁵² „Kozmikus Genezis”-nek neveztem el ezt a motívumot is, mely legtöbbször más szöveggel kapcsolatban jelenik meg, mint pl. az egyik bagladi (Zala m.) változatában, amikor is így alakul:

*...Föld szülte eget,
Ég szülte Máriát...*

(Bucsuszentlászló [Zala m.] 1971. szept. 11-13. - búcsú. Kovács Istvánné Zakál Mária, 1896.)

Valószínűleg Vas megyében a legelterjedtebb, ahogy Fettich Nándor adatai is mutatják (lásd Ethn. 1971/1: 47-48. o.). Az Ézsaiás látomásában („És származik egy vesszőszál Isai törzsökéből s gyökereiből egy virágyszál emelkedik.” - 11:1) megjelent gyöker-vessző-virág- (Anna-Mária-Krisztus)-képsor kísért e típusú szövegekben, ahogy erre a „Dicsírtessél magas mennyben...” kezdetű Szent Anna-ének utal (CC. Szegedi Lénárt kiadása, Kassa 1674, 515. o.), illetve még a XVI. sz.-ban Szegedi Gergely ádventi dicsérete az 1569-es Debreczeni Énekeskönyvben: „Szent Ézsaiás így ír Krisztusnak szent születéséről, hogy egy vesszőszál felnevekedik Jesse gyökeréről. Ennek gyökerén egy virágocská úgy mond nevedek, kin az istennek ő szent atyjának lelke megnyugovék...” (81. o. - mai kiejtéssel közölve.) Bán Imre hívta fel a figyelmem, hogy Varjas Béla legújabb kutatásai szerint Méliusz Péter bocsátotta sajtó alá az 1569-es Debreczeni ÉK-et, mert abban az időben Szegedi Gergely már nem élt. (ItK 1970, 138-139. o.)

Bán Imre a képsorban (i. korreferátum, 6-7. o.) a Mettertia-motívum „gyönyörű népköltészeti stilsztikával” megjelenített ábrázolását látja. „Lokálisan azonosítható” Mettertia-képnek tekinti pl. az „Anna viszi Máriát, Mária viszi szent fiát...”-változatot. Maga a Metertia kifejezés nőnemű személyre vonatkoztatva annyi, mint harmadmag (egy legendarészletből: „O, sancte mater Anna, nunc mihi succurre *mettertia*” - „Ó szent Anna anyám, jöjj segítségemre *harmadmagaddal*”). Ikonográfiailag hármass csoport jelölése: Szent Anna-Joachim-Mária, vagy Szent Anna-Mária-Jézus stb. Bán Imre hivatkozik Katona Lajos kitűnő tanulmányaira, melyek az Anna-kultusz-Kedd asszonya-Mettertia egymásba folyó témakörét tárgyalják. A genezismotívum eredetével Dömötör Tekla is foglalkozott. Középkori latin szekvenciasorokra vezet vissza, melyek közül egyik-másik varázsformulává alakult. Latin, német változatai is vannak. Az egyik pl. így hangzik: „Anna peperit Mariam, Maria peperit Christum...” Hol könnyű szülésért, hol vérzés ellen használták (Dömötör Tekla: I. mű, 135. o.). A motívum ilyen nagy elterjedtségét, sokféle funkcióját - főleg újévi, lakodalmi köszöntőkben fordul elő az archaikus és ráolvasó imádságokon kívül -, védekező, bajelhárító szerepét mindezen előzmények után könnyen megérthetjük. De nem okoz gondot az ilyen sorok megértése sem:

...Áldott legyen az a vessző,
Melyben Mária nyugodott...

(a „Fehér rózsá, Mária...” kezdetű csákányházi [Csehszlovákia] imában)

vagy:

...Áron vesszejének megújult virága...

és:

...Bimbós vesszője Áronnak...

(Archaikus ima, ádventi népének, illetőleg Mária-zsolozsma képei.)

¹⁵³ Látomásképp, a látomást bevezető alakzatok, látomásformulák kérdéséhez lásd a 74. sz. szöveg jegyzetét.

¹⁵⁴ Jézus vére mágikus értékű jegy, ahogy egy régi bájoló ima is mutatja:

*Aki perelni akar veled ezt mond:
Egyszer elmennék egy uton, latek három iccolmot. (sic!)
Egyikben ül vala Krisztus urunk,
Másikban ül vala Jesus,
Harmadikban ül vala Asszonyunk szűz Mária.
Valaki elvenne fátyolát Asszonyunk szűz Máriának, az ártasson, vétessen énnekem
ez mai napon.
Másodikon ül vala Ur Jesus.
Valaki az ő vérében megmosodnék, az ártasson, vétessen ennékem e mai napon.
Harmadikon ül vala Krisztus urunk,
Valaki az ő vérében megmosodnék, az ártasson, vétessen e napon.
Háromszor kell ezt mondani a törvényházban, míg az peresed bémegy.*

(Bod Péter Gellius Transilvanicus... című kéziratos feljegyzéseiből. Az 1620-as superintendenciális eljárás jegyzőkönyvéből Marosvásárhelyen, a 30. lapon. Litigandi modus superstitiosus. Teleki Könyvtár, Marosvásárhely. Közli Dézsi Lajos: Babona a tizenhetedik században. ItK. 1898, 249-250. o.)

Bod Péter megkérdőjelezi az iccolm kifejezést, értelmét nem tudja. Ismervén a szó-szövegromlás népi lehetőségeit, felmerül bennem, hogy nem az *ixora* (örökzöld cserje, németül Feuerbrand) növény torzult szóképével van-e itt dolgunk. A középkori néphagyományban e növény ugyanis más kapcsolatban is szerepel. (Lásd N. P. Andrejev: Die Legende von den zwei Erzsündern. F. F. C. No. 54. Helsinki 1924, 67. o.)

¹⁵⁵ Teljesebb változatában Adácsról (Heves m.):

*Szűz Mária palástja
Ablakom terítője...
...Hogy semmi fertőzet ide be ne jöhessen...*

(Ethnographia 1971/3: 353. o.)

Nemcsak a krisztusi vér, hanem Krisztus minden tartozéka defenzív értékű, ugyanez érvényes Mária és a szentek esetében. Mind a magyar, mind a nemzetközi ráolvasóanyagban ismert.

A „Három vasszög”-motívum védő ereje kettős eredetű. Részint keresztény képzetű, s idézi a keresztre feszítéskor s ezáltal krisztusi erővel átjárt három szöveget, részint meg a vas ősi varázserejét jeleníti meg, mely hathatós eszköz veszedelmek, bajok elhárítására, illetve az ezeket okozó ártó szellemek, démonok távol tartására.

¹⁵⁶ Sinus Abrahae = Ábrahám kebele. Középkori halottkultusz emléke. Lásd Halotti Beszéd (1200 körül).

¹⁵⁷ Grál-motívum.

A megszokott Krisztus-vér-Grál-motívum ismert megformálásai mellett különösnek tűnt kezdetben egy bukovinai szöveg megfelelő motívuma:

*...Odamennek a szent angyalok,
Szent vérit elhullatták,
Szent vérit elszedik,
Kosarakba szedik,
Minden kosárba piros rózsák nyílik...*

vagy:

*...kosarat odatette,
hogy a vércseppek behulltak,
a vércsepp helyibe piros rózsák nyíltak...*

(Zomba [Tolna m.], 1970. júl. 25. Fodor Menyhértné Márton Eszter, 1906. Hadikfalva [Bukovina].)

Az utolsó esztendő nemzetiségi területein végzett gyűjtései nyomán kiderült, hogy a motívum ilyen alakulása a szerb és a román archaikus imádságokban gyakori.

¹⁵⁸ E szövegrész főleg német nyelvterületen elterjedt defenzív motívum, dán-angol előfordulásai is vannak, és bizonyos módosulással olasz-francia-spanyol változatai is. Jómagam 1972. június 12-én Halimbán (Veszprém m.) német ajkú adatközlőtől vettem fel hasonlót. Jelzett nemzetközi változataihoz lásd Reinhold Köhler: I. mű, 320. skk. oldalak, illetve Ch. Einiger: Die Schönsten Gebete der Welt. München 1965, 40. o.

¹⁵⁹ Ez és a következő két imádság a „református” változatokat mutatja be. Jelzi a „cifra” elemek leválását és a protestáns hit Mária-kultusz-néküliségét.

¹⁶⁰ „Református imádság.”

¹⁶¹ „Régi református ima”-ként szerepel a Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattárában.

¹⁶²

*...nemes asszonyunk szűz Máriának tisztasága:
oltalmazzon védelmezzon engemet Simont
mindennemű döghaláltól:
és az hirtelen haláltól...*

A „hirtelen halál”-motívum szövegeink visszatérő eleme, ahogy ez régi imádságoskönyvekben is gyakran jelentkezik (lásd Döghalálról való imádság. Peer-k. Nytár II., 85-86. o.)

- ¹⁶³ Simon Ferenc Józsefné Fazakas Ilona, 1894. Lészpéd (Moldva) Az őrzőangyalhoz szóló imádságában:

*...Gonosz embernek szándékjátó',
Az ördögnek csalárdságjátó',
Pogánnak kezitől, kötelitől, kétségbeeséstől!
Mindenféle veszedelmes betegségekítő'...*

(Mekényes [Baranya m.], 1970. 1. 19.)

- ¹⁶⁴ „...kérek az elől mondott kinjaidért kiket keresztfának előtte valla, azoknak emlékezetiért. Adjad énnekem bűneimnek bocsánatát...” (Gömöry-k. Nytár XI., 328. o.)

(Föjlajánlom) „...az Urjézus bal oldali kiszögeltetésihő' vagy jobb oldali kiszögeltetésihő', e' mán ugyanegy...” (Nógrádmegyer, 1970. dec. 15. Balogh Jánosné Trenka Ilona, 1922.)

„Ez imádságot megvégezvén tekints az jobb kézen való szent sebre és nagy ájtatossággal mondjad ez psalmot: Ad te levavi ocu... Tekints szemeiddel az bal kézen való sebre és nagy ájtatossággal mondjad ez psalmot: Ad te levavi oculos...” (Gömöry-k. Nytár XI., 345. o.).

- ¹⁶⁵ Feltehetően romlás.

- ¹⁶⁶ Csak a római egyházban szokásos; görög szertartás szerint három - az 1551-es és az 1653-as reform előtt két - ujjal vetnek keresztet. Ráolvasó imádságokban is előforduló motívumsor.

- ¹⁶⁷ Idézi az orosz Krisztus-madár-képet és az egyiptomi, óperzsa, majd iszlám lélekmadár-motívumot (lásd a Jelenések könyvét is, 14:6). Az „égen menő madár, de nem madár, szárnyas angyal” motívuma az egész magyar nyelvterületen elterjedt kép. Feltehetően egykori összöveg indítóképe, de legalábbis uralkodó eleme. Elterjedtségét mutatja, hogy pl. a Pozsony megyei Királyrév községben mendikáló-karácsonyi énekben is megjelenik:

*Amott légyen szárnyas legény, ő magát angyalnak mondja,
De ki légyen, Isten tudja, félek tőle...*

(Levélben érkezett Varga Károlynétól, 1900. Pécsről 1974. márc. 9-én.)

Itt említjük meg, hogy Bán Imre az „égen menő madár” motívumát nem a Jelenések könyve megjelölt részéből származtatja, hanem szerinte oltárképlátványból ered, azaz vizuális, ikonográfiai hatásokra utal. A motívum egyik lehetséges eredetére ft. Kovács József kercaszomori plébános hívta fel a figyelmem. Az Evangelium infantiae Salvatoris arabicum (Jézus gyermekségének arab evangéliuma) írja, hogy a napkeleti bölcsek imádták Jézust. „Ugyanazon órában megjelent nekik egy angyal, annak a csillagnak a képében, amely előttük vezérük volt az úton; ennek fénye kalauzolását követve eltávoztak, míg végre hazájukba értek.” (Constantin Tischendorf: Evangelia Apocrypha. Leipzig 1876, 183. o.)

Az égen menő madár képében őskeresztény képzetek is felszínre kerülnek, melyek mögött azonban ott lappang a már jelzett ősi lélekmadár-lélek, majd kereszténnyé válása után a galamb-Szentlélek. Ez utóbbinak szélesre kiterjesztett szárnyú galambbal történő ábrázolása az isteni védelem jele mindazok számára, kik azt óhajtják. Motívumunk szárnyas angyala a kora keresztény evangélista- és angyalábrázolások emlékeként is tekinthető. Előképeik a Szentírás szárnyas kerubjai és szeráfjai. Az őskeresztény szimbolikában a szárny jelképi értéke hangsúlyozott. Pseudo-Dionysius Areopagita szerint a fölfelé törés, a gyorsaság jelképe, úgyszintén a földhöz kötöttségtől való elszakadni tudása is.

- ¹⁶⁸ Bartók: kolindakötet, 84 e, ill. 84 g, 244-245. o.: tömjénajtóju, ill. -falú kolostor.

¹⁶⁹ Az „Ez ki háza, ki háza, / Szent Benedek háza, / Kő küszöbje, / Vas ajtója, / Tömjén az ablakja”-motívum országosan elterjedt; most egy-két változatát mutatjuk be, és romlását is. Alapja az egykor, jelek szerint, közsímként s népszerű késő középkori gyógyító formula, a „Contra corsagh”:

E szöveg ún. „félrevezető” exapatetikus, azaz a ráolvasó, közli a megszemélyesített kórsággal, hogy a testben semmi dolga nincs, lévén az „Szent Benedek háza...”

¹⁷⁰ A gótikus festészetben általánosan elterjedt „vir dolorum”-, „Krisztus a kútban”-motívumok vizuális élményét idézik imáink ez állandó formulái. A motívum alapja Ézsaiás (55:2). Az adatközlő nem tudja, mit jelent a „zohárszék”. Még kevésbé tudja a jugoszláviai születésű (Pince község) Kovács Sándorné Hóbor Anna, 1907. jelenleg tornyiszentmiklósi lakos (Zala m.), ki „Fehér rózsza, Mária...” kezdetű imájában így rögzítette e motívumot:

*...Arra nézek, napkeletre,
Ott látok egy szép fényes templomot,
Küű kincses, bellű irgalmas,
Abba van zsoárszík,
Krisztus Urunk benn ül,
Tér dig vérbe, körű könnybe...*

(Bucuszentlászló [Zala m.], 1971. szept. 11-13. - búcsú.)

¹⁷¹ Az ébresztésmotívum említésre méltó változata:

*...Fölszállt a kakas a kapura,
Azt kiáltja, kelj föl, Mária,
Zsidók kergetik Jézust...*

(Elmondta Kis Istvánné Illés Mária, 1909. zagyvaszántói lakos [Heves m.] 1969. nov. 17-én a hatvani állomáson várakozás közben.)

¹⁷² A szóbeli átadás torzulási lehetőségeinek bemutatására hozzuk ugyanezen motívumot a közeli Kerkaszentkirályon [Zala m.] lakó Szabó Ferencné Vadász Franciskától, 1915. (kaposvári gyűjtés, 1974. okt. 10.):

*...Éder, péter madár,
Szárnyod alatt szent ótár,
Szent ótárba igaz szűz,
Igaz szűzbe Szűz Mária,
Szent Benedek kérdi:
Ki háza?
Szent Benedek úrháza,
Az én házamnak vas ajtaja,
Tömjén az ablaka,
Négy szép égő gyertya,
Négy szép őrzőangyal,
Ábrahámnak kebelébe,
Krisztusnak markába,
Most és mindörökké...*

¹⁷³ Kő: egyházjelkép. Lásd Mansikka: I. mű, 295. o. Küszöb: mágikus értékű motívum.

¹⁷⁴ Bartók: kolindakötet, 87 a, 253. o., 94 a-b, 286-287. o.

¹⁷⁵ Háromfai (Somogy m.) változatában még erősebben torzult:

*...Elkiált ura, Benedek ura,
Réz lakatja, vas ajtaja,
Szentén gyűn az ablaktyába...*

(1970. nov. 29. Magyar Péter, 1914.)

¹⁷⁶ Bizonyos szövegtípusok nagyszámú keltegetésmotívuma Mária álmára utal. Feltételezteti velünk, hogy egy egykor teljesebb műnek hézagos, töredékes maradványaival van dolgunk. A szövegeinkben előforduló ilyen sorok, mint pl.:

*Boldogasszon háza, / Négy sarka, / Négy angyal őrzi, /
Szűz Mária aluszik, / Kejj fö', kejj fö', szép Szűz Mária...*

vagy:

*Őrizz, angyal, őrizz, / Még Mária nyugszik, /
Kakas megszólamlodik, / Egész világ felriadik: /
Kejj föl, kejj föl, szép Szűz Máriám...*

arra engednek következtetni, hogy Mária álma-aluvása a szövegekben epizódként szerepelt. A néphagyomány általában két „alvó Mária”-képet ismer: a Szent Iván-napi énekek fény-hajnal-Nap jelképkörébe tartozó kozmikus-mitikus kapcsolatú motívumát, pl.:

*Lassan csendéjjetek, én apró diákim,
Hagy aludjon Mária napfőkötyig...*

és az archaikus imák Krisztus szenvedését megálmodó Máriáét:

*Hogyne sírnék, mikor az éjjel azt álmodtam,
hogy Szent Fiamat megfoglák...*

vagy:

*...Az álombú szól a kakas, kejj fö', Mária,
megfoglák Jézuskát...*

A kakas-ébresztgetés motívuma mindkettőhöz tartozhat, főleg ha tudjuk, hogy a kakas ősi maszkulin képzetű napjegy, egyes szimbólumrendszerekben a nappálya jele, de feltámadásjelkép is. Ám a szenvedéstörténetet megjelenítő Mária-álmok témájához a kakasszókortörténetű péteri áruálás révén is kerülhetett. (Az „alvó Mária”-motívum részletesebb vizsgálatát lásd Dömötör Tekla: I. mű, 166-174. o.) Amint látni fogjuk, a kakasmotívum - a Máriát ébresztő kakas, gyakori képe szövegeinknek. Itt a hajnalkép elsősorban Máriához kötődik, mivel az állat különös fényérzékenysége folytán már ősidők óta az ébredés jelképe, a fénykezdeté, átvitt értelemben a krisztusi fényé. A világosság kezdetét jelentő madár s a lelkeket ébresztő Krisztus közti párhuzam jelentkezik a középkori templomkeresztek kakasában. Praktikus szerepe mellett (szélkakas) a krisztusi fény győzelmét hirdeti a sötét hatalmak és gonosz szellemek fölött.

¹⁷⁷ Több változata van: angola, ongola, igola, ingola, ingován, ingva, orgona stb. Három ágú fa: keresztjelkép, ha gyertyatartó: fényjelkép.

¹⁷⁸ Lásd a 63. sz. - nagyberényi - imádság 4. jegyzetpontját, a 102. sz. ima jegyzetét és a 161. sz. ima 1. jegyzetpontját.

¹⁷⁹ A Krisztustól feladatul kapott igehirdetés megfogalmazását, Bán Imre meghatározása szerint „az igehirdetés általános parancsának stilisztikáját” az imaszövegek változatosan mutatják. Az „elmenvén azért, tegyetek tanítványokká minden népeket...” (Máté 28:19) vagy az „elmenvén e széles világra, hirdessétek az evangéliumot minden teremtsnek...” (Márk 16:15) apostoli küldetés néptudatbeli visszaverődésére és kivetítésére különös példákat sorolhatnánk fel. Jézus hol valamelyik

tanítványának vagy egyszerűen csak „prófétájának” mondja, hol általánosságban, mint jelen esetben is: „Mennyetek el, fiaim...” A nagyberényi imádságban és számtalan szövegben így alakul: „Menny el, menny el a fekete föld színe alá! / Az Ádám maradványai közé, / Kiálcsd, hirdesd...” Ezt a változatot Bán Imre különösen figyelemre méltónak találja, jóllehet a „szálla alá poklokra” ténye is kiolvasható belőle. Szerinte „a föld színe alá szálláson Krisztusnak a Limbusba menését kell érteni. Ádám és Éva említése is erre mutat, mert a középkori legendák szerint ők szabadultak először a pokol tornácáról, az ott tartózkodó ótestamentumi atyák és más erényesek pedig az ő maradványai”. Szép (betűrímes), költői értékű a „hirdessétek az én szómból származott szent ígéket” változat, mely így vagy hasonlóan több imában is előfordul.

¹⁸⁰ E motívum variánsa Mernyéről (Somogy m.) az „Én lefekszem én ágyamba...” kezdetű imából:

Bejön hozzám Szent Úristen világosító,
Világosíccsa meg az én szívemet,
Aggyon bátor szívet meg lelket,
Nyugodalmat minden velem jót tevőknek.
Élőknek, halóknak,
Úton, vízen jároknak,
És a világból kimúltaknak, ámen.*

(Elmondta Kovács Károlyné Szecsődi Rozália, 1885. 1972. aug. 2-án.)

*

*...felelik a földi Annunakik
szóval mondják, fölfelelik Marduknak:
„Világító, mi urunk szabadítónk!
Jóságodból nekünk mi jut hát?...”*

(Az Enuma elis babiloni teremtéseposzból, Hatodik tábla. Rákos Sándor fordítása. Lásd: Gilgames. Bp. 1960, 37. o.)

Annunakik: sorsistenek, Marduk: napisten, babiloni főisten.

¹⁸¹ A gyűrű Keleten mágikus képzetű, a varázslás, a bűvös erő jelképe, az összetekeredett kígyó képét idézi. Nappálya-jelkép is. Bornemisza imádságában Az ökleletről természetfölötti gyógyító hatása van:

*...szent Jánosnak ő
arany gyűrűjével...*

¹⁸² Egy 1660-ban följegyezett szláv ráolvasó szövegben: „Krisztus minden embert pecsétjével lepecsételt.” (Mansikka: I. mű, 286. o.)

Szent Tamás „Adoro te devote latens deitas...” kezdetű himnuszában - „Zent véred pecsetit / (miként AEgyptomban) / vesd szuiem aitayara” (Pázmány Péter Keresztyeni Imadsagos Koenyv. Graz 1606, 58 a, 59 a. In: Régi Magyar Költők Tára 7. Sajtó alá rendezte Holl Béla. Bp. 1974, 17. o.)

¹⁸³ Bálint Sándor anyagában ugyanez a motívum: „Arany gyűrűvel lepecsételtem, hogy távozzanak ezek a Sátánok...” (Kis József gyűjtése. Pusztaderics, é. n.). Lásd a 138. sz. szöveget.

Jelenések könyve: „És láték más angyalt feljönni napkelet felől, a kinek kezében vala az élő Istennek pecsétje...” (7:2)

„És láték egy angyalt leszállani a mennyből, a kinél vala a mélységnek kulcsa, és egy láncz a kezében.” (20:1)

„És megfogá a sárkány azt a régi kígyót, a ki az ördög és Sátán és megkötöze azt ezer esztendőre.” (20:2)

„És veté őt a mélységbe, és bezára azt és bepecsételé őfelette, hogy többé el ne hitesse a népeket, míg betelik az ezer esztendő; aztán el kell néki oldoztatni kevés időre.” (20:3)

Mechtild von Magdeburgnál (dr. Wilhelm Oehl: Das fliessende Licht der Gottheit. é. n., 162. o.) is jelentkezik az a középkori gondolat, hogy Ádám vétke zárta el az emberiség előtt a mennyország ajtaját, melyet csak Krisztus nyitott fel szent keresztjével, azaz véráldozatával.

*...Mi mást tehetnénk?
Gúzsba velük, rontást fejükre,
hogy megkötve-igézve, moccanatlan
nyögjék ősi hatalmunk erejét.*

(Az Enuma elis babiloni teremtéseposzból, Első tábla. Rákos Sándor fordítása. Lásd Gilgames. Bp. 1960, 15. o.)

Újváry Lajos gyűjtésében egy Pénteki imádságból, mely ismert motívumokból áll: „Názáretbeli Jézus...”, „Ma péntek...”, „Az én házam Szent Antal...”

*Orgonának három ága
Magos mennynek hangozása,
Erejsz bé lélek!
Nem erejsztlek,
Mert két halálos vétekkal meg vagyok köttetve...*

(Gyimes-völgy, 1969 nyara. Bartos Szilveszterné, 50 éves, Csíksomlyó.)

¹⁸⁴ A templom-kolostor ablakán kitekintő vagy keletre tekintő Mária motívumának torzulása; lásd Mansikka: I. mű, 178, 274. o.

¹⁸⁵ Szövegeinkben gyakran találkozunk a „forogjatok, keresztetek”-motívummal, s előfordul a még régebbi vallási képzeteket eláruló „szép kerek, forogjatok” is, mely samanisztikus nyomokat sejtet, különösen, ha a második sort is halljuk: „Szip csillagok, csillámlatok” (lásd a 134. sz. imát!). Ez utóbbi motívum „kereke” alakulhatott át hasonló hangzása miatt könnyen keresztté. A mögöttes tudattartalmat Solymossy Sándor nyomán adjuk (A magyar ősi hitvilág. In: A magyarság néprajza IV., 425. o.).

Nomád pásztornépek kozmikus elképzelései szerint a csillagok az ég burkán levő lyukak. Azt tapasztalják ugyanis, hogy az éjszaka folyamán a csillagok megváltoztatják helyüket, pl. a Göncöl-szekér hét csillaga estétől hajnalig fél fordulatot tesz. E jelenséget - mivel nem ismerik a földmozgás törvényét - csak úgy magyarázhatják, hogy a világmindenség valamely középtengely körül megfordul. Ez a középtengely a világfa. Úgy vélték, hogy kezdetben a föld, melyet tányérnak képzeltek el, szintén forgott. Később az istenek a hegyekkel megkötötték, így csak az ég foroghat.

¹⁸⁶ Egyik variánsa:

*Paradicsomkertbe csendítenek,
Három aranykeresztet elejtettek,
Nyisd a kaput, mosd az utat,
Itt győn Márkus márkájával,*
Itt hozza a kelyhet, kenetet, az oltáriszencséget,
Kend meg az ajtómat, ablakomat, padomnak a közepit,
Házamnak a négy szögét, mindétyig, ámen...*

(Mátraverebély [Nógrád m.], 1970. szept. 6. - búcsú. Tóth Istvánná Forgó Júlia, 1910. Mátranovák [Nógrád m.], ott is lakik.)

* Változatai: „Itt gyön mátká mátkájával...”, „Itt gyön bárka bárkájával...”

A mátká-márka-bárka-motívumban feltehetően a bárka az eredeti. Kájoni: CC. I. 1676, 367. o. és II. 1719, 296. o.: az „O szentségnek leg-főbb ága...” kezdetű ének 2. szakaszában Mária-jelkép: „O kegyelemnek bárkája...”. Ugyanígy Kájoni: CC. I. 1676, 422. o., II. 1719, 350. o.: a „Nosza édes ajakim mostan hirdessétek...” kezdetű ének 4. szakaszában: „E’Világ mocskaitól meg-tartatott Bárka...”

¹⁸⁷ Mágikus-misztikus értékű motívum.

Jelenések könyve: „Ezek után láték négy angyalt állani a földnek négy szögletén...” (7:1)

„Hányan vannak az aprószentek? - Minden szögletben egy szakajtóval.” (Lásd Berze Nagy János: Babonák, babonás alakok és szokások Bessenyőteleken. Ethn. XXI. 1910, 24-30. o.)

*Tüzét megrakadjuk,
Négy szögre rakadjuk...*

(Szent Iván-napi ének.)

¹⁸⁸ A Grál-Krisztus-vér-motívumkörrel való kapcsolódás talán az egyik magyargéci (Nógrád m.) imában mutatkozik legtisztábban:

*...Az angyalok fölszették,
Gárdilomba elvitték,
Krisztus Urunkho’ elvitték...*

(1969. nov. 16. Ficsur Mária, 1896.)

¹⁸⁹ A középkori egyházi fényszimbolikában - a himnuszköltészetben - Mária az advent-hajnal-csillag jelképe: Aurora lucidissima, stella matutina, stella maris, stella splendens stb.

A magyar késő középkori irodalomban érzékletesen fejezi ki ezt a Thewrewk-kódex Mária hét örömről szóló imádsága: „...másod örömöd leszen, mikoron te szép tengeri csillag az fényes Napot szüled mikép az hold ő fényét...” (Nytár II., 337. o.).

Egy XVIII. sz.-i kéziratos kántorkönyvben (Hb 1058 Savariensa jelzet, Vép [Vas m.] 1731, 37. o.):

*Oh fölkelő szép fényes nappál
Tündöklő szép piros hainál
Drágalátos szűz Mária...
...Hozd föl nekünk az igaz nápot,
Hogy láthassuk Sz. Atyánkot...*

Kájoni: CC. I. 1676, 28. o., II. 1719, 27. o.: „Oh fel-kelő fényes nappal...”

A keresztény jelképkör hajnal-Mária-jegyének pogány megfelelői közül csak a rokon népek (vogul-osztják) Reghajnal-anya, Kaltes-anya, Hajnalasszony mitikus alakjait említjük, akik éppen úgy a fény, a világosság isteni szülői, hordozói, mint Mária: „...reghajnal-hajfonatos (sugaras) fejedelmi asszony, a te anyád, ime a magas fa ágernyőjére jutott, az alacsony fa tetejéig emelkedett...”, „...Reghajnal-anyácskád kivilágosodik...” A medveének tanúsága egyértelmű (Munkácsi Bernát: Tündér- és ördögféle mythikai lények a vogul néphitben. Ethn. XX. 1909, 83-92. o., 134-151. o. és 206-222. o., i. h.: 91. o.).

¹⁹⁰ Az ég és föld védő erejét bizonyítja e néhány sor, melynek hatását emeli a vas - és az acél - már jelzett mágikus szellemű ereje. „Vas, kivált acél, igen fontos varázseszköz. Megvédnek rontástól, betegségtől, főképp villámcsapástól.” (A magyarság néprajza IV, 361. o.) A német hagyomány tolvajimája „Mein Himmel ist mein Hut” motívumát látjuk itt a „Mennyország a sövegem” kissé

hetyke megfogalmazásában. A tolvajimát háromszor kell a törvényházba való belépés előtt elmondani, ahogy ez a Bod Péter közölte szövegből is kiderült (lásd a 29. sz. ima jegyzetét).

Ugyanebbe a képzetkörbe tartozik egy, az utolsó rész szerint valamikor védekező-bajelhárító szöveg különös motívumsora:

*...Jobb vállamon Úristen,
Bal vállamon Asszonyunk, Szűz Mária,
Fejem fölött szent kereszt,
Szívemen szent körösz,
Elöttem van az Úrjézusnak hétezer angyala,
Rajtam vagyon biboringje, páncélja,
Az áldasson, az vétessen, aki ezt énrúlam leveszi!*

(Jászberény, 1972. aug. 5-6. - búcsú. Gömöri Róza, 1901. „Én lefekszek én ágyamba...” kezdetű imájából. Az utolsó sor feltehetően „az ártasson, az vétessen, aki...” volt.)

¹⁹¹ Ide kívánczik egy zalai imádság megfelelő része is:

*...Hegyen-völgyön egy madár,
De nem madár, szárnyas angyal,
Szárnya alatt keresi Boldogasszon Szent Fiát...*

(Bucsuszentlászló [Zala m.], 1973. szept. 22. - búcsú. Gál Lászlóné Gál Rozália, 1912. Bocskai [Zala m.].)

¹⁹² Döbönce, debence, melence = medence. Itt Grál-jelkép.

¹⁹³ Lásd Mansikka: I. mű, 187., 194. o. Grál-jelkép is.

¹⁹⁴ Több, főleg nyugat-magyarországi „Fehér rózsá, Mária...” kezdetű imának motívuma:

*Szent igékkel igézi,
Máriának tejével,
Szent Benedeknek jegyével...*

„Urunk Krisztusunk szent testével, szent vérével, Boldogasszonynak tisztaságos szent szűz tejével...” (Részlet a Gyöngyösi rálvasásokból, 1529-1541, a gyöngyösi ferences kolostor régi Bibliájának üres lapjain. Döbrentei Gábor: Régi Magyar Nyelvmélekek II. Buda 1840, 45-46. o.)

Az őskereszténységben a katekumenusoknak szentelt sót, tejet és mézet adtak a szájukba. (Rátz András: Liturgika vagy a római keresztény katholika Anyaszentegyház szertartásainak magyarázata. Esztergom 1824. 215. o.)

Mária tejének különös erejéről még az egyházi énekekben is szó esik:

*Szűz Annyának szent Teje
Ur JESUS eledele,
kinállja sziveinket,
hogy űzze vétkeinket...*

(Kely-fel Keresztény lélek... Kájoni: CC. I. 1676, 84. o., II. 1719, 51. o.).

Tejben fűrésztöttek, borral keresztelték meg a Jordán vizében az újszülött Krisztust. Bartók: kolindakötet, 107 a, 356. o. és 107 b, 357. o.

„Ide vonatkozik a Boldogasszony teje is, mely gyógyít, de amelyet alább Mária tejének is hallunk mondani...” (Kálmány Lajos: Boldogasszony ősvallásunk istenasszonya. In: Diószegi Vilmos: Az ősi... 329. o.)

Mária teje: nemzetközi elterjedtségű védekezésmotívum. A hazai németiség körében még ma is megtaláljuk Rothlauf (orbánc, Szent Antal tüze) és Brand (üszkösödés) elleni szövegekben. (Máriagyűd [Baranya m.], 1974. szept. 7-8. - búcsú. Hajósi asszonyok.)

¹⁹⁵ Keresztdebence = szenteltvíztartó. Itt Grál-jelkép is.

¹⁹⁶ „E’ má’ úgy hozzá van” - mondja az utolsó részre: „Én kimegyek...” stb.

¹⁹⁷ Lásd Mansikka: I. mű, 187. o.

(az 56. sz. szövegben: szent keresztfa. Lásd a 22. sz. szöveg 1. jegyzetpontját.)

¹⁹⁸ A „Benedekben mennyei szép rózsza”-motívum változatai közül kiemelkedő:

*...Égben szállott kis madárka,
De nem madárka, szárnyas angyal,
Szárnya alatt szent oltár,
Szent oltárban Benedek,
Benedekben kinyílt rózsza...*

(Szeged, 1972. ápr. 12. - piac. Rácz Mihályné Péter Borbála, 1912. Kiskundorozsma [Csongrád m.].)

¹⁹⁹ Lásd a 118. sz. imádság 2. jegyzetpontjában a „Mária kapuja” értelmezését!

²⁰⁰ Bartók: kolindakötet, 130, 390. o.

²⁰¹ Szög = szöglet, sarok.

²⁰² Kollászgattyá (tollászgattyá?), feltehetően pólyázgattyá: romlás, ahogy az előző s a következő imádság alapján kikövetkeztethető, bár nem egyértelműen.

²⁰³ Lásd a 204-206. szövegek azonos motívumait: a katolikus hittudomány erkölcstana szerint a gondolatban elkövetett cselekedetbűn egyenértékű a valóban végrehajtással.

²⁰⁴ A regölyi (Tolna m.) változat kezdő sora:

*Áll a rózsza középmezőn,
Nem a rózsza, Boldogságos Szűz Mária...*

(1970. júl. 22. Szűcs Mihályné Lada Erzsébet, 1911.)

²⁰⁵ Bartók: kolindakötet, 84 e, 244. o.: a fiát karján hordozó Mária motívuma (de itt a barát hordozza!)

²⁰⁶ E különös szöveg motívumai néha imába ágyazottan jelennek meg:

*Fehér rózsza, Mária,
Engem Jézus találtál,
Szent szívből szeretett,
Igaz hitben megtartott,
Napkeletről tekintettem,
Ottan láttam héccör szentőt szentegyházat,
Abba láttam héccör szentőt szent barátot,
Annak a kezébe láttam héccör szentőt szent kelhét,
Arra méne fényes Jézus, Isten fia,
Kérde tőle, micsinyász?
Térdig ülök vérbe,
Könyékig könyvembe,
Szent színeim hervadoznak,
Szent sebeim nyilladoznak.
Szól a kakas, szól éjjeltájba,*

*Máriát káttya:
Kel' föl, kel' föl, Mária,
Meggfogták a te Szent Fiadat...*

(Bucsuszentlászló [Zala m.], 1975. szept. 28. - búcsú. Pór Györgyné Könyves Mária, 1901., komárvárosi lakos [Zala m.])

„Régi nagynénémű tanultam...”

- ²⁰⁷ Az ez imával kapcsolatos értékes reflexiókat (pl. himnológia: Trisagion stb., egyházi szimbolika: mustárfa, Grál-motívum stb.) lásd Mezey László korreferátumában (Ethn. 1971/3: 367-370. o.).

A szövegekben előforduló mustromfa-motívum (változatai: mustárfa, mustrafa, mutrumfa, nutrumfa, citromfa, édenfa stb. stb., sőt otronckó is) szóképét Mezey László Pais Dezsővel egyetértésben nem a monostor-monasterium szóból származtatta, hanem az egyház parabolája, a „mustárfa” szóból kiindulva az egyház-kőegyház-templom evangéliumi jelképsorral azonosította, annál is inkább, mert szövegeink mustromfája kápolna-templom funkcióban szerepel, amelyben misét mondanak (Ethn. 1971/3: 369. o.).

- ²⁰⁸ A középkori szertartáskönyvek szerint a nagypénteki liturgia középpontjában a Nagy Szent Gergely (megh. 604-ben) elrendelte „Szent kereszt imádása”-mozzanat áll. Ennek keretében nyert helyet a „Szent Isten, szent erős Isten...” kezdetű ún. Trisagion, dicsőítő ének, mely a négy isteni eredetűnek tartott őskeresztény liturgikus himnusz egyike. Kolostori irodalmunk idejéből csak a Teleki-kódex közli (Nytár XII., 388. o.). Pázmány is utal rá.

Annál elterjedtebb viszont a nem hivatalos gyakorlatban, mint a bajban, veszedelemben, veszedelmes időkben levők könyörgése. A jelzett Teleki-kódexben is Szent Ágoston védekező jellegű imádságához csatolva látjuk ily bevezetéssel: „Ez következő imádságnak használatját az író meg nem írta, de maga az ki őket minden nap megoldassa mentől nagyobb szükségében ismeri használatját”. (I. mű., uo.) A vége: „Szent Isten, szent erős, szent megholthatatlan Úristen irgalmaz minékünk...”

A Szentlélektől sugallt Ágoston-ima szívósságát (eredetije a Hortulus animae XV-XVI. sz.-i imakönyvben) - amit egykori népszerűsége is magyaráz: 5 kódexben is szerepel - mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a 75. jegyzetpontban szereplő „Ime az Úrnak keresztje, / Fussatok ellenséges hatalmak...” kezdetű hadikifalvai-kétyi ima a XVI. sz.-i szövegnek alig eltérő változata.

- ²⁰⁹ A kezdő rész után a Nunc dimittis kezdetű antifona és a Te lucis ante terminum esti breviáriumi himnusz elemeit találjuk. Az előbbi néhány sora a Winkler-kódex egyik „Krisztusról való imádság”-át visszhangozza (262. l. Nytár II, 171. o.):

*...te én velem kérlek megmaradj,
az, éjjel én velem nyugodjál,
és soha az én szívem el ne aludjék,
de koronként tehozzád vigyázzon,
téged jelenvalót lásson,
és minden gonosztól magát megoldja,
engemet angyal őrizzen,
innen az sátán elfusson,
és csak te Jézus itt maradj...*

Az égdörgés és hirtelen halál ellen való, Media vita in morte sumus című antifónából: „Szent Isten, sz. erős Isten, sz. halhatatlan Isten, irgalmaz nekünk, fél élettél a halálban vagyunk, kit keressünk segítségül, hacsak téged nem?...” (Bucsanszky A.: Mindennapi ájtatos gyakorlások... 1865, 64. o.).

„...Mikor olyan csúnya viharos idő jött... veszedelmes idő, mikor dörgött, villámlott, csattogott, akkor mindig essze szokták tenni a kezüket, szentűt gyertyát meggyújtottuk, és így szoktuk...” (Andocs [Somogy m.], 1970. okt. 15. Szabó Józsefné Vaczkó Katalin, 1919. Somogyacsa.)

²¹⁰ A kor szellemét és az imák péntekhez kötődő gyakorlatát magyarázza a Thewrewk-kódex egyik búcsús imádságának bevezetője, részletesen feltüntetve mindazon kegyes hasznát, mely a mindennapi, pénteki, nagypénteki elmondásával jár (Thewrewk-k. Nytár II., 350. o.).

²¹¹ A középkori apokrif hagyományok szerint Mária Jánostól tudta meg Krisztus elfogatását: „...Akkoron való nagy keserüségédért mikoron Szent János apostol édes Szűz Mária tehozzád jöve éjjel és nagy sírván, nagy reszketvén és nagy rekedezett szóval tenéked gyengeséges Szűz Mária igen nagy keserű hírt monda, hogy a te kívánságos szent fiadat ő édes kegyes mesterüket az kegyetlen zsidók megfoglák...” (Thewrewk-k. Nytár II., 302. o.).

„...Oh nemes asszonyom Szűz Mária, mikoron te ezt meghallottad volna Szent János evangélistától az te igen édességes fiadnak az ő megfogását és megkötözését...” (Gömör-k. Nytár XI., 300. o.). Ennek ellenére imádságaink keresésmotívumaiban több esetben szerepel Lukács vagy más evangélista-apostol.

²¹² A keresésmotívum ősi mitikus és irodalmi elem, mely távoli időkbe nyúlik: egyiptomi, föníciai, zsidó - Énekek Éneke -, kaukázusi, finn, román, germán stb. változatai vannak, s szétterjedt a középkor egyházi irodalmában is.

„...Keljetek fel, mert nincsen mostansággal nyugalomnak ideje, mert az én fiamat megfoglák és nagy kínban ötöt tartják... felkelének és elmenének éjnek ő évadján a képpen nagy sírással keresik vala Üdvözítőnk Jézust” (Debreczeni Kódex. Nytár XI., 282. o.).

Bartók: kolindakötet, 87. sz. típuskör, 253-261. o.

²¹³ „...És köoszlophoz kötözhén nagy marok vesszőkkel és kemény ostorokkal te szent tagodat nagy kegyetlenséggel szaggaták, kiből te szent véred nagy bőséggel kifolya...” (Thewrewk-k. Nytár II., 294. o.).

²¹⁴ „...Mink is elmenünk, úgy mond, ez fekete föld színére...” Bornemisznál az Egy csúzról való bájban.

²¹⁵ „Régi imádság a Szent Földről” címmel küldte el ez imát egyik, az Új Ember felhívására jelentkező gyűjtőnk: M. Gy.-né Rábakecölből (Győr-Sopron m.).

A szöveg hitelét, misztikus értékét kifejező szent földi származást is fokozza még a vallásos palóc tudat, amely az imádságot isteni eredetűnek, egyenest Jézus írásának tartja: „Az Úrjézus saját kezével írta. Hát úgy vót abba a papírba, az imádság utójján, hogy az Úrjézus saját kezével írta...” (Rimóc [Nógrád m.], 1974. márc. 15. Kanyó Péterné Perce Mária, 1901.)

Az egész magyar nyelvterületen előforduló szöveg hol teljes egységében, hol részeiben, esetleg más imádságokhoz csapódva, viszonylag épen, romlás nélkül él. Ennek oka a ponyvára jutás, vagyis a Bagó Márton nyomdájából kimenő és több kiadásban rögzített szöveg ponyvai árusítása s ezzel könnyű terjedése főleg búcsújáróhelyek tömegei között: „Boldogasszonykáná’ tanótam valamikor búcsún. Innét vótak valahunnét a hegy alá’, azok szokták imádkozni...” (Bábindal [Csehszlovákia], 1973. nov. 13. Idős Anonyma.)

Funkciója, „haszna” ennek megfelelően sokféle. Pl. kötött rend szerinti elmondója halála idejét is megtudhatja: „...majd a mennyei atya megmondja (az imádkozónak, aki) megálmodja, és az Isten álmában megjeleníti halála idejét... mer az álom mindig igaz, csak figyelje meg, tizenkét nap előtte megtudja...” (Péliföldszentkereszt [Komárom m.], 1975. máj. 3-4. - búcsú. Trencsik Sándorné Mezza Mária, 1913., Marcelháza [Csehszlovákia].)

²¹⁶ Imafüzér részlete.

²¹⁷ A vándorló álruhás istenség legendakörének motívuma: az isteni mivolt jeleként tűnnek fel az ősi, majd keresztényiesített égi attribútumok: nap, hold, csillagok. (E motívumot lásd a 6. sz. szöveg 1. jegyzetpontjában.)

²¹⁸ „...és a te szent keresztfádnak érdemeiért...” Krisztus „érdeme” az emberiség üdvéért, megváltásáért elszenvedett kereszthalála (Gyöngyösi Kódex. Nytár II., 256. o.).

„...kérünk nemes asszonyunk szűz Mária a te ötöd siralmas epesegödért hogy te áldott szent fiad adja ő szent vére hullásának érdemét hogy ki legyen mi lelkünknek oltalma és mi bűneinknek elmosója...” (Winkler-k. Nytár II., 192. o.)

„...Azért kegyes Pellikán szent testednek kinnyait
A' te nagy érdemedet...”

(Kájoni: CC. I. 1676, 296. o., II. 1719, 234. o.)

²¹⁹ E szoláris motívumok egy szemverés elleni imában így kötődnek Jézushoz:

*Föülte Jézus a márványköre,
Arra ment három szűz leány,
Az egyik azt mondta: Oh édes Jézuskám, szebb vagy, mint a holdvilág!
A másik azt mondotta: Oh édes Jézuskám, szebb vagy te a ragyogó csillagnál!
A harmadik azt mondotta: Oh édes Jézus, szebb vagy te a fényes napnál!...*

(Kistelek [Csongrád m.], 1972. dec. 10. Molnár Sándorné Muhel Erzsébet, 1896.)

Pásztorfaragványok világfa-ábrázolásain gyakran találkozunk ősvallási képzetekként e jegyekkel, de a népköltészet más műfajaiban is: balladákban, pl. a „Mennybe vitt leány”-típuskörben, vagy a regösénekekben pl. a csodafiúszarvas-motívumnál:

*...Homlokomon vagyon fölkelő fényes nap,
Oldalamon vagyon árdeli szép hold,
Jobb vesémen vannak az égi csillagok...*

(Dozmati regös-énekből. Sebestyén Gyula: I. mű, 43. o.)

²²⁰ „...én asszonyom Szűz Máriának az koron való nagy bánatjáért kit valla, mikoron tégedet három napon nem láta bánkodván keresse tégedet...” - Utalás Jézus három napon át való keresésére, ami a nevezett motívum állandó eleme (Gömöry-k. Nytár XI., 297. o.)

²²¹ Templom-kolostor-motívumváltozat. (Bartók: kolindakötet, 97 a-b, 290. o., a 84. sz. típuskörben a 244. oldaltól több esetben előfordul.) Lásd még Mansikka: I. mű, 278. o.

²²² A haját fésülő Mária képe a középkorban mágikus értéket nyert nemzetközi motívum, mely éppen úgy jelentkezik az archaikus imákban és a vallásos néphagyományban, mint egyes ráolvasó-gyógyító szövegekben (Bartók: kolindakötet, 32 d., 180. o.; Mansikka: I. mű: 268-269. és 294. o.)

Nagycsütörtökön soha nem fésülködtek, nem bontották le hajukat az asszonyok, mert Szűz Mária nagycsütörtökön fésülködött, lebontotta aranyhaját, és akkor lopták el tőle Jézust. Nem látta a hajától. (Istenmezeje [Heves m.]. Pócs Éva gyűjtése. Kaku Juli, 55 éves.) Ez utóbbira utal egy jászberényi imádságunk (1972. aug. 5. - búcsú. Benke Jánosné Vas Marcella, 1903.) keresés-motívumának következő részlete:

*Töröld ki aranyszál hajadat szent szemedből,
Tekincs föl a Hajnal hegyre,
Ott meglátod Szent Fiadat...*

„A Boldogasszony-ágyát nem szabad fekető (főkötő) nélkül feküdni, mert a Boldogságos Szűz mindig feketőt hordott, csak mikor nagycsütörtökön mosta a fejit, akkor érkezött a szózat, Márija Magdolna vitte, hogy Jézus Krisztust elfokták; akkor be se' érkezött kötni a fejit, azalatt, a haja mög akatt az ágba', azutátu fogvást mindég a fején volt a fekető” (Kálmány Lajos: Boldogasszony... In: Diószegi Vilmos: Az ősi... 326. o.).

(Az apostolok) „mentek Máriához, s épp mosott. A fejét mosta. És mondták: »Mária! Elfogták Szent Fiadat! Jöjj őtet védeni!« - És akkor Mária szaladt kibontott hajjal, félig ruhátlan és azt mondta: »Átkozott az a nőszemély, aki nagycsüörtökön mos, vagy a haját mossa« - mert minden ágba beleakadt a Szűzanyának a haja... (sírva mondja:) ...mikor ment keresni... hát kereste hegyen-völgyön...” (Kistelek [Csongrád m.], 1972. december 2. Molnár Sándorné Muhel Erzsébet, 1896.)

A hazai németiség körében is él a hiedelem (Zsámbék [Pest m.], 1973. ápr. 29. Zátonyi-Zirkelbach Lőrincné Komló Anna, 1901.): zöldcsüörtökön nem szabad haját mosni „az Istenanya tiszteletére s vele együttérzéséért, aki elvesztette fiát, keresi, és nem találja”. A szokáshoz kapcsolódó képzetek elhomályosulását mutatja egy tolnai „romlás” (Tamási [Tolna m.], 1969. nov. 5. Kecskés Ferencné Kovács Terézia, 1892. Koppányszántó [Tolna m.]): „A régiek azt tartották, hogy pénteken nem szabad fésülni, mert az Úrjézusnak fészegetik a sebeit.”

²²³ A rózsapásztortól a rózsás bástyán, rózsás pástén, bástyánfán át az ólombárkáig alakulhat a látomásképző kezdő motívuma.

²²⁴ Mágikus értékű jegy. Keleti és nyugati hiedelemrendszerekben egyaránt fontos szerepe van. Jelzett sor utal a küszöb ősi hit szerinti tabu mivoltára, ebből eredő küszöbtilalmakra. Jelesül: nem szabad a küszöbre lépni, mert az alatta tanyázó védő házi-családi szellemeket megsérthetik. E gondolati tartalom húzódnak meg a bibliai jeruzsálemi templom három papjának „küszöb őri” címmel járó magas méltósága mögött. Úgyszintén azon lakodalmass szokás mélyén is, melynek során lakodalom után a vőlegény menyasszonyát a küszöbön átemelve viszi be a házba. A küszöbmotívum szövegeinkben más jelentéstartalommal is előfordulhat. Pl. 41. sz. imánk kőküszöbjében éppen úgy jelentkezik a kő ősi védő ereje, mint a keresztény jelképkör kő-egyház-állandóság jegye is.

Jelen szövegünkben a távolra mutató küszöbmotívum jelentőségét fokozza a haj-jelképpel való megjelenése, amikor is a leeresztett haj, szemben az előző gyászképzetű haj-jelképpel, mitikus értékű, és a haj varázserejét idézi. A haj ui. Nap-jelkép, az aranysugaras Nap jegye. A Nap-kultuszok napisteneinek első számú attribútuma. A germán Edda-dalok fényistenei is hosszú hajúak voltak. Innét a haj varázsereje, mely átárad a magukat Naptól származtató királyokra, hősökre s az istenség szolgálatára rendelt papságra is. Így érthető a haj levágásának tilalma. Hajával együtt erejét is elveszti a hős, ahogy Sámson története mutatja („...Borotva nem volt soha az én fejemen, mert Istennek szentelt vagyok anyám méhétől fogva; ha megnyirattatom, eltávozik tőlem az én erőm, és... *olyan* leszek, mint akármely ember” - Bírák könyve 16:17). Megjegyzendő, hogy maga a Sámson név is a héber „Samas” = Nap szóból származik, s ez önmagában mindennél többet mond. A néphagyományban a haj varázssos erejének tudata a szerelmi varázslásokban s a hozzájuk kötődő babonákban él még ma is sok helyen.

A „Csinai hegye”-kép is hosszú utat tesz meg, míg egy 1974. febr. 14-én felvett jászalsószentgyörgyi (Szolnok m.) változatban így hangzik:

*Oh Boldogságos Szűzanyám, Máriám,
Tekints fel az Ihajfák hegyire...*

(Bató Józsefné Isa Mária, 1902. [Jászberény] imájából.)

Feltehetőleg az Olajfák hegye különös torzulásával van dolgunk.

²²⁵ Bartók: kolindakötet, 114 a, 114 c, 379-381. o.

²²⁶ E nyelvi archaizmus magyarázata Pais Dezső szerint - szóbeli közlés alapján: „minden csontja meg-rázkódott”. A „tetem” szó egykori jelentéstartalma: csontozat, csontváz, többször fordul elő a szövegekben, pl. így is:

*...Töviskoronát vernek a fejébe,
Úgy taszítják a mély gödörbe,
Szinteteme megszakada,
Piros vére folyamoda...*

(Almágy [Csehszlovákia], 1973. nov. 21. Mihályfi Józsefné Varga Margit, 1897.)

Bornemisznánál a 2. sz. imádságban: „Hetvenhét fájdalom befogta száz tetememet...” (Az kinek fejét megmenté, hogy ne fájjon).

²²⁷ E motívum lírai „torzult” változata:

...Én kimenek én ajtómon,
Föltekintek magas égbe,
Láttam Máriát,
Máriának bimbóját,
A leveles színű Szent Annát,
A Boldogságos Szűz Máriát...

(Gesztete [Csehszlovákia], 1973. nov. 23. Agócs Istvánné Csánk Mária, 1925. „Én lefejszek én ágyamba...” kezdetű imájából.)

²²⁸ A népi líra bizonyos műfajaiban, elsősorban a regösénekekben, rabénekekben stb. található kezdő-kép-alakzatok és látomásformulák Fettich Nándor szerint az égben végbemenő jelenségek kezdő formulái, s a természetfölöttivel való találkozás emlékei.

Nehol kerekedik egy kerek dombocska...
Ihon nevelkedék egy arany almafa...
Amott vagyon egy tó-állás...

Ezt földidézvén, Dömötör Tekla megkockáztatja a feltevést, hogy mivel e formulák az egyházi látomásirodalomra nem jellemzők, régi magyar varázsénekekből származó stílárís elemek, maradványok lehetnek. E véleményét éppen az archaikus imádságanyag számos példája alapján elfogadjuk, lévén „valóságon túli élmény”-re utaló szövegelemekkel dolgozunk (Dömötör Tekla: I. mű 192-193. o.; Fettich Nándor: A Júlia szép leány balladáról. Ethn. LXX. 1959, 61-78. o.).

Imádságszövegekben is előfordul a kerek alma, kerek kápolna, amely „kerepegység”-kerekedik; most ez utóbbit mutatjuk be:

Amott kerekedik egy kis kerek kápolna,
Benne imádkozik a szép Szűz Mária,
Paradicsomban csendítenek,
Egy csepp vér lecseppent...

(Egyházasgerge [Nógrád m.], 1970. márc. 22. Miklós Gyuláné László Margit, 1921. imájából.)

Különben ez imádságlírárt akár látomáslírának is nevezhetnénk, a középkori látomásirodalom valamiféle költői megjelenítésének. Alig van szöveg ugyanis, melyben az ajtón kilépő, mennybe föltekintő elé ne vetülne kép-látvány-látomás alak, mint pl. fényes felhő, melyben Krisztus látható, vagy a „Mit látnék? - Azt látnék!...” bevezette bármely képsor.

²²⁹ E kép ugyanúgy Grál-motívumot idéz, mint a következő kép tengerben levő aranyasztala.

²³⁰ Tenger-tengerpart-Mária-motívum. Mansikka elemzi azokat a történelmi vallási képzeteket, melyek eredményeként a jelzett motívumkör kialakult az orosz ráolvasó szövegekben. (I. mű, 208-211. o.) Ezek szóródását látjuk apokrif imádságainkban és a román kolindákban. Pl. Bartóknál a 88. sz. kolinda, 262. o.: tenger partján sétáló Mária. Nálunk egyik csehszlovákiai szövegben Almágyról, az „Én lefejszem én ágyamba...” kezdetű imádságban:

*Széles tenger partján az
Aranyfának aranyága,
Arra járt Asszonyunk, Szűz Mária,
Mikor láttad a te szencséges Szent Fiadat?...*

(Elmondta Agócs Alfrédné Agócs Erzsébet, 1936. Egerben 1972. szept. 17-én a búcsún.)

A következő szövegekben, melyek az ún. köszönésmotívumot igyekeznek bemutatni, feltehetően közös összöveg örökségeként, állandó elem a tenger, a tengerben levő aranyfa. (Lásd a 22. sz. imádság jegyzetét!) Különös kép, talán elködösödött Grál-émlék bukkan fel egy tiszaberceli (Szabolcs-Szatmár m.) imádságban, melyben Krisztusnak elcsöppent véré az angyalok fölszedték, és

*...Jézus Krisztus elibe tették,
Jézus Krisztus azt parancsolta:
Vigyétek, vigyétek el az én kegyes véretem
Tengernek szigetébe, műhelyébe,
Ott ül asszonyám, Boldogságos Szűz Máriám,
Oh fiam, fiam, de szánom, bánom a te kínszenvedésedet...*

(Eger, 1972. szept. 16. - fájdalmas búcsú. Balog Józsefné Oláh Mária, 1925. „Házamnak négy szöglete...” kezdetű imájából.)

- ²³¹ A keresésmotívum dialogizált mozzanataiban Mária általában Lukácstól vagy Jánostól tudja meg, merre menjen, hol találja meg fiát. Mindkét apostol gyakori szerepeltetése érthető. A középkori legendairódalomban Lukács Mária jegyzője és festője. Kódexirodalmunkban erről az Érdy-kódex Karthauzi Névtelenje szól (Nytár V., 393., ill. 395. o.). Viszont az apokrif hagyományok szerint Jánostól tudja meg, hogy Krisztust elfogták. János végig vele volt a szenvedés útján, és Krisztus is őrá bízta anyját halála előtt, ahogy a commendatio-jelenetből megtudjuk (János 19:27). János ilyen szerepére mind a nemzetközi (olasz, német, francia, román stb.), mind a magyar kolostori irodalom kódexei bőséges utalást adnak. Ahogy azonban jelen szövegünk és általában az előfordulások mutatják, a népi képzelet nem cövekelhető le akár kánoni, akár apokrif tények mellé, és más szent is eligazíthatja Máriát bolyongásában, sokszor alig azonosítható szent vagy próféta. Sőt még János alakja sem egyértelmű, mert alkalmasint differenciáltan jelenik meg. Hol Keresztelő Szent János, hol a keleti egyház Aranyszájú Szent Jánosa, hol maga János apostol, az evangélista lép elénk. Sokszor meg szavak, fogalmak keveredéséből létrejött személyek mutatkoznak a Mária-Krisztus-szenvedésjelenetekben: pl. az „evangélista” és az „evangélium” szóból:

*...Arra megy az Évangyaliom,
Szóval mondja:
Óh én édes Teremtőm,
Mikor engem teremtetted',
Anná' előbb megismerté'...*

(Kányavár [Zala m.], 1974. nov. 24. Gerencsér Pálné Ruzics Júlia, 1888. Csertalagos [Zala m.].)

- ²³² A tengerben templom-oltár gyászjegyű Krisztus-motívummal rokon e töredék. Lásd Mansikka: I. mű, 177. o.

- ²³³ A köszöntésmotívumot teljesebbé tevő változat:

*...Uram, Jézus Krisztusom, mi tűng (sic!)
ittén tenger partján?
Olajfáknak ágán,
Szent könnyet hullajtván.*

*Arra mén a tizenkét apostol,
Se nem imáddá, sem nem üdvözlé.
Menj el fekete földnek színire,
Hirdesd prédikámból számból származott szót:
Aki ezt az imádságot este lefektébe, reggel
fölkeltébe elimádkozza,
Velem léssen a Paradicsomba...*

(Abasár [Heves m.], 1975. május 8. Csontos Józsefné Mezey Margit, 1901. Szegvár, tanya [Csongrád m.])

A „Názáreti Jézus, zsidóknak királya...” kezdetű imafüzérből.

²³⁴ Imafüzér részlete.

²³⁵ A köszönésmotívumoknak egyetlen változatát találtam idáig az imairadalomban, mégpedig korunkban, egy 1945-ben elesett amerikai katona írásában: „...Jetzt möchte ich Dir guten Tag sagen.” (Ch. Einiger: Die Schönsten... 152. o.)

²³⁶ A kézrátétel ősi gyógyító eljárása kísért e szövegben, akárcsak Bornemisza bájos imádságában Az ökleletről:

*...Amint megnyomá
Szűz Mária az ő
Áldott szent fiának
Én is ez embernek
Ugyan megnyomom
Úr Istennek
Öt mély sebével,
Asszonyunk Máriának
Szent hét epeségével*
Szent Jánosnak ő
Arany gyűrűjével...*

* Lásd a 205. sz. ima 3. jegyzetpontját.

Apokrif hagyományok szerint a három Mária: Mária Magdolna, Mária Jacobi és Mária Salome. Az utóbbi kettő Szűz Mária féltestvére. Ugyanis Szent Annának még két férje volt Joachim után - Kleophas és Salomo. Tőlük való lányait jelölik a fenti módon.

²³⁷ János evangéliuma: „A Jézus keresztye alatt pedig ott állottak vala az ő anyja, és az ő anyjának nőtestvére, Mária, a Kleofás felesége és Mária Magdaléna.” (19:25)

²³⁸ Romlás. Feltehetően eredetileg „Hol, hol vagyok” stb.

²³⁹ Lásd Mansikka: I. mű, 184-185., 194. és 275. o.

Bartók: kolindakötet, 93 k, 284. o., 9, 141. o., 10 a, 142. o. A tengerben levő, tengerből, tenger mellett nőtt fa euráziai elterjedtségű motívum. Ahogy jeleztük, az ősi kozmogóniai mítoszok világfa-csodafa képzete keveredett a keresztény paradicsomi fa-almafa stb. elemével, és él szívósan, mágikus, mitikus erővel felruházva a néphagyományban. Lásd 22. sz. ima jegyzetét.

²⁴⁰ „...vidd el úgymond Jézusnak az ő igézetit, piros márván köre...” Bornemisznál Az igézetéről szóló imádságban.

A már idézett kisteleki szemverés elleni imában a „márványkő” mágikus értéke közvetlenül jelentkezik (lásd a 66. sz. ima 4. jegyzetpontját). „...Arra ment a Boldogságos Szűz Mária a Jordán vizére, és hozott vizet. / Ezen (a gyermekén vagy leányon) úgy menjen szét az igézet, / Mint márványkövön lefolyt a Jordán vize...” (Kistelek [Csongrád m.], 1972. dec. 2. Molnár Sándorné Muhel Erzsébet, 1896.)

Mágikus-misztikus értelemben a kolostori irodalomban: „...egy kevés idő múlva felserkenénk, látánk előttünk egy szent egyházat, csudálatos szépséggel megékesített... az anyaszentegyháznak délfelől való oldala mind drága kövekből rakattatott vala, nap nyugat felől fehér alabástrom vala, észak felől piros márvány kő vala, Napkelet felől fényes csillagokkal megékesített vala az egyház felett az nap hétszer inkább fényesb vala hogy nem itt ez világon való emberektől láttatik...” (Szent Makárius élete. Teleki-k. Nytár XII., 378. o.)

²⁴¹ Lásd kapcsolatát a 194. sz. imádsággal.

²⁴² Nyakavágó: utalás Keresztelő Szent Jánosra.

²⁴³ „...rekessz ki minden nyavalyás fertelmeket én elméből és testemből, szabadíts meg engemet én édes uram pokolbeli Sátánnak minden bántásából... *kik halálra keresik én lelkemet...* és mikoron ki akarsz ez szegén testből venni, ne jöjjenek én elémbe az örök sötétségnek veszedelmei, ne árthassanak énnekem...” (Thewrewk-k. Nytár II., 330. o.)

²⁴⁴ Bartók: kolindakötet, 112 a, 369. o.

²⁴⁵ Középkori liturgikus színjáték emléke.

²⁴⁶ Lásd a 118. sz. imádság 2. jegyzetpontját.

²⁴⁷ A könyvét olvasó Krisztus motívuma, a későbbiekben teljesebb formában jelenik meg. Lásd Mansikka: I. mű, 275. o.

²⁴⁸ A „Mivel már bé-estvéledett...” - „Te lucis ante terminum...” kezdetű esti breviáriumi himnusz 3-4. szakaszából kevert sorok.

²⁴⁹ Lőtő: lejtő. A lejtő-lőjtő-lőjtő-lőtő-lüjtő-lütő alakváltozásait Pais Dezső székelyföldi nyelvi jelenségnek tekinti (Ethn. 1971/3: 366. o.).

Az imádság kezdő sorai önkéntelenül a szojot sámánéneket juttatják eszünkbe, főleg ha azt négyes szótagszámúnak vesszük:

*lakottam föld, szülöttem föld
A Nagy-havas a Szív-havas
fölmegyek rá fölhágok rá
szellemtanya szellemtanya...
zúg a botom zsenge fenyő...*

(Diószegi Vilmos: Sámánok nyomában. Bp. 1960, 201. o.)

²⁵⁰ Pais Dezső foglalkozik a „Szent Világ Úristen”, „Szent Világ Úrjézus Krisztus” kifejezésekkel, melyeket „nagyon korai vallásos stílusmozzanatokra való visszahajlás”-nak minősít, az Ómagyar Mária-siralom idejének nyelvi készletébe tartozónak vél, és ennek megfelelően elemez is.

Ugyanitt „igen érdemleges adalék”-nak ítéli a „megkérdeztén” igealakot, mely segít „annak a jelenségnek a megvilágításához, hogy egyes 3. személyű tárgyias igealakok némelykor még egy -n végződést is felvesznek. Az 1515-i konstantinápolyi rovásfelirat egyik elemének *irtan* (ezt) olvastával kapcsolatban hoztam napirendre a kérdést...” (Ethn. 1971/3: 366. o.).

²⁵¹ Nyitul: „...a mennyország ajtajával kapcsolatban szintén érdekes képződmény mint a *nyit* ige visszahatója” (Pais Dezső: Uo., 365. o.).

²⁵² Észak-Magyarországon több változata van: rózsalányok, ruzsalányok, luzsalányok stb. ...remélle- nek, leméllenek stb.

²⁵³ E motívum változata Nógrádból:

*Arra megy Szent József,
Kérde tőle: Mér sírsz, mér rísz?*

*Hogyne sírnék, hogyne rínék,
Mikor annyi fajtalan, gonosz káromlással van elmerülve...*

(Nógrádsipek, 1973. dec. 9. Kis Vincéné Kereszturi Mária, 1909.)

De előfordul Mária-képpel is:

*...Amott vagyon egy fölszentelt kápolna,
Abba van a Boldogságos Szűz Mária,
Meg van az ő nyaka hajtva,
Meg van a két piros orcája hervadva.
Arra megy Szent János, kérdé őt: Mér sírsz, mér rísz?
Hogyne sírnék, mikor a világi ember bűnét nem szenvedhetem...*

(Rimóc [Nógrád m.], 1974. márc. 15. Rigó Balázs, 1908. a „Tenger mellett egy monyostor...” kezdetű imájából.)

²⁵⁴ Ez imádság ugyancsak fügei változatában így találjuk e motívumot (ebből kiderül, hogy a „tenger fénye” valójában „tenger fövénye”):

*...Tenger fövényén van egy aranytemplom,
Abba van egy aranyasztal,
Krisztus Urunk ráhajtotta szent fejét,
Behunta szent szemét,
Összeszedte szent száját,
Kinyújtotta szent lábát.
Arra ment Szent Péter és Szent Pál,
Mondja nekik: Mér sírtok, mér ríttok, talán az én
halálomon siránkoztok?
Ne sírjatok,
Fogjatok a kezetekbe kardot,
A balba pálcát,
Menjete el széles ez világra...
Kálvária hegyén van két kis aran' kápolnácska,
Abba fekszik az áldott drága Úrjézuska,
Keze-lába leszögezve...
Szent sebei megnyílván...*

(Gyöngyösi Jánosné Paluzsánszky Margit, 1907. elmondta, hogy vannak, akik tudják: „...csak, ugye, hát ők megint úgy, szókat eltérítve...”)

²⁵⁵ Ezen szövegek és a következő hasznosi imádság „azonosságai” közös összövegre vezethetők vissza, melyben a tengerben, tenger partján-fövényén található templom Grál-motívum. Ettől függetlenül kísérhet a képben a Kelemen-legenda tengerben levő temploma is.

²⁵⁶ Lásd az előző szöveg 2. jegyzetpontját: Mansikka: I. mű, 209-210. o.

²⁵⁷ Lásd Mansikka: I. mű, 177. o.

„...Igen megszomorodnék lelkében és meghervadván orcájában az asztalra borula...” (Weszprémi-kódex. Nytár II., 12. o.). Nagyszerda este történései, apokrif hagyomány: „mit szóltanak legyön egymásnak jól lehet az evangéliomban nincsen, de maga doktoroknak mondások szerint kegyesen hihetjük...” (uo. II., 10. o.). Az apokrif hagyományokkal szemben tanúsított középkori állásfoglalást fejez ki a „piē creditur”. Lásd a Mária-álmotívumkör jegyzetét a 220. sz. imánál.

²⁵⁸ Lásd Mansikka: I. mű, 178. o.

²⁵⁹ Az igehirdetés küldetése így alakul egy détéri (Csehszlovákia) imában:

*...Tenger közepén van egy aranykapolna,
Abba van egy aranyasztal,
Ott térbekel Krisztus Urunk,
Arra megyen Szent Pál, Szent Péter, és mondja néki:
Ereggy ki a világ szélére, és zarándokolj az Arád népével...*

(1973. nov. 23. Borbás Józsefné Habodász Anna, 1914. „Fehér rózsza, Mária...” kezdetű imájából.)

²⁶⁰ A három király: Gáspár, Menyhért, Boldizsár alakját vetíti ki e torzult sor. Magyarországi kultuszuk egy idejű a kereszténység felvételével. A vízkereszti háromkirályjárás hagyománya XI. sz.-i liturgikus előzményekre nyúlik vissza: a csillagiáték, azaz Tractus Stellae Hartvik győri püspök szertartási rendjében már székesegyházban előadott jelenet formájában szerepel. (Részletesen lásd Bálint Sándor: I. mű, 136-164. o.)

²⁶¹ A szenvedéstörténetre emlékező, tehát érdemszerző Pénteki imák ilyen elnevezése - Jézus imádsága, Úrkrisztus imája, Szenvedő Jézus imádsága stb. - és a népi vallomások arra engednek következtetni, hogy az „Úr imádsága”, azaz a Miatyánkkal szemben a Pénteki szenvedésimádság képviselte Jézus imáját mint „legdicsőségesebb, legüdvösségesebb” imádság. Különben az „Úrjézus imádsága” tényét a nép magától Krisztustól származtatja, ahogy ez több szövegzáradékból kiderül. Éppen a krisztusi szankció folytán tekinthette alkalmasnak arra, hogy a Miatyánknak párja legyen, s ezzel a népi mentalításban hiányként jelentkező űrt is pótolja. Ugyanis a Miatyánk és az Üdvözlégymellől hiányzott a hivatalosan általános érvényű Jézus-ima. A Hiszekegy - jóllehet Jézus a főhőse - más funkciót töltött be. Hitvallásként használva a teológiai káté szellemét árasztotta, melynek a szenvedésre erősen rezonáló nép számára nem volt megfelelő érzelmi töltése. A nép viszont a szenvedést megjelenítő Jézus részére is igényelt imádságot, egyszersmind az Atya-Anya-Fiú hármasságtudat szövegi megjelenítésére is vágyott. Jobb híján maga alkotta meg az erre legméltóbbnak ítélt, vagyis a Golgota-halált idéző szövegekből. Indítást az évente kétszer hallott passiószövegből kapott, segítséget meg éppen a Fiúistentől, aki a szövegzáradékokban mintegy visszaigazolta a népi törekvést: „Ki elmondja az én imádságomat este lefektében, reggel felköltibe...”, „Ki ezeket a kén-szenvedéses imáccságaimat elmongya este lefektyibe, reggel felkötytyibe...” vagy „Ez a Krisztusnak a kinszenvedése imái...” stb. A krisztusi tulajdon számára akkor is érvényes, ha éppen nincs is birtokos ragos utalás, de Krisztus nyilatkoztatja ki: „Azt mondja Jézusnak szent lelke, aki ezt az imádságot este, reggel elmondja...” vagy: „Krisztus Urunk csak azt mondja: Szent szó, szent beszéd, aki ezt az imáccságot mindennap elmongya...”

Summázva: mind a záradékok, mind a népi elnevezések nyomán elképzelhetjük, hogy a filológiai indokok alapján jogosan feltételezett összövegekre visszamenő Pénteki imádságok képviselték a nép számára az Úrjézus imáját az Úr imája-Miatyánk és a Mária imája-Üdvözlégymellett.

²⁶² A jászalsószentgyörgyi [Szolnok m.] „Én lefekszek én ágyamba...” kezdetű imádság megfelelő motívuma:

*...Ma van pínk, annak napja,
Felment Jézus Krisztus a Széna hegyében,
Lábába ütték a tompa högyű vasszőget,
Onnat is hullott a drágalátos szent vére,
Ódalába ütték a dárdát,
Onnat is hullott a drágalátos szent vére,
Kezébe ütték a tompa högyű vasszőget,
Onnat is hullott a drágalátos szent vére,
Fejire tették a töviskoronát,
Onnat is hullott a drágalátos szent vére,
Bizon, bizon mondom...
Lelket adtam bele...*

(Elmondta Ali Mártonné Szűcs Magdolna, 1894. 1974. febr. 17-én.)

²⁶³ Egy még archaikusabb, bizánci keresztény hatást sejtető moldvai megfogalmazásban így látjuk az indítóképet:

*Krisztosz mene kénnyára
Kénnyán eszik eszeteje,
Hot mélszégesz szent szebeje,
Ingvának három ága
Nyócs kezedet Bódogszágosz Szűz Mária,
Hogy mik isz mehesszünk a zörök dicsőségbe, amen.*

(Tálas Istvántól kaptam Pénteki imádságként. Rögzítési ideje: 1933. Bogdánfalva [Moldva], adatközlő Habari Mihályné.)

Ugyanezt közel negyven évvel később így vettem fel szintén egy moldvai imában, amelyet a klézsei származású Demse Dávidné Antal Lucia, 1897. mondott el Sásdon (Baranya m.) 1970. jan. 21-én:

*Péntek annak a napja,
Kénnyán esék esetje,
Öt mélységes szent sebe,
Kész a lélek, kész a Mária,
Ingovánnak három ága,
Nyíss kaput, angyal,
Nyújcs kezét, Mária,
Hogy műk es mehesszünk boldog
mennyországba, ament.*

²⁶⁴ E többször jelentkező motívumnak, mely elsősorban bukovinai és somogyi szövegekben fordul elő, öreglaki (Somogy m.) változata így alakul a „Fehér rózsza, Mária...” kezdetű imádságban:

*...Háromágú orgona
Mennynek főnek magos angyal,
Oh fiam, fiam, fényes Jézus,
Nyújcs ki a szen' kezedet,
Hadd kössem be szen' sebedet!...*

(Elmondta Androsics Istvánné Hegedűs Terézia, 1894. 1972. júl. 7-én.)

²⁶⁵ Balla Ádámné Gál Anna 1906. ugyanezt tudja, a végét a következő variációval:

*Itt jön sok zsidó,
Egy átalban negyven zsidó,
Krisztus urunkat megfoglák,
Vasláncokkal megkötözték,
Vasostorral megostorozták,
Kereszfára felszegezték... stb.*

*Aki ezt az imádságocskát elmonja
Este lefektyibe,
Regge' felkeltyibe,
Megnyeri a Paradicsom kú'csát,
Vagy megtudja három héttel előbb halálát.*

„...anyósomtól, Balla Gáspárné Molnár Sárától, aki meghalt 57-ben, 74 éves korában... Gyerekekkel imádkozta, este-reggel mindig elimádkozta... Én imádkozom magamban, magamban...” - Közösben? - „Hát, ugye, van, aki előimádkozó, ki tudja, tudja-e, nem tudja-e?...”

Gál Boldizsárné Molnár Verona, 1917. ugyanott (a vége):

*Annak adatik a mennyország kulcsai,
És harmadnapon előbb megtudja halálát.*

„Talán ezér Hétlakat imádság.”

²⁶⁶ E, főleg az Alföldön, a Jászságban és a Palócföldön elterjedt szövegrészt egy másik csongrádi változatban líraivá lágyult keresésmotívum vezeti be:

*Feltekintek magos égre
Ott látok egy forgó kápolnát
Arra méne szép Szűz Mária elmosologván
Kelj föl kisded Jézuskám a templom ajtajából
Ehun gyün a Jézus...*

(Csongrád, 1975. jan. 20. Polner Zoltán gyűjtése. Nagyistók Mihályné Fehér Mária, 1891.)

²⁶⁷ A „Lémitázs fő'gyin” kifejezésre adott válasza: „Hát én nem tudom, édesapámtól tanultam így...” Édesapja pedig: „Kis Rózsi nagymamától... Köblös Mihályné... 7 esztendő vótam, mikor meghalt.”

²⁶⁸ Az erdélyi eredetű Kriza-kódex imája (Nytár II., 366-367. o.) érthetően kísért számtalan erdélyi, bukovinai, moldvai imában: „...hervadt orczával... kinyújtott kezekkel... kiterjesztett karokkal... megszakadott erekkel... vérrel folyó sebeiddel...”

²⁶⁹ A Jelenések könyve (11:16) lehet a motívum alapja, de Grál-motívum is. Változata: Bartók: kolindakötet, 114 a-b, 379-380. o., 114 c, 380-381. o.

²⁷⁰ Lásd Mansikka: I. mű, 177. o.

²⁷¹ A Nagyszombati Kódex első személyű szenvedéstörténet elmondását idézi.

²⁷² A kérdésre: Mit jelent az „aran lápfa”? lánya válaszolt: „A régi templomokban ilyen nagy oszlopok vótak, s a régiek, mongyuk, nem oszlopnak hitták, hanem lápfának.” Lásd Mansikka: I. mű, 187. o.

²⁷³ Commendatio - ajánlásmotívum: „Jézus azért, mikor látta vala, hogy ott áll az ő anyja és az a tanítvány a kit szeret vala, mondá az ő anyjának: Asszony, imhol a te fiad.” (János 19:26)

²⁷⁴ Kulcs: az üdvözülés jelképe és Krisztus szenvedéséé is, mely a Paradicsomot, eget megnyitja.

Lásd Mansikka: I. mű, 187-188., ill. 286-287. o. és ugyanott egy norvég gyógyító formula vége: „Crux Christi Clavis est Paradise.”

Bartók: kolindakötet, 84 g-h, 246. o.

²⁷⁵ Több felvételt készítettem, mindig némi eltéréssel mondta.

²⁷⁶

*Szent kereszt üdvözljön engemet,
Krisztusnak keresztje énvelem legyen,
Elöttem legyen,
Utánam legyen,
Alattam legyen,
Fölöttem legyen,
Mert emberi nemzetnek örök ellensége az pokolbeli ördög
el fut, hol tégedet lát...*

(Szent Brigitta első imádságából. In: Orationes Beatae Brigidae Virginis XV. - Szent Brigitta 15 imádsága. Gömör-k. Nytár XI., 293. o.)

²⁷⁷ Lásd Mansikka: I. mű, 191. o.: egyházjelkép.

²⁷⁸ Bartók: kolindakötet, 84 o, 84 p, 249. o., 84 t, 250. o.

Pais Dezső XVI-XVII. sz.-i párhuzamok alapján aranyozott bőrszéknek értelmezi az „aran sik sek”-et (Ethn. 1971/3: 364. o.).

²⁷⁹ Pais Dezső az „iha meg alivan” kifejezést párhuzamba állítja az Ómagyar Mária-siralom „en iunhum olelothyá” (én lelkem alélása) sorával. Ezek szerint iha-joh/juh - jonh/junh - johon/juhon - végső soron: szív/lélek értelemben. Alivan: aliván-alélván (uo.).

„...Üdvöz légy úrnak édes szíve, én johomnak jó öröme...” Salve mundi salutare. (Szent Bernát imádsága.) 88-89. sor (Horváth Cyrill: Középkori magyar verseink. Bp. 1921, i. h.: 162. o.

²⁸⁰ A leeresztett, szétbontott haj ősi gyászjegy, de mágikus, kultikus értéke is van. Különös nyomatékot kap, ha más, egyenértékű természetfölötti erejű jellel társul.

Egyes gyászmotívumok már Bornemisza imádságában is jelentkeznek:

*Nemes asszonyom Boldog Anya,
Beméne szent templomba,
Leüleplék az ő áldott aranyas szent székibe...
Lefüggeszté az ő áldott szent fejét rajta,
Szent kedve könyörödék,
Szent színe szomorodék...*

(Az kinek fejét megmenté, hogy ne fájjon)

A Memorialisnak ugyanez, a szövegeinkben egyébként gyakran előforduló gyászjegyű motívuma egy zalai imában:

*Boldogságos Szűz Mária édesanyánk ül a Paradicsomkertben,
Leereszti sárgaszínű bodor haját,
Úgy olvassa a világ oltárját,
Menny el, menny el, Gábiel arkangyal, fekete földére...
Hirdesd el az én számból kiszakadt szent ígéket...*

(Kányavár [Zala m.], 1974. nov. 24. Bedők Sándorné Kürti Rozál, 1896. Pördeföld [Zala m.]).

Bartók: kolindakötet - megoldott haj: 105 o., 348. o.

„...Rómában a supplicatiók alkalmával bor- és tömjénáldozat alatt az asszonyok kibontott hajjal letérdelve közeledtek az istenekhez...” (Mészáros Gyula: A csök. Ethn. XXVI. 1915, 125-129. o., i. h.: 129. o.).

„...és ime jutánk más helyre, hol nagy erős repedezett kősziklák valának, ott is látánk egy asszonyt, megeresztett hajakkal, kit egy nagy fene sárkány erősen mardos vala...” (Teleki-k. Nytár XII., 377. o.)

²⁸¹ A Mária-álommal rokon motívum. Lásd a 220-222. sz. imákat.

²⁸² A Memorialis egy négyrét hajtott lap 1. és 4. oldalán található ugyanazon kéz lejegyzésében. A 4. oldalon lényegesen rendezettebben, mintha leírója a talán diktálás után sebtében rögzített sorokat akarta volna letisztázni. Jelenleg az 1. oldal alapján közöljük a szöveget, míg az Ethnographiában összefogottabb változatában hoztuk. Ez értékes emlék nyelvészeti elemzését Pais Dezső végezte el (Ethn. 1971/3: 364-367. o., a Memorialis szövege a 352. oldalon). A Memorialisszal kezdődő gyászmotívumsor a Mária-siralom képi megjelenítése. A zárójelbe tett sor csak a 4. oldalon levő változatban van meg.

²⁸³ Ez értékes motívum és szöveg egyik gyergyói (Csík m., Románia) változata:

*Én kimenek aranyas vasárnap
Föltekintek napfőjöttire,
Ott láttam egy szép fejér kőkápolnát,
Abba van asszonyom Szűz Mária.
Haja leeresztve,
Szíve szomorodva.
Odamene Szen' Mihály arkangyal,
Mé't sírsz, mé't sírsz asszonyom Szűz Mária?
Hogyne sírnék, mikor harmadnapja,
Hogy az én szent fiam odavan.
Ne sírj, ne sírj, majd hazajön,
Térdig vasba, könnyökig vérbe,
Véres kendővel kendőzik
Tövissel koronázik,
Aki eztet napjába háromszor elmongya,
Pokol ajtaja bészáródik,
S a menyország ajtaja megnyitódik,
Légy velem édes Jézusom a Paradicsomba es, amen.*

(Imecsfalva [Háromszék m., Románia], 1975. jún. 30. Kóthy Judit gyűjtése. Sövér Jánosné Ranc Amália, 64 éves Gyergyóalfalu [Csík m., Románia].)

²⁸⁴ Figyelemre méltó variánsa Ipolyvecéről (Nógrád m.):

*Kimegyek ajtóm elé,
Föltekintek magos mennybe,
Ott látok egy kerek almácskát,
Abba hét oltárocskát,
Hetedikbe Szent János
Aranymisét szolgál.
Boldogasszony Anyánk hallgatja...*

(Elmondta Róza Istvánné Mráz Mária, 1915. Esztergomban 1974. ápr. 28-án a búcsún.)

²⁸⁵ Békességszállásostó' = békesség szállásosztó (?) - netán szállásadó? Lásd a 176. sz. imát.

²⁸⁶ Amint eddig láttuk, ugyanazon szövegben gyakran szerepel Mária mellett a Boldogasszony, mintha azt az állapotot vetítené ki, amikor az ősvallás istenasszonya és a keresztény Istenanya alakja még nem olvadt össze, és differenciáltan jelentkezik a népi tudatban. Egy ugyancsak somogyi változatban a Boldogasszony-Mária szembeállítás során külön nyomatékot kap Boldogasszonynak a mágikus képzetű tűzhelyhez kötött képe:

*Fehér rózsza, Mária,
Engem Jézus született,
Szent szívébű szeretett.
Szent János ablakomon,
Boldogasszony tűzhelyemen,
Mária ajtómon...*

(Máriagyűd [Baranya m.], 1974. szept. 8. - búcsú. Vukman Imréné Csicsák Anna, 1929. Babócsa [Somogy m.].) Lásd még a 136. sz. imában is!

A következő, 116. sz., történeti értékű imában már egymásba olvad a két kultikus személy: „Boldog Asszonyi Szűz Mária...”

²⁸⁷ Megjelent az Új írás Visszhang rovatában, 1970/11, 128. o. (Részlet Huszty Mihálynak a szerkesztőséghez írt leveléből): „...Az Apáczai Gyakorló Gimnázium növendékeinek lelkes irodalomtörténeti munkaközössége, tanáraik irányításával kiadta Horvát István Mindennapját 1967-ben. A Napló teljes szövegének hozzáférhetősége most már lehetővé teszi, hogy az érdeklődők más oldaláról is megismerhessék a »déli bábozó« nyelvészkedő-történész professzort (Szendrey Júliának második férje utáni apósát), aki már 1805-ben a polihisztor érzékenységevel vett észre mindent, amit kultúr-történeti szempontból arra érdemesnek talált: 175 évvel ezelőtt, akárcsak mestere Révai, a nagy nyelvész, aki Faludi Ferenc szellemében jegyezte a népi verseket. Hadd idézzem Horvát István naplóját 1805 októberéből (210. oldal): »Vásár üdeje lévén ma Székes Fehérvárott ki sétáltam a' Budai kapún kívül az úgynevezett Vásárállásra... Visszatértemkor kezembe akadott eme babonás, haszontalan szöszaporítású imádság kéz írásban...«”

²⁸⁸ Bartók: kolindakötet, 114 a, c motívumvariáció, 379. és 380-381. o.

²⁸⁹ E kozmikus Mária-genezis-motívumot Bálint Sándor így jegyezte fel (a 132., 133. sz. imádságban is jelentkezik még romlottan-torzultan):

*Élő világ állapota ezen éjjel betelt
Szűz Mária születé,
Szent székebe ülteté...*

(Simontornya [Tolna m.], 1970 márciusa. Kántor József gyűjtése. Szebényi Jánosné Somogyi Erzsébet, 81 éves.)

„...Oh én édes anyám, Immár eltölt az én kínszenvedésemnek ideje...” (Weszprémi-k. Nytár II., 10. o.)

„...bétölt az idő, és elközelített az Istennek országa...” (Márk 1:15)

A Papi Kódex (első évezred közepe) teremtéstörténete minden napot a következő formulával zár: „Eltelt az este, eltelt a reggel.” (Lásd Komoróczy Géza: A Biblia és az ókori Kelet. Világosság 8-9. sz. 1972, 546-555. o., i. h.: 548. o.)

²⁹⁰ Romlás. Többszöri elmondás után is ugyanúgy. Értelmét, illetve egykori szóképét hiába kérdeztem.

²⁹¹ Romlott-torzult formában már az előző imádságokban is előfordult az „égen menő madár”-képpel összekapcsoltan a keletre tekintő Boldogasszony-Mária, ki fényes templomot lát, melyben megjelenik a szenvedő Krisztus alakja. Vagy a „Kelet felől tekint a Nap”, a keleten feltetsző templomkápolna, melyben Mária ül, esetleg alszik-álmodik (talán ebből ébreszti a kakas?). Ezek a szövegelemek nagyon távoli bibliai képek, értelmezések nyomai, emlékei. Jeruzsálem kapui, maga a templom és főleg annak keleti kapuja különös jelképi értéket nyertek az őskeresztény szimbolikában, elsősorban az egyház-Krisztus-Mária-jelképkörben. Ennek alapja Ezékiel próféta könyve (44:2-3). Itt tudjuk meg: az Úr kinyilatkoztatta, hogy a templom keleti kapuját zárva kell tartani. Senki számára sem nyílhat ki, mert az Úr, Izrael Istene vonult be rajta. Ez ószövetségi sorok magukban hordozták a jelképpé válás lehetőségét. A benne megjelenő kép már a kora kereszténységben jelképes tartalommal kezdett telítődni. A keleti kapu, mely zárva van, és csak az Úrnak nyílik meg, Mária, ki az Isten szűz szolgálóleánya. Ő a bezárt kapu, melyen csak a királyok királya léphet be.*

Mi más lehet ez a kapu, kérdezi továbbá Szent Ambrus (IV sz.), s meg is válaszolja. Bezárt, mert szűz. Kapu, mert rajta keresztül ment át Krisztus. E kapu keletre tekintett, mert ő árasztotta szét a világosságot, mert ő szülte a kezdetet, az igazságosság napját, mely keleten kel... Később Mária mint a fény kapuja is megjelent, majd fénykezdet, hajnal jelentéssel áradt szét az egész keresztény fényszimbolikában. Átkerült a néphagyományba is, főleg annak archaikus műfajaiba: a varázsköltészet, köszöntők, ráolvasók és apokrif imádságok anyagába. E szövegekbe már nem a Mária-költészet/himnusz irodalom hivatalos szellemében, hanem a keleti-ószövetségi-bizánci hagyományokat ötvöző kora keresztény-hellenisztikus irodalom apokrif hatásai megformálásában. (Erről már a bevezető tanulmányban szólottunk, s szövegutalásaink is jelzik Mansikka szláv ráolvasás-, azaz varázsköltészeti vizsgálódásaival és Bartók kolindakutatásaival való kötődéseinket.)

* Ugyanilyen értelemben: „Kinyílt a Mária kapuja...” vagy: „Mária kapuja megnyílik, / Isten fia születik...” jelentkezik ez imádságainkban, nemkülönben a kolostori irodalomban is:

*„...hasnak gyümölcse virágozék,
Szűznek méhe nevedék
Szemérem kapuja megmarad
Immár jó jászol fénylik...”*

(A Döbrentei-kódex karácsonyesti vecsernyére való himnuszában: „Veni redemptor gentium...” - „Jöjj nemzetnek váltója...” kezdettel. Nytár XII., 117. o.)

Ezek után már érthető szövegeinkben, pl. a 130. sz. imában a „szűz jászolnak vesszeje”-kép is.

²⁹² Ikonográfiai hatás. A késő középkori „Krisztus mennybemenetele”-ábrázolásoknál hangsúlyos szerepet nyert a felhőkben eltűnő testtel, lábakkal szemben Krisztus képeltéri elhelyezésű két nagy lábnyoma.

Több hasonló motívum utal ez ábrázolás általános voltára vagy az egykori összöveg szélesebb elterjedtségére. Pl. egy zalai imádság, ha más szövegkörnyezetben is, de e motívumot hozza:

*Lefekszem én ágyamba,
Minden testi koporsómba,
Lépek Isten nyomába,
Szól a kakas éjféltájba...*

(Balatonszemes, 1973. nov. 7. Kovács Józsefné Temlén Lujza, 1875-1950. [Teskánd, Zala m.] imája. Közölte Hartman Győzőné Kovács Borbála. 1939. Zalaövö.)

²⁹³ Zala megyei változata Csáfordról:

*...Ott találtak zsölleszéket,
Rajt' ül a Boldogságos Szűz Mária,
Térdin tartja aranyos könyvit,
Abba csöpögteti a könnyit,
Arra megy Szent Péter és Szent Pál,
Kérde tőle: Mária, Mária, mér sírsz, mér keseregsz?
Hogyne sírnék, keseregnék, harmadnapja nem
láttam Jézust.
Lépj hármat Jeruzsálem felé,
Maj' meglátod Jézust...*

(1974. nov. 23. Kurucz Jánosné Gál Mária, 1901.)

²⁹⁴ Szabási változata (Somogy m.):

*...Kezébe kis könyve,
Nyakán, bokrán olvasó,
Odamegy a próféta,
Kérde tőle...*

(Ségessd, 1971. aug. 15. - búcsú. Horváth Teréz, 1921.)

E motívumok különböző változataiban az olvasó vagy a könyv gyakran jeruzsálemi, mely - ahogy kiderült - különleges értékű:

*Felkelék ágyambul,
Kilépek házambul
Krisztus nyomában,
Ott találok egy aranyágot,
Az alatt van egy zsölleszék,
Abba ül a Boldogságos Szűz Mária,
Előtte van kis oltárja,
Kezében van könyvecskéje,
Nyakában van jeruzsálemi olvasója.
Arra méne Izsaiás próféta,
Kérdi tőle...*

(Balatonszemes [Somogy m.], 1970, aug. 18. Balog Mihályné Papp Mária, 1893.)

*Reggel ha felkelek
Napkeletre tekintek
Ott látom a mennyország ajtaját nyitva,
Kívül aranyos, belül irgalmas
Benne vagyon hét oltár,
Hetediknél a szép Szűz Mária,
Szent térdével térdepel,
Szent könyökével könyököl
És a „Jeruzsálemi könyvet” olvassa...*

(Levélben érkezett Korbély Erzsébettől Budakesziről 1972 januárjában.)

Molnár Ferencné Rixer Anna, 1890. (Nagymaros) elmondása alapján tudjuk, mit értenek jeruzsálemi olvasó alatt. Neki is van egy: „Jeruzsálemből hozták nekem. Názáretből. Mindenhova oda van érintve, az Úrjézusnak a keresztútjának minden helyére... a Gecemáni-kertnek a fájából vannak a golyói, és minden búcsú rajta van, ami létezik, még a tűzbúcsú is... Amilyet a szerzetesek viselnek, olyan nagy szemű. Fekete fa, sima kis gömböcskék, és minden Miatyánk gyönyörűen, rózsásan kifaragva.

A kereszt nikkal és fabetétes, és nagyon szép korpusz van rajta. A kereszt legalább tizenkét centi...” Beszélgetés közben azt is megtudtam, hogy jobbára a domonkosoknak van ilyen jeruzsálemi olvasójuk. Nem tudta megmondani, mi az a „tűzbúcsú”. „Hát az atya nekem úgy mondta, hát én nem tudom.” (Budapest, 1972. márc. 15-i gyűjtés.)

²⁹⁵ E gyászkép a Zalától nagyon messze fekvő csehszlovákiai Szentpéteren is előfordult, ahol a jelenleg Ipolytarnócon élő Botos Józsefné Oláh Juliánna, 1913 édesapjától, Oláh Gyulától tanulta (1974. márc. 12-i felvétel). Részlet a hosszú „En lefekszem én ágyamba...” kezdetű imából (lévén analfabéta cigány, különös ritmusban mondta el):

*...Oh kimegyek házam elejibe,
Föltekintek a magos mennyben,
Ott látok egy kis kápolnát,
Kivel aranyos, bellő irgalmas,
Bele megyünk, Asszonyunk, Szűz Mária
Könyökig való könnbe,
Kövi hejtva,
Szívi szomorodva,
Sárga bodor haja le van eresztve,*

*Elvitték az én drága Szent Fiamat,
A magas Kálvári hegyire,
Megkötözték
És vasdárdázták,
Tövisekkel koronázták...*

(Erősen tagoltan, zaklatottan mondja, a második felvételnél már szinte szavankénti sorbontásban.)

²⁹⁶ Változata e töredék:

Erre megyen Nes próféta
Zsena hegyére,
Tompá szöggel szegeztetik,
Csúnyával csúnyázzák.*

(Segesd [Somogy m.], 1971. aug. 15. - búcsú. Anonyma, kb. 55 éves, Nova [Zala m.].)

A „Sinai-hegy”-szókép torzulásait látjuk itt, de kiegészíthetnénk a sort Zina-Zsinaj-Zsidai-Csinaj-Zsinat-Zsineget-Sirai stb. hegyével is.

* Felvetődik a kérdés, nem a középkor ártó szellemének - betegségnev is -, Neزيدnek a neve jelentkezik-e itt a Mes-Nes alakjában? Vagy Nestorról lenne szó? Esetleg Anastasius neve bújna meg mögötte? Ugyanis Bálint Sándor a népszerű szentről, Szűz Anastasiáról szólván, kinek vértanúságát karácsonykor ünnepli az egyház, megemlíti (i. mű, 20. o.). hogy az Anastasia becéző alakja Neste. Ez indította meg bennünk a gondolatsort, melynek végén ott találjuk az első esztergomi érseket, Szent Adalbert iskolatársát, a szintén cseh Anastasiust, eredeti nevén Radlát, aki 995 őszén végleg Magyarországra jött. Előbb pannonthalmi főapát, majd térítésbeli tevékenysége jutalmául Szent István első esztergomi érseke lett. Ha a Neste név mögött valóban az Anastasius alakja lappangana, akkor feltehetően a magyar történelemhez kötődő személyről lehet szó, és nem a kora középkor valamelyik görög császáráról vagy pápájáról.

²⁹⁷ Bartók: kolindakötet, a 84. sz. motívumok közt a 244. oldaltól a misét hallgató Mária.

²⁹⁸ Mária-álom-motívumkör, lásd a 220-222. sz. imákat.

²⁹⁹ Öv megoldása: kultikus-rituális aktus; gyászjeggy, de a megadás, elfogadás, készség jele is.

Bartók: kolindakötet, 105 o, 348. o.

Ézsaiás (11:5); Jelenések könyve (1:13).

³⁰⁰ Füzérként folytatódik újabb egyházi szövegekkel. E részben egyértelműen látjuk a cédrusfa-pálmafa-életfa-keresztfa-motívumkört.

³⁰¹ A Wespriemi-kódexben, a 87. lapon: „...és kötözvén temerdők kőoszlophoz, mely most Rómába vagyon...” (Nytár II., 28. o.)

³⁰² Összövegek meglétére utal bizonyos motívumok egymástól nagy távolságra eső területeken való, érthetően módosult előfordulása.

Az „Abba(n) vagyon hét oltár”, „ott van hét vetett oltár” Észak-Magyarországon „rakott” oltárként jelentkezik:

*Tenger mellett egy monyostor,
Kívül aranyos, bellű kegyelmes,
Abba vagyon héccer rakott ótár,
Az előtt mond Szent Péter és Szent Pál új misét...*

(Rimóc [Nógrád m.], 1974. márc. 15. Rigó Balázs, 1908.)

vagy:

*Van egy szent kis kápolna,
Abban rakosgatnak tizenhét oltárkát,
Abban térdepelnek, Asszonyunk, Szűz Mária
Könyökig vérben...*

(Levélben érkezett Gyuricza Józsefnétől Gávavencsellőről [Szabolcs-Szatmár m.] 1974. okt. 10-én.)

„Ezeket az imákat egy 82 éves öregasszonytól írtam le. Ő diktálta. Már gyerekkorában imádkozta a család együtt...” - írja kísérőszoraiban. Ide tartozik az „Abba rakományok nagy zsömle széket” vagy változata, az „Abba rakonyánok négy szép égő gyertyát” sorok jelentéstartalma is, a rakni ige eddig elő nem fordult torzult alakjával (lásd a 122. sz. imádságot.).

³⁰³ Egy másik somogyi imádságban ez a motívum így hangzott el:

*...Ott látom a hét vetett oltárt,
A hetedik oltárnál a Léva és a Léva,
Színe meghervadt,
Mit sírsz, mit keseregsz,
Hogyne sírnék, keseregnék,
Mikor a szerelmes Szent Fiamnak hét csöpp vére elcsöppent...*

(Elmondta Nyers Józsefné Horváth Mária, 1906. böhönyi lakos [Somogy m.] Bucsuszentlászlón [Zala m.] 1971. szept. 11-12-én a búcsún.)

Nem tudja mi az a „Léva”?

„Hát ugye, így tanútuk. Nem tudom, mi vót.”

³⁰⁴ E motívum magában Dejtár községben többféleképpen jelentkezik:

*Kiállok ajtóm elejibe,
Föltekintek magos hegyre,
Ott látok egy szentő't szent kápolnát,
Abban van egy székecske,
Azon ül Szűz Máriácska,
Arra megy Keresztelő Szent János, kérdi: Mér sírsz, Mária?
Van nekem mér sírni, harmadnap óta nem láttam Szent Fiamat...*

(Trubin Ferencné Bugyi Erzsébet, 1914.)

vagy:

*...Amott látok egy szent kápolnát,
Amellett egy szent szé, k,
Azon ül Mária,
Arra megy Keresztelő Szent János:
Mit olvasol, Mária?
Van énnékem mit olvasni, mert Szent Fiamat
három naptól nem láttam...*

(Nagy Jánosné Mituk Erzsébet, 1914.)

és (nagyjából azonos indítókép után):

...*Kérdi, mit olvasol, Mária?
Azt olvasom, hogy tizenharmad napja szerelmes
Szent Fiamat nem láttam...*

(Maglódi Józsefné, Nagy Rozália, 1916.)

Több változatot nem közlünk, ezeket is csak annak bemutatására hoztuk, hogy jelezzük, mennyire rugalmasan kezelik ezeket a szövegeket, milyen kötetlenül változik-alakul még egy viszonylag szűk közösségben is a rendelkezésre álló „imádságkészlet”.

³⁰⁵ Az ún. „Napba öltözött asszony”-motívum (*mulier amicta sole*). „...És láttaték nagy jel az égben: egy asszony a ki a napba vala felöltözve és lábai alatt vala a hold, és az ő fejében tizenkét csillagból korona...” (Jelenések könyve 12:1).

„...Ez az Asszony a’ ki napban felöltözött...” (Kájon: CC. II. 1719, 346. o.).

„A mennyasszony a napba volt öltözve lába alatt a hold...” (Mechtild von Magdeburg: I. mű, 61. o.).

Bálint Sándor emlékeztet rá, hogy a ferences rend szigorú ága, a renaissance világiasság szellemével szemben föllépő obszervánsok lendítették föl a „Napba öltözött asszony” kultuszát. Ez a husziták és a bogumilok ellen is irányult, akik tagadták Mária tiszteletét (lásd Bálint Sándor: *Sacra Hungaria*. 64. o.).

³⁰⁶ Ugyanez az ima érkezett levélben is Tordai Fülöp Istvánnétól Sopronból 1970. nov. 23-án az Új Írás gyűjtési felhívására.

³⁰⁷ Vikár Béla közlésében a Munkácsi Bernát fordította vogul imádságból (Ethn. 1891, 29-32. o.): „...hét sas röptényi magas Ég atyácskánk hajlította abroncs-kerék módra forgó karikós föld hét tája fölött...” „...kelő napos arany fűrtödet abroncskerék módra menő kerek földre sugárod ki!” *Hét*: jegyzetében azt írja Munkácsi (31. o.), hogy „nem értendő szorosan matematikailag; itt és általában a vogul népköltésben egy határozatlan nagy mennyiség kifejezésére szolgál”. Majd pedig: „Az isten lakása az ég, 7 oldalra azaz mindenfelé kiterjed; 7 osztályu, azaz igen sok részből álló.” Ugyancsak Munkácsi Bernát Az irtisi osztjások néprajza c. tanulmányában (Ethn. IX. 1898, 141-165. o.) arról szól, hogy a 7 szám szent vagy kerek számként szerepel az osztják énekekben és mondákban (hét forrású szent víz... hét földszöglet... hét áldozatot követelnek az istenek, hétszer hajolnak meg bálványképeik előtt, hét fából áll szent ligetük...), ez feltehetően a kaldeusok csillagimádásával függ össze (144. o.).

³⁰⁸ Bartók: *kolindakötet*, 97 a-b, 290. o.

Mansikka: I. mű, 274. o.

³⁰⁹ A keresztény fényszimbolika Nap-Krisztus-jegyének gondolatrítmussal kiemelt párhuzamát látjuk ez ima változatában:

*Fehér rózsza, Mária,
Úr tetűled születik,
Nap tetűled keletik,
Én kimegyek én ajtómon,
Föltekintek magas égre,
Ott látok egy szentegyházat,
Kívül kincses, belül irgalmas,
Annak a négy szögletében négy szál gyertya ég,
Ige-mige madár Ábrahám kebelébe,
Szól a kakas Máriához...*

(Bucsuszentlászló [Zala m.], 1971. szept. 11-12. - búcsú. Fehér Istvánné Hancs Sarolta, 1940. Belsőárd [Zala m.])

³¹⁰ Egy káptalanfai (Veszprém m.) imádságban e motívum így alakul:

*Égen mene egy madár,
De nem madár, szárnyas angyal,
Szárnya alatt igaz hit,
Igaz hitből Boldogasszony kitekint,
Amott látok egy aranyos templomot,
Kívül aranyos belül irgalmas,
Abba térítenek szőnyeget...*

(1973 nyara, Szokoly István főiskolai hallgató gyűjtése.)

³¹¹

*... Jézus nagy felséges kincs
Kinél szebb és jobb nincs
Te szent szíved patika
És királyi tárház...*

(A Szent ének ki dicséri Szíz Máriát 8. szakaszából. Winkler-k. Nytár II., 196. o.)

³¹²

*...Ó Mária gyenge szíz
A te kis fiaddal
Nagy munkára küldenek
És nagy hosszú útra
Ne bánkódjál asszonyom
Veled vagyon nagy költség
És a nagy vigasság...*

(Uo. a 27. szakaszból. Nytár II., 201. o.)

³¹³ Jelenések könyve: „...És láték más angyalt az ég közepén repülni, a kinél vala egy örökké való evangéliom.” (14:6)

³¹⁴ Mansikka: I. mű, 178. o.

Bartók: kolindakötet, 97 a, b, 290. o.

³¹⁵ Bartók: Uo., 91 b, 266. o.: szőnyegmotívum.

³¹⁶ Bartók: Uo., 84 t, 250. o.

³¹⁷ Bartók: Uo., 87 a, 253. o., 94 a-b, 286-287. o.

³¹⁸ „...Mindenható Úristen, mi bűnös emberek / Gyónást és vallást teszünk mint töredelmesek...” Lásd Énekes könyv melyből..., 134. o.; vö. a 27. sz. imádság 1. jegyzetpontjával, a Debreczeni ÉK-vel. (A vallás szó mai jelentéstartalmát kb. a XVI. sz.-tól hordozza. Előzőleg a bűnök megvallása értelmében élt. Itt most erre kapunk utalást.)

³¹⁹ Szómágia.

³²⁰ Lásd a 161. sz. imádság 2. jegyzetpontját.

³²¹ E könyvmotívummal lép be a gyakorta tragikus képzetű könyvolvasás képe, melynek már Krisztus a főalakja, s nem Mária, ahogy eddig általában láttuk. Kivétel azonban még így is lehet, mert imádságaink képeiben Krisztus és Mária személye időnként váltja egymást.

³²² Lásd a 204. sz. szöveg 382. jegyzetpontját.

³²³ A második felvételnél „Nagy végső dolog, nagy ítet” megjelöléssel kezdte, melyet a D/ részegység előtt megismételt hangsúlyosan, mintegy címként, de megállás nélkül.

³²⁴ Könyv.

³²⁵ A Kis Jézus imája elnevezésű, ponyván terjedt, egyházi jellegű imából kivált sorok.

³²⁶ Kis íratott könyv: óraskönyv. Mezey László erről így ír: „A »kicsi írott könyv« így, az olvasóval együtt említve, talán mégsem kézzel írott könyv értelmezést kíván, hanem díszített, képekkel illuminált, festett, »írt« (ilyen értelemben) óraskönyvet érthetnénk alatta. Ez ugyanis a középkorvégi vallásosság tárgyi kellékei között az olvasóval együtt szerepel.” (Ethn. 1971/3: 369. o.)

³²⁷ Bálint Sándor írja (i. mű, 94. o.), hogy a középkori kódexekben, sőt Komáromi Csipkés György (1628-1679) debreceni lelkész tanárnál is az éjféli mise aranyos miseként szerepel.

³²⁸ Három felvételt készítettem az imádságról. Az A/-B/-C/-D/-E/-vel jelzett részegységeket Csikiné minden alkalommal egybefolyóan mondta, de volt, amikor más sorrendben.

³²⁹ Levél - sok helyen level - a népnyelvben lapot, esetleg vékony, nem kemény fedelű néhánylapos könyvet is jelenthet. Pl. a ponyváról, ponyvafüzetből elsajátított énekekről öregasszonyaink gyakran mondják: „Levelbű tanútam.”

³³⁰ Variációja Rinyakovácsiból (Somogy m.): „...középen nyakszék, nyakszékbe Krisztus Urunk...” (1971. szept. 3-i gyűjtés.)

³³¹ E motívumot, az „oltáron könyvet olvasó Krisztus”-t lásd Mansikka: I. mű, 275. o. Imáinkban gyakran változik Mária alakjává.

„...És azonnal elragadtatám lélekben: és imé egy királyi szék vala: letéve a mennyben és üle valaki a királyi székben...” (Jelenések könyve 4:2).

„És láték annak jobb kezébe aki a királyi székben üle, egy könyvet a mely be volt írva belől és hátul és le volt pecsételve hét pecsétel...” (Uo. 5:1).

³³² Gyertya-fáklya-szövétnék: fény-világosság-Krisztus-jelképkör.

³³³ Kérdeztem tőle, mi a „szelevén”? Hosszabb gondolkodás után így válaszolt: „*Lélek*-e, vagy mi?” (Megjegyzendő: az adatközlő analfabéta.)

E szó Pais Dezső érdeklődését is felkeltette. Tompa Józseffel utánanézték, de sehol, semmilyen szótárban nyomára nem akadtak. Foglalkozott e kifejezés etimológiájával és éppen úgy a megfejtendő szavak listájára tette, mint egy másik dobri (Zala m.) motívum számára ismeretlen elemét:

...*Boldogasszony kebelibe*
Egy szép templomot láttam,
Kívü aranyos,
Bellü irgalmas,
Bellü van egy zsálmány
kikelve...

(1971. szept. 3. Horváth Jánosné Fata Ágnes, 1896.)

A „zsálmány” értelem szerint növény, virág, a „szelevén” meg valószínűleg a szél-szellő fogalomkörben mozog, ám Berekovicsné értelmezése - „lélek” - nagyon távoli képzeteket kelt. A héber ‚ruach’ szó eredeti jelentése: szél, szellő a Genézisben (Mózes I. 1:2) Isten Lelke (Szelleme) formájában jelentkezik, amely „lebeg vala a vizek felett”. A ‚ruach’ szó illetén jelentéstartalma „a szél földet megtermékenyítő tevékenységének mitikus nyomait” mutatja, fölidézve a levegő-szél döntő szerepét az ókori (egyiptomi, mezopotámiai) teremtszövegekben. A szél-szellem-lélek egykori fogalmi kapcsolatára utal, mely a szelevén: lélek meghatározásban, ha nem is bizonyítható, de elgondolkasztató erősítést nyer. Lásd spiritus, anima, animus, illetve előzőleg Anaximenes miletosi

természetbölcsele (i. e. VI. sz.) őselv-ősanyag-levegő-tanát s abban a levegő-szél-lélegzet-lélek azonosságát.

Mindezek után a „Lélek-e, vagy mi?” meghatározás telitalálatnak tűnik, de erősen elgondolkoztat, ha tekintetbe vesszük, hogy Tamás és Bálint huszita bibliafordításaiban következetesen szent szellet (scent zellet, zent zelleth) szóval jelöli a latin Spiritus Sanctus (Szentlélek) kifejezést. Éppen ez volt huszitizmusuk egyik bizonyítéka. A Marchiai Jakab inkvizítori tevékenysége elől Moldvába menekült két ferences-huszita szerzetes éppen e szavát minősítették eretnokségük egyik tanújelének: „simplex theologus, purus haereticus est, nam istam dictionem spiritus sanctus exposuerint sic: zent zelleth.” Az 1436-1439 között készült nagy jelentőségű - első - bibliafordítást, illetve annak 1466-os másolatát a Müncheni és a Bécsi Kódex őrizte meg. Egyik sorát idézzük: „...es scent zellet lezalla o^c reiaja testi zemelben mikent galamb...” (Müncheni K. Nytár I., 289. o. 4. sor [a latin idézet uo. a XIV. lap 4. sora].)

³³⁴ Krisztus-fényjelkép (keresztelőformulák):

„...Vedd kezedbe az megfeddhetetlen égő szövétneket, az az a te igaz hitednek, és hitből való jó cselekedetődnek jegyit...” az 1578-as kéziratos Rituáléból (Ráth György: Egy magyar R. C. rituale a XVI. sz.-ból. ItK 1895, 65-81. o., i. h.: 72. o.).

Szövétnek = fáklya; keleten, kápolnaképben: fáklya-fal lásd Bartók: kolindakötet, 84 g, 245. o.

Mária:

*üdvöséges malasztnak szövétneke
Öreg napnak fényes hajnala*

(Horváth Cyrill: Világiak régi magyar imádságos könyvei. ItK 1895, 273. o.)

„...és a városnak nincs szüksége a napra, sem a holdra, hogy világítsanak benne, mert az Isten dicsősége megvilágosította azt, és annak szövétneke a Bárány.” (Jelenések könyve 21:23)

Következő szövegeinkben a szövétnek - néha szüétneknek hangzik - szünet-szünetes-sövényebb változatokban jelentkezik aszerint, ahogy a szóbeli átadás „elhallása” torzította nemzedékeken át.

³³⁵ Szünet-szünetes: Lásd az előző imádság jegyzetét: a szövétnek (fáklya) szó romlása.

³³⁶ Az olvasás-könyv-motívumban Krisztus-Mária alakja gyakran fölcserélődik, ahogy ezt eddig is láttuk, és más motívumok esetében is észleltük. Egy zalai imádságban a kép szinte ugyanaz:

*Fehér rózsza, Mária,
Föltekintek az égbe,
Ott látok egy szent őrzőangyalt,
Közepibe Szűz Máriát,
Térgyin tartja szent levelét,
Szent ujjával hajtya,
Szent szemivel nézi,
Krisztusunkat a pogány zsidók megfogták...*

(Elmondta Bocskor Imréné Tálasi Szidónia, 1902. Oltárc [Zala m.] Bucsuszentlászlón [Zala m.] 1971. szept. 25-26-án a búcsún.)

³³⁷ Dozmati regös-énekből:

*...Szarvam vagyon, ezer vagyon,
Szarvam hegyin vannak százezer sövények,*
Gyulaszlag, gyulaszlag, holtatlan alusznak.***

(Sebestyén Gyula: Regös-énekek. In: Magyar Népköltési Gyűjtemény IV. Bp. 1902, 43. o.)

Sebestyén jegyzetei:

* sövények: Hihetőleg „szövétnak”, melyet a népnyelv itt nem ismer. A M. Nyelvtörténeti Szótár szerint (III. köt. 336.) a régi nyelvnek még közszava volt.

** Ehelyett: Gyujtatlan gyulladnak, oltatlan alusznak.

(Lásd a 204. sz. ima 2. jegyzetpontját.)

A „regös” szó alakulásával, jelentéstartalmával kapcsolatban nélkülözhetetlen Pais Dezső kutatása. A reg szót elemző tanulmánya: Reg (A régi magyarság szellemi életének kérdésköréből.) A Magyar Nyelvtudományi Társaság kiadványai. 75. sz. Bp. 1949.

³³⁸ Változata megjelent az Új Írás Visszhang rovatában Nádudvari Anna költő közlésében (Archaikus népi imák. 1970/11: 127. o.).

³³⁹ Apokaliptikus kép, alapja feltehetően a Jelenések könyve (7:2): „És láték más angyalt feljöni napkelet felől.”

Bartók: kolindakötet, a 103 a jelzetű motívumváltozat, 323-324. o.

Nádudvari Anna jelzett karácsondi (Heves m.) imájában e motívumot így olvassuk:

*Napkelet felől jön
Három véres angyal,
Vállán hozza tüzes ostorát,
Kezeibe hozza tüzes vesszeit.
Úr kiteve koporsóba,
Paradicsomba csendítenek,
Názáretbe bevitetnek, amen.*

(Kezdet: „Én lefekszem én ágyamba...”)

³⁴⁰ Biszuszká = ostor.

³⁴¹ Lásd énekelt változatát, a 229. sz. szöveget.

³⁴² Lencsékkel = lándzsákkal.

³⁴³ Ugyanez a motívum egy a Gyimes-völgytől nagyon távol eső imádságban:

*...Kinyílt a Mária kapuja,
Jézus Krisztust vasostorral ostorozzák,
Földi füsttel füstölik...*

(„Fehér rózsá, Mária...” kezdetű imáját levélben küldte el Tobák Józsefné Törökkoppányból [Tolna m.] 1970. február 7-én.)

E sorok a füst-füstölés védő-tisztító rítusát idézik az őshiteken éppen úgy, mint az egyházi szertartásokban.

³⁴⁴ Pénteki imádságnak nevezte az adatközlő ez imát, melynek kezdőmotívuma, ahogy eddig is láttuk, az egész országban elterjedt, sőt nem csak magyar nyelvterületen. Gyűjtésünkben román változatok is vannak. Előfordult Úrjézus imája és Szenvedő Jézus imádsága meghatározással is. Bármiképpen illetik, célja, ahogy menet közben többször utaltunk rá, a krisztusi szenvedés földidézése középkori előírás örökségeként. E gyakorlat mögött az a szemlélet húzódik meg, melyre Bálint Sándor utal az ún. Pápa-imádsággal kapcsolatban: „a bűnbe merült embert a Jézus Krisztus kínszenvedésén és kereszthalálán való épületes elmélkedés, töredelem mentheti meg a kárhozattól” (i. mű, 203. o.).

³⁴⁵ „Az én házam Szent Antal”- („Az én házamba Szent Antal”)-motívumegység teljesebb láttatása végett itt közlöm Kallós Zoltán gyűjtéséből az 57 éves Piszár Jánosné Están Rózsa (Klészse [Moldva]) változatát, mely a Hajnal-Mária-motívummal „összeragasztva” jelentkezik:

*Hajnal hajnal, szép piros hajnal,
 Kibe Mária elnyuguvék,
 Krisztus Urunk születék,
 Pokol eltöretteték,
 Oh áldott jó nepecskáim
 Töllem mind eltötetett,
 Gyónást vallást fel nem vettem
 Páduai Szent Antalnak szent háza,
 Négy szegibe négy angyal,
 (a:e = majdnem engyelnek hangzik)
 Közepibe e'(gy) szent ótár,
 Szent ótárba e'(gy) szent levél,
 Szent levélbe egy ezer őrző angyal,
 Oh áldott Atyám, ad' nekem három őrző angyalt,
 Egy őrözzön,
 Egy vezéreljen,
 Egy a Bódogságos szép Szűz Mariecskának a híribé aggya,
 Hogy az ő híre nélkül meg ne haljak, ament.*

³⁴⁶ Középkori liturgikus színjátékhagyományok, apokrif irodalmi hatások nyoma. Bartók: kolindakötet, 97 a, 290-291. o.: Mária-Krisztus-párbeszéd.

³⁴⁷ Majdnem énekhangon recitálva. Lejegyzését lásd a 684. oldalon.

³⁴⁸ A szövegváltozás-alakulás érzékeltetésére hozzuk „ugyanazon” imádságot Kallós Zoltán 1971-es gyűjtéséből (lásd a 162. sz. imát).

³⁴⁹ Egy másik imádságban a kép így mutatkozik:

*Úristen ajtómon,
 Apostoli ablakomon,
 Az én szobám közepén
 Kőlab kőlabon,
 Aranyág aranyágon,
 Két szép őrző angyal,
 Szent angyalok őrizzetek,
 Szent keresztek forogjatok,
 Ábrahámnak kebelébe
 Jézus Mária szent ölébe...*

(Káptalanfa [Veszprém m.], Szokoly István főiskolai hallgató gyűjtése.)

³⁵⁰ Talán a halottak városa lehet e torzulás. Utalás a Krisztus halála utáni pokolra, Limbusba szállására.

³⁵¹ A Kriza-k. imádságából, 11. lap: „Kőlábbhoz kötötetöl vala.” (Nytár II., 361. o.) Itt jelkép: lásd Mansikka: I. mű, 187. o.; változata: oszlop.

³⁵² A kezdő kép variánsa Zalából:

*Mária, Mária,
 Kőgyönggyel gyöngyözik,
 Arannyal gyökerezik,
 Mária szülte Szent Fiát,
 A világ megváltóját...*

(Elmondta Hartmann Győzőné Kovács Borbála, 1939. [Zalalövő] jelenleg balatonszemesi lakos 1973. szept. 7-én.)

Hosszú imáját teskándi (Zala m.) nagyanyjától tanulta. (Az ez után következő passiórésznél könnyezni kezd: „Ilyenkor mindig kiszökik szememből a könny” - mondja mintegy mentegetőzve.

Egy másik, ugyancsak zalai variáns kívánczik még ide:

*Fehér rózsza, Mária,
Gyöngybe nyílik,
Arannyal keletzik,
Anyá szülte Máriát,
Mária szülte világ megváltóját...*

(Levélben érkezett Berke Józseftől, egyik legkitartóbb gyűjtőnkől Budafáról [Zala m.] 1975. ápr. 19-én.)

- ³⁵³ A felhőben levő Krisztus képe képzőművészeti hatást jelezhet: a testi mivoltában mennybe menő Jézus ábrázolását. Viszont ősi kozmogóniai képzeteket is kelthet. Egyes teremtszövegekben-mítoszokban az Úristen a felhőn ül, mialatt a Földet megalkotja. „Kezdetben nem volt sem ég, sem föld, hanem csak végnélküli víz s a vizen felhő. A felhőn az Úristen *Szavaoth* ült...” (Munkácsi Bernát: A szegedvidéki magyar világteremtési regetőredékek változatai. Ethn. V. 1894, 264-272 o., i. h.: 265. o.)

Regösénekek kezdő képeiben is találkozunk a felhőmotívummal: pl. egy sárhidai (Zala m.) változatban ilyenképpen:

*Amott keletkezik eh homálos fölő,
Abban a fölőben csudafiuszarvas...*

(Sebestyén Gyula: I. mű, 184. o.)

- ³⁵⁴ Lásd Mansikka: I. mű, 226. o.: variáció.

- ³⁵⁵ Lásd a 173. szöveg 1. jegyzetpontjának 1. Változatát, Farkas Piroska imájának részletét.

- ³⁵⁶ Bartók: kolindakötet, egyes elemei a 84. típuskörben, 244-250. o. Teljesebb formában jelentkezik az indítókép a 81 éves Farkas Piroska a hevesi szociális otthonból 1973. febr. 1-jén és ápr. 10-én levélben küldött változatából.)

*Én kimegyek házam elejbe
Feltekintek a magas menybe,
Amot látok egy hires Kápolnát
De nem hires Kápolna
Szent Ambrus tornya
Aba ül ASzonyunk Szűz Mária
Kérde tőle mért Sír sz mért bánkocz,
Hogyne sirnék bánkodnék
Mióta világnak Uram teremőjét nem láttam,
Tegy 3 lépést
Ejcs el 3 véres könnyet
Meg látod világnak Uram teremőjét*

Mindig elfelejtek

(Tördelés nagybetűs kezdettel tőlem. E. Zs.)

A Palócföldről messze esik Dél-Alföld, egy mélykúti (Bács-Kiskun m.) imában mégis megtaláljuk a 3 lépés-3 véres könny ritka motívumát:

*...Föltekintek magos mennybe,
Nytva látom mennyország ajtaját,
Kivű aranyos, bellű irgalmas,
Benne látom szép Szűz Máriát,
Szent könnyökin könnyökül,
Szent térgyein térbetyül,
Szent miséket hallgassa,
Szent oltárját ajá'lja,
Oh én szentem, Szent Péterem,
Hármat léptem,
Három csöpp vérem elcsöppent,
Szedd föl, vidd el az Ádám fiainak...*

(Elmondta Kovács Péterné Veverka Mária, 1892. 1975. febr. 2-án.)

³⁵⁷ Romlás: zsidók.

³⁵⁸ Variáció:

...Arra megyen szánakozó Szent János...

³⁵⁹ Motívumvariáció:

*...Ott viszi vállán az aranykeresztet,
Alatta a sok bűnös lelket,
Óh fiam, fiam, nem azér szültelek, hogy vigyed a keresztet...*

(Mindkét változat domaházi (Borsod m.), majdnem azonos imákból.)

³⁶⁰ Bucsui (Vas m.) regösmisztériumból:

Ehen mondják, boldog Betlehemben.

(Sebestyén Gyula: I. mű, 27. o.)

³⁶¹ Egy szentegyházaskalcai (Udvarhely m., Románia) imádság kezdőmotívuma:

*Piros hajnal hasada,
Égi madár rettene,
Tekinsétek Máriát,
Mily sirassa Szent Fiát...*

(1972. Horváth István káplán gyűjtése. Tarcsai Józsefné Gedő Erzsébet, 1893., jelenleg árpási lakos [Győr-Sopron m..])

A „Piros színű szép hajnal...” kezdetű borsodi ima továbbviszi az anyában lejátszódó belső történetet. Mária belenyugszik, hogy Krisztus nem fogadja el a halálát:

*...Arra mén a Mária és azt mondá:
Fiam, fiam, Mesiás fiam,
Nem lehet az anyának fiáért meghalni,
azért menj el Keresztelő Szent Jánoshoz a fekete földre,
Hirdesd ki számbul számos igiket...*

(Anonym levélben érkezett 1974 márciusa folyamán a következő kísérőszöveggel: „Nyékládházi írástudatlan öreg néni, Polgár környékén, tanyán lakott azelőtt. Ezeket az imákat az unokájának diktálta le.”)

³⁶² Nemcsak tematikailag kívánczik a jelen eseménysorba ez és a következő imádságunk, hanem célunk velük a nagyberényi alapimádság - 63. sz. szöveg - variálódását is valamelyest bemutatni. Ahogy utaltunk rá, ez a szöveg a ponyvai terjesztés eredményeként viszonylag érintetlenül maradt. Romlást, torzulást alig szenvedett, s leváló motívumai is őrzik az eredetét.

³⁶³ Imáinkban gyakran előforduló motívum az együttthalás vágya, Mária sorsvállalása Krisztus szenvedésében és halálában. Ez általánosan elterjedt, és a késő középkor európai egyházi költészetében is gyakran megjelenő gondolatot az Ómagyar Mária-síralom így fogalmazza meg:

*Avagy halál kínjával
Anyát édes fiával
Egyetemben öljétek.*

Az 1506-os Winkler-kódexben így olvashatjuk (83. l.):

*...kérlek vedd el az anyát a fiával
ne szenvedjed uram meghalni a fiát anyja nélkül,
hogy kiknek egy volt mindenkoron ez világban életük,
ezenképpen legyen halálok is... egy*

vagy uo. (91. l.):

*...mondjad akár csak azt, hogy haljak meg te veled,
mert nekem nálad nélkül élnem halál, és te veled meghalnom élet.*

és uo. (99. l.):

*...azért a fiúnak kinja vala az anyának keserősége
és az anyának keserősége vala a fiúnak kinja...*

(Nytár II., 115. o., 117. o., ill. 119. o.)

Bonaventuránál (XIII. sz.): „...Ipsa cum filio pendebat in cruce et potius elegit mori cum ipso, quam amplius vivere...” (Varga Damján: Kódexeink Mária-síralmai. Bp. 1899, i. h.: 66. o.)

Jacopone da Todinál (1236-1306): „Figlio, questo non dire: - voglio teco morire non ne voglio partire fin che mo m'esce 'l fiato.” (Donna del paradiso. In: N. Sapegno-G. Trombatore: Scrittori d'Italia vol. I. Firenze é. n., 124. o.).

Egy XIV. sz-i latin sequentiában: „Quis dabit mihi, ut moriar pro te, fili mi!” (Eduard Wechssler: Die romanischen Marienklingen. Halle a. S. 1893, 23. o.)

S ma a néphagyományban:

*Oh kedves szülöttem, ártatlan bábáryom,
Nincs nekem örömöm, veled meg kell halnom.*

(Egy Gyimes-völgyi írott énekeskönyvből.)

Archaikus imáinkban meg gyakorta így találkozunk vele:

*Oh fiam, fiam, szerelmes Szent Fiam,
Héccer meghalnék érted, ha lehetne...
De lehetetlen az anyának a fiáé'
héccer meghalni.*

³⁶⁴ Pais Dezső a „nyugvékol” igealakokkal foglalkozott, de mint írja: „A *nyugszik* e különös tartozékának egyelőre nem tudom magyarázatát adni.” (Ethn. 1971/3: 365. o.)

³⁶⁵ Különös szinkretizmusban jelentkezik itt az őshitű Boldogasszony-kép. Részint Mária helyett, részint meg a krisztusi ige eredetéként, valamelyest belevonva az igehirdetés (keresztény!) küldetésébe. Mária hasonló szerepköréről van adatunk, bizonyítva a népi vallási tudat sajátos mivoltát. (Lásd a 63. sz. szöveget, a nagyberényi imádságot.)

³⁶⁶ Commendatio- (ajánlás)-motívum: „Azután monda a tanítványnak: Imhol a te anyád! És ettől az órától magához fogadá azt az a tanítvány” (János 19:26-27).

³⁶⁷ Imádságainak időbeliségére és eredetére vonatkozóan figyelemre méltó adatot nyertünk I. W. Bruinier: Das deutsche Volkslied. Leipzig-Berlin 1914 c. könyvéből. A Das geistliche Volkslied c. fejezetben olvashatjuk a 76-77. oldalon: „Nagybőjtben a 16. és 17. században körmenetek alkalomával énekelték az »Uralten Ruf zu Christo«-t, az Ősi kiáltást Krisztushoz, ahogy az éneket 1609-ben nevezték. Negyvenszakaszosra nőtt már, mikor 1540-ben egy evangélikus, nem egyházi személy átdolgozta. Nagyobb költői értéket jelent a Jézus szenvedéséről szóló felejthetetlen ének.” E bevezetés után majdnem szó szerint következik „imádságunk” német eredetije: „Da Jesus in dem Garten ging, und sich sein bittres Leid anfing...” kezdettel és a: „...Die Sonne verlor den klaren Schein, die Vögel liessen ihr Singen sein” záró sorral.

Hasonló megfogalmazású és funkciójú énekeket gyűjtöttem napjainkban hazai sváb adatközlőktől is.

³⁶⁸ Nagyon szép, meleg hangon, csöndes szomorúsággal mondja.

³⁶⁹ A nagypénteki liturgia sírbatétel-szertartásának mozzanatára, Krisztus teste nyilvános imádságra utaló, közvetlen élményen vagy ikonográfiai hatáson alapuló motívum. Elsősorban Észak-Magyarországon fordul elő. E tény, továbbá a jelen szöveg megfogalmazása, nemkülönben a következő imádság, „Három Mária siratja” motívuma felveti valamiféle összefüggés lehetőségét a XV. sz.-i gamszentbenedeki Úrkoporsóval, illetve a tombájában levő Krisztus-corpusszal és a sírfal dombozművű jeleneteivel. Különben a kőkoporsó, kőoltár, kőasztal egyházjelkép (lásd Mansikka: I. mű, 191. o.).

A motívum terjedési köre a múltban sokkal tágabb volt, mint ahogy a jelen gyűjtések mutatják. Ennek igazolására egyik erdélyi - nagyernyei - változatát közlöm, amely valójában kántáló ének. Ezzel mindjárt érintem a Bevezetésben említett archaikus imádság-karácsonyi köszöntő-kántáló ének műfaji párhuzamait is, melyek itt éppen a nagyon régi motívumok révén Erdélyből az Alföldre is elvezetnek (Mennysország-mosdás-kendőzés... pl. a Memorialisban stb.):

*Felkelek én szép piros hajnalban
Megmosdottam arany folyóvízzel,
S megkendőztem Mária kendővel
Feltekinték boldog mennyországba,
S ott is láttunk egy vigasz* lajtorját,
S azonfelül egy márvány koporsót,
Kiben nyugszik világ Urunk Jézus...*

(Makkai Endre-Nagy Ödön: Adatok téli néphagyományaink ismeretéhez. 132. o. A hivatkozást és a folytatást lásd a 230. és a 232. sz. szövegnél.)

* Analógiák alapján: viaszlajtorja.

³⁷⁰ Szép variánsa Gyöngyöspüspökiről (Heves m.):

*Mandulafának három ága,
Üdvözetnek szép virága,
Paradicsomban csendítének,
Onnan gyün három angyal,
Egyik őrzi testemet,
Másik a lelket,
Harmadik az evangéliomos misét mondja...*

(Gyöngyös, 1972. szept. 23. - búcsú. Bodor Ferencné Nagy Anna, 1894.)

³⁷¹ Lásd kapcsolatát a 83. sz. imával, s általában a „keresés”-típuskör tenger-tengerpart-motívumaival.

Bartók: kolindakötet, 93 k, 284. o.

Mansikka: I. mű, 184-185. o.

³⁷² E szöveg egyik szalmatercsi (Nógrád m.) változatában bukkant fel egy különösen fontos, a román kolindákkal egykori erős kapcsolatot bizonyító motívum:

*Ájj fel, Péter, ájj fel az én bal vállamra,
Tekincs fel a magas égre,
És akit ottan lácc, ne utáld meg soha.*

Bartók: kolindakötet, a 83. sz. alatti kolindákban, 235-242. o.

Lásd a 240. sz. szöveg jegyzetét is.

³⁷³ Egy-egy motívum végtelen nagyszámú variálódását ugyane képnek egy közösségen belüli változataival - a sok közül csak négyet emelek ki - jelezném. (Egyházasgergei [Nógrád m.] felvételek 1970. márc 22-én.)

*Én kimenék én ajtómon,
Föltekinték magas mennybe,
Ott látok egy márvánkőből koporsócskát,
Azon van egy fekete vánkusz
Azon fekszik áldott Jézus...*

(László Sándorné Gordos Borbála, 1898.)

*Én kimenék én ajtómba,
Föltekinték magas mennybe,
Ott látok egy márvánbú aranyos kis koporsót,
Abba van az áldott Jézus...*

(Gordos Lászlóné Gordos Mária, 1904.)

*Én kimegyek én ajtómba,
Föltekintek magas mennybe,
Ott látok egy karastalmat,*
Abba van egy márvánkő koporsócska,
Abba fekszik az áldott Jézuska...*

(Tóth Andrásné Barta Mária, 1907.)

*Az ajtómon kimentemben,
Feltekintek magos mennyben,
Ott látok héccer szentelt hét oltárkát,
Márvánkőből koporsócskát...
Azon fekszik az Úrjézus...*

(Szántó Istvánné Hegedűs Júlia, 1914.)

* Megkérdeztem, mi az a „karastalma”. Azonnal rávágta: „Karzat, egy karzat!”

³⁷⁴ A motívum egyik variánsa László Etel, 1924. imájából (Egyházasgerge [Nógrád m.], 1970. márc. 22.):

*Tengerparton van egy kis aranyos ágacska,
Azon van héccer megszentelt Szent Jánoska.
Odamegy a Boldogságos Szűz Mária:
Te héccer megszentelt Szent Jánoska,
Nem láttad-e enyim szerelmes Szent Fiamat?...*

³⁷⁵ Bartók: kolindakötet, 84 e, 84 g, 244-245. o.: tömjénajtójú, illetve -falú kolostor.

³⁷⁶ Juza: néha „józa”-nak hangzik. Jelentését nem tudja.

³⁷⁷

*...E' koporsó a' Jósefő vala
Márvány-kőből vala ki-faragva
ő magának csináltatta vala,
Benne senkit nem temettek vala...*

(Kájoni: CC. II. 1719, 94. o.)

³⁷⁸ A csehszlovákiai Óváron ilyen változatban találtam meg e motívumot 1973. nov. 17-én:

*Ha kimegyek ajtóm elejbe,
Föltekintek magos mennyégbe,
Ott látok egy aranyos kápolnát,
Kivő kegyelmes,
Bellő irgalmas,
Abba vagyon tizenkét szent oltár,
Azon vagyon belzsinyi vankos,*
Azon fekszik Urunk Jézus Krisztus,
Meghaltá' érettünk,
Meghálnék éretted, amen.*

(Paterman Jánosné Vizi Margit, 1910.)

* Nem tudta megmondani, milyen vankos a „belzsinyi”.

³⁷⁹ Bartók: kolindakötet, a 84. sz. motívumkörben az egyik főelem.

Nógrádmegyeri variáns (1970. márc. 21-i gyűjtés): „Szent mátkáját karján hordozza.”*

* Uo.: „Gyertek elé, bűnös lelkek...”

A „mátka” nem romlás, itt a középkor gondolkodásmódja visszhangzik: „...Jaj énnékem szerető fiam mert soha nem akartalak én tégedet egyéb fiún elváltani és egyéb anyát énnálamnál neked adni, jaj énnékem mert immár árvává leszek én anyámtól, özvegyé leszek én jegyesemtől, megpusztulok én magzatomtól és mindenektől megfosztatom...” (Winkler-k. Nytár II, 118. o.).

*Ez szííz anya és leány
Önnön atyját szülé...*

(Szent Ének. Winkler-k. Nytár. II., 198. o.)

E szövegnek csak Észak-Magyarországon találtam néhány darabját. Alig variálódik, ami a szabadon kezelt imádságoknál szokatlan. Ritka az ilyesféle alakulás:

*Felsütött a szép hajnali csillagom,
Mária hordozza a fiát éjfélrül éjféltre,
Hajna 'rú hajna 'ra...*

Viszont találtam hazai szlovák majdnem tükörszövegekre. E percben még nem eldönthető, melyik nyelven voltak meg előbb. Ugyanez a kérdés több alapszöveg esetében délszláv és román viszonylatban is. A középkorban nem érvényesültek közigazgatási-nyelvi határok. A szellemi javak éppen a folklór tanúsága szerint szabadon terjedtek-hatottak, főleg a katolikus egyház egyetemessége révén.

³⁸⁰ Variáció:

*Azon fekszik az Úrjézus,
Kétsingnyi olvasó van a kezébe...*

(1971. szept. 17. Péter Lajosné Kató Erzsébet, 1904. Józseffalva [Bukovina], jelenleg bátaszéki lakos [Tolna m..])

³⁸¹ Magdeburgi Mechtild egyik látomásában (i. mű, 66. o.) fenn a mennyországban az Úr jobbján áll a nyitott vérző sebű Jézus... Sebei mindaddig véreznek és nem gyógyulhatnak be, amíg a földön a bűn uralkodik...

³⁸² „...Elmént pápának. Akkor a harang minden toronyba magátul mékszólát, oszt addég szót, még Gergő trónra nem lépött.”

Szent Gergő meg a zannya. 109. sz. mese. In: Berze Nagy János: Baranyai magyar néphagyományok II. Pécs 1940, 300. o. A könyv Jegyzetéből (547. o.) megtudjuk, az, hogy a szentek és az üdvözültek halálakor a harangok maguktól megszólalnak, és a bűnösök a pokolban borotvaágyon bűnhődnek, igen elterjedt népi felfogás (lásd a következő imádság 2. jegyzetpontját is). A magától megszólaló harang, meggyulladó gyertya, kinyíló templom/mennyország ajtó a legendairódalomból került át a néphagyományba. Ugyane képzetkörbe tartoznak a „Mennybe vitt leány”-balladakör (Júlia szép leány, Márton Szép Ilona) vagy a regösénekek hasonló motívumai is. Lásd a 155. szöveg 1. jegyzetpontját. (Szent Gergely élettörténete a Debreczeni Kódexben. Nytár XI., 166-168. o.)

³⁸³ Lásd a 60., 205. és 206. sz. imák megfelelő motívumait.

³⁸⁴ E sorok Nyéki Vörös Mátyás (1575-1654) versében is: A' véghetetlen öröke-valosagrúl. Meg-jelent 1636-ban. (CC. 1675, 197. o., Kájoni: CC. I. 1676, 745. és II. 1719, 644. o.)

³⁸⁵ A vallásos moralizáló színjátszás becses emléke ez a dramatikus mozzanat és soron következő változata. Ily teljességben csak ez a kettő fordult elő. A bevezető rész elvértve már felbukkant a Palócföldön. A „Mária, a bűnösök szószólója”-motívum megfogalmazását kapjuk, melyben az „Istenanya” kivédhetetlen érvekkel (Krisztus szenvedésére és halálakor (!) végigélt fájdalmaira hivatkozva) harcol a kárhozatra ítélt bűnös lélekért. Ponyván terjedhetett. Birtokomban van egy 1885-ben, Bagó Mártonnál megjelent Négy Istenes Ének c. aprónyomtatvány - mely valójában három Mária- éneket/epikumot tartalmaz, és első „ének”-ként ez imádságot. Egyes adatközlők vallomása szintén utal e szöveg egykori ének mivoltára: emlékezetük szerint gyerekkorukban énekelve hallották. E szöveg érdemleges adalék a dallam-szöveg kapcsolatára, a funkcióváltásra, dallamlekopásra stb.

³⁸⁶ A vízióirodalom eleme a pokolbeli utazás, melyben az éles milling, éles borotvaágy stb. a gonoszok büntetésének kedvelt eszköze volt. (N. P. Andrejev: Die Legende vom Räuber Madej. F. F. C. No. 69. Helsinki 1926, 109., 112. o.)

„...Az ördögök prüszkútek, hogy még ezt is még kő tenni! Odavitték Jancsikát egy ágyhon. Allu billingékké meg borotvákâ vót kirakval, föllü meg huszanhét kasza forgott...” (Főtolvaj Ádány. 106. sz. mese. In: Berze Nagy János: I. mű II., 294. o.) Berze jegyzete: billing, a palóc nyelvjárásban milling: éles kés.

³⁸⁷ A fájdalom - keserűség a késő középkori vallásos irodalomban „megepedés”, „megepecség” formában él. Ennek nyomát látjuk szövegeink számtalan főnévi és igei megfelelőjében (lásd Pais Dezső szöveganalízisét. Ethn. 1971/3: 365. o.).

*Lám epettél utálatost
és megholtál keservetöst...*

(Salve mundi salutare. Szent Bernát imádsága. 274-275. sor. In: Horváth Cyrill: Középkori magyar verseink. 167. o.)

*Im: az Istennek Szüléje
Vagyon nagy keserűségbe
[:Epeség tengerébe.:]*

(Kájoni: CC. I. 1676, 141. o., II. 1719, 102. o.)

³⁸⁸ „Uram kegyelmes és édességes Jézus kérlek tégedet te szent anyádnak én asszonyom szűz Máriának az nagy szomorúságos bánattyáért kit valla mikoron téged láta három vas szögek között halván szabadíts meg engemet testi hirtelen haláltól és lelki örök haláltól” (Gömöry-k. Nytár XI., 297-298. o.). Az imádkozó Szűz Mária öt „keserűség”-re hivatkozva kér meghallgatást. Ugyanez a gondolkodásmód az alapja Mária magatartásának, ki a bűnös érdekében szólván Krisztusnál, a keresztfá alatt végigélt anyai fájdalmaira hivatkozik.

³⁸⁹ „A bűnösök szószólója”-motívum egyik olasz változatában Mária az utolsó ítéletkor segítségét kérők érdekében Krisztusnál terhességére, szoptatására - tejére -, egyáltalán anyaságára hivatkozva igyekszik kegyelmet kieszközölni az elkárhozandók számára. (Lásd Benedetto Croce: Poesia popolare e poesia d'arte. Bari 1933, 179-180. o.)

³⁹⁰ Az égi zenére Magdeburgi Mechtild is utal: „...A Szentlélek pengeti a »mennyei birodalom« lantjait, minden húrnak szólni kell...” (i. mű, 66. o.).

³⁹¹ Múlt századi elterjedtségéhez képest - amit egyértelműen jelez az a tény, hogy Bagó Márton ponyvára is dobta 1885-ben - erősen csökkent ez imádság ismerete, de a hozzá kötődő három szombat böjtje még eléggé gyakori. Történetiségében ez a szokás is az általános középkori nagyböjti aszkézisra nyúlik vissza. A krisztusi szenvedés földidézését, az egyetemes mea culpa-hangulatot, Mária közbenjáró szerepét és a megbocsátás szellemét érzékelteti.

³⁹² A csehszlovákiai Csákányházán 1973. nov. 18-án Gáspár Józsefné Karcsai Ilona, 1908. elmondotta: „3 szombatot böjtölik nagyböjtben. Csak 3 szem búzát, reggel egy szemet meg egy csepp vizet, délbe megint egy csepp vizet, meg egy szem búzát, este megint egy csepp vizet s egy szem búzát fogyasztanak... Vót ojjan nagy bűnös, hogy aki ezt megböjtöli, megbocsáttatik...” Malagyi Péterné Deszet Emília, 1894. szerint (Nyitraegerszeg [Csehszlovákia], 1973. nov. 14.) ez imádságot „...a bűnösök imádkozták, akik apjukat, anyjukat megbántották... ezt penitenciának adta, és ezér a Szűz Mária oltalmába vette őt, hogy ő aztat megböjtölte szombati napon... Hát nálunk eztet, ugyi, nem nagyon óhajtják, mer van elíg imádság. Ez imádság vót a templomban, én ezt megtaláltam. Nem imádkoztam én közösbe (az adatközlő ugyanis előimádkozó, előénekes volt), csak példájául állítottam eztet a népeknek. Példaként. Megmondtam, hogy hogy van az, aki apjára, anyjára haragosan szemet vet...” Egész más vidékről (a Somogy megyei Ladról) 1974. febr. 28-án érkezett levelében Major Jánosné hosszan ír a „három bűt”-ről. Amint soraiból kitetszik, szívesen teszi, mert -

úgy mond - „örülök, hogy értesültem magáról. én itt vagyok a Lad Gyöngyösi öreg otthonba - sajnos. it mellékelve küldök még, a mere a három bűt le van írva amejet én sok éveken át megbűtöltem. az Édes anyámtól ismertem. ő mondta édes lányom ami jót tuczt mond másnak is, hogy más is had tudj... a három bűtök ezek Fekete Szombat, virág Szombat és a Nagy Szombat. ezeket három szem buzán és három csepp vizen kell megbűtölni...”

³⁹³ Ez ideig egyetlen teljes és előbbre vivő változata az előző „három böjthő való” imának.

³⁹⁴ Iam lucis orto sydere. Szent Ambrusnak tulajdonított breviáriumi himnusz. Nem egyezik a XVI-XVIII. sz.-i énekeskönyvek megfelelő magyar szövegeivel, pl. Kájoni: CC. I. 1676, 557. o., II. 1719, 445. o.: „A’ nap feljövén immáron...”

³⁹⁵ Variáció Lészpedről: „Mint a hó, tiszták lehessünk...”

³⁹⁶ Lásd Pais Dezső: Ethn. 1971/3: 365. o. és a 224. sz. ima 2. jegyzetpontját is.

³⁹⁷ Ez alkalommal nem közöljük az általánosan ismert esti breviáriumi himnusz, a „Te lucis ante terminum...” - „Mivel már besötétedett...” („Mivel már beestvéledett...”) kezdetű esti imát, mely az Arany Korona c. imádságoskönyv „estvéli” imádságainak egyikeként terjedt el széles körben. Mindkét himnuszhoz l. Holl Béla: Ethn. 1971/3: 372-373. o.

E csoport nagyon vegyes és szövegileg erősen kontaminálódott anyagából valóban csak mutatóban hozzuk e néhány „imádság”-ot, melyek egyik-másik erősen folklorizált darabja középkori eredetű, s valamely különösen népszerű szenthez kötődő ének, pl. Szent Rókushoz, Szent Rozáliához, Szent Antalhoz. Különböző is e vegyes forrású szövegek olyan, szinte sorról sorra történő filológiai háttérrelést kívánnak, amilyen a jelen keretekbe nem fér bele.

³⁹⁸ A „Te lucis ante terminum...” kezdetű breviáriumi himnusz kevésbé ismert fordítása. Holl Béla nem ismeri a forrását, „nyelvi, stílusbeli fordulatai alapján újabb keletűnek” tartja. (Ethn. 1971/3: 373 o.)

³⁹⁹ Az 1951 óta Magyarországon élő Simon Ferenc Józsefné - aki egyébként a szülői ház szegénysége miatt iskolába nem járhatott - kiejtése változó. Az otthon beszélt nyelvet, lejtést még nem hagyta el, de az új nyelvi környezet hatása alól sem vonhatja ki magát. Pl. a többször használt „mellyekkel” mellett megjelenik már a „mellyekkel”, viszont az „amelyet” névmást következetesen „ameljet” formában használja. Gyakoribb a jellegzetes moldvai „Jédus”, de előfordul már a „Jézus” is.

E litániás hangvételű imádságban azonban a ritmus és tagolás is közrejátszhat egy-egy szó változó ejtésében. Pl. a nagyon hosszan ejtett „által” megjelent rövidebben „áltol” és „átol” változatban is. Hosszú magánhangzós szavakat ugyanez okból gyakran rövidre vesz: „Szűz Mária”, „csufolás” vagy fordítva: „beborulval” helyett „béborulval”-t mond.

Bizonyos szavakban egyes magánhangzók nem jelentkeznek egyértelműen tiszta hangképben. Pl: tölled-telled, midőn-midēn, szívvel-szüvel, bó(l)dog-bó(l)dug.

A szöveg tagolásánál teljes mértékben érvényesül a gondolatnyomatékosság elve. Ez teszi lehetővé, hogy ugyanazon imádságban öt szótagos sorok mellett negyvenhét szótagosak is megférjenek. Az egyes sorok, azaz gondolati egységek jól elkülönülnek egymástól. Hol a tudatosan tartott szünet, hol a lélegzetvétel ideje szabályoz.

Mind az elmondottak, mind azok a mondattani különösségek, melyekkel ebben az ún. kérőimában találkozunk, nem pusztán a szövegre érvényesek. Többé-kevésbé az egész műfajra, főleg a zárt és erősebben hagyományörző közösségek tagjaitól fölvetett imádságokra.

⁴⁰⁰ Az 1493-1494-ben írt Festetics-kódexben - Kinizsi Pálné Magyar Benigna számára készült a nagyvázsonyi pálos kolostorban és az ő imádságoskönyveként, akkori kifejezéssel hóraskönyveként, szerepel az irodalomtörténetben - található szövegünk egyik előképe ily bevezetéssel:

„Valaki ez aláírt imádságokat ájtatosan mondandja, szentséges kínjának Urunk Jézus Krisztusnak tisztességére és boldog Szíz Máriának ő anyjának tisztességére, valamit *méltót kérend*” (Nytár XIII., 39. o., az egész szöveg a 39-40. oldalon).

Alkalmanként szóbeli, de inkább tartalmi-gondolati egyezéseket találunk ez imával. Mindkét szövegnek s a hasonló típusú imádságoknak az az alapjuk, hogy Krisztus szenvedéseire, érdemeire hivatkozva kéri a hívő az Anyától, Máriától azt, amit elnyerni szeretne. Magyar Benigna imáját Mezey László is közölte Imádság Szűz Máriához címmel. In: Középkori magyar írások. Bp. 1957, 269-272. o.

⁴⁰¹ Torzult szavak, Simonné nem tudja - nem is tudhatja jelentésüket.

⁴⁰²

*Ave maris Stella,
DEI Mater alma...
Tengernek fényes Csillaga,
Idvez-légy Christus Szent Annya...*

(CC. 1651, 114. l.; Kájoni: CC. I. 1676, 37. o., II. 1719, 300. o.)

⁴⁰³ Ad Beatam Mariam Virginem hymnus contra pestem. (Josephus Dankó: Vetus hymnarium ecclesiasticum Hungariae. 1893. Budapestini. 378-379. o.)

Stella coeli extirpavit quae lactavit Dominum... Átköltése: Virgo Mater extirpavit. (CC. 1651, 126. l.). A 3. szakasztól teljesen eltér.

*Az Egeknek szép Csillaga,
mely az Ur JESUS-t szoptatta
A' dög-halált ki-gyomláta
Kit Ádám Atyánk bé-hozta...*

(Dög-halálkor, a' Bóldogságos Szűz Máriáról. Kájoni: CC. I. 1676, 384. o., II. 1719, 311. o.)

⁴⁰⁴ Lásd, mint fent: Stella coeli extirpavit... (Szorosabban követi a latin eredetét.)

⁴⁰⁵ Szent Rozália a XIII. sz.-ban élt. Palermo védszentje. Főúri környezetét elhagyva, zord hegyek között remeteségben élte le életét.

⁴⁰⁶ Mind a Szent Rozáliához, mind a Szent Rókushoz szóló imádság - mely következő szövegünk - búcsúimádságnak íródott. A két szent tisztelete a pestisjárványok idején terjedt el, és ezzel a hozzájuk intézett könyörgés szomorú aktualitást nyert. A Rozália-ima előképe a Kassán 1674-ben, a Szegedi Lénárt-féle Cantus Catholiciben megjelent Rozália-ének (523. o.). Ima formájában erősen átalakítottan él tovább. Terjedését egy 1693-tól sok kiadást megért népszerű imádságoskönyv segítette elő, a Lelki Fegyverház (Nagyszombat). Ennek ellenére a néphagyományban már csak Erdélyben, illetve Moldvában, vagy onnét átköltözött adatközlőknél találtuk meg. Hogy milyen roncsolódást szenvedhet egy szöveg, mutatja ez az imádság, melyet a szükséges használat szinte értelmetlenné torzított.

Az eredeti ének első szakasza:

*Tövis nélkül nőtt szép rózsza,
Mirigyesek új orvosa,
Hercegeknek unokája,
Üdvöz légy szent Rozália.*

(Lásd Holl Béla: Ethn. 1971/3: 371-372. o.)

Már a közölt szöveg is eltér ettől, de a következők alig követhetően. Csuma (kolera) ellen:

*Mirigyeknek imádsága
hercegeknek unokája,
Üdvöz légy szép rózsája,
Velünk szömbe nyájaskodék,*

*Testünk sem tették zsírba
Kösziklák folyása,
Hála Jézus szavának
Beértünk boldogságba. Amen.*

Gelka (torokdaganat) ellen:

*Irigyeknek imádsága,
Üdvözlégy szép rózsája,
Mikor Krisztus
Velünk szembe lakott,
Házasságra hiutt.
Kőből párnája,
Páporból terített ágya. (pápor: gyékény)
Úgy ne legyen ennek a gelkának nyugodalma,
Mint Krisztus urunknak hogy nem volt.*

(Az idézett két változatot lásd Diószegi Vilmos tanulmányában: Embergógyítás a moldvai széke-lyeknél. Néprajzi Közlemények. V. 3-4. sz., 1960, 35-124. o., i. h.: 46., ill. 64. o.)

⁴⁰⁷ A Szent Rókus-imádsághoz lásd az előző imánál mondottakat. E szöveg előképét Baranyi Pál egy 1700-ban megjelent Lelki Paradicsom c. ima- és énekeskönyve hozza. Valószínű ebből került át ponyvára, elsőül Vácott, a Rókus tiszteletéről nevezetes városban 1772 és 1793 között, évszám nélkül. (Lásd Holl Béla: Ethn. 1971/3: 372. o.)

⁴⁰⁸ Egy különös kis imádságban szintén az egyházi énekköltészet egy motívuma (a tengerben fekvő cethal képe) tapadt archaikus imamotívumhoz hasonlattá alakulva:

*Piros hajnal hasaggy meg,
Szűz Mária, nyugoggy meg!
Mert úgy fekszel a bűnben,
Mint cethal a tengerben.*
Aki eztet elmongya,
Kinyitattik neki a mennyország ajtaja.*

(Elmondta Nagy Sándorné Kanyó Rozália, 1896. Hasznoson 1970. nov. 10-én.)

*

*...Áldjátok kútfejek Urát,
Áldjátok tengerek és folyóvizek Urát,
Áldjátok cethalak és mindenek,
kik mozognak vizekben Urát...*

(Festetics-k. Nytár XIII., 9. és 64. o.)

*...Tenger mélységében Czet-halak fekiűvén,
Istent magasztaljátok...*

(Kájoni: CC. I. 1676, 636. o., II. 1719, 540. o.)

⁴⁰⁹ Mind ez ideig nem jutottam nyomára e feltehetően XVI. sz.-i középmetszésű felező 12-es éneknek. A rendelkezésemre álló forrásanyagban nem találtam meg. Első sorában a nagyberényi imádság (63. sz.) második sorát ismerjük fel. Bőjti-bűnbánati ének. Esetleg halottasének vagy virrasztó funkciójában maradt fenn.

⁴¹⁰ Az egyes szövegelemek eredetének tisztázása folyamatban van. A rendelkezésemre álló szakirodalomban csak az első sort találtam meg tiszta formájában (RMKT 7. Sajtó alá rendezte Holl Béla. 389. o.) a 228. sz., 6 szakaszos, négyes rímű 12-es ének utalása szerint prédikáció előtt vagy után hangzott el. (Jegyzete uo., a 692. oldalon.)

Az imádság kezdő sorai idézik Rákóczi Ferenc buzgó énekét. (A régi magyar vers. Szerkesztette Komlós Tibor. Bp. 1979, 379. o.)

⁴¹¹ A Szent Ágoston imája „Szent Lélektől sugallt”, védekező jellegű ima.

⁴¹² A Krisztus szenvedésének felidézése, átélése, és ezzel valamiféle érdemszerzés az elkövetkező imák témája. Valójában mindegy, hogy a Mária álma, Hét mennyei szent zárok, Aranymiatyánk, Haldoklók imája megjelöléssel élnek-e a néphagyományban, illetve a népi ponyvairodalomban. Sokszor a hitelesség kedvéért valamely szent „Doktor”-nak tulajdonítják, és róla nevezik el. Ez alkalomból e típuskörből csak három jellemző darabot emelünk ki, és nem hozunk a nagyon elterjedt Hét mennyei szent zárok elnevezésű imának erősen folklorizált változataiból sem. Ezt Bálint Sándor már 1937-ben megtette (lásd Népünk imádságai. 44-45. o.). E három darab éppen eléggé érzékelteti a középkorból örökölt, s adott esetben még ma is meglevő szellemiséget.

⁴¹³ „...Valamely ember halálának idején megolvassandja vagy megolvastatja, tehát kétség nélkül mennyországba megyen.” (Peer-k. Nytár II., 85. o.)

Jelen imánk egyik összövege előtt a következő bevezető áll: „Valamely napon ez imádságot megmondandod pokolbeli az nap neked nem árthat és semminemű ember nem bánthat. És valamit Istentől kérendsz ki alkalmas neked megadja, és ha az te lelked testedből az nap kimegyen pokolba nem megyen. Mely imádságot szerzett Szent Ágoston doktor...” Kezdeté: „Hálákat adok tenéked én Uram Jézus Krisztus, ki akarál ez világnak váltásáért születned, környül metéltetned...” (Gömör-k. Nytár XI., 338. o.)

„...Valaki ez igéket híven megtartandja, / térdepelvén szeretvén minden nap megmondja / harminc napnak előtte halálát megtudja, / Urunk Jézus szent anyját higgye, hogy meglátja. Amen.” (Peer-k. Nytár II., 80. o.)

„...Továbbá, hogy olvasót tesznek az asszony nyakába az úgynevezett ‚hét mönnyei zárt’ a mellére, imádságos könyvet a feje mellé.” (a Boldogasszony ágyáról - gyermekágy - írja Kálmány Lajos Boldogasszony ősvallásunk istenasszonya c. művében. In: Diószegi Vilmos: Az ősi... 331. o.)

⁴¹⁴ A szöveg viszonylag nagy elterjedtségét a kódexirodalomból egyházi-világi közvetítéssel szétáradó gyakorlata magyarázza. Pl. Szent Ágoston imája a Pongrácz Eszter szerkesztette és 1719 és 1902 között 17 kiadást megért Arany Korona c. imádságoskönyvben a harmadik részben szerepel bűnbocsánati imádságként. Az újabb keletű Új Orgonavirág c. Imádságos és Énekeskönyvben a XXVII-XXVIII. oldalon mint nagyheti ájtatosság, passió található az énekek előtt, Szent Ágoston püspök imádsága Üdvöztünk keserves kínszenvedéséről címmel. Adatközlőm szerint haldoklóért, elhunytért is lehet mondani. (Menyhe [Csehszlovákia], 1973. nov. 1. Kostyál Péterné Fülöp Ágnes, 1895. könyve. Az évszám az elszakadt laprész miatt megállapíthatatlan.)

⁴¹⁵ „Ez tizenöt imádságot jelentette Idvezítőnk, Jézus Krisztus Szent Brigitta asszonynak, mert nagy ájtatossággal akarja vala tudnia minő sebei voltanak volna felelé Jézus és mondá én sebeim én testemen voltanak én szerelmes leányom ötezernégyszázhatvanöt...” (Gömör-k. Nytár XI., 327. o.)

E szöveg több felvételen ugyanúgy szerepel. Az azonosságot a ponyvai terjedés magyarázza. Bálint Sándor sokat idézett művében (Karácsony, húsvét, pünkösd) a 233. oldalon közli, hivatkozva a Makula nélkül való Tükörben való megjelenésére. Az ő birtokában levő kiadásban (Nagyszombat 1746) a 355. oldalon olvasható.

⁴¹⁶ A Mária-álm-ima mind a keleti, mind a nyugati vallásos hagyományban elterjedt, a középkortól napjainkig a legkülönbözőbb képzetekhez tapadva, védekező, bajelhárító funkcióban él. A Mária-álm motívumát Simeon jóslása adja (Lukács 2:25-35), aki Máriának a jeruzsálemi templomban Krisztus eljövendő szenvedéseiről szól. De apokrif hagyományokkal is magyarázható az álommotívum, mégpedig Krisztus és Mária nagyszerdaesti cellabeli beszélgetésével, melynek során Krisztus

megjósolja közeli halálát. „A megkeserődött anya látván szerdán reggel, hogy az ő szerelmes fia és drágalátos kincse fel nem ment volna Jeruzsálembe, a cellába hozzá méne, kezdé őtet nagy édes beszédökkel kérdezni mit akarna tenni.” „...mert holnapon elválom tőled és meggyök halált szenvednem Jeruzsálembe miként a bárány az áldozatra...” (Weszprémi-k. Nytár II., 9-10. o.)

A Mária-álom-jelenet s -epikum Olaszországban nagypénteken hangzott el recitált, énekelt formában a XIII-XIV. sz.-ban. (Paolo Toschi: I. mű, 88. o.; Mansikka: I. mű, 126. és 179-180. o.: Veszedelem elleni imádság.)

Egyes szerzők a Mária-álom-motívum egyik ősi változatát a Mandanes-álomban látják (Cyrus perzsa király anyja szívéből kinőtt hatalmas fát látott álmában, mely az egész földet beárnyékolja.) Josef Szövérfy véleményüket nem osztja. (Lásd Irisches... 47. o.)

Dömötör Tekla is foglalkozott az „alvó Mária”-motívummal. Kozmikus-mitikus vonatkozásait részint a Szent Iván-napi énekkel, részint középkori himnuszokkal és „laikus” imádságokkal kapcsolatban tárgyalta, különös tekintettel Máriának a keresztény fényszimbolikában kialakult szerepére. (I. mű, 166-174. o.)

A Mária-álom országszerte, magyaroknál, nemzetiségeinknél egyaránt nagy erejű, hathatós imádság. Alig lehet számos „hasznát” felsorolni. Többek között említésre méltó, talán Mária jövőbe látásának analógiájára, hogy meghatározott rend szerint történő mondása lehetővé teszi a halál idejének megismerését is. „Oszt aki ezt imádkozza, mindennap elmondja, annak a Boldogságos Szűz Mária, úgy van írva szent levelbe, megjelenik, harmadnap halálát megtudja...” (Rimóc [Nógrád m.], 1974. márc. 15. Mezei Miklósné Balázs Mária, 1904.)

Szinyákovics Simonné Jankovics Róza újtótfalui horvát asszony Máriagyűdön [Baranya m.] 1974. szept. 7-8-án a búcsún elmondja, hogy mi mindenre szolgált: „Mikor valami rossz van, ha utazik, akkor is, mikor állapotos az asszony, mikor mentek háborúba, akkor is szokták, az anyja vagy hozzátartozója. Ha valaki e'megy ügyvédhő, akkor is szokták ide tenni a zsebére. Valaki, ha börtönbe, tudja, akkor is. Állapotos asszonynak szüléskor szíve alá tették, és imádkozott.”

S most nem használják?

„Dehogyan. Akinek van. Kevésnek van. Akinek megvan, az vigyáz rá. Nekem is vót, de én adtam egy ismerős rokonyomnak, mikor elmentek hazulról, menekültek, akkor elveszett. De nagyon bánom, hogy nincsen... Köllene, köllene, csak nem árulnak. Köllene. A nép venné, csak ha vóna....”

⁴¹⁷ A görögkeleti hagyományú Mária-álom-megfogalmazásoknál többször fordul elő a valamiféle elnevezésű hegy motívuma, s az imádságokban gyakran jelenik meg Szent János alakja. Rendszerint nem derül ki, hogy melyiké.

⁴¹⁸ Imafüzér részlete. A Mária-álom-motívum folytán került ebbe a csoportba ez a népi imádság.

⁴¹⁹ Romlás, nem tudja, mit jelent. Talán itt „ereszt”, folyik értelemben.

⁴²⁰ Szövegváltozatai alapján feltehetően „eleste” lehet.

⁴²¹ A folklórfunkcióban élő szöveg strofikus szerkezete, kötött 6-os szótagszáma műköltői alkotásra utal. Ezért is helyeztem e csoportba. 6-os szótagszámú Fodor Menyhárt tagolása, lüktető előadása szerint, de középmetresű felező 12-es is lehetett keletkezése idején, a XVI-XVII. sz.-ban.

⁴²² Verseskáté-emlék.

⁴²³ Pais Dezső a XVI. sz.-i kolostori irodalom szövegeire, nevezetesen az Érdy-kódexre utal az állat-állatjában-állatban magyarázatánál: „Dicsőség legyen Istennek, / Atya, Fiú, Szentléleknek, / Egyenlő mint három személnek, / Egy állat örök Istenségnek / Ament. Vö. Érdy K. 583, 663: »Az wr isten zemeelben három [,] *allatban egy*«.” (Pais Dezső: Ethn. 1971/3: 365. o.)

⁴²⁴ A kátészövegek esti imávé alakulása imaszövegekhez való csapódásuk révén távoli időkbe nyúló hitoktatási gyakorlatot idéz, a naponta-esténként történő otthoni elmondást, a katekizmusi tételek sűrítését. A „Most jön a Jézus...” kezdetű imádságból:

... *Hány Isten van egy személyben? Három.
 Ki teremtett? Atyaisten.
 Ki váltott meg? Fiúisten.
 Ki szentelt meg? Szentlélekisten.
 Mire teremtett az Atyaisten? Az ő képire és
 hasonlatosságára.
 Há mennek a jó gyerekek? Mennysországba.
 Hát a rosszak? Pokolba.
 Mi van a mennyországban? Öröm, dicsőség.
 Hát a pokolban? Tűz, kín, fogak csikorgása.
 Aggyon Isten jó estét
 Idesapámnak,
 Idesanyámnak.*

(Iván [Győr-Sopron m.], 1970. szept. 21. Csapó Jánosné Horváth Piroska, 1941.)

Vagy az „Aggyon Isten jó éjszakát...” kezdetű imafüzérből:

...*Hol lakik az Isten? Az égben.
 Mit csinál? Gondot visel.
 Mire? Az ő híveire.
 Ki az ő hívei? Aki benne bízik.
 Bízol-e te? Bízok.
 Hány az Isten állatjában?
 Három személyben,
 Atyaisten, Fiúisten, Szentlélekúristen.
 Minek híjják az Istent? Miatyánkisten.
 Fehér rózsza, Mária...*

(Sajószentpéter [Borsod m.], 1970. nov. 1. Virág Istvánné Varga Mária, 1889. Nyárad [Veszprém m.])

⁴²⁵ Pál I. levele a korinthusbeliekhez cseng ki e sorokból. (I. Kor. 13:1)

⁴²⁶ A kora kereszténységben Szentháromság-jelkép volt az alfa-ómega jele, mivel mindkét betűt három vonással meg lehetett húzni. Így alkalmassá vált az 1:3, azaz 3=1 egység érzékeltetésére. Talán ennek képzete kísért e különös fogalomkörű és szókapcsolású szöveg ez egyik szokatlan kitételében.

⁴²⁷ Minden egyes „rész” után elmondja a Miatyánkot.

⁴²⁸ A Trisagion elemei. Lásd a 63. sz. „nagyberényi imádság” indítórészét.

⁴²⁹ Ez a típusú imádságkör általánosan elterjedt a görög katolikus népi áhítatban.

Férfi hang: „Énszerintem, ugye, ez nem templomi imádság...”

Női hang: „(Ez) *bűnbocsánati imádság*... Mer ez, ugyi, *azér van, hogy el lesz tüle a hét halálos bűne bocsátva*.” (Lásd az 58. jegyzetpontot is.)

⁴³⁰ E szöveget nem elemzem. Motívumaival már volt dolgunk. Nyelvi anyaga tanulmányba kívánczik - szomorú nyelvi tanulmányba.

⁴³¹ A szentmise Moldvában jelentheti magát a templomot is.

⁴³² Károly S. László megjegyzése a lejegyzés végén: „A zárójelbe tett hangzók csak az egyik zenei felvételen.”

A közzétett dallamok zenei elemzésére sem kerítünk most sort. Ez más feladat, nem e kötet „illetékessége”. A dallamlejegyzéseket - a szöveggel együtt kapott dallamokat kivéve - Tóth Margit, Olsvai Imre és legnagyobb részben Károly S. László végezte el. Készséges és fontos közreműködésükért külön is köszönetemet fejezem ki.

A nem saját gyűjtésből származó dallamok zenei ellenőrzése általában nem történhetett meg: tempó, záróhangmagasság, díszítések stb. Ezért néhány esetben a rendelkezésünkre álló vázlatos lejegyzést követtük.

⁴³³ Az előzőekben szólottunk a „kis Jézus aranyalma”-jelkép jelentéséről. Most egy másik változatával találkozunk: az aranyalma Jézus kezében van. E megjelenítés főleg az erdélyi kántáló énekekben, román kolindákban fordul elő, vagyis a téli napforduló, a születő új fény ünnepéhez kötődő szakrális énekekben. A mitikus eredetű motívummal Dömötör Tekla részletesen foglalkozott. Szerinte, „Ez a mitológiai kép a gyermek-napistenek ismert ikonográfiájához csatlakozik, akik kezükben a világot jelképező gömböt tartják. A gyermek Jézus és a gyermek Mithrász ábrázolása gyakran azonos vonásokat mutat.” A Paradicsom mezeje vagy kőkertje, továbbá a Jézus kezében levő aranyvessző motívumai alapján az énekekben Dömötör Tekla a keresztény fényisten, Krisztus behelyettesítésében a kőből születő Mithras (óperzsa hold-napisten) kultikus mozzanatát látja. E feltevését egy román kolinda kőből kikelő és égre repülő Jézus képével bizonyítja (i. mű, 139-145. o., i. h.: 139. o.). Mi a magunk részéről fejtegetését azzal is alátámaszthatjuk, hogy a kőből kikelő-születő isteni gyermekek motívumában jelen van a kő teremő erejéhez kötődő nagyon ősi képzet, melynek nyoma éppen a magyar néphagyomány vallásos emlékeiben őrződött meg. A dualisztikus szemléletű perzsa vallási hatásokat eláruló ugor-török törzsek mítoszanyagában szerepel a kőből kicsiholt tüzes szikra által életre hívott angyal, ördög alakja, akit Isten és a vele versengő Sátán hozott létre. Különös egyezés, hogy a Kazany vidéki cseremisiz isten, Yuma neve és az összülő, Ádám óperzsa mása, Yima nyelvi alakja igen közel áll egymáshoz. Itt találkozunk a tűzkultusz, a kőből előcsiholt szikralény és maga a kő mint teremő képességű természeti erő, mely istenek létrehozója is lehet. Akár Mithrasé, a szent fa alatt kőből születő napistenfiúé, akinek alakja 3000 év után is ott áll a keresztény istengyermek, a Születő Nap aranyosan sugárzó hátterében.

⁴³⁴ Romlás: boronáltassuk (lásd a 231. sz. éneket).

⁴³⁵ Ez az imádság/ének e sorig jelent meg - majdnem azonosan - Makkai Endre és Nagy Ödön: Adatok téli néphagyományaink ismeretéhez c. könyvében (Erdélyi Tudományos Füzetek 103. sz. Kolozsvár 1939, 43. o.) Feldobolyról (Háromszék m., Románia). Benne még tiszta szóképében látjuk közölt szövegünk „borotváltassuk szép angyali szókkal” torzult sorát ilyenképpen: „S boronáltassuk szép anyai szókkal.” A következő szövegelemek részint vissztérőek, részint meg már az eddigiek során találkoztunk velük az imádságokban, és találkozni fogunk a most bemutatandó kántáló énekekben a szóbeli közvetítés okozta variálódásokkal. Bálint Sándor közli e feldobolyi változatot (i. mű, 40. o.) és variációját Istensegítsről (41. o. - lásd Dömötör Tekla már jelzett megállapításait, i. mű, 139-145. o.). A nemcsak erdélyi, hanem országszerte jelentkező csöngetésmotívum - napjainkban elsősorban a palóc és a jász vidékeken, majd a Garam mentén találtuk meg - szép változatát hozta Újváry Lajos a Gyimes-völgyből, Sötétpatakáról (Csík m., Románia) 1968 nyarán:

*Az angyalok csendítének
Arany szemvel éltetének
Mondám, eressz, nem eresztlek,
Mert hét halálos vétekvel meg vagyok köttetve...*

(Elmondta a 85 éves Ambrus Emréné, aki imának tudta, s az „Én házam Szent Antal...” kezdetű szöveggel folytatta.)

⁴³⁶ Cintorom = temető, latinul: coemeterium.

⁴³⁷ E szöveg Domokos Pál Péter gyűjtésében (adatközlő ugyanaz, megörökítve a Néprajzi Múzeum F 200 A sz. hanglemezfelvételén 1954. május 12-13-án) az „Én felkelék jó reggel hajnalba...” kezdetű 162. sz. imádságunk öt első sorával kezdődik, de nem szerepel benne e változat három első szakasza.

⁴³⁸ Lásd Pais Dezső jegyzetét a 3. sz. imádság 3. jegyzetpontjában.

⁴³⁹ Makkai Endre és Nagy Ödön 1939-ben megjelent idézett könyvében, a 132. oldalon Nagyernyéről (Maros-Torda m., Románia) e szöveget így olvashatjuk:

A kántálások egyike:

(Ha megkínálják őket borral vagy pálinkával, pohárköszöntőt mondanak)

*Felkelek én szép piros hajnalban,
Megmosdottam arany folyóvízzel
S megkendőztem Mária kendővel.
Feltekintek boldog mennyországba.
S ott is látunk egy vigasz lajtorját,
S azon felül egy márvány koporsót,
Kiben nyugszik világ Urunk Jézus.
Mér sírsz, mér sírsz asszonyom, Mária?
Hogyne sírnék világ Ura Jézus.
Szípják, konyák (!ontják) egymás piros virit.
Felszántották cinterem elejét,
Bévetették Adám-méh magjával.*

„Aggya Isten, hogy érjenek sok karácsony első napját örömmel, egészséggel, békével, áldással, szerencsével sok számos esztendőben, hogy érjenek.”

Nyisd meg Uram, nyisd meg mennyeknek kapuját,
Hogy dicsérhessük meg áldott szent nevedet.
S a mennyei harang mint húzódnak, szólnak;
S a mennyei gyertya mint gyújtódnak, gyúlnak.
Madarak repdesnek, angyalok kerülnek,
S be vannak kerítve gyémánttal s ezüsttel.
Nyisd meg Uram, nyisd meg mennyeknek kapuját,
Hogy láthassuk münk is Krisztus Urunk fiát.*

A szövegmotívumok a kötet más énekéből is jelentkeznek, így a háromszéki Zabolából (53. o.) vagy Feldobolyról (44. o.), a Maros-Torda megyei Kibédről (191. o.), továbbá Ősz János közlésében is: Kántáló énekek (Ethn. XIII. 1902, 87-90. o. az említett változat a 88-89. oldalon).

Szövegváltozatai azon anyagban is fellelhetők, melyet Tálasi Istvántól kaptam az archaikus imádságok gyűjtésének kezdetén 1933-1934-es moldvai szövegeiből.

* E szövegrész figyelemre méltó változatát találjuk meg Ősz Jánosnál (i. mű, 90. o.) ugyancsak Kibédről:

*Jöjj el uram, jöjj el, egy hivatalunkra,
Hogy dicsérhessük meg áldott szent nevedet!
Kapud előtt láték egy arany karszéket,
Karszék felett egy arany szőnyeget,
Kibe' üle asszonyunk, Mária.
Mária, Mária, Istennek szent anyja!
Be vannak kerítve, gyémántba, ezüstbe,
Madarak reppennek, angyalok örvendnek,
Madarak reppennek, angyalok örvendnek.*

Messzire mutató - valójában egykor összefüggő - gyakorlatra utal Vargyas Lajos Ájról 1940-ből közölt „Nyisd meg Uram, nyisd meg...” kezdetű éneke, mely mindkét erdélyi énekhez kapcsolódik (lásd a 235. sz. szöveget).

Ősz János szerint még 16 évvel azelőtt (1902-ben jelent meg a cikk!) nagyban ment a kántálás. Büszke volt, aki végezte, s azok is, akiknél jártak: „...kántálók magasztalták fel a háztáját”, s örömmel adták az érette járó „vácscságot.” „...Ma a kántálás egészen elveszítette vallásos nimbuszát” - írja a továbbiakban. „Közönyösen fogadja a háztáj, többé nem büszke rá a kántáló, hogy ő is részt vehetett Jézus megdicsőítésében; sőt ellenkezőleg, csupán a legalsó, a földhöz ragadt szegény néposztály járja körútját, s ha már a szegénysége rákényszerítette a csekély adományért kántáló járásra, restelkedve sanyargatja magát, hogy fel ne ismertessék...”

Míg ezelőtt egypár évtizeddel özönével lehetett volna kántáló énekeket gyűjteni, ma a leglelkisebb kutatásom dacára is csupán az alább közölt, részben romlott szövegeket szedhettem össze községemből...”

(E község Kibéd, s ahogy kiemeltük, jó hetven évvel ezelőtt jelent meg ez a közlés, i. h.: 87. o.)

- ⁴⁴⁰ Ugyanilyen emberközeli helyezi a népi szemlélet Máriát egy rakamazi (Szabolcs-Szatmár m.) imádság keltegetésmotívumában, és folytatja a valósághoz csatolást a krisztusi vér motívumában:

*...Kis kakaska megszólal
Kejj föl, te kis leányzóm...*

Variációja:

...Boldog kakaskák szólnak...

(majd Krisztus vérét)

*...Az angyalok fölszedték
Tiszta kötényivel törölték...*

S e motívum variánsa:

...Fehér gyolcsba tették...

- ⁴⁴¹ Ez az - először Kájoninál megjelent - újesztendei ének (Kájoni: CC. I. 1676, 99. o., II. 1719, 73. o.) él napjainkig mind a templomi, mind a szokásköltészeti anyagban. A népi gyakorlat e szövegen már az első szakaszban módosított, miközben elhagyta a többit, és hozzácsatolta a közkedvelt kántáló énekhez.

- ⁴⁴² Ily kezdetű kántáló ének a Magyar Népzene Tára II. kötetében 508-512. és 548 sz. alatt fordul elő Lajtha László, Faragó József, Székely László, Török Ferenc és Manga János gyűjtésében Erdélyből, illetve Bukovinából. A szövegkezdetek az indítókép gazdag változatait mutatják, a Paradicsom kőkertje, nagy kertje, kis kertje, szegeletje éppen úgy előfordul, mint jelen szövegünk Paradicsom mezeje. Ez az ének még föltalálható a hazai területen élő moldvai és bukovinai magyarok-székelyek között is. Saját gyűjtésemben is sok felvételen szerepel.

- ⁴⁴³ Makkai Endre és Nagy Ödön említett művében ez a szakasz Zabolából (Háromszék m., Románia) így alakul (53. o.):

*Réz templomban csengetének,
Az angyalkák bégyülének,
Egy olvasót elmondának,
Avval szépen indulának.*

⁴⁴⁴ Ugyanennek a motívumnak a változata Erdélyből 1953-ból:

*Egy szép verset elmondának,
Ők is abba örvendenek.
Örvendjen az egész világ,
Megnyílt mennyei szép virág.*

⁴⁴⁵ E többször előforduló motívumot érzékletesen egészíti ki egy szintén erdélyi népének két első szakasza, majd ötödik szakaszának két első sora, árnyalva a 22. sz. imádsághoz mondottakat: életfa-keresztfa stb...

Üdvöz légy szent kereszt,
Gyökér nélkül termő,
Mennyei gyümölcsöt
S üdvösséget termő.
Hol van az a gyümölcs,
Kinek szára vas volt,
Kin maga kegyesen
Úrjézus Krisztus volt...
Cédrus árnyékodat
Terjeszd ki mireánk...*

(„Póra Sándor és anyja Vilma” írott ima- és énekeskönyvéből, 41. sz. Gyimes-völgy, Rakottyás [Csík m., Románia], 1962.) Újváry Lajos révén kaptam 1969-es nyári útja után.

„Köszöntő ének az üres kereszthez mi után Jézus testét levették.”

* A Palócföldön e „gyökér nélkül termő szent kereszt”-et ilyenképpen tisztelték meg, „mikor a Jézus keresztje előtt menek el” - mondja Csépe Lajosné Csépe Rozália, 1900. Hasznoson (Nógrád m.) 1970. nov. 10-én:

*Oh édes Jézuskám,
Irgalmas Pillikán,
Ki a magas keresztfán,
Szent vérét kiontván,
Légy irgalmas nekem most,
De különben majd halálomnak
óráján, amen.*

(Nagyapjától, Csépe Mihálytól tanulta, aki 1930 körül halt meg 80 éves korában.)

A Nógrád megyei Besze Andrásné Vadas Margit, 1889. hosszú imafüzére ekként kezdődik „Oh kegyes Pillikán, drága szép Jézusom...”.

„Pie Pelicane Jesu Domine...” Aquinói Szent Tamás „Adoro te devote latens Deitas...” - „Imádlak téged, elrejtett Istenség...” kezdetű himnuszából. In: CC. 1651, 92. l.; Kájoni: CC. I. 1676, 312. o., i. h.: a 10. szakaszban, II. 1719, 251. o. Pelikánmadár: Krisztus-jelkép.

⁴⁴⁶ „S ezzel feláldják az éneket.” Károly S. László megjegyzése: „Az alaphangon (dallam: T. f.) recitálja, majd az utolsó sorban a »dicsértessék« szó harmadik szótagjától »kromatikusan« leereszkedik, kb. bővített quartot.”

⁴⁴⁷ Ezt az áji (ma Szlovákia) éneket vö. a 232. sz. kántáló jegyzetében közölt erdélyi változataival. A bemutatott töredék is jelzi, amit az archaikus imádságmotívumok is mutatnak - pl. az „Ájj fel, Péter, ájj fel az én bal vállamra...” kezdetű -, hogy bizonyos, ma csak Erdélyben föllelhetőnek vélt kántáló szövegek valamikor szélesebb elterjedésűek voltak.

⁴⁴⁸ E szöveg Vargyas Lajos áji énekének (237. sz.) a változata, azaz teljesebb alakja annak a karácsonyi köszöntőnek, melynek változatait csehszlovákiai gyűjtésem során megtaláltam a Medves-alján lakó barkó népcsoport között. A szöveg bizonyos motívumai Erdélybe is elvezetnek.

Kodály 1913-as gömöri gyűjtéséből (Lénártól) közöl a MNT II. kötete a 607. oldalon egy két és fél szakaszos ének (436. sz.), melynek másfél szakasza, tehát 6 sora szó szerint egyezik a mi szövegünkkel. Kodály karácsonyi köszöntőjét, „öreg cigányasszony” énekelte.

⁴⁴⁹ A „kis Jézus aranyalma”-motívumról már szoltunk, s hivatkoztunk Bálint Sándorra (i. mű, 22-26., ill. 34. o.) és Dömötör Teklára (i. mű, 139-145. o.).

⁴⁵⁰ E népszerű karácsonyi éneknek kevés a szakirodalmi előfordulása. A MNT II. kötetében Kerényi György 1929-es Győr-Sopron megyei gyűjtéséből (Ásványráróról) van egy ének a 655. oldalon 521. sz. alatt (megjelentette Száz népi játékdal címmel, ott 85. [100.] alatt), valamint Volly István 1938-as mezőkövesdi gyűjtéséből, lányok betlehemi játékából a 674-675. oldalon 555. sz. alatt. A gyűjtésünkben fellelhető bőséges változatokból nyomon követhető e szöveg funkcióváltása és énekből imává vedlése a dallam leválása, elkopása folytán. Közölt darabunkat Iharosiné énekelte. Sirokon (Heves m.) 1970. nov. 5-én Borics Mihályné Csikós Anna, 1891. a következőképpen jelölte meg: „...ez egy ojjan példabeszéd, se nem ének, se nem - (ima)”. Régi, szakadt ponyvalapon található meg nála:

*Ha kimegyek az ajtóm elébe
Föltekintek a magas égbe,
Ott látok egy kis kápolnát
Abban a szép Szűz Máriát.
Szeme könnybe, feje függve
Arra mennek az angyalok
Mind azt kérdik
Mit sírsz, mit rísz édesanyám
Én szerelmes drága dajkám?
Oh én fölötte sírhatok
Szánalommal zokoghatok,
Szent fiamat nem találom,
Harmadnapja, hogy nem látom.
Lépj be lépj be a mennyekbe,
Ott meglátod szent fiadat,
Bárány képében,
Jézus Mária légy velem,
Győzd meg az én ellenségem, amen.*

Majdnem hasonlóan esti-reggeli imának mondta Szabó Andrásné Urbán Ilona, 1899. (Tóalmás [Pest m.]) Szentmártonkátán (Pest m.) 1972. jan. 9-én. Utolsó sora így alakult:

*...Ott meglátod Szent Fiadat
Bárányképp Jézus, Mária nevében, amen.*

Kisteleken (Csongrád m.), 1972. ápr. 10-én Molnár Sándorné Muhel Erzsébet, 1896. ponyvái között találtam egy Karácsonyi ének a szűz Máriához c. szöveget (Legújabb karácsonyi énekek a kis Jézus születésén örvendező keresztény katolikusok számára. 1898. Budapesten. Rózsa Kálmán és neje.), előtte pedig ugyanezt Bucsánszky A. Szentkirályi u. 30. 90. sz. füzetének utolsó énekeként. A siroki Boricsné ponyvalapján talált szöveg szó szerint egyezik ezzel. Talán ugyanezen kiadás egyik példányából vált ki, s maradt meg. Juhász Andrásné levélben küldött egy imádságot Kömlőről (Heves m.) 1974. febr. 9-én. A szintén kömlői 86 éves Nagy Mátyásné Kis Mária mondta el neki. (Tördelés és a sorkezdetek nagybetűi analógiák alapján tölem. E. Zs.)

*A kis Jézus aranyalma,
Szűz Mária édesanyja,
Nincsen neki dunikája
Sem pingátos nyoszolyája.
Feltekintek magas égre
Nyitva látom mennyország ajtaját
Benne látom kegyes szűz Máriát.
Oh hajnal, hajnal
Szép rózsaszínű hajnal
Akibe Jézus nyugodott
Világ rátámadott
Kergeni folták
Meg is fogták
Szégyenbe viték Pilátus pitvarába...*

⁴⁵¹ A Hegyet hágék... somogyi kötetének 110. sz. imádságában (183. o.) a 2. jegyzetpont alatt utaltam egy Nógrád megyei ima kolindamotívumára, s bár e kiadásban is benne van a 194. sz. szövegnél, idézem a nyomaték kedvéért:

*Ájj fel, Péter, ájj fel az én bal vállamra,
Tekincs fel a magas égre,
És akit ottan lácc, ne utáld meg soha.*

E motívum Bartók kolindakötetében a 83. sz. alatti énekekben bukkan fel a 235-242. oldalon. A közölt farsangi köszöntő soron következő változatában található meg a jelzett motívum a szöveg társadalmi mondanivalójának megfelelően. Különössége e két köszöntőnek, hogy ugyanaz az adatközlő mondta el 1967-ben nekem és 5 évre rá, jókora eltéréssel, Igaz Máriának (241. sz. ének).

Polner Zoltán Tápén (Csongrád m.) fölvelt szálláskereső énekében is találkozunk e képpel. A szálláskereső szokásáról lásd Bálint Sándor: I. mű, 49-51. o. és Dömötör Tekla: I. mű, 116-119. o., illetve már a 110. oldaltól.

Polner Zoltán tápéi szövege (a 242. sz. ének) a legendaballada műfajába tartozik, mellyel Kríza Ildikó foglalkozott kandidátusi értekezésében. (Epikai-lírai alkotások az irodalom és folklór határán I. Legendaballada. Bp. 1972. Kézirat.)

Az irigy gazdag és a jószívű szegény nagyon régi témája érthetően került bele a román kolindákba és a magyar kántáló énekekbe, mint ahogy belekerült a ráolvasó énekekbe (imádságokba) is, pl. a gyékényágy-kőpárna motívumával, melyről az első Szent Antal tüze imában részletesen szóltunk (lásd a 6. jegyzetpontot). A téma néphagyománybeli fontosságát, kritikai értékét hangsúlyozzuk akkor, amikor mind a bükkszéki farsangi köszöntőt mind a tápéi Regina asszony énekét (gyakran Veronika asszonyként szerepel) hozzuk.

A 66. sz. imádság kezdőképe is a Regina asszony-Veronika asszony témakörébe tartozik, melyben a szegény embernek öltözött Krisztus isteni mivoltát elárulja a fejénél, lábánál, oldalánál tündöklő nap, hold és a csillagok, mint ahogy jelzést kapunk rá Deákiból való énekünkben is (243. sz.).

⁴⁵² A kormodin kutya kifejezés „kormodin” szavát Pais Dezső nem tudta másként értelmezni, mint a komondor szó torzulásának. Igaz Mária 5 évvel későbbi felvétele e feltevését igazolta (a 241. sz. énekekben).

⁴⁵³ E fényszimbolikus szakasz nemcsak a „szegény utasember” valójában krisztusi jegye, hanem némiképpen kapcsolatba hozható egyik-másik erdélyi-felvidéki karácsonyi kántáló megnyíló kapu-ajtó motívumával is.

⁴⁵⁴ Ez az ének a ponyvai terjesztés révén meglehetősen ismert párbeszédes szerkezetű, tagolt prózaritmusú imádságnak, az Aranymiatyánknak tudomásunk szerint a szakirodalomban még nem rögzített strofikus, tehát kötött ritmusú változata. Az ismétlődő formulákra épített szövegben Krisztus a nagyhét eseményeit vetíti Mária elé „napi” bontásban. Eredete a középkorra nyúlik vissza, apokrif hagyományok sugallatára, a Jézus és Mária között lejátszódottnak vélt búcsújelenetre. Tudunk XV. sz.-i német előfordulásáról, nálunk a Wespriemi-kódex emlékeztet rá (lásd a 220. sz. ima 1. jegyzetpontját). Gyűjtésünkben német, szlovák, délszláv változatok mutatják nemzetközi múltját. Ezt az imaéneket azért hoztuk e fejezetben, hogy - miként jeleztük - ezzel is érzékeltesük a funkcióváltás folyamatát, rögzítve az énekből imává válás menetének adott fázisát. Részletesen lásd Bálint Sándornál (i. mű, 203-205. o.), ő közli az általánosan ismert prózaritmusú szöveget.

Már a kézirat leadása után került a kezembe Borbély Jánosné Pesti Julianna, 1895. Zomba (Tolna m.) ponyvafüzete (Énekek a fájdalmas Jézushoz. Összeírta Miklós István Antal. Szeged é. n.), amely énekünk elterjedtségét, és több-kevesebb variálódását mutatja már csak az indításánál is:

*Jézus getzemáni kertben,
Fönt az olajfák hegyében,
Térdén állva imádkozik,
Piros vért izzadozik...*

majd a 4 záró szakasz:

*Nagyszombaton mit fogsz tenni,
Szent fiam mit fogsz művelni?
Akkor anyám koporsóba
Beszállok gyászos síromba.*

*Husvét napján mit fogsz tenni,
Szent fiam, mit fogsz művelni?
Akkor anyám föltámadok,
Dicsőségben uralkodok.*

*Husvét után negyven napra,
Piros pünkösdi hajnalára,
Elküldöm a vigasztalót,
A fehér színű galambot*

*Pünkösdi után nyolcvan napra,
Nagy-boldogasszony napjára,
Fölviszlek a mennyországba,
A menyeyi boldogságba.*

⁴⁵⁵ Megjelent változatai az MNT II. kötetében a 645-646. oldalon, az 504. és 505. sz. alatt találhatók. Az elsőt Faragó József gyűjtötte 1945-ben Pusztakamaráson (Kolozs m., Románia), a másodikat Lajtha László 1941-ben Szépkényerűszentmártonban (Szolnok-Doboka m., Románia). Mindkettő szövegében és dallamában eltérések mutatkoznak. Lajtha László „karácsonyi kánta” elnevezéssel illeti. Faragó József közzé is tette Betlehemezők és kántálók Pusztakamaráson című könyvében (Erdélyi Néprajzi Tanulmányok 8. sz. Kolozsvár 1947, 61. o.), s ugyanott, a 62. oldalon utal román változatára. Román változata megtalálható saját - hazai román nemzetiségű területeken végzett - gyűjtésében is.

Bálint Sándor a szépkényerűszentmártoni változatokból a 10. számút mint biblikus népballadát közli (i. mű, 239. o.) és a témakört felölelő részletes jegyzetet is csatol hozzá (389. o., 47. jegyzetpont).

⁴⁵⁶ Az MNT II. kötetében nem jelent meg. Magyarországi kiadványokban ez ideig e kántáló énekkel nem találkozottam.

⁴⁵⁷ Lajtha László: Szépenyerűszentmártoni gyűjtés c. kötetében (Bp. 1954) is megjelent 1. sz. alatt a 11. és jegyzete a 119. oldalon.

⁴⁵⁸ Az előző újesztendőt köszöntő ének változata, melyet Lajtha László adatközlője Zilah (Szilágy m., Románia) környékén tanult, míg Bari Károly ezt egy szabolcsi cigánylegénytől vette át. Szilágy és Szabolcs egykor majdnem érintkező megyék voltak, s így a nagy távolságokat bejáró kántáló cigányság révén könnyen szóródott szét egy-egy ének/szöveg.

⁴⁵⁹ clavis: a pürkereci változatban Kallós megjegyzése: „Nem tudják jelentését.” Latinul kulcsot jelent. A szókép formailag nem, de értelmileg torzult, mert ilyen szónak itt nincs helye. Valószínű a latin ,clavus’ volt az eredeti, ami szöveget jelent. S így egyértelmű a kép. Talán a claris rímpár igénye alakította át. (Fölmerülhet még annak a lehetősége is, hogy az esetleges latin szövegben ,clavis’ állt, ami a ,clavus’ szó többes dativusa, ablativusa, s jelentése lehet „szögekkel” átszúrt stb.)

⁴⁶⁰ Claris: itt gyöngysor, magyarítva népnyelvi kifejezésként is él: klárisgyöngy, kaláris. A ,claris’ szó eredetileg ,clarus’: világos, csillogó. Cicerónál a sol: Nap, stella: csillag vagy gemma: gyöngy, nemeskő jelzője, sokszor felsőfokú jelzője. Talán ez utóbbiból vált le a jelzett szó, és elvonás révén a jelző lett a fogalom hordozója.

⁴⁶¹ Nem világos a szó jelentése, ha magyar szó torzulása. Ha viszont a latin ,vel’ kötőszóról, a „vagy”-ról van szó, akkor igen. Ez esetben a leíró a „bánotim”- „siralmim” fölcserélhetőségének vagy kétféle népi előfordulásának jelzésére alkalmazza; a szótagszám ezt látszik bizonyítani.

⁴⁶² A szöveg leírási módozatára ugyanaz áll, mint amit az előző éneknél mondtunk.

463

⁴⁶⁴ Őshaza, Árpádok, honfoglalás itt talán erőltetettnek tűnhet, de nem tudtam másként a kérdezett fogalmi körbe behozni. Különben is analfabéta létükre nagyon csiszolt elméjű emberek voltak. Teljesen egyenrangú partnerként beszélgettem velük, mint általában minden adatközlőmmel. Adott esetben többet tudnak, mint mi okos/okoskodó írástudók.

⁴⁶⁵ eredet = kelés

⁴⁶⁶ vettek: vetettek

⁴⁶⁷ diszke = jerkebarány

⁴⁶⁸ megjött = meggyógyult

⁴⁶⁹ pityóka = burgonya/krumpli

⁴⁷⁰ A pokolszökés kelésfőle, vagyis csomó: „...az a nagy csomó, amelyik olyan csúf, vörös, kihegyesedik...” (Lészped, Moldva). „Csomó az árpa is az ember szemén.” (Kallós Zoltán: Ráolvasás... 140. o.)

⁴⁷¹ csomó (csoma, csuma) = pestis, kolera, kelés, golyva. (A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára 1., 550-552. o.)

⁴⁷² hó: változataiban hob (hab) is előfordul.

⁴⁷³ ribanc = rongydarab, régi népnyelvi kifejezés. (Magyar Értelmező Szótár. 1170. o.)

„Pokolszekésre egy ribanckát meggyújt, s avval megfüstöli a fogát, vagy amire nőtt a pokolszekés. A ribanc hammujával osztág megkeni. Háromcor kell elmondani s békenni.” (Kallós Zoltán: Ráolvasás... 153. o.)

További adatok: Pócs Éva: Magyar ráolvasások II., 538-540., ill. 629. o. és uő: Szem meglátott... 186. o.

⁴⁷⁴ suly (süly) = keléssel, váladékos duzzanattal járó betegségek neve.

⁴⁷⁵ pokolvar (pokolszökés, pokoleredet) = kelés, fekély, gennyes seb.

⁴⁷⁶ Isten nevében, azaz ajándékba.

⁴⁷⁷ A „zö'd passió” a „héccer hét szentség” társmotívumaként kétségkívül Grál-jelkép: eucharisztia-szimbólum.

⁴⁷⁸ Lébe küszöbén: feltehetően romlás. A 69. és 70. sz. imádságban: „...Lépj ki a küszöbön...” „...Lépj keresztül küszöbödön...” áll. Gyermekkori elhallás okozhatta torzulás lehet.

⁴⁷⁹ Romlás. Tánczos Vilmos szerint lehet kegyelmes kápolnácska, templomocska.

(Tánczos 6 pontban adott magyarázatot a nyelvi archaizmusokhoz, én csak a harmadikban foglaltat jelzem. A többi értelemszerűen adja megfejtését.)

⁴⁸⁰ Frávor, változataiban: tábor (romlás?)

⁴⁸¹ Ennek a sornak az értelmét változatok alapján kiegészíthetjük.

Egy régi, ugyancsak moldvai (Szitás) kéziratot ima- és énekeskönyv Szent Antal imádságában a gyűjtő megadta mai olvasatban:

*...ó szent Antal megadatik ez
mennyei asztal a teli
malasztal...*

(Megjelent: Tánczos Vilmos: Csapdosó... 225. o.)

Szitásról ugyanez élőben is:

*...Ó, Szent Antal, megadatik ez a menyei asztal
a teli malasztal!...*

(Megjelent: Tánczos Vilmos: Gyöngyökkel... 122. o. és uő: Moldvai csángó archaikus imádságok. Archetipikus szimbolizáció és élettér. Doktori értekezés. 556. o.)

Végül Szálka (Tolna m.) községből:

„...ez az asztal teli malasztal...”

(Tánczos Vilmos: Uo.: 515. o.)

Azt hiszem, a helyes értelmezéshez ennyi is elég.

⁴⁸² Argánának: változatok alapján: orgonának.

⁴⁸³ Bizonyára gyermekkori elhallás okozta szövegromlás: Magas mennynek hangossága.

⁴⁸⁴ Az archaikus imádságanyagban nagyon ritka a kötött szótagszámú ritmikus-rímes sorok jelenléte. Ebben a gondolatnyomatékos szabad verselésben különös példaként mutatjuk be e moldvai imádságot, főleg a második felét. Sokunknak az ún. ősi magyar nyolcas jut eszünkbe szabályos 4+4-es felezéssel...

Hasonló jelenséget látunk egy másik, „Ma péntek, péntek...” kezdetű moldvai imában:

*...Két keze kiterjesztve,
Szent feje leeresztve,
Láncsával átdöfve,
Tövisvel megkoronázva,
Apostoloktól elhagyatva,
Heródestől megveretve,
Magos hegyre felvitetve,
Latrok közé helyeztetve...*

(Elmondta Fazakas Józsefné Sipos Katalin, 1937. Lészpeden 1998. jún. 18-án. Harangozó Imre gyűjtése - kézirat.)

A „Bátyó” irányította „diszkrét” gyűjtések révén érkezett Erdélyből V. M.-en keresztül 1978. márc. 24-én ez az epikus jellege ellenére is inkább lírai hangvételű ugyancsak mater dolorosa-kép (a levélben írtak alapján közlöm):

*Én felkelék én bűnös ágyamból
Én kimenék én bűnös házamból
Feltekinték napkeletre ott láték egy aranyos kő oltárt.
Kívül aranyos belül irgalmas.
Ott sirdogál Asszonyunk Szűzmária.
Odamene szent Apostol Évangyélita
Kérde miért sírsz Asszonyunk Szűz Mária.
Hogy ne sírnék, hogyan sírnék
Mikor három napja oda van az én áldott szent Fiam.
(Állj?) Áll' könnyötös könnyben, térdig vérben,
s majd előáll a te áldott szent Fiad.
Áll könnyötös könnyben térdig vérben,
majd előállott az ő áldott szent fia.
Hol jártál, hol jártál én áldott szent Fiam?
Hol járék, hol járék én áldott szent anyám?
A hóhérok három napig üldözének,
harmadnapra megfogának,
vasostorokkal ostromoztak
bűnös nyelvvel köpdösének,
Oh, hagyjuk ezt édesanyám ezeket.
- Aki ezt az imádságot minden reggel elmondja,
megnyitódik a Mennyország ajtaja,
becsukódik a pokol kapuja. Ámen.*

(Korondon [Udvarhely m., Erdély] rögzítette 1978 januárjában „Bátyó” „fia”, elmondta az akkor 9 esztendő X. Y., aki 70 év körüli nagyanyjától tanulta.)

Az X. Y. jelzés az akkori „diszkrét” gyűjtések félelmeit idézi, mint ahogy saját csíksomlyói búcsújárásom, ha úgy tetszik, vezeklő utam is nevüket elhallgató adatközlők tudását örököltette meg.

⁴⁸⁵ Imádságainkban gyakran találkozunk „szereptévesztéssel”, a gyászjegyző Krisztus és Mária alakjának fölcserélésével.

⁴⁸⁶ A „véleit viszi” kifejezés romlás lehet, talán „véreit viszi”? Az egyik felvételnél mintha megütötte volna fülem az r:l váltás.

⁴⁸⁷ Lásd a 220. sz. ima jegyzeteit.

⁴⁸⁸ Lásd a 224. sz. ima jegyzeteit.

⁴⁸⁹ mézzel folyó, mellifluor: Szent Bernát jelzője

⁴⁹⁰ brátfa = fenyőfa, románul brad. Innét az átvétel.

⁴⁹¹ kiron = hosszú vasszeg.

⁴⁹² Lásd a 22. és a 27. sz. ima jegyzetét.

⁴⁹³ A Jesse-ének történeti kérdéseinek tisztázásában sokat jelentett volna Holl Béla évtizedeken át „rendelkezésemre bocsátott” átfogó tudása.